

A historical black and white photograph showing a group of people. In the foreground, several young men in military uniforms are seated or standing. One man in the center-right is wearing a cap with a white eagle emblem. In the background, there are women in traditional Polish folk clothing, including headscarves and lace collars. The overall scene suggests a military unit or a group of civilians during a historical event.

POWSTANIE
WIELKOPOLSKIE

100
ROCZNICA

LUBONIANIE W POWSTANIU WIELKOPOLSKIM 1918-1919

pod red.
Piotra P. Ruszkowskiego
Janusza Karwata

Lubonianie
w Powstaniu Wielkopolskim
1918-1919

Autorzy tekstów:

Barbara Borusiak
Bartosz Gauza
Aleksandra Gralak
Zbigniew Celler
Bogdan Czerwiński
Ryszard Jaruszkiewicz
Janusz Karwat
Justyna Król
Przemysław Maćkowiak
Jan Majewski
Stanisław Malepszak
Anita Plumińska-Mieloch
Dorota Molińska
Jacek Nawrocik
Michał Pietrowski
Mateusz Pokrywka
Marek Rezler
Piotr Paweł Ruskowski
Aleksandra Siatka
Hanna Siatka
Krystyna Sielska
Izabella Szczepaniak
Patrycja Szkudlarek
Eligiusz Tomkowiak
Renata Welniak
Bartosz Wilczek
Leszek Wilczyński
Paweł Wolniewicz
Robert Wrzesiński
Robert Zimny

Lubonianie
w Powstaniu Wielkopolskim
1918-1919
z biogramami

Pod redakcją
Piotra Pawła Ruszkowskiego
Janusza Karwata

Luboń 2018

© Wydawca:

Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe
„Forum Lubońskie”
im. Augusta hr. Cieszkowskiego
62-030 Luboń
ul. Wschodnia 23 A / 62
tel./fax. 61 810 43 35

Przy współpracy
WIEŚCI
LUBOŃSKIE Niezależny
Miesięcznik
Mieszkańców

Praca pod redakcją:

Piotra Pawła Ruszkowskiego przy współpracy prof. dra hab. Janusza Karwata

Kwerenda:

- Piotr P. Ruszkowski – akta Związku Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych (dawniej ZBoWiD), Koło Żabikowo i Koło Luboń 1; „Powstańcy Wielkopolscy” Biogramy uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, red. Bogusław Polaka; „Album Pamiątkowy Powstańców Ziem Zachodnich R. P. 1918-1921” i inne
- Robert Wrzesiński – Archiwum Państwowe w Poznaniu
- Janusz Karwat – Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie
- Dorota Molińska – Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie

Konsultacja wojskowa – prof. dr hab. Janusz Karwat

Tłumaczenia dokumentów pruskich – Stanisław Malepszak, Karolina Kananowicz

Tłumaczenia dokumentów niemieckich i francuskich – Dorota Molińska

Opracowanie redakcyjne – Piotr P. Ruszkowski – „Wieści Lubońskie”

Korekta – Hanna Siatka, Hanna Ruszkowska, Piotr P. Ruszkowski

Łamanie – markograf.com

Projekt okładki – www.fotoikony.pl i Piotr P. Ruszkowski

Opracowanie indeksu nazwisk – Hanna Ruszkowska, Piotr P. Ruszkowski, Hanna Siatka

Recenzja: prof. dr hab. Ryszard Kowalczyk

Wydanie II – poprawione, uzupełnione, rozszerzone

ISBN 978-83-934407-6-4

Wydanie I – ISBN 978-83-904590-9-7 (Luboń 2009)

Druk i oprawa: Zakład Poligraficzny Moś i Łuczak sp.j. Poznań, ul. Piwna 1

Zadanie zrealizowano przy pomocy finansowej Miasta Luboń

ISBN 978-83-934407-9-5 [wersja pdf]

Zadanie zrealizowane w 2022 r. przy wsparciu finansowym Powiatu Poznańskiego

OD WYDAWCY

(wstęp do wydania pierwszego z 2009 r.)

„Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” to pozycja przedstawiająca osoby urodzone w czasie zaborów, które chwyciły za broń, by pomóc w odzyskaniu niepodległości Polski. Materiały związane z Powstaniem i jego uczestnikami redakcja „Wieści Lubońskich” gromadziła od dawna. Na początku jubileuszowego roku 2008 – roku 90. rocznicy zwycięskiego zrywu, wraz z Klubem Historycznym Stowarzyszenia Kulturalno-Oświatowego „Forum Lubońskie” ogłoszono akcję „Ostatnia szansa”. Jej celem było zebranie od żyjących jeszcze potomków możliwie pełnych informacji o powstańcach związanych z naszym miastem. Każdego miesiąca publikowaliśmy przynajmniej jeden biogram. Równoległe próbowaliśmy docierać do akt, które zachowały się w kołach kombatanckich Lubonia i archiwach państwowych. Owocem tych działań było zgromadzenie kilku segregatorów danych, ponad 1 450 elektronicznych kopii akt personalnych, 4 330 elektronicznych reprodukcji: dokumentów, zdjęć, dyplomów, odznaczeń i innych pamiątek udostępnianych nam przez rodziny, które zareagowały na apele zamieszczane w Niezależnym Miesięczniku Mieszkańców. Efektem pracy kilkusobowego zespołu jest niniejsza książka opisująca 320 lokalnych uczestników wielkopolskiego zrywu. Oprócz warstwy czysto informacyjnej – biograficznej – pozycję opatrzono bogatym materiałem ikonograficznym – ponad 450 zdjęć, co najlepiej oddaje socjologiczny obraz czasu, w jakim żyło ostatnie pokolenie XIX wieku. To swoisty podręcznik historii pisanej losami ludzi i ich rodzin.

Praca ta ma na terenie Lubonia charakter pionierski i odkrywczy. Jesteśmy pierwszą instytucją, która opracowała możliwie pełną listę uczestników powstania. Systematycznie gromadzimy materiały, opracowujemy i udostępniamy je poprzez publikowanie wyników naszej działalności. Wiele rodzin, z przykrością informowało nas, że pamiątki po przodkach bezpowrotnie zaginęły. Nie stało się to na skutek wojennych, okupacyjnych czy politycznie trudnych doświadczeń, kiedy w obawie przed represjami ze strony hitlerowców czy komunistów – zakopywano, palono i niszczone dowody patriotycznej przeszłości. Wielu w dobrej wierze i w zaufaniu oddało niegdyś drogocenne pamiątki, takie jak: dokumenty, dyplomy, książeczki wojskowe, zdjęcia, medale a nawet szable czy fragmenty umundurowania do różnych izb pamięci, które organizowano w Luboniu, np. przy Zakładach Ziemniaczanych, niektórych szkołach podstawowych czy już w dobie samorządów – do Sali Historii Miasta przy Ośrodku Kultury. To, co udało się zachować, co pozostaje w rodzinnych szufladach oraz czeka w archiwach, wymaga zorganizowania godnego miejsca, gdzie będą gromadzone, opracowywane i upubliczniane (wystawy, wydawnictwa, prace badawcze itd.) tematy związane z ciekawą historią 28-tygodniowego Lubonia.

Książka ta wydana na końcu 2009 roku doskonale wpisuje się w jubileusze 90-lecia Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 roku oraz wojny polsko-bolszewickiej 1920 roku, w której wielu walczyło, a także 70-lecia wojny obronnej 1939 roku, w której udział brali również młodszy uczestnicy Powstania Wielkopolskiego. Może być jednocześnie traktowana jako pierwszy tom zbioru pod tytułem „Kto jest kim w Luboniu”.

Oddając do rąk czytelników kolejną już książkę o lokalnej historii, wierzymy, że jej lektura pomoże w poznaniu naszej ciekawej przeszłości i tym samym przyczyni się do budowania wspólnoty obywatelskiej. Mamy nadzieję, że podobnie jak poprzednie nasze wydawnictwa historyczne, będzie przyczynkiem do dalszych badań, posłuży jako kolejny materiał źródłowy do dziejów tej ziemi.

Dziękujemy wszystkim, którzy udostępnili nam materiały. Tych, którzy po lekturze książki mogą zawarte w niej informacje uzupełnić lub rozpoznają osoby przedstawiane na zdjęciach, tradycyjnie prosimy o kontakt z wydawcą lub redakcją „Więści Lubońskich”.

*Zarząd Stowarzyszenia Kulturalno-Oświatowego „Forum Lubońskie”:
prof. dr hab. Krzysztof Moliński (prezes),
Paweł Andrzejczak (wiceprezes),
Magdalena Woźniak-Patej (skarbnik),
Hanna Siatka (sekretarz),
Piotr P. Ruszkowski (członek)*

OD WYDAWCY

(wstęp do wydania II)

Pozycja „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919” ukazuje się w 100. rocznicę tego zwycięskiego zrywu. Przez około 10 lat mozolnie i systematycznie uzupełnialiśmy informacje zawarte w wydaniu I z 2009 r. Robocze egzemplarze pierwszej książki zapełniały się wpisanymi doń setkami nowych informacji – głównie kontaktami do ludzi posiadających coś z lub o powstaniu w lokalnym kontekście. Segregatory pęczniały od notatek, e-maili, kopii dokumentów, dyski wypełniały się nowymi danymi – zdigitalizowanymi dokumentami, zdjęciami, nagranyymi rozmowami. Uzbierało się około 28 gigabajtów danych zapisanych w 11 800. plikach skatalogowanych w 550. folderach.

Wkrótce po pierwszym wydaniu oraz przychylniej reakcji, z jaką pozycja ta została przyjęta w 2009 roku, szczególnie przez lokalną społeczność, uznaliśmy, że konieczne będzie wznowienie – poprawione, uzupełnione i rozszerzone wydanie. Za nami setki godzin „wyciągania esencji”, dokonywania analiz zgromadzonego materiału, pisanie, czynionych porównań, korekt, sprawdzeń, żmudnych uzupełnień, konsultacji, burzy mózgów itp. Efekt – nowe opracowanie z 320. urosło do 688. stron. Były 322 biogramy, teraz jest ich 415. Podwoiła się liczba publikowanych zdjęć do około 1 tysiąca.

Zbiory ikonograficzne – zdjęcia – traktujemy jako doskonałe uzupełnienie nie tylko biogramów. Staramy się spopularyzować przekonanie, że fotografia historyczna często mówi więcej niż setki słów. Jest obiektywnym uchwyceniem rzeczywistej chwili – milczącym dowodem, który trudno zignorować. Z tak ukazanej prawdy przeszłości można wyczytać wiele. Widząc poszczególne postaci, ich ubiory, uczesanie, przedmioty, łatwiej nam uruchomić wyobraźnię i poznać socjologiczny obraz przeszłości. Przeważnie zdjęcia są zamknięte w albumach, schowane w szufladach, na strychach, oglądane przez pojedyncze osoby przy wyjątkowych okazjach. Dzięki m.in. tej publikacji, ukryte w rodzinnych archiwach obrazy ożywają, stają się źródłem wiedzy oraz przeżyć dla innych. Podkreślamy tę wartość, mając także świadomość, że Luboń, dziś niemałe miasto, z ciekawą historią wsi, z których powstało, nie ma archiwum z biblioteką zdjęć. Może takimi książkami, przy życzliwości potomków powstańców, trochę tę lukę wspólnie wypełniamy?

Dziękujemy wszystkim autorom tekstów, rodzinom, które udostępniły nam dokumenty, zdjęcia, pamiątki do zdigitalizowania (dokonania ich zapisu w formie cyfrowej).

Szczególne podziękowania kieruję na ręce honorowego prezesa Stowarzyszenia „Forum Lubońskie” – prof. dra hab. Krzysztofa Molińskiego oraz przedstawicieli obecnej władzy samorządowej Lubonia – burmistrz Małgorzaty Machalskiej i jej zastępcy Mateusza Mikołajczaka, którzy rozumieją i wspierają naszą misję.

Oddajemy czytelnikom wynik pracy wsparty zaangażowaniem wielu powstańców rodzin.

Z życzeniami dobrej lektury,
w imieniu swoim i współredagującego,
prof. dra hab. Janusza Karwata, oraz wydawcy
Piotr P. Ruszkowski

SPIS TREŚCI

Od wydawcy	5
Luboń w dobie Powstania Wielkopolskiego 1918-1919	17
Organizacje skupiające uczestników Powstania Wielkopolskiego	65
Wykaz osób związanych z Powstaniem Wielkopolskim i Luboniem	85
Biogramy	96
Adamczak Stanisław	96
Adamski Ludwik	96
Andrzejewski Andrzej	98
Andrzejewski Józef	101
Andrzejewski Stanisław	103
Andziński Józef	105
Andziński Kazimierz	107
Anioła Piotr	110
Anioła Stefan	110
Anioła Szczepan	110
Antoniewicz Piotr	111
Augustyniak Jan	111
Bakiera Ignacy	112
Banasik Andrzej	113
Baraniak Kazimierz	114
Bartkowiak Antoni	115
Bartkowiak Franciszek	118
Bartkowiak Paweł	119
Basiński Ignacy	119
Bauza Wojciech	121
Bober Stanisław	121
Borda Andrzej	122
Borda Marcin	123
Brencz Jan	126
Brzeziński Jan	127
Budny Jan	128
Budzyń Ignacy	132
Burdajewicz Wojciech	133
Burkiciak Józef	133
Burzyński Antoni	136
Cegiołka Aleksy	137
Cegiołka Antoni	137
Cegiołka Józef	138
Ceglarek Michał	140
Ceglarek Piotr	143
Celler Leon	145
Chrapkowski Feliks	153
Chudziak Ludwik	154
Chudzicki Franciszek	157
Chwiłka Franciszek	158
Chwirot Jan	161
Cichy Antoni	162
Ciesielski Jan	163
Cybulski Jan Franciszek junior	163
Cybulski Jan Franciszek	165
Czajka Florian	166
Czarnecki Józef	166

Czyż Andrzej	166
Czyż Jan	166
Czyż Stefan	169
Danielak Jan	170
Dauer Andrzej	171
Dąbmski Mieczysław hr.	171
Degórski Stanisław	174
Dobry Jan	174
Dobski	175
Doliński Wojciech	175
Drajer Józef (Drajerczak)	175
Drop Stanisław	181
Drożdżyński Jan	182
Duszyński Józef	183
Duszyński Michał	184
Dwornik Stanisław	188
Dybion Józef	188
Elmanowicz Stanisław	189
Florczak Leon	189
Frankiewicz Julian	191
Frankowski Michał	193
Frencel Franciszek	193
Galant Franciszek	194
Garstka Andrzej	195
Gawalek Józef	195
Gawalek Piotr	199
Gdok Edmund	204
Gerke Jan	206
Gierdal Feliks	208
Głowacki Adam	211
Głuchy Wawrzyn	212
Goltfrydziak	213
Górczak Ignacy	213
Górczak Stefan	213
Górka Jan	214
Górnaczyk Wincenty.....	216
Grafka Marcin	219
Gramza Kazimierz	221
Gramza Stanisław	223
Grossmann Antoni	224
Grynia Jan	224
Grzędzielski Wojciech	225
Grzechowiak Edmund	225
Harke Franciszek	225
Hernes Józef	227
Hildebrandt Andrzej	230
Hoffa Wojciech	232
Hoffmann Stanisław.....	233
Hojnacki Józef	234
Hołodyński Mieczysław	235
Hoppe Leon	238
Hyżorek Franciszek	242
Ignac Józef	243
Imbiorowicz Michał.....	243
Jackowiak Józef	246

Jakóbowski Stanisław	246
Jakubowski Jan	246
Jakubowski Michał	249
Janiszewski Leon	249
Jankowiak Szczepan	250
Januchowski Franciszek	250
Jasiak Wincenty	250
Jasiński Marian	250
Jędrysiak Władysław	251
Jóźwiak Stanisław	251
Juchacz Marcin	254
Franciszek Jurga	254
Kaczmarek Bronisław	256
Kaczmarek Ignacy	256
Kaczmarek Jan	260
Kaczmarek Jerzy	260
Kaczmarek Stanisław	260
Kaczmarek Stanisław	261
Kaczmarek Stanisław	262
Kaczór Franciszek	262
Kalupa Jan	263
Kapciński Ignacy	263
Karasiewicz Michał	266
Karasiński Ksawery	267
Kaul Bolesław	271
Kaul Bronisław	271
Każmierski Antoni	273
Kędziora Feliks	273
Kędziora Władysław	275
Kęsy Marcin	275
Kieróńczyk Szczepan	276
Klemczak Stanisław	280
Kliks Stanisław	280
Kokociński Franciszek	281
Kolecki Stanisław	281
Komin Stanisław	282
Konieczka Jan	282
Kopa Andrzej	282
Korcz Antoni	286
Kordylewski Franciszek	287
Kornaszewski Stanisław	287
Kortsch Szczepan	290
Kowalak Piotr	291
Kowalewski Stanisław	291
Kowalski Feliks	294
Kowalski Marcelli	294
Koznowski Wincenty	296
Kozułowicz Bronisław	296
Krawczak Jan	296
Krawczyński Franciszek	301
Krukowski Czesław	303
Krupka Franciszek	304
Kryger Władysław	307
Krygier Leon	308
Krzemiński Piotr	310

Krzyżostaniak Antoni	310
Książkiewicz Władysław	312
Kubiak Florian	312
Kubiak Józef	313
Kubiak Józef	314
Kubiak Szczepan	318
Kucharczak Antoni	319
Kujawa Jan	320
Kujawski Leon	320
Kuliński Franciszek	323
Kwaśny Franciszek	325
Kwiatkowski Szczepan	329
Latanowicz Antoni	330
Lehmann Michał	334
Lekier Andrzej	335
Lekier Franciszek	335
Lemański Franciszek	337
Lemke Ksawery	337
Lewandowski Gustaw	343
Lewicki Antoni	348
Lipiński Piotr	349
Lisiecki Władysław	350
Ludwik Stefan	352
Łakomy Stanisław	355
Łączkowski Franciszek	355
Łączkowski Wojciech	356
Łopaczewski Stanisław	358
Łukaszewicz Michał	360
Łukowiak Franciszek	361
Maciejewski Jan	363
Maciejewski Michał	363
Maćkowiak Leon	364
Mager Jan	364
Marcinkowski Antoni	366
Marczak Stanisław	374
Matecki Fanciszek	375
Mazurek Marcin	376
Mączkowski Franciszek	379
Mąkowski Tomasz	382
Melinger Andrzej	382
Meller Jan	385
Meller Józef	388
Meller Paweł	390
Meller Stanisław	392
Michałowski Nikodem	393
Mieczkowski Władysław	394
Mieloszyński Antoni	396
Mikulski Jan	396
Miodowicz Józef	396
Mizeraczyk Adam	397
Mochalski Stanisław	397
Moder Wojciech	398
Mroczyk Jan	400
Mrugalski Józef	400
Mrugalski Stanisław	403

Mucha Stefan	405
Mucha Szczepan	405
Musiał Stanisław	405
Musielak Józef	406
Najewski Teofil	406
Niedźbała Józef	406
Nowaczyk Ludwik	410
Nowaczyk Stanisław	411
Nowaczyk Wojciech	413
Nowak Andrzej	418
Nowak Michał	418
Nowak Nikodem	418
Nowak Wincenty	419
Ogór Ludwik	419
Olejniczak Władysław	420
Orzechowski Szymon	420
Owczarczak Franciszek	421
Owczarski Walenty	421
Paczyński Antoni	422
Palacz Antoni	423
Palacz Bronisław	423
Palacz Jan	425
Patz Józef	429
Pawlicki Józef	429
Pawlicki Ludwik	430
Piasecki Aleksander	430
Pietrzyk Władysław	430
Piosik Michał	434
Piotrowski Piotr	435
Pluciński Andrzej	437
Pława Jan	438
Płotniak Kazimierz	439
Pniewski Franciszek	442
Podolak Wawrzyn	443
Poetschke Leonard	443
Popiak Franciszek	444
Poprawka Nikodem	444
Poprawka Stanisław	444
Potkowski Piotr	445
Potocki Ignacy	445
Potocki Józef	445
Przybylak Michał	446
Przybył Ignacy	446
Przybył Roman	448
Przyszczypkowski Michał	450
Przyszczypkowski	450
Pytlak Andrzej	450
Pyza Antoni	452
Rademacher	452
Ratajczak Stanisław	453
Rawecki Jakub	453
Rebelka Franciszek	454
Reszelski Franciszek	454
Rogacz Ludwik	455
Rogacz Stanisław	457

Roszyk Józef	465
Roszyk Michał	468
Różański Kazimierz	470
Rybarczyk Andrzej	471
Rybicki Tomasz	474
Rzadkiewicz Marjan	475
Sajnaj Tomasz	476
Samol Józef	476
Sawarzyński Kazimierz	477
Sawicki Józef	480
Seichter Karol ks.	483
Serba Wawrzyn	487
Siatka Stefan	488
Siebert Józef	488
Siejek Franciszek	488
Sierzant Józef	488
Silch Włodzimierz	493
Skibiński Wojciech	493
Skóra Józef	497
Skóra Waclaw	498
Skrobich Antoni	500
Skrzypczak Stanisław	504
Sobański Antoni	509
Sobański Wojciech	510
Spychała Franciszek	510
Stach Jan	513
Stankowski Stanisław	514
Stefaniak Józef	514
Sternal Andrzej	514
Sternal Franciszek	516
Stórtz Jan	517
Styziński Stanisław	517
Sypniewski Franciszek	517
Sypniewski Wojciech	521
Szajek Walenty	522
Szczepaniak Stanisław	528
Szermier Edward	530
Szóstak Wojciech	530
Szulc Franciszek	532
Szulc Józef	532
Szulc Stanisław	533
Szyfter Antoni	535
Szymański Antoni	537
Szymański Franciszek	537
Szymański Marcin	538
Szymański Walenty	542
Szymkowiak Wincenty	542
Ślasiński Stanisław	544
Śliwiński Bernard	545
Śróda Stefan	545
Tabat Marcin	546
Talarczyk Franciszek	546
Tarent Andrzej	547
Thomas Józef	547
Tomaszewski Marcin	551
Tomiak Jan	552

Trawa Jan	552
Trąbka Franciszek	553
Troczyński Stanisław	553
Tylka Franciszek	554
Urbaniak Kazimierz	554
Waligóra Zofia	555
Walkowiak Stanisław	558
Walter Antoni	558
Wasielewski Józef	558
Wasielewski Stanisław	561
Wdowiak Stanisław	564
Welzandt Józef	565
Wesołek Feliks	566
Wiciak Stanisław	568
Wielicki Adam	568
Wilczyński Piotr	569
Wilhelm Stefan	570
Włodarczak Szczepan	571
Wojciechowski Józef	572
Wojciechowski Kazimierz	576
Wojciechowski Piotr	578
Wojciechowski Stanisław	582
Wojcik Wincenty	585
Wojtkowiak Kazimierz	585
Wojtkowiak Piotr	586
Wojtyniak Antoni	586
Wylegała Leon	589
Zawal Stanisław.....	592
Zawalski Feliks	592
Zgoła Józef	595
Zgrabczyński Michał	597
Zgrzeba Adam	598
Zgrzeba Michał	599
Ziminski Jan	600
Żarna Hieronim	600
Powstańcy Wielkopolscy w żabikowskim Obozie Karno-Śledczym	601
Adam Stanisław	605
Andrzejczak Stanisław.....	605
Andrzejewski Waclaw	605
Baranowski Telesfor	605
Bayer Walenty	606
Bączkowski Edward	607
Bembnista Edmund	607
Berus Ludwik	608
Broniarz Stanisław.....	608
Brzóska Stanisław	609
Chmielewski-Wieniawa Jerzy	609
Cholewicki Piotr	610
Chrzanowski Jerzy.....	610
Czerwiński Klemens.....	610
Dolata Kazimierz.....	610
Dostatni Józef.....	610
Effert Edmund	610
Hybiak Brunon	611
Jeżewicz Ludwik	611

Kaczmarek Stanisław	612
Klimek Alojzy.....	612
Kłosowski Andrzej	612
Kolszewski Konrad.....	612
Kowalski Roman.....	613
Kozyrowski Józef	613
Kruppiak Edmund	613
Kurasz Andrzej	614
Lechert Jan	614
Lubiński Jan	614
Mańczak Ludwik	614
Marchelek Stanisław	614
Maron Bronisław	614
Marzyński Edmund	615
Napierała Stanisław	616
Nawrot Roman.....	617
Niesobski Kazimierz	617
Nowicki Ignacy	617
Patryas Michał.....	617
Pniewski Sylwester	617
Podkowski Stefan.....	618
Podlewski Janusz	618
Prałat Antoni	618
Przybysz Stanisław	619
Sayna Franciszek.....	619
Soldenhoff Antoni.....	619
Solecki Franciszek	620
Szalczyński Kazimierz.....	620
Tomczak Walenty	620
Tuczyński Franciszek	621
Unrug Franciszek	621
Wegner Jan.....	622
Wesołowski Tadeusz	622
Wikaryjczak Walenty.....	622
Wolski Tadeusz	623
Woltman Czesław.....	623
Zakrzewski Mieczysław.....	623
Zieliński Antoni	623
Uhonorowanie Powstańców Wielkopolskich związanych z Luboniem.....	625
Pomnik – Powstańcom Wielkopolskim.....	626
Tabliczki nagrobne	637
Obchody 100. rocznicy wybuchu	
Powstania Wielkopolskiego.....	642
Sfabularyzowana historia niepodległości.....	651
Wystawa w muzeum.....	653
Od powstańczej inscenizacji do Pociągu „Powstaniec”	656
O powstańcu spod Lubonia	669
Indeks nazwisk	671

LUBOŃ
W DOBIE POWSTANIA WIELKOPOLSKIEGO
1918-1919

Powstanie Wielkopolskie 1918-1919 roku było polskim powstaniem narodowym. Jest jednym z najważniejszych współczesnych wydarzeń Wielkopolski, a także elementem patriotycznej tradycji naszego regionu.

Wielkopolanie uczestniczyli we wszystkich czynach zbrojnych XIX wieku, ponosząc ofiary ludzkie i materialne. Obok wysiłków militarnych ogromną rolę odegrała też praca organiczna, która stworzyła mocne podstawy ekonomiczne społeczności polskiej. Coraz powszechniejszym zdaje się być pogląd, że Wielkopolanie dążyli do niepodległości dwoma drogami: działań organicznych i militarnych. Powstanie Wielkopolskie zostało przygotowane pod względem moralnym, stanowiło więc naturalną konsekwencję wytrwałej pracy patriotyczno-narodowej. Wielkopolanie umiejętnie łączyli w sobie zdolności żołnierskie z dobrym gospodarowaniem, zmysłem organizacyjnym i zdyscyplinowaniem. W sprzyjającym momencie rozwoju wydarzeń na arenie międzynarodowej zbrojnie wyzwolili większość Wielkopolski.

Minął już czas, gdy wydarzenia powstańcze bezpośrednio wpływały na codzienność uczestników tego niepodległościowego zrywu oraz ich rodzin. Nie żyje już żaden z powstańców. Ich potomkowie to na ogół zaawansowane już wiekowo dzieci, wnukowie i prawnukowie. Wiedzę o wydarzeniach sprzed ponad 100. lat czerpią przeważnie z książek, gazet, filmów lub Internetu. Pamięć o przodkach jest bardzo pozytywnym elementem tradycji rodzinnej Wielkopolan, powodem dumy z tego, że ich antenami byli powstańcami¹.

Problematyka Powstania Wielkopolskiego cieszy się dużym zainteresowaniem regionalistów, naukowców i przedstawicieli szeroko pojętej kultury. Kolejne rocznice wybuchu powstania, zwłaszcza te okrągłe, przynosiły nowe opracowania. Do tej pory ukazało się kilka tysięcy (4-5) publikacji dotyczących różnorodnych aspektów wielkopolskiego zrywu, wśród których dominowała problematyka wojskowa². Wyjątkowy wzrost liczby publikacji o powstaniu nastąpił w ostatnich kilkunastu latach. Nowe opracowania mają różnoraki charakter, od naukowych, poprzez popularno-naukowe do popularnych. Tych ostatnich jest najwięcej, a ich walorem jest to, że dotyczą powstania w wymiarze powiatu, gminy, parafii lub danej miejscowości. Często przedmiotem takich opracowań są pojedyncze osoby, konkretni powstańcy, także działacze narodowi, ważni dla danego obszaru.

W poprzednich dekadach, zwłaszcza w okresie PRL-u, ukształtowało się przekonanie, że nasi powstańcy byli tylko zwyczajnymi żołnierzami, szeregowcami nie odgrywającymi większej roli. Utańczyło się przeświadczenie, nawet wśród potomków powstańców, że ich przodkowie nie byli dowódcami, nie zapisali się niczym szczególnym, by o nich pisano. Nie rozwijając dalej już tego wątku, można stwierdzić, że w ostatnich latach badania nad Powstaniem Wielkopolskim 1918-1919 znacznie się spersonalizowały. W obecnej narracji (medialnej, piśmiennictwie i w kulturze) występuje coraz więcej powstańców, pochodzących z danego obszaru. Nie są to już tylko dowódcy różnych szczebli, ale szeregowcy i podoficerowie. Poznajemy nie

1 Ostatnim żyjącym powstańcem wielkopolskim był ppor. Jan Rzepa. Zmarł w 2005 r. we Wronkach w wieku 105 lat.

2 Por. np.: *Powstanie Wielkopolskie 1918-1919. Wybór źródeł*, wybór i opracowanie A. Czubiński i B. Polak, Poznań 1983; *Wojskowe aspekty powstania wielkopolskiego 1918-1919. Wybór materiałów źródłowych*, Warszawa 1968, opracowanie zbiorowe, red. naukowy B. Woszczyński, wybór tekstów, opracowanie oraz indeksy S. Nawrocki, Poznań 1985.

tylko żołnierzy jednostek liniowych, lecz także członków lokalnych oddziałów Straży Ludowej (Obrony Krajowej), przedstawicieli służb pomocniczych i duchowieństwa. Coraz więcej wiemy o lokalnych liderach pracy organicznej, organizatorach i kierownikach stowarzyszeń gospodarczych, kulturalnych, oświatowych, samorządowych i charytatywnych.

Dzięki tej wielopoziomowej personalizacji powstania, stało się ono dla Wielkopolan znacznie bliższe. Także w naszym lubońskim środowisku jest zauważalne to pozytywne zjawisko. Widać to np. wyraźnie z perspektywy dziesięciu lat. Powstały nowe, materialne miejsca pamięci, podejmowane są i skutecznie realizowane inicjatywy stowarzyszeń i samorządu, o czym piszemy w odrębnym rozdziale, po części historycznej – biogramach. W poprzedniej monografii powstańców lubońskich opublikowano sylwetki 322. osób³. Teraz przedstawiamy życiorysy 358. osób, oraz dodatkowo w oddzielnym podrozdziale 57. powstańców więzionych w obozie żabikowskim, czyli mamy łącznie 415 nazwisk, to jest 93 – prawie 29% nowych, niepublikowanych dotąd osób związanych z powstaniem 1918-1919 oraz z naszym miastem. Także wiele życiorysów znanych nam wcześniej powstańców wzbogaciło się o nowe ustalenia. Opublikowane dziesięć lat temu biogramy wzbudziły zainteresowanie ze strony rodzin powstańczych. Często były to pozytywne emocje mobilizujące potomków bohaterów do dalszych poszukiwań, także weryfikacji tego, co już napisano o losach ich przodków. W niektórych przypadkach, nawet szczątkowe informacje o przeszłości dziadka (pradziadka) uruchomiły poszukiwania w tym kierunku.

Budowanie więzi

I jeszcze jedna kwestia warta odnotowania po dziesięciu latach. Podczas prac nad biogramami, analizując losy, zawróciliśmy uwagę na kwestię pamięci, raczej niepamięci o trudnych przeżyciach naszych bohaterów. Jedną z nich były represje wobec powstańców lubońskich w czasie drugiej wojny światowej i później – w latach stalinizmu. W wymiarze rodzinnym jest to na ogół pamięć częściowa, nawet szczątkowa. Najczęściej są to informacje zachowane przez dojrzałe wiekiem dzieci i wnuki, którzy zapamiętali to, co opowiadał ich rodzinny bohater. Z racji upływu lat oraz wielokrotnego powtarzania, są to niekiedy informacje już zdeformowane. Autorzy niniejszego opracowania zdają sobie sprawę, że jest to „ostatni moment”, żeby takie świadectwa pośrednich świadków zebrać i utrwalić. Zapewne niektóre z nich będą w przyszłości interpretowane na nowo, co też będzie dowodem na budowanie więzi, wspólnoty między bohaterami powstania i ich spadkobiercami. Bez wątpienia będzie to korzystnie wpływać na kształtowanie tożsamości powstańczej lubonian.

Szansa na odrodzenie

W sytuacji rewolucyjnego zamętu (listopad-grudzień 1918), jaki ogarnął Niemcy, Wielkopole nie załamywali rąk. Powstała trójwładza: nadal pracowała administracja pruska, tworzyły się rady żołnierskie i robotnicze oraz polskie rady ludowe. Te ostatnie wyłoniły w Polskim Sejmie Dzielnicowym w Poznaniu (3-5.12.1918 r.) własną reprezentację w postaci Naczelnej Rady Ludowej. Była ona najwyższym organem

³ „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” z biogramami uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, Luboń 2009.

dla Polaków zamieszkujących w państwie niemieckim. Polacy dysponowali własnymi siłami paramilitarnymi. Brano pod uwagę wybuch powstania obejmującego nawet wszystkie ziemie polskie zaboru pruskiego. W tym przypadku liczone głównie na pomoc udzieloną przez Armię Polską we Francji oraz wojska Ententy. Przewodził w tych przygotowaniach Poznań.

Przed wybuchem powstania, w różnych oddziałach na terenie Wielkopolski znajdowało się około 8-10 tysięcy gotowych do walki ochotników. Największe liczebnie oddziały o organizacji zbliżonej do wojskowej istniały właśnie w Poznaniu. Były to legalnie funkcjonujące formacje Straży Ludowej (SL) oraz Służby Straży i Bezpieczeństwa (SSiB) – Wach und Sicherheitsdienst, zorganizowane w końcu 1918 r. za zgodą władz berlińskich. Wobec rozkładu armii cesarskiej miały pełnić służbę wartowniczą w poszczególnych garnizonach. Na skutek umiejętnie przeprowadzonej akcji werbunkowej SSiB zyskała charakter czysto polski. Choć formalnie dowódcą był oficer niemiecki ppłk Dobschutz, to w praktyce komendę nad nią sprawował ppor. Mieczysław Paluch. Poznańskie kompanie SSiB liczyły w dniu powstania ok. 2 tys. żołnierzy. Podobne kompanie SSiB utworzono w innych miastach garnizonowych. Wzór poznański udało się zastosować Polakom, np. w Jarocinie, Pleszewie, Śremie i we Wrześni⁴.

W dniach rewolucji listopadowej w Niemczech zorganizowano Straż Ludową (SL), mającą pełnić funkcje policyjno-porządkowe. Miała ona charakter lokalny i podlegała miejscowym radom ludowym. W połowie grudnia 1918 r. w samym Poznaniu oddziały SL liczyły ponad 2,5 tys. osób, z których 1 650 dysponowało uzbrojeniem. Komendę nad nimi sprawował Julian Lange, naczelnik „Sokoła”. Żołnierze SL rekrutowali się głównie z członków Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, którzy powracali z wojska do rodzinnych miejscowości wznawiając działalność organizacyjną.

Najbardziej radykalną organizacją niepodległościową, prącą do zbrojnych rozstrzygnięć, była Polska Organizacja Wojskowa Zaboru Pruskiego (POWZP) kierowana przez Wincentego Wierzejewskiego, luźnie związana z POW

Mieczysław Paluch
fot. www.polska-zbrojna.pl

Julian Lange. <http://blogdlapuszczykowa>, ze zbiorów Macieja Krzyżańskiego

4 Do organizacyjnych wzorców SSiB w Poznaniu nawiązywały kompanie zorganizowane w Kórniku, Wielichowie, Nowym Mieście nad Wartą i innych miejscowościach. W Bydgoszczy, Lesznie, Kępnie kompanie SSiB miały charakter czysto niemiecki. Dowódcy tamtejszych jednostek wojskowych zdemobilizowali Polaków i do służby przyjmowali wyłącznie Niemców. Patrz: B. Polak, *Wojsko Wielkopolskie 1918-1920*, Koszalin 1990, s. 38.

w Królestwie. Choć w połowie listopada 1918 r. liczyła w Poznaniu zaledwie ok. 200 członków, to przyczyniła się znacząco do sukcesów w pierwszych dniach Powstania.

Wybuch rewolucji niemieckiej i związane z nim dalsze wydarzenia spowodowały napływ do Wielkopolski dobrze wyszkolonych polskich żołnierzy, którzy w wyniku demobilizacji bądź dezercji powracali w rodzinne strony. Od końca lata 1918 r. część Wielkopolan wyjeżdżając na urlopy w rodzinne strony, nie wracała już do oddziałów, ukrywając się przed niemiecką żandarmerią. Część tych ludzi już od początku wprzęgnięto w ramy militarnych organizacji tajnych lub oficjalnych, część natomiast wracała do życia cywilnego. Zarówno ci pierwsi, jak i ci drudzy, niczego nie stracili ze swych doświadczeń wojennych ani z wartości bojowej.

Zaczął się od Paderewskiego

Atmosfera stawała się coraz bardziej napięta. 26 grudnia 1918 r. witano entuzjastycznie w Poznaniu Ignacego Jana Paderewskiego. Dzień następny przyniósł wydarzenia dość nieoczekiwane dla przywódców polskiego ruchu niepodległościowego, w planach których czyn zbrojny przewidziano w terminie późniejszym. Ogólne plany wstępne Tajnego Sztabu Wojskowego zorganizowanego przez podporuczników Bohdana Hulewicza i Mieczysława Palucha, nie zdążyły dojrzeć do stadium realizacji. Odpowiadając na demonstracje polskie, Niemcy postanowili zmanifestować swoją obecność w Poznaniu, organizując 28 grudnia 1918 r. pochód. Na jego czele stanęli nacjonaliści niemieccy i żołnierze miejscowego garnizonu, maszerując na „Bazar”, gdzie przebywał Ignacy Jan Paderewski z misją aliancką. Zaalarmowane

Ignacy Jan Paderewski
fot. www.gov.pl

Ignacy Jan Paderewski podczas wizyty w Poznaniu, w pierwszą rocznicę wybuchu Powstania Wielkopolskiego fot. NAC

oddziały Straży Ludowej, kompanie Służby Straży i Bezpieczeństwa, zdominowane przez Polaków, przywróciły porządek w mieście. Według raportu szefa brytyjskiej misji wojskowej, płk. Harry'ego Herschela Wade'a w Poznaniu, 27 grudnia 1918 r. doszło do zrywania flag polskich i sojusznicznych. Hotel „Bazar”, w którym mieszkał I. J. Paderewski, był oblegany przez żołnierzy niemieckich,

a broniony przez żołnierzy polskich. W wielu punktach miasta doszło do obustronnej wymiany ognia, m.in. na moście Chwaliszewskim, przy ul. Ogrodowej, Zielonej i przy próbie opanowania koszar 6. Pułku Grenadierów, na ulicy Bukowskiej. Byli też pierwsi zabici i ranni, wojskowi i cywile, o czym w następnych dniach informowały poznańskie gazety. 28 grudnia 1918 r. aresztowano dowództwo V Korpusu Armijnego, co mocno zdeorganizowało poczynania oddziałów niemieckich. Obiekty poznańskiej twierdzy (m.in. Cytadela na wzgórzu winiarskim, koszary pułków liniowych, forty) zostały opanowane w ciągu kilku dni.

Zajęcie Poznania i obiektów wojskowych leżących w jego pobliżu (koszary sołackie, stacja lotnicza na Ławicy, obóz ćwiczebny w Biedrusku), dokonane przez uprzednio przygotowane, zorganizowane i uzbrojone oddziały polskie, było niewątpliwie sukcesem militarnym, politycznym, a także moralnym. Opanowanie najważniejszych obiektów odbyło się w większości poprzez zaskoczenie Niemców i przy niewielkich stratach (8. zabitych i ponad 20. rannych). Niektóre oddziały niemieckie, które zamknęły się w koszarach, drogą pertraktacji zostały sklonione do ich opuszczenia i wyjazdu z Poznania.

„Mleko się rozlało”

Wybuch walk w Poznaniu stał się hasłem do podjęcia akcji powstańczej w Wielkopolsce. Szybko i samorzutnie uformowały się pierwsze ochotnicze oddziały złożone przeważnie z mieszkańców jednej miejscowości. Najczęściej drogą demokratycznego wyboru ustalano dowódcę, przyjmowano takie formy organizacyjne, do których przyzwyczajono się na froncie w armii niemieckiej. Początkowo nie było oddziałów mających charakter konkretnej formacji. Działy bataliony i kompanie o nazwach regionalnych, np. bataliony: dopiewski, gnieźnieński i śremski, kompanie: m.in. czarniejewska, gołaniecka, kłeckowska, krzywińska, miłosławska, powidzka i trzemeszeńska.

Najpierw wyzwoliły się liczne miejscowości w okolicach Poznania, m.in. Bnin, Dopiewo, Kórnik, Swarzędz i Stęszew. Do stolicy Wielkopolski podążyły z pomocą oddziały ochotnicze, m.in. batalion z powiatu zachodnio-poznańskiego, kompania kórnicka, kompania średzka. Ruch powstańczy rozszerzył się na wschód i południowy wschód, aż do byłego zaboru rosyjskiego. Wyzwolono Wrześnię i Gniezno, a niemieckie oddziały ekspedycyjne wysłane z Bydgoszczy pod Gniezno zostały powstrzymane pod Łopiennem i Zdziechową (30-31 grudnia 1918 r.). Po tym sukcesie wśród dowódców gnieźnieńskich oddziałów powstańczych zrodziła się myśl uderzenia na Kujawy i Bydgoszcz. Ochotniczy oddział gnieźnieński wyruszył 1 stycznia 1919 r. pod dowództwem ppor. Pawła Cymśa. Akcja ta zaktywizowała oddziały ochotnicze z Trzemeszna, Mogilna i Kruszwicy. W krwawych walkach o Inowrocław (5 stycznia) uczestniczyło ponad 900 ludzi – w tym dwie kompanie Wojska Polskiego przybyłe z Włocławka.

W północnej Wielkopolsce powstanie rozszerzyło się w kilku kierunkach: z Wągrowca, Obornik, Czarnkowa, Rogoźna na Kcynię i Chodzież, z Nakła i Gołańczy na Mrocze, Wysoką i Ślesin. Oddziały wrzesińskie wyruszyły także w kierunku na Żnin i Szubin. Walki o Chodzież i Szubin toczyły się ze zmiennym szczęściem, a obie walczące strony poniosły znaczne straty w ludziach.

W Wielkopolsce Zachodniej rolę ośrodka dyspozycyjnego pełnił Grodzisk. Tutaj podjęto działania w celu wyzwolenia obszaru na zachód od Warty. Organizatorem poczynań wyzwoleniczych był w tym rejonie por. Kazimierz Zenkteler, który skupił pod swoją komendą ochotnicze oddziały z Opalenicy, Wielichowa i Wilkowa Polskiego. Najpilniejszym celem dla powstańców było osiągnięcie linii Obry i jezior zbąszyńskich oraz przecięcie połączeń kolejowych, prowadzących z Berlina i Krzyża w głąb Wielkopolski. Zajęto Rakoniewice, Wolsztyn i Nowy Tomyśl. Bez powodzenia toczono zacięte walki o Zbąszyn i Międzychód. Dowódcy oddziałów powstańczych nie docenili sił przeciwnika i popełnili błędy taktyczne. Dodatkowo Dowództwo Główne w Poznaniu zakazało powstańcom przekraczania linii Obry. Na wydanie tej decyzji wywarł nacisk Komisariat Naczelnej Rady Ludowej, kierując się względami politycznymi.

Z kolei w południowo-zachodniej Wielkopolsce przez pierwszy tydzień poszczególne oddziały walczyły na własną rękę. Dopiero 6 stycznia 1919 roku z Gostynia pod Leszno wyruszył powstańczy batalion dowodzony przez por. Bernarda Śliwińskiego. Zajęto m.in. miejscowości: Kąkolewo, Osieczna i Pawłowice, uzyskując w ten sposób połączenia na skrzydłach z odcinkiem zachodnim i południowym. Na południu Wielkopolski działania wyzwolenicze zainicjował tzw. Batalion Pograniczny ze Szczypiorna (teren byłego zaboru rosyjskiego), składający się głównie z ochotników ostrowskich. Wspomagały go ochotnicze oddziały z Jarocina, Ostrzeszowa i Pleszewa. Dowódcą tego odcinka frontu został por. Władysław Wawrzyniak. 31 grudnia 1918 r. zajęto Krotoszyn i Ostrów Wielkopolski. Nie zdołano jednak opanować Kępna i Rawicza, w których stacjonowały dość silne garnizony wsparte niemieckimi oddziałami Straży Obywatelskiej.

Przejęcie władzy

3 stycznia 1919 r. Naczelna Rada Ludowa podjęła uchwałę o przyjęciu władzy w Poznaniu. Jednak o tym fakcie poinformowano władze niemieckie dopiero pięć dni później. Zmieniło to w sposób radykalny sytuację Dowództwa Głównego, które do tej pory funkcjonowało w ukryciu, tzn. w tylnej części Hotelu Royal przy ul. św. Marcin. Kilkunastu oficerów tego sztabu, zamiast mundurów, nosiło ubrania cywilne. Dopiero 5 stycznia Dowództwo ujawniło swoją działalność, wydając pierwszy rozkaz dzienny. W ciągu kilku dni dokonano podziału obszaru Wielkopolski na 9 okręgów wojskowych. Rozpoczęto prace przygotowawcze do przeprowadzenia obowiązkowego poboru nowych roczników.

W ciągu pierwszych dziesięciu dni działania oddziałów powstańczych miały cechy walk nieregularnych. Toczyły się one spontanicznie, własnym torem i według lokalnych możliwości. Z najlepszymi rezultatami przeprowadzano akcje proste. Najczęściej polegały one na:

- zajęciu bez walki najważniejszych obiektów w danej miejscowości (administracji pruskiej, posterunku żandarmerii, dworca kolejowego, poczty) przez lokalny oddział ochotników;
- zdobyciu podstępem koszar, np. przez grupy konspiratorów składających się z żołnierzy narodowości polskiej, np. w Gnieźnie i Jarocinie, poznańska Cytadela;
- wcześniejszym ostrzeleniu obiektów wojskowych, a po tym drogą pertraktacji zmuszeniu Niemców do opuszczenia koszar;

- bezpośrednim ataku powstańców na dany obiekt, połączonym z obustronną, często intensywną wymianą ognia (Inowrocław).

Przejęcie władzy przez powstańców w miastach powiatowych oznaczało na ogół opanowanie całego powiatu. W wypadkach, gdy Niemcy podejmowali kroki do wyparcia powstańców i zagrażali zdobyciom Polaków, dochodziło do wzajemnej pomocy ochotników z sąsiednich ośrodków, np. Gniezna, Witkowa i Wrześni. Następową koncentracją oddziałów, a dowódcy po doraźnym przygotowaniu planu, podejmowali działania ofensywne, mające w pewnym sensie charakter rajdowy, np. wspomniany już rajd Pawła Cymśa na Kujawy Zachodnie (1-6.01.1919).

Biorąc pod uwagę specyfikę działań bojowych w pierwszych dniach, mjr Stanisław Taczak wydał 10 stycznia dyrektywy taktyczne dla dowódców oddziałów powstańczych. Zalecał atakować nieprzyjaciela poprzez zaskoczenie, po uprzednim przygotowaniu szkicu taktycznego oraz po uzgodnieniu współdziałania z ochotnikami operującymi na danym terenie. Atakować należało na jedno ze skrzydeł lub poprzez obejście na tyły stanowisk nieprzyjaciela.

Działania powstańcze w pierwszych dniach cechowała duża żywiołowość, także braki w dowodzeniu. Niedociągnięcia te częściowo rekompensowano silną wolą walki i patriotyzmem ochotników. Niejednokrotnie błędy popełnione na polu walki miały tragiczne konsekwencje. Kończyły się śmiercią ich dowódców, m.in. Korneliusza Manna, Edmunda Krausego i Władysława Wiewiórkowskiego.

Po kilkunastu dniach powstania wyłoniła się grupa dowódców, którzy mimo niskich stopni wojskowych (oficerowie młodszy i podoficerowie, nawet szeregowcy), radzili sobie dobrze na stanowiskach przewidzianych dla oficerów starszych. Należeli do nich m.in.: Paweł Cymś, Tadeusz Fenrych, Bohdan Hulewicz, Zygmunt Kittel, Andrzej Kopa, Włodzimierz Kowalski, Zygmunt Łakiński, Ignacy Mielżyński, Zdzisław Orłowski, Mieczysław Paluch, Wiktor Pniewski, Stanisław Siuda, Mieczysław Słabęcki, Mieczysław Szaliński, Kazimierz Szcześniak, Bernard Śliwiński i Jan Tomaszewski.

W pierwszych dwóch tygodniach powstania stan liczebny oddziałów ochotniczych był bardzo płynny. W wielu wsiach i miasteczkach, ochotnicy po wykonaniu zadania rozchodzili się do domów. W przypadku kolejnej akcji ponownie werbowano ochotników. Według niepełnych dotąd szacunków formacje ochotnicze na froncie liczyły około 9 000-10 000 powstańców, nie licząc lokalnych Straży Ludowych. Z czasem dyscyplina była coraz lepsza i oddziały ochotnicze zaczęły nabierać cech armii regularnej.

Major Stanisław Taczak, rozumiejąc specyfikę oddziałów ochotniczych, oparł organizację wojska na strukturze terytorialnej. Oficjalnie nie ingerował w życie wewnętrzne oddziałów, a ochotnicy często sami wybierali swoich dowódców, nie używali stopni wojskowych, zwracając się do siebie „druhu”, wzorem wyniesionym z „Sokoła”. W praktyce ochotnicze kompanie lokalne podlegały miejscowym, najczęściej Powiatowym Radom Ludowym.

Komisariat Naczelnej Rady Ludowej próbował pertraktować z Niemcami, zapewniając, że sytuacja jest pod kontrolą miejscowych rad żołnierskich i ludowych. Pamiętać należy, że np. w Poznaniu aż do 9 stycznia 1919 r., prawie przez dwa tygodnie, działała wspólna polsko-niemiecka komenda miasta (kpt. Andersch i por. Jan Maciaszek). Jednak Komisariatowi NRL nie udało się powstrzymać akcji

powstańczej. Nieoficjalnie popierał on, a raczej nie przeszkadzał specjalnie, w zajmowaniu przez powstańców poszczególnych obiektów. W końcu oficjalnie przyłączył się do tej akcji, powołując jej dowództwo naczelne i organizując polską administrację na obszarze opanowanym przez powstańców.

8 stycznia 1919 r. działania zaczepne lokalnych dowódców podporządkowano poznańskiemu Dowództwu Głównemu. Skoordynowało ono działania ofensywne na frontach północnym, zachodnim i południowym. Rozpoczęło się tworzenie regularnego wojska. Jednak kompanie terytorialne działały na różnych kierunkach frontu jeszcze przez następne tygodnie.

Wojska Wielkopolskie

Na sukces powstania i wojskowe osiągnięcia organizacyjne znaczny wpływ mieli kolejni głównodowodzący: mjr Stanisław Taczak, gen. por./broni Józef Dowbor-Muśnicki i korpus oficerski. Właśnie mjr S. Taczak stworzył podstawy organizacyjne powstania i front osłaniający wyzwolony obszar. Z kolei gen. J. Dowbor-Muśnicki rozwinął załączki oddziałów powstańczych w doborową armię opartą na przymusowym poborze. Podstawę korpusu oficerskiego stanowi-

Generał Józef Dowbor-Muśnicki
fot. NAC

li oficerowie zawodowi, zwłaszcza jego podkomendni z byłego I Korpusu. W jednym ze swoich pierwszych rozkazów zakazał wojsku odbywania wieców i uczestnictwa w życiu politycznym Wielkopolski. Zaapelował do oficerów, by walczyli o duszę żołnierską i bronili jej przed wszystkimi złymi wpływami. Muśnicki zreorganizował Dowództwo Główne, obsadzając kierownicze stanowiska doświadczonymi i jednocześnie zaufanymi oficerami z armii rosyjskiej. Wykorzystując wzorce organizacyjne z wojska niemieckiego i rosyjskiego sformował wojsko, w którym najważniejszymi formacjami były: trzy dywizje piechoty, brygada kawalerii, trzy brygady artylerii, lotnictwo, wojska techniczne (oddziały: saperów, telegraficzne, kolejowe, samochodowe), żandarmeria, służby: sanitarna, weterynaryjna i sprawiedliwości. Utworzono także etatową służbę duszpasterską, a Dziekanem Generalnym w byłym zaborze pruskim, w porozumieniu z władzami kościelnymi, został ks. Marcin Dykier, potem ks. Józef Prądyński.

li oficerowie zawodowi, zwłaszcza jego podkomendni z byłego I Korpusu. W jednym ze swoich pierwszych rozkazów zakazał wojsku odbywania wieców i uczestnictwa w życiu politycznym Wielkopolski. Zaapelował do oficerów, by walczyli o duszę żołnierską i bronili jej przed wszystkimi złymi wpływami. Muśnicki zreorganizował Dowództwo Główne, obsadzając kierownicze stanowiska doświadczonymi i jednocześnie zaufanymi oficerami z armii rosyjskiej. Wykorzystując wzorce organizacyjne z wojska niemieckiego i rosyjskiego sformował wojsko, w którym najważniejszymi formacjami były: trzy

Generał Stanisław Taczak
fot. NAC

Zaprzyśiężenie Strazy Ludowej na Placu Wolności w Poznaniu odbyło się 23 lutego 1919 r. U dołu zdjęć pochodzących z rodzinnych zbiorów Antoniego Wojtyńskiego z jego odręcznym opisem fot. K. Greger & Co.

W połowie stycznia 1919 r. oddziały powstańcze na froncie przystąpiły do operacji na szerszą skalę, w wyniku której wyzwoliły całą północno-wschodnią Wielkopolskę, zdobywając Szubin i Żnin. Polska linia obrony została oparta na rzece Noteć. Przerwano również niemieckie linie komunikacyjne prowadzące z Bydgoszczy w kierunku zachodnim i południowym.

Pod koniec stycznia 1919 r. Niemcy otrząsnęli się z niepowodzeń w Wielkopolsce. Zorganizowali nie tylko obronę atakowanych przez powstańców miejscowości, ale podjęli także przygotowania do stłumienia powstania. Sztabowcy niemieccy z Paul'em Hindenburgiem na czele zaplanowali ofensywę przeciwko państwu polskiemu. W ten sposób chciano zbrojnie wywrzeć nacisk na aliantów przygotowujących dokument pokojowy. Po zreorganizowaniu wojska przystąpiono do zdecydowanych działań na froncie wielkopolskim. Na froncie południowo-zachodnim oddziały powstańcze powstrzymały natarcie Niemców w kierunku Kąkolowa i Osiecznej. Na froncie południowym przeciwnik napierał ze strony Dolnego Śląska: Milicza i Sycowa. Linia frontu wielkopolskiego opierała się w połowie stycznia 1919 r. na zachodzie – w pasie wielkich jezior i błot obrzańskich, na południu – wzdłuż linii kolejowej Ostrów-Rawicz, a na północy – wzdłuż dogodnej linii Noteci (rzeki i kanałów).

Generał Józef Dowbor-Muśnicki, jako głównodowodzący, został przyjęty w Wielkopolsce z rezerwą. Miał także trudności w nawiązaniu kontaktu z podwładnymi. Wieloletnia służba w armii carskiej nie pozostała bez wpływu na jego monarchiczne poglądy, zachowanie, a nawet swobodę wyśławiania się w języku polskim. Nie rozumiał w pełni mentalności Wielkopolan, nie doceniał umiejętności oficerów niższych stopniem, pochodzących z zaboru pruskiego. Był jednak gruntownie wykształconym oficerem sztabowym z ogromną praktyką dowódczą i doskonałym organizatorem oraz zwolennikiem armii regularnej o żelaznej dyscyplinie.

Na podstawie dekretu Komisariatu Naczelnej Rady Ludowej, gen. J. Dowbor-Muśnicki ogłosił 17 stycznia 1919 r. pobór do wojska roczników 1897-1899. Spowodowało to nie tylko zwiększenie stanu liczbowego wojska, ale wywołało inny skutek: dotychczasowe oddziały regionalne utraciły szybko swój jednolity terytorialny charakter, co wiązało się ze zwiększeniem dyscypliny w szeregach. Nie nastąpiło to od razu i z dnia na dzień. Młodych poborowych należało wyszkolić, a na to potrzebne były kolejne tygodnie.

Znaczny wpływ na podniesienie dyscypliny w szeregach powstańczych miało wprowadzenie przysięgi, której tekst ogłoszono 21 stycznia. Oficerowie i szeregowi, którzy wcześniej składali przysięgę na wierność rządowi warszawskiego, podpisywali tylko deklarację. 26 stycznia 1919 r. Dowództwo Główne i oddziały poznańskiego garnizonu zostały uroczystie zaprzysiężone na placu Wolności, wówczas jeszcze Wilhelmowskim.

Na początku lutego 1919 r. Niemcy na całej długości frontu przystąpili do ofensywy. Najcięższe walki toczyły się na froncie północnym i zachodnim. Niektóre miejscowości kilkakrotnie przechodziły z rąk do rąk. Dramatyczny przebieg miały walki na froncie zachodnim, gdzie Niemcy zaatakowali powstańców na odcinku międzychodzkiem. Niemcom udało się zdobyć Babimost i Kargową. Dowództwo Główne skierowało w ten rejon II Poznański Batalion Garnizonowy. Po kilku dniach ciężkich walk, natarcie niemieckie zatrzymano na linii jezior zbąszyńskich (19 lutego 1919 r.). Mimo zdecydowanej przewagi w ludziach i sprzęcie, Niemcom nie udało się osiągnąć zakładanych celów. Odnotowano wiele przykładów bohaterskich zachowań powstańców podczas krwawych bitew, np. pod Rynarzewem, Nową Wsią, Wielkim Grójcem, Szubinem.

Natężenie walk zmalało dopiero w drugiej połowie lutego 1919 r. Dzięki zabiegom dyplomacji polskiej, wysiłkom Komisariatu Naczelnej Rady Ludowej i poparciu

ze strony Francji, Niemcy zostali zmuszeni do przerwania działań wojennych.

Niemcy jednak podejmowali nadal działania zaczepne, ostrzeliwując posterunki polskie ogniem artylerii i broni maszynowej. Do przestrzegania warunków rozejmu koalicja skierowała do Wielkopolski Komisję Międzysojuszniczą, na czele z ambasadorem Josephem Noulensem. W jej skład weszli przedstawiciele Anglii, Francji, USA i Włoch.

3 maja 1919 r. Armia Wielkopolska zaprezentowała się społeczeństwu, organizując wielką rewię na Ławicy z okazji święta narodowego. W połowie stycznia siły powstańcze liczyły około 15 tysięcy ochotników, a po miesiącu już dwa razy więcej. Z formacji wielkopolskich powstała silna armia, która w czerwcu 1919 r. liczyła ponad 102 tysiące żołnierzy, w tej liczbie 70 tysięcy w pierwszej linii. Ochotnicza Straż Ludowa (Obrońca Krajowa) skupiała kolejnych 100 tysięcy członków.

W końcu stycznia 1919 r. wprowadzono jednolite umundurowanie, wykorzystując ogromne zapasy uniformów niemieckich. Charakterystycznym elementem wyróżniających żołnierzy wielkopolskich była wysoka rogatywka z płowoszarego sukna, z pętlą w kształcie trefla z lewej strony oraz biało-czerwone wstążki na kołnierzu. Zupełnie inne były też w Armii Wielkopolskiej oznaki stopni wojskowych, które noszono na rękawach i rogatywkach. Symbole narodowe, które używano przez powstańców i żołnierzy wojsk wielkopolskich, były dla nich wymownym dowodem, utwierdzały ich w przekonaniu, że są częścią odradzającego się Wojska Polskiego.

Wielkopolscy politycy

Na sukces powstania znaczny wpływ mieli politycy z kręgów Narodowej Demokracji, niekwestionowani przywódcy ludności polskiej w zaborze pruskim, m.in. ksiądz Stanisław Adamski, Wojciech Korfanty, Adam Poszwiński i Władysław Seyda. Dla wielkopolskich polityków własna armia była atutem w zabiegach endecji

Klasyczne umundurowanie Powstańca Wielkopolskiego – wysoka rogatywka ozdobiona sznurowym treflem. Na kołnierzu kurtki biało-czerwona taśma pionowa oraz oznaczenie numeru ówczesnego pułku. Na zdjęciu Władysław Śliwiński – ojciec Janiny Lewandowskiej z 2. Pułku Strzelców Wielkopolskich⁵

5 „Wieści Lubońskie” 01-2019, str. 28 „Powstanie wielkopolskie mam w genach” Janina Lewandowska z domu Śliwińska

Ksiądz Stanisław Adamski
fot. Datka Czesław – arch.
NAC

Adam Poszwiński fot. NAC

w kształtowaniu oblicza społeczno-politycznego odradzającego się państwa.

Głównie dzięki poparciu Francji, przede wszystkim marszałka Ferdynanda Focha, 16 lutego 1919 r. podpisano rozejm w Trewirze. Rozejm podpisano na sześć tygodni, przedłużając go później jeszcze raz. Mimo to, nadal dochodziło do lokalnych potyczek, a Niemcy przygotowywali kolejną ofensywę, na czele której miał stanąć marszałek Paul von Hindenburg, urodzony w Poznaniu. Wybuch i przebieg powstania był także korektą planów polityków skłaniających się

Wojciech Korfanty fot. NAC

do zaakceptowania polityki faktów dokonanych. Komisariat Naczelnej Rady Ludowej (NRL) odegrał ogromną rolę w zaciągach dyplomatycznych, w wyniku których Niemcy zostali zmuszeni do podpisania warunków rozejmowych. Rozejm w Trewirze uratował Wielkopolskę od inter-

Władysław Seyda fot. NAC

Wojsko Polskie

Do końca maja 1919 r. front wielkopolski funkcjonował samodzielnie, nie podlegając pod względem operacyjnym Naczelnemu Dowództwu Wojska Polskiego w Warszawie. Wobec wzrostu zagrożenia ofensywą niemiecką Komisariat NRL zgłosił wniosek „jedności armii narodowej”. 30 maja naczelny wódz Józef Piłsudski potwierdził operacyjne podporządkowanie wojsk wielkopolskich. Prace zjednoczeniowe trwały jeszcze do listopada tego roku.

28 czerwca podpisano pokój w Wersalu. Na kształt polskiej granicy zachodniej ogromny wpływ miała wielkopolska wiktoria, ponieważ linia graniczna objęła terytoria opanowane przez powstańców. Również dzięki akcji delegacji polskiej podczas konferencji paryskiej i przychylności Francji, osiągnięto maksimum tego, co było

można wówczas uzyskać. Znacznym sukcesem było przyznanie Polsce obszarów niewyzwolonych, m.in. Bydgoszczy, Kępna, Leszna, Rawicza i Zbąszynia.

Powstanie Wielkopolskie, mimo że nie objęło wszystkich ziem zaboru pruskiego, wpłynęło na rozwój ruchu konspiracyjnego na Pomorzu Gdańskim i Górnym Śląsku. Miało ono ogromny wpływ na kształtowanie się zachodniej i północnej granicy II Rzeczypospolitej. Oddziały wielkopolskie walczyły później w Małopolsce Wschodniej z oddziałami ukraińskimi, na froncie litewsko-białoruskim, a przede wszystkim podczas wojny z Rosją bolszewicką 1919-1920 r. Doświadczeni oficerowie i podoficerowie z Wielkopolski przyczynili się do zwycięstwa trzeciego Powstania Śląskiego 1921 r.

Dla polityków poznańskich posiadanie własnych sił zbrojnych było ważnym atutem w sprawie kształtowania granicy zachodniej i północnej II Rzeczypospolitej. Armia Wielkopolska miała służyć nie tylko celom powstania, ale również istniejącemu państwu polskiemu. Wielkopolska wniosła znaczący wkład w zorganizowanie wojska polskiego odradzającego się Państwa Polskiego. Był to przejaw nie tylko patriotyzmu i sprawności organizacyjnej. Poznańskie, w odróżnieniu od znacznych obszarów zaborów austriackiego i rosyjskiego, uniknęło zniszczenia w czasie działań wojennych 1914-1918. Mówiąc o wysiłku Wielkopolan, należy posłużyć się porównaniem. Zaznaczyć należy, że w Wielkopolsce równej około jednej piętnastej części państwa polskiego pod względem terytorialnym i ludnościowym zorganizowano szóstą część Wojska Polskiego. Powołano pod broń ok. 8% ogółu ludności, czyli co 12. mieszkaniec regionu znalazł się w szeregach Armii Wielkopolskiej. W tym rachunku nie uwzględniam Straży Ludowej, jako wojsk obrony terytorialnej. Jak już wspomniano, wojsko wielkopolskie liczyło ponad 100 tys. żołnierzy, z tego dwie trzecie w pierwszej linii. Do tych liczb należy dodać rezerwistów, członków Straży Ludowej, przemianowanej na Obronę Krajową. Na tle innych regionów był to najwyższy wskaźnik militarnego wysiłku w okresie walk o granice II RP.

Liczebność wojska to przede wszystkim zasługa naczelnych władz w Wielkopolsce: Naczelnej Rady Ludowej i Dowództwa Głównego. W organizacji oddziałów przyjęto etaty niemieckie, dobrze znane Wielkopolanom z okresu służby w armii zachodniego zaborcy. Stosowano również niemieckie regulaminy i instrukcje szkoleniowe, które przetłumaczono na język polski z niewielkimi modyfikacjami uwzględniającymi wielkopolską specyfikę.

Organizowanie i utrzymywanie stutysięcznej armii wymagało znacznych środków finansowych. Dopiero w listopadzie 1919 r. Armia Wielkopolska pod względem finansowym przeszła w pełni w zakres kompetencji Ministerstwa Spraw Wojskowych.

Odnaka Wojsk Wielkopolskich (WW) z bogatą symboliką to krzyż, na którym widnieje zwycięski Bolesławowy Szczerbiec na wpół wyjęty z pochwy z białą-czerwoną przepaską i inicjałami WW, na ramieniu krzyża rozkute kajdany. Ta pamiątkowa odznaka została zatwierdzona przez Ministerstwo Spraw Wojskowych w marcu 1920 r. dla walczących w szeregach wojsk wielkopolskich od dnia wybuchu powstania w 1918 r. zbiorcy rodzinne Piotra P. Ruszkowskiego

Patent / Dla upamiętnienia zbrojnego odruchu narodo-
widzonego celem zrzucenia zniena-
widzonego jarzma pruskiego,
i połączenia się z Macierzą
oraz okresu organizacji
i działalności formacji Wojsk
Wielkopolskich zatwierdzono
w dniu 14 marca 1920 roku

rozporządzeniem M. S. Wojsk
z dnia 14.5.20. - 4135 W.M. / Odznakę Pamiatkową Wojsk Wielkopolskich /
przedstawiając symbolicznie tradycyjną walkę polską z krzyżacką butą, barbarzyństwem i prze-
wrotnością w postaci krzyża ośmokończonego, używanego przez krzyżaków a przekreślonego Bole-
sławowym Szczerbcem nawpół dobytym z pochwy na znak ustawicznej czujności i gorliwości do walki
w obronie Niepodległej Ojczyzny. Zawieszona na ramieniu krzyża zerwane kajdany oznaczają skruszone
pęta niewoli. Na znak samodzielności formacji Wojsk Wielkopolskich w okresie 27 grudnia 1918 r. do 21
sierpnia 1919 r. jest pochwa miecza przepasana wstęgą o barwach narodowych i ozdobiona monogramem
z liter W.W. (Wojska Wielkopolskie).

Jako przynależnemu do 10 p. Strz. Wlkp. (68 pp) przyznano pod nr. C. 402 prawo noszenia Odznaki
Pamiatkowej Wojsk Wielkopolskich kapralowi Cybulskiemu Franciszkowi ur. 16.10.1898 r. / Poznań, dnia
20.01.1928 r. Podpisaną i opieczętowaną DOW. OKRĘGU KORPUSU Nr VII. Na wstędze tworzącej ramę
z gałęzi i liści dębowych nazwy jednostek należących do Wojsk Wielkopolskich czytanych od środka góry
wg zegara (pisownia i skróty oryginalne): DOWÓDZTWO GŁÓWNE. / INSP. OBRONY KRAJ. / INSP. OBWOD.
KOM. UZUP. / INTEND. WOJSK WLKP. / D.O.W. I / D.O.W. II / D.O.W. III / MAG. ET. ŻYWN. W MINSKU / ODDZ.
TRENÓW I AMUN. / WLKP. SZKOŁA PODOFIC. / SZKOŁA PODOFIC. JAZDY / SZKOŁA OFIC. I PODOFIC.
ART. / SZKOŁA DLA WOJSK TECH. // POCZTA POL. / GŁÓWNA POCZTA POL. / SZKOŁA SZOFER. I LOTN. /
URZĄD UMUNDUROW. / KURSY RUSZNIKAR. / SZKOŁA OFIC. OBR. KR. / SZKOŁA RADIOTELEGR. / SZKOŁA
TELEGRAF. / SZKOŁA TELEF. PUŁK. / PUŁK TORUŃSKI / PUŁK KASZUBSKI / PUŁK STAROGARDZKI / PUŁK
GRUDZĄDZKI / LAZARETY KONI / ŻANDARM. POŁOWA. / PROWIANATURA / SKŁADNICA PROW. / POCIĄG
SANITARNY / 1. 2. 13. KOMP. SANITAR. / 1. 2. 3. 14. LAZAR. POŁOW. // POGOTOWIE SAMOCHOD. / KOLUM-
NY SAMOCHOD. / POCIĄG PANC. RZEPICHA / POCIĄG PANC. GOPLANA / POCIĄG PANC. DANUTA / 1. BAON
KOLEJOWY / STACJA RADIOTELEGR. POL. / STACJA RADIOTELEGR. CIĘŻK. / STACJA RADIOTELEGR. FORT. / 1.
2. BAON TELEGR. / ODDZ. AERONAUTYCZNY / 4. ESKADR. BOJOW. LOTN. / SKŁAD AMUNIC. POZNAŃ / 1.
2. 13. ESKADR. LOTN. / 1. 2. BAON SAPER. / SKŁAD AMUN. WĘGLOWEJ / SKŁAD AMUNIC. SOŁACZ. / DZIA-
ŁO AUTOMOB. 7,7 CM / DYON KONNEJ ARTYL. / PUŁK BYTOMSKI / 1. 12. PUŁK REZERWOWY / 3. P. WLKP.
ARTYL. CIĘŻK. / 2. P. WLKP. ARTYL. CIĘŻK. / 1. P. WLKP. ARTYL. CIĘŻK. / 3. P. WLKP. ARTYL. LEK. / 2. P. WLKP.
ARTYL. LEK. / 1. P. WLKP. ARTYL. LEK. / 4. P. UŁAN. WLKP. / 3. P. UŁAN. WLKP. // 2. P. UŁAN. WLKP. / 1. P. UŁAN.
WLKP. / POZN. P. GARNIZ. O. K. / 9. BAON ZAP. O. K. / 8. BAON ZAP. O. K. / 7. BAON ZAP. O. K. / 6. BAON ZAP.
O. K. / 5. BAON ZAP. O. K. / 4. BAON ZAP. O. K. / 3. BAON ZAP. O. K. / 2. BAON ZAP. O. K. / 1. BAON ZAP. O. K.
/ BAON ZAP. O. K. / 12. P. STRZELC. WLKP. / 11. P. STRZELC. WLKP. / 10. P. STRZELC. WLKP. / 9. P. STRZELC.
WLKP. / 8. P. STRZELC. WLKP. / 7. P. STRZELC. WLKP. / 6. P. STRZELC. WLKP. // 5. P. STRZELC. WLKP. / 4. P.
STRZELC. WLKP. / 3. P. STRZELC. WLKP. / 2. P. STRZELC. WLKP. / 1. P. STRZELC. WLKP. / INTENDENT. POŁOWA.
/ INSP. WOJSK LOTNICZ. / INSP. WOJSK TECHN. / INSP. ARTYLERJI. / INSP. PIECHOTY. / INSP. WOJSK SANIT. /
URZĄD WOJSKOWY. / WYDZ. III. (WOJSK) PRZY K.N.R.L.

Wykorzystano w tym celu rezerwy polskich banków i spółek oraz zwrócono się do społeczeństwa o udzielenie 5% Pożyczki Odrodzenia Polski. Wyniki były bardzo pomyślne, bowiem do końca 1919 r. społeczeństwo polskie w Wielkopolsce subskrybowało i wpłaciło 348 mln marek i 12 mln rubli, złożono złoto i srebro wartości 26 mln marek. Utrzymanie frontu wielkopolskiego kosztowało miesięcznie 74 mln marek. Długie listy ofiarodawców ogłaszano w prasie poznańskiej. Generał Józef Dowbor-Muśnicki szczególnie wysoko ocenił udział społeczeństwa w utworzeniu armii: *Nie zrobiłbym w Wielkopolsce połowy tego, co nazywano „doborowym wojskiem”, gdyby nie pomoc społeczeństwa. /.../ Było to następstwo uświadomienia, ofiarności i nadzwyczajnego patriotyzmu*⁶.

Wyjaśnienia wymagają używane nazwy formacji wielkopolskich z lat 1918-1919. W literaturze padają różne określenia: siły zbrojne byłego zaboru pruskiego (s.z.b.z.pr.), siły zbrojne byłej dzielnicy pruskiej, Wojsko Wielkopolskie, wojska wielkopolskie i Armia Wielkopolska. Do 16 stycznia 1919 roku używano nazwy s.z.b.z.pr. Poznańskie Dowództwo Główne w korespondencji z naczelnymi władzami wojskowymi w Warszawie posługiwało się pieczęciami z tą właśnie nazwą – DG s.z.b.z.pr. Komisariat Naczelnej Rady Ludowej konsekwentnie używał nazwy „wojska b.z.pr.”. Od sierpnia 1919 roku władze warszawskie i poznańskie używały nazwy „wojska wielkopolskie” i „armia wielkopolska”. Oficjalnie Armia Wielkopolska pisana wielkimi literami wystąpiła w rozkazie Ministerstwa Spraw Wojskowych dotyczącym zjednoczenia formacji wielkopolskich z Wojskiem Polskim z 10 grudnia 1919 roku. Od tej pory Armia Wielkopolska występowała konsekwentnie w kolejnych dokumentach oficjalnych i artykułach prasowych.

Nasi w Armii Wielkopolskiej

W szeregach oddziałów powstańczych, jak i regularnego Wojska Wielkopolskiego, znaleźli się także mieszkańcy Lasku, Lubonia i Żabikowa. Będąc wyznania rzymskokatolickiego, należeli do parafii św. Floriana w Wirach. Mieszkańcy lubońskich miejscowości byli członkami dozoru kościelnego, chóru, Katolickiego Towarzystwa Robotników Polskich, Katolickiego Towarzystwa Przemysłowców, kółka rolniczego obejmującego obszar parafii i bractw parafialnych (Wstrzemięźliwość, Straż św. Józefa, Matek Chrześcijanek). Inicjatorem narodowych poczynań był proboszcz wirowski, ks.

Dom Katolicki przy parafii w Wirach, wybudowany w 1906 r. Tu spotykali się członkowie wielu stowarzyszeń, także z Lubonia, Lasku i Żabikowa fot. Piotr P. Ruszkowski

⁶ Szerzej o tym w: J. Dowbor-Muśnicki, *Moje wspomnienia*, Poznań 1936, s. 108-133.

Szkola katolicka w Lasku ze zbiorów Romualda Komischke⁸

Karol Seichter⁷. Choć był pochodzenia niemieckiego, to władze uznawały go za niepewnego politycznie i polskiego agitatora. Był niezwykle sprawnym organizatorem, energicznym i światłym księdzem, stąd jego liczne inicjatywy oświatowe i charytatywne – podejmowane zawsze w duchu narodowym. Polskie stowarzyszenia miały od 1906 roku swoją siedzibę w Domu Katolickim w Wirach i często tutaj

spotykali się lubońscy członkowie tychże stowarzyszeń.

Mieszkańcy Lasku wyróżniali się na tle swoich sąsiadów statusem społecznym i charakterem. Te różnice w końcu zaboru pruskiego nie były już tak widoczne, ale nadal zauważalne. Na charakter mieszkańców tej wsi wpływało kilka czynników. W znacznej części, jako osadnicy olenderscy (w tym Bambrzy) mieli w XIX wieku korzystniejsze warunki ekonomiczne, niż mieszkańcy Żabikowa, Lubonia i Wir. Już od początku (od połowy XVIII wieku) cieszyli się pełną wolnością osobistą. Z tego powodu mieli lepsze możliwości nauki, zdobywania wiedzy i godniejszego życia. W ciągu czterech pokoleń przeszli proces akulturacji, w znakomitej większości ulegając polonizacji. Spolszczyły się przede wszystkim rodziny bamberskie, głównie poprzez zawieranie małżeństw, najczęściej z partnerami z Wir. Na osobowość mieszkańców Lasku „wpłynęła ich twarda, walka o byt, oparta na uprawie niezbyt

Znaleziona w Luboniu odznaka, z pewnością noszona przez jednego z mieszkańców przed wieloma laty. Jest związana z wojną francusko-pruską, a właściwie z późniejszym jej wynikiem, czyli pruskim świętem narodowym – starym „Dniem Zwycięstwa” – „Dniem Sedanu”. W wojnie tej udział brali także lubonianie – ówczesni obywatele Prus – poddani Bismarcka. Mocno zniszczona (wielkości współczesnej pięciocztótki), emaliowana, o średnicy 24,2 mm, grubości 1,2 mm, wypukłości 2 mm, z niemieckim opisem na obwodzie: ZUR ERINNERUNG AN 1870 (Na pamiątkę 1870 r.) umieszczonym w czarnej emalii. W środku, na białym tle średnicy 16 mm, czarny, tradycyjny „cross pattée” z XII w. – odmiana krzyża kawalerskiego rozpiętości 13 mm⁹ fot. Piotr P. Ruzzkowski

7 Biogram Karola Seichtera zamieszczony został w *Księża społecznicy w Wielkopolsce 1894-1919. Słownik biograficzny*, red. ks. Leszek Wilczyński i Hieronim Szatkowski, t. III (P-S), Gniezno 2008, s. 165 – 167 oraz wśród biogramów tej publikacji.

8 O pocztówce pisały „Wieści Lubońskie” 02-2018, str. 36 „Szkola w Lasku” – Piotr P. Ruzzkowski

9 Więcej o odznace i wydarzeniu – „Wieści Lubońskie” 08-2017, str. 39 „Nieznany krzyż” Piotr P. Ruzzkowski

urodzajnej ziemi” i przynależność do parafii wirowskiej. Należy w tym miejscu cytować opinię Stanisława Malepszaka, „że każdy mieszkaniec Lasku odznaczał się pracowitością, religijnością i patriotyzmem. I tak pozostało do dziś¹⁰.” Dla porządku wymienić należy zarejestrowane w Lasku Koło Pruskich Weteranów Wojennych. Należeli doń uczestnicy wojny prusko-francuskiej z 1870 r., zamieszkali w miejscowościach lubońskich.

Industrializacja Lubonia

Z kolei Luboń, po wybudowaniu na jego gruntach zakładów przemysłowych (drożdżowni, krochmalni i zakładów chemicznych), zmienił swój wiejski charakter na osadę przyfabryczną. W sąsiedztwie zakładów chemicznych Moritza Milcha wzniesiono osiedle mieszkaniowe dla kadry inżynierno-technicznej¹¹.

Według urzędowych danych, na obszarze dzisiejszego miasta w 1910 roku mieszkało 2 295 osób. Sądzić należy, że dynamiczne tempo rozwoju niemieckiej Kolonii Żabikowskiej utrzymało się do wybuchu wojny i w 1914 roku ludność tych trzech miejscowości przekroczyła poziom dwóch i pół tysiąca. To ciekawe, że ponad czteroletni okres wojny nie powstrzymał wzrostu liczby mieszkańców tych miejscowości. Kolonia niemiecka w Żabikowie liczyła w 1910 roku 875 osób, cztery lata później 950, a w ostatnim roku wojny ponad 1 100 osób¹².

Szkola katolicka w Luboniu – jedno z najstarszych zdjęć fot. z arch. „Forum Lubońskie”

Katolicka szkoła w Żabikowie wsi (SP 2) służyła głównie Polakom – fragment pocztówki znajdującej się w zbiorach Biblioteki UAM

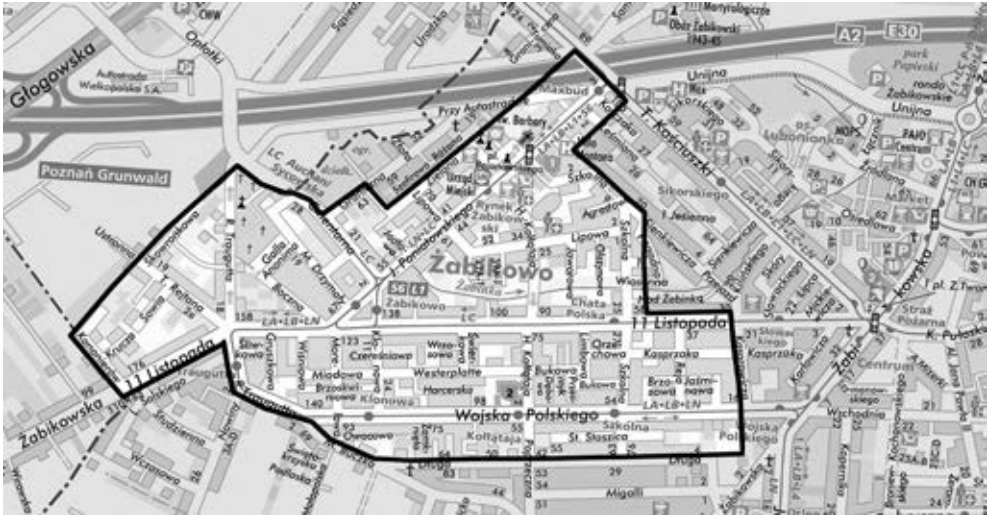
Polacy kończyli na ogół szkoły powszechne, w których nauka odbywała się w języku niemieckim. Jedynie religii zezwolono uczyć po polsku.

Największą z tych trzech lubońskich miejscowości było Żabikowo. Przed wybuchem I wojny światowej

10 S. Malepszak, *Luboń i okolice. Dzieje osadnictwa i dziewięciu parafii*, Luboń 2005, s. 206.

11 Zakład chemiczny wraz osiedlem mieszkaniowym i parkiem zaprojektował Hans Poelzig, wybitny architekt niemiecki pierwszej połowy XX wieku.

12 Po odzyskaniu niepodległości osiedleni przed wojną Niemcy zaczęli wyjeżdżać do swojej ojczyzny. Mimo ich odpływu liczba ludności Żabikowa bardzo szybko wzrastała, dochodząc w końcu 1919 roku do 1764.

Na mapie dzisiejszego Lubonia czarną obwódką zaznaczyliśmy obszar niemieckiej, ewangelickiej Kolonii Żabikowo utworzonej na początku XX wieku przez zaborcę na podkładzie Topmapa – www.lubon.pl oprac. Piotr P. Ruszkowski

składało się z dwóch części: Żabikowa Dolnego (stara część) i Górnego (osadnicza kolonia niemiecka pomiędzy ulicami Wojska Polskiego, 11 Listopada, Poniatowskiego i Traugutta – ok. 140 parcel)¹³.

Cele narodowe

Starą część Żabikowa zamieszkiwały w zdecydowanej większości rodziny polskie, a część górną zaludniały rodziny osadników napływające z różnych prowincji niemieckich, także z Poznania. Na konsolidację społeczności żabikowskiej na gruncie narodowym miała wpływ postawa nauczyciela

Szkola ewangelicka w Kolonii Żabikowo służyła niemieckiej młodzieży – dzieciom osadników. Poczłtówka propagandowa oznaczona numerem 5, na odwrocie m.in. drukowany opis w tłumaczeniu: *Ewangelicka z mieszkaniem dla nauczyciela / Katolicka szkoła była już dostępna we wsi Stare Żabikowo. Szkoła ewangelicka z trzema nauczycielami i czterema klasami została nowo wyposażona. Do szkoły uczęszczało około 250 dzieci. Przed szkołą opłacała (utrzymywała) Ojczyźniana Organizacja Kobieta (chodzi o organizację niemiecką) z arch. Stowarzyszenia „Forum Lubońskie”*

miejscowej szkoły (SP 2) Aleksandra Waniorka, który cieszył się wśród mieszkańców Żabikowa szacunkiem. 27 marca 1908 r., a więc w dniu wyborów do Reichstgu,

¹³ O niemieckiej Kolonii w Żabikowie patrz też: „Wieści Lubońskie” 08-2018, str. 3 „Kolonia Żabikowo” Stanisław Malepszak i Piotr P. Ruszkowski; „200 lat oświaty w Luboniu” str. 254-282 Stanisław Malepszak i Piotr P. Ruszkowski, Luboń 2008

Karl von Bülow – niemiecki feldmarszałek, dowódca 2. Armii niemieckiej podczas I wojny światowej

odbywało się głosowanie. Waniorek prowadził rozmowy z innymi Polakami na temat ograniczenia wydawania ustaw germanizacyjnych. Swoją krytyczną opinię o Bismarcku i Bülowie wyraził ponownie wobec przesłuchującego go powiatowego inspektora szkolnego. Ten podjął decyzję o usunięciu nauczyciela z Żabikowa. Decyzja ta podzieliła obie narodowości żabikowskie. Polacy, po kolejnych naradach, wystosowali pismo do władz z żądaniem pozostawienia nauczyciela w do-

Otto von Bismarck – kanclerz Rzeszy Niemieckiej, prowadził politykę Kulturkampf

tych czasowym miejscu. Z kolei lokalni Niemcy, inspirowani przez „hakatystów”, doprowadzili do wydalenia A. Waniorka. Oburzenie Polaków na decyzję starosty Alfreda von Tillego i inspektora szkolnego Baumhauera oraz stanowisko Niemców (w większości nowo osiedlonych kolonistów) poróżniło obie społeczności. Przypadek A. Waniorka został opisany obiek-

Gospoda Leokadii Mendelak (Chmielewskich) we wsi Żabikowo

tywnie w „Posener Neuste Nachrichten” i w sposób niezamierzony przez gazetę niemiecką nabrał szerszego rezonansu, wpływając na zjednoczenie społeczności polskich innych miejscowości w Poznańskim¹⁴.

Miejscem spotkań Polaków były między innymi gościńce (karczmy) leżące przy ul. Żabikowskiej: obok

Dawna karczma w starym Żabikowie u zbiegu ulic 11 Listopada i Żabikowskiej (stan z 2009 r.), została rozebrana 29 października 2010 r. To tu podczas wyborów do sejmiku pruskiego w 1908 r. agitował na rzecz Polaków miejscowy nauczyciel Aleksander Waniorek, za co został wydalony z Żabikowa fot. Piotr P. Ruzzkowski

14 „Posener Neusten Nachrichten” 2929 z 20 stycznia 1909 roku. Całość artykułu w: S. Malepszak, P. P. Ruzzkowski, *200 lat oświaty w Luboniu*, Luboń 2008, s. 148 – 149.

Dom rodzinny Hossów, później Mizerków przy ul. Żabikowskiej 47. Tutaj odbywały się m.in. narady dotyczące lokalnych spraw

krzyża (w ostatnich latach zaboru lokal należał do rodziny Chmieleckich); u zbiegu z ul. 11 Listopada (dzierżawiony wówczas przez Andrzeja Cegiółkę)¹⁵. W tych lokalach oprócz spotkań towarzyskich, omawiano ważne dla polskiej społeczności sprawy – zawodowe, narodowościowe, polityczne (np. wiece przedwyborcze).

Ważną rolę w krzewieniu oświaty rolniczej odegrało żabikowskie Kółko Włościańskie

(Rolnicze) założone w 1877 roku przez Patrona Maksymiliana Jackowskiego, jako jedne z pierwszych w Wielkopolsce. Skupiało ono początkowo 20, później znacznie więcej gospodarzy (wówczas włościan) z Kótowa, Górczyna, Lasku, Wir i Żabikowa.

Do podtrzymywania ducha narodowego przyczyniali się najświatlejsi Polacy, którzy działali na różnych polach. Na pewno do tego grona należał też Michał Hossa, długoletni sołtys żabikowski (lata 1898-1925). Jego dom przy ul. Żabikowskiej 47 był ogniskiem

polskości. Tutaj odbywały się bez przeszkód narady dotyczące lokalnych spraw, a także nauka języka polskiego dzieci. Rodzice Michała Hossy (Mateusz i Katarzyna z domu Czajka) byli przedstawicielami rodzin bamberskich. Michał Hossa należał do założycieli Kółka Rolniczego w Wirach, którego od 1898 r. był wiceprezesem. Pełnił funkcję prelegenta, wygłaszając dla miejscowych gospodarzy szereg wykładów na temat nowoczesnego gospodarowania. 7 października 1898 r. kupił w Żabikowie 40-hektarowe gospodarstwo rolne wraz z zabudowaniami. Ożenił się z Wiktorią Aniołą z Lasku. Miał córkę Stanisławę, która wyszła za mąż za Józefa

Sołtys Żabikowa Michał Hossa siedzi w środku (numer 4), jego córka Stanisława po mężu Płotkowiak (2), Marianna Dajerling z d. Anioła (5) jej mąż Jan Dajerling (6). Marianna Dajerling była prawdopodobnie siostrą żony Michała Hossy – Wiktorii z d. Anioła

¹⁵ Budynek karczmy „Sedan” Cegiółki został rozebrany 29.10.2010 r., stał u zbiegu ulic Żabikowskiej i 11 Listopada – opisany w „Roczniku Historycznym Lubonia” tom. 2, str. 255-271; odsyłamy też do biogramu Michała Duszyńskiego. Z kolei gościniec, który znajdował się na północ od krzyża żabikowskiego, został rozebrany w latach sześćdziesiątych XX wieku. S. Malepszak, P. P. Ruszkowski, *200 lat...*, s. 145 – 147.

Płotkowiaka. W 1906 r. przepisał im swoje gospodarstwo. Gdy Józef zmarł podczas wojny, Stanisława wyszła za mąż za Andrzeja Mizerkę¹⁶.

Znaczny wpływ na kształtowanie świadomości narodowej, także naukę języka polskiego, miało Towarzystwo Czytelni Ludowych. Rodziny polskie korzystały z książek i gazet obwoźnej czytelnicy wędrowniej, a niektóre abonowały prasę poznańską. Przy Towarzystwie Rękodzielników w Luboniu, powstałego w 1910 r., działała biblioteka przy ul. 3 Maja – w domu stolarza Andrzeja Piętki (ur. 1880 r.).

Duże zasługi dla sprawy narodowej należy przypisać Józefowi Thomasowi. W latach 1897-1913 był on dzierżawcą majątku w Żabikowie. Przez wiele lat pełnił funkcję sekretarza Powiatowego Komitetu Wyborczego, organizując wybory do sejmiku pruskiego, sejmików i Ziemstwa Kredytowego. Urządzał wiece przedwyborcze, zachęcając Polaków do czynnego udziału w strukturach państwa niemieckiego. Już od 1866 roku był związany z tworzącymi się Kółkami Włościańskimi (Rolniczymi). Ścisłe współpracował z Maksymilianem Jackowskim, organizując liczne wykłady dla gospodarzy z Lasku, Świerczewa, Wir i Żabikowa¹⁷. W 1898 roku został prezesem Kółka Włościańskiego obejmującego powyższe miejscowości. Był także członkiem innych polskich stowarzyszeń, m.in. Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu. Ze względu na osobiste przymioty (otwartość na innych, dobroczynność, wyrobienie towarzyskie) był bardzo lubiany i szanowany wśród gospodarzy, robotników, ziemian oraz inteligencji polskiej¹⁸. W Powstaniu Wielkopolskim nie brał udziału ze względu na wiek – miał wtedy już 75 lat. Był jednak ze względu na zasługi narodowe członkiem Towarzystwa Powstańców i Wojaków. Tak więc, otrzymał status weterana za działalność narodową i niepodległościową w latach zaboru¹⁹.

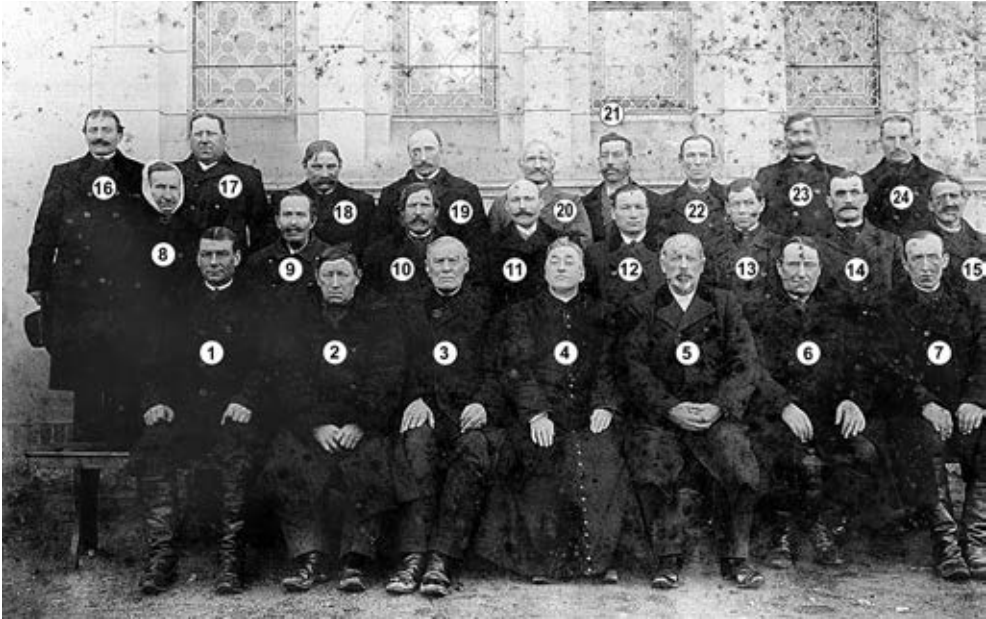
Do grona lokalnych działaczy społecznych, także narodowych, należy również zaliczyć dr. Emila Karlińskiego z Żabikowa – nauczyciela dawnej Wyższej Szkoły Rolniczej im. Haliny, Józefa Płotkowiaka, Wincentego Ratajczaka i Kazimierza Stachowiaka – gospodarzy z Żabikowa; gospodarzy z Lasku: Jana Magera (patrz biogram), Jana i Piotra Aniołów oraz Stanisława Adamskiego; gospodarzy z Lubonia: Piotra Antoniewicza (patrz biogram), Jakuba Chudzickiego, Antoniego Hernesa (patrz biogram) i Andrzeja Remleina – sołtysa.

16 Tamże, s. 151-162. Andrzej Mizerka (1881-1941) należał do najbogatszych mieszkańców Żabikowa, pełnił po teściu urząd sołtysa. Był prezesem miejscowego Stronnictwa Narodowego. Patronował lokalnym organizacjom: Towarzystwu Gimnastycznemu „Sokół”, Katolickiemu Stowarzyszeniu Młodzieży Polskiej, straży pożarnej. Jego darowizny przyczyniły się do założenia cmentarza parafialnego, boiska „Sokoła”. Został zamordowany w obozie koncentracyjnym w Mauthausen 16 maja 1941 roku. Rada Miasta Luboń uhonorowała Andrzeja Mizerkę 19 lipca 2007 r. nadając jego imię jednej z ulic Nowego Centrum Lubonia (na gruntach niegdyś należących do niego).

17 Gospodarze z sąsiedniego Kotowa należeli do innego Kółka Włościańskiego obejmującego parafię komornicką, także Górczyn.

18 Szerzej o cechach osobowych Józefa Thomasa w powieści J. Fedorowicz i J. Konopińskiej, *Marianna i róże*, Wrocław 1992.

19 Życiorys Józefa Thomasa znajduje się też wśród biogramów tego wydania.

Okoliczna elita na zdjęciu wykonanym w marcu 1904 r. przed kościołem w Wirach – krótko po jego wybudowaniu – wśród której spotykamy przedstawicieli Lubonia, Żabikowa i Lasku. W pierwszym rzędzie siedzą członkowie Dozoru Kościelnego. Od lewej: Jan Anioła (oznaczony 1!), Antoni Gensler (2?), Szczepan Pawlicki (3?), ks. Karol Seichter (4!), Józef Thomas (5!), Michał Hossa (6!), Maciej Mączyński (7!). W 2. i 3. rzędzie stoją przedstawiciele reprezentacji parafialnej: Michał Płotkowiak (11), Marcin Stachowiak (14), Florencjusz Iczakowski (15), Andrzej Remlein (18), Jakub Chudzicki (19), Jan Mager – przewodniczący reprezentacji parafialnej (20), Marcin Ceglowski (22); nierozpoznani nadal to: Tomasz Chwirot, Józef Polaczyński, Michał Serkowiak, Wawrzyn Kaczmarek, Jan Dobieżyński, Paweł Rybarczyk, Jakub Rausch, Wojciech Patz, Antoni Kubala, Michał Ratajczak, Walenty Wojtyniak

Wielka Wojna

Wybuch wojny w sierpniu 1914 roku lubonianie przyjęli z mieszanymi uczuciami. Tak jak i większość Polaków zaboru pruskiego zachowali się wobec polityki rządu nieufnie i z rezerwą. Wśród starszego pokolenia przeważały obawy przed skutkami wojny, lękano się o los najbliższych powołanych do wojska i o własny dobytek. Spodziewano się wkroczenia wojsk rosyjskich i walk na terenie Wielkopolski.

Ludność niemiecka przyjęła wybuch I wojny wręcz z entuzjazmem, licząc zgodnie z ówczesną propagandą, że wojna potrwa krótko i zakończy się sukcesem. Sympatie lubonian (Polaków) były w większości przychylnie państwu Ententy. Zapewne i Polacy sądzili, że działania wojenne nie potrwać zbyt długo. Wraz z ogłoszeniem przez cesarza 31 lipca 1914 roku „stanu zagrożenia wojennego” władza przeszła faktycznie w ręce wojska. Wieczorem 1 sierpnia ogłoszono mobilizację w Prowincji Poznańskiej. Poznań przewidywany był jako główny punkt oporu na wypadek ofensywy rosyjskiej. Na przedpolach twierdzy prowadzono prace ziemne, budowano dodatkowe zapory inżynierskie²⁰. Przez luboński dworzec kolejowy przejeżdżały kolejne transporty powołanych

²⁰ Czytaj np. biogram Gustawa Lewandowskiego.

Apteka w Żabikowie kolonii znajdowała się przy szpitalu prowadzonym przez siostry diakoniski ze zbiorów Romualda Kornischke

Szybko okazało się, że Poznańskie nie było narażone na bezpośrednie walki. Najpierw zmobilizowano roczniki z lat 1879-1891, a następnie w ciągu wojny kolejne, aż do urodzonych w 1900 roku. Według wstępnego szacunku, do lata 1918 r. z Lasku, Lubonia i Żabikowa wcielono do wojska 400-500 mężczyzn, zarówno Polaków, jak i Niemców. Z tej liczby co najmniej 60 poległo lub zmarło z odniesionych ran. Najwięcej ofiar śmiertelnych pochodziło z Żabikowa (ok. 30), ponad 20 z Lasku i kilkunastu z Lubonia. Dla porządku wymienię tylko niektórych: Józefa Haremzę z Lasku, Andrzeja Kujawę z Lubonia, Andrzeja Lewandowskiego, Maksymiliana Mrugalskiego i por. Wiktora Blümela (1877-1915), właściciela żabikowskiej apteki.

Co najmniej dwa razy więcej odniosło rany i kontuzje kwalifikujące ich jako inwalidów. Wojciech Nowaczyk był podczas wojny trzykrotnie ranny (pod Verdun, Sois-Sons i Reims), po raz czwarty 20 lutego 1919 r., jako powstaniec. Podobnie Jan Palacz był trzykrotnie ranny i mając 15-procentowy uszczerbek na zdrowiu, podążył ochotniczo do powstania.

Tak samo było w wypadku Michała Zgrabczyńskiego (trzykrotnie ranny w armii

pod broń rezerwistów. Wśród Niemców panował podniosły nastrój, wierzone w szybkie zwycięstwo. Podkreślali braterstwo broni Niemców i Polaków, nawiązując do tradycji udziału V Korpusu Armijnego w wojnie prusko-francuskiej 1870-1871 roku, gdy Wielkopolanie (Kaczmarken-Regimenten) dzielnie walczyli.

Jedną z najstarszych mogił na cmentarzu żabikowskim jest grób Wiktora Blümela aptekarza z Kolonii Żabikowo

Awers krzyża żelaznego II klasy z okresu Wielkiej Wojny (I wojny światowej): data 1914 (dół), litera W (Wilhelm), pruska korona królewska (górze). Krzyż żelazny (Eisernes Kreuz) to pruskie, potem niemieckie odznaczenie wojskowe nadawane za męstwo na polu walki najczęściej rannym żołnierzom. Został ustanowiony w 1813 przez króla Prus Fryderyka Wilhelma III podczas wojen napoleońskich i stał się bardzo ważnym elementem Prus a później Niemiec. Kilkakrotnie modyfikowany

niemieckiej) i Leona Wylegały (dwukrotnie w armii niemieckiej i po raz trzeci w walce z bolszewikami na wschodzie).

Wyżej wymienieni nie są jedynymi lubonianami wielokrotnie rannymi. Ich liczba jest niezwykle trudna do oszacowania, bowiem kategoria „ranny” jest bardzo pojemna. Są to lekkie obrażenia (np. powierzchowne uszkodzenie ciała) i ciężkie okaleczenia wymagające długotrwałego hospitalizowania. Większość zmobilizowanych lubonian trafiła na front zachodni, a wierność przysiędze i cesarzowi pchała ubranych w niemieckie mundury mężczyzn w wir walki. W celu zobrazowania ciężkich warunków, bolesnych i wręcz traumatycznych okoliczności, w jakich znaleźli się na froncie poborowi z Wielkopolski, zamieszczamy fragment wspomnień Stanisława Rogacza, brata Ludwika – powstańca lubońskiego (zob. biogram S. Rogacza)²¹.

Zachowane wspomnienia z okresu I wojny świadczą, że przez cały czas podtrzymywała ich nadzieja na odbudowę niepodległej Polski. Już od samego początku wojny lubonianie bacznie obserwowali rozwój sytuacji międzynarodowej, starając się ją oceniać pod kątem sprawy polskiej. Informacje o zwycięstwach oddziałów niemieckich przyjmowano na ogół z obojętnością. Nie zyskiwały też poparcia miejscowych Polaków ogłaszane pożyczki na cele wojenne. Organizował je systematycznie żabikowski pastor Teobald Schatz, np. w 1917 r. na zakup okrętu podwodnego. Jednak tego rodzaju inicjatywy miały oddźwięk głównie wśród kolonistów żabikowskich, a w sposób marginalny wśród ludności polskiej. Ci ostatni, mimo zwiększającego się ubóstwa, przeznaczali pieniądze na rzecz rodaków w Królestwie Polskim. Apele proboszcza wirowskiego kierowane do parafian spotykały się z pozytywnym odzewem. Z sympatią odnoszono się do jeńców francuskich i rosyjskich, którzy coraz częściej zastępowali wcielonych do wojska robotników miejscowych zakładów przemysłowych. W lubońskich fabrykach można było spotkać coraz więcej zatrudnionych kobiet i niepełnoletnich młodzieńców. Silne wrażenie wywierały informacje o ogromnych zniszczeniach powstałych w wyniku długotrwałych walk. Już po roku zmieniły się zapatrywania na wojnę. Powoływani do wojska żołnierze nie wierzyli, że walczyć za cesarza, ojczyznę i rodzinę. Informację o manifeście cesarza z listopada 1916 roku Wielkopolanie uznawali za pewien krok naprzód. Jednak nie mieli powodów do radości, ich rodzinne strony nadal pozostawały w państwie niemieckim. Charakterystyczna wypowiedź Polaka z frontu, z końca 1916 roku brzmiała: „Strzelam tylko,

Rewers – pęk liści dębu (starogermański symbol męstwa i odwagi) oraz litery FW (Friedrich Wilhelm). Na dolnym ramieniu data 1813, a na górnym pruska korona królewska. Odznaczenie m.in. reaktywowano po zmianach detali w czasie I wojny światowej. Przyznano wówczas ponad 5 mln Krzyży II klasy i 288 tys. I klasy. Dla wygody usankcjonowano zwyczaj noszenia na kurtce mundurowej wstążki zamiast odznaczenia II klasy. Powszechnym stało się też przeplatanie wstążki przez dziurkę od guzika, co obserwujemy na wielu zdjęciach z tamtego okresu

²¹ Stanisław Rogacz nigdy nie mieszkał w Luboniu, miał tutaj brata Ludwika. Obszerne wspomnienie S. Rogacza zamieszczono w: *Przeciw pruskiemu zaborcy*, red. Ludwik Gomolec i Bogusław Polak, Poznań 1979.

o ile się da, na dniu. Bo wiem, że tam u nieprzyjaciela nikogo nie trafię”²². W końcu 1917 roku Polacy coraz częściej byli świadkami, że sami oficerowie niemieccy wyrażali niewiarę w zwycięstwo nad Ententą. Mimo pogarszającej się sytuacji wewnętrznej, Niemcy okupowali większość ziem polskich i znaczne obszary na wschodzie Europy. We frontowych okopach lubonianie coraz bardziej dostrzegali kryzys wojennej machiny Rzeszy Niemieckiej. Zapewne opowiadali o tym swoim najbliższym podczas pobytu na urloпах. Coraz częściej zdarzały się przypadki dezercji. Niektórzy przedostali się przez linię frontu do Francji, a tam do organizującej się Armii Polskiej gen. Józefa Hallera. Inni z kolei, wyjeżdżając na urlop do rodzinnej miejscowości, nie powracali już do macierzystej jednostki. Do 1918 roku dezercja Polaków z armii niemieckiej nie była jeszcze zjawiskiem o dużym zasięgu. Zagadnienie to wymaga dalszych badań i głębszej analizy. Wiadomym jest tylko, że w końcu 1917 roku, w samym Poznaniu ukrywało się ponad dwudziestu żołnierzy dezercerów. Znane są przypadki dezercerów ukrywających się w podpoznańskich miejscowościach. Wśród nich znalazło się jesienią 1918 r. ponad dwudziestu żołnierzy pochodzących z lubońskich miejscowości lub związanych z tym miastem, m.in. Ludwik Adamski, Ignacy Bakiera, Antoni Burzyński, Jan Górka (do Armii Polskiej we Francji), Kazimierz Gramza (POWZP i SSiB ukrywający się w Poznaniu), Mieczysław Hołodyński (członek POWZP w Poznaniu), Jan Chwirot, Jan Drożdżyński, Wawrzyn Głuchy, Leon Kujawski, Józef Kubiak, Gustaw Lewandowski, Nikodem Michałowski (z niewoli rosyjskiej), Wojciech Moder, Józef Niedźbała, Wojciech Nowaczyk, Kazimierz Różański (POWZP), Józef Sierżant, Waław Skóra, Andrzej Sternal, Stanisław Szulc, Marcin Szymański i Michał Zgrzeba. Wymienieni nie wyczerpują listy dezercerów, ponieważ ustalono je na podstawie analizy nielicznych wspomnień i niepełnej dokumentacji związków weterańskich.

Część poborowych polskiego pochodzenia próbowała uchylić się od służby wojskowej, od wysłania ich na front. Byli nawet tacy, którzy świadomie dokonywali samookaleczeń, by tylko opóźnić wyjazd lub uzyskać kategorię zdrowia kwalifikującą jedynie do służby garnizonowej. Jedną z często stosowanych metod było pozorowanie choroby umysłowej (Gemütskrank). Innym, równie skutecznym sposobem było sztuczne zakażenie się jaglicą, wywoływanie krótkotrwałych obrzęków poprzez wstrzykiwanie podskórnie jodypiny. Niemcy, na skutek mnogości obrzęków nóg Polaków, nazywali takie przypadki „polską chorobą” (Polnische Krankheit). W ten sposób uchyliło się w czasie wojny od wysłania na front kilka tysięcy młodych Polaków z zaboru pruskiego.

Należy sądzić, że wśród uchylających się nie brakowało poborowych z miejscowości lubońskich. Najczęściej w tę akcję angażowali się Polacy powołani do armii w charakterze lekarzy wojskowych²³. Wśród nich znajdował się także dr Edmund

22 J. Iwicki, *Z myślą o niepodległej. Listy Polaka żołnierza z armii niemieckiej z okopów I wojny światowej (1914-1918)*, oprac. A. Juzwenko, Wrocław 1978, s. 130. List do matki Ireny Iwickiej z 22 czerwca 1916 r. Szerzej: J. Karwat, *Od idei do czynu. Myśl i organizacje niepodległościowe w Poznańskim w latach 1887-1919*, Poznań 2002, s. 305-307.

23 Biblioteka Raczyńskich, Dział rękopisów, pisma Celestyna Rydlewskiego, sygn. 3750; J. Karwat, *Od idei do czynu. Myśl i organizacje niepodległościowe w Poznańskim w latach 1887 – 1919*, Poznań 2002, s. 308 – 309.

Szpital sióstr diakonisek (dziś dom generalny Sióstr Służebniczek NP NMP Wielkopolskich) widoczny na starej pocztówce, jednej z serii kilkunastu zachęcających do osiedlania się w nowej kolonii niemieckiej. Oznaczona na odwrocie nr 6. z opisem: *Krankenhaus des Vaterländlichen Frauenvereins für den Kreis Posen-West*. Co oznacza – Szpital Ojczyźnianej Organizacji Kobiecej w Okręgu Poznań-Zachód. Dalej czytamy: *Liczba chorych wahała się między 20 a 30. Infekcyjnie zakażeni mieli do dyspozycji barak z 10 postłaniami*. W dalszej części bogatego nadruku na odwrocie czytamy (w tłumaczeniu): *Nasza ziemia: Obrazy ze wspólnoty osiedleńczej (pierwsza część). Ujęcie i wydanie na zlecenie Towarzystwa do Wspierania Wewnętrznej Kolonizacji we Frankfurcie nad Odrą przez dr. L. Maaß Zehlendorf. Zakład „Niemieckie Wydawnictwo Prasowe”, siedziba Berlin SW 11 Deffauer Straße 9/7. Kolonie Żabikowo (Kreis Posen-West) eine der von Landbank, Berlin, Hinderlinstraße 8, begründeten Rentengutskolonien (Ansiedlungslustige wollen die Adresse beachten!) Kolonia Żabikowo (powiat Poznań-Zachód) Jedna z założonych przez Bank Krajowy w Berlinie, Hinderlinstraße 8, kolonii rentowych.*²⁶

mi i chorymi żołnierzami. Dodatkowe oddziały wojskowe organizowano więc we wszystkich szpitalach cywilnych. Na takie potrzeby zaadaptowano również nowo wybudowany tuż przed wojną szpital żabikowski sióstr diakonisek (obecnie plac bł. Edmunda Bojanowskiego). Oprócz żołnierzy przebywali tutaj okresowo emigranci niemieccy. Obecnie obiekt szpitalny należy do Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny²⁷.

Moenke, zamieszkały w Żabikowie²⁴. Wspominał o jego działalności Arkady Fiedler, wówczas związany z wielkopolskim ruchem niepodległościowym, m.in. Polską Organizacją Wojskową Zaboru Pruskiego. O podobnej działalności na rzecz lubońskich poborowych wspomina dr Andrzej Gabler – syn Władysława Gablera, wówczas lekarza szpitala wojskowego²⁵. Wielokrotnie lekarze polscy interweniowali wobec wykroczeń niemieckich komisji poborowych, bowiem powoływały one do wojska Polaków z dolegliwościami całkowicie wykluczającymi służbę wojskową.

Już w pierwszym roku wojny okazało się, że szpitale wojskowe są przepełnione rannymi

24 Biogram Edmunda Moenke – „Rocznik Historyczny Lubonia” tom 1, str. 45-51.

25 Relacja mjr. rez. dr. Andrzeja Gablera, zamieszkałego na poznańskim Świerczewie z 18.06.2017 r. A.G. jest również autorem biogramu swego ojca, zamieszczonego w: *Powstańcy Wielkopolscy. Biogramy uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919*, t. V, Poznań 2008, s. 49-52. Niemiecka rodzina Gablerów osiadła w Żabikowie jeszcze w XVIII w., wkrótce spolonizowała się. Tomasz Gabler (brat Władysława) był również powstańcem wielkopolskim (1895-1942).

26 O funkcji szpitalnej oraz korespondencji przesyłanej na pocztówkach z 1914 roku pisaliśmy m.in. „Wieści Lubońskie” 11-2017, str. 38 „Żabikowskie pocztówki”

27 S. Malepszak, *Luboń i okolice...*, s. 80.

Rewolucja szansą na wolność

Jesień 1918 roku przyniosła wydarzenia sprzyjające niepodległościowym dążeniom Polaków. Cesarstwo niemieckie i monarchia austro-węgierska doznały porażek militarnych. Wydarzenia rewolucyjne w Rosji odbiły się echem wśród żołnierzy i robotników w Niemczech. Rozpoczął się proces demokratyzacji Rzeszy, którą przekształcono z monarchii konstytucyjnej w parlamentarną. Na początku 1918 r. abdykował cesarz Wilhelm II, a Niemcy znalazły się w stanie dwuwładzy. Z jednej strony był rząd socjaldemokratyczny (Rada Pełnomocników Ludowych), a drugiej tworzone na wzór rosyjski Rady Robotników i Żołnierzy.

Na terenie powiatu Poznań-Zachód polskie przygotowania wolnościowe bieły dwutorowo. Wykorzystano tutaj optymalnie ruch radziecki: Rady Robotników i Żołnierzy (RRiŻ) i Rady Ludowe (RL). Na terenie powiatu RRIŻ powstała jedynie w Stęszewie (11 listopada 1918 r.). Skład tej 12-osobowej rady był zdominowany przez Polaków (10) i nie miała ona tylko lokalnego charakteru. Tak przynajmniej ogłoszono, twierdząc, że obejmuje obszar powiatu. Informację tę podały poznańskie gazety: „Dziennik Poznański”, „Kurier Poznański” i „Orędownik”²⁸. Podobnie jak większość rad robotniczych i żołnierskich w Wielkopolsce, tak i ta stęszewska miała niewiele wspólnego z bolszewizmem. Tendencje narodowyzwoleńcze jej członków dominowały nad wartościami rewolucyjnymi. Jeden z organizatorów ruchu radzieckiego w powiecie poznańskim pisał: „Żołnierza polskiego, który powracał z rozprzęgającej się armii niemieckiej, mniej interesowały hasła rewolucji socjalnej. Dla nich w pierwszym rzędzie odgrywała rolę kwestia walki o oswobodzenie Polski”²⁹.

Bardziej owocne były działania pod szyldem Powiatowej Rady Ludowej. Jeszcze w latach wojny działał konspiracyjny Centralny Komitet Obywatelski (CKO). Zbierał się w Poznaniu, a w jego skład wchodził liderzy wielkopolskich narodowych demokratów i stronnictw ziemiańskich. Powiat Poznań-Zachód był reprezentowany przez Leona Plucińskiego ze Swadzimia. Był on aktywnym działaczem Związku Spółek Zarobkowych i Gospodarczych, członkiem organizacji tajnych (Obrony Narodowej i Ligi Narodowej). 12 listopada 1918 r. otrzymał ze strony CKO pełnomocnictwo */.../ zniesienia się [uzgodnień] z Radą Robotniczą i Żołnierską w Poznaniu i obmyślenia przejęcia władzy w powiecie w nasze ręce;...*³⁰. Jeszcze tego samego dnia przedstawiciele PRL i stęszewskiej (powiatowej) RRIŻ (Franciszek Waligóra) usankcjonowali powołanie PRL i decernenta (kontrolera) starosty niemieckiego. W ten sposób rozpoczął się oficjalnie proces przejmowania władzy w powiecie.

Pod Kopą i Szyfterem

Poznański CKO wyznaczył Andrzeja Kopę z Trzcielina na komendanta organizującej się Straży Ludowej w powiecie. Niespełna czterdziestoletni A. Kopa, doświadczony frontowiec, był znanym w powiecie działaczem gospodarczym i sokolim. Już

28 S. Kubiak, F. Łozowski, *Rady Robotniczo-Żołnierskie w Wielkopolsce 1918 – 1919*, Poznań 1959, s. 38, patrz przypisy 149-151.

29 S. Celichowski, *Wyprawa zbąszyńska. Wspomnienia uczestnika*, Poznań 1935, s. 19.

30 A. Kopa, *Udział Powiatu Zachodnio-Poznańskiego w Powstaniu Wielkopolskim w roku 1918/19*, Poznań 1928.

następnego dnia w mieszkaniu L. Plucińskiego przy ul. 27 Grudnia nr 15 odbyło się zebranie członków Powiatowego Komitetu Wyborczego (PKW), powołując Powiatową Radę Ludową Poznań Zachód. Wynika z tego, że w lubońskich miejscowościach nie utworzono odrębnych polskich rad ludowych. Nie było na to zbyt wiele czasu. Oparto się na osobach sprawdzonych wcześniej w działaniach narodowych. Z inicjatywy PKW w Luboniu, Żabikowie i Lasku mogły odbyć się zebrania wiejskie, na których wybrano kandydatów na posiedzenie Powiatowej Rady Ludowej Poznań-Zachód. Nie zachowały się do tej pory żadne dokumenty informujące o takiej akcji społeczności polskiej. Zapewne uczyniono to szybko, natychmiast po otrzymaniu takiej informacji od L. Plucińskiego. Wybrano następujących delegatów: Piotra Antoniewicza – gospodarza z Lubonia, Józefa Czarnieckiego i Józefa Kubiaka z Żabikowa – ostatniego sołtysa tej miejscowości w 1948-1954. Wraz z siedmioma innymi Polakami reprezentowali oni fabianowski okręg wyborczy³¹.

Andrzej Kopa, jako komendant SL przystąpił energicznie do organizowania tej formacji w terenie. Obszar powiatu podzielił na sześć okręgów: Rokietnica, Tarnowo, Komorniki, Dopiewo z Fabianowem, Sęszew wieś i Sęszew miasto. Obszar okręgów SL pokrywał się z granicami komisariatów, czyli ówczesnych niemieckich jednostek administracyjnych. Kopa wyznaczył lub zatwierdził ich dowódców, z których każdy miał również duże doświadczenie frontowe i, co ważne, posiadał autorytet. Wszyscy dowódcy okręgów SL należeli do powstałego jeszcze przed wojną tajnego Koła Obywatelskiego, pod kierownictwem Leona Plucińskiego. Według A. Kopy – *Każdy komendant okręgu miał możliwie w ciągu tygodnia swój okręg objechać, zwołać zebranie w każdej wsi i zwerbować członków do Straży Ludowej*³².

W większości wsi okręgu wybrano, według zalecenia komendanta powiatowego, dowódców organizujących strażę w sile drużyny. Wielkość tych drużyn SL była uzależniona od liczby mieszkańców, zagrożeń bezpieczeństwa i możliwości rekrutacyjnych danej miejscowości. Stąd drużyny wiejskie liczyły od kilku do nawet kilkudziesięciu strażników (np. w Konarzewie). Organizatorem straży w okręgu fabianowskim był Antoni Szyfter, zarządca majątku w Wirach, już od lat ściśle współpracujący z Andrzejem Kopą. Dzięki kontaktom A. Szyftera i A. Kopy z Wydziałem Wykonawczym poznańskiej RRIŻ (głównie Celestynem Rydlewskim) uzyskano ok. 250 karabinów i 2 500 naboju do dyspozycji SL w powiecie. Pozysskanie tej broni nie odbyło się od razu, zaraz po decyzji poznańskiej RRIŻ. Organami wykonawczymi tego polecenia były instytucje wojskowe: Komenda V Korpusu Armijnego w Poznania i w drugiej kolejności szef wydziału (tzw. Depot) amunicyjnego. Oficerowie niemieccy nie byli skorzy do realizacji decyzji RRIŻ. Dopiero po dłuższych zabiegach polskich członków Wydziału Wykonawczego RRIŻ (Mieczysława Palucha i Celestyna Rydlewskiego) zapadła decyzja o wydaniu karabinów

31 Oprócz P. Antoniewicza, J. Czarnieckiego i J. Kubiaka w składzie PRL znaleźli się: ks. Karol Seichter z Wir, ks. Gładysz z Komornik, Piotr Wilczyński, Franciszek Jakubowski, Franciszek Napierała i Franciszek Rypas z Fabianowa, Józef Bekas z Ławicy, Piotr Górniaczyk z Wir oraz Andrzej Kurasz z Plewisk. Trafnie określił to A. Kopa w swoim sprawozdaniu „/.../ rewolucja niemiecka zastała powiat gotowy do działania”. Patrz: *Udział Powiatu ...*, Poznań 1928.

32 Tamże.

z magazynu uzbrojenia³³. Zapewne miało to miejsce w połowie grudnia 1918 r. Przewiezieniem broni i amunicji zajął się A. Szyfter wysyłając wozy konne z majątku, którym administrował. Należy sądzić, że przewozu dokonali członkowie straży z Wir i Lasku. Całość transportowanego ładunku znalazła się w Dopiewie, które planowano na miejsce koncentracji poszczególnych pododdziałów straży z powiatu. Należy przypuszczać, że pewną część tych karabinów przydzielono istniejącym strażom wiejskim. Nie mamy jednak pewnych informacji na ten temat. Według zwęższej informacji A. Kopy, stęszewska Rada Żołnierska uzyskała do swojej dyspozycji kilkadziesiąt karabinów³⁴.

Boże Narodzenie 1918

Atmosfera stawała się coraz bardziej napięta. Święta Bożego Narodzenia minęły spokojnie. Z zachowanych wspomnień powstańców, napisanych później, wynika że podczas spotkań rodzinnych rozmawiano o trudnych latach wojny, wspominało o poległych na niej bliskich i znajomych, oczekiwano na tych, którzy do domu jeszcze nie powrócili. W kościołach modlono się w tej intencji, także dziękowano za szczęśliwy powrót z wojny. Na pewno zaskoczeniem dla większości były zdarzenia z ostatnich tygodni. Wiedzano, że tam, w Królestwie i Małopolsce, Polska Niepodległa już istnieje, lecz trzeba walczyć o jej granice na wschodzie: o Lwów, Polesie, Wilno i Śląsk Cieszyński. Zdawano sobie sprawę, że na opuszczane przez Niemców i Austriaków obszary podążają wojska ukraińskie, bolszewickiej Rosji i Litwini. Z nadzieją oczekiwano na wieści z Paryża. O spokój apelowali przywódcy narodowo-demokratyczni, nie chcąc dawać pretekstu nowym władzom niemieckim. Te ostatnie miały dość problemów w Berlinie. Do Wielkopolski wracali na święta Polacy: żołnierze – na „polski urlop”, polscy parlamentarzyści, działacze narodowi i gospodarczy, działacze „Sokoła”. Wcześniej już kilkakrotnie słyszano „pewne informacje” o idących na Poznań legionistach, o lądującej w Gdańsku Armii Hallera i inne plotki o kilkudniowym żywocie. Żadna z tych informacji nie spełniła się, bo też urzeczywistnić się nie mogła. Czasami rozsiewali je sami Niemcy. Widziano przejeżdżające przez Poznań, Luboń i inne miejscowości transporty wojskowe, już nie owacyjnie, lecz nadal z orkiestrami witane przez władze niemieckie. Wiedzano powszechnie, zwłaszcza po Polskim Sejmie Dzielnicowym w Poznaniu (3-5 grudnia 1918 r.), że należy wykorzystać sytuację międzynarodową, głównie w Niemczech i pod postacią rad przejmować władzę. Okres świąteczny sprzyjał podsumowaniom tych refleksji.

33 Ppor. Mieczysław Paluch był od 13 listopada, od tzw. zamachu na ratusz, pełnomocnikiem Wydziału Wykonawczego RRIŻ przy dowództwie V Korpusu Armii w Poznaniu. Kpt. dr Celestyn Rydlewski został przez poznański Centralny Komitet Obywatelski desygnowany do tego wydziału już od początku jego istnienia, później został jego przewodniczącym. Widać tutaj wyraźnie, że mimo wsparcia A. Kopy przez tych oficerów, trzeba było przekonać opór oficerów niemieckich, którzy opóźniali wydanie broni Polakom. Patrz: J. Karwat, *Od idei do ...*, s. 376-379; tam również literatura do tej kwestii.

34 Uzbrojenie straży miało miejsce w drugiej połowie grudnia 1918 r. Miało ono zorganizowany charakter w skali Poznańskiego, bowiem podobne ilości karabinów otrzymały straż z innych powiatów, np. śremskiego, średzkiego i wschodnio-poznańskiego. Stęszewska RRIŻ przechowywała karabiny w budynku obecnego Muzeum Regionalnego przy ul. Rynek 8. Według relacji ustnych pracowników tej placówki Bohdana Czerwińskiego i Łukasza Piotrowskiego, uzyskanych w styczniu 2019 roku.

Nie zachowały się informacje na temat rady ludowej Niemców żabikowskich. Zapewne koloniści wybrali swoich przedstawicieli, którzy reprezentowali ich 12-13 grudnia 1918 r. na zjeździe delegatów niemieckich rad ludowych w Poznaniu³⁵. Jednak w zdecydowanej większości mieli poczucie przegranej i to nie tylko z powodu klęski Niemiec. Komisja Kolonizacyjna nie spełniła wobec nich wszystkich obietnic. Osadnicy czuli się oszukani przez berliński Landbank, nastąpił wzrost podatków i znaczne pogorszenie warunków egzystencji w wyniku przedłużającej się wojny. Kolonia robotnicza w Żabikowie nie stała się wzorem dla innych kolonii, a osadnicy twierdzili, że popełnili błąd, osiedlając się tutaj i żyje im się gorzej, niż w poprzednich środowiskach. W większość nie chcieli angażować się w działalność polityczną i czekali na dalszy rozwój wypadków w Niemczech oraz na działania ze strony Polaków. Zapewne nie wszyscy koloniści tak sądzili, zwłaszcza ci o przekonaniach nacjonalistycznych, czerpiący do tej pory profity z racji zajmowanych stanowisk i liczący na utrzymanie Poznańskiego w granicach Niemiec.

Niemiecki sprzeciw

Hakatyści z Żabikowa nie godzili się z nową rzeczywistością dosyć długo. Nawet po rozstrzygnięciach konferencji pokojowej w Paryżu (28 czerwca 1919 r.), według których Poznańskie wracało do Polski, prowadzili aktywną agitację propagandową (nawet dywersyjną), by powstrzymać polonizację Żabikowa. Nasiliła się wiosną 1919 r. na całym wyzwolonym obszarze. Agitatorzy niemieccy z inspiracji ośrodka

Gospoda i sklep w niemieckiej Kolonii Żabikowo przy dzisiejszym placu Edmunda Bojanowskiego. Tu m.in. osadnicy niemieccy radzili, jak zaszkodzić odradzającej się Polsce – fragment pocztówki znajdującej się w zbiorach Biblioteki UAM

berlińskiego namawiali kolonistów niemieckich (gospodarzy, właścicieli drobnych firm, lekarzy itp.), by nie sprzedawali Polakom swojego mienia i pozostali na miejscu, bowiem tu jest nadal państwo niemieckie. Zarządzony przez Naczelną Radę Ludową pobór do tworzonej armii nie dotyczył Niemców. Jednak obowiązywał ich nadal podatek dochodowy na rzecz utrzymania Straży Ludowej, która gwarantowała bezpieczeństwo wszystkich mieszkańców³⁶.

35 Ponad 1500 delegatów niemieckich rad ludowych powołało wówczas do życia Centralną Radę Ludową, domagając się pomocy wojskowej ze strony władz centralnych w Berlinie. *Bericht über Vertreterstag der deutsche Volksräte der Provinz Posen im Posen AM 12, Dezember 1918/1918*, Poznań 1918; także P. Hauser, *Niemcy wobec sprawy polskiej X 1918-VI 1919*, Poznań 1984.

36 Od takiego podatku zwalniano rodziny, których członkowie znaleźli się w szeregach oddziałów powstańczych lub Armii Wielkopolskiej. Kwestia wymaga szerszego omówienia w odrębnym przyczynku.

Przypadki antypolskich zachowań kolonistów były w Poznańskim surowo karane przez doraźne sądy polowe. Na podstawie wycinkowych badań autora, odnotowano je wielokrotnie w obu powiatach poznańskich, gnieźnieńskim i znińskim. Zjawisko nielojalności miejscowych Niemców, zwłaszcza tych znanych z szowinistycznych i antypolskich poglądów, było wówczas problemem, zwłaszcza tam, gdzie mieszkało wielu kolonistów niemieckich. Miejscowe sądy doraźne poprzez żandarmerię krajową (lub SL) internowały te osoby – nawet na kilka miesięcy, nakładały kary pieniężne – stosownie do statusu majątkowego, odwoływano urzędników niemieckich, konfiskowano ich własność (jeżeli obiekt zagrażał bezpieczeństwu Polaków), mogły wydawać także wyroki więzienia i kary śmierci. Powiatowe komendy wojskowe przypominały systematycznie o obowiązującym nadal prawie wojennym. Według niego, prawo doraźne za wykroczenia na obszarze działań operacyjnych (np. przecięcie drutów telefonicznych, agitacja przeciwko polskiej władzy) przewidywało *rozstrzelanie każdego trzeciego mężczyzny w miejscowości, w której czyn karygodny popełniono*³⁷. Większość wydawanych wyroków ogłaszano publicznie w informatorach urzędowych danego powiatu, także w lokalnych gazetach. O takim zdarzeniu w Żabikowie informował w rubryce sądowej „Kurier Poznański” w środę, 2 lipca 1919 r.: – *Wykonano wyrok śmierci. Zasądzonych przez sąd polowy na karę śmierci Wilhelma Kloseo z Żabikowa i Karola Gustawa Wenzla z Szamotuł, rozstrzelano w sobotę o godzinie 6. po południu na Kernwerku po potwierdzeniu wyroku przez głównodowodzącego generała Dowbor-Muśnickiego*³⁸.

Należy przypuszczać, że Niemcy z Żabikowa Koloni także zorganizowali straż obywatelską (SL). Pamiętajmy, że był to okres końca wojny, kiedy to przypadki kradzieży, przemocy ze strony zdemoralizowanych maruderów były częste. Miejscowi żandarmi już pełnego bezpieczeństwa mieszkańcom nie zapewniali. Stąd zarówno Polacy, jak i Niemcy lubońskich miejscowości taką ochronę wówczas organizowali.

Nasza Straż Ludowa

Z analizy biogramów naszych powstańców wynika, że służbę w SL wykonywali członkowie wymienionych wcześniej organizacji polskich, jeszcze niedawno żołnierze armii niemieckiej. Do organizatorów Straży Ludowej w Żabikowie należeli: Jan Franciszek Cybulski (pracownik kolejowy) i Stanisław Klemczak, były podoficer żandarmerii wojskowej. Organizacją SL we wsi Luboń zajął się Jan Grynia. Z kolei w Lasku uczynił to gospodarz Jan Mager, kierujący od samego początku miejscowym Towarzystwem Przemysłowców. Nie zachowały się dokumenty związane z drużynami lubońskich miejscowości. Należy sądzić, że wzorem poznańskim, wyznaczane na każdy dzień patrole (warty) dbały o bezpieczeństwo mieszkańców. Zapewne dysponowały one nieznaną ilością uzbrojenia, z którego korzystały kolejne wyznaczone patrole. Podobnie, jak w innych miejscowościach były to pojedyncze karabiny przywiezione przez niektórych żołnierzy lub pozyskane w inny sposób, także broń myśliwska.

37 Przypadki z powiatu gnieźnieńskiego przedstawił J. Karwat w monografii *Ziemia Gnieźnieńska w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919*, Gniezno 2018, s. 197-201. Tamże literatura przedmiotu.

38 „Kurier Poznański”, R. 14, nr 149, środa 2.07.1919 r., s. 1; M. Rezler, *Nasze powstanie. W 100 rocznicę powstania wielkopolskiego 1918-1919*, Szamotuły 2018, s. 145.

Tutaj trzeba wspomnieć, że 6 lutego 1919 r. Komisarjat NRL wprowadził obowiązek służby w SL dla mężczyzn niepowołanych do wojska w wieku 18-50 lat. Oddziały SL uznano za formację wojskową (rodzaj wojsk). Dokonano reorganizacji terytorialnej, przyjmując bataliony za podstawowe oddziały. Lubońskie pododdziały SL należały teraz do Dzielnicy V (batalionu), obejmującej Łazarz, Junikowo, Rudnicze, Kotowo, Fabianowo, Żabikowo, Luboń i Lasek. Ich głównym zadaniem było pełnienie służby wartowniczej, w tym patrolowej, w razie potrzeb kierowanie pododdziałów na front³⁹. Według zaleceń Naczelnej Komendy SL (*Wytyczne dla Straży Ludowej* z 8 grudnia 1918 r.) zbiorowe ćwiczenia miejscowych SL odbywały się raz w tygodniu, najczęściej w sobotnie popołudnia (wiosną i latem wieczorami) i co najmniej przez godzinę.

Świadczenia dowódcy

Andrzej Kopa jako organizator i dowódca ochotniczego oddziału zachodnio-poznańskiego przygotował w 1928 roku, a więc w dziesiątą rocznicę Powstania Wielkopolskiego, wymienione wyżej opracowanie o wysiłku zbrojnym powiatu na przełomie 1918-1919 roku. Zebrał pisemne lub ustne relacje podległych mu osób funkcyjnych (dowódców kompanii, plutonów i sekcji). Zapewne zweryfikował je o własne ustalenia i doświadczenia. Niewielka, bo niespełna dziesięcioletnia perspektywa powodowała, że wydarzenia z okresu poprzedzającego powstanie, obrazy z udziału w walkach, mocno jeszcze tkwiły w pamięci żyjących. Każdy z powstańców postrzegał swoje zaangażowanie bardzo subiektywnie, niekiedy angażując własne uczucia. W tekście przygotowanym przez Andrzeja Kopę nie ma jednak negatywnych emocji, sensacji czy osobistych przytyków, które występowały w podobnych tekstach autorów tego okresu. Zapewne autor wiedział o sprawach przykrych, o trudnościach, jakie towarzyszyły powstańcom lubońskim w tym okresie⁴⁰. Potrafił odsunąć te sprawy na bok, eksponując pozytywne postawy mieszkańców regionu. Andrzej Kopa wymienił również nazwiska ponad dwudziestu ochotników pochodzących z miejscowości lubońskich. Nie krył, że taka postawa mieszkańców go zaskoczyła, ponieważ byli żołnierze wojska pruskiego mieli już dość wojny i wyrzeczeń z nią związanych. W opiniach Andrzeja Kopy nie ma wzniosłego patriotycznego patosu, jest tylko podziw i uznanie wyrażone w zwężonej formie. Dodać należy, że autor nie wyeksponował także własnych zasług, choć wtedy był na terenie powiatu osobą pierwszoplanową⁴¹. Jego tekst ma charakter źródłowy, ale nie wyczerpuje on problematyki Powstania Wielkopolskiego w powiecie Poznań-Zachód. Po latach, gdy zaginęły dokumenty Naczelnej Rady Ludowej, w tym Powiatowej Rady Ludowej, ustalenia A. Kopy są dla badaczy Powstania Wielkopolskiego szczególnie cenne. Niezwykle wartościowy jest opracowany przez autora wykaz osób biorących udział w powstaniu. Obejmuje on 570 nazwisk z terenu powiatu, przede wszystkim ochotników, którymi dowodził. W szeregach Straży Ludowej, a później powstańczych, znaleźli się lubonianie: gospodarze, robotnicy rolni i przemysłowi,

39 Dekretem Komisarjatu NRL z 30 maja 1919 r. SL przekształcono w Obronę Krajową (OK), podporządkowaną Dowództwu Głównemu Sił Zbrojnych b. Zaboru Pruskiego.

40 O panującej atmosferze wśród ochotników na dalszych stronach opracowania.

41 A. Kopa, *Udział powiatu...*

rzemieślnicy i kupcy. Oddział por. Andrzeja Kopy składał się z pięciu kompanii terytorialnych: dopiewsko-fabianowskiej (dowódca Antoni Szyfter), raketnicko-tarnowskiej (Zygmunt Pluciński), dwóch stęszewskich (miejskiej – Witold Pluciński i wiejskiej – Stanisław Sobczyński) oraz karabinów maszynowych (Jan Marynowicz). Prawie wszyscy ochotnicy z Żabikowa, Lubonia i Lasku znaleźli się w kompanii dopiewsko-fabianowskiej.

Obecnie z całą pewnością można stwierdzić, że spis ochotników dokonany przez Andrzeja Kopę jest zestawieniem niepełnym, ponieważ podstawą do jego sporządzenia jest lista żołdu z 20 stycznia 1919 roku, czyli ponad trzy tygodnie po wybuchu powstania. Część ówczesnych podwładnych A. Kopy przeniesiono wcześniej, po pierwszych walkach powstańczych, do innych formacji, m.in. artylerii, saperów, kawalerii lub wojsk telegraficznych. Trudna do określenia jest liczba ochotników, którzy powrócili do domów, głównie z powodu chorób, odniesionych ran lub z przyczyn losowych. Do domów odesłano kilkuset ochotników z powiatu zachodnio-poznańskiego, z powodu braku uzbrojenia. Dotyczyło to ochotników niepełnoletnich i tzw. „wysłużonych”, czyli mężczyzn starszych. Odesłani przez por. A. Kopę ochotnicy lubońscy pełnili dalej służbę w Straży Ludowej, później w Obronie Krajowej. Z analizy biogramów lubońskich powstańców wynika, że niektórzy z ochotników skierowanych przez A. Kopę do domów zostali później powołani do Wojska Wielkopolskiego w ramach ogłoszonego poboru.

Należy mieć na uwadze to, że ochotnicy mieli prawo powrotu do rodzin po wykonaniu konkretnego zadania, np. po zajęciu miejscowości. Nieznane są przykłady takich postaw w przypadku powstańców lubońskich. Z literatury wiadome są liczne przypadki opuszczenia zgrupowań nawet przez całe pododdziały lokalne. W tamtych dniach nie uważano takich zachowań za dezercje, a powracający do domów powstańcy nie ponosili konsekwencji⁴².

Powstańcy ochotnicy

Ochotnicy z ówczesnego Lubonia i Żabikowa Dolnego udali się 28 grudnia 1918 r. do pobliskiego Fabianowa, które było centrum mobilizacyjnym dla tego obwodu. Do tej miejscowości podążyli również ochotnicy z Kotowa, Junikowa, Ławicy i częściowo z Plewisk.

Z kolei ochotnicy z Lasku udali się do sąsiednich Wir, a stamtąd do Komornik, potem przez Konarzewo do Dopiewa. Jak wspomniano wcześniej, mieszkańcy Lasku byli najbardziej związani ze społecznością sąsiednich Wir. Z jednej strony decydowało o tym bliskie sąsiedztwo miejscowości, a z drugiej przynależność do tej samej parafii i częste pokrewieństwo ochotników.

Miejscem koncentracji ochotników zachodnio-poznańskich stało się Dopiewo, a ściślej miejscowa stacja kolejowa. To tutaj, wczesnym przedpołudniem 28 stycznia 1919 r., po otrzymaniu polecenia od A. Kopy (przez posłańca), pomaszzerowały grupy (nieformalne sekcje i plutony) ochotników zebranych w Fabianowie, Konarzewie,

⁴² Znane są przypadki powrotu z frontu, pola bitew, do domów, całych kompanii lokalnych, np. juncewskiej i trzemeszeńskiej po bitwie pod Żninen 11.01.1919 r., kompanii poznańskiej po zdobyciu Szubina. Najczęściej, po powrocie do domów, ochotnicy z danej miejscowości, organizowali się ponownie, aby wykonać kolejne zadanie. Patrz: J. Karwat, *Ziemia gnieźnieńska...*, s. 122 i n. Tam również przypisy wyjaśniające.

Komornikach, Stęszewie, Tarnowie Podgórnym i Rokietnicy. Według A. Kopy do godz. 21. w miejsce koncentracji dotarły wszystkie ochotnicze pododdziały. Dopiero wybrano z racji strategicznego położenia wobec Poznania. Przez tę miejscowość przebiegała linia kolejowa na zachód ze stacją, znajdowały się tam telegraf i poczta. Po zajęciu dworca kolejowego (ok. godz. 18), zatrzymywano niemieckie transporty wojskowe, zachęcając znużonych wojną żołnierzy niemieckich do powrotu w rodzinne strony, twierdząc, że ich rodzinom grozi niebezpieczeństwo ze strony bolszewizowanych grup.

Następnego dnia dokonano sformowania oddziału, według znanej wszystkim organizacji niemieckiego batalionu strzelców, dzieląc ochotników na lokalne kompanie, plutony i sekcje (drużyny). – *Zapał i zrozumienie sprawy było tak wielkie, że kiedy nazajutrz oddziałowi wyjaśniono, że idziemy walczyć za Ojczyznę naszą, bez żadnych upewnień, czy rodziny po poległych lub inwalidzi otrzymają zapomogę, że na to w żadnym razie liczyć nie możemy. I jeżeli kto na to liczy, niech lepiej wróci do domu: dwóch czy trzech tylko się wróciło. Pozostali szli walczyć za swą Ojczyznę z odwagą i wiarą w sercu, że zwyciężają.*

Przytoczona przez komendanta batalionu uwaga świadczy o wysokim poziomie motywacji ochotników do walki, o ich wysokim morale. Jednak w dalszej części swojej relacji Andrzej Kopa dodał, że */.../ jak zwykle nie wszyscy się stawili, którzy powinni byli się stawić; dużo wolało pozostać w domu, aniżeli zaryzykować życie i mienie dla sprawy narodowej*⁴³.

Akcja na dworcu

Równie ważnym obiektem był dworzec kolejowy w Luboniu. Miał on znaczenie operacyjne, wobec zagrożenia niemieckich transportów podążających do Poznania ze strony Leszna. Karol Rzepecki, który był organizatorem SL w Poznaniu, także autorem pierwszych publikacji o powstaniu, napisał w 1923 r., że *Druga radosna nowina ożywiła umysły nasze, albowiem w poniedziałek ten zatrzymał plut. Bartosz z 3. Komp. Straży Bezp. w Lubaniu [ówczesna pisownia] na dworcu pociąg, w którym przydybano 6 armat 15. centymetrowych i 15 wagonów mąki. Nasza artyleria mogła się znacznie*

Najstarszy dworzec kolejowy w Luboniu – fragment pocztówki⁴⁵ około 1902 r.

43 Cytowane fragmenty wypowiedzi A. Kopy występują w opracowaniu: *Zwycięskie powstanie 1918/1919*, materiały z konferencji popularnonaukowej zorganizowanej przez Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie w dniu 24 października 2008 r., Szreniawa 2008, s. 28-29.

44 Zdjęcie pochodzi z książki „Poznański węzeł kolejowy na starych pocztówkach”, str. 70, zbiory – Robert Kroma.

Zakłady Przetwórstwa Ziemniaczanego Koehlmana, zdjęcie z epoki – fragment pocztówki znajdującej się w zbiorach Biblioteki UAM

*pomnażać*⁴⁵. Wydarzenie to miało miejsce 30 grudnia 1918 r. i świadczy o kontroli przejeżdżających transportów, prowadzonej przez poznańskie pododdziały SL i SSiB. Kaliber zajętych armat (150 mm.) wskazuje, że należały one do artylerii ciężkiej i były wywożone z sołackich koszar

5. Pułku Artylerii Ciężkiej.

Należy w tym miejscu dodać, że w pierwszych dniach powstania dowództwo tego oddziału zdołało wywieźć prawie wszystkie armaty. Informacja podana przez K. Rzepeckiego jest jedyną wzmianką o aktywności zbrojnej na terenie Lubonia.

Drożdżownia – fabryka Sinnera – fragment pocztówki znajdującej się w zbiorach Biblioteki UAM

Zapewne obiekty dworca lubońskiego były kontrolowane przez lubońską SL już wcześniej, lecz miejscowe siły (raczej patrole), były zbyt słabe, by dokonywać zatrzymań i rewizji uzbrojonych pociągów. Należy przy tym pamiętać, że obsługę i ochronę wszelkich transportów kolejowych (eszelonów) stanowili Niemcy. To tłumaczy nazwanie akcji w Luboniu przez K. Rzepeckiego jako bardzo cenną. Publikacje K. Rzepeckiego spotkały się z polemiką ze strony innych powstańców, którzy uściślali, a nawet negowali opisywane przez niego zdarzenia. W przypadku akcji na lubońskim dworcu, należy – według piszącego te słowa – uznać te informacje za

45 K. Rzepecki, *Oswobodzenie Poznania 27.12.1918-5.01.1919*, Poznań 1923, s. 82.

wiarygodne, ponieważ podobne zdarzenia miały miejsce na innych podpoznańskich stacjach kolejowych, także na drugorzędnych liniach⁴⁶.

Na stacjach kolejowych oswobodzonych obszarów tworzono już od końca grudnia 1918 r. komendy dworcowe. Etatowe obsady (komenda dworca i pododdział wartowniczy) funkcjonowały wszędzie aż do pierwszych dni marca 1919 r. Można domniemywać, że rotacyjnie taką służbę pełnili członkowie SL z batalionu łazarskiego lub wildeckiego.

Należy również przyjąć, że w ostatnich dniach grudnia powstańcy kontrolowali obszar lubońskich miejscowości, łącznie z lubońskimi zakładami przemysłowymi (A.G. Sinnera, Koehlemanna i Moritza Milcha). Fabryka chemiczna, której produkcja była w czasie wojny związana z potrzebami armii, ograniczyła a potem wstrzymała swoją pracę. W przypadku tej fabryki, to jej dyrektor został w lutym 1919 r. internowany, a zarząd, za prowadzenie wrogiej działalności wobec polskich władz, otrzymał nakaz natychmiastowego opuszczenia Poznańskiego⁴⁷.

Walki i ofiary

Po zakończeniu walk powstańczych pododdziały zachodnio-poznańskie weszły w skład wojsk wielkopolskich. Na powrót w rodzinne strony czekali jeszcze przez dwa lata, bowiem uczestniczyli w wojnie polsko-bolszewickiej 1920 roku i w trzecim powstaniu górnośląskim. W bojach tych poległo około sześćdziesięciu mieszkańców powiatu, a stu kilkudziesięciu odniosło rany. Wśród poległych i rannych są także mieszkańcy Lubonia, jednak z powodu braku materiałów źródłowych nie można ustalić wielkości tej grupy ani nazwisk ofiar.

Wspomniany już spis powstańców zawartych w opracowaniu A. Kopy nie obejmuje poległych. Lista strat powstańców lubońskich jest zagadnieniem nie do końca zweryfikowanym i ciągle jest ona niepełna. Wymaga dalszych badań archiwalnych, w zasobach urzędów stanu cywilnego, a przede wszystkim analizy dokumentów parafii, z którymi związani byli lubońscy powstańcy. Na podstawie dostępnej i ciągle

46 Pierwszą publikacją K. Rzepeckiego o powstaniu były wydane jego sumptem wspomnienia *Powstanie grudniowe w Wielkopolsce 27.12.1918 r.* (Poznań 1919). Cytowana we wcześniejszym przypisie publikacja jest jej rozszerzoną wersją. Książki te cechowały się dużą skrupulatnością, a ich autor pozostawiał swoją osobę w cieniu opisanych zdarzeń. Rzepecki zebrał na gorąco relacje organizatorów powstania w Poznaniu i w poszczególnych powiatach regionu. Prawdziwość i obiektywizm trudno było osiągnąć, zwłaszcza wtedy w 1919 r. w gorącym wirze wydarzeń. W następnych latach organizatorzy powstania zakwestionowali przedstawione przez K. Rzepeckiego fakty, zwłaszcza podane przez niego szacunki. W opisach K. Rzepeckiego tkwiły zarodki legendy, jaka rozwinęła się w latach następnych. Należy pamiętać, że autor był przede wszystkim pamiętnikarzem, a nie historykiem. Publikacje autora miały i mają nadal wpływ na opracowania historyków, którzy bezkrytycznie cytowali dane o organizowanych oddziałach ochotniczych, zwłaszcza SL. Szerzej patrz: *Wspomnienia z Powstania Wielkopolskiego*, wybór i opracowanie J. Karwat, Poznań 2007, s. VIII-IX, tam również komentarze do wspomnień K. Rzepeckiego.

47 Wydział kwasu azotowego uruchomił produkcję materiałów wybuchowych i gazów bojowych.

modyfikowanej *Listy strat Powstania Wielkopolskiego 1918/1919*⁴⁸, a przede wszystkim informacji uzyskanych w ostatnich latach (2009-2018), za pewne należy uznać nazwiska trzech powstańców:

- **Józefa Andzińskiego**, szeregowca 7. kompanii 10. Pułku Strzelców Wielkopolskich, urodzonego 26 lutego 1900 r. w Lasku, ciężko rannego na odcinku Kcynia frontu północnego, zmarłego 10 kwietnia 1919 r. z ran w szpitalu w Gnieźnie i pochowanego na cmentarzu parafialnym w Wirach;
- **Michała Maciejewskiego**, szeregowca 3. kompanii 10. Pułku Strzelców Wielkopolskich, urodzonego 10 września 1901 r. w Poznaniu, mieszkającego w Żabikowie, ciężko rannego pod Zamościem nad Kanałem Noteckim, zmarłego następnego dnia i pochowanego w Rynarzewie;
- **Antoniego Palacza** urodzonego 14 lub 16 stycznia 1902 r. w Luboniu, szeregowca z nieznanej formacji, ciężko rannego (postrzał w brzuch) 1 stycznia 1919 r., zmarłego w poznańskim szpitalu wojskowym i pochowanego prawdopodobnie na cmentarzu parafialnym w Wirach.

Wszyscy wyżej wymienieni byli bardzo młodymi ochotnikami powstańczymi (17-19 lat). Antoni Palacz jest pierwszym poległym powstańcem lubońskim. Jak już wspomniano lista strat powstańców z Lubonia, tak jak wszystkich powstańców wielkopolskich nie jest zamknięta, nie ma jeszcze charakteru ostatecznego i w pełni autorytatywnego.

Ofiarność ludności

Ogromnie ważna dla powstania była pomoc mieszkańców Lasku, Lubonia i Żabikowa. Niezmiernie istotną rolę odegrało wsparcie materialne, m.in. w formie indywidualnych darowizn na rzecz Wojska Wielkopolskiego, poprzez liczne zbiórki przeprowadzane na wiecach, w szkołach i kościele wirowskim. Ze szczątkowych informacji zawartych w biogramach powstańców wynika, że żywność dla batalionu por. A. Kopy regularnie dostarczały rodziny Aniołów, Czerwińskich i Magerów. Takich gospodarzy było znacznie więcej, z pewnością większe ilości żywności wysyłali właściciele dużego arealu ziemi. Taka pomoc była w warunkach działań nieregularnych wręcz nieodzowna, bowiem etatowe ogniwa służby prowiantowej zorganizowano później, po kilku tygodniach powstania. Większość ochotników opuszczających domostwa, zabierała ze sobą suchy prowiant i ciepłą bieliznę. Każda z kompanii ochotniczych dysponowała zapewne swoją kuchnią polową i podoficerem prowiantowym zwanym w języku żołnierskim komorowym. Przyjęto niemiecki model organizacyjny pododdziałów, znany dobrze lubońskim ochotnikom, stąd w kompaniach występowały funkcje sanitariuszy, łączników, pisarzy, woźniców (wozaków), także rzemieślników (rusznikarzy, szewców, krawców).

48 T. Jabłoński, *Lista strat Powstania Wielkopolskiego w 1918-1919*, Warszawa 1936. Zawierała nazwiska 1 714 poległych w okresie 27 grudnia 1918 a 13 listopad 1919 r. Jeszcze przed 1939 r. na liście tej znalazło się 764 powstańców. Najnowsze szacunki strat pochodzą z 2009 r, kiedy to Łukasz Jastrząb z Wiesławem Olszewskim ogłosili pracę *Lista strat Powstania Wielkopolskiego 27 12 1918 r. do 8 03 1920 roku* (Koszalin 2009). Autorzy przyjęli odrębną periodyzację, tzn. wydłużyli analizowany okres do końca istnienia Frontu Wielkopolskiego. Tym samym wielkość strat wzrosła do 2 289, dodając jeszcze 60 osób, do których mieli wątpliwości. Już wkrótce okazało się, że te liczby nie są ostateczne, na co wskazują nowe monografie powstania w wymiarze lokalnym.

Rodzina Jana Anioły (siedzi 3 z lewej) z Lasku m.in. dostarczała żywność dla batalionu Andrzeja Kopy w Dopiewie

Zanim ochotnicy lubońscy wyruszyli do walki, to, *mimo chęci najprędzszego wyruszenia na wroga*, przez tydzień (do 5. stycznia) przebywali na miejscu. Dowództwo poznańskie, ściślej ppor. M. Paluch i ppor. Władysław Zakrzewski, którym podlegały oddziały w Poznaniu (głównie SSiB), gdy dowiedziało się o zorganizowaniu batalionu zachodniopoznańskiego, o zajęciu stacji kolejowej w Dopiewie, nakazało A. Kopie pozostanie na miejscu. Batalion dopiewski pełnił – według A. Kopy – funkcję rezerwy dla poznańskiego garnizonu. Oślaniał również Poznań od zachodu i, co ważne, blokował załogę niemieckiej stacji lotniczej na Ławicy. Formalny „głównodowodzący” w Poznaniu por. Jan Maciaszek liczył na ugodowe zajęcie lotniska. Kategoriecznie zabronił takiej akcji A. Kopie. Wobec tego, oficer widząc coraz żywszą aktywność lotników niemieckich, udał się do M. Palucha i obaj wspólnie zdecydowali wziąć Ławicę siłą, *nim będzie za późno* – relacjonował później A. Kopa. Dalej autor opisał bardzo zwięźle, rzeczowo przygotowanie i przeprowadzenie ataku na Ławicę 6 stycznia 1919 r.⁴⁹

Przez pierwsze trzy-cztery dni ochotnicy lubońscy w ramach kompanii fabianowsko-dopiewskiej byli zakwaterowani w Dopiewie (majątku i wsi), potem częściowo w Konarzewie. Uzupełniali oni ekwipunek, pełnili służby i wykonywali zadania rozpoznawczo-obszernicze w najbliższej okolicy. Po Nowym Roku część lubonian udała się pod dowództwem ppor. Antoniego Szyftera do dyspozycji por. Kazimierza

⁴⁹ Sprawozdanie A. Kopy jest w pełni wiarygodne. Nie wspomina on tylko o współdziałaniu z komórką POWZP na Ławicy (Wiktor Pniewski, Wojciech Biały i inni polscy żołnierze). Dowódca batalionu dopiewskiego zapewne znał te sprawy „od kuchni”. Wiadomym jest, że znając dobrze okolice Ławicy, Kopa wypracował plan akcji, którą zatwierdził M. Paluch. Autor sprawozdania skupił się głównie na poczynaniach dowodzonego przezeń oddziału. Tamże, s. 29.

Zenktelea. Brali udział w walkach na kierunku zachodnim, doprowadzając 6 stycznia 1919 r. do zdobycia Wolsztyna. Kilkunastu podwładnych A. Szyftera zostało rannych. *Poza tym miał miejsce miły, chociaż bardzo niebezpieczny epizod wybrania posterunku niemieckiego przez Antoniego Szyftera [chodzi o kompanię pod jego dowództwem]. Akcja pod Wolsztynem dowiodła dokładnie, że z wrogiem takim, jak Niemcy trzeba się poważnie liczyć, chociażby najsilniej był wystraszony.* Odnotował to zwięźle A. Kopa⁵⁰.

Z analizy dokumentacji powstańców lubońskich wynika, że nie wszyscy oni poszli z A. Szyfterem na Wolsztyn. Cześć z nich twierdziła, że brali udział w walce o Ławicę, o czym ogólnie wspominał A. Kopa. Inna grupa pod dowództwem Zygmunta Plucińskiego, co najmniej kompania, walczyła pod Zbąszyniem. Wszystkie te pododdziały powróciły do Dopiewa po trzech dniach wraz ze zdobytym sprzętem oraz nieoszacowanymi karabinami maszynowymi. 8 stycznia 1919 r. A. Kopa dokonał reorganizacji batalionu, składającego się teraz z trzech kompanii piechoty i kompanii ckm (6 sztuk). Następnego dnia batalion pomaszerował do Konarzewa. W tamtejszym kościele, podczas uroczystego nabożeństwa złożył przysięgę na sztandar, który ofiarowała oddziałowi Zygmunta Plucińskiego z Lusówka. Na rozkaz Dowództwa Głównego oddział dopiewski skierowano 16 stycznia 1919 r. pieszo do Biedruska.

Po tygodniu posłano ich do koszar jeżyckich – byłego 6. Pułku Grenadierów, gdzie tworzone 10. Pułk Strzelców Wielkopolskich. Dowódcy kompanii batalionu dopiewskiego otrzymali nowe przydziały służbowe, zgodnie z ich specjalnościami wojskowymi. Zdecydowana większość powstańców, także lubonian, pozostała w dotychczasowych kompaniach. Odeszli tylko artylerzyści, saperzy, kawalerzyści i mechanicy, do tworzonych oddziałów. Nie wiemy, ilu dokładnie było w tej grupie lubonian, bowiem znamy ich nazwiska dopiero z okresu tworzenia jednostek, ściślej listy żołdu. Lubonianie będący żołnierzami 1. PSW walczyli w następnych tygodniach na froncie północnym, w czerwcu 1919 r. na froncie małopolskim, biorąc udział w bitwie pod Biłką (27 czerwca), Husiatynem, na Wołyniu i znowu na froncie północnym w Wielkopolsce. Późną jesienią 1919 r. pułk skierowano na front litewsko-białoruski w wojnie z Rosją bolszewicką. Niektórzy znaleźli się w składzie 3. Dywizji Strzelców Wielkopolskich (17. Wielkopolskiej Dywizji Piechoty) i brali udział w bitwie warszawskiej aż do wstecznego zwycięstwa, dając Ojczyźnie chętnie to, co miał

Żołnierze 1. Pułku Artylerii Lekkiej na poligonie w Biedrusku – zdjęcie wykonane 24 kwietnia 1919 r. z arch. Piotra P. Ruszkowskiego

50 Tamże, s. 30.

każdy najlepszego, zdrowie i życie⁵¹. Udział lubonian w tych walkach ma potwierdzenie w ich biogramach.

Kobiety wobec powstania

Nieocenioną, a ściślej niedocenioną, jest rola kobiet, które w tym czasie organizowały opiekę, wyżywienie, punkty sanitarne, a przede wszystkim przejęły obowiązki mężczyzn przebywających na froncie. Należy w tym miejscu podkreślić, że co najmniej dwudziestu powstańców lubońskich było głowami rodzin, posiadając po kilkoro dzieci. Mieli już za sobą kilkuletni pobyt na froncie, a kiedy zgłaszali się ochotniczo do powstania, ich żony zostały w domu z dziećmi. Tak było w przypadku Wojciecha Szóstaka (pięcioro małoletnich dzieci); Stanisława Szczepaniaka (pięcioro, a szóste urodziło się przed jego udaniem się na trzecie powstanie śląskie), Antoniego Wojtyniaka, który w końcu 1918 r. miał pięcioro małoletnich dzieci (jeszcze dwoje dorosłych) – walczył we Francji, potem przebywał w niewoli, a po powrocie z niej zaangażował się w żabikowskiej Straży Ludowej. Trudno dziś (po stu latach) wyobrazić sobie ogrom trudnych spraw (aprowizacyjnych, wychowawczych, finansowych, zawodowych – zastępując w obowiązkach męża), z którymi musiały poradzić sobie ówczesne kobiety lubońskie, zwłaszcza matki kilkorga dzieci. Zapewne miały świadomość konieczności udziału ich mężczyzn w walkach wyzwoleniczych, ale towarzyszyły temu lęk, wyczekiwanie na informację listowną od najbliższego, na ich powrót do domów. Przygnębiająco i ze smutkiem przyjmowały wieści o rannych i zabitych. Ogromną rolę odgrywały informacje przekazywane ustnie przez znajomych po mszy św. w kościele wirowskim, w sklepach, u miejscowych rzemieślników, wreszcie podczas spotkań międzysąsiedzkich. W wielu przypadkach, to pomoc najbliższej rodziny (np. sióstr, rodziców lub teściów) umożliwiła im przetrwanie tych ciężkich dni. Bohaterstwo kobiet z rodzin powstańczych polegało przede wszystkim na radzeniu sobie ze sprawami życia codziennego, często niewidocznymi na zewnątrz przez innych.

Trzeba również pamiętać, że wspomnienia lubońskich rodzin z okresu powstania zostały częściowo zatarte przez doświadczenia z lat późniejszych: problemy ekonomiczne dwudziestolecia międzywojennego, często traumatyczne przeżycia z lat drugiej wojny światowej i niezwykle trudne lata rzeczywistości powojennej.

Generał Józef Dowbor-Muśnicki w rozkazie dziennym z 19 lutego 1919 r. na samym jego początku zamieścił następujące podziękowanie:

Na potrzeby wojska polskiego odebrałem następujące sumy: (1...4), 5. Zebrane przez robotników fabryki Koehlmanna w Lubaniu [ówczesna nazwa], wręczone przez p. K. Łaszyka z Lubania na żołnierzy z powiatu poznańskiego zachodniego – 252,50 M.

Składam serdeczne „Bóg zapłać” ofiarodawcom za troskę o ciebie, Żołnierzu Wielkopolski.

Zwracam uwagę wszystkich żołnierzy, że pieczę nad nimi rozciągają nawet ci, którzy ciężką pracą zdobywają chleb powszedni, jak to widzimy z przykładu robotników fabryki Koehlmanna w Lubaniu.

51 Tamże.

*Sumę oznaczoną pod nr 5 odbierze 1. rezerwowy pułk strzelców wielkopolskich w mojej osobistej kancelarii*⁵².

W opracowaniu uwzględniono również członków innych formacji niepodległościowych, np. Armii Polskiej we Francji, tzw. błękitnej armii gen. Józefa Hallera, którzy znaleźli się w szeregach wojsk wielkopolskich już po zakończeniu Powstania Wielkopolskiego. W okresie międzywojennym skupieni byli w żabikowskim Kole Hallerczyków, a od 1934 roku w Stowarzyszeniu Armii Polskiej we Francji. Prezesem koła był przez cały czas Jan Górka, więzień Fortu VII i obozu koncentracyjnego w Dachau, gdzie zginął w 1943 roku⁵³.

Trochę statystyki

Z obszaru dzisiejszego Lubonia podążyło do powstania (do 16 lutego 1919 r.), co najmniej 60 ochotników. Najwięcej z Lasku (ok. 25), z Żabikowa (ok. 20) i ok. 15 z Lubonia. Nazwiska z tej grupy są potwierdzone przynajmniej przez jedno źródło, nie zawsze jednak w pełni wiarygodne. Dziś z powodu braku innych dokumentów jest to niezwykle trudne do zweryfikowania. Jest jeszcze grupa kilkunastu ochotników, co do których nie ma pewności, że zamieszkiwali lubońskie miejscowości na przełomie 1918-1919 roku. Kolejna duża, bo ponad dwustuosobowa grupa została skierowana do formacji wielkopolskich w ramach obowiązkowego poboru. Akcję tę prowadzono skutecznie od końca stycznia 1919 roku. Wtedy to powołano do wojska roczniki 1897-1899. Jest to stosunkowo wysoki współczynnik zaangażowania, porównywalny z najbardziej aktywnymi miejscowościami powiatu, np. Lusówkiem, Stęszewem, Ceradzem Kościelnym czy Fabianowem.

Ponad dwustu powstańców zamieszkało na terenie Lubonia po odzyskaniu niepodległości. Osiedlali się tutaj z kilku powodów. Można tu było łatwiej znaleźć zatrudnienie w lubońskich zakładach przemysłowych. Bliskość Poznania i dogodny dojazd do pracy zachęcał do osiedlania, do budowy nowego domu. Pod zabudowę jednorodziną przeznaczano w Żabikowie na dogodnych warunkach kolejne działki. Istniała również możliwość zakupu domu od kolonistów niemieckich w Żabikowie Górnym. Stu kilkudziesięciu osadników niemieckich sprzedawało po 1919 roku swoje domy, po korzystnych cenach, wracając w rodzinne strony, do Niemiec. Dogodne warunki kupna wymagały jednak znacznej gotówki, ale co najmniej dwudziestu powstańców nabyło poniemieckie posesje. Kilkudziesięciu związało swoją przyszłość z Luboniem w wyniku ożenku i często już czwarte pokolenie zachowuje pamięć o swoim znakomitym antenacie.

Piszący te słowa jest przekonany, że są jeszcze nazwiska lubońskich powstańców, dotąd nam nieznane. Mogli pochodzić z obszaru dzisiejszego miasta, a po zakończeniu walk o granice II Rzeczypospolitej, wyjechać do innych odległych miejscowości, także za granicę w celach zarobkowych. Nie znamy nazwisk powstańców, wykonujących zadania na terenie Lubonia, jak np. plut. Bartosz z oddziału poznańskiego ŚL w dniu 29 grudnia. Nie można wykluczyć przypadków pobytu powstańców lubońskich w niewoli niemieckiej, co przecież występowało w trakcie walk. Mamy za

52 Rozkaz dzienny Dowództwa Głównego Sił Zbrojnych w b. zaborze pruskim nr 46 z 19 lutego 1919 r., p. I.1.A. p. 5., s. 1.

53 O hallerczykach z Lubonia czytaj: „Rocznik Historyczny Lubonia” tom 1 str. 81-194

to wzmianki o pobycie lubonian w niewoli bolszewickiej. Należy mieć nadzieję, że w toku dalszych poszukiwań poznamy kolejne nazwiska powstańców.

Co najmniej połowa lubońskich powstańców opuściła szeregi wojska ze stopniem szeregowego lub starszego szeregowego, w artylerii odpowiednio bombardiera, w kawalerii ułana, a w marynarce wojennej marynarza. Do grupy szeregowców zostali zaliczeni także ci powstańcy, o których brakuje informacji odnośnie ich szarzy wojskowej. Ponad sześćdziesięciu powstańców z tego grona (około 17-18%) uzyskało stopnie kaprali lub działonowego w artylerii. Zajmowali oni stanowiska dowódców sekcji w piechocie, kawalerii lub obsługi działa. Podobną grupę stanowili podoficerowie, tzn. plutonowi i sierżanci (wachmistrzowie i ogniomistrzowie) – około 14%. Prawie wszyscy kaprale i sierżanci mieli za sobą służbę w armii niemieckiej, a więc doświadczenie frontowe. Z powodu braku kadry oficerskiej, wykonywali często obowiązki przewidziane dla poruczników i kapitanów – dowódców plutonów, kompanii, baterii i szwadronów.

W 1972 roku wszyscy żyjący powstańcy wielkopolscy i górnośląscy otrzymali decyzją Przewodniczącego Rady Państwa PRL stopnie oficerskie. W ten sposób co najmniej 101. lubońskich powstańców (ok. 30%) zostało podporucznikami WP w stanie spoczynku. Nie są to dane ostateczne, sądzić należy, że mogą one ulec korektom.

Zaledwie czterech lubonian otrzymało szlify oficerskie znacznie wcześniej. Kapitanami zostali Antoni Marcinkowski, Edmund Moenke i Antoni Sobański, a Włodzimierz Silch porucznikiem. W prezentowanym opracowaniu oficerów mamy więcej, bowiem przedstawiono biogramy bezpośrednich dowódców powstańców lubońskich, m.in. Antoniego Szyftera i Andrzeja Kopy. Antoniego Marcinkowskiego mianowano porucznikiem artylerii jeszcze podczas pierwszej wojny światowej. Będąc w armii niemieckiej, dowodził baterią artylerii ciężkiej, zaś w wojsku wielkopolskim i później do 1921 roku dowodził dywizjonem artylerii ciężkiej. Został ranny podczas wojny z bolszewikami w 1920 r. i w związku z kontuzją odszedł do rezerwy. Pełnił odpowiedzialne stanowisko dyrektora Zakładów Ziemniaczanych w Luboniu, angażując się w działalność społeczną. Zmobilizowany podczas kampanii wrześniowej 1939 r., trafił do niewoli sowieckiej. W wieku 47 lat został zamordowany w Katyniu. Podobny los spotkał por. Edmunda Moenke, przedwojennego lekarza żabikowskiego. Pośmiertnie w 2007 r. obaj oficerowie (A. Marcinkowski i E. Moenke) zostali awansowani odpowiednio na stopień majora i kapitana⁵⁴.

Kapitan Antoni Sobański był przed wybuchem drugiej wojny światowej podoficerem zawodowym garnizonu jarocińskiego. Uczestniczył także w kampanii wrześniowej 1939 r., a po wojnie wstąpił do Ludowego Wojska Polskiego. Został zweryfikowany jako oficer administracyjny. W latach stalinizmu odszedł z wojska do rezerwy w stopniu porucznika (1951), angażując się w działalność Ligi Obrony Kraju i żabikowskiego koła ZBoWiD, mianowany w 1972 r. kapitanem w stanie spoczynku. Należy w tym miejscu podkreślić, że oprócz wyżej wymienionych, stopnie oficerskie (od podporucznika wzwyż) posiadali przed 1972 r. inni lubonianie. Dotychczasowe sugestie relatorów nie znalazły potwierdzenia w dostępnych autorom źródłach.

⁵⁴ Biogramy Antoniego Marcinkowskiego i Edmunda Moenke zostały zawarte też w „Roczniku Historycznym Lubonia” tom 1, Luboń 2011

Kilkunastu lubońskich powstańców pracowało później w WP jako podoficerowie zawodowi, np. st. sierż. Stanisław Drop, sierż. Józef Duszyński, st. sierż. Jan Kalupa, st. wachm. Szczepan Kierończyk, st. sierż. Marcin Szymański, sierż. Feliks Wesołek, st. wachm. Adam Wielicki i sierż. sztab. Stanisław Wojciechowski; w Policji Państwowej, Straży Granicznej i Straży Celnej (sierżanci: Franciszek Chwiłka, Michał Imbiorowicz, Antoni Krzyżostaniak, chor. Wojciech Łączkowski i plut/sierż. Ludwik Nowaczyk).

Po odzyskaniu niepodległości powstańcy przejawiali swoją aktywność w wielu organizacjach. Poziom tego zaangażowania był jednak zróżnicowany. Większość należała do związków weterańskich, np. Józef Roszyk był prezesem żabikowskiego koła Związku Powstańców Wielkopolskich. Działo tutaj również Towarzystwo Uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 i Związek Weteranów Powstań Narodowych (Józef Niedźbala). Do lubońskiego Koła Podoficerów Rezerwy należeli co najmniej: Jan Budny, Wincenty Górniaczyk, Józef Kubiak, Wojciech Moder, Józef Sierżant. Ksawery Lemke założył w 1928 roku Ochotniczą Straż Pożarną w Luboniu, a jego ojciec, także Ksawery, walczył jako ochotnik w Powstaniu Styczniowym 1863 roku. Wspomniany wyżej Stanisław Drop był przez wiele lat komendantem lubońskiej Straży Pożarnej. Zaś sołtysami: Józef Hernes, Stanisław Skrzypczak (wsi Luboń), Józef Kubiak (Żabikowa), Wojciech Nowaczyk – ostatnim sołtysiem Lasku w latach 1948-1954, a Michał Imbiorowicz – członkiem pierwszej Rady Miejskiej w Luboniu.

Największe wpływy w środowisku byłych lubońskich powstańców miało Narodowe Stronnictwo Robotników (później Narodowa Partia Robotnicza), także narodowa demokracja. Wojciech Nowaczyk był z ramienia Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem (BBWR) członkiem przedwojennej Rady Gromadzkiej. Część powstańców była związana ze środowiskiem lewicowym, należąc przed drugą wojną światową do Komunistycznej Partii Polski (KPP) lub Polskiej Partii Socjalistycznej, zaś po wojnie do Polskiej Partii Robotniczej, a od 1948 r. do Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (PZPR). Ikoną lubońskiej lewicy był powstaniec Andrzej Sternal, który przed wojną należał do KPP, później do PZPR, pełniąc funkcję sekretarza Komitetu Gminnego tej partii. Z ruchem socjalistycznym był związany Mieczysław Hołodyński, dezerterski z armii niemieckiej i członek konspiracyjnej Polskiej Organizacji Wojskowej Zaboru Pruskiego. Po latach trudno jest orzec, jakie były motywy ich wyborów ideowych. Sądzić należy, że znaczny wpływ miała sytuacja materialna, w jakiej znaleźli się powstańcy w końcu lat dwudziestych ubiegłego stulecia. Będąc bezrobotnymi, stawali się bardziej podatni na agitację komunistyczną. Niektórzy powstańcy posiadali trudne warunki materialne, także po drugiej wojnie światowej. Na przykład Jan Czyż, mieszkający z rodziną „kątem” w różnych domach, dopiero później otrzymał pokój, przydzielony mu przez luboński kwaterunek.

II wojna światowa

Wkroczenie wojsk niemieckich na teren Wielkopolski we wrześniu 1939 r. zapoczątkowało liczne zbrodnie, w których największe straty poniosła ludność cywilna. Swoje życie stracili powstańcy lubońscy, m.in. Ludwik Chudziak i Antoni Latanowicz – zgilotynowani na ul. Młyńskiej, Jan Górka w Dachau, Andrzej Garstka w obozie karno-śledczym w Żabikowie, Józef Sawicki w podpoznańskich Obornikach, Antoni Szyfter w obozie koncentracyjnym w Oświęcimiu. Z kolei Józef Hernes został

skazany na pobyt w obozie koncentracyjnym w Mauthausen Gusen, doczekał wyzwolenia w lipcu 1945 r., podobnie jak Michał Roszyk w więzieniu rawickim, Wojciech Skibiński w Forcie VII, Mauthausen i Ravensbrück, Franciszek Łukowiak we Wronkach i Stanisław Drop w poznańskim areszcie więziennym.

W rozdziale pt. „Powstańcy Wielkopolscy w żabikowskim Obozie Karno-Śledczym” nie wymieniono nazwisk powstańców lubońskich, m.in. Andrzeja Garstki i Bronisława Kaula. Wykaz 54. powstańców opracowano na podstawie danych z Muzeum Martyrologicznego w Żabikowie. Trzech dodaliśmy z innych opracowań. Należy sądzić, że w analizowanej dokumentacji obozowej lubonian nie ma adnotacji o ich powstańczym zaangażowaniu. Lista powstańców osadzonych w obozie żabikowskim nie jest ostateczna, co też stwierdzają jej autorzy.

Co najmniej dwadzieścia rodzin powstańców zostało objętych akcją wysiedleń do Generalnej Guberni. Jeszcze więcej przesiedlono i wywłaszczono do innych miejsc w Lubonii i w Kraju Warty, zawsze o znacznie niższym standardzie życia. Co najmniej kilkunastu powstańców skierowano na przymusowe roboty do innych regionów Niemiec. Wymienione wyżej nazwiska osób, jak też zastosowane wobec nich formy represji, wymagają jeszcze bardziej wnikliwych badań.

Okres PRL-u

Powyzsza konstatacja dotyczy również powstańców lubońskich, których represjonowano w okresie stalinizmu, zwłaszcza w latach 1948-1956. Nie pozwolono wtedy na reaktywowanie Związku Powstańców Wielkopolskich, Związku Hallerczyków i pozostałych przedwojennych organizacji weterańskich. Urząd Bezpieczeństwa w Poznaniu zakładał na przedwojennych, aktywnych działaczy weterańskich, głównie działaczy narodowych, tzw. sprawy obiektowe (na „obiekt osobowy” o nadanym kryptonimie), poddając ich obserwacji i szykanom. W grupie represjonowanych powstańców z Lubonia znaleźli się m.in. Jan Celler, Edmund Gdok, Feliks Gierdal, Kazimierz Gramza, Andrzej Kopa (przełożony powstańców lubońskich), Andrzej Rybarczyk i Józef Wasielewski. Władysław Mieczkowski został skazany przez Wojskowy Sąd Okręgowy w Poznaniu na cztery lata więzienia. Zagadnienie represji stalinowskich wobec powstańców jest jak do tej pory nierozpoznane. Drobne, nawet śladowe informacje na ten temat pojawiają się na marginesie innych spraw opisywanych w wydawnictwach organizacji kombatanckich, ostatnio w przyczynkach Instytutu Pamięi Narodowej. Pełniejsze odtworzenie represji okresu stalinowskiego umożliwią kwerendy w co najmniej kilku archiwach: Archiwum Państwowym w Poznaniu (głównie zespoły ZBoWiD i PZPR), Oddziału IPN w Poznaniu (Urząd ds. Bezpieczeństwa Publicznego, Milicji Obywatelskiej i Służby Bezpieczeństwa), Centralnym Archiwum Wojskowym, Archiwum Ministerstwa Sprawiedliwości i Ministerstwa ds. Kombatantów⁵⁵.

Jak wyżej wspomniano, po drugiej wojnie światowej nie odtworzono stowarzyszeń weteranów Powstania Wielkopolskiego. Przedwojenni weterani należeli krótko do nowej organizacji – Związku Weteranów Powstań Wielkopolskich (1946-1949). W następnych latach, do końca PRL, jedyną organizacją kombatancką, do której

55 Wymieniono tylko najważniejsze placówki archiwalne. Uzyskane w archiwach informacje wymagają umiejętności dotyczących analizy krytycznej tych źródeł (zwłaszcza materiałów agenturalnych), znajomości uwarunkowań społeczno-politycznych w wymiarze ogólnopolskim, jak i lokalnym.

mogli należeć powstańcy wielkopolscy był ZBoWiD⁵⁶. W Luboniu działały dwa koła: Luboń nr 1 przy Zakładach Chemicznych i w Żabikowie (bez numeru). Mniej znana jest działalność koła nr 1, gdyż jego dokumentacja, jak wcześniej zaznaczono, w pełni nie zachowała się, co utrudnia wnikiwe badania nad powstaniem w Luboniu.

Ciekawym zagadnieniem jest z pewnością struktura społeczna powstańców lubońskich. Znane są w większości zawody, jakie wykonywali w późniejszych latach. Przeglądając niepełne informacje biograficzne, można ostrożnie przyjąć, że w końcu 1918 roku około 18-20% z nich było robotnikami przemysłowymi, 15-17% robotnikami rolnymi, około 12-13% rzemieślnikami i kupcami, około 4% bez zawodu (młodociani ochotnicy) i 1-2% to przedstawiciele inteligencji. Największą grupę zawodową stanowili synowie gospodarzy i właściciele gospodarstw (około 45-48%), przy czym przeważali w tej grupie synowie włościan. Podczas tej analizy niezwykle trudno jest rozróżnić robotników rolnych od robotników zatrudnionych w przemyśle, jak też robotników od rzemieślników. Często sezonowo zatrudniali się zamiennie w różnym charakterze, podejmowali pracę zależnie od okoliczności, w jakich się znaleźli. Tylko niektórzy z powstańców, zwłaszcza należący do związków weterańskich, wspominali o wykonywanym wówczas zawodzie. Należy także mieć na uwadze fakt, że część ochotników, zwłaszcza synów gospodarskich i emigrantów, nie zweryfikowała swojego udziału w powstaniu w żadnej organizacji kombatanckiej. Dlatego też rzeczywiste dane mogą być odmienne od podanych powyżej szacunków.

Na liście powstańców lubońskich występują przedstawiciele wszystkich stanów: rolników, robotników, rzemieślników, urzędników, kadry zarządzającej, duchowieństwa i ziemian. Jest również przedstawiciel arystokracji – hr. Mieczysław Dąbski, który po odzyskaniu niepodległości reorganizował Zakład Sinnera w Lubońską Fabrykę Drożdży.

Ostatnie lata swojego życia spędził w Luboniu Władysław Mieczkowski, który był w okresie międzywojennym jednym z najważniejszych polityków endeckich w Poznaniu. Jeszcze przed pierwszą wojną światową był znaczącym działaczem narodowym, członkiem tajnej Ligi Narodowej, współtwórcą Narodowej-Demokracji, posłem do parlamentu Rzeszy, wpływowym członkiem Naczelnej Rady Ludowej (sprawozdawcą w trakcie obrad Polskiego Sejmu Dzielnicowego). Po śmierci Jarogniewa Drwęskiego pełnił obowiązki prezydenta Poznania do wyboru na nie Cyryła Ratajskiego. Wybrany na to stanowisko, nie został zatwierdzony przez rząd sanacyjny w 1934 r. W listopadzie 1946 r. aresztowano go, gdyż był przewodniczącym zdelegalizowanego Stronnictwa Narodowego i delegatem rządu londyńskiego na Wielkopolskę. Po odbyciu czteroletniej kary więzienia zamieszkał w Luboniu u rodziny. Szczegóły z lubońskiego okresu życia tego wybitnego polityka zapewne będą nam znane w toku podjętych badań (patrz biogram W. Mieczkowskiego wg aktualnych ustaleń).

Ponad dwudziestu lubońskich powstańców pochodziło z rodzin bamberskich lub byli z nimi spokrewnieni. W większości byli to ochotnicy z Lasku lub Lubonia, np. czterej bracia Mellerowie z matki Fertsch oraz czterej bracia Wojciechowscy wywodzący się od Hirschów, Jan Gerke, Andrzej Melinger, Józef Welzandt, Michał

56 Od 30 stycznia 1989 r. działa Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/1919, które skupia się na upowszechnianiu wiedzy o powstaniu, działalności wydawniczej, organizującej i patronującej wydarzeniom związanym powstaniem.

Lehmann. Z kolei ojciec Leona i Franciszka Hoppe był rodowitym Niemcem mieszkającym w Osiecznej⁵⁷.

W analizowanej grupie powstańców dominowali dwudziestolatkowie. Najwięcej z nich urodziło się w latach 1896-1900. Najstarszy z ochotników, Jan Zimiński miał już 56 lat. Pochodził z powiatu średzkiego, gdzie był członkiem Straży Ludowej, a w okresie międzywojennym zamieszkał w Żabikowie, wstępując w 1932 roku do miejscowego koła Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919. Na tym etapie badań nie znamy wieku Jana Magera z Lasku, który był w chwili wybuchu powstania w pełni dojrzałym i doświadczonej życiowo powstańcem. Około dwudziestu lubońskich ochotników ukończyło już czterdzieści lat, m.in. Franciszek Sternal miał 49 lat, Szczepan Mucha – 47 lat i należał do Straży Ludowej w Poznaniu. Mieczysław Dąbski – 45 lat, a jego rówieśnik Jan Franciszek Cybulski wstąpił ochotniczo do oddziału wraz ze swoim dwudziestoletnim synem, także Janem Franciszkiem. Z kolei Wojciech Sypniewski miał 45 lat i był członkiem poznańskiej Straży Ludowej, 43 lata miał Andrzej Dauer z Lubonia, 41 lat mieli: Stanisław Dwornik z Żabikowa i Antoni Wojtyniak z Lubonia, a 40 lat mieli: Wojciech Burdajewicz z Lubonia, Wincenty Jasiak, Wincenty Wiciak z Żabikowa i Stefan Siatka z Lasku. Wszyscy z wymienionych mieli za sobą służbę wojskową w armii niemieckiej, posiadając stopnie podoficerskie.

W grupie najmłodszych powstańców znaleźli się m.in. Jan Jakubowski – skaut urodzony 1907 r., Ksawery Karasiński – skaut ur. 1906 r., Stanisław Ratajczak ur. w 1904 r. – skaut z drużyny górczyńskiej, Jan Gerke, Jan Konieczka i Jan Meller – wszyscy mieli wówczas 16 lat. Najmłodszą zweryfikowaną uczestniczką powstania (jedyną kobietą) była Zofia Waligóra (ur. 1906 r.) pochodząca spod Kopanicy, zamieszkała w Luboniu po drugiej wojnie światowej.

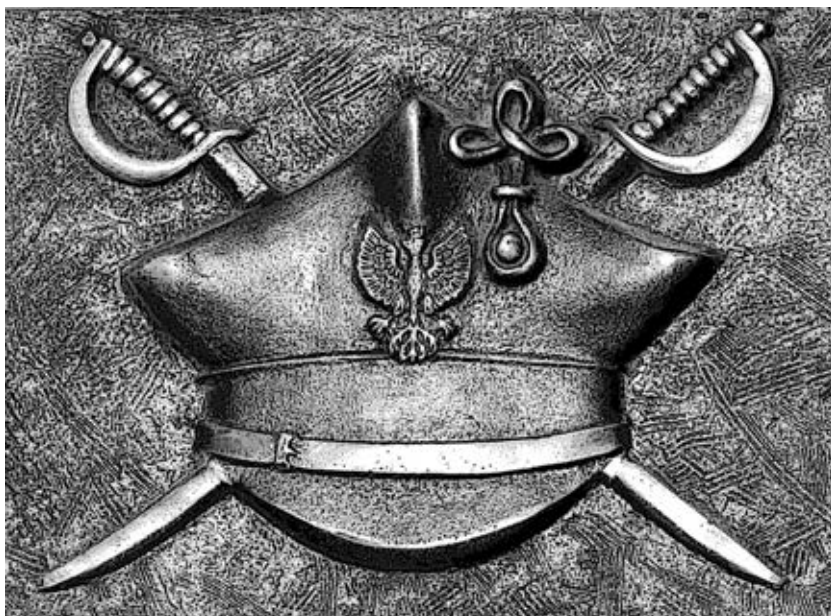
Znane są również przypadki, kiedy to podążyli ochotniczo do powstania bracia, np. Jan, Józef, Stanisław i Paweł Mellerowie. Także czterech braci Wojciechowskich z Lasku było powstańcami: Jan, Kazimierz, Piotr i Stanisław. Z rodziny Palaczów z Lubonia ochotniczo poszło trzech braci: Antoni, Bronisław i Jan, a pierwszy z nich poległ 5 stycznia 1919 r. Po dwóch braci poszło m.in. z rodzin o nazwiskach: Czyż – Jan i Franciszek, Sternal – Franciszek i Ignacy, Zgrzeba – Adam i Michał a także bliźniacy Roszyk – Józef i Michał. Pierwszy z nich (Józef) był dwukrotnie prezesem żabikowskich weteranów przed drugą wojną światową koła Związku Powstańców Wielkopolskich, a po wojnie ZBoWiD.

Kilkunastu lubońskich ochotników dożyło sędziwego wieku, przekraczając dziewięćdziesiąty rok życia. Najstarszym powstańcem był Stanisław Meller z Lubonia – dożył 99 lat i zmarł w 1986 r. W gronie dziewięćdziesięciolatków znaleźli się też m.in.: Ludwik Adamski, Piotr Ceglarek, Leon Kujawski, Nikodem Michałowski, Franciszek Reszelski, Stanisław Szulc i Adam Zgrzeba. Z kolei Franciszek Harke zmarł 27 marca 1993 roku w Luboniu, mając 93 lata, i był prawdopodobnie ostatnim powstańcem żyjącym w Luboniu.

Janusz Karwat

⁵⁷ Oprócz Leona Hoppe w szeregach oddziału powstańczego z Osiecznej znaleźli się jego trzej bracia: Czesław, Jan i Władysław. Najstarszy z braci Franciszek, po zakończeniu służby w armii niemieckiej, zamieszkał we Francji.

ORGANIZACJE SKUPIAJĄCE UCZESTNIKÓW POWSTANIA WIELKOPOLSKIEGO

Część osób, szczególnie ochotników biorących udział w powstaniu, niedługo po jego zakończeniu zaczęła tworzyć środowiska skupiające weteranów wielkopolskiego zrywu. Organizacje kombatanckie istniejące już w niepodległej Polsce nie zawsze doceniały wagę tego Powstania. Zaczęto więc na terenie Wielkopolski, a szczególnie w Poznaniu, zawiązywać niezależne stowarzyszenia i ich koła w terenie. Prawdziwą wolnością po 1918 roku cieszyliśmy się jedynie 20 lat. Ze względu na grożące represje ze strony hitlerowskiego okupanta od 1939 r. wiele dokumentów, zdjęć, sztandary, odznaki i inne pamiątki świadczące o zaangażowaniu się społeczeństwa i poszczególnych ludzi w walkę o niepodległość, zostało zniszczonych lub głęboko ukrytych. Powojenny ustrój w Polsce także nie sprzyjał bohaterom „sanacyjnych czasów”. Ich świadkowie umierali zabierając ze sobą do grobu wiele tajemnic, wspomnień czy informacji. Bezpośrednio po II wojnie światowej były też ważniejsze sprawy, a w porównaniu ze świeżymi okrucieństwami zakończonej właśnie wojny, czyn powstańczy z 1918 r. miał już inną, niższą wagę. Z tych względów nie zawsze można precyzyjnie odtworzyć dzieje organizacji, środowisk powstańczych czy też poszczególnych ludzi związanych z Powstaniem Wielkopolskim.

Ze zgromadzonych informacji i dokumentów spróbowaliśmy przygotować krótką historię organizacji skupiających uczestników Powstania Wielkopolskiego, z uwypukleniem terenów dzisiejszego miasta Luboń i najbliższej okolicy.

W okresie międzywojennym – zebranie kapituły Krzyża Powstania Wielkopolskiego. Widoczny Mieczysław Paluch w 2. rzędzie 5. od prawej. W 1. rzędzie siedzą od lewej generałowie: 2. Gustaw Orlicz-Dreszer, 3. Kazimierz Raszewski, 4. Edward Rydz-Śmigły, 6. Edmund Knoll-Kownacki, 7. Stanisław Taczak. Widoczny także wojewoda poznański Artur Maruszewski (siedzi 3. z prawej w 1. rzędzie)
 fot. www.polska-zbrojna.pl

Towarzystwa Powstańców i Wojaków (TPiW)

To najstarsze znane w okolicach organizacje zrzeszone w Związku Towarzystw Powstańców i Wojaków w Poznaniu. Pierwsze zaczęły zawiązywać się już w latach 20. XX wieku. Poszczególne Towarzystwa przyjmowały, zgodnie ze statutem, nazwy od miejscowości, w których działały, lub imię jednego z patronów związanych z historią oręża polskiego. Mogły też przyjąć sobie uznanego bohatera Powstania Wielkopolskiego. Hasłem TPiW było zawołanie: „Za wolność”.

Celem towarzystw było m.in.:

- pielęgnowanie pamięci poległych w powstaniu 1918-1919 i późniejszych walkach przy ustalaniu granic RP,
- pogłębianie idei państwowości polskiej i budzenie poczucia obowiązków obywatelskich, szczególnie wśród młodego pokolenia,
- skupianie wszystkich obywateli danej miejscowości i okolicy, którzy brali bezpośredni lub pośredni udział w powstaniu 1918-1919 oraz wojaków, którzy ochotniczo lub na podstawie poboru służyli w wojsku polskim,
- podtrzymywanie ducha solidarności i braterstwa przez zgromadzenia, wykłady, odczyty, obchody świąt i rocznic narodowych,
- ćwiczenia mające na celu wychowanie fizyczne i wyszkolenie wojskowe, zgodnie z regulaminami i przepisami obowiązującymi w armii polskiej,
- podtrzymywanie wśród członków gotowości niesienia w razie potrzeby czynnej pomocy armii polskiej,
- udzielanie członkom pomocy moralnej i materialnej.

Według statutu, członkami Towarzystw mogli być Polacy chrześcijanie, którzy brali udział z bronią w rękę lub w czasie powstania, np. pracując w administracji lub innych strukturach, przyczynili się do oswobodzenia ojczyzny. Towarzystwa skupiały także wszystkich byłych żołnierzy, a członkiem honorowym TPiW zostawali automatycznie żyjący jeszcze weterani powstania styczniowego 1863 r. Nadzwyczajnymi członkami organizacji mogła być zaś przedpoborowa młodzież. Czynnici, a więc zdolni także do ćwiczeń wojskowych, byli ci członkowie organizacji, którzy nie przekroczyli 45. roku życia.

Wielkopolski Krzyż Powstańczy – ustanowiony 1.02.1957 r. dekretem Rady Państwa dla nagrodzenia zasług uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919. Projektantami byli poznańscy artyści plastycy: Jerzy Drygas i Eugeniusz Rosik. Jest to krzyż równoramienny, patynowany na brąz o wymiarach 36 x 36 mm. Ramiona obramowane, przy końcach poszerzane. Na awersie pośrodku okrągła czerwona tarcza 9 mm okolona wieńcem z dębowych liści, z emalowanym białym piastowskim orłem. Na poziomych ramionach daty 1918-1919, na pionowych miecz z ostrzem ku dołowi. Na rewersie, pośrodku tarcza ze skrótcem – PRL (Polska Rzeczpospolita Ludowa), w otoku tarczy napis: POWSTAŃCOM WIELKOPOLSKIM. Wstążka krzyża (szerokości 34 mm) ma kolor ciemnoniebieski z dwoma amarantowymi paskami z boków szerokości 2 mm. Ostatnie krzyże nadano 8.05.1999 r. Pierwszy wzór Krzyża Pamiątkowego Powstania Wielkopolskiego na wstędze był gotowy jeszcze przed wojną i rangą nawiązywał do Krzyża Powstań Śląskich. Władze centralne skłonne były jednak uchwalić jedynie odznakę na sрубce, a nie na wstędze, na co nie zgodziły się środowiska powstańców z Poznania

Logo z pieczęci Towarzystwa Powstańców i Wojaków

Władzami organizacji, podobnie jak innych stowarzyszeń, było walne zgromadzenie oraz zarządy: Towarzystwa, Okręgu i Związku, składające się z 5-10 członków wybieranych na 2 lata (przy zmianie połowy składu każdego roku). Na czele zarządu stał prezes. Organizacje posiadały także komendanta, który troszczył się o należyte przysposobienie wojskowo-wychowawcze.

Nie ma żadnych informacji potwierdzających istnienie tego związku na terenie dzisiejszego miasta Luboń. Powstańcy mieszkający we wsiach Żabikowo, Luboń czy Lasek zapisywali się do Towarzystw okolicznych. Można zakładać, że najbliższ działało Towarzystwo Powstańców i Wojaków w Wirach, gdyż tu właśnie, przy parafii pw. św. Floriana, koncentrowało się wówczas życie towarzyskie i obywatelskie. Z czasem znaczenie TPiW malało.

Związek Weteranów Powstań Narodowych Rzeczypospolitej Polskiej 1914-1919 (TWPN RP 1914-19)

Początki tej organizacji sięgają 1928 r. Wówczas grupa powstańców, niezadowolonych z polityki nieakceptowania rządów Marszałka Józefa Piłsudskiego przez władze Towarzystwa Powstańców i Wojaków, postanowiła zawiązać nową, bardziej prężną i wpływową organizację. 30.05.1928 r. zawiązano najpierw **Związek Powstańców Wielkopolskich 1918-1919**, którego celem było m.in.:

- popieranie ideologii mocarstwowej Rzeczypospolitej Polskiej,
- współpraca z władzami dla dobra ojczyzny i rządu,
- praca organizacyjna dla dobra ogółu powstańców.

We wrześniu 1928 r. powstało już 9 kół nowego Związku. W konsekwencji powołano więc Zarząd Główny Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, który wobec nacisków Warszawy do łączenia się w większe jednostki organizacyjne, wszedł w fuzję z istniejącym i silnie działającym w innych rejonach kraju **Związkiem Byłych Uczestników Powstań Narodowych (ZBUPN)**, i przyjął jego nazwę. Zniknęło więc z nazwy organizacji pojęcie Powstania Wielkopolskiego. Za to nowy zarząd lokalny, wybrany w Poznaniu 10.10.1930 r., poczynił wzmoczone wysiłki wraz z działaczami innych okręgów w celu zespolenia wszystkich powstańców (także śląskich). Przygotowano oddolnie, do przedłożenia Sejmowi RP, projekt Ustawy weterańskiej. Miała regulować stosunek Państwa do uczestników powstań narodowych w celu przeciwdziałania ubożeniu tego środowiska. Uchwalenie ustawy o zasiłkach dla weteranów, okazując im wdzięczność, miało podnieść ducha patriotycznego społeczeństwa i zdolność poświęceń jednostek dla spraw Ojczyzny. Takie rozwiązanie, w obecności władz państwowych i wojskowych, poparła 22.02.1931 r. większość organizacji kombatanckich działających w kraju, w tym organizacje związane z Powstaniem Wielkopolskim (Związek Byłych Uczestników Powstań Narodowych, prezesi Związków Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 oraz Towarzystwo Powstańców i Wojaków). Pomimo prężnego działania środowiska, szczególnie z Polski zachodniej, lecz w związku z niezdrowymi stosunkami na szczeblu centralnym – organizację wiodącą – Związek Byłych Uczestników Powstań Narodowych – zlikwidowano.

Logo Związku Weteranów Powstań Narodowych Rzeczypospolitej Polskiej 1914-1919

Przewidujący taki rozwój wypadków Wielkopolanie mieli w zanadrzu przygotowany statut i scenariusz przemianowania tej organizacji na **Związek Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919**. Oficjalnie dokonano tego 10.04.1932 r. w Poznaniu na Walnym Zgromadzeniu delegatów ZBUPN kół poznańskich i pomorskich.

Hasłem nowego związku było zawołanie: „Wszystko dla Państwa i Jego mocarstwowego stanowiska!”

Związek Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 rozwijał się prężnie. W 1930 r. było 9 kół (posiadających 3 sztandary), w 1932 r. istniały już 73 Koła (7 sztandarów), w tym Koło Żabikowo, a w 1934 r. zarejestrowano 214 Kół i 62 sztandary.

Koło Żabikowo ZWPN RP 1914-1919

Koło Żabikowo Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 powstało w 1932 r. Pierwszych 14 członków założycieli wstąpiło 2.10.1932 r. Byli to: Adam Wielicki, Józef Samol, Florian Kubiak, Ludwik Chudziak, Józef Gawalek, Jan Budny, Ludwik Ogór, Kazimierz Urbaniak, Józef Szulc, Wawrzyn Głuchy, Szczepan Kwiatkowski, Franciszek Kaczór, Władysław Książkiewicz, Antoni Latanowicz. Na koniec 1932 r. było ich już ponad dwa razy więcej – 30. W 1933 r. Koło Żabikowo liczyło 56 członków, w 1934 r. – 81, a w 1937 r. – 101. W tej liczbie 14 osób nie było związanych z Żabikowem, Luboniem czy Laskiem (dzisiejszym miastem Luboń), dlatego często nie uwzględnialiśmy ich biogramów w opracowaniu⁵⁸.

Żabikowskie Koło posiadało własny sztandar poświęcony 10.11.1933 r. Widniał na nim m.in. herb miasta Poznania i napis Koło Poznań-Żabikowo, gdyż traktowano je jako jedno z Kół miasta Poznania. Oprócz tego umieszczono m.in. daty powstań narodowych: 1863, 1918.

Sztandar kosztował 580 zł, a wykonała go poznańska firma „Jutrzenka”. W obliczu wojny 1939 r. ukryto go, a jego okupacyjne losy są nieznane, do tej pory nie został odnaleziony. Związki kombatanckie zajmowały się głównie sprawami socjalnymi weteranów. Z zachowanych notatek znajdujących się m.in. w Archiwum Państwowym w Poznaniu dowiadujemy się też o bezrobotnych powstańcach Koła Żabikowo. W 1936 r. było ich 10. i stanowili niemały, bo ok. 10% odsetek wszystkich członków tego Koła. Byli to: Franciszek Frencel – bez pracy od 3.04.1931 r., mający na utrzymaniu 3 osoby, Jan Konieczka – bezrobotny od 10.07.1931 r., miał na utrzymaniu 5 osób, Michał Imbiorowicz – bez pracy od 1932 r., na utrzymaniu 3 osoby, Edward Szermer – od 7.09.1934 r., 6 osób na utrzymaniu, Jan Budny – od 29.06.1935 r. – 6 osób, Piotr Lipiński – bez pracy od 10.08.1935 r., miał na utrzymaniu 7 osób, Wincenty Szymkowiak – od 10.08.1935 r. – 5 osób, Stanisław Dwornik – od 10.08.1935 r. – 4 osoby, Antoni Szymański – od 29.11.1935 r. – 5 osób, Wojciech Doliński – od 3.12.1935 r. – 7 osób.

⁵⁸ Według ewidencji – lista członków z 1933 r. z uzupełnieniami, które zachowały się w Archiwum Państwowym w Poznaniu – nr zespołu akt 884.

Z protokołu Walnego Zgromadzenia, które miało miejsce 5.02.1936 r., dowiadujemy się np. o wyborze władz Towarzystwa Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 Koła Żabikowo na 1936 r. Zarząd stanowili: Jan Ciesielski – prezes, Leon Krygier – wiceprezes, Franciszek Pniewski – sekretarz, Michał Imbiorowicz – zastępca sekretarza, Ludwik Chudziak – skarbnik, Stanisław Mrugalski – zastępca skarbnika, Franciszek Frencl – ławnik. Zastępcami Zarządu zostali: Franciszek Antkowiak, Szczepan Kwiatkowski, Józef Szulc. Komisję Rewizyjną stanowili: Jan Drożdżyński – przewodniczący, Wojciech Grządzielski, Józef Roszyk, a zastępowali ich: Ignacy Bakiera, Franciszek Sypniewski, Michał Roszyk.

Członkowie Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 ze sztandarami Koła Żabikowo i prawdopodobnie Wir. Niestety, jakoś zdjęcia, jakim dysponujemy, nie pozwala na bliższe rozpoznanie

Zastępcami Zarządu zostali: Franciszek Antkowiak, Szczepan Kwiatkowski, Józef Szulc. Komisję Rewizyjną stanowili: Jan Drożdżyński – przewodniczący, Wojciech Grządzielski, Józef Roszyk, a zastępowali ich: Ignacy Bakiera, Franciszek Sypniewski, Michał Roszyk.

Pieczęcie ZWPN RP 1914-1919 Koło Żabikowo

Z innego protokołu Walnego Zgromadzenia tegoż koła dowiadujemy się, że w 1937 r. Zarząd stanowili: Wincenty Górniaczyk – prezes, Jan Drożdżyński – wiceprezes, Franciszek Pniewski – sekretarz, Ludwik Chudziak – skarbnik, Wojciech Grządzielski – zastępca sekretarza, Józef Szulc – skarbnik, Franciszek Kaczór – ławnik. W Komisji Rewizyjnej byli: Franciszek Sypniewski – przewodniczący, Józef Gawalek i Stefan Górczak.

Większość zebrań weteranów powstania skupionych w żabikowskim Kole odbywała się w lokalu Szukały przy pl. Wolności (dzisiejszy pl. E. Bojanowskiego)

Ozdobny, wykończony złoconymi dyplom Zarządu Głównego ZWPN RP 1914-1919 uznający, po weryfikacji, weterana Powstania Wielkopolskiego. W rodzinnych pamiątkach zachował się w bardzo dobrym stanie taki certyfikat dla Franciszka Kulińskiego

w Żabikowie. Tutaj np. 15.08.1937 r. odbyły się uroczystości okręgowe związane z obchodami Dnia Żołnierza połączone z 5-leciem istnienia Koła w Żabikowie. Przybyli przedstawiciele 12. organizacji ze sztandarami (ok. 120 osób). Podczas akademii, wśród okolicznościowych wystąpień przedstawiciele zgromadzonych kół weteranów, składano życzenia. Obszerne przemówienie wygłosił wówczas dr Edmund Moenke. Warto wspomnieć, że ten żabikowski lekarz był jednym z tych, którzy w czasie zaborów chronili Polaków przed zaciąganiem do armii pruskiej⁵⁹.

Impreza żabikowska okazała się tak udaną, że przedstawiciele reprezentowanych organizacji domagali się, by w przyszłości właśnie w Żabikowie organizować Dzień Żołnierza. Atrakcją spotkania było też strzelanie na 50 m z broni małokalibrowej o tyłu króla. Trzecie miejsce zajął Wincenty Górniaczyk – prezes żabikowskiego Koła.

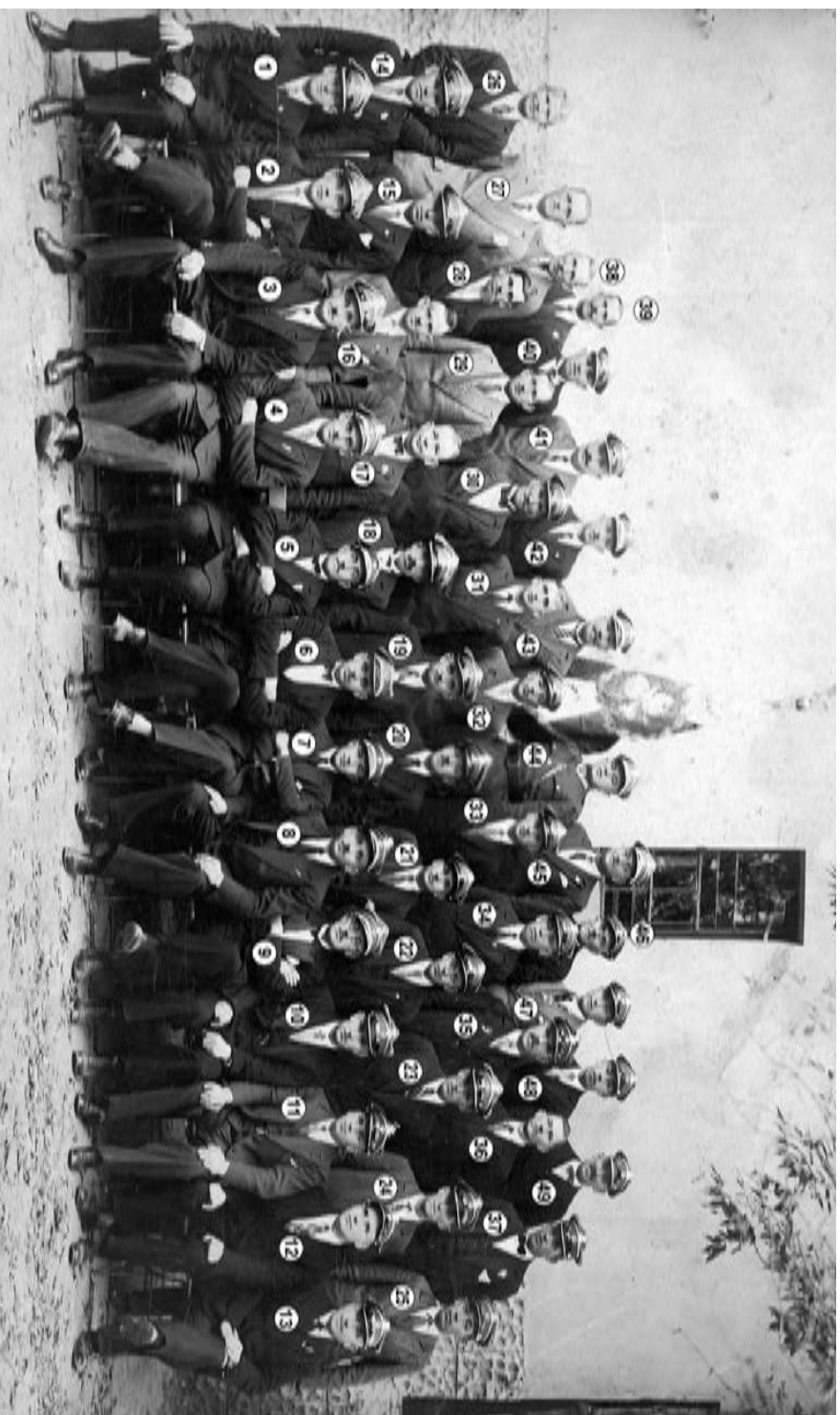
W następnym roku impreza dla kół z okręgu odbyła się w Żabikowie, ale w innym terminie i pod

nowym szyldem – Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919.

Bilecik zaproszeniowy Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 Koło Żabikowo informuje, że *urządza w niedzielę 15 sierpnia 1937 r. Uroczysty obchód Dnia Żołnierza Polskiego połączone z 5-leciem istnienia Koła*. Zaproszenie wystosowali za Zarząd: Górniaczyk (prezes), Chudziak (skarbnik), Pniwski (sekretarz). Na drugiej stronie został też wymieniony Komitet Wykonawczy: Karwacki – wójt, Schütz – prezes Komitetu Tow. Górka Jan – prezes Towarzystwa Weteranów b. Armii Polskiej w Francji, Wasielewski – prezes Ogólnego Związku Podoficerów Rezerwy oraz Komitet Honorowy w składzie: wicestarosta – Leon Rakowski, prezes Okręgu – Dr. Lewandowski, ks. proboszcz Kowalczyk, ks. Sroka, ppułk. Kopa Andrzej, kapt. Szyfter, por. Wysocki, por. Glabisz – wł. cegielni parowej, St. Wachmistrz Drożdżyński Fr., Dr. Fiszer – lekarz weter. dr. Moenke, Sikorska – wł. apteki, Linke – sekretarz wójt., Relewicz, Bańkowski, Plencner, Cielejewski – mistrz fryzjerski, Karwacka Wanda – wójtowa, Olejniczak – mistrz rzeźniczy, Ratajczak – mistrz piekarski, Szuwart Edward – mistrz krawiecki, Szwandt Oton, Skrok, Szczepaniak W., Strączkowska, Hyżorek, Ławicki, Stawicki, Kujawa – kier. cegielni, Styperkowa, Wiśniewska, Partun, Czajka Ludwik – budowniczy, Duszak – przedsiębior. budow., Kaźmierski, Łuczak, Szymański, Ratajski, Drobniak, Tomaszewski, Gabler, Michałowski, Demhlowa, Sitaszowa, Celer Leon, Kapelczakowa, Mrugalski, Grabicka, Budny Antoni, Werbliński Marjan – przemysłowiec, Machowiak, Pachciarkowa, Pytlak Józef, Groński Józef, Kaczmarek Franc., Kucz Ludwik, Różańska, Łączkowiak Winc., Chwirot, Gajewski, Kaul Br., Łączkowiak Stan. – prezes Och. Straży Poż., Płotkowiak – prezes Tow. Gim. „Sokół”, Łakomy – prezes Kl. Sp. „Stella”, Wasielewski – prezes Koła Śpiewu, Michałak – prezes Koła Śpiewu im. Paderewskiego, Słowacki – prezes S.M.P. Kasztelanówna – prez. Stow. Młodych Polek. zbiory Archiwum Państwowego w Poznaniu

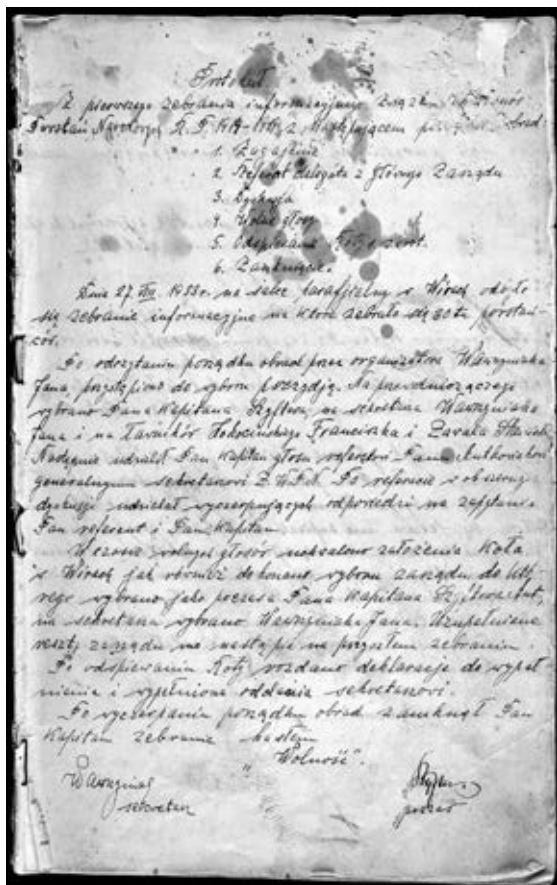
59 O tej formie działalności dra Edmunda Moenkego wspomina Arkady Fiedler w książce „Mój ojciec i dęby”, gdzie na str. 148 czytamy m.in. *Nam Polakom pod zaborem pruskim, przede wszystkim chodziło o to, by przetrwać i nie zginąć za obcą, wrogą sprawę. na polach Flandrii czy pod Verdun. Więc tysiące Polaków broniło się, osłabiając własne ciało całym arsenałem paskudztw, zastrzykami, trucizną, głodówką, łamaniem sobie kości u rąk czy nóg, atropiną i pozornym oblędem. Był to prawdziwy front wewnętrzny, na którego czele stało wielu poznańskich lekarzy i aptekarzy. M.in. dr Celestyn Rydzewski, dr Bolesław Krysiwicz, dr Ireneusz Wierzejewski, biolog dr Krzyżankiewicz, dr Leon Lankner, aptekarz Kazimierz Kłaczyński, Jan Szadkowski, Edmund Moenke i wielu innych.*

Zdjęcie członków Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 Koła Żabikowo ze sztabdarem, wykonane po 1933 roku w ogrodzie przed gospodą Szukabły w Żabikowie: Suman (1), Gawalek Piotr (3), Roszyk Józef – prezes (5), Krygier Leon (9), Rogacz Ludwik (10), Sypniewski Franciszek (11), Mellinger Andrzej (12), Lipiński Piotr (26), Roszyk Michał (34), Skroblich Antoni (36), Wojtyniak Antoni (38), Szostak Wojciech (40), Kierończyk Szczepan (44), pozostali – jak dotąd nierozpoznani

Koło Wiry ZWPN RP 1914-1919

W sąsiednich Wirach pierwsze spotkanie informacyjne Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 r. odbyło się 27.08.1933 r. w salce parafialnej, na które przybyło 30 powstańców. Organizatorem spotkania i jednocześnie sekretarzem był Jan Wawrzyniak, na przewodniczącego wybrano kapitana Antoniego Szyftera, a ławnikami zostali Franciszek Kokociński i Stanisław Zawal. Po referacie sekretarza generalnego Związku – Antkowiaka, który przybył z Poznania, zawiązano Koło w Wirach. Do władz weszli A. Szyfter – prezes i J. Wawrzyniak – sekretarz. Odśpiewano Rotę i wezwaniem „Wolność” zakończono spotkanie założycielskie.⁶⁰ Uzupełnienie władz Koła nastąpiło na 3. spotkaniu 22.10.1933 r. Na członków Zarządu wybrano jeszcze: Józefa Brycha, Stanisława Zawalę, Nikodema Michałowskiego,

Protokół ze spotkania założycielskiego ZWPN RP 1914-1919 Koło Wiry, z 27.08.1933 r. sporządzony przez Jana Wawrzyniaka i podpisany przez prezesa Antoniego Szyftera

Floriana Michałowskiego, Józefa Szychałę, Jana Gotowca, Walentego Styzińskiego. Ich zastępcami zostali: Michał Kolasieński, Michał Konieczny, Andrzej Pytlak, Stanisław Koralewski. Komisję Rewizyjną stanowili: Marian Werbliński, Franciszek Kokociński, Jan Łączkowiak, a ich zastępcami: Antoni Latosi, Kazimierz Andziński, Wawrzyn Siebert. Delegaturę do Powiatu stanowili: Antoni Szyfter, Jan Wawrzyniak, Stanisław Zawal, Józef Brych, i Florian Michałowski. Odtąd Zarząd Koła spotykał się u prezesa, kpt. A. Szyftera na majątku w Wirach. Na 15. rocznicę Powstania Wielkopolskiego członkowie koła w Wirach mieli ufundować sobie czapki związkowe po preferencyjnych cenach w firmie Walkiewiczza z Poznania. Na posiedzeniu w lutym 1934 r. uchwalono pomoc finansową (25 zł) dla Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” na budowę sokolni w Laszku. W 1934 roku Koło w Wirach liczyło 56 członków.⁶¹ W grudniu 1937 r. rozważano możliwość połączenia się Koła Wiry z Kołem w Puszczykowie.⁶²

60 Z Protokołu założycielskiego (27.08.1933 r.) Koła w Wirach ZWPN RP 1914-1919

61 Z protokołów Koła Wiry ZWPN RP 1914-1919 udostępnionych przez Marię Sikorską

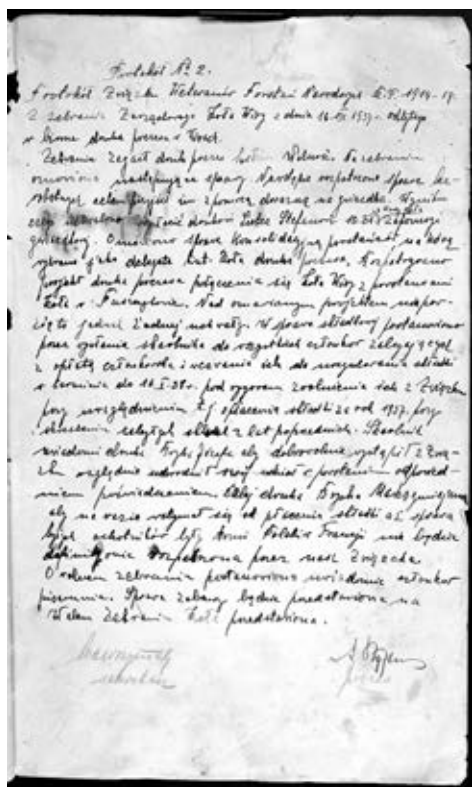
62 Z protokołu Koła Wiry ZWPN RP 1914-1919 – 16.12.1937 r. sporządzonego przez Jana Wawrzyniaka

W styczniu 1937 r. Zarząd Koła Wiry stanowili: Antoni Szyfter – prezes, Jan Wawrzyniak – sekretarz, Kazimierz Andziński – skarbnik, Florian Michałowski – wiceprezes, Jan Bogacki – zastępca sekretarza, Stanisław Łyk – zastępca skarbnika, Franciszek Kokociński – komendant, członkami zastępującymi w Zarządzie zostali: Władysław Tórz, Józef Michałowski i Wojciech Hoffa.

Podobnie jak w Żabikowie, w sąsiednim Kole Wiry także byli bezrobotni powstańcy z Lasku. W 1934 r. mamy ich sześciu: Stanisław Komin, Wojciech Hoffa, Władysław Olejniczak, Franciszek Kokociński, Adam Zgrzeba i Andrzej Lekier. W następnym roku, w piśmie do dyrektora Fabryki Przetworów Ziemniaczanych Luboń-Wronki, w sprawie przyjęcia 11. bezrobotnych powstańców z Koła Wiry, występuje trzech mieszkających w Lasku: Wojciech Hoffa, Stanisław Komin i Józef Ignac.

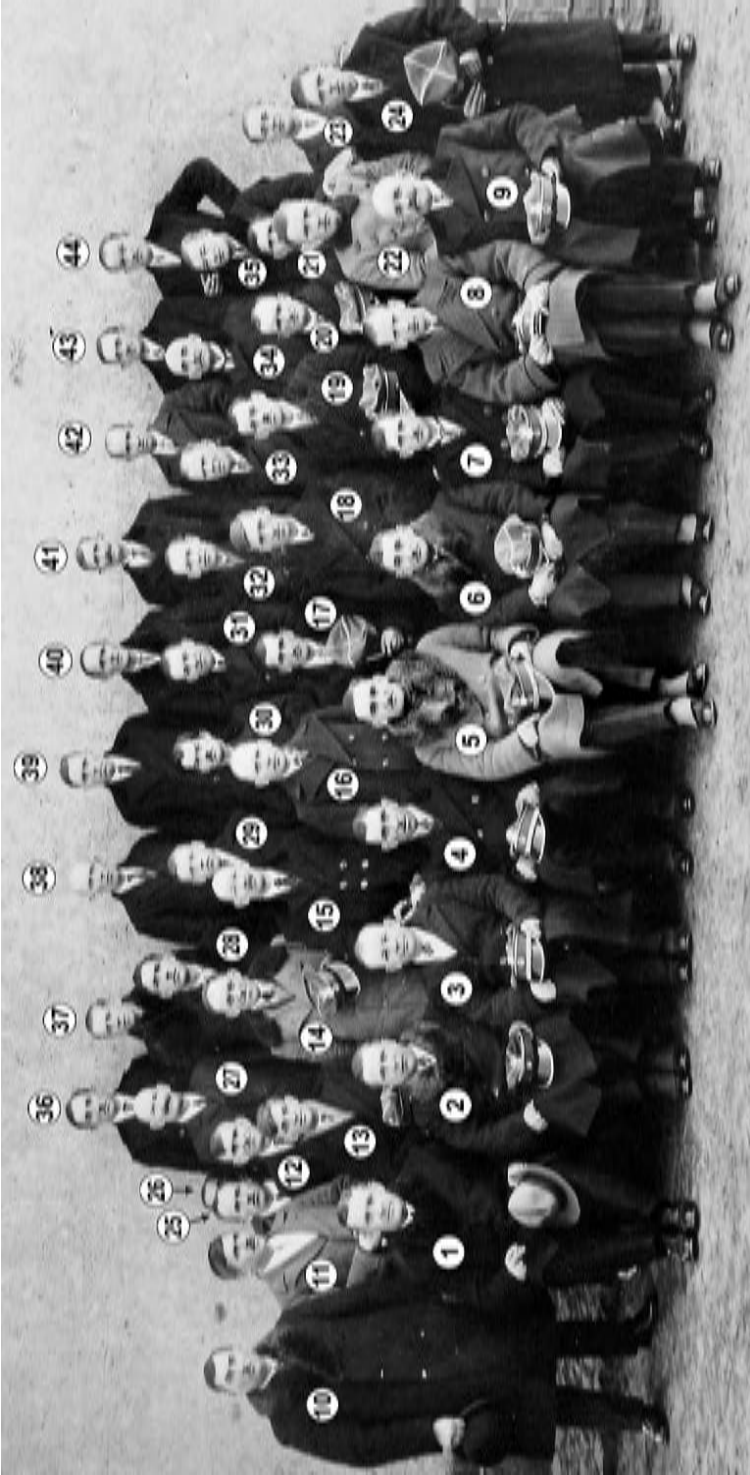
Zachowały się też protokoły dotyczące skreślenia z listy członków w poszczególnych Kołach. Powody takich decyzji były różne, np.: niepłacenie składek, przeniesienie do innego koła (w związku ze zmianą miejsca zamieszkania), nieuzupełnione braki w dokumentacji, czy niemożność udowodnienia – zweryfikowania np. udziału w Powstaniu Wielkopolskim itd.

Na przykład 24 maja 1936 r. w Kole Wiry z listy skreślono, jak czytamy z protokołu: ze względu na długie nieopłacanie składek i niezłożenie dowodów stwierdzających udział w powstaniu: Józefa Brycha, Stanisława Górniaczyka, Michała Koniecznego i Jana Latosiego.

Ostatni protokół Związku Weteranów Powstańców Narodowych RP 1914-1919 Koła w Wirach.

Spotkanie Zarządu miało miejsce 16 grudnia 1937 r. w biurze prezesa Antoniego Szyftera na majątku w Wirach. Sprawozdanie sporządził Jan Wawrzyniak (sekretarz). Rozpatrywano na nim m.in. kwestie pomocy bezrobotnym członkom na gwiazdkę, projekt połączenia się z kołem puszczykowskim, zaległości składek członkowskich, czy status byłych ochotników Armii Polskiej we Francji. Przygotowywano się także do organizacji zabawy

Związek Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 Kolo Wiry (1933-1938r.): Werbliński Marian (02), Wawrzyniak Jan (04), Szyfter Antoni (05), Michałowski Nikodem (07), Brych (13), Latosi (14), Majchrzak Walenty (17), Cwikliński Stanisław (18), Brych Józef (19), Ratajczak Stefan (22), Andziński Kazimierz (23), Maczyński Stanisław (28), Pytlak Andrzej (31), Mager Jan (34), Cegiołka Józef (36), Bogacki (38), Torz Władysław (39), Zgrzeba Adam (40), Kaczmarek Kazimierz (43), Spychała Józef (44), pozostali – jak dotąd nierozpoznani

Związek Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 (ZPW 1918-19)

Powstańcy zrzeszeni w Towarzystwie Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, w ramach konsolidacji związków, powracają w 1938 r. do nazwy Związek Powstańców Wielkopolskich 1918-1919.

Związek, wg statutu uchwalonego 7.01.1938 r., był organizacją apolityczną i niezależną, posiadał m.in. ujednolicony wzór sztandaru i pieczęci. Członkowie mieli m.in. prawo noszenia specjalnego munduru, czapki, broni palnej i białej. Celem organizacji było m.in. zespolenie wszystkich powstańców w jedną, twórczą i organizacyjną całość na użytek RP oraz krzewienie cnót obywatelskich. Władza w organizacji podlegała strukturze od Walnego Zjazdu Delegatów Związku, przez Zarząd Główny, Walne Zebranie Delegatów Okręgu, Zarządy Okręgu, ewentualnie Delegatów Okręgowych, na dole struktury – Koła sku-

Pieczęcie przedwojennego Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 Koło Żabikowo

Zaproszenie na doroczne strzelanie i zabawę wiosenną zorganizowaną przez Związek Powstańców Wielkopolskich w drugi dzień Zielonych Świąt – 6 czerwca 1938 r. – w ogrodzie p. Szukały w Żabikowie

piające przynajmniej 15. powstańców, posiadające własny Zarząd i Komisję Rewizyjną. Poza tym przy Zarządach Okręgu działały Komisje Weryfikacyjne i Sądy Honorowe. Specjalne stanowisko komendanta dotyczyło spraw związanych ze szkoleniem i przysposobieniem wojskowym członków.

Walne Zgromadzenie Koła Żabikowo odbyło się 26.02.1938 r., na którym oprócz spraw proceduralnych związanych z konsolidacją związku i zmianą nazwy na Związek Powstańców Wielkopolskich (ZPW) 1918-1919, przyjęto nowy Zarząd Koła. Prezesem pozostał Wincenty Górniaczyk, sekretarzem – Franciszek Pniewski, skarbnikiem Ludwik Chudziak. Na Komendanta Koła Żabikowo wybrano Adama Wielickiego. W 1939 r. na stanowisku wiceprezesa występuje Józef Roszyk. Według

zachowanej w archiwum listy członków z 1938 r., Koło Żabikowo skupiało 52. powstańców. ZPW 1918-19 działał do 1939 r. – II wojny światowej.

Po wojnie, od 1946 r. organizację reaktywowano pod tą samą nazwą, jednak ze zmodyfikowanym politycznie statutem. Powojennym prezesem Koła zostaje Józef Roszyk. Wg powojennej ewidencji, zachowanej w Archiwum Państwowym, do Koła Żabikowo ZPW 1918-19 należało 58. powstańców wielkopolskich, w tym jedynie 20. z przedwojennej listy.

Oficjalnie w 1949 r. Związek Powstańców Wielkopolskich

Pieczętka powojennego ZPW 1918-19 Koło Żabikowo

1918-1919, na mocy decyzji władz państwowych, automatycznie wchodzi w skład Związku Bojowników o Wolność i Demokrację.

Związek Bojowników o Wolność i Demokrację (ZBoWiD)

Jest organizacją kombatancką utworzoną 2.09.1949 r. w wyniku narzuconego przez Państwo zjednoczenia 11. istniejących w tym czasie, działających od 1945 r., organizacji kombatanatów i więźniów obozów hitlerowskich w całym kraju. Nie było to typowe stowarzyszenie, gdyż statut narzucono odgórnie, zwierzchnikiem mianowano odpowiedniego ministra w rządzie PRL. Przypomnijmy, że założycielem koła w Luboniu był od samego początku, na zjeździe w Warszawie 2.09.1949 r. Florian Antoniewicz.

Tak więc do 1989 r. ZBoWiD politycznie i organizacyjnie podporządkowany był kierowniczej roli Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (PZPR). Do ZBoWiD-u z powodów politycznych nie przyjmowano m.in. uczestników wojny polsko-bolszewickiej, żołnierzy błękitnej Armii Hallera, części Powstańców Warszawskich czy żołnierzy Armii Krajowej, której członków represjonowano i tępieno szczególnie do 1956 r. ZBoWiD mógł za to zrzeszać m.in. członków różnych ugrupowań komunistycznych, funkcjonariuszy UB (Urzędu Bezpieczeństwa) i MO (Milicji Obywatelskiej). Do zadań ZBoWiD-u należało weryfikowanie uprawnień kombatanckich oraz uprawnionych do nich członków rodzin. Związek realizował te cele na podstawie uprawnień przyznanych przez władze państwowe. Prowadził także działalność w zakresie gromadzenia archiwaliów dotyczących walk z Niemcami w okresie okupacji hitlerowskiej (1939-1945) i likwidacji struktur podziemia niepodległościowego w Polsce w okresie 1944-1956. Organem prasowym ZBoWiD-u był tygodnik „Za Wolność i Lud”.

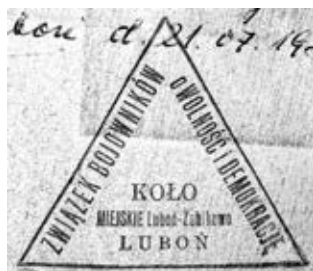

Odnazka ZBoWiD-u – na skrzyżowanych sztandarach: radzieckim (czerwony) i polskim, równoramienny krzyż z napisami: WOLNOŚĆ POKÓJ SOCJALIZM ZBoWiD oraz daty 1905 1945, w środku biały orzeł (bez korony).

Na jednym z kombatanckich spotkań (22.11.1974 r., od lewej: Stanisław Mochalski, Andrzej Cykowiak i Wojciech Bauza ze zbiorów Ignacego Basińskiego)

Jedna z pieczęci Związku Bojowników o Wolność i Demokrację Koło Miejskie Luboń-Żabikowo

Związek Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych (ZKRPiBWP)

W okresie przemian ustrojowych w Polsce, po 1989 roku, ZBoWiD w 1990 r. przekształcono w Związek Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych (ZKRPiBWP). Przemianowanie to dotyczyło już niewielu powstańców wielkopolskich. Do związku mogli odąd wstępować prześladowani wcześniej np. żołnierze Armii

Odnaka Związku Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych – wieniec laurowy opasany białoczerwoną wstęgą, na której umieszczono skrót nazwy związku ZKRPiBWP, miecz i orzełek w koronie zwieńczonej krzyżem

Pamiętkowe zdjęcie po poświęceniu sztandaru ZKRPiBWP jakie miało miejsce 29 sierpnia 1993 r. w kościele pw. św. Barbary. Rodzice chrzestni przytrzymują wstążki odchodzące od drzewca fot. Piotr P. Ruskowski

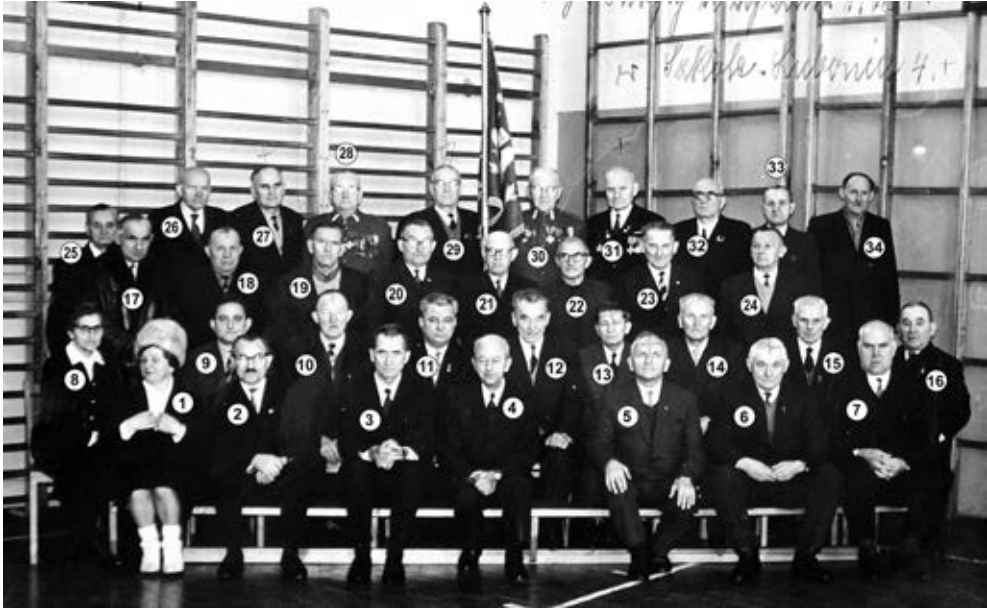

Chorążym sztandaru ZKRPiBWP od początku 1993 roku do końca 2012 roku był Czesław Cybulski (w mundurze). Mówiono o nim – „ostatnia kancelaria”. Po jego śmierci w 2012 r., Luboński oddział Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych praktycznie przestał istnieć⁶³ fot. Piotr P. Ruskowski

63 „Wieści Lubońskie” 05-2006, str. 19 „Sztandarowy Czesław Cybulski” Robert Wrześniński; 01-2011, str. 21 „Bohater dnia codziennego Czesław Cybulski” Mariusz Marszałkiewicz; 11-2012, str. 33 „Czesław Cybulski (1921-2012)” Robert Wrześniński

Krajowej czy uczestnicy Powstania Warszawskiego. W 2005 roku w całym kraju do ZKRPIBWP należało około 16 tysięcy osób, w tym 9 tysięcy stanowiły podopieczne, a ok. 7 tys. to kombatancki.

Koło Żabikowo ZBoWiD (ZKRPIBWP) wyodrębniło się (wg dokumentów wewnętrznych) 1.10.1957 r. z inicjatywy powstańców wielkopolskich. Przez Koło to przewinęło się ponad 670 osób (w tym 39% ze statusem podopiecznych). W tej liczbie było 119. Powstańców Wielkopolskich lub podopieczne, z tego 31 z przedwojennego Koła Żabikowo ZWPN 1914-19. Koło posiadało swój sztandar. W 1990 r. przekształcone w ZKRPIBWP, nowy sztandar poświęcony uroczystie 29.08.1993 r.⁶⁴

Spotkanie powstańców wielkopolskich z okazji 50-lecia w 1968 r. zorganizowane w Szkole Podstawowej nr 4 w Luboniu. Rozpoznano: Stefan Toporski⁶⁵ (2), Ludwik Walkowiak (3), Marcin Grafka (6), Weronika Kapcińska (8), Jan Brencz (15), Michał Piosik (16), Ignacy Basiński (31), Adam Zgrzeba (34)

W 2005 roku koło liczyło 66. członków zwyczajnych (w tym 15 kobiet) i 78. podopiecznych. Prezesem był Jan Kuliński, wiceprezesem Henryk Jacyna, sekretarzem Czesław Cybulski, skarbnikiem – Kazimierz Moder, zastępcą sekretarza – Maria Dybalska. Stan członków: powstańców wielkopolskich – 0; z Kampanii Wrześniowej 1939 roku – 8 osób; żołnierzy I i II Armii Wojska Polskiego – 4; członków Armii Krajowej – 1; Batalionów Chłopskich – 1; Ruchu Oporu – 3; więźniów obozów koncentracyjnych – 4; obozu na ul. Głównej w Poznaniu – 25; uczestników tajnego nauczania – 2; uczestników walki z faszyzmem – 1; żołnierzy Wojska Polskiego – 27.⁶⁶

⁶⁴ „Wieści Lubońskie” 09-1993, str. 7.

⁶⁵ „Rocznik Historyczny Lubonia” tom 3 str. 52 – biogram „Narodowa Organizacja Bojowa”

⁶⁶ „Wieści Lubońskie” 06-2005, str. 18 „Kombatanckie spotkania – Koło Luboń-Żabikowo” Robert Wrzesiński

Podczas spotkania członków ZKRPIBWP Koło Żabikowo 9 maja 2005 r w świetlicy OSP przy ul. Żabikowskiej. Przy stole prezydialnym od lewej: skarbnik – Kazimierz Moder (stoi), zastępca sekretarza – Maria Dybalska, sekretarz – Czesław Cybulski, prezes – Jan Kuliński, wiceprezes – Henryk Jacyna fot. Robert Wrzesiński

Członkowie Związku Bojowników o Wolność i Demokrację z 1971 r. Są na nim także powstańcy wielkopolscy lub żony – wdowy po powstańcach, o czym świadczą: dekoracja i miniaturki Krzyża Powstańczego na piersiach. Udało nam się rozpoznać z tego grona: Kasprzak (1), Kazimierz Świerczyński – komendant Policji w Luboniu (2), Edward Rutkowski – kierownik szkoły (4), Janicki – sekretarz PZPR (6), Włodzimierz Gawroński – Przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej (7), Lemke (9), Weronika Kapcińska – żona Ignacego powstańca (11), Krawczyńska (13), Adam Zgrzeba (14), Kęsy (16), Leon Kujawski (25), Zimny (27), Michał Piosik (28), Antoni Goldyś (31), Stefan Toporski (33), Jan Brencz (38), Ludwik Walkowiak – prezes Koła ZBOWiD przy Zakładach Chemicznych (39), Marcin Grafka (40), Ignacy Basiński (41), pozostali – jak dotąd nierozpoznani

Pogrzeb jednego z powstańców na cmentarzu parafialnym w Żabikowie. Na pierwszym planie, wieniec od Koła Żabikowo ZBoWiD niesie wieloletni prezes związków kombatanckich Józef Roszyk, z prawej Szczepan Kierończyk, z lewej Marcin Szczepański

Koło Luboń nr 1 ZBoWiD (ZKRPIBWP) powstało w maju 1950 r. z inicjatywy powstańca wielkopolskiego Stanisława Troczyńskiego. Siedzibę miało przy Zakładach Chemicznych. Kolejnymi prezesami byli: Stanisław Troczyński (1950-1969), Zofia Bogacka (1969-1971), Florian Antoniewicz (1971-1977), Ludwik Walkowiak (1977-1988), Wacław Danielak (1988-1998), Edward Frankowski (1998-2002), Adam Michalak (2002-2005), ponownie Edward Frankowski (od 2005 do połączenia kół w 2008 r.). W najlepszych latach 1978-1987 w Kole nr 1 było zarejestrowanych 200 osób, w tym 58. powstańców wielkopolskich lub podopiecznych, z czego 7 osób z przedwojennej listy powstańców wielkopolskich. Koło Lu-

Awers sztandaru Koła ZKRPIBWP. Na zielonym tle krzyż z hasłem: BÓG HONOR OJCZYZNA, skrótem organizacji, orłem, pod krzyżem napis LUBOŃ, krzyż otoczony gałązkami z liści laurowych. Na rewersie pełna nazwa organizacji i Koła, podobnie otoczona gałązkami z liści laurowych

Przed zebraniem członkami Koła nr 1 i podopiecznymi sprawozdanie z kadencji Zarządu Koła zdaje sekretarz – Ireneusz Pawlak (25.05.2005 r.) fot. Piotr P. Ruskowski

boń 1 od 1990 r. działało jako koło ZKRPIBWP, po czym ze względu na coraz mniejszą ilość członków, połączyło się 26.04.2008 r. z Kołem Żabikowo⁶⁷. Sztandar Koła został poświęcony 3 maja 2005 r.⁶⁸, po zjednoczeniu kół w 2008 r. przekazany parafii pw. św.

67 „Więści Lubońskie” 05-2008, str. 32 „Połączenie kół” Robert Wrzesiński

68 „Więści Lubońskie” 06-2005, str. 4 „Kombatantom” Piotr P. Ruskowski

Zarząd Koła nr 1 – Luboń z nowym sztandarem (25.05.2005 r.). Od lewej: Adam Michalak, Bogdan Latanowicz, Regina Piotrowska, Felicja Kaźmierczak, Ireneusz Pawlak, Edward Frankowski (prezes), Jan Roszyk fot. Piotr P. Ruszkowski

Jana Bosko. W 2005 r. Koło nr 1 w Luboniu skupiało 80. członków, w tym 33. kombatantów (średnia wieku 84 lata) i 57. podopiecznych – żon zmarłych kombatantów.⁶⁹

Połączenia kół ZKRPiBWP

Dwa lubońskie Koła Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych: nr 1 (przy Zakładach Chemicznych) oraz Żabikowo połączyły się podczas zebrania w sobotę, 26 kwietnia 2008 r., które odbyło się w sali OSP. Powodem scalenia była spadająca liczba członków i podopiecznych ze względu na podeszły wiek, oraz trudności z wyborem władz. Z kronikarskiego obowiązku odnotujemy: na koniec 2007 r. w Kole nr 1 było 26. członków (średnia wieku 90 lat) i 48. podopiecznych (81 lat) – łącznie 72. osoby. Natomiast w Kole Żabikowo (stan na kwiecień 2008 r.) łącznie było 129 osób, w tym 53. członków zwyczajnych oraz 76. podopiecznych. Pomysł przyjęto i prezesem połączonych kół został Henryk Jacyna (dotychczasowy prezes Koła Żabikowo), sekretarzem – ponownie Czesław Cybulski, skarbnikiem Regina Wągrowska (z dotychczasowego Koła nr 1), zastępcą skarbnika ponownie Maria Dybalska z dotychczasowego Koła Żabikowo. Ustalono, że siedzibą Koła będzie Urząd Miejski – pl. Edmunda Bojanowskiego (pomieszczenie Koła Żabikowo).

Podczas spotkania łączącego koła lubońskie 26.04.2008 r. Za stołem prezydyjnym od lewej: członek Zarządu Okręgu – płk Hieronim Kowalski, Czesław Cybulski, Maria Dybalska, Kazimierz Moder, Ireneusz Pawlak fot. Robert Wrzesiński

Należy zaznaczyć, że nie wszyscy mieszkający czy pochodzący z Lubonia byli zarejestrowani w organizacjach związanych z miejscem zamieszkania. Niektórzy, np. z powodów towarzyskich, dogodnego dojazdu czy innych, należeli do okolicznych przedwojennych kół ZWPN RP 1914-1919: Wiry (kilkanaście osób), Górczyn (prawdopodobnie 8 osób) czy Dębiec (4 osoby). Wielu należało też do kół środowiskowych

69 „Więści Lubońskie” 06-2005, str. 18 „Kombatanckie spotkanie – Koło przy Zakładach Chemicznych” Piotr P. Ruszkowski

czy zawodowych, np. ZWPN RP 1914-1919 Koło V Kompanii Batalionu Garnizonowego w Poznaniu skupiało 14 osób z Lubonia, Koło Pracowników Kolei (5 osób). Byli z pewnością i tacy, którzy nie należeli do organizacji kombatanckich, takich powstańców najtrudniej jest wyszukać i spisać ich biografie. W tym przypadku wiele zależy od rodzin, które gromadzą informacje o swych przodkach i skłonne są dzielić się tą wiedzą z innymi.

Sala w gmachu Ochotniczej Straży Pożarnej, przy ul. Żabikowskiej 36 podczas spotkania, na którym połączono koła kombatanckie w Luboniu w kwietniu 2008 r. fot. Robert Wrześniński

Wychowywanie społeczeństwa

Należy zwrócić uwagę, że szczególnie przedwojenne środowiska weteranów zajmowały się także sprawami, które możemy nazwać wojskowo-wychowawczymi. W statutach posiadały stosowne zapisy o podtrzymywaniu gotowości bojowej w razie potrzeby obrony ojczyzny. Były też przy związkach kombatanckich specjalne stanowiska komendantów zajmujących się sprawnością fizyczną i wyszkoleniem wojskowym członków i młodzieży. Wszystko stanowiło zorganizowaną część ogólnopolskiej akcji.

Akcje **Wychowania Fizycznego i Przyniesienia Wojskowego** (WF i PW) wprowadzono już wiosną 1920 r. Władze odrodzonej Polski zdawały sobie doskonale sprawę, że sprawność fizyczna i dyscyplina wojskowa to elementy kształtujące zdrowe i gotowe do obrony niepodległości społeczeństwo. W 1923 r. wychodzi regulamin o tworzeniu Rad WF i PW na terenie wszystkich powiatów z przedstawicielami władz administracyjnych na czele. Od 1929 r. dodatkowo postawiono na rozwój strzelectwa małokalibrowego i obozy letnie dla młodzieży. Po reformie administracyjnej kraju w 1928 r., likwidacji komisariatów obwodowych na rzecz wójtostw, Żabikowo, Luboń i Lasek znalazły się wśród 9. gmin i z jednym majątkiem dworskim w Wójtostwie Fabianowo. Tu, gdzie wójtem był Florian Pawlicki, przy pomocy Wincentego Wasilewskiego i Jana Ciesielskiego działa od 1929 r. Przyniesienie Wojskowe. Rok później (1930 r.) staraniem wspomnianego komitetu zostaje wybudowane boisko w Żabikowie (obecne boisko Stelli). Dowództwo Okręgu Korpusu nr VII, przyjmując zasadę „w zdrowym ciele zdrowy duch”, kształci na szkoleniach kadry gotowe rozwijać tężyznę fizyczną wśród młodzieży⁷⁰.

Piotr P. Ruskowski

70 Na podstawie *Albumu Dziesięciolecia Okręgu Korpusu nr VII, Poznań 1932*

WYKAZ OSÓB ZWIĄZANYCH Z POWSTANIEM WIELKOPOLSKIM I LUBONIEM

W wyniku wieloletniej pracy związanej z gromadzeniem i uzupełnianiem informacji o Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919 oraz ludziach związanych z dzisiejszym Luboniem powstało m.in. 358 biogramów publikowanych w niniejszym opracowaniu. W tabelach poniżej podajemy ich nazwiska oraz podstawowe informacje: stopień wojskowy, datę i miejsce urodzenia, datę śmierci oraz miejsce pochówku. W opracowaniu o podobnym tytule, wydanym przed 10 laty, zamieściliśmy listę 322 uczestników tego zwycięskiego zrywu. Wydawało się wówczas, że to prawie wszystko, co można po 90 latach, od tego, jakże ważnego dla Polski wydarzenia, zgromadzić. Kilka nazwisk z kartotek ręcznie pisanych odczytaliśmy wówczas błędnie, np. Edmunda Gdoka zapisaliśmy jako E. Glok. Nasz Feliks Kowalski okazał się F. Zawalskim, a Michał Lelmann – M. Lehmannem. Nie było też wówczas trzech powstańców z Lubonia Żabikowa i Lasku, którzy oficjalnie zostali uznani jako zabiści lub zmarli na skutek odniesionych w powstaniu ran: Józefa Andzińskiego, Michała Maciejewskiego i Antoniego Palacza.

Wśród wykazanych poniżej jest 62 powstańców, którzy pochodzili z naszego terenu. W Lasku urodziło się 27 uczestników tego historycznego wydarzenia, w Żabikowie – 18, a we wsi Luboń 16 (17?) [w tabeli zaznaczeni pogrubionym tekstem]. Kolejnych 38 osób rodziło się w sąsiednim: Poznaniu (20), Wirach (9), Komornikach (6), Wiórku, Łęczycy i Mosinie (po 1). Nadal nie udało nam się ustalić miejsca urodzenia dla 24 wymienianych w tabeli.

Wykaz powstał w oparciu o dane pochodzące z: archiwów, literatury, informacji rodzin itd.

Podobnie jak przed 10 laty, w pierwszym wydaniu powstańców Lubonian, lista ta nie jest zamknięta, będziemy ją systematycznie uzupełniać, choć pewnie nigdy kompletną się nie stanie. Najtrudniej dotrzeć do tych młodych dzielnych, którzy polegli lub z różnych przyczyn, do żadnych organizacji kombatanckich nie należeli, daleko wyjechali albo nie mieli bliskich pielęgnujących pamięć. Nie znamy także miejsc pochówku jeszcze wielu powstańców z tej listy. Ustaliliśmy z pewnością, że na żabikowskim cmentarzu są groby przynajmniej 97 osób – w tabeli dodatkowe oznakowanie (+), kolejne 26 z dużym prawdopodobieństwem. O dwóch wiemy, że ich mogiły zostały zlikwidowane. W Wirach natomiast spoczywa 35 pewnych osób, których biogramy znajdują się niniejszym opracowaniu. Jedyny zlokalizowany grób poległego w powstaniu Józefa Andzińskiego, znajdujący się na cmentarzu w Wirach, zlikwidowano. Jednak zadbano, by w miejscu tym postawić okolicznościową tabliczkę.

Zależało nam też na uzupełnieniu i uporządkowaniu oraz ujednoczeniu stopni wojskowych. Nadal u ok. 60 osób nie zdołaliśmy tego ustalić.

Lp.	Nazwisko i imię	stopień wojskowy	data urodzenia	miejsce urodzenia	data śmierci	pochowany
1	Adamczak Stanisław	szer.	27.04.1900	Poznań	17.04.1964	?
2	Adamski Ludwik	?	02.08.1896	Szreniawa	30.05.1992	Żabikowo (+)
3	Andrzejewski Andrzej	st.szer.	30.10.1897	Żabikowo	09.12.1965	Żabikowo (+)
4	Andrzejewski Józef	ppor.	05.01.1895	Żabikowo	24.02.1984	Żabikowo (+)
5	Andrzejewski Stanisław	szer.	12.09.1895	Żabikowo	13.08.1970	Żabikowo (+)
6	Andziński Józef	szer.	26.02.1900	Lasek	10.04.1919	Wiry (-)
7	Andziński Kazimierz	ppor.	06.02.1899	Lasek	15.10.1978	Wiry (+)
8	Anioła Piotr	?	?	Lasek	?	?
9	Anioła Stefan	szer.	10.12.1897	Żabikowo	?	?
10	Anioła Szczepan	?	29.08.1896	Lasek	17.06.1961	Wiry (+)
11	Antoniewicz Piotr	?	?	Luboń?	?	?
12	Augustyniak Jan	szer.	02.12.1869	Wronczyn	1947	Żabikowo (+)
13	Bakiera Ignacy	ppor.	20.01.1899	Komorniki	30.07.1981	Żabikowo (+)
14	Banasik Andrzej	saper	15.11.1902	Strzałkowo	?	?
15	Baraniak Kazimierz	?	02.03.1895	Śrem	17.03.1960	Wiry (+)
16	Bartkowiak Antoni	ppor.	05.01.1903	Górka	18.01.1990	Wiry (+)
17	Bartkowiak Franciszek	?	?	?	?	?
18	Bartkowiak Paweł	szer.	02.01.1886	Warden	05.10.1946	Wiry (?)
19	Basiński Ignacy	szer.	29.06.1897	Sworzyce	28.09.1977	Wiry (+)
20	Bauza Wojciech	ppor.	01.04.1895	?	02.03.1978	?
21	Bober Stanisław	?	?	?	?	?
22	Borda Andrzej	ppor.	18.11.1901	Luboń	15.09.1982	Żabikowo
23	Borda Marcin	?	28.10.1899	Luboń	27.02.1972	Żabikowo (+)
24	Brencz Jan	ppor.	09.06.1893	Wanne (N.)	01.12.1976	Żabikowo
25	Brzeziński Jan	plut.	12.01.1892	Buk	19.11.1963	Żabikowo (+)
26	Budny Jan	ppor.	23.05.1900	Rataje	14.12.1978	Żabikowo (+)
27	Budzyń Ignacy	szer.	16.07.1894	Pyszaca	12.03.1947	Kawnice
28	Burdajewicz Wojciech	kpr.	23.04.1878	Luboń	?	?
29	Burkiciak Józef	ppor.	06.03.1894	Rogierówko	06.01.1972	Żabikowo
30	Burzyński Antoni	ppor.	09.05.1900	Chrustowo	24.11.1974	Żabikowo (+)
31	Cegiołka Aleksy	?	?	?	?	?
32	Cegiołka Antoni	szer.	14.01.1898	Lasek	23.08.1943	Wiry (+)
33	Cegiołka Józef	?	15.01.1890	Lasek	31.10.1971	Wiry (+)
34	Ceglarek Michał	ppor.	31.08.1899	Łąki Stare	18.10.1981	Żabikowo (+)
35	Ceglarek Piotr	ppor.	24.06.1892	Tłoki	16.12.1984	Puszczkowo
36	Celler Leon	ppor.	11.02.1898	Owińska	09.05.1976	Żabikowo (+)
37	Chrapkowski Feliks	szer.	18.11.1900	Łąki Wielkie	01.01.1963	?
38	Chudziak Ludwik	ułan	21.07.1899	Chomęcice	16.05.1942	?
39	Chudzicki Franciszek	ppor.	01.03.1890	Dopiewo	15.01.1973	?
40	Chwiłka Franciszek	ppor.	15.10.1895	Wólka Orchowska	01.03.1978	Żabikowo (+)
41	Chwirot Jan	ppor.	10.07.1898	Lasek	07.10.1980	Żabikowo (+)
42	Cichy Antoni	?	1898	?	1956	Żabikowo (+)
43	Ciesielski Jan	plut.	15.01.1898	Kawczyn	?	?
44	Cybulski Jan Franciszek (jr.)	kpr.	16.10.1898	?	21.03.1963	Lens (Francja)
45	Cybulski Jan Franciszek (sr)	sekcyjny	04.07.1873	Dębiec	05.11.1952	Żabikowo

Lp.	Nazwisko i imię	stopień wojskowy	data urodzenia	miejsce urodzenia	data śmierci	pochowany
46	Czajka Florian	szer.	31.01.1896	Wiry	?	?
47	Czarnecki Józef	?	?	?	?	?
48	Czyż Andrzej	kpr.	22.10.1890	Komorniki	?	?
49	Czyż Jan	szer.	09.01.1897	Plewiska	09.07.1959	Żabikowo
50	Czyż Stefan	plut.	20.08.1898	Plewiska	02.10.1961	Żabikowo (+)
51	Danielak Jan	?	22.10.1882	Konarzewo	?	?
52	Dauer Andrzej	szer.	30.09.1875	Luboń	?	?
53	Dąbski Mieczysław hr.	?	22.05.1873	Kończakowo	08.10.1927	Mogilno
54	Degórski Stanisław	wach.	11.11.1901	Plewiska	?	?
55	Dobry Jan	?	11.04.1896	Dębowiec	1971	Wiry
56	Dobski	?	?	?	?	?
57	Doliński Wojciech	szer.	05.12.1897	Wielkie	?	?
58	Drajer Józef (Drajerzak)	?	20.02.1889	Chłudowo	1964	Żabikowo (+)
59	Drop Stanisław	st.sierz.	01.01.1896	Krosin	1947	?
60	Drożdżyński Jan	szer.	10.12.1890	Drzewce	?	?
61	Duszyński Józef	sierz.	12.02.1899	Janowo	?	?
62	Duszyński Michał	kpr.	26.09.1879	Plewiska	15.01.1970	Żabikowo (+)
63	Dwornik Stanisław	szer.	18.04.1877	Zgierzynka	17.10.1959	Żabikowo (+)
64	Dybiona Józef	kpr.	26.06.1895	Ptaszkowo	11.01.1969	Żabikowo (+)
65	Elmanowicz Stanisław	st.szer.	14.08.1900	Fabianowo	?	?
66	Florczak Leon	?	28.06.1892	Marcinkowo	24.12.1939	Miłostowo
67	Frankiewicz Julian	ppor.	28.01.1895	Łądek	31.01.1973	Żabikowo (+)
68	Frankowski Michał	?	1896	?	1971	Żabikowo (+)
69	Frencel Franciszek	ogniom.	02.04.1897	Miroszka	?	?
70	Galant Franciszek	?	27.01.1900	Goliszewo	13.08.1972	Dopiewo
71	Garstka Andrzej	?	18.11.1885	Zdziechowo	1944	?
72	Gawalek Józef	ppor.	27.10.1898	Wąsowo	19.09.1986	Żabikowo (+)
73	Gawalek Piotr	ppor.	21.07.1895	Zgierzynka	07.01.1977	Żabikowo (+)
74	Gdok Edmund	ppor.	31.10.1897	Poznań	10.11.1972	Żabikowo (+)
75	Gerke Jan	ppor.	18.08.1902	Lasek	06.01.1986	Wiry (+)
76	Gierdal Feliks	ppor.	14.11.1902	Gostkowo	05.03.1973	?
77	Głowacki Adam	kpr.	24.12.1901	Złotniki	08.05.1969	Żabikowo (+)
78	Głuchy Wawrzyn	sierz.	09.08.1882	Dobierzyn	?	?
79	Goltfrydziak	?	?	?	?	?
80	Górczak Ignacy	szer.	25.01.1898	Kotowo	?	?
81	Górczak Stefan	bomb.	10.08.1894	Wojnowice	1970	Żabikowo (+)
82	Górka Jan	?	1882	Szreniawa	1942	Dachau
83	Górnaczyk Wincenty	plut.	17.07.1899	Wiry	22.11.1969	Żabikowo (+)
84	Grafka Marcin	ppor.	25.10.1900	Samołęż	01.08.1976	Żabikowo (+)
85	Gramza Kazimierz	ppor.	01.03.1899	Gołęczewo	26.06.1962	Żabikowo (+)
86	Gramza Stanisław	szer.	30.03.1896	Gołęczewo	?	?
87	Grossmann Antoni	strzel.	25.12.1902	Śledzin	?	?
88	Grynja Jan	mjr	22.05.1893	Przygodzice	?	?
89	Grządzielski Wojciech	kpr.	23.03.1896	Gaj	?	?
90	Grzechowiak Edmund	pilot	26.12.1893	?	?	?
91	Harke Franciszek	ppor.	13.03.1901	Wiórek	27.03.1994	Żabikowo (+)

Lp.	Nazwisko i imię	stopień wojskowy	data urodzenia	miejsce urodzenia	data śmierci	pochowany
92	Hernes Józef	?	06.03.1893	Lipie	02.05.1961	P-ń Bluszczowa
93	Hildebrandt Andrzej	szer.	19.11.1895	Żabikowo	17.04.1936	Żabikowo (+)
94	Hoffa Wojciech	kpr.	22.03.1896	Lusówko	10.02.1971	Wiry (+)
95	Hoffmann Stanisław	ppor.	14.04.1897	Koźmin	02.09.1974	Żabikowo (+)
96	Hojnacki Józef	szer.	27.02.1900	Wiry	?	?
97	Hołodyński Mieczysław	st.saper	11.11.1899	Ostroróg	13.11.1969	Junikowo
98	Hoppe Leon	st.strzel.	31.05.1901	Osieczna	03.08.1961	Żabikowo (+)
99	Hyżorek Franciszek	strzel.	28.01.1895	Miłosław	?	?
100	Ignac Józef	plut.	04.02.1894	Tarnówko	?	?
101	Imbiorowicz Michał	sierz.	15.09.1893	Wylatkowo	28.11.1971	Żabikowo (+)
102	Jackowiak Józef	?	05.02.1888	Lasek	?	?
103	Jakóbowski Stanisław	ppor.	10.11.1899	Słapanowo	17.12.1980	?
104	Jakubowski Jan	ppor.	13.02.1907	Drawsko	17.09.1977	Żabikowo (+)
105	Jakubowski Michał	szer.	02.09.1897	Wielka Wieś	21.08.1962	Żabikowo (+)
106	Janiszewski Leon	?	11.04.1883	Pakosław	13.09.1940	?
107	Jankowiak Szczepan	szer.	24.12.1885	Lasek	?	?
108	Januchowski Franciszek	kpr.	22.11.1889	Wągrówiec	?	?
109	Jasiak Wincenty	kpr.	24.04.1878	Rozstępniewo	?	?
110	Jasiński Marian	?	11.01.1893	Poznań	?	?
111	Jędrysiak Władysław	st.szer.	30.01.1893	Warszawa	?	?
112	Jóźwiak Stanisław	ppor.	30.03.1900	Stodolno	06.01.1982	Żabikowo (+)
113	Juchacz Marcin	ppor.	22.10.1902	Wojnowice	09.05.1981	?
114	Jurga Franciszek	ppor.	1899	?	1973	Żabikowo
115	Kaczmarek Bronisław	plut.	14.11.1897	Wolsztyn	14.04.1959	Żabikowo (+)
116	Kaczmarek Ignacy	st.bomb.	26.07.1900	Mielżyn	08.05.1969	Wiry (+)
117	Kaczmarek Jan	bomb.	15.08.1900	Jaskółki	?	?
118	Kaczmarek Jerzy	szer.	22.12.1901	Poznań	?	?
119	Kaczmarek Stanisław (1876)	plut.	16.04.1876	?	?	?
120	Kaczmarek Stanisław (1886)	?	24.09.1886	Kotowo	11.10.1972	?
121	Kaczmarek Stanisław ur.1888	szer.	23.08.1888	Plewiska	29.03.1950	Żabikowo (+)
122	Kaczór Franciszek	plut.	12.01.1874	Gogolewo	?	?
123	Kalupa Jan	sierz.sztab.	30.05.1889	Goszewo	03.05.1969	Żabikowo (+)
124	Kapciński Ignacy	szer.	06.07.1898	Wozniki	18.10.1967	Wiry (+)
125	Karasiewicz Michał	st.szer.	23.07.1895	Kłoda Duża	08.03.1958	?
126	Karasiński Ksawery	ppor.	15.07.1906	Nakło	29.10.1980	Żabikowo (+)
127	Kaul Bolesław	kpr.	28.04.1886	Otorowo	?	?
128	Kaul Bronisław	kpr.	16.08.1901	Poznań	16.09.1959	Żabikowo
129	Każmierski Antoni	szer.	?	Wennro Kolonia	?	?
130	Kędziora Feliks	?	28.05.1899	Zalesie Wielkie	02.07.1963	Żabikowo (+)
131	Kędziora Władysław	ppor.	26.09.1899	Jabłkowo	05.03.1981	?
132	Kęsy Marcin	ppor.	06.10.1895	Głuszyna	18.01.1984	Żabikowo (+)
133	Kierończyk Szczepan	ppor.	12.12.1901	Piekary	11.08.1963	Żabikowo (+)
134	Klemczak Stanisław	podoficer	24.04.1893	Poznań	21.10.1961	?
135	Kliks Stanisław	szer.	01.05.1900	Komorniki	23.01.1961	?

Lp.	Nazwisko i imię	stopień wojskowy	data urodzenia	miejsce urodzenia	data śmierci	pochowany
136	Kokociński Franciszek	ppor.	23.02.1897	Uścicie	23.09.1972	Wiry (+)
137	Kolecki Stanisław	kpr.	30.11.1896	Węgierskie	?	?
138	Komin Stanisław	kan.	15.11.1900	Bukowica	?	?
139	Konieczka Jan	szer.	30.05.1902	Żydowo	?	?
140	Kopa Andrzej	płk	16.10.1879	Trzciel	11.06.1956	Konarzewo
141	Korc Antoni	st.szer.	17.05.1893	Kostrzyn	10.11.1968	Żabikowo (+)
142	Kordylewski Franciszek	ppor.	25.02.1900	Mosina	06.06.1989	Żabikowo (+)
143	Kornaszewski Stanisław	ppor.	10.11.1891	Pogorzelica	22.05.1972	Żabikowo (+)
144	Kortsch Szczepan	ppor.	1898	Kościan	1973	Żabikowo
145	Kowalak Piotr	szer.	20.07.1901	Jaszkowo	?	?
146	Kowalewski Stanisław	bomb.	11.04.1899	Wiry	17.01.1965	Wiry (+)
147	Kowalski Feliks	kpr.	20.11.1893	Sasinowo	05.04.1962	?
148	Kowalski Marcei	plut.	25.03.1900	Ujście	25.09.1971	Żabikowo (+)
149	Koznowski Wincenty	szer.	10.01.1900	Żabikowo	?	?
150	Kozulowicz Bronisław	szer.	14.03.1897	Zagórów	?	?
151	Krawczak Jan	plut.	24.12.1894	Tulce	05.05.1959	Żabikowo (+)
152	Krawczyński Franciszek	st.szer.	25.11.1892	Karoch	1954	Żabikowo (+)
153	Krukowski Czesław	ppor.	27.06.1899	Jarocin	28.05.1978	Mosina
154	Krupka Franciszek	ppor.	23.03.1902	Jeziorki	19.08.1987	Żabikowo (+)
155	Kryger Władysław (Krüger)	plut.	15.10.1897	Skoki	23.10.1947	Żabikowo
156	Krygier Leon	plut.	25.06.1898	Szemborowo	20.02.1955	Żabikowo
157	Krzemiński Piotr	szer.	04.09.1892	Praszka	?	?
158	Krzyżostaniak Antoni	ppor.	24.11.1894	Rąbiń	13.02.1973	Żabikowo (+)
159	Książkiewicz Władysław	szer.	01.04.1898	Poznań	?	?
160	Kubiak Florian	kpr.	04.04.1902	Żabikowo	1956	Żabikowo (+)
161	Kubiak Józef (1896)	ppor.	18.11.1896	Kucharki	23.10.1980	Żabikowo (+)
162	Kubiak Józef (1898)	ppor.	25.01.1898	Żabikowo	06.01.1976	Żabikowo (+)
163	Kubiak Szczepan	ppor.	25.12.1895	Zaparcin	08.03.1978	Żabikowo (+)
164	Kucharczak Antoni	ppor.	08.06.1900	Solec	06.09.1986	?
165	Kujawa Jan	ppor.	10.06.1888	Poznań	31.12.1973	Żabikowo (+)
166	Kujawski Leon	ppor.	04.04.1891	Myszki	29.12.1981	Wiry (+)
167	Kuliński Franciszek	ppor.	07.07.1895	Prusiec	24.04.1977	Wiry (+)
168	Kwaśny Franciszek	szer.	19.08.1892	Spławie	12.07.1965	Wiry (+)
169	Kwiatkowski Szczepan	ppor.	10.12.1898	Sędziny	04.10.1973	?
170	Latanowicz Antoni	chor.	15.01.1896	Dolsk	16.05.1942	Poznań
171	Lehmann Michał	kpr.	28.08.1900	Psarskie	12.05.1956	?
172	Lekier Andrzej	szer.	10.11.1901	Mieczewo	10.02.1955	?
173	Lekier Franciszek	ppor.	07.11.1891	Mieczewo	14.10.1979	Łódź (Stęszew)
174	Lemański Franciszek	szer.	12.11.1899	Luboń	?	?
175	Lemke Ksawery	?	21.11.1884	Żabikowo	25.07.1956	Żabikowo (+)
176	Lewandowski Gustaw	?	1885	Jarocin	03.1943	Krzyszowice
177	Lewicki Antoni	?	?	?	?	?
178	Lipiński Piotr	szer.	28.04.1882	Ostrowite	20.08.1949	Żabikowo
179	Lisiecki Władysław	kpr.	06.05.1901	Luboń	01.08.1971	Żabikowo (+)
180	Ludwik Stefan	ppor.	20.08.1900	Grzebienisko	08.10.1974	Słupsk
181	Łakomy Stanisław	st.ogn.	01.08.1896	Wiry	05.12.1960	Żabikowo (+)

Lp.	Nazwisko i imię	stopień wojskowy	data urodzenia	miejsce urodzenia	data śmierci	pochowany
182	Łączkowski Franciszek	?	04.03.1898	Niepruszewo	17.07.1942	Górczyn
183	Łączkowski Wojciech	chor.	22.04.1893	Podrzewie	19.03.1951	Żabikowo
184	Łopaczewski Stanisław	?	1891	Poznań	10.08.1947	Wiry (+)
185	Łukaszewicz Michał	ppor.	26.09.1896	Wojnowice	23.07.1982	Żabikowo (+)
186	Łukowiak Franciszek	ppor.	10.10.1901	Zielonawieś	03.03.1978	Rawicz
187	Maciejewski Jan	sekcyjny	18.03.1893	Poznań	?	?
188	Maciejewski Michał	szer.	22.09.1901	Poznań	19.06.1919	Rynarzewo
189	Maćkowiak Leon	st.szer.	05.03.1898	Wyrzeka	?	?
190	Mager Jan	?	?	?	?	?
191	Marcinkowski Antoni	kpt.	08.06.1893	Wronki	27.04.1940	Katyń
192	Marczak Stanisław	szer.	16.07.1900	Sepno	12.01.1962	Żabikowo (+)
193	Matecki Franciszek	ppor.	03.10.1897	Poznań	21.01.1982	Żabikowo (+)
194	Mazurek Marcin	ppor.	22.10.1899	Skrzynki	12.04.1976	Żabikowo
195	Mączkowski Franciszek	ppor.	24.11.1899	Ruchocice	06.05.1985	Żabikowo (+)
196	Mąkowski Tomasz	ułan	26.02.1883	Potarzyca	22.11.1965	?
197	Melinger Andrzej	bomb.	08.10.1899	Żabikowo	28.02.1952	Żabikowo (+)
198	Meller Jan	ppor.	03.05.1902	Luboń	10.04.1977	Żabikowo (+)
199	Meller Józef	ppor.	30.01.1900	Luboń	23.09.1977	Żabikowo (+)
200	Meller Paweł	?	27.06.1885	Luboń	14.01.1967	Miłostowo
201	Meller Stanisław	ppor.	03.05.1887	Luboń	06.04.1984	Wiry (+)
202	Michałowski Nikodem	ppor.	07.10.1896	Wiry	25.05.1987	Ryczywół
203	Mieczkowski Władysław	?	10.02.1877	Nieciszewo	06.04.1959	?
204	Mieloszyński Antoni	plut.	14.12.1894	Zaniemyśl	?	?
205	Mikulski Jan	plut.	08.11.1901	Klasak	?	?
206	Miodowicz Józef	kpr.	07.03.1890	Słupia	?	?
207	Mizeraczyk Adam	kpr.	23.12.1893	Gostyń	?	Wiry (+)
208	Mochalski Stanisław	ppor.	12.11.1896	Łukowo	1977	Wiry (+)
209	Moder Wojciech	ppor.	31.03.1891	Nieborza	01.09.1972	Wiry (+)
210	Mroczyk Jan	kpr.	13.10.1901	Malewo	1969	?
211	Mrugalski Józef	?	08.03.1888	Żabikowo	02.01.1963	Żabikowo
212	Mrugalski Stanisław	kpr.	08.05.1898	Żabikowo	28.02.1943	Żabikowo (+)
213	Mucha Stefan	szer.	29.07.1892	Kotowo	?	?
214	Mucha Szczepan	kpr.	15.12.1871	Wiry	10.03.1953	Żabikowo
215	Musiał Stanisław	ppor.	10.04.1901	Potarzyce	03.06.1979	?
216	Musielak Józef	szer.	15.02.1901	Garzyn	?	?
217	Najewski Teofil	?	09.05.1901	Poznań	?	?
218	Niedźbala Józef	sierż.	20.01.1892	Opalenica	?	?
219	Nowaczyk Ludwik	ppor.	16.07.1894	Stare	27.09.1974	?
220	Nowaczyk Stanisław	kpr.	05.04.1887	Maksymilianowo	14.12.1962	Żabikowo (+)
221	Nowaczyk Wojciech	ppor.	24.11.1896	Stare	07.11.1980	Wiry (+)
222	Nowak Andrzej	kan.	14.11.1899	Mierosławki	09.03.1961	?
223	Nowak Michał	ppor.	07.01.1899	Lulin	12.12.1977	?
224	Nowak Nikodem	szer.	14.09.1891	Podźewie	1969	?
225	Nowak Wincenty	szer.	19.12.1883	Mieczewo	1956	Żabikowo (+)
226	Ogór Ludwik	kpr.	22.09.1891	Pniewy	?	?
227	Olejniczak Władysław	kan.	29.04.1901	Komorniki	21.11.1971	Wiry (+)

Lp.	Nazwisko i imię	stopień wojskowy	data urodzenia	miejsce urodzenia	data śmierci	pochowany
228	Orzechowski Szymon	plut.	17.10.1897	Drawsko	?	?
229	Owczarczak Franciszek	szer.	18.01.1899	Pokrzywnica	?	?
230	Owczarski Walenty	?	14.02.1886	?	07.07.1972	Wiry (+)
231	Paczyński Antoni	ppor.	07.11.1902	Środa	1975	Żabikowo (+)
232	Palacz Antoni	?	14.01.1902	Luboń	05.01.1919	poległ
233	Palacz Bronisław	ppor.	02.10.1899	Luboń	08.03.1976	Żabikowo (+)
234	Palacz Jan	plut.	14.12.1893	Luboń	25.01.1929	Żabikowo (+)
235	Patz Józef	plut.	21.06.1895	Lasek	?	?
236	Pawlicki Józef	?	06.02.1888	Luboń	23.07.1964	Żabikowo (+)
237	Pawlicki Ludwik	szer.	18.11.1898	Żabikowo	?	?
238	Piasecki Aleksander	st.szer.	25.11.1901	Poznań	?	?
239	Pietrzyk Władysław	plut.	24.06.1899	Godurowo	04.12.1969	Żabikowo (-)
240	Piosik Michał	ppor.	08.09.1900	Obra	25.04.1982	Wiry (+)
241	Piotrowski Piotr	?	02.05.1902	Lasek	25.03.1971	Wiry (+)
242	Pluciński Andrzej	sierz.	21.11.1894	Pokrzyn	?	?
243	Pława Jan	plut.	16.10.1896	Dakowy Suche	?	?
244	Plotniak Kazimierz	ppor.	03.03.1896	Kotowo	26.05.1981	Żabikowo
245	Pniewski Franciszek	plut.	11.10.1899	Lasek	15.11.1967	Żabikowo (-)
246	Podolak Wawrzyn	szer.	27.07.1886	Kleszczewo	?	Żabikowo (+)
247	Poetschke Leonard	szer.	20.10.1889	Wiry	17.04.1961	Wiry (+)
248	Popiak Franciszek	sierz.	06.03.1901	Świerkówki	1962	Żabikowo (+)
249	Poprawka Nikodem	sekcyjny	20.06.1896	Lasek	?	?
250	Poprawka Stanisław	sierz.	01.05.1899	Lasek	?	?
251	Potkowski Piotr	kpr.	23.08.1897	Luboń	?	?
252	Potocki Ignacy	?	?	?	?	?
253	Potocki Józef	?	05.03.1899	Grzybno	10.01.1975	Wiry (+)
254	Przybylak Michał	?	?	?	05.1936	?
255	Przybył Ignacy	ppor.	30.12.1893	Mierucin	16.07.1979	Żabikowo (+)
256	Przybył Roman	ppor.	28.06.1894	Szamotuły	24.02.1973	Żabikowo
257	Przyszczykowski	?	?	?	?	?
258	Przyszczykowski Michał	szer.	22.09.1894	Stara Przysieka	?	?
259	Pytlak Andrzej	ppor.	26.10.1898	Dąbrówka	21.04.1978	Puszczkowo
260	Pyza Antoni	sierz.	14.01.1889	Ludomki	29.07.1965	?
261	Rademacher	?	?	?	?	?
262	Ratajczak Stanisław	szer.	30.01.1904	Poznań	08.08.1961	Żabikowo (+)
263	Rawecki Jakub	ppor.	26.05.1897	Skrzynki	21.12.1977	?
264	Rebelka Franciszek	ppor.	22.01.1898	Pleszew	31.01.1971	Poznań
265	Reszelski Franciszek	ppor.	21.12.1894	Witaszyce	17.03.1984	Żabikowo (+)
266	Rogacz Ludwik	szer.	15.08.1893	Zębowo	22.11.1965	Żabikowo
267	Rogacz Stanisław	sierz.	02.05.1896	Zębowo	1971	?
268	Roszyk Józef	kpr.	15.09.1898	Żabikowo	29.04.1971	Żabikowo
269	Roszyk Michał	ppor.	15.09.1898	Żabikowo	14.02.1975	Żabikowo (+)
270	Różański Kazimierz	ppor.	11.02.1896	Poznań	12.07.1975	?
271	Rybarczyk Andrzej	ppor.	22.11.1900	Srocko Małe	27.02.1972	Wiry (+)
272	Rybicki Tomasz	sierz.	22.12.1898	Cieśle	?	?
273	Rzadkiewicz Marian	?	?	?	?	?

Lp.	Nazwisko i imię	stopień wojskowy	data urodzenia	miejsce urodzenia	data śmierci	pochowany
274	Sajnaj Tomasz	kpr.	14.10.1894	Lasek	?	?
275	Samol Józef	plut.	29.11.1899	Bukówiec Górny	?	?
276	Sawarzyński Kazimierz	ppor.	26.02.1897	Gostyń	26.09.1965	Wiry (+)
277	Sawicki Józef	?	31.08.1899	Witkowo	10.1939	Owińska
278	Seichter Karol ks.	?	16.10.1851	Poznań	11.02.1927	Wiry (+)
279	Serba Wawrzyn	?	09.08.1900	Dzieńmierowo	12.11.1968	Żabikowo (+)
280	Siatka Stefan	szer.	29.08.1878	Kębłowo	?	?
281	Siebert Józef	?	14.05.1893	Fabianowo	?	?
282	Siejek Franciszek	szer.	25.03.1895	Łęczycza	?	?
283	Sierżant Józef	ppor.	14.03.1898	Junikowo	01.1974	Żabikowo (+)
284	Silch Włodzimierz	por.	16.04.1901	Próchnik	?	?
285	Skibiński Wojciech	ppor.	19.03.1894	Słupowo	06.08.1980	Żabikowo (+)
286	Skóra Józef	mar.	14.03.1900	Murzynowo Leśne	?	?
287	Skóra Waclaw	ppor.	26.02.1898	Lasek	17.12.1980	Żabikowo (+)
288	Skrobich Antoni	ppor.	02.05.1899	Środa	13.02.1976	Junikowo
289	Skrzypczak Stanisław	bomb.	15.04.1900	Karczewo	20.12.1966	Żabikowo (+)
290	Sobański Antoni	kpt.	10.12.1896	Benice	16.03.1980	?
291	Sobański Wojciech	kpr.	23.03.1898	Borek	?	?
292	Spychała Franciszek	szer.	08.11.1890	Pamiętkowo	11.06.1968	Żabikowo (+)
293	Stach Jan	st.szer.	11.12.1893	Basków	25.05.1947	?
294	Stankowski Stanisław	szer.	10.12.1883	Buk	?	?
295	Stefaniak Józef	szer.	29.11.1898	Lasek	?	?
296	Sternal Andrzej	ppor.	28.11.1898	Żabikowo	18.04.1984	Junikowo
297	Sternal Franciszek	szer.	25.12.1869	Głuchowo	?	?
298	Stórtz Jan	kpr.	19.05.1896	Lasek	?	?
299	Styziński Stanisław	st.strzel.	02.10.1900	Dolsk	?	?
300	Sypniewski Franciszek	ppor.	17.09.1899	Trojanowo	15.10.1977	Żabikowo (+)
301	Sypniewski Wojciech	szer.	08.04.1873	Mrowino	13.02.1955	Żabikowo (+)
302	Szajek Walenty	?	26.01.1897	Rosnówko	20.12.1960	Żabikowo
303	Szczepaniak Stanisław	?	20.04.1882	Świerczewo	07.06.1950	Wiry
304	Szermier Edward	ppor.	14.01.1898	Poznań	10.08.1979	?
305	Szóstak Wojciech	szer.	20.03.1873	Sapowice	01.03.1942	Wiry
306	Szulc Franciszek	sekcyjny	04.07.1896	Lasek	?	?
307	Szulc Józef	st.szer.	22.02.1899	Lasek	?	?
308	Szulc Stanisław	ppor.	07.04.1894	Mieścisko	04.03.1984	Żabikowo (+)
309	Szyfter Antoni	kpt.	1880	?	1944	Oświęcim
310	Szymański Antoni	szer.	29.06.1899	Mościejewo	?	?
311	Szymański Franciszek	szer.	20.09.1900	Dopiewo	?	?
312	Szymański Marcin	st.sierz.	10.10.1894	Pawłówko	11.04.1970	Górczyn
313	Szymański Walenty	szer.	11.01.1887	Duszniki	?	?
314	Szymkowiak Wincenty	ppor.	17.01.1900	Srocko Małe	03.02.1977	?
315	Ślasiński Stanisław	kpr.	01.05.1896	Żabikowo	?	?
316	Śliwiński Bernard	?	?	?	?	?
317	Środa Stefan	ppor.	10.11.1895	Hawodno	10.09.1976	?
318	Tabat Marcin	szer.	30.10.1880	Witkowo	?	?

Lp.	Nazwisko i imię	stopień wojskowy	data urodzenia	miejsce urodzenia	data śmierci	pochowany
319	Talarczyk Franciszek	sierz.	25.01.1890	Masłowo	23.05.1941	Żabikowo (+)
320	Tarent Andrzej	?	15.11.1889	Głuchowo	08.05.1967	?
321	Thomas Józef	?	13.07.1843	Krzesiny	18.08.1931	Mosina
322	Tomaszewski Marcin	szer.	25.01.1891	Trzecianowo	1972	Żabikowo (+)
323	Tomiak Jan	szer.	11.05.1895	Żabikowo	?	?
324	Trawa Jan	?	16.10.1896	Dakowy Suche	?	?
325	Trąbka Franciszek	szer.	28.06.1893	Dorowo	29.05.1959	Żabikowo (+)
326	Troczyński Stanisław	ppor.	25.09.1893	Pępowo	04.06.1979	?
327	Tylka Franciszek	szer.	15.09.1901	Luboń	?	?
328	Urbaniak Kazimierz	szer.	01.01.1899	Poznań	03.09.1946	Żabikowo (+)
329	Waligóra Zofia	ppor.	26.07.1906	Nowy Jaromierz	09.02.2000	Prochy
330	Walkowiak Stanisław	?	?	?	?	?
331	Walter Antoni	szer.	28.12.1884	Lasek	?	?
332	Wasielewski Józef	ppor.	1900	Fabianowo	07.04.1976	Żabikowo
333	Wasielewski Stanisław	?	07.05.1894	Wanne	22.03.1970	Żabikowo
334	Wdowiak Stanisław	ppor.	22.09.1898	Grzybowo	30.12.1984	Żabikowo (+)
335	Welzandt Józef	podoficer	03.10.1882	Ludkowo	01.1965	Żabikowo
336	Wesołek Feliks	ppor.	23.10.1897	Jaroszewo	13.11.1987	Żabikowo
337	Wiciak Stanisław	szer.	12.09.1878	Wiry	?	?
338	Wielicki Adam	st.wach.	22.12.1880	Czołowo	1948	Żabikowo (+)
339	Wilczyński Piotr	?	?	Gierachowo	1926	Komorniki
340	Wilhelm Stefan	szer.	13.12.1900	Lasek	?	?
341	Włodarczak Szczepan	ppor.	07.12.1893	Separowo	20.04.1973	Żabikowo
342	Wojciechowski Józef	?	20.02.1883	Lasek	25.09.1962	Wiry
343	Wojciechowski Kazimierz	szer.	01.03.1891	Lasek	07.05.1962	Wiry (+)
344	Wojciechowski Piotr	szer.	13.05.1900	Lasek	30.04.1964	Wiry (+)
345	Wojciechowski Stanisław	sierz.sztab.	14.02.1888	Lasek	20.12.1932	Wiry
346	Wojcik Wincenty	szer.	03.04.1897	Szewce	?	?
347	Wojtkowiak Kazimierz	kpr.	29.01.1900	Poznań	?	?
348	Wojtkowiak Piotr	szer.	08.10.1892	Leśniewo	?	?
349	Wojtyniak Antoni	?	21.05.1877	Komorniki	05.02.1963	Żabikowo (+)
350	Wylegała Leon	ppor.	10.04.1897	Dembe	23.07.1984	Żabikowo (+)
351	Zawal Stanisław	kpr.	11.04.1897	Wysogotowo	?	?
352	Zawalski Feliks	kpr.	20.11.1893	Sasinowo	05.04.1962	Żabikowo (+)
353	Zgoła Józef	kpr.	13.02.1897	Żabinko	31.03.1972	Junikowo
354	Zgrabczyński Michał	ppor.	19.09.1891	Komorniki	25.12.1973	Wiry (+)
355	Zgrzeba Adam	ppor.	09.12.1893	Dębsko	26.01.1983	Wiry (+)
356	Zgrzeba Michał	sierz.	29.09.1891	Dębsko	18.11.1960	?
357	Ziminski Jan	szer.	12.01.1862	Libertowo	?	?
358	Żarna Hieronim	kpr.	22.04.1895	Zgierzynka	?	?

Publikowane dalej biogramy lubońskich powstańców to kilkadziesiąt nowych nazwisk lub w dużej części uzupełnionych życiorysów z poprzedniego wydania. Wciąż wiele pozostaje zbyt szczątkowych i niepełnych. Najwięcej informacji, dokumentów czy zdjęć udostępniły rodziny powstańców, które odpowiadały na nasze apele zamieszczane w „Więściach Lubońskich” lub w pierwszym wydaniu.

Ta okolicznościowa, związana z 100 rocznicą publikacja, nadal nie zamyka tematu. Mamy nadzieję i wierzymy, że będzie bodźcem dla tych, którzy jeszcze posiadają dotąd nieujawnione informacje, dokumenty, zdjęcia czy inne pamiątki o Powstańcach Wielkopolskich. Apelujemy więc do wszystkich, którzy potrafią uzupełnić zawarte w opracowaniu informacje czy rozpoznać osoby na zbiorowych zdjęciach o kontakt ze Stowarzyszeniem Kulturalno-Oświatowym „Forum Lubońskie” lub z redakcją „Więści Lubońskich”. Wykorzystamy je np. w „Rocznikach Historycznych Lubonia”, by temat kontynuować, a zdobytą wiedzę dzielić się z innymi. Ponadto chcemy tę spuściznę pozostawić spisana potomnym – to nasz obowiązek wobec przeszłych i przyszłych pokoleń.

Piotr P. Ruszkowski

BIOGRAMY

ADAMCZAK STANISŁAW

(1900-1964)

Ochotnik, członek Straży Ludowej w Poznaniu.

Ur. 27.04.1900 r. w Poznaniu, ojciec Wojciech, matka Domicela.

W grudniu 1918 r. w szeregach Straży Ludowej wziął udział w zdobywaniu koszar artylerii przy ul. Solnej. W styczniu 1919 r. służył w 1. Batalionie Sapierów, uczestniczył w walkach w Czarnkowie nad Notecią i Chodzieżą. Był szeregowcem.

W czerwcu i lipcu 1935 r. był więziony na ul. Młyńskiej w Poznaniu za udział w strajku na szosie Luboń-Poznań.

Od 1953 r., na skutek wypadku, był niezdolny do pracy z powodu amputacji lewej nogi i części prawej stopy. Zm. 17.04.1964 r.

Ożenił się z Henryką Kasperek (ur. 15.01.1902 r. w Schonnebek Niemczech, ojciec Szczepan, matka Magdalena z d. Kolata).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Tuwima 6.

Odznaczenia: odznaka pułkowa, Medal Pamiątkowy za Wojnę 1918-1921 (3.08.1938 r.), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (C-2642).

W latach 1948-1953 należał do PZPR, od 28.07.1957 r. do ZBoWiD-u (nr 302290, leg. 208632), był członkiem Związku Zawodowego Przemysłu Chemicznego.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 57.

*Robert Wrzesiński
i Piotr P. Ruszkowski*

ADAMSKI LUDWIK

(1896-1992)

Introligator, uczestnik walk o granice II RP, ppor. WP.

Ur. 2.08.1896 r. w Szreniawie, powiat Poznań, ojciec Stanisław, matka Maria z d. Łysiak. W 1903 r. zaczął uczęszczać do niemieckiej szkoły powszechnej w Komornikach, którą ukończył w 1910 r. Pracował w gospodarstwie rodziców, aż do momentu otrzymania w 1915 r. powołania do czynnej służby wojskowej w niemieckiej armii (154 Pułk Piechoty w Striegau <Strzegom> na Dolnym Śląsku). W 1916 r. został wysłany na front w szeregach 314 Pułku Piechoty. 17.10.1916 r. został ranny i przewieziony do szpitala wojskowego w Holte. W lipcu 1917 r. przydzielony do warsztatów naprawczych samolotów w Legnicy na Dolnym Śląsku. W październiku 1918 r. uciekł stamtąd do rodzinnej Szreniawy, gdzie pracował na roli u rodziców.

Z końcem grudnia 1918 r. zgłosiłem się ochotniczo jako uciekinier z armii niemieckiej do tworzących się oddziałów wojskowych w Poznaniu w koszarach poniemieckich – wejście z ul. Grunwaldzkiej, w celu wzięcia udziału w powstaniu wielkopolskim. Zostałem wysłany na front przeciwniemiecki, gdzie brałem czynny udział w walkach pod Rynarzewem i Szubinem. – wspominał w życiorysie Ludwik Adamski. Jego oddział wszedł w skład 4. Pułku Strzelców Wielkopolskich (późniejszy 58 Pułk Piechoty Wielkopolskiej). Z tego okresu zapamiętał kolegę Walentego Józefiaka z Poznania, który walczył razem z nim w jednym oddziale. W sierpniu 1919 r. został ranny w lewą stopę. Na skutek choroby

nerek, przewodu pokarmowego i silnego przeziębienia musiał być przewieziony do szpitala wojskowego w Poznaniu – znajdującego się w Zamku przy ul. Św. Marcin.

W marcu 1920 r. powrócił do rodziców do Szreniawy, gdzie ponownie pracował na roli. Następnie został powołany do czynnej służby wojskowej. *Od 16.08.1920 r. do 5.04.1921 r. w stopniu szeregowca odbyłem służbę w zapasowym Baonie Wartowniczym w miejscowości Przemyślana koło Lwowa. Następnie od 6.04.1921 r. do 26.06.1921 r. w 14 Oddziale Celnym Siemianowice – Janówka – Górny Śląsk, gdzie brałem udział w walkach z oddziałami niemieckimi naruszającymi granice Polski – zapisał w życiorysie Ludwik Adamski.* Na końcu służby wojskowej od 27.06.1921 r. do 3.07.1921 r. znalazł się w szeregach 57. Pułku Piechoty Wielkopolskiej w Poznaniu.

W październiku 1921 r. podjął pracę w Zakładach Ziemniaczanych Luboń-Wronki w Luboniu w charakterze pracownika fizycznego. Był tam zatrudniony do napaści Niemiec na Polskę we wrześniu 1939 r. W okresie okupacji hitlerowskiej pracował jako robotnik na kolei w Poznaniu. Po wyzwoleniu Poznania w lutym 1945 r. zatrudnił się w Dyrekcji Okręgowej PKP w Poznaniu jako introligator, gdzie pracował aż do przejścia na emeryturę w 1959 r. Zm. będąc wdowcem 30.05 1992 r.

Ożenił się w 1924 r. Miał troje dzieci. Po śmierci pierwszej żony ożenił się ponownie w 1942 r.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Kościuszki 68.

Odznaczenia: Medal Pamiątkowy za Wojnę 1918-1921 (DOK VII nr 13 – 19.10.1936 r.).

Grobowiec rodzinny Adamskich na cmentarzu w Żabikowie, w którym spoczywa także Powstańca Wielkopolski Ludwik Adamski
fot. www.lubon.pro-gjs.pl

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Należał od 13.06.1985 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 272922, leg. 0593122).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 57.

Robert Wrzesiński

ANDRZEJEWSKI ANDRZEJ

(1897-1965)

Andrzej Andrzejewski w latach 40.

Elektromonter, ochotnik oddziałów poznańskich.

Ur. 30.10.1897 r. w Żabikowie (Luboniu), ojciec Stanisław (szewc), matka Jadwiga z d. Wyrwa. W wieku poborowym był wcielony do armii niemieckiej i brał udział w I wojnie światowej. Powrócił do domu po tym jak został raniony w rękę.

Od 27.12.1918 r. do 28.02.1919 r. uczestniczył, w stopniu starszego szeregowca, w Powstaniu Wielkopolskim. Służył w 3. kompanii ochotniczej pod dowództwem por. Kocimskiego. Brał czynny udział w walkach na ulicach Poznania i na Cytadeli. Był też w 4 kompanii Batalionu Wartowniczego.

Aż do emerytury pracował jako elektromonter w Poznańskich Zakładach

Andrzej Andrzejewski z żoną Marią (z d. Dehmel). Zdjęcie wykonane w żabikowskim zakładzie fotograficznym L. BIRKHOLC ul. Kościuszki 55

Nawozów Fosforowych, czyli późniejszych Zakładach Chemicznych w Luboniu. Zm. 9.12.1965 r., pochowany na cmentarzu parafialnym w Żabikowie.

Ożenił się w 1922 r. z Marią Dehmel (ur.27.08.1901 r. w Kotowie,

Maria Andrzejewska z córką Janiną Resterna i wnukiem Lechem

Właściciela:

fotografia

Kolo Zabikowo Powiat Leszno

Członka:

Nazwisko - imię Andrzej
 ur.: data 30. 8. 1897 miejsc. Zabikowo
 mieszkanie Zabikowo, Kościuszki 88
 zawód wzgl. stan. społ. elektromontaż
 stopień - szarża wojsk. st. szereg
 jest członkiem org. powst. od 30. 7. 1947
 zweryfikowany przez Józef Górnyc
 nr dyplomu weryf. nr Ref. Hist.
 nr kartoteki Zarządu Głównego
 oddał do unieważn. dotychczas. leg. Kola Łob
 z zaplac. składkami do mies. grudnia 19 48

U w a g i :

wystawiona w Poznaniu dnia 17 1948 r.
 Za Zarząd Główny
 Prezes Władysław Sekretarz Andrzej

Legitymacja członkowska nr 3591 z 1948 r.
Związku Powstańców Wielkopolskich

o. Józef Dehmel, m. Wiktoria z d. Tomiak, zm. 21.10.1988 r.). Dzieci Andrzeja i Marii: Marcel (ur. 25.10.1923 r., zm. 23.06.2018 r.) – profesor Akademii Rolniczej w Poznaniu, Janina (ur. 19.01.1927 r., zm. 31.03.2015 r.) I voto Resterny, II voto Konkolewska, Wiktoria (ur. 4.12.1930 r.) po mężu Mańczak (Marian) i Lubomira (ur. 17.02.1942 r.) I voto Śleboda (Henryk), II v. Nowaczyk (Jan).

Po ślubie zamieszkał w wybudowanym przez siebie domu przy ul. Kościuszki 88 (później 108).

Rodzice Andrzeja – ojciec Stanisław (szewc), matka Jadwiga z d. Wyrwa – przed swoim domem na ul. Kościuszki

Janina i Marcel – dzieci Andrzeja i Marii Andrzejewskich

Grobowiec Andrzeja i Marii Andrzejewskich na cmentarzu w Żabikowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Ślub Janiny Andrzejewskiej, najstarszej córki Andrzeja i Marii Andrzejewskich z Janem Resterny – marzec 1945 r. Na kolanach Marii (z lewej) najmłodsza córka Lubomira (ur. w 1942 r.). Z prawej Wiktoria Dehmel – matka Marii Andrzejewskiej, a przy niej wnuki Irena i Waldemar Kuraszykowie (dzieci Bronisławy nieobecnej na zdjęciu). Ponadto stoją od prawej Wiktoria Andrzejewska (po mężu Mańczak – siostra panny młodej, małżeństwo Bernard i Janina Kusy (siostra Marii Andrzejewskiej z d. Dehmel). Z lewej NN z rodziny Resterny – pana młodego

Odznaczenie: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (C-38983 – 5.08.1958 r.).

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Należał od 8.12.1932 r. do 12.12.1936 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych 1914-1919 (nr ewid. 5269, dypl. 573, nr arch. 8203), od 1947 r. do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-19 (leg. nr 3591) od 1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 210028, leg. 218 161).

- Na podstawie akt ZWPN, akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, informacji wnuczek – Marii Błaszczak i Danuty Ślebody; Publikacji „Wieści Lubońskie” 01-2008, str. 24; 02-2011, str. 25; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruskowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 58; Aktu zgonu nr 66/1965 USC Luboń.

Robert Wrzesiński i Piotr P. Ruskowski

Józef Andrzejewski

ulicach Poznania pod dowództwem Andrzeja Kopy. Następnie walczył pod Zbąszyniem, Chodzieżą, Leszmem, gdzie jego dowódcą był ppor. Kosteński. W Wojsku Polskim był do listopada 1920 r., zatem należy domyślać się, że wziął udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Był szeregowcem.

Po powrocie z wojska podjął pracę w Lubońskiej Fabryce Drożdży, gdzie był zatrudniony do 1946 r. Następnie pracował w HCP Poznań do stycznia 1960 r., gdy przeszedł na emeryturę.

Zm. 24.02.1984 r.

Ożenił się z Katarzyną (ur. 1898 r., zm. 1977 r.).

Mieszkał przy ul. Dąbrowskiego 8.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (18.12.1956 r. nr 74605), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (7.12.1972 r., nr 1592-72-3-7), dyplom uznania z okazji 50. rocznicy Powstania Wielkopolskiego.

Należał do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 239464, leg. 213456).

ANDRZEJEWSKI JÓZEF

(1895-1984)

Robotnik, ochotnik batalionu zachodniopoznańskiego z Żabikowa, ppor. WP.

Ur. 5.01.1895 r. w Żabikowie, ojciec Benon, matka Katarzyna z d. Kubiak. Mieli co najmniej córkę Stefanię, która wyszła za Zygmunta Piotrowskiego (syna hallerczyka – Stanisława).

Uczęszczał do czteroletniej pruskiej Szkoły Podstawowej. Po jej ukończeniu podjął pracę w cegielni. W 1911 r. wyjechał do pracy do Niemiec, a w 1915 r. został powołany do wojska pruskiego, w którym był do 1918 r.

W 1918 r. brał czynny udział w Powstaniu Wielkopolskim w walkach na

Ślub córki Stefani Andrzejewskiej z Zygmuntem Piotrowskim – 19.11.1949 r. Rodzice pana młodego Stanisław i Franciszka Piotrowscy siedzą z prawej. Z lewej rodzice panny młodej Katarzyna i Józef Andrzejewscy

Grobowiec rodziny Andrzejewskich na cmentarzu w Żabikowie, w którym spoczywa Powstaniec Wielkopolski Józef z małżonką Katarzyną
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo. A. Kopa, *Udział powiatu Zachodnio-poznańskiego w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919*, Poznań 1928; Andrzej Kopa – „Spis biorących udział w Powstaniu Wielkopolskim”, Poznań 1928; „Luboniańskie w Powstaniu Wielkopolskim” Luboń 2009, str. 59; „RHL” t. 1, str. 177; Aktu zgonu nr 22/1984 USC Luboń

*Robert Wrzesiński
i Piotr P. Ruszkowski*

 ANDRZEJEWSKI STANISŁAW
(1895-1970)

Stanisław Andrzejewski

Robotnik, ochotnik batalionu zachodniopoznańskiego z Żabikowa.

Ur. 12.09.1895 r. w Żabikowie (Luboniu), ojciec Jan, matka Franciszka z d. Cichocka.

Powołany do armii pruskiej brał udział w I wojnie światowej. Walczył m.in. pod Verdun gdzie został ranny. Z odłamkiem w kolanie funkcjonował do końca życia. Był inwalidą wojennym.

Do Powstania Wielkopolskiego jako ochotnik przystąpił 12.01.1919 r., był szeregowcem. Brał udział przy zdobywaniu Zbąszynia i okolic oraz Rynarzewa pod dowództwem por. Andrzeja Kopy.

Do 1939 r. pracował w lubońskich Zakładach Ziemniaczanych. Od 1939 r.

wywieziony na przymusową pracę do Niemiec, gdzie jako chorego w 1942 r. zwolniono go do domu. W 1945 r. ponownie zatrudnił się w lubońskich Zakładach Ziemniaczanych. Zm. 13.08.1970 r.

Ożenił się w 1922 r. z Wiktorią z domu Gryczka (ur. 10.12.1897 r. w Wirach, zm. 8.02.1978 r., o. Ignacy, m. Antonina z d. Kolusińska). Dzieci: Zofia po mężu Wilczek (ur. 28.03.1923 r.), Genowefa (ur. 3.10.1927 r., zm. 22.08.2010 r.), Kazimierz (ur. 6.01.1932 r., zm. 22.02.2011 r.), Stefania po mężu Kaczor (ur. 11.09.1935 r.).

Mieszkał przy ulicy Kościuszki 31 (przed wojną 42) w wybudowanym przez siebie domku, na gruncie (1 261 m²), który jak wielu powstańców kupił od gminy Żabikowo za 200 zł.

Odznaczenie: Wielkopolski Krzyż Powstańczy C-6174.

Od 1.10.1957 r. należał do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208724, leg. 302382).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo. A. Kopa, *Udział powiatu Zachodnio-poznańskiego w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919*, Poznań 1928; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Kar-

Wiktoria Andrzejewska z domu Gryczka pochodząca z sąsiednich Wir – żona Stanisława

wat, Luboń 2009, str. 60; Informacji wnuków Aliny i Romana Andrzejewskich (od syna Kazimierza); Aktu zgonu nr 56/1970 USC Luboń

Robert
Wrzesiński
i Piotr
P. Ruszkowski

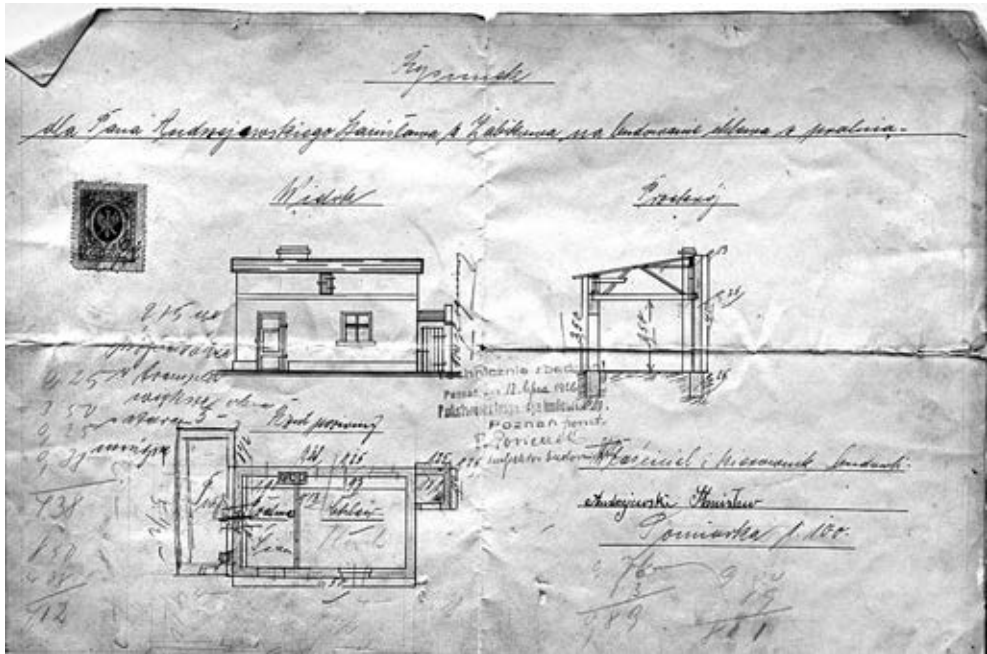
Stanisław i Wiktoria Andrzejewscy (u dołu) na weselu w Wirach

W miejscu Andrzeja, o czym mówi tabliczka z przodu grobu, spoczęła córka Genowefa
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Wnuk Roman Andrzejewski, syn Kazimierza udziela się w grupie rekonstrukcyjnej (GRH 1939) – tu jako powstaniec wielkopolski w pruskim mundurze z białą-czerwoną rozetą na czapce

Plan domku robotnika Stanisława Andrzejewskiego, który w 1926 roku budował przy ul. Kościuszki 31

ANDZIŃSKI JÓZEF

(1900-1919)

Powstaniec wielkopolski zmarł na skutek odniesionych w walkach ran mając 19 lat.

Urodził się 26.02.1900 r. w Lasku, (Data urodzenia z Archiwum Państwowego w Poznaniu dla Starostwa Powiatowego Poznań-Zachód – *Korespondencja dotycząca grobów poległych powstańców za okres październik 1919 – listopad 1921*. W innych źródłach prawdopodobnie błędna data urodzenia 26.02.1899 r. – 20 dni po bracie Kazimierzu). Syn Jana i Marii z domu Sikorska. Był robotnikiem.

Miał starszego brata Kazimierza Andzińskiego z Lasku także powstańca wielkopolskiego.

Józef mieszkał w Lasku. Uczestnik Powstania Wielkopolskiego, szeregowiec, 7. kompanii 10. Pułku Strzelców Wielkopolskich. Walczył pod Nakłem i Kcynią. Zmarł w szpitalu w Gnieźnie 10.04.1919 r. na skutek odniesionych ran. Miał zaledwie 19 lat. Pochowany został na cmentarzu w Wirach (dziś grób nie istnieje).

Tyle suchych informacji z różnych źródeł. Na podstawie „Zarysu Historii Wojennej 68. Pułku Piechoty” spróbujemy przybliżyć w jakich okolicznościach został ranny. Przypomnę, że 68. Pułk Piechoty powstał m.in. z oddziałów tworzonych przez Andrzeja Kopę w powiecie poznańskim – zachodnim – Straży Ludowej. W styczniu 1919 r. formuje się 1. Pułk Rezerwy Strzelców Wielkopolskich przemianowany następnie na 10. Pułk Strzelców Wielkopolskich i ostatecznie po włączeniu do struktur

W miejscu, gdzie pochowany był w 1919 roku powstaniec Józef Andziński, spoczął Michał Górny pracujący na tym cmentarzu w Wirach. Drewniany krzyż z grobu Józefa Andzińskiego zastąpiono pamiątkową tabliczką Powstańca Wielkopolskiego

Wojska Polskiego w lutym 1920 r. na 68. Pułk Piechoty.

Pod koniec stycznia i na początku lutego 1919 r. Niemcy przeprowadzili na froncie północnym Wielkopolski większą ofensywę w kierunku Szubina i Kcyni. Powstańcom udało się tę ofensywę zlikwidować 3.02.1919 r. Dla wsparcia, na front północny zostaje wysłany II Batalion wspomnianego 1. Pułku Rezerwowego, w którym służy m.in. Józef Andziński. Batalion ten, pod dowództwem por. Urbanowicza, wyjechał z Poznania 5.02.1919 r. i w nocy z 6 na 7 lutego przybył do Kcyni. Jego zadaniem było przeciwuderzenie z kierunku południowego (Kcynia – Szubin) na Nakło.

Batalion wywiązuje się z zadania, zdobywa i utrzymuje najważniejszy punkt – miejscowość Paterek. W szeregach Niemieckich powstaje popłoch i następnej nocy opuszczają Nakło. Straty własne: 2 poległych, 3 rannych. Zdobyto 2 dział 5 karabinów maszynowych, wzięto do niewoli 1 oficera i 10 szeregowców. Odnotowano, że odznaczył się w tej walce sierżant Michał Nowaczyk, który na czele 12 szeregowych z karabinem maszynowym, nie zważając na silny ogień, dotarł do Chobielina skąd śmiałym uderzeniem wyrzucił stamtąd pluton Niemców posiadający także ciężki karabin maszynowy. Kiedy Niemcy przeszli do kontrataku dwoma plutonami, wspieranymi 3 karabinami maszynowymi, II Batalion zdołał atak ten odeprzeć z wielkimi dla wroga stratami. W czasie dalszego pobytu nad Notecią na odcinku kcyńskim batalion stacza nieustanne zwycięskie walki z przeciwnikiem. Straty ponosi przy tym dość poważne: 26 poległych i 80 rannych. Zdobyto natomiast 4 działa, 16 karabinów maszynowych i dużo broni ręcznej. 11 kwietnia 1919 r. II Batalion wraca do Poznania. Tyle literatura.

Z pewnością wśród ciężko rannych w tych walkach powstańców był Józef Andziński. Zmarł 10 kwietnia, dzień przed powrotem jego batalionu do koszar w Poznaniu. Nie dane było mu walczyć dalej na wschodzie o granice II Rzeczypospolitej, czy w 1920 roku w bitwie warszawskiej.

Na podstawie „Lista strat Powstania Wielkopolskiego ...” Wiesław Olszewski, Łukasz Jastrząb, Politechnika Koszalińska, Koszalin 2009, pozycja 24, str. 53; Archiwum Państwowym w Poznaniu dla Starostwa Powiatowego Poznań – Zachód sygnatura 1477; Lista Strat 68 Pułku Piechoty, pozycja 406; „Lista strat Powstania Wielkopolskiego 1918/1919,

T. Jabłoński, *Wojskowe Biuro Historyczne*, Warszawa 1936, pozycja 18; J. Karwat, „Ziemia Gnieźnieńska w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919”, Gniezno 2018, s. 341; „Zwycięzcy – Bohaterowie Powstania Wielkopolskiego” t. 2, Głos Wielkopolski 2009, str. 52; „Udział mieszkańców Gminy Komorniki w Powstaniu Wielkopolskim”, Przemysław Mieloch, Komorniki 2009, str. 40.; „Zarysu Historji Wojennej Pułków Polskich 1918-1920 – 68 Pułk Piechoty”, Kazimierz Plasota, Warszawa 1929 r.; Aktu zgonu nr 165/1919 USC Luboń.

Piotr P. Ruszkowski

ANDZIŃSKI KAZIMIERZ

(1899 – 1978)

Murarz, ochotnik batalionu zachodniopoznańskiego z Lasku, ppor. WP.

Ur. 6.02.1899 r. w Lasku, ojciec Jan, matka Maria z d. Sikorska, wg relacji rodzinnych związana z generałem Władysławem Sikorskim. Kazimierz Andziński miał wiele rodzeństwa. Młodszego brata Józefa, który zginął w powstaniu mając 19 lat oraz Jana (wyjechał do Niemiec), Andrzeja (mieszkał w Poznaniu), Franciszka, Władysława, Weronikę (wyszła za mąż za Władysława Olejniczaka – powstańca wielkopolskiego), Marię oraz dwoje, którzy zmarli bardzo młodo. Kazimierz w wieku 7 lat poszedł do szkoły podstawowej. Po 4 latach zakończył naukę i rozpoczął pracę w Zakładach Ziemniaczanych w Luboniu. 20.06.1917 r. został powołany do armii pruskiej.

Jako ochotnik uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim od 27.01.1919 r. Walczył pod dowództwem płk. Andrzeja Kopy w formowanym I pułku rezerwy Strzelców Wielkopolskich, przemianowanym

Kazimierz Andziński

w marcu na 10 Pułk Strzelców Wielkopolskich (od 1.02.1920 r. – 68 Pułk Piechoty). Jak podaje w życiorysie, walczył pod: Sulmierzycami, Nakłem, Paterkiem, Rynarzewem, Szubinem, Zbąszyniem i Chodzieżą. Zdobył armatę i 4 karabiny maszynowe. Brał też udział w wojnie polsko-bolszewickiej (2x w niewoli). Później z 68 pp stacjonującego we Wrześni został przydzielony do Marynarki Wojennej – artylerii nadbrzeżnej. Zwolniony z wojska 18.02.1922 r. w stopniu marynarza.

Po powrocie do Lubonia kontynuował pracę jako murarz w tutejszej fabryce drożdży. Jak czytamy dalej w życiorysie: *W czasie okupacji pracowałem w Zakładach Ziemniaczanych gdzie należałem do podziemia – po wkroczeniu Armii Czerwonej zostałem powołany*

Rodzina Kazimierza i Władysławy Andzińskich (centralnie), zdjęcie z 1943 r. Dzieci: Stanisław i Kazimiera (z lewej), Wiktor i Maria (z prawej). Na ścianie oprawione 2 portrety żołnierskie

Władysława i Kazimierz Andzińscy z najmłodszym synem Wiktoorem w ogrodzie przy narożniku ul. Polnej i Pszennej

Kazimierz Andziński w późniejszym wieku

Żona Kazimierza – Władysława Andzińska z d. Grzeszkowiak pochodziła ze Starego Puszczykowa

Grobowiec Kazimierza i Władysławy Andzińskich na cmentarzu w Wirach
fot. www.wiry.pro-gis.pl

do MO (Milicji Obywatelskiej). W Zakładach Ziemniaczanych pracował do emerytury na którą przeszedł w 1964 r. Zmarł w wieku 79 lat – 15.10.1978 r.

Ożenił się 18.01.1924 r. z Władysławą z d. Grzeszkowiak (ur. 28.05.1899 r., zm. 6.08.1994 r.). Z okazji 50. rocznicy ślubu otrzymali Medal za Długoletnie Pożycie małżeńskie. Mieli czworo dzieci: Stanisława ur. 23.04.1926 r., Marię ur. 10.08.1928 r., po mężu Najdek (żona późniejszego Przewodniczącego Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Luboniu w latach 1958-1961 – Stanisława Najdka), Kazimierę ur. 21.01.1932 r., po mężu Helwig, i Wiktora ur. 24.01.1938 r.

Mieszkali w Luboniu, na ul. Polnej 27.

Odnaczenia: *Wielkopolski Krzyż Powstańczy* (17.12.1958 r. nr C 75312), *Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski* (13.12.1973 r. nr 1816-73-4)

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-19 Koło Wiry (nr dypl. 2395), gdzie w 1938 r. był skarbnikiem, Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło

Wiry (nr leg. 2395), gdzie w 1939 r. pełnił funkcję komendanta. Od sierpnia 1958 r. należał do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 230813, leg. 214121).

Na podstawie: akt ZWPN RP 1914-19 Koło Wiry, ZPN 1918-19 Koło Wiry, akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; akt CAW w Warszawie; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 60; „Udział mieszkańców Gminy Komorniki w Powstaniu Wielkopolskim” Przemysław Mieloch, Komorniki 2009, str. 40; Aktu zgonu nr 86/1978 USC Luboń; Andrzej Kopa – „Spis biorących udział w Powstaniu Wielkopolskim”, Poznań 1928; „Rocznik Historyczny Lubonia”, Piotr P. Ruszkowski, t. 5, str. 33; („WL” 12-1994, str. 10), informacji wnuczki Danuty Roszyk (córki Mari Najdek) z mężem Andrzejem.

Mateusz Pokrywka,
Dorota Molińska,
Piotr P. Ruszkowski

ANIOŁA PIOTR

(?)

Pochodził z Lasku. Podczas I Wojny Światowej służył w pruskiej armii jako piechur. Na Święta Bożego Narodzenia przyjechał do domu tak jak jego młodszy brat Szczepan (artylerzysta).

Kiedy wybuchło Powstanie Wielkopolskie w Poznaniu, poszedł walczyć jeszcze w pruskim mundurze przeciwko Niemcom. Był uczestnikiem walk aż do końca powstania (podobnie jak brat).

Po zdemobilizowaniu wrócili do domu i zajęli się gospodarstwem.

Na podstawie publikacji „Wieści Lubońskie” 12-1998 str. 14; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 61.

Robert Wrześciński

Szczepan Anioł w mundurze powstańczym

ANIOŁA STEFAN

(1897-?)

Ur. 10.12.1897 r. w Żabikowie.

Podczas Powstania Wielkopolskiego służył w 2. Kompanii Służby Straży i Bezpieczeństwa w stopniu szeregowca.

Na podstawie akt 2. Kompanii Służby Straży i Bezpieczeństwa (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884).

Robert Wrześciński

przyjechał do domu tak jak jego straszny brat Piotr (piechur).

Kiedy wybuchło Powstanie Wielkopolskie w Poznaniu poszedł walczyć jeszcze w pruskim mundurze przeciwko Niemcom. Był uczestnikiem walk aż do końca powstania (tak jak brat). Służył jako artylerzysta w 8. Pułku Strzelców Wielkopolskich. Po zdemobilizowaniu

ANIOŁA SZCZEPAN

(1896-1961)

Pochodził z Lasku, urodził się 29.08.1896 r. Podczas I Wojny Światowej służył w pruskiej armii jako artylerzysta. Na Święta Bożego Narodzenia

Grób rodzinny Aniołów na cmentarzu w Wirach, w którym spoczywa też Szczepan
fot. www.wiry.pro-gis.pl

wrócili z bratem do domu w Lasku i zajęli się rodzinnym gospodarstwem.

Zmarł 17.06.1961 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Wirach.

Na podstawie publikacji „Wieści Lubońskie” 12-1998, str. 14; „Lubonia nie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 61.

Robert Wrzesiński

Na podstawie publikacji: „Wieści Lubońskie” 12-1999, str. 11; „Lubonia nie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 61.

Robert Wrzesiński

ANTONIEWICZ PIOTR (?)

Wchodził w skład Powiatowej Rady Ludowej powstałej 12.11.1918 r. w Poznaniu z okręgu Fabianowo. Radzie tej podlegała utworzona w powiecie przez por. Andrzeja Kopę Straż Ludowa. Raczej pewną jest jego przynależność do kompanii fabianowskiej batalionu zachodniopoznańskiego.

Mieszkał w Luboniu.

AUGUSTYNIAK JAN (1869-1947)

Ur. 2.12.1869 r. w miejscowości Wronczyn powiat Poznań, robotnik.

W Powstaniu Wielkopolskim brał udział od 27.12.1918 r. w szeregach Straży Ludowej w stopniu szeregowca.

Zmarł w 1947 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się z Katarzyną Andrzejak (ur.1874 r., zm. 1965 r.). Dzieci: Władysława (żona powstańca – Józefa Wasielewskiego), Maria, Antonina, syn NN.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Kościuszki 96 (122)

Jan Augustyniak (nie rozpoznany) na pocztówce przesłanej z I Wojny Światowej do rodziny

Grób rodzinny na cmentarzu w Żabikowie, w którym spoczywają Jan z żoną Katarzyną Augustyniakowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

Należał od 25.06.1934 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 10638, nr dypl. 6898, nr arch. 15179), później był członkiem Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (leg. 6898).

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo, przedwojennego ZPW 1918-1919, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884) oraz informacji uzyskanych od wnuczki – Marii Raźniak; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruskowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 62.

Robert Wrzesiński, Paweł Wolniewicz

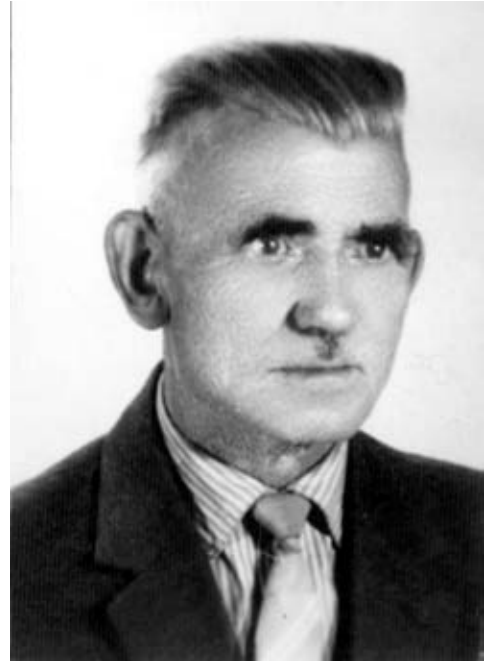
BAKIERA IGNACY

(1899-1981)

Robotnik, działacz społeczny, ppor. WP.

W armii pruskiej i Powstaniu Wielkopolskim był artylerzystą.

Ur. 20.01.1899 r. w Komornikach. Ojciec Antoni, matka Antonina z d.

Ignacy Bakiera

Szaj. W wieku 14 lat ukończył 4-klasową szkołę niemiecką w Komornikach. Potem przez rok pracował u gospodarza, dalej w cegielni w Fabianowie (nazwanej później Cegielnią Nowakowski i Synowie). Po dwóch latach pracy wcielono go do wojska. Żona Ignacego – Zofia Bakiera wspomniała, iż mąż żalił się, że bardzo źle znosił pobyt w niemieckim wojsku, bo był młody i czuł się potrzebny w domu.

Ignacy Bakiera znalazł się w artylerii polowej w Poznaniu, przy ulicy Solnej. Po czterotygodniowym przeszkoleniu wysłano go na front francuski – pod Kymelberg. Następnie znalazł się pod Cambrai, gdzie przebywał do zakończenia wojny w 1918 r. Dalsze losy tak wspomina w zyciorysie: *Stamtąd przywieziono mnie do Żagania. Tam się dowiedziałem, że w Poznaniu trwa powstanie. Zdezercerowałem z armii niemieckiej, przyjechałem do Leszna pociągami, a dalej do*

Czempinia przebywałem drogę pieszo, bo dojazdu nie było. Z Czempinia przyjechałem do Poznania i po dwóch dniach pobytu w domu u rodziców, w dniu 20.01. 1919 r. wstąpiłem jako ochotnik do Wojska Polskiego, z liczbą poborową 118. Zgodnie z frontowym wyszkoleniem został skierowany do obsługi dział w 14 Pułku Artylerii Lekkiej. W Powstaniu Wielkopolskim walczył w okolicach: Szamocina, Szubina, potem Babimostu, Siedlec, Powodowa i Wolsztyna pod dowództwem por. Krystkowiaka i kpt. Sindurskiego. Był ranny w kciuk prawej ręki. W wojsku służył w stopniu szeregowca do 15.12.1921 r.

Po zdemobilizowaniu od 1921 do 1942 r. był zatrudniony w Cegielni Nowakowski i Synowie. W 1940 r. uległ wypadkowi przy pracy, w wyniku którego doznał uszkodzenia kręgosłupa i zgniecenia klatki piersiowej. Rehabilitacja trwała ponad pół roku. Od 1942 r. do zakończenia wojny pracował w firmie „Nitsche”. Po wojnie do 1.06.1961 r. był zatrudniony jako palacz w lubońskich Zakładach Ziemniaczanych. 1.09.1961 r. przeszedł na rentę inwalidzką, a od 2.02.1964 r. na emeryturę. Zmarł 31.07.1981 r.

Po raz drugi ożenił się w 1952 r. z Zofią, która zamieszkała wtedy w Luboniu. Posiadał troje dzieci z pierwszego małżeństwa: Tadeusza ur. 19.05.1927 r., Eugeniusza ur. 4.06.1936 r. i Łucję 18.08.1940 r.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Spokojnej 12, później 22 Lipca 3.

Od 25.02.1934 r. należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych 1914-1919 Koło Żabikowo (nr ewid. 9059, nr dypl. 1860, nr arch. 9421), później do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 w Żabikowie. Po wojnie od 02.04.1947 r. do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 Koło

Żabikowo (nr 3603), od 22.08.1957 r. ZBoWiD-u, Koło Żabikowo. W 1946 r. wstąpił do PPS (po zjednoczeniu PZPR) Był też członkiem Rady Zakładowej, brał czynny udział w Referendum, akcjach wyborczych do Sejmu i Rad Narodowych.

Odznaczenia: Odznaka Wojsk Wielkopolskich, Medal Pamiątkowy za Wojnę 1918-21 (28.07.1932 r.), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (24.01.1958 r., nr C-2648), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (21.12.1972 r.).

W 2018 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Na podstawie: akt ZWPN RP 1914-19 Koło Żabikowo, przed- i powojennego ZPW 1918-19, akt ZBoWiD Koło Żabikowo, informacji żony – Zofii; publikacja „WL” 10-2007 r. str. 29; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 62.

Robert Wrzesiński

BANASIK ANDRZEJ

(1902-?)

Ur. 15.11.1902 r. w Strzałkowie.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim jako saper.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Narutowicza 1.

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, zweryfikowany 17.01.1935 r. (nr arch. 14067).

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 63.

Robert Wrzesiński

BARANIAK KAZIMIERZ

(1895-1960)

Kazimierz Baraniak

Kolejarz.

Ur. 02.03.1895 r. w Śremie, ojciec Antoni, matka Jadwiga z d. Płatek. Miał troje rodzeństwa: Leona, Ignacego oraz siostrę Józefę. W latach 1902 – 1908 uczęszczał do szkoły powszechnej w Śremie. Powołany do armii pruskiej walczył w I Wojnie Światowej.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik 27.12.1918 r. Walczył na terenie Poznania, został ranny w lewe ramię.

W okresie międzywojennym pracował jako

Przed domem Kazimierz i Franciszka Baraniakowie z synami: Henrykiem (stoi) i Leszkiem

kolejarz na PKP w Poznaniu. Powołany do Wojska Polskiego walczył w II Wojnie Światowej. Po wojnie ponownie podjął pracę na PKP, skąd w latach 50. przeszedł na rentę inwalidzką. Zmarł 17.03.1960 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Wirach.

Kazimierz Baraniak (z lewej) w armii pruskiej

Grób rodzinny na cmentarzu w Wirach, w którym leżą m.in. Kazimierz z żoną Katarzyną
fot. www.wiry.pro-gis.pl

Ożenił się w 1918 r. w Śremie z Franciszką Ratajczak (ur. 09.02.1890 r. w Głuchowie, zm. 01.07.1979 r., pochowana z mężem). Podopieczna ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 462843, leg. 681/90). Dzieci: Henryk (ur. 23.03.1919 r., księgarz), Leszek (ur. 1925 r., prawnik).

Mieszkał od 1919 r. w Luboniu, początkowo przy ul. Dworcowej 22, później przy ul. Dzierżyńskiego 59 (Armii Poznań).

Odnaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy.

Należał do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1.

Kazimierz Baraniak z wnukiem Piotrem

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1, informacji wnuczki Heleny Kulki; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 63.

Robert Wrzesiński, Paweł Wolniewicz

BARTKOWIAK ANTONI

(1903-1990)

Antoni Bartkowiak

Kowal, ppor. WP.

Ur. 05.01.1903 r. w Górcze, powiat Śrem, ojciec Józef matka Franciszka z d. Wojciechowska. Rodzeństwo: Jan (zginął w 1920 r. walcząc pod Beresteczkiem w wojnie polsko-bolszewickiej), Franciszek (służył w armii Andersa), Kazimierz, Władysław, Agnieszka i Władysława. Do szkoły podstawowej uczęszczał w Pieraniu, powiat Inowrocław. Do momentu wybuchu Powstania

Antoni Bartkowiak w mundurze ułańskim

Wielkopolskiego mieszkał w Kwieciszewie powiat Mogilno.

Tam też jako piętnastoletni ochotnik 28.12.1918 r. przystąpił do powstania. Walczył pod dowództwem Michała Badyńy w 1. szwadronie 26. Pułku Ułanów Wielkopolskich m.in. pod Kwieciszewem, Mogilnem, Strzelnem i Inowrocławiem. Później pozostał jako ochotnik w armii polskiej biorąc udział od sierpnia 1919 r. do marca 1920 r. w wojnie polsko-bolszewickiej Walczył m.in. w okolicach Baranowicz (dzisiejsza Białoruś) i Nowogródka. Jak wspomina córka Sabina: *Ojciec często wracał myślami do tamtego okresu i wspominał wojskowe, nieświeże śledzie na obiad i przesmaczne bliny, którymi częstowała ich miejscowa społeczność. Często śpiewał nam też powstańcze czy legionowe pieśni.* Po zakończeniu wojny pozostał w armii i uczęszczał w okresie od 12.01.1922 r. do 08.07.1922 r. do szkoły podkuwania koni przy DOK 7 w Poznaniu. Mianowany został 24.06.1922 r. do stopnia podporucznika rezerwy.

Żniwa na majątku w Wirach. Przy lokomobili z lewej stoi z przodu kowal Antoni Bartkowiak

Podwórze
z maszynami
rolniczymi na
majątku w Wi-
rach

Dożynki na majątku w Wirach –
20 września 1925 roku

Zdjęcie ślubne Antoniego i Marii Bartkowiaków

Po zwolnieniu z armii – jak pisał w swoim życiorysie: *Egzamin mistrzowski w zawodzie kowala zdałem 1 maja 1930 r. w Izbie Rzemieślniczej w Poznaniu*. W tym czasie pracował w majątkach rolniczych rodziny Czartoryskich najpierw w Gogolewie k. Książa, później w Wirach. W tym czasie zarządcą majątku był Antoni Szyfter – Powstaniec Wielkopolski. W czasie II Wojny Światowej, gdy majątek zajęli Niemcy wywieziono go na przymusowe roboty do Włocławka. Po zakończeniu wojny pracował jako kowal w znacjonalizowanym majątku – Spółdzielni Produkcyjnej w Wirach. Po jej rozwiązaniu pod koniec lat 50. pracował w Zakładach Nawozów Fosforowych w Luboniu, aż do momentu przejścia na rentę inwalidzką w 1966 r. Zmarł 18.01.1990 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Wirach.

Ożenił się w 1931 r. z Marią Stachowską (ur. 12.04.1904 r. w Wirach, zm. 26.05.1966 r.). Dzieci: Jan (ur. 27.04.1932 r.), Sabina Ratajczak (ur. 27.10.1938 r.).

Mieszkał od 1982 r. w Luboniu przy ul. Osiedlowej 10/3.

Odnaczenia: Medal Pamiątkowy za Wojnę 1918-1921 (02.09.1929 r.), Wielkopolski Krzyż Powstańczy

(22.12.1969 r., nr 1403-69-6), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (30.10.1974 r., nr 1450-74-40), Dyplom z okazji 50. rocznicy Powstania Wielkopolskiego (27.12.1968 r.), Dyplom w uznaniu za udział w dziele przywrócenia ziem Polsce „Skąd nasz ród” – za walkę i pracę dla ojczyzny (1988 r.).

Należał do ZBoWiD-u w Poznaniu (nr ew. 221813, nr leg. 0177007), od 30.08.1983 r. do Koła Żabikowo.

Na podstawie materiałów i informacji córki Sabiny Ratajczak z mężem Stanisławem; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 64.

Paweł Wolniewicz

BARTKOWIAK FRANCISZEK

(?)

Żołnierz armii Andersa.

Brat Antoniego Bartkowiaka – Powstańca Wielkopolskiego, ojciec Józef matka Franciszka z d. Wojciechowska. Rodzeństwo: Jan (zginął w 1920 r. walcząc pod Beresteczkiem w wojnie polsko-bolszewickiej), Antoni (też Powstaniec Wielkopolski), Kazimierz, Władysław, Agnieszka i Władysława.

Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim.

W czasie II Wojny Światowej, walczył w Armii Andersa.

Mieszkał w Lasku.

Na podstawie informacji dostarczonej „Wieściom Lubońskim”.

Piotr P. Ruszkowski

BARTKOWIAK PAWEŁ

(1898-1946)

Ur. 02.01.1886 r. w Warden powiat Aruswalde. Ojciec Paweł, matka Jadwiga z domu Krych, robotnik.

Podczas Powstania Wielkopolskiego służył w V Kompani Batalionu Garnizonowego II Poznań w stopniu szeregowca.

Ożenił się w 1914 r. w Rokietnicy z Katarzyną z domu Fadulska (ur. 10.02.1886 r., zm. 7.03.1965 r. w Lasku, pochowana w Wirach). Mieli dwoje dzieci, m.in. Franciszkę po mężu Szymańska (ur. 1.12.1917 r., zm. 10.01.1993 r.)

Mieszkał w Lasku, ul. Sobieskiego 47.

Zmarł 5.10.1946 r. w Lasku

Na podstawie akt V Kompani Batalionu Garnizonowego II Poznań (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 66; Aktu zgonu nr 103/1946 USC Luboń

Robert Wrześniński, Piotr P. Ruszkowski

BASIŃSKI IGNACY

(1897-1977)

Urzędnik, ochotnik oddziału nowotomyskiego, ppor. WP.

Ur. 29.06.1897 r. w Sworzycach, powiat Nowy Tomyśl, ojciec Jakub, matka Rozalia z d. Łukaszyk. Wykształcenie średnie. W 1916 r. został powołany do niemieckiego wojska, do Bydgoszczy. Na froncie podczas I Wojny Światowej był niedługo. Ranny wrócił do domu z poważnymi obrażeniami.

Jednak na wieść o Powstaniu Wielkopolskim przyłączył się do zrywu i brał w nim udział w okolicach miejscowości: Sworzycy, Kąkolewo, Albertowsko, Nowy Tomyśl. Ze względu na

Ignacy Basiński jako rekrut w armii pruskiej kwiecień 1916 r. Bydgoszcz

stan zdrowia nadszarpniętego podczas I Wojny Światowej nie mógł być na pierwszej linii działań powstańczych.

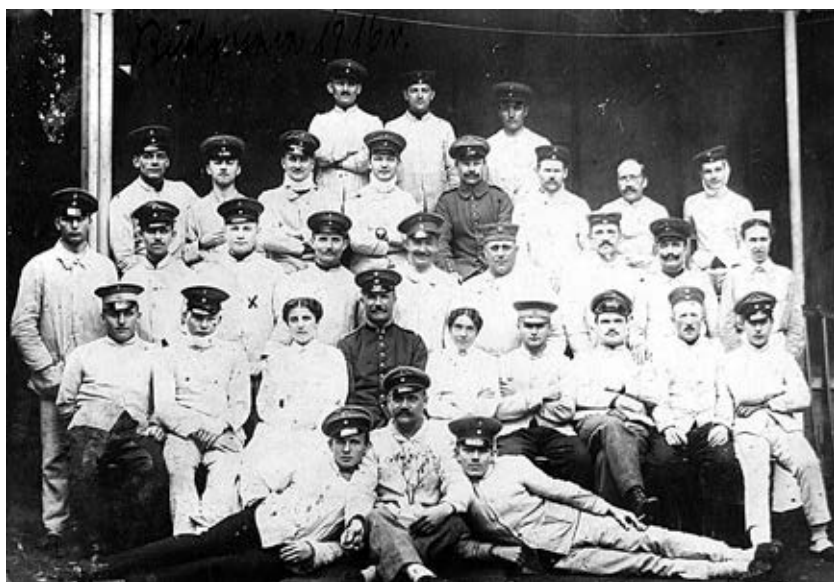
Po Powstaniu Wielkopolskim uzupełnił wykształcenie – zdał małą maturę i podjął pracę w Prokuraturze na ulicy Młyńskiej w Poznaniu, gdzie prowadził

Ignacy Basiński w wieku 77 lat w mundurze galowym jako podporucznik kombatanant – powstaniec wielkopolski z licznymi odznakami i odznaczeniami

Ignacy Basiński z żoną Jadwigą i synem Marcelim

Ranny w I wojnie trafił do szpitala w Bydgoszczy. I. Basiński trzeci z lewej w 3 rzędzie (zaznaczony krzyżykiem)

Państwo Basińscy podczas srebrnych godów w 1951 r. przed kościołem w Wirach

Ignacy Basiński przed swoim domem na ul. 1 Maja

sekretariat. Na tym stanowisku pracował także po II Wojnie Światowej. Awansowany do stopnia podporucznika rezerwy. Zmarł 28.09.1977 r., pochowany na cmentarzu w Wirach.

Ożenił się z Jadwigą Michałek. Mieli jedno dziecko – Marcelego Stanisława, który zmarł w wieku 29 lat.

Mieszkał w Luboniu na ulicy 1 Maja 30.

Odznaczenia: Odznaka Wojsk Wielkopolskich, Medal X-lecia Polski Ludowej, odznaka strzelecka, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (C-73350 – 24.12.1958 r.), Krzyż Zasługi, Wielkopolski Krzyż Powstańczy (B-67134 – 5.01.1958 r.), Medal za Długoletnią Służbę, Medal Dziesięciolecia Odzyskania Niepodległości.

Należał do ZBoWiD-u, Koło nr 1 Luboń (nr 206973, leg. 294231), gdzie pełnił funkcję sekretarza.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło nr 1 Luboń, informacji wnuczki – Izabeli Bajbak. Publikacja „Wieści Lubońskie”

02-2009, str. 29; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 66.

Robert Wrześniński

BAUZA WOJCIECH

(1895-1978)

ppor. WP.

Ur. 01.04.1895 r.

Był powstańcem wielkopolskim – uczestniczył w walkach o Żnin i Szubin. Zm. 02.03.1978 r.

Mieszkał w Poznaniu przy ul. Szczepana 19 m. 4.

Należał do Koła ZBoWiD Luboń 1.

Na podstawie akt Koła ZBoWiD Luboń 1; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 68.

Robert Wrześniński

BOBER STANISŁAW

(?)

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Lipowej 28. Najprawdopodobniej zmarł przed lub w czasie II Wojny Światowej.

Należał w 1938 r. do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 Koło Żabikowo. W powojennych aktach związków kombatanckich w Luboniu nie występuje.

Na podstawie akt ZPW 1918-1919, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 68.

Robert Wrześniński

BORDA ANDRZEJ

(1901-1982)

Andrzej Borda

Robotnik, ochotnik z Lubonia, ppor WP.

Ur. 18.11.1901 r. w Luboniu, ojciec Józef, matka Magdalena z d. Guziałek. Ukończył Szkołę Podstawową w Luboniu. Miał brata powstańca – Marcina. Następnie pomagał rodzicom, pracując w różnych zakładach. Od 17.09.1918 r. był zatrudniony w Głównych Warsztatach na kolei w Poznaniu. Z zawodu był spawaczem.

Podczas Powstania Wielkopolskiego w 1918 r. brał udział w wyzwoleniu Poznania i okolic oraz w walkach pod Chodzieżą. Jego dowódcą był por. Gauke. 11.01.1919 r. zgłosił się jako ochotnik do formującego się 1 Pułku Strzelców Wielkopolskich (późniejszego 55 Poznańskiego Pułku Piechoty), którego dowódcą był płk. Daniel Konarzewski. Służył w II

kompanii ciężkich karabinów maszynowych dowodzonej przez por. Gauke. W powstaniu walczył do 18.02.1919 r. W jednostce pozostał do 17.11.1920 r., czyli należy domyślać się, że wziął udział w wojnie polsko-bolszewickiej.

Po przejściu do cywila ponownie podjął pracę na PKP w Głównych Warsztatach w Poznaniu, gdzie był zatrudniony do 1940 r. Następnie pracował w Elektrycznej Kolei Dojazdowej w Łodzi. 7.08.1944 r. został aresztowany przez gestapo i jak podaje w życiorysie: *za utrzymanie swej narodowości* wywieziono go na karne roboty do Lipska, gdzie pracował w firmie „Dromas-Werk”. W 1945 r. wrócił do kraju i ponownie pracował w Elektrycznej Kolei Dojazdowej w Łodzi. Od 2.05.1952 r. był zatrudniony w HCP w Poznaniu, gdzie pracował do przejścia na emeryturę 3.12.1966 r. Zmarł jako wdowiec – 15 09.1982 r.

Mieszkał w Luboniu przy ulicy Strumykowej 25 (6).

Odnaczenia: Krzyż Walecznych nadany podczas służby w 1 Pułku Strzelców Wielkopolskich w 1919 r., Wielkopolski Krzyż Powstańczy (7.05.1971 r., nr 380-75-8).

Należał od 1972 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 228650, leg. 22920).

Grób Andrzeja Bordy na cmentarzu w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 68.

Robert Wrześniński

BORDA MARCIN

(1899-1972)

Marcin Borda

Ur. 28.10.1899 r. w Luboniu, ojciec Józef (ur. 04.02.1873 r., zm. 19.02.1940 r.), matka Magdalena z d. Guziołek (ur. 10.07.1873 r., zm. 20.10.1951 r.). Miał ośmioro rodzeństwa: Andrzej (także Powstaniec Wielkopolski, ur. 18.11.1901 r., zm. 08.08.1982 r.), Agnieszka Krzyżaniak (ur. 21.01.1904 r., mąż Maksymilian),

Rodzice Marcina – Magdalena i Andrzej Bordowie

Józef (ur. 18.11.1905 r., zm. 24.10.1961 r.), Antoni (ur. 21.11.1907 r., zm. 19.06.1978 r.), Walenty (ur. 12.02.1909 r., zm. 03.02.1976 r.), Władysław (ur. 17.05.1911 r., zm. 16.10.1969 r.), Kazimierz (ur. 30.12.1912 r., zm. 23.10.1969 r.) i Stanisław, który zginął w czasie Kampanii Wrześniowej (ur. 03.03.1915 r., zm. 09.10.1939 r.). Ukończył Szkołę Podstawową w Luboniu.

Do powstania wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik w 1918 r. biorąc udział w wyzwoleniu Poznania i okolic.

Ożenił się w 1921 r. z Heleną z d. Lisiak (zm. 01.07.1985 r., ojciec Józef, matka Petronela). Dzieci: Marian (ur. 18.09.1922 r., zm. 18.02.1996 r.),

Przed domem rodzinnym Bordów przy ul. Strumykowej 25, gdzie Marcin przyszedł na świat, siedzą od lewej: Andrzej Borda, Józef Borda, Magdalena Borda i Marcin Borda; za nimi od lewej: Antoni Borda, Józef Borda (jr), Stanisław Borda, Agnieszka Borda-Krzyżaniak, Władysław Borda, Kazimierz Borda i Walenty Borda

Zdjęcie rodzinne, Marcin Borda siedzi centralnie w białej kurtce. Za nim stoi Franciszek Harke (3 z lewej) sąsiad z ul. Spadzistej – też powstaniec wlkp.

Wanda po mężu (Tadeusz) Grochowina (ur. 04.04.1925 r., zm. 22.02.1972 r.), Aleksander (ur. 06.08.1927 r., zm. 06.01.1984 r.).

Przez wiele lat przebywał na rencie inwalidzkiej (I grupa) poruszając się w wózku inwalidzkim.

Mieszkał przy ul. Strumykowej 30. Od urodzenia mieszka tu obecnie jego wnuczka – Barbara Schulz (córka Wandy) z mężem Kazimierzem.

Zmarł 27.02.1972 r. w Luboniu, pięć dni po wybuchu dekstryny w Zakładach Ziemniaczanych, na skutek którego, podczas eksplozji zginęła mieszkająca z nim – sprawując opiekę córka – Wan-

Dom wybudowany przez Marcina Bordę w 1927 r., przy ul. Strumykowej 30. Mieszkał tu do śmierci. Przed domem wnuczka Marcina Bordy – Barbara Schulz z mężem – Kazimierzem i wnukami – Filipem i Kacprem
fot. Paweł Wolniewicz

Żabikowski Ausweis Mariana Bordy – syna Marcina z okresu okupacji niemieckiej

Córka Marcina Bordy – Wanda Grochowina, która zginęła podczas wybuchu dekstryny w 1972 roku

da. Jak wspomina rodzina: *załamał się wówczas i pękło mu z żalu serce*. Został pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Na podstawie: „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 69; informacji wnuczek: Barbary Schulz, Sylwii Bordy i Haliny Bordy-Kamińskiej

Robert Wrześniński,
Paweł Wolniewicz

Grób Marcina i Heleny Bordów na cmentarzu w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

BRENCZ JAN

(1893-1976)

Jan Brencz

Robotnik, ppor. WP, członek „Sokoła” i Straży Ludowej, ppr. WP, świadek śmierci pierwszego powstańca – Franciszka Ratajczaka.

Ur. 09.06.1893 r. w Wanne - Gelsenkirchen (Niemcy), ojciec Jan, matka Katarzyna z d. Weinrauder. Rodzeństwo: Antoni, Maria, Apolonia, Zofia, Jadwiga. Jan szkołę podstawową rozpoczął w 1900 r. w Niemczech, a ukończył w 1909 r. w Poznaniu, gdyż po śmierci ojca matka z dziećmi wróciła na tereny rodzinne. Zamieszkali w Poznaniu, przy ul. Nad Wierzbakiem. Jan do momentu powołania do armii pruskiej w 1914 r. pracował jako robotnik w prywatnym przedsiębiorstwie budowlanym. W I wojnie światowej walczył w artylerii ciężkiej aż do zakończenia działań wojennych w 1918 r. W bitwie pod Verdun został ranny w policzek. Pułk, w którym walczył Jan, został zdziesiątkowany przez tyfus, ale on sam, pomimo ciężkiej choroby, przeżył.

Jako członek „Sokoła” należał do Straży Ludowej.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik w Poznaniu 27.12.1918 r. Walczył m.in. przy

zdobywaniu cytadeli poznańskiej oraz pod: Szubinem, Rynarzewem, Krotoszynem, Rawiczem, Gołańczą i Zbąszynem. Był świadkiem śmierci pierwszego powstańca – Franciszka Ratajczaka, o czym tak wspomina w życiorysie: *śmiertelnie ранnego Franciszka Ratajczaka wniosłem do bramy*. Służbę wojсковą w stopniu szeregowego pełnił do 30.04.1920 r. w 14 pułku artylerii ciężkiej i w 10 pułku pod dowództwem płk. Kopy i kpt. Chmielnika.

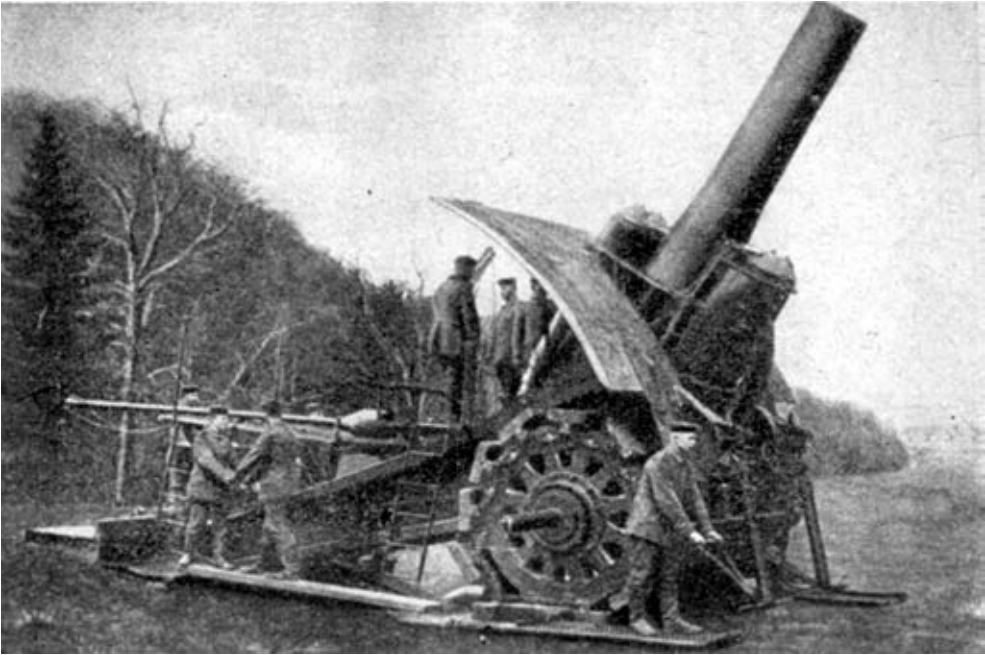
W latach 1920-22 pracował jako robotnik w zakładach H. Cegielskiego, a od 1922 r. aż do przejścia na emeryturę w 1958 r. w Zakładach Przemysłu Ziemiaczanego w Luboniu na wydziale syropiarni. Mianowany został do stopnia podporucznika. Zm. 01.12.1976 r. w Luboniu, pochowany został na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się w 1921 r. z Franciszką Ziętek (ur. 26.03.1895 r. w Lasku, ojciec Kazimierz, matka Walentyna z d. Kachel-ska, zm. 21.10.1978 r.). Najpierw chodziła do szkoły w Lasku, a następnie od 1904 do 1912 r. w Luboniu. Od 1947 r. do przejścia na emeryturę w 1958 r. pracowała w lubońskich Zakładach Ziemiaczanych. Dzieci: Joanna - ur. 28.03.1922 r., Maria - 15.08.1923 r.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Dzierżyńskiego 31/3 (Armii Poznań)

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (24.01.1958 r., C-2669), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (21.12.1972 r., nr 1594-72-13).

Od 01.11.1937 r. należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 Koło Żabikowo (nr ewid. 22680, nr dypl. 16125, nr arch. 24552), później do przed- i powojennego Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 9nr 3574), do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208684, leg. 302342), a przed II wojną do Związku

Dom rodzinny przy ul. Armii Poznań.

Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 (leg. 3574).

Na podstawie: akt ZWPN RP 1914-19, akt ZPW 1918-19, akt ZBoWiD-u Koło Żabikowo i wspomnień wnuczki Elżbiety Pietruchy i Lidii Brzeźny; „Wieści Lubońskich” 12-2002 str. 21; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruskowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 69.

Piotr P. Ruskowski i Paweł Wolniewicz

Zdjęcie ilustrujące I wojnę światową z podręcznika historii dla klas 8 w wydaniach z 1969 i 70 roku. Jan Brzeźniński stoi z przodu na pierwszym planie przy dziale niemieckim do niszczenia schronów betonowych kaliber 42 (pocisk ważył 900 kg).

BRZEZIŃSKI JAN

(1892-1963)

Mistrz malarski, ochotnik Kompanii Bukowskiej, plut. WP.

Ur. 12.07.1892 r. w Buku (pow. Nowy Tomyśl). Rodzice Józef i Rozalia. Ukończył 7 klas szkoły podstawowej. Z zawodu był mistrzem malarskim. Prowadził warsztat rzemieślniczy – wytwórnię gumowych wałków malarskich w Luboniu, na ul. Poniatowskiego 21.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 27.12.1918 r. Walczył przy zdobywaniu Wolsztyna (6 stycznia) oraz

w walkach o Zbąszyń w Kompanii Bukowskiej. W wojsku polskim pozostał do 1.04.1920 r. Posiadał stopień plutonowego.

Zmarł 19.11.1963 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się w 1945 r. z wdową Marią Partkun (z d. Belak), ur. 4.12.1903 r. w Gębicach koło Czarnkowa. Żona miała dwie córki z poprzedniego małżeństwa. Zmarła 11.03.1975 r.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Poniańskiego 21 (33)

Odnaczenia: Medal Niepodległości, Wielkopolski Krzyż Powstańczy (C-2671)

W 2018 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Od 26.07.1947 r. należał do *Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-19*, Koło Luboń (nr 3572). Zweryfikowany 10.09.1947 r. nr 35721957, *ZBoWiD-u*, Koło Żabikowo (nr 208683, leg. 302341).

Na podstawie: akt ZPW 1918-19, akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Luboniańskie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 71.

Mateusz Pokrywka

Grobowiec Jana Brzezińskiego na cmentarzu w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

BUDNY JAN

(1900-1978)

Jan Budny - młodzieniec

Cieśla, ochotnik z Poznania, ppor. WP.

Ur. 23.05.1900 r. we wsi Rataje (obecnie Poznań), ojciec Ignacy (ur.1864 r., zm.1944 r.), matka Barbara z d. Kosicka (ur.1860 r., zm.1930 r.). Rodzeństwo: Elżbieta

Jan Budny w późniejszym wieku

W armii pruskiej na froncie we Francji – 1918 r. Jan Budny stoi drugi z prawej

Podczas II wojny światowej. Jan Budny siedzi drugi z prawej

(ur. 1897 r., zm. 1991 r.), Andrzej, Cecylia (ur. 23.10.1903 r., zm. 21.07.1985 r.), Katarzyna i Maria. Od 31.03.1906 r. do 31.03.1914 r. uczęszczał do niemieckiej szkoły powszechnej we wsi Rataje, gdzie ukończył 8 klas (jednak jak pisał w życiorysie – w *utrzymaniu polskości jak w piśmie tak w czytaniu rolę odgrywało*

wychowanie rodziców. W czerwcu 1918 r. został powołany do wojska niemieckiego w Jeleniej Górze, skąd po wyszkoleniu trafił do 195. Dywizji Piechoty we Francji. Po kapitulacji Niemiec przyjechał do Poznania.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik 27.12.1918 r. do

Rodzina Jana i Agnieszki Budnych. Od lewej stoją: córka Krystyna, syn Henryk i córka Danuta

5. kompanii 1. pułku strzelców wielkopolskich, walczył między innymi o Cytadellę Poznańską pod dowództwem por. Kociemskiego. 27.01.1919 r. wraz z oddziałami powstańców wymaszerował do Biedruska. W kwietniu 1919 r. ciężko zachorował na nerki i gardło, które 3.05.1919 r. zoperowano w poznańskim szpitalu przy ul. Łąkowej. W czerwcu 1923 r. w stopniu plutonowego zwolniony z wojska.

W latach 1924-1927 uczył się zawodu ciesielskiego. Od 1932 do 1937 r. pracował doraźnie, sezonowo lub był na bezrobociu. W 1938 r. rozpoczął pracę jako cieśla w Zakładzie Nawozów Fosforowych w Luboniu. 26.08.1939 r. zmobilizowany, jako dowódca drużyny brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r. pod dowództwem por. Reszelskiego. Walczył m.in. pod Sochaczewem i nad Bzurą. 18.09.1939 r. dostał się do niewoli niemieckiej i przewieziony do Stalagu

II A Neubrandenburg (Mecklenburg), gdzie przebywał do zakończenia wojny (10.05.1945 r.). Po wojnie wrócił do Zakładów Chemicznych. W 1960 r. poszedł na rentę inwalidzką, a w 1965 r. na emeryturę. Jak wspomina córka Krystyna: *ojciec nareszcie znalazł czas na życie rodzinne, które tak lubił i za którym tak tęsknił – każdemu z nas nadawał charakterystyczny przydomek. Należał do „Lutni” w Żabikowie, grał na skrzypcach i akordeonie, należał też do chóru przy kościele pw. św. Barbary.* 26.04.1972 r. został mianowany na stopień podporucznika. Zmarł 14.12.1978 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się 27.11.1927 r. w Luboniu z Agnieszką Maciejewską (ur. 1897 r. w Nojewie, o. Stanisław, m. Anna). Dzieci: Genowefa (ur. 1928 r.), Danuta (ur. 1931 r.), Krystyna (ur. 1933 r.) i Henryk (ur.1934 r.).

Mieszkał od czerwca 1923 r. w Żabikowie, przy ul. Szkolnej 18.

Odnaczenia: Dyplom powstańcy nadany przez Zarząd Główny Weteranów Powstań Narodowych 1914-1919 (1934 r.), Medal Zwycięstwa i Wolności (09.05.1946 r.), Odznaka Grunwaldzka (09.05.1946 r.), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (06.03.1974 r. 167-73-29), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (23.04.1975 r. 524-75-34).

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Należał od 02.10.1932 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 (nr dypl. 3991, nr arch.

Jan Budny – żołnierz armii pruskiej na zdjęciu z matką i siostrą

Świadectwo ukończenia szkoły w latach 1906-1914 przez Jana Budnego, z 31 marca 1914 roku ze szkoły na Ratajach, wówczas wsi w powiecie Poznań-Wschód

11038), zweryfikowany 30.08.1934 r. pod nr. 11038, skreślony 23.08.1936 r. Przed wojną należał też do Ogólnego Związku Podoficerów Rezerwy w Żabikowie, gdzie był sekretarzem. Po wojnie wstąpił do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 234007, leg. 18277).

Na podstawie: akt ZWPN RP 1914-19 Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884), akt

Grobowiec małżonków Agnieszki i Jana Budnych na cmentarzu w Żabikowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

ZBoWiD-u, Koło Żabikowo oraz materiałów i informacji uzyskanych od córki – Krystyny Sibińskiej i wnuczki – Marii Jankowskiej; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 71.

*Aleksandra Siatka,
Paweł Wolniewicz*

BUDZYŃ IGNACY

(1894-1947)

Ur. 16.07.1894 r. w miejscowości Pysząca, powiat Śrem, ojciec Michał (11.09.1850 r. w Pysząca), matka Katarzyna z d. Frąckowiak (ur. 27.10.1854 r. w Wirginowie). Miał dwóch braci: Kazimierza i Józefa. Szkołę powszechną ukończył w miejscu urodzenia.

Udział w Powstaniu Wielkopolskim rozpoczął 27.12.1928 r. Służył w Kompanii Śremskiej w stopniu szeregowca. Walczył w powstaniu do jego zakończenia, a następnie brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej.

W okresie międzywojnia i okupacji hitlerowskiej pracował w Zakładach Przemysłu Ziemniaczanego (ZPZ) w Luboniu. Zm. 12.03.1947 r. pochowany na cmentarzu w Kawnicach niedaleko Konina.

Ożenił się 19.08.1919 r. z Marianną z d. Szerement (ur. 01.04.1896 r. w Kalejach, powiat Śrem; zm. 20.12.1986 r. w Luboniu, pochowana na cmentarzu w Żabikowie, ojciec Michał, matka Balbina z d. Adamska). Od 26.06.1964 r. była podopieczną ZBoWiD-u, Koła Luboń 1 (nr 463976, leg. 1814). Dzieci: Waleria ur. 07.12.1920 r. w Mechlinie,

Budzyń Ignacy (stoi 1. z lewej – zaznaczony krzyżykiem) – pamiątkowe zdjęcie drużyny, na odwrocie odręczny opis: *Powstańcy Wielkopolscy z I kompanii śremskiej*

W tym domu przy ul. Armii Poznań 32 na piętrze mieszkała rodzina Ignacego Budzynia
fot. Paweł Wolniewicz

powiat Śrem, zm. 11.02.1942 r. w Luboniu, pochowana na cmentarzu w Żabikowie (zmarła na skutek wykonywania ciężkiej pracy przy kopaniu okopów podczas okupacji – przyczyną śmierci była gruźlica lub zapalenie płuc), Maria (zmarła również podczas okupacji tak jak jej siostra podczas kopania rowów tylko nieco później), Bronisław ur. 02.09.1923 r. w Zbrudzewie koło Śremu, zm. 19.12.1983 r. w Poznaniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie (później ekshumowany i przeniesiony do grobu ojca w Kawnicach).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Poznańskiej 22 (Dzierżyńskiego 32, obecnie Armii Poznań 32).

Należał od 23.01.1933 r. do Związku Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 5538, nr dypl. 472, nr arch. 8137). Po wojnie był członkiem ZBoWiD-u, Koło Luboń 1.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884), akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; „Luboniańskie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 74; Informacji i materiałów wnuczki – Ewy Budzyń oraz od męża prawnuczki – Dariusza Krysztofiaka.

*Robert Wrzesiński,
Paweł Wolniewicz*

BURDAJEWICZ WOJCIECH

(1878-?)

Ur. 23.04.1878 r. w Luboniu.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim, miał stopień kaprała.

Mieszkał w Stęszewie przy ul. Ślusarskiej 1.

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Stęszew, zweryfikowany 30.05.1934 r., (nr dyplomu 2822).

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 Koło Stęszew (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Luboniańskie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 74.

Robert Wrzesiński

BURKICIAK JÓZEF

(1894-1972)

Listonosz, ochotnik batalionu zachodniopoznańskiego, ppor. WP.

Ur. 06.03.1894 r. w Rogierówku, powiat Poznań, ojciec Jakub, matka Katarzyna z d. Nowicka.

Szkołę podstawową ukończyłem w Kiekrzu. Następnie wyuczyłem się zawodu kowalskiego – pisze w życiorysie pan Józef. Po wybuchu I wojny światowej, 1.12.1914 r. rozpoczął służbę wojskową w Toruniu. Początkowo był krótko na froncie wschodnim, gdzie walczył z Rosjanami – pod Nowogródkiem. Pozostałą część wojny służył na froncie zachodnim. Z zapisu książeczki wojskowej wynika, że był szeregowcem w 176. Pułku Piechoty (176 Pułk Piechoty inaczej 9. Zachodniopruski, garnizon: Chełmża (Culm), Toruń (Thorn), utworzony 31.03.1897 r. przydział do XVII Korpus Armii). Józef Burkiciak walczył pod

Józef Burkiciak w pruskim wojsku, na piersi wstążka za rany

Verdun, w maju 1917 r. został ranny. W swoim życiorysie pisze: *Po zwolnieniu ze szpitala zostałem uznany jako inwalida 54%. Z zapisu w książeczce wojskowej wynika też, iż z niemieckiego wojska był zwolniony 23.11.1918 r.*

Józef Burkiciak

Józef Burkiciak w życiorysie napisał o swoim udziale w Powstaniu Wielkopolskim: *27 grudnia 1918 roku wstąpiłem na ochotnika do organizującego się oddziału powstańczego powiatu poznańskiego; Brałem udział z bronią w ręku w walkach Poznań – Ławica i terenie Poznania. Pod dowództwem płk. Kopy brał udział w walkach pod Chodzieżą, Krobią i Zdunami. Następnie w 10 Pułku Strzelców Wielkopolskich (od 1.02.1920 r. – 68*

Przed pocztą w Książu, Józef Burkiciak stoi 3 z lewej

Przedwojenni listonosze przed pocztą w Książu, Józef Burkiciak stoi 6 z lewej. Na torbach napis: „SPRZEDAŻ ZNACZKÓW POCZTOWYCH”

Pułku Piechoty).. Był uczestnikiem wojny polsko-bolszewickiej, podczas której tak jak na początku swojej służby w niemieckim wojsku, walczył pod Nowogródkiem. 20.09.1920 r. otrzymał bezterminowy urlop. Do rezerwy przeniesiony z końcem 1920 r. Od 1921 r. aż do przejścia na emeryturę 10.05.1959 r. pracował na poczcie. Posadę listonosza na poczcie otrzymał jako wyraz uznania – w nagrodę za walkę z bolszewikami i obronę Polski. Najpierw był zatrudniony w Poznaniu, potem koło Jarocina, następnie w Książu, a na końcu w Sęszewie. Kiedy wybuchła II wojna światowa jako pracownik państwowy z rodziną był ewakuowany wozem konnym ze Sęszewa do Wrześni. W drodze doszło do tragedii – urodzony 27.08.1939 r. synek Jerzy zmarł na skutek upałów. Podczas okupacji cały czas był zatrudniony w Sęszewie jako listonosz. Po wojnie otrzymał pracę listonosza w Poznaniu. Zm. 06.01.1972 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu

w Żabikowie. Pośmiertnie, 11.11.1972 r. został awansowany do stopnia podporucznika.

W latach dwudziestych ożenił się z Katarzyną z d. Domin (ur. 1902 r. w Chwałkowie koło Książa, zm. w 1982 r.). Dzieci: Jan (nie żyje), Janina (nie żyje), Stanisława, Jerzy (ur. 27.08.1939 r., zm. 09.1939 r.), Kazimierz (ur. 14.01.1943 r. w Sęszewie).

Będąc już na emeryturze w 1963 r. zamieszkał w Luboniu, przy ówczesnej ul. Armii Czerwonej 45 (11 Listopada).

Odnaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (22.12.1969 r.)

28.07.1967 r. został członkiem ZBoWiD-u (nr 222911).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo i wspomnień syna – Kazimierza; „Wieści Lubońskie” 11-2008 r. str. 29; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 74.

Robert Wrzesiński

BURZYŃSKI ANTONI

(1900-1974)

Robotnik, Powstaniec Wielkopolski, uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r., ppor. WP.

Ur. 09.05.1900 r. w Chrustowie powiat Oborniki w rodzinie robotniczej, ojciec Antoni, matka Małgorzata z d. Bączyk.

- W 1906 r. zacząłem uczęszczać do Szkoły Podstawowej w Pamiątkowie pow. Poznań. Szkołę Podstawową ukończyłem w 1914 r. w Ławicy k. Poznania. Po wybuchu I wojny światowej pracowałem w majątku Ławica do 1918 r. W czerwcu tego roku zostałem powołany do armii niemieckiej, skąd w listopadzie dezercerowałem. Od grudnia 1918 r. brałem udział w Powstaniu Wielkopolskim m.in. w zdobyciu stacji lotniczej „Ławica” w dniu 6.01.1919 r. – opisywał swoją młodość. Szefem grupy powstańczej, do której należał, był Pilaczyński zamieszkały w Ławicy.

Następnie po 06.01.1919 r. pełnił służbę wartowniczą na Forcie VII – małym i dużym. W czerwcu 1919 r. został powołany do Armii Wielkopolskiej – 4. Pułku Strzelców Wielkopolskich w Gnieźnie, następnie Inowrocławiu. Brał udział w potyczkach z Niemcami w Kaczkowie i Nowej Wsi. Przeniesiony do rezerwy w stopniu starszego szeregowca w lipcu 1923 r. z 55. Poznańskiego Pułku Piechoty. Można zatem domyślać się, że wziął udział w wojnie polsko-bolszewickiej, jednak nie ma na to żadnych dowodów.

Zamieszkał w Świerczewie, podejmując pracę w Zakładach H. Cegielski, a następnie jako robotnik sezonowy w Cegielni „Kindler”. W latach 1924-1926 pracował jako palacz w miejscowości Nowy Młyn. W 1928 r. zamieszkał

w Żabikowie. Do 1939 r. był zatrudniony jako pracownik sezonowy.

- W 1939 r. zostałem zmobilizowany i zakwaterowany przy ul. Strzeleckiej w Poznaniu. Dowódcą moim był por. Pokrywka. Wraz z Armią „Poznań” wycofywaliśmy się w kierunku Warszawy przez następujące miejscowości: Słupcę – Kutno – Łowicz – Sochaczew. Kompania, w skład której wchodziłem, została rozbita pod Błoniem k. Warszawy, por. Pokrywka zginął. W Warszawie zostałem przydzielony do 2. Komp. 72. Batalionu Wartowniczego, w składzie którego brałem udział w obronie Warszawy (m.in. fabryka „Pocisk”, dworzec „Marki”). Po honorowej kapitulacji Warszawy powróciłem do domu, gdzie w miejscowej gminie zdałem umundurowanie. W 1940 r. zostałem skierowany przez Arbeitsamt do firmy Kutzner, gdzie pracowałem do stycznia 1945 r. W marcu 1945 r. podjąłem pracę na PKP – Parowozownia jako dźwigowy, a od 1950 r. jako brygadzysta, gdzie pracowałem do 1960 r., tj. do emerytury. – napisał. Zmarł 24.11.1974 r., został pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się w kwietniu 1926 r. z Marianną Jaśkiewicz. Dzieci: Irena (ur. 1927 r.), Lucjan (ur. 1932 r.), Andrzej (ur. 1941 r.).

Grób na cmentarzu w Żabikowie, gdzie spoczywają też Antoni i Marianna Burzyńscy fot. www.lubon.pro-gis.pl

Od 1928 r. mieszkał w Żabikowie przy ul. Skóry 12.

Odznaczenia: Medal za Warszawę 1939-1945 (23.05.1947 r. nr 057267), Medal Zwycięstwa i Wolności 1945 (23.05.1947 r. nr 226200).

Od 1928 r. wstąpił do Komunistycznej Partii Polski i należał aż do jej rozwiązania w 1938 r. W 1946 r. został członkiem Polskiej Partii Robotniczej, następnie Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Do przejścia na emeryturę pełnił funkcje społeczne i partyjne – m.in. w 1945 r. wstąpił do Związków Zawodowych, w 1949 r. był członkiem egzekutywy PZPR PKP – węzła Poznań, w 1950 r. członkiem Komitetu Dzielnicowego PZPR Poznań – Wilda. W listopadzie 1951 r. został Społecznym Inspektorem Pracy. W 1952 r. ukończył kurs dla wykładowców Okręgowej Rady Związków Zawodowych.

Należał od 20.09.1973 r. do Koła ZBoWiD w Żabikowie (nr 241913, leg. 26183).

Na podstawie akt ZBoWiD Koło Żabikowo; „Rocznik Historyczny Lubonia”, red. Piotr P. Ruszkowski, t. 2, str. 48.

Robert Wrzesiński

CEGIOŁKA ALEKSY

(?)

Powstaniec wielkopolski. Zmarł prawdopodobnie przed II Wojną Światową.

Mieszkał przy ul. Kotowo 28.

Należał do przedwojennego Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (leg. 17560).

Na podstawie akt ZPW 1918-19, Koło Żabikowo.

Robert Wrzesiński

CEGIOŁKA ANTONI

(1898-1943)

Ur. 14.01.1898 r. w Lasku (na Czajkowie), robotnik. Brat Józefa (też powstańca wlkp.)

Podczas Powstania Wielkopolskiego służył w V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań w stopniu szeregowca.

W okresie powstania był kawalerem.

Ożenił się z Zofią (ur. 10.07.1900 r., zm. 22.04.1984 r.)

Mieszkał w Lasku.

Zmarł 23.08.1943 r., pochowany wraz z żoną na cmentarzu w Wirach.

Na podstawie akt V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 76; informacji Witolda Cegiółki.

Robert Wrzesiński

Grobowiec Antoniego i Zofii Cegiółków na cmentarzu w Wirach fot. www.wiry.pro-gis.pl

CEGIOŁKA JÓZEF

(1890-1971)

Ur. 15.01.1890 r. w Lasku (na Czajkowie), ojciec Jan, matka Maria. Miał

Józef Cegiółka

siedmioro rodzeństwa: Franciszek, Antoni (także Powstaniec Wielkopolski, ur. 14.01.1898 r., zm. 23.08.1943 r.), Stanisława Rejak, Maria Hildebrandt, Wiktoria Gotowiec, Katarzyna Walkowiak i Stanisław.

Żona, Klara Cegiółka

Do powstania wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik w 1918 r. i brał udział w wyzwoleniu Poznania.

Ożenił się w 1921 r. z Klarą z d. Poetschke (zm. W 1953 r.). Dzieci: Helena po mężu Piechowiak (ur. 02.08.1922 r., zm. 12.10.1998 r.), Łucja (ur. 04.01.1924 r., zm. 22.12.2002 r.) i Kazimierz (ur. 03.03.1927 r., zm. 01.10.1989 r.).

Pracował na Wydziale Kwasiarni w Zakładach Fosforowych w Luboniu.

Mieszkał przy ul. Poznańskiej 43.

Był sztandarowym Koła Halerczyków.

Ślub syna Józefa Cegiółki – Kazimierza ze Stanisławą Maćkowiak, od prawej: Józef Cegiółka, Klara Cegiółka, Kazimierz Cegiółka, Stanisława Maćkowiak i rodzice panny młodej

Józef Cegiółka ze sztandarem Halerczyków

Komunia św. wnuka Józefa Cegiółki – Jerzego (syna Kazimierza), siedzą: Kazimierz Cegiółka (trzeci od prawej), jego żona Stanisława (piąta od prawej), przy niej Józef Cegiółka, w górnym rzędzie druga od prawej Krystyna Piechowiak-Lisiecka

Wnuczka Józefa Cegiółki – Krystyna z mężem Walentym Lisieccy przed rodzinnym domem przy ul. Poznańskiej 43 fot. Paweł Wolniewicz

Oznaczone miejsce pochówku Powstańca Wielkopolskiego – Józefa Cegiółki na cmentarzu w Wirach

Zmarł 31.10.1971 r. w Luboniu. Został pochowany w rodzinnym grobowcu na cmentarzu w Wirach.

Na podstawie informacji wnuczki Krystyny Lisieckiej

Paweł Wolniewicz

CEGLAREK MICHAŁ

(1899-1981)

Michał Ceglarek – kapral w latach 20.

Ochotnik oddziału wolsztyńskiego, naczelnik poczty, ppor. WP.

Ur. 31.08.1899 r. w Łąkie Stare, powiat Wolsztyn, ojciec Jan, matka Katarzyna z d. Kryś. W latach 1906 – 1913 uczęszczał do szkoły podstawowej, a następnie do średniej. W 1916 r. został powołany do armii pruskiej i brał udział w I Wojnie Światowej, aż do jej zakończenia.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik w Wolsztynie. Później w 2. Pułku Strzelców Wielkopolskich. Walczył pod Wolsztynem, Kopanicą, Kargową, Kramskiem i Zbąszyniem. Później brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Andrzej Szafrąński pamięta dziadka, który pokazując bliznę, tak opowiadał: *Swego czasu zgodnie z rozkazem byłem członkiem grupy zwiadowczej*

Michał Ceglarek (stoi w 3 rzędzie 4 z prawej) w korpusie podoficerskim 1 kompanii batalionu zapasowego 56 pp

Michał Ceglarek w późniejszym wieku

i podczas rozpoznawania terenu dotarliśmy do okopów, wtedy usłyszałem „kuda?” (dokąd?). Natychmiast zaczęliśmy się wycofywać, lecz znajdujący się w okopach bolszewicy otworzyli do nas ogień.

Wtedy to zostałem ranny w ramię. Wracając wspomnieniami do tamtych czasów, chwalił wodza – marszałka Józefa Piłsudskiego – podkreślając zaufanie, jakim darzyli go żołnierze. Mianowany do stopnia podporucznika rezerwy w 1975 r.

Po wojnie, do końca lat 30., służył najpierw w 1., później w 9. Kompanii 55 Pułku Piechoty. Następnie pracował jako naczelnik Poczty Polskiej w miejscowości Pieranie na Kujawach. Po wybuchu II Wojny Światowej, szukali go niemieccy żołnierze. Na szczęście żona zdołała go w porę ostrzec, ale do zakończenia wojny musiał się ukrywać. Po wojnie pracował jako naczelnik poczty w Raculi pod Zieloną Górą aż do przejścia na emeryturę pod koniec lat 60. W lipcu 1976 r. zamieszkał w Luboniu. Zmarł 18.10.1981 r., pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Wśród pracowników Poczty Michał Ceglarek (stoi w 2 rzędzie 4 z lewej)

Poszukiwany naczelnik poczty – Michał Ceglarek ukrywał się podczas okupacji

Ożenił się krótko po powrocie z wojny bolszewickiej z Jadwigą Banach (ur. 27.09.1901 r. w Łubnicy, powiat

Grób Michała i Jadwigi Ceglarków na cmentarzu w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

Wolsztyn, zm. 1979 r.). Dzieci: Cecylia Szafrąńska (ur. 3.05.1922 r. w Dębku koło Rakoniewic, zm. 12.11.2004 r.; była matką m.in. Zdzisława Szafrąńskiego – długoletniego przewodniczący Rady Miasta Luboń), Jan, Kazimierz i Zygmunt.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Marchlewskiego 32 (Rivoliego).

Odnaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski.

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Należał od 13.03.1978 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr ew. 16577, leg. 12607).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo oraz informacji wnuka Andrzeja Szafrąńskiego; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 76; „Powstańcy Wielkopolscy” Biogramy uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, red. Bogusław Polak, t. VII, str. 31 i , t. XII, str. 21.

Paweł Wolniewicz

CEGLAREK PIOTR

(1892-1984)

Rzemieślnik, ochotnik artylerzysta, ppor. WP.

Ur. 24.06.1892 r. w Tłokach koło Wolsztyna, ojciec Szymon, matka Maria.

Podczas I wojny światowej służył w pruskiej armii. Będąc poborowym został skierowany do Głogowa do jednostki artylerii. Jako artylerzysta walczył w bitwie pod Verdun. Kiedy w wojsku niemieckim wybuchła rewolucja, Piotr Ceglarek z bronią w ręku przez Berlin dotarł do Zbąszynia, a stamtąd do Wolsztyna. W pociągu pewien oficer poinformował go, by przystąpił do tworzącego się polskiego oddziału. Piotr Ceglarek skorzystał z rady i udał się do Wolsztyna, do wskazanego oficera. Tworzyły się tam pododdziały jeszcze zanim wybuchło Powstanie Wielkopolskie. Podczas powstania walczył m.in. w miejscowościach: Wolsztyn, Kopanica, Kargowa, Babimost, Kramsko, Zbąszyń, czyli w zachodniej Wielkopolsce.

Piotr Ceglarek za młodu

Jako artylerzysta wziął udział w wojnie polsko-bolszewickiej, a konkretnie w wyprawie kijowskiej Józefa Piłsudskiego. Mieli dotrzeć z oddziałem do Kijowa, gdy nadeszła depecha, że mają się wycofać. Miał stopień kaprała.

Piotr Ceglarek po pewnym czasie z rodziną przeniósł się do Rakoniewic, później do Lubonia, w którym zamieszkał od 1935 r. Z zawodu był rzeźnikiem.

Piotr Ceglarek

Miał swój zakład rzemieślniczy u zbiegu ulic Kościuszki i Długiej (obecnej 11 Listopada).

W czasie okupacji był zatrudniony w firmie, która zajmowała się budową pieców, następnie w fabryce sera

W armii pruskiej. Piotr Ceglarek pierwszy z prawej w ostatnim rzędzie (przy podpisie: *Dziadek w niemieckim wojsku w 1916 r.*)

Zdjęcie ślubne Piotra Ceglarka i Zofii z d. Góralskiej w 1921 r.

tylżyckiego na Dolnej Wildzie w Poznaniu. Po II Wojnie Światowej na pewien czas zamieszkał na wsi, gdyż uważał, że tam będzie łatwiej przeżyć w kraju zrujnowanym przez wojnę. Potem wrócił do Lubonia. Zm. 16.12.1984 r. w Puszczykowie i tam został pochowany.

W 1921 r. ożenił się z Zofią Góralską. Zamieszkali w Wolsztynie. Dzieci: Leon (ur. 28.05.1922 r., zm. 25.03.1984 r.), Maria (ur. 16.04.1924 r., zm. 14.05.1994 r.), Zygmunt Augustyn (ur. 30. 05. 1930 r.)

Piotr Ceglarek mieszkał na ulicy Mazurka 17.

Na podstawie informacji przekazanych przez syna – Zygmunta Augustyna Ceglarka; „WL” 08-2008 str. 28; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 79.

Robert Wrzesiński

CELLER LEON**(1898-1976)**

Leon Celler w mundurze łańskim armii pruskiej (1918 r.)

Ogrodnik, ppor. WP.

Urodzony 11.02.1898 r. w Owińskach pow. Poznań. Był najstarszym dzieckiem Władysława i Agnieszki z d. Maciejewska, (mieli 7 synów i 2 córki). W latach 1905-1921 mieszkał w Poznaniu. W tym okresie ukończył niemiecką szkołę powszechną. Już wtedy jego ulubionym sportem była piłka nożna. Interesował się również ogrodnictwem i być może pod wpływem swojego krewnego, Józefa Celler, który mieszkał w pobliżu

i był ogrodnikiem, wybrał ten zawód dla siebie.

Dla rodziny Cellerów, od pokoleń mieszkającej w Wielkim Księstwie Poznańskim (zabór pruski), zawsze najistotniejsze były: Bóg, honor, uczciwość oraz dobrze i sumiennie wykonywana praca dla niepodległej Polski. Dzisiaj postawę taką nazywamy – pracą organiczną.

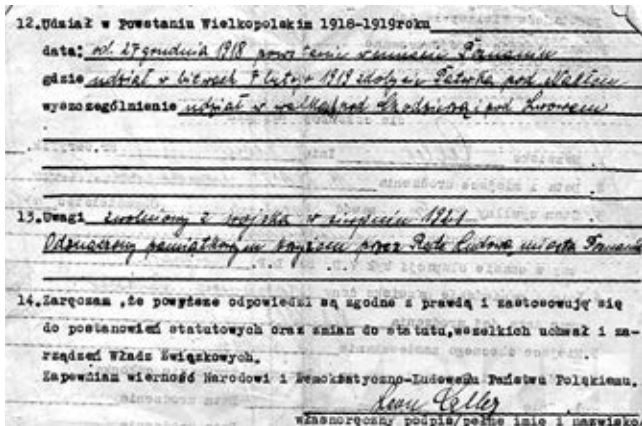
W 1918 r. jako 20-letni młodzieniec Leon Celler został wcielony do armii pruskiej, w której służbę zakończył wraz z kapitulacją Niemiec.

Patriotyczny obowiązek, który wyniósł z rodzinnego domu spowodował, że od 27.12.1918 r. – zaciągnął się w szeregi powstańcze w Poznaniu. Również jego młodszy bracia Wincenty i Jan byli uczestnikami powstania. W pamięci rodziny nie zachowały się prawie żadne przekazy dotyczące udziału Leona w Powstaniu oraz w wojnie z bolszewikami. Nie lubił opowiadać o sobie i swoich dokonaniach. Jedyny zwięzły opis, jaki pozostał w rodzinie o tym, co robił w latach 1918-1921, to własnoręcznie wypełniony formularz do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 r. Dowiadujemy się też, że brał udział w bitwach: 7.02.1919 r. w zdobyciu miejscowości Paterek koło Nakła, pod Chodzieżą. Po zakończeniu Powstania, pozostał

Leon Celler

w wojsku i brał udział w odzyskiwaniu terenów na wschodzie oraz w wojnie polsko-bolszewickiej, uczestnicząc m.in. w walkach o Lwów. Z wojska został zwolniony w 1921 r.

Fragment pisma do ZPW 1918-1919, w którym Leon Celler bardzo zwięźle opisał swoje żołnierskie losy

Leon Celler traktował swój udział w walkach o wolną Polskę jako patriotyczny obowiązek. Tak, jak wielu ludzi tamtego pokolenia biorących udział w Powstaniu, uważał taką postawę za oczywistą i naturalną. W okresie międzywojennym nie należał do żadnego koła weteranów, chociaż wspierał takie organizacje.

Zaproszenie na obchody Dnia Żołnierza z 1937 r. organizowane przez Związek Weteranów Powstań Narodowych RP Koło Żabikowo. W Komitecie honorowym został wymieniony Celler Leon (na zdjęciu nazwisko oznaczone ciemnym owalem)

Leon Celler w Poznaniu (ok.1922 r.)

W Archiwum Państwowym w Poznaniu znajduje się m.in. blankiet zaproszenia Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 Koło Żabikowo na uroczyste obchody Dnia Żołnierza Polskiego 15.08.1937 r., gdzie Leona Celler'a wymieniono w Komitecie honorowym. Inne pamiątki zostały bezpowrotnie utracone podczas okupacji. Rodzina Cellerów w 1940 r. została nagle i brutalnie (w 15 minut) zmuszona do opuszczenia swojego domu w Żabikowie i wysiedlona do GG (Generalnego Gubernatorstwa).

Leon Celler kochał piłkę nożną. Jako nastolatek był zawodnikiem Poznania-Poznań, a później został czołowym graczem podstawowego składu drużyny

Zawodnicy klubu piłkarskiego Warta Poznań, od lewej: M. Einbacher, Leon Celler, F. Śliwiński

Warta Poznań. Klub w latach 20. XX w. był klasyfikowany w gronie najlepszych drużyn RP. Do roku 1924, kiedy zakończył karierę piłkarską, Warta zdobyła tytuły wicemistrzowskie w: Mistrzostwach Wielkopolski oraz Mistrzostwach Polski (rozgrywki ligowe jeszcze nie istniały). Zawodnikami drużyn sportowych byli amatorzy. Trenowali i rozgrywali mecze „po pracy” lub w niedziele. Także z własnych środków kupowali stroje sportowe i finansowali podróże kolejowe. Leon w swoich wspomnieniach o tamtym czasie opowiadał, że jeżeli komuś z drużyny brakowało pieniędzy na buty lub bilet, robiono „zrzutkę” koleżeńską, aby mogli zagrać mecz – robili to z zamiłowaniem do sportu, nie dla

Rok 1921, mecz Warta Poznań – Cracovia Kraków. Leon Celler siedzi z prawej

Drużyna Warta Poznań – 1922 r.
 Leon Celler siedzi 1. z lewej

Okładki książek, w których występuje Leon Celler

pieniędzy. Więcej informacji o karierze sportowej Leona Celler można przeczytać w książkach o futbolu wielkopolskim oraz w wielu publikacjach w gazetach z tamtych lat.

Leon Celler zamieszkał w Żabikowie 14.11.1921 r. (obecnie część Lubonia), w zakupionym od Niemców wracających jako optanci do Rzeszy gospodarstwie rolnym. Wybudował pierwszą szklarnię i tak został ogrodnikiem na całe życie.

PeWuKa zorganizowana dla uczczenia 10. rocznicy odzyskania niepodległości w 1929 roku wyróżniła Ogrodnictwo Leona Celler z Żabikowa – Małym Srebrnym Medalem. Pamiątkowy dyplom o wymiarach 90x70 cm został podpisany m.in. przez Prezydenta Poznania – Cyryla Ratajskiego

W 1924 r. zawarł związek małżeński z Kazimierą z d. Deiksler z miejscowości Klony koło Kostrzyna (ur. 7.02.1903 r., zm. 26.08.1986 r.). Przeżyli razem 52 lata. Mieli pięciu synów: Henryka, Zbigniewa, Cyryła (ur. 30.05.1928 r.), Andrzeja (ur. 30.11.1931 r.) i Michała (ur. 16.09.1933 r., zm. 12.07.2016 r.). Dwaj pierwsi – Henryk i Zbigniew zmarli w dzieciństwie, natomiast pozostała

Ogrodnictwo Leona Celler około 1927 r. W głębi widoczna ulica Traugutta w kierunku obecnej ul. Wojska Polskiego

Leon Celler z synem Cyrylem wśród cyklamenów

trójka w latach 1950-1990 prowadziła, tak jak ojciec, gospodarstwa ogrodnicze na terenie Lubonia. Wraz z żoną bardzo prężnie i dynamicznie rozwijali ogrodnictwo uprawiając kwiaty i warzywa oraz inwestując w nowe szklarnie, inspekty i inne obiekty swojego gospodarstwa ogrodniczego. Po kilku latach ogrodnictwo doszło do tak wysokiego poziomu, że zostało zauważone i zaproszone przez organizatorów Powszechnej Wystawy Krajowej (PeWuKa) do wzięcia udziału w wydarzeniu. Ta gigantyczna wystawa zajmująca 65 hektarów (trzykrotnie większa od powierzchni

współczesnych MTP) odbywała się od 16 maja do 30 września 1929 r. w Poznaniu. Wystawiało się ponad 1 400 firm, od największych do zupełnie małych, które mogły i dawały przykład do naśladowania innym. Ogródnictwo Leona Celler wyróżniono Małym Srebrnym Medalem, a kwiaty z Żabikowa upiększały nawet Pałac Prezydencki PeWuK-i.

W 1939 r. okupant utworzył na terenie Wielkopolski tzw. Wartheland (Kraj Warty). Rodzina Cellerów otrzymała propozycję podpisania volkslisty (z Niemczenia), w zamian za przysługujące im przywileje. Odmówili, przecież „z dziada-pradziada” byli Polakami.

Była zima 16 lutego 1940 roku (jedna z najmroźniejszych w XX w.), godzina 4 nad ranem. Nagle rozległo się walenie do drzwi domu Cellerów. To policja niemiecka zjawiła się z nakazem natychmiastowego opuszczenia domostwa. Na ubranie zaspanych, małych dzieci i spakowanie podręcznego bagażu dano im 15 minut. Drzwi zapieczętowano, pozostawiając wszystko, co posiadali, do dyspozycji następnego, już niemieckiego właściciela, (utrącono w ten sposób wszystkie rodzinne pamiątki). Furmanką razem z innymi polskimi rodzinami zawieziono ich do

Ogródnictwo Leona Celler ok.1937 r. (w głębi widoczne domy przy obecnej ul. 11 Listopada)

Ogrodnictwo Leona Cellerera ok.1937 r. (w głębi widoczne skrzyżowanie ulic Traugutta i Nowiny)

Niemieckie zaświadczenie o wymeldowaniu z Żabikowa dla rodziny Leona Cellerera z 1940 r. otrzymane wraz z nakazem natychmiastowego opuszczenia domostwa. Na pieczęci burmistrza jeszcze nazwa Żabikowo, na dokumencie już Poggenburg

obozu przesiedleńczego na ul. Główną w Poznaniu. Stamtąd, po 2 tygodniach, w wagonach towarowych (bydłęcych) wyruszyli w nieznaną do GG (Generalne Gubernatorstwo). Po pięciu dniach tułaczki 7.03.1940 r. dotarli do Woli Zdakowskiej koło Gawłuszowic w powiecie mieleckim, gdzie w trudnych warunkach bytowych, w jednej małej izbie doczekali 1945 r. i możliwości powrotu do domu. Rodzina Leona Cellerera przeżyła ten mroczny czas okupacji. Dla Leona smutną wiadomością była informacja o śmierci najmłodszego brata Stefana (ppor. AK), który poległ 24.09.1944 r. w Powstaniu Warszawskim. Jednym z możliwych pierwszych transportów

Obozowy kwit przesiedleńczy otrzymany na ul. Główniej – przydział transportu

Pamiątkowy Dyplom Zasługi Polskiego Związku Ogrodniczego z 1946 r. dla Leona Cellerera, o wymiarach 60x45 cm

Ruiny dworu w Woli Zdakowskiej, w którym Cellerowie mieszkali podczas okupacji (foto z 2018 r)

rozpoczęli powrót do Żabikowa, który trwał od 13 do 21 marca 1945 r.

Po powrocie z wysiedlenia Leon ze zdwojoną energią przystąpił do odbudowy zniszczonego gospodarstwa ogrodniczego. Trudnościami, którym musiał

Awers w języku polskim i rewers w rosyjskim – zaświadczenie z Mielca o prawie powrotu do swego miejsca zamieszkania w 1939 r., do Żabikowa

Leon Celler ok. 1950 r. odbiera gratulacje na zebraniu PZO

sprostać w nowej rzeczywistości PRL-u, było zdobywanie materiałów budowlanych, znoszenie nieprzychylnego nastawienia władz do prywatnej własności

produkcyjnej, połączone z represjami, szykanami i pomówieniami. Nazywanie kułakiem czy badylarzem należało do szarej, nieprzyjemnej codzienności. Jednak niezrażony tym wszystkim, robił swoje, by odzyskać świetności ogrodnictwa ciężką i wytrwałą pracą.

Otrzymał dyplom zasługi Polskiego Związku Ogrodniczego. Udzielał się społecznie – był członkiem Gminnej Rady Narodowej w latach 1945-47. Kontraktował kwiaty i warzywa, czynnie uczestniczył w Polskim Związku Ogrodniczym oraz ciągle rozwijał, umacniał wspólnie z żoną i dorosłymi synami swoje gospodarstwo ogrodnicze. Uczestniczył w wielu wystawach kwiatów na terenie Poznania w latach 1960-1970.

Polski Związek Ogrodniczy organizował do gospodarstwa Cellerów w Luboniu tzw. „wycieczki ogrodnicze”

Ogrodnictwo Leona Celler'a ok. 1950 r. (w głębi ulica Traugutta w kierunku obecnej ul. Wojska Polskiego)

Ogrodnictwo ok. 1955 r.

Wnuk, Zbigniew Celler, tak wspomina dziadka powstańca: „Znałem Leona Celler'a przez ponad 20 lat. Myśląc o nim, mogę wymienić jego cechy, które swoim życiowym przykładem umiał przekazać następnym pokoleniom. Kochał Boga, był:

z innych rejonów kraju, w celu wymiany doświadczeń i zapoznania się z osiągnięciami u przodujących ogrodników powiatu poznańskiego.

Leon Celler zmarł po ciężkiej chorobie 9.05.1976 r. w Luboniu i został pochowany na lubońskim cmentarzu parafialnym.

Rodzina Cellerów ok. 1952 r., od prawej: senior – Leon

Rodzina Cellerów 1957 r. Od prawej: Leon z żoną Kazimierą

Wycieczka ogrodników u Cellerów ok.1965 r.

Wystawa kwiatów Leona Cellerera i synów z Lubonia w 1969 r. – co oznajmia stosowna tabliczka. Między innymi: różnokolorowe goździki, cyklameny czy aloesy

Grobowiec rodzinny, w którym spoczęli Leon i Kazimiera Cellerowie na cmentarzu w Zabikowie fot. Piotr P. Ruszkowski

CHRAPKOWSKI FELIKS

(1900-1963)

uczciwy, sumienny, pracowity, obowiązkowy, wymagający, wyrozumiały, kochający bliskich, przyjazny i gotowy do pomocy innym. Takim go pamiętam”.

Odznaczenia: pamiątkowy krzyż nadany przez Radę Ludową miasta Poznania.

Na podstawie akt Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 Roku; informacji i zbiorów wnuka Zbigniewa Cellerera

*Zbigniew Celler,
Bartosz Gauza*

Ur. 18.11.1900 r. w miejscowości Łęki Wielkie, robotnik.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim w stopniu szeregowca.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Długiej 2. Zm. 1.01.1963 r.

Należał od 11.04.1935 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Dębiec.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 80.

Robert Wrześniński

CHUDZIAK LUDWIK

(1899-1942)

Ludwik Chudziak w mundurze pruskim

Działacz samorządowy, ochotnik oddziału zachodniopoznańskiego, powstaniec wielkopolski i górnośląski, organizator podziemia niepodległościowego w II Wojnie Światowej

Urodził się 21.07.1899 r. w Chomęcicach, ojciec Franciszek, matka Jadwiga z d. Wiśniewska. Jako 18-latek został wcielony do armii pruskiej.

Od 27.12.1918 r. brał udział w Powstaniu Wielkopolskim w okolicach Kórnik,

Śremu i Kościana. Od 9.01.1919 r. przystąpił do oddziału por. Kopy i walczył pod Zbąszyniem. Po zakończeniu Powstania Wielkopolskiego pojechał na Śląsk, gdzie w stopniu szeregowca brał udział w Powstaniu Górnośląskim. Stopień wojskowy – szeregowy. Ponadto walczył w wojnie polsko-bolszewickiej 1920 r., o czym świadczą odznaki jakie posiadał.

Po zamieszkaniu w Luboniu w 1929 r. zajmował się sprawami społeczno-socjalnymi. Zorganizował w Luboniu szkołę boksu. Treningi pod nadzorem oficera odbywały się raz w tygodniu. Był przewodniczącym rad klasowych w Szkole Podstawowej nr 2. Latem, podczas wakacji, organizował zabawy na dziedzińcu szkolnym. Atrakcjami były: strzelnica, bufet, orkiestra, a zyski przeznaczano na śniadania (bulkę i gorące mleko) dla biednych dzieci. W 1939 r. znalazł się na czarnej liście jako niebezpieczny dla III Rzeszy. Wstąpił do podziemia, do jednej z tzw. „Piątek Poznańskich” i został jej dowódcą. Należeli do niej: Józef Kusik, Stanisław Kierończyk, Stanisław Dwornik (z ul. Kolejowej – dziś Powstańców Wlkp.), Stefan Toporski (z ul.

Rodzina (ok. 1937 r.) przed domem wybudowanym przez Ludwika Chudziaka w Luboniu przy ul. Białkowskiego 15 (później ul. 22 Lipca 13, od 26.07.2017 r. w ramach dekomunizacji zmiana na Wisławy Szymborskiej). Od lewej: syn – Stanisław, żona – Rozalia, córka – Janina, Ludwik, syn – Jan

List Ludwika Chudziaka do rodziny pisany po niemiecku z więzienia w 1941 r. rozpoczynający się od słów „Kochana żono i dzieci...”. Rok później, w wieku 43 lat został ścięty w więzieniu przy ul. Młyńskiej

Kościuszki) i Antoni Latanowicz (ze Świerczewa). W 1941 r. grupę aresztowano. S. Dwornik i S. Toporski po wojnie powrócili do domu. Pozostali: J. Kusik, A. Latanowicz, S. Kierończyk, zostali zamordowani. Podobnie i Ludwik Chudziak siedział najpierw dwa tygodnie w Domu Żołnierza, gdzie był katowany – przesłuchiwany. Potem przeniesiono go do Fortu VII w którym spędził około 3 miesięcy, dalej do 1942 r. do więzienia w Elblągu, później na proces do Szamotuł, gdzie skazano go na śmierć, na koniec na ul. Młyńską w Poznaniu. 16.05.1942 r. został zgilotynowany.

Ożenił się w październiku 1921 r. z Rozalią Kusik (ur. 21.08.1900 r., w Rokietnicy). Dzieci: Stanisław (ur. 1922 r.), Jan (ur. 1925 r.), Janina (ur. 1930 r.).

Mieszkał przy ul 22 Lipca 13 (przed wojną ul. Białkowskiego 15, od 27.07.2017 r. ul. Wisławy Szymborskiej)

Żona Ludwika Chudziaka – Rozalia z d. Kusik

Po wojnie przewodniczący Gminnej Rady w Luboniu – Leon Lipiński chciał tę ulicę nazwać jego imieniem, niestety lokalni komuniści nie zgodzili się. Argumentem było to, że zginął za Polskę sanacyjną, a nie ludową. Jedynym miejscem gdzie upamiętniono tego luboniani- na był pomnik

Po wojnie (25.10.1946 r.) z okazji 100-lecia firmy H. Cegielskiego na ścianie zakładowej elektrowni i odsłonięto tablicę pamiątkową ku czci pracowników poległych, zamordowanych i zamęczonych przez Niemców w latach 1939-1945. Wśród 60 nazwisk był Ludwik Chudziak z Lubonia (7. napis w 1. kolumnie)

Ludwik Chudziak (1. z lewej z założonymi rękami) na pamiątkowym zdjęciu z magazynu żelaza w zakładach Cegielskiego – 13.08.1927 r.

Krzyż na Śląskiej Wstędze Waleczności i Zasługi przyznany w kwietniu 1934 r. Ludwikowi Chudziakowi m.in. zachował się w pamiątkach rodzinnych

Jan Chudziak – syn Ludwika w rozmowie na temat ojca z Piotrem P. Ruskowskim redaktorem naczelnym „Więści Lubońskich” w siedzibie redakcji przy ul. Sikorskiego 42 w styczniu 2005 roku

Medal Niepodległości ustanowiony w 1930 r. przez prezydenta RP przyznany Ludwikowi Chudziakowi. Przedstawia wyobrażenie trzech hydr jako mocarstw zaborczych przebitych mieczami, w otoku napis: BOJOWNIKOM NIEPODLEGŁOŚCI

W 1964 r. przed wejściem do dyrekcji zakładu ustawiono głaz z piaskowca, gdzie przeniesiono z tablicy nazwiska ofiar wojny (Ludwik Chudziak - 1. z prawej w 2. wierszu). Później do tego pomnika opatrzonego zawołaniem KOCHAJCIE NASZ ZAKŁAD JAK MYŚMY KOCHALI, zaczęto dopisywać, na przeciwległej ścianie nazwiska zasłużonych działaczy ruchu robotniczego. W latach 80. XX w., gdy całą Polskę ogarnął ruch społeczny „Solidarności”, stare i nowe związki zakładu toczyły spór o zasługi niektórych osób umieszczonych na pomniku. Postulowano dopisywać jednych, a niektórych „ma-zać”. Główny napis o miłości do zakładu drażnił wielu pozbawionych pracy w latach 90. długoletnich robotników. Ostatecznie w 2000 r. skuto wszystkie nazwiska, zastępując je bezimiennym opisem (PAMIĘCI CEGIELSZCZAKÓW; POLEGŁYCH W CZASIE II WOJNY ŚWIATOWEJ, W CZERWCU 1956 R., I NA POSTERUNKU PRACY).

– głaz przed biurowcem Zakładów Hipolita Cegielskiego, gdzie pracował.

Odnaczenia: Medal Pamiątkowy za Wojnę 1918-1921, Odznaka honorowa Orleńca, Krzyż Wołynia I kl., Krzyż Virtuti Militari, Krzyż na śląskiej wstędze Waleczności i Zasługi (kwiecień 1934 r.), Krzyż Niepodległości, Krzyż „Za Powstanie Śląskie” i Medal „Bojownikom Niepodległości” (16.07.1932 r.).

Należał od 2.10.1932 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych 1914-1919 (nr ewid. 4989, dypl. 474, nr arch. 8139), później do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, gdzie pełnił funkcję skarbnika.

Na podstawie akt ZWPN-u, akt żony ZBoWiD-u koło Żabikowo, relacji syna Jana, publikacji „WL” 03-2005 str. 25, „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, str. 80; „Rocznik Historyczny Lubonia”, red. Piotr P. Ruskowski, t. 3, str. 23.

Robert Wrzesiński

CHUDZICKI FRANCISZEK

(1890-1973)

Robotnik kolejowy, ppor. WP.

Urodził się w Dopiewie 1.03.1890 r. w rodzinie Stanisława i Magdaleny z domu Kaźmierczak. Ukończył szkołę powszechną w Fabianowie. Po jej ukończeniu pracował dorywczo w piekarni w Poznaniu przy ul. Szamarzewskiego, później jako robotnik w cegielni w Kotowie. Brał udział w I wojnie światowej. 27.12.1918 roku ochotniczo wstąpił w szeregi powstańcze. Z oddziałem porucznika Jakuba Hęcki (oddział powstańczy Poznań - Łazarz - Górczyn) walczył o oswobodzenie miasta Poznania oraz przy zdobywaniu lotniska w Ławicy koło Poznania (6.01.1919 r.). Od 7 stycznia do 31.03.1919 r. pełnił służbę wartowniczą przy zdobytych przez powstańców obiektach

kolejowych na Dworcu Głównym w Poznaniu. 1.04.1919 r. został przyjęty do pracy na Dworcu Głównym w Poznaniu. W okresie II wojny światowej był zatrudniony jako magazynier kolejowy. Po wojnie nadal pracował na Dworcu Głównym w Poznaniu. Na emeryturę przeszedł w 1956 roku. Od 1964 roku był członkiem ZBoWiD-u Koło w Żabikowie. Odznaczony Wielkopolskim Krzyżem Walecznych (1968) i Krzyżem Pamiątkowym Za Waleczność Rady Ludowej Miasta Poznania (1919). Był żonaty. Zmarł 15.01.1973 r.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 83; Archiwum Związku Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych Koło w Dopiewie; Zbiory Gabinetu Pamiątek Historycznych Eligiusza Tomkowiaka w Dopiewie; Kościński Z, Tomkowiak E., Mieszkańcy Gminy Dopiewo w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919. Słownik Biograficzny, Dopiewo 2010, s. 38; „Powstańcy Wielkopolscy” Biogramy uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, red. Bogusław Polak, t. VII, str. 32.

Mateusz Pokrywka, Eligiusz Tomkowiak

CHWIŁKA FRANCISZEK

(1895-1978)

Urzędnik, ochotnik oddziału mogileńskiego, ppor. WP.

Ur. 15.10.1895 r. w Wólce Orchowskiej k. Mogilna, ojciec Jan, matka Katarzyna z d. Jaruszewska. Do szkoły podstawowej chodził w Linówcu k. Mogilna, gdzie w 1909 r. brał udział w strajku szkolnym.

Franciszek Chwiłka w mundurze galowym

Od maja 1915 r. do grudnia 1918 r. służył na różnych frontach w armii niemieckiej, na końcu we Francji. Zaraz po powrocie z I Wojny Światowej brał czynny udział w formowaniu orchowskiej Straży Obywatelskiej, której głównym inicjatorem i dowódcą był kierownik szkoły z Linówca – Paliwoda. Ochotniczo uczestniczył w oswoabadzaniu Kujaw Zachodnich, także w zdobywaniu Inowrocławia (6.01.1919 r.). Od maja 1919 r. do lutego 1921 r. służył w 60. Pułku Piechoty Wielkopolskiej na froncie wschodnim w wojnie

Franciszek Chwiłka (z prawej) przy ckm-ie w armii pruskiej

Rodzinne zdjęcie, Franciszek Chwiłka z żoną Stanisławą i dziećmi: Zygmuntem, Teresą, Haliną i Marią. (brakuje Zofii i Krystyny).

polsko-bolszewickiej. Podczas bitew był czterokrotnie ranny. Zweryfikowany jako powstaniec przed 1939 r. przez Koło Związku Powstańców Wielkopolskich w Jutrosinie (potwierdzenie z CAW) w stopniu plutonowego.

W sierpniu 1921 r. wstąpił do Straży Granicznej, w której służył do września 1939 r. Był na placówkach w: Ostojach, Szkaradowie, Białym Kale, Komisariacie Jutrosin k. Rawicza, Jasienowie Polnym – komisariacie Horodenka koło Zaleszczyk oraz Kiku k. Wielunia, gdzie zastała

go wojna. Pod koniec sierpnia 1939 r. ulokował całą rodzinę w Luboniu i wrócił na placówkę. W 1939 r. znalazł się z 60 pułkiem w północno-wschodniej części Polski. Walczył pod: Wieluniem, Górą Kalwarią, Rawą Ruską, Bzurą i Pińskiem. Trafił do niewoli rosyjskiej, przeszedł selekcję „na wygląd rąk”. Ocalał i pod koniec roku wrócił do domu. W latach 1940-1945 pracował przymusowo w magazynach wojskowych na terenie Zakładów Chemicznych, a w latach 1945-1960 (do emerytury) w Zakładach Ziemniaczanych. Awansowany w 1972 r. do stopnia podporucznika. Zmarł 1.03.1978 r.

Miał żonę Stanisławę (ur. 18.10.1895 r., zm. 24.05.1991 r.) i dzieci – patrz zdjęcie rodzinne

Mieszkał przy ul. Wojska Polskiego 56.

Odznaczenia: Krzyż Walecznych za walki 1919-1921 na froncie wschodnim (nr 85; 21.02.1921 r.), Medal Pamiętkowy za Wojnę 1918-1921 i Medal 10-lecia Odzyskania Niepodległości,

Dzieci ze szkoły w Linówcu k. Mogilna biorące udział w strajku w 1909 r. Mały Franciszek kłęczy pierwszy z prawej.

60. Pułk Piechoty, w środkowym rzędzie w kółku Franciszek Chwiłka

Przy słupie granicznym Ostoja – Szkaradowo – Franciszek Chwiłka z prawej

Franciszek Chwiłka (siedzi z lewej) w 1935 r. na Placówce Straży Granicznej – Biały Kał

Franciszek Chwiłka w latach 60.

Wielkopolski Krzyż Powstańczy (nr 151-73-26; 6.02.1974 r.) oraz Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (nr 385-76-17; 7.04.1976 r.).

W 2018 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Grobowiec rodzinny na cmentarzu w Żabikowie, w którym leżą Franciszek z żoną Stanisławą
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, informacji córki - Krystyny Adamskiej. „Więści Lubońskie” 01-2006, str. 19; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 83.

*Janusz Karwat,
Robert Wrześniński*

CHWIROT JAN

(1898-1980)

Rzemieślnik, ochotnik batalionu zachodniopoznańskiego, ppor. WP.

Ur. się 10.07.1898 w Lasku jako syn chłopca małorolnego Kazimierza i Anny z d. Kołodziej. Skończył szkołę podstawową w Lasku i 3 klasy w zawodzie rzeźnik – wędliniarz w Poznaniu. W 1916 r. został powołany do wojska pruskiego. Po przeszkoleniu wysłano go na front wschodni, a następnie zachodni. W grudniu 1918 r. wyjechał na urlop i już nie powrócił do swojej jednostki. Przystąpił do Powstania Wielkopolskiego.

01.01.1919 r. zgłosił się jako ochotnik do kompanii organizowanej przez por. Stanisława Szyftera z Wir. Następnie (jak pisze w życiorysie) ... w sile 30 powstańców dokonaliśmy natarcia na magazyny broni i amunicji znajdujące się pomiędzy Plewiskami i Komornikami. Po natarciu i obezwładnieniu wartowników zdobyliśmy większą ilość karabinów, amunicji oraz innego sprzętu wojskowego, co umożliwiło nam prowadzenie dalszej działalności. Następnie udaliśmy się do koszar 47 pułku w Poznaniu, gdzie przybyła pewna ilość ochotników i 12.01.1919 pod dowództwem kom. Lisieckiego ruszyliśmy w stronę Nowego Tomyśla i zajęliśmy pozycję w Łomnicy koło Zbąszynia. Tam Niemcy stawiali zacięty opór, a ponieważ nie byliśmy w stanie utrzymać sami wyznaczonej pozycji otrzymaliśmy pomoc 1.Komp. Średzkiej i Opalenickiej, co pozwoliło nam odeprzeć wroga i zadać mu klęskę. 9.02. zajęliśmy pozycje wyznaczone pod Zbąszyniem. Po kilku dniach utworzono 2 Pułk Strzelców Wielkopolskich (56 pp.). Po reorganizacji Jan Chwirot został przydzielony do baonu wartowniczego

57 pp. w Strzałkowie, później na odcinku Rawicz – Zduny. 21.7.1921 r. został zdemobilizowany w Wolsztynie. Miał stopień starszego szeregowego. Mianowany (26.04.1972 r.) do stopnia podporucznika.

Po zwolnieniu z wojska prowadził warsztat i sklep rzeźniczy przy ul. Poznańskiej 21 (dziś ul. Żabikowska). W czasie okupacji wykonywał ciężkie prace ziemne w niemieckiej firmie. Był namawiany też do podpisania volkslisty. Jak pisze w życiorysie: *Podczas działań wojennych (1945 r.) uratowałem rodzinę oraz osoby mieszkające w tym domu przez wskazanie żołnierzom Armii Radzieckiej, gdzie ukrywają się w tym domu Niemcy.* Po wyzwoleniu zastał swój sklep zrujnowany i musiał rozpocząć pracę w wytwórni konserw mięsnych nr 8 w Poznaniu, gdzie pracował 3 lata. Na skutek niedowładu rąk i nóg, w 1952 r. przeszedł na rentę inwalidzką (I grupa – 22.05.1958 r., nr leg. 212826). Pracował jeszcze jako portier w internacie dla inwalidów w Poznaniu przy ul. Wawrzyniaka 45. Zmarł 7.10.1980 r. w wieku 82 lat w Luboniu.

Ożeniony w 1926 roku z Agnieszką z d. Adamska (ur. 1907 r., zm. 1980 r.). Dzieci: Mieczysław (ur. 12.12.1926 r.), Janina (ur. 25.04.1929 r.).

Mieszkał w Luboniu na ul. Żabikowska 58, później w blokach przy Żabikowskiej 62 B m3.

Odznaczony: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (1958 r., nr C 2679). Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (30.10.1974 r., nr 1450-74-17)

Należał do: Związek Powstańców Wielkopolskich 1918-19, Koło Żabikowo; Związek Inwalidów Wojennych RP, Koło Żabikowo (stanowisko prezesa); Stowarzyszenie Samodzielnych Rzemieślników i Kupców; Koło Żabikowo

Grobowiec Jana i Katarzyny Chwirotów na cmentarzu w Żabikowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

(skarbnik); ZBoWiD, Koło Żabikowo (nr 208726/302384).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 86; Aktu zgonu nr 66/1980 USC Luboń.

*Mateusz Pokrywka,
Piotr P. Ruszkowski*

CICHY ANTONI

(1898-1956)

Powstaniec wielkopolski

Urodził się w 1898 r., zmarł w 1956 r. pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się z Marią (ur. 12.01.1903 r., zm. 1989 r.). Była podopieczną ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 478379, leg. 8326).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Świerczewskiego 36 (3 Maja).

Należał do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1.

Grób Antoniego i Marii Cichych na cmentarzu w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 87.

Robert Wrzesiński

CIESIELSKI JAN (1898-?)

Ślusarz, plut. WP.

Ur. 15.01.1898 r. w Kawczynie, powiat Kościan. Z zawodu był ślusarzem.

W Powstaniu Wielkopolskim uczestniczył jako skaut rezerwowy, czyli należał do tzw. Rezerwy Skautowej w Kościanie – oddziału złożonego z członków Straży Ludowej oraz skautów. Wśród skautów znajdowali się byli żołnierze, uczestnicy I Wojny Światowej. Rezerwa Skautowa w nocy z 31.01 na 1.02.1919 r. wyciągnęli z niemieckich magazynów broń i sprzęt wojskowy. Działanie to spowodowało przejście władz w Kościanie przez Polaków i kapitulację garnizonu niemieckiego. Miał stopień plutonowego.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Dworcowej 3.

Odnaczenie: Brązowy Krzyż Zasługi.

CYBULSKI JAN FRANCISZEK JUNIOR (1898-1963)

Górnik, ochotnik z Żabikowa, kpr. WP.

Ur. 16.10.1898 r., ojciec Jan Franciszek, także Powstaniec Wielkopolski. Mieszkał na terenie obecnego Lubonia przy ul. Kolejowej (Powstańców Wlkp.). Służył w 10. Pułku Strzelców Wielkopolskich (późniejszy 68 Pułk Piechoty Wielkopolskiej) w randze kaprała.

Jan Franciszek Cybulski, junior

Zamieszkał we Francji, w Lens, gdzie pracował w kopalni. Jego żoną była pochodząca ze Śląska Elżbieta Majchrzak. Zm. 21.03.1963 r. w Lens. Jego

Zdjęcie ślubne Jana F. Cybulskiego (jr)

Oryginalny nekrolog zmarłego we Francji Jana Fr. Cybulskiego (jr.) w 1963 r. przysłany do Lubonia rodzinie, Joannie Owczarczak, którego treść podajemy: *Pani Cybulski-Majchrzak (żona zmarłego)/ Państwo Walczak-Cybulski i ich synowie/ Państwo Jereb-Cybulski i ich synowie/ Państwo Fukalla-Cybulski i ich dzieci/ Pan Lucien Cybulski i Panna Sophie Golebiowski (jego narzeczona)/ Pan Georges Cybulski/ dzieci i wnuki Zmarłego/ Pani Cybulski (wdowa, matka Zmarłego)/ Pani Majchrzak-Mańkowska (teściowa)/ Państwo Stanisławowstwo Cybulscy z rodziną/ Państwo Stachowiak-Cybulski z rodziną/ Państwo Owczarczak-Cybulski z rodziną/ Państwo Cybulscy z rodziną/ Pan Francois Majchrzak/ Państwo Majchrzakowie i ich dzieci/ Państwo Jankowiak-Majchrzak i ich dzieci/ Państwo Majchrzakowie z dziećmi/ (bracia, siostry, szwagrowie i bratowe, siostrzenice, bratanice, siostrzeńcy i bratankowie)/ Rodziny Cybulskich, Szymańskich, Majchrzaków, Nowaków, Walczaków, Jerebów, Fukallów, Golebiowskich/ Rodziny Gasiorczyków, Szczepaniaków, Duparcq-Laballette, Grabarskich, Haah i Douchez/ (serdeczni przyjaciele Zmarłego)/ z bólem zawiadamiają o okrutnej stracie, której doświadczyli osobiście/ Pan Jean Francois Cybulski/ emerytowany górnik/ pobożnie umarł w Henin-Lietard, 21 marca 1963 r., mając 65 lat/ namaszczony Olejami Świętymi. Rodzina i przyjaciele proszą o udział w uroczystościach pogrzebowych, które będą miały miejsce w poniedziałek, 25 marca, o godz. 10 w kościele pw. św. Barbary w Lens. Pochówek na cmentarzu w Lens Zachodnim, w grobowcu rodzinnym. Spotkanie w Domu Żałoby, ul. Massillon 8, o godz. 9.30. Rodzina przyjmie kondolencje po ceremonii religijnej.*

W archiwach rodzinnych zachował się oryginalny Patent Odznaki Pamiątkowej Wojsk Wielkopolskich przyznany kapralowi J.F. Cybulskiemu (jr.) służącemu w 10. Pułku Strzelców Wielkopolskich (później – 68. Pułk Piechoty) 20 stycznia 1922 r. z nr C 402. Na wstędze okalającej, wśród liści dębowych wymieniono 95 jednostek należących do Wojsk Wielkopolskich (27.12.1918 – 21.08.1919)

syn służył w Armii Francuskiej i zginął na wojnie w Algierii.

Na podstawie informacji rodziny – Krystyny Dembińskiej; „Wieści Lubońskie” 07-2008 str. 22; A. Kopa, Udział powiatu zachodnio-poznańskiego w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919, Poznań 1928, s. 12; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 88.

Robert Wrzeński

Dom rodziny Cybulskich przy ul. Powstańców Wlkp. (przed wojną ul. Kolejowa)

 CYBULSKI JAN FRANCISZEK
(1873-1952)

Jan Franciszek Cybulski (senior) ur. 1873 r.

Pracownik PKP, członek Straży Ludowej w Żabikowie.

Ur. 4.07.1873 r. we wsi Dębiec.

Podczas Powstania Wielkopolskiego od 27.12.1918 r. był członkiem Straży Ludowej – Żabikowo. Emeryt kolejowy sekcyjny. Zm. 5.11.1952 r. w Żabikowie.

Będąc wdowcem, zawarł drugie małżeństwo 30.01.1919 r. w Środzie Wlkp. z Pauliną Świgoń. Mieli czworo dzieci,

m.in. Joannę po mężu Owczarczak, która pozostała w Luboniu.

Mieszkał, już w 1918 r., w Żabikowie przy ul. Kolejowej 8 (obecnie Luboń ul. Powstańców Wielkopolskich).

Należał od 1.01.1934 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych

W posiadaniu rodziny są też szczególne pamiątki po przodkach – mosiężne pieczęci do laku (sfotografowane przy 2 zł pokazują ich wielkość). Z lewej pieczęć z inicjałami J.v.C. prawdopodobnie ojca Jana Franciszka Cybulskiego (seniora) – Ignacego, przedstawiająca atrybuty cechu budowniczych (cyrkiel, węgielnica, kielnia, równowaga, młotek), ale mogą być to też z powodzeniem symbole wolnomularstwa – masonerii. Druga pieczęć ma m.in. inicjały A C i centralnie herb Księżyc (odmiana Sas), nad którym znajduje się szlachecka korona (z jedną perłą). Według literatury rody Cybulskich pieczętowały się herbami: Łada, Prawdzic lub Pobóg. Z innych zaś źródeł wiadomo też, że w Wielkopolsce pod koniec XIX w. M. v. Cybulski występuje jako właściciel 232,5 - hektarowego folwarku Zalesie koło Dorochowa w pow. ostrzeszowskim fot. Piotr P. Ruszkowski

1914-1919 (nr ewid. 8601, dypl. 1826, nr arch. 9399)

Na podstawie akt ZWPN-u, informacji wnuczki – Krystyny Dembińskiej; „Wieści Lubońskie” 12-2002 str. 21 i 07-2008 str. 22; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 89.

Robert Wrzesiński

CZAJKA FLORIAN

(1896-?)

Ur. 31.01.1896 r. w Wirach, robotnik.

Podczas Powstania Wielkopolskiego służył w V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań w stopniu szeregowca.

W okresie powstania był kawalerem.

Mieszkał w Lasku.

Na podstawie akt V Kompani Batalionu Garnizonowego II Poznań (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 90.

Robert Wrzesiński

CZARNECKI JÓZEF

(?)

Wchodził w skład Okręgu Fabianowskiego Powiatowej Rady Ludowej powstałej 12.11.1918 r. w Poznaniu. Podlegała jej utworzona w powiecie przez Andrzeja Kopę Straż Ludowa.

Mieszkał w Żabikowie.

Na podstawie publikacji: „Wieści Lubońskie” 12-1999 str. 11; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 90.

Robert Wrzesiński

CZYŻ ANDRZEJ

(1890-?)

Ur. 22.10.1890 r. w Komornikach.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim w szeregach 4. kompanii marynarzy, dowodzonej przez ppor. Adama Białoszyńskiego. Miał stopień kaprała.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Cieszkowskiego.

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 Koło 4. Kompanii Marynarzy, zweryfikowany 22.05.1935 r., (nr arch. 15500).

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 90.

Robert Wrzesiński

CZYŻ JAN

(1897 – 1959)

Ochotnik z Plewisk, robotnik.

Ur. 9.01.1897 r. w Plewiskach pow. poznański z ojca Jana, matka Franciszka z d. Szaj. Brat Stefan – także Powstaniec Wlkp.

Uczestnik I Wojny Światowej, w której walczył od 14.09.1916 r. do 20.03.1918 r., m.in. pod Verdun, gdzie został ranny – trafiony odłamkiem w lewy bark i łopatkę.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 27.12.1918 r. i brał udział w walkach w Poznaniu. Na początku stycznia 1919 r. wraz z innymi wysłany został pod Zbąszyń, następnie do Wolsztyna, gdzie utworzono II Pułk Strzelców Wielkopolskich z kompanią karabinów maszynowych, do której trafił. Następnie walczył pod Międzychodem pod dowództwem por. Bierlika. Z wojska

Jan Czyż w okresie międzywojennym

zwolniony w Wolsztynie w lipcu 1919 r. Uznany inwalidą wojennym (urazy z I Wojny Światowej).

Był robotnikiem w Lubońskich Zakładach Przemysłu Ziemniaczanego. Zmarł w wieku 62 lat, 9.07.1959 r., pochowany w Żabikowie.

Rodzina Jana Czyża w 1941 r. – żona Stanisława i córka Maria

Jan Czyż jako rekrut w armii pruskiej w 1915 r.

Ożenił się ze Stanisławą Grygier (ur. 5.09.1908 w Borowie, zm. 10.08.1975 r.).

Pracowała w Słodowni w Zakładach Ziemniaczanych. Mieli córki: Leokadię (ur. w 1934 r.), która zmarła po tygodniu i Marię (Piechowiak, ur. 25.1.1939 r.), która jak rodzice pracowała w Zakładach Ziemniaczanych (na centrali telefonicznej). Wieloletnia chórzystka Bardu.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Sobieskiego 74 m 7.

Odnznaczony Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym (C-62407). W I Wojnie Światowej – Żelaznym Krzyżem II Klasy.

Pluton ckm podczas I Wojny Światowej. Jan Czyż kłęczący pierwszy z prawej

Krzyż żelazny II klasy Jana Czyża z armii pruskiej nadany mu za odniesione rany pod Verdun
fot. Piotr P. Ruszkowski

Czyż Jan (z prawej),
w środku Wacław
Patz (rzeźnik)

Z kolegami w karczmie u Elzy Relingowej w Lasku, od lewej siedzą: Stanisław Siebert (prezes chóru „Harmonia”), Stanisław Kubiak, Jan Czyż, Matecki

Należał od 1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208633, leg. 302291). Był członkiem PZPR.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo i wspomnień córki Marii Piechowiak; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 91.

Mateusz Pokrywka i Paweł Wolniewicz

CZYŻ STEFAN

(1898 – 1961)

Robotnik plut. WP.

Ur. 20.08.1898 r. w Plewiskach pow. poznański z ojca Franciszka, matki Franciszki z d. Szaj. Brat Jan – Powstaniec Wielkopolski. Uczęszczał do szkoły powszechnej czteroklasowej w Plewiskach. Następnie pomagał

Stefan Czyż za młodu

rodzicom, którzy zajmowali się handlem. W 1916 r. został powołany do armii niemieckiej i brał udział w walkach na froncie Bałkańskim. W życiorysie pisze: *W grudniu 1818 r. zdezerterowałem.*

Stefan Czyż
w 1957 r.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 27.12.1918 r. jako ochotnik. W życiorysie napisał: *Wstąpiłem na ochotnika do tworzącego się oddziału powstańczego w koszarach saperów Poznań-Wilda, dowódca sierżant Nowicki. Potem brałem czynny udział z bronią w rękę przy oswojaniu Poznania – Policja ul. Ratajczaka i lotnisko Ławica. Następnie oddział nasz został wcielony do 7. Pułku Strzelców Wielkopolskich – dowódca por. Huntelig. Później pułk przemianowany został na 61 Pułk Piechoty. Stefan Czyż walczył też pod: Wolsztynem, Kopanicą, Małym Grójcem, Nową Wsią, Zbąszyniem oraz Babimostem. Był w 5. Kompanii II Poznańskiego Batalionu Garnizonowego, pod dowództwem ppor. Walentego Kasprzaka i por. Pawła Hądzlika. Miał stopień plutonowego. Do rezerwy przeniesiony w 1920 r. Jego udział w powstaniu zaświadczyli: Antoni Knajdek i Józef Chojnacki. W 1939 r. był zmobilizowany i walczył ze swoim pułkiem m.in. pod Międzychodem.*

Po powstaniu pracował w cegielni Glabisia na Kotowie. Jako inwalida – rencista pracował w charakterze stróża w Fabryce Kosmetyków Lechia w Poznaniu (ul. Głogowska 34). Zmarł w wieku 63 lat – 2.10.1961 r. Pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się 13.07.1922 r. z Weroniką Palacz, ur. 27.12.1901 r. w Poznaniu. Mieli

Kwiecień 1919 r. podczas krótkiego postoju 10 kompanii 7. Pułku Strzelców Wlkp. w Pniewach. Stefan Czyż stoi 10. z prawej w 2. rzędzie (zaznaczony strzałką)

Grobowiec rodzinny Czyżów na cmentarzu w Żabikowie w którym spoczęli m.in. Stefan i jego żona Weronika fot. www.lubon.pro-gis.pl

3 dzieci: Kazimierz ur. 27.12.1923 r., Krystynę ur. 19.10.1925 r., Zenona ur. 12.07.1930 r.

Mieszkali na ul. Kotowo 7 (dom nie istnieje)

Odnaczenia: *Wielkopolski Krzyż Powstańczy* (nr C-38664).

Należał od 1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 210006, leg. 218139)

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, wspomnień syna Zenona i synowej Kazimiery Daniela z d. Siejak; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 92.

Mateusz Pokrywka, Paweł Wolniewicz

DANIELAK JAN

(1882-PO 1958)

Górnik.

Urodzony 22 października 1882 r. w Konarzewie, w powiecie poznańskim. Syn Szczepana.

Brał udział w powstaniu wielkopolskim od 26 grudnia 1918 r. do 22 stycznia 1919 r. Uczestniczył w walkach w Poznaniu, zdobyciu Ławicy oraz w walkach pod Lubiniem.

W późniejszych latach zamieszkiwał w Komornikach, w powiecie poznańskim. Ożenił się z Marią,

z którą miał czwórkę dzieci: Martę (ur. 29.06.1912 r.), Jana (ur. 26.10.1914 r.), Walerego (ur. 9.04.1919 r.) oraz Halinę (ur. 16.06.1922 r.).

Z zawodu był górnikiem, jednak w późniejszych latach z powodu stanu zdrowia przebywał na rencie.

Jako członek Koła Powstańców w Śremie, został w 1932 r. odznaczony Wielkopolskim Krzyżem Powstańcym. Był również członkiem Zjednoczenia Narodowego Polskiego. 12.06.1958 r. wstąpił do Związku Bojowników o Wolność i Demokrację (ZBoWiD) – Koło Żabikowo.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo.

Bartosz Gauza

DAUER ANDRZEJ (1875-?)

Ur. 30.09.1875 r. w Luboniu, robotnik.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim w stopniu szeregowca.

Mieszkał w Świerczewie.

Należał od 1.10.1934 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Górczyn.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 94.

Robert Wrześniński

DĄBSKI MIECZYSLAW HR. (1873-1927)

Mieczysław hr. Dąbski z Lubrańca, herbu Godziemba

Ziemianin z Lubrańca, herbu Godziemba, właściciel dóbr Żabno, członek Rady Nadzorczej Towarzystwa Akcyjnego – Lubońska Fabryka Drożdży.

Potomek rodu szlacheckiego, od czasów średniowiecza zamieszkującego Kujawy i Wielkopolskę. Pierwszym, z jego znanych historycznie antenatów był Bernard z Konarzewa, miecznik brzeski (1464 r.). Po nim szereg utytułowanych przodków, aż do czasów pradziadka – Michała Dąbskiego – powstańca listopadowego, który po tym zrywie przyjął z rąk austriackich tytuł hrabiowski.

Mieczysław urodził się 22.05.1873 r. w pałacu rodzowym w Kołaczku w powiat Września jako syn Stefana właściciela dóbr Żakowo pod Leszkiem, w powiecie wschowskim i Zofii z hr.

Czarneckich. Otrzymał gruntowne wykształcenie. Maturę zdał w Lesznie w 1892 r. Następnie studiował prawo we Wrocławiu, Heidelbergu, Berlinie i Monachium. W 1897 r. w prezencie, na srebrne wesele swoich rodziców, zdał egzamin referendarski. Natychmiast po złożeniu ostatniego egzaminu asesorskiego podjął pracę, jako syndyk, w polskim Banku Ziemi w Poznaniu. Było to ze strony młodego hrabiego działanie od dawna zamierzone, ponieważ rodzina Dąbskich, podobnie jak większość wielkopolskich rodów szlacheckich i arystokratycznych, czynnie angażowała się w patriotyczną działalność polską, prowadzoną pod zaborem pruskim. Rolą Mieczysława Dąbskiego – polskiego patrioty – było służyć swojej ojczyźnie wiedzą i wykształceniem a w razie potrzeby stanąć na czele i poprowadzić do narodowowyzwoleńczej walki. Dlatego też nie oponował przed wcieleniem do pruskiej armii w czasie I wojny światowej, gdzie zdobywał doświadczenie wojskowe, z której, pod koniec działań wojennych, z powodu choroby ucha został zwolniony. Po demobilizacji, z oficjalnym, pruskim świadectwem kombatanta stanął się w Mogilnie, w pobliżu którego znajdował się jego majątek – Żabno. Oddaje się do dyspozycji Powiatowej Rady Ludowej na której czele stał wówczas ks. Kurzawski z Pakości. Powiatowa Rada Ludowa powołuje go na stanowisko starosty powiatu mogilskiego. Funkcję tę sprawował do 1.10.1926 r., gdzie położył podwaliny oraz rozbudował aparat administracyjny i polityczny powierzonego mu powiatu.

Mieczysław Dąbski, po odzyskaniu przez Polskę niepodległości miał też swój wkład w uruchomienie i przystosowanie Drożdżowni w Luboniu do nowych, już polskich warunków. W ramach

wersalskich ustaleń pokojowych Sinnerowie, budownicy i właściciele fabryki (od 1904 r.), za odszkodowaniem oddają obiekty w Luboniu skarbowi Państwa Polskiego. Mieczysław hrabia Dąbski staje na czele,

powołanego przez siebie Towarzystwa Akcyjnego. Działania prawne podjęte już w maju 1919 r., sprawiają, że uzyskuje stosowne zgody Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej (Departamentu Przemysłu i Handlu w Poznaniu). Jego osobiste zaangażowanie i entuzjazm sprawiły, że w opuszczonych przez Niemców obiektach prawie natychmiast rozpoczęto produkcję i podjęto starania o zorganizowanie zaplecza kapitałowego, zdolnego udźwignąć prowadzenie tak wielkiego przedsięwzięcia. Powołał do życia Lubońską Fabrykę Drożdży w Luboniu i zarządzające nią polskie Towarzystwo Akcyjne w Poznaniu. To jego energicznym działaniom zawdzięczało to lubońskie przedsiębiorstwo dobrą kondycję w latach międzywojennych. W roku 1924 rozbudowano kompleks fabryczny o budynek krochmalni, a w 1925 r. Fabryka Drożdży w Luboniu należała do grona 16 największych tego typu zakładów w Polsce.

Ożenił się z Anielą Mieczkowską z Dobieszewic.

Będąc szczerym patriotą, brał zawsze żywy udział we wszystkich pracach społecznych, a zwłaszcza tam, gdzie chodziło o utrzymanie ducha i języka polskiego.

Herb Godziemba (na czerwonym polu drzewo o trzech rosochach i pięciu korzeniach)

W prasie poznańskiej po pogrzebie („Dziennik Poznański” i „Kurier Poznański”) ukazały się nekrologi, zamieszczone przez Radę Nadzorczą i Zarząd Lubońskiej Fabryki Drożdży w Luboniu, w których m.in. czytamy: *Dnia 8 października br. zmarł nagle ku naszemu wielkiemu żalowi śp. / Mieczysław hr. Dąbski / z Lubrańca / właściciel dóbr Żabno, b. starosta w Mogilnie / Śp. zmarły był członkiem Rady Nadzorczej Tow. Akc. Lubońska / Fabryka Drożdży od początku jej założenia, gdzie czynną współpracę wiece przyczynił się do rozwoju Towarzystwa. W śp. Zmarłym tracimy światłego doradcę i nieskazitelnego człowieka. 7816 Rada Nadzorcza i Zarząd Lubońskiej Fabryki Drożdży w Luboniu.*

Szczególnie czynnym był w kole powiatowym Towarzystwa Pomocy Naukowej im. K. Marcinkowskiego, którego był prezesem przez kilka lat. Powierzone mu obowiązki spełniał z największą sumiennością i gorliwością, był wzorem pracowitości i uczciwości, a prawością swego postępowania i rzadkim taktem osobistym zjednywał sobie każdego.

W rok po ustąpieniu ze stanowiska starosty, zmarł nagle na zawał serca w swoim majątku Żabno 8.10.1927 r. Został pochowany 12.10.1927 r. w Mogilnie. Według relacji „Dziennika Poznańskiego” w ostatniej drodze towarzyszyły mu tłumy mieszkańców powiatu. W pogrzebie udział wziął również wojewoda

poznański – Adolf hr. Bniński. Podczas opuszczania trumny do rodzinnego grobowca oddział policji państwowej oddał trzykrotną salwę honorową.

Jeden z przyjaciół Mieczysława Dąbskiego napisał o nim we wspomnieniu pośmiertnym: *„Pozostawił po sobie pamięć najlepszą u ludzi i wzór godny naśladowania, jak się nosi wielkie nazwisko i tradycje, jak służy Ojczyźnie z całkowitem oddaniem sprawie, z zapomnieniem o własnych korzyściach i o sobie”...*

Powiat mogileński, chcąc uczcić Jogo zasługi, przed wojną, nazwał rozbudowany szpital powiatowy imieniem pierwszego starosty – Mieczysława Dąbskiego.

M. Dąbski został odznaczony: „Krzyżem Naczelnej Rady Ludowej”, „Krzyżem Powstańców Wielkopolskich”. Generał Józef Haller osobiście udekorował go swoimi „Mieczami Hallerowskimi”.

Ewidencja 421/14

Z rodu Dąbskich – hrabiów z Lubrańca odnotować można także ppor. rezerwy Janusza (1877-1930), który jako szeregowy żołnierz bierze udział w powstaniu w 3. Pułku Ułanów Wlkp. – ziemianin z majątkiem Ludzisko na Kujawach.

Na podstawie: „Album Pamiątkowy Powstańców Ziem Zachodnich R. P. 1918-1921”, nr 1, str. 15, Poznań 1937 i nr 2, str. 40 (1938 r.); www.echolu-bonia.pl, Izabella Szczepaniak „Mieczysław hrabia Dąbski, zapomniany twórca Lubońskiej Fabryki Drożdży T.A.”; „Herbarz Polski” Tadeusz Gajl.

Piotr P. Ruszkowski,
Izabella Szczepaniak

DEGÓRSKI STANISŁAW

(1901-?)

Powstaniec Wielkopolski, miał stopień wachmistrza.

Ur. 11.11.1901 r. w Plewiskach, powiat Poznań.

Mieszkał przy ul. Kościuszki 26.

Na podstawie informacji dostarczonej „Wieściom Lubońskim”

Piotr P. Ruszkowski

DOBRY JAN

(1896-1971)

Jan Dobry

Urodził się 11.04.1896 r. w Dębowcu w powiecie krotoszyńskim jako syn rolnika Walentego i Franciszki z d. Jarmużek. Od 6 do 14 roku życia uczęszczał do szkoły powszechnej w Wolenicach pow. Krotoszyn. Po jej ukończeniu pracował w gospodarstwie rodziców, gdyż z uwagi na liczną rodzinę nie miał warunków do dalszego kształcenia się. 25.02.1915 r. zatrudnił się na kolei, chcąc przez to uniknąć wcielenia w szeregi armii niemieckiej. Mimo to 12.04.1916 r. przymusowo został wcielony

do wojska niemieckiego do 1 pułku grenadierów w Królewcu. Po przeszkoleniu został wraz z jednostką skierowany na front zachodni do Francji, w okolice Verdun. Po kilku miesiącach jednostka przerzucona została na front południowy w Karpaty. Tam został ranny. Najpierw był leczony w szpitalu polowym, a później w szpitalu w Królewcu. Po wyjściu ze szpitala komisja lekarska uznała go za niezdolnego do służby wojskowej. 17.09.1917 r. został zwolniony z wojska i przydzielony do pracy na stacji kolejowej w Wolenicach pow. Krotoszyn. Podczas szkolenia na dyżurnego ruchu na wieść o przegranej wojnie przez Niemcy został przez Radę Robotniczo-Żołnierską 12.11.1918 r. mianowany komendantem stacji kolejowej w Wolenicach. Jak napisał w swoich wspomnieniach – *Zarazem otrzymałem opaskę biało-czerwoną, jako dowód, że mam prawo i obowiązek kontrolowania wszelkich prac urzędników niemieckich kolejowych, jak i pocztowych. Na stacji kolejowej, jak i poczcie, pracowali urzędnicy niemieccy, jednak nie było żadnego Polaka. Kontroli podlegały wszelkie zarządzenia, okólniki, telegramy, telefonogramy. Codziennie musiałem badać taśmy na aparatach Morsego, dopilnować, by nic nie wyszło poza stację bez kontroli.* Od 27.12.1917 r. rozpoczął wspólnie z kolegą Pabichem organizować Straż Ludową w Wolenicach. Od 1.01.1919 r. do 18.02.1919 r., jako szeregowiec kompanii rozdrażewskiej pod dowództwem dr Bolewskiego i kapitana Nawrockiego brał udział w walkach o Krotoszyn, pod Zdunami, Kochałem, Rudą i Baszkowem.

W okresie międzywojennym J. Dobry był prezesem Związku Powstańców Wlkp. w Pępowie, a po wojnie prezesem ZBOWiD-u. Był czynnym członkiem Związku Zawodowego Kolejarzy.

W listopadzie 1920 r. zawarł związek małżeński z Jadwigą z d. Baszyńska, z którą miał czwórkę dzieci: Janinę,

Czesława, Mieczysławę i Jana. Jan Dobry pracował jako zawiadowca stacji kolejowej w Pępowie koło Gostynia w okresie międzywojennym i po II wojnie światowej do czasu przejścia na emeryturę tj. ok. roku 1963. Później zamieszkał u córki Janiny w Luboniu.

Zmarł w 1971 r. i pochowany został na cmentarzu w Wirach.

Odznaczony został m.in. Srebrnym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Odrodzenia Polski, Wielkopolskim Krzyżem Powstańcym i dwukrotnie Odznaką Grunwaldzką.

Na podstawie: Poświadczenia kapitana Władysława Nawrockiego byłego szefa Sztabu Straży Ludowej na powiat krotoszyński, z 12.09.1935 r. o udziale J. Dobrego w Powstaniu Wlkp.; Wspomnienia Jana Dobrego – maszynopis; Danych uzyskanych od wnuczek Jana – Ariety Bujalowskiej i Joanny Olejniczak oraz bratanka – Dariusza Dobrego; „Powstańcy Wielkopolscy” Biogramy uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, red. Bogusław Polak, t. VII, str. 42.

Michał Pietrowski

DOBSKI (?)

Powstaniec wielkopolski.

Ożenił się z Zofią (ur. w Gorańcu, ojciec Karol, matka Maria, zm. w grudniu 1992 r.). Była podopieczną ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 471246, leg. 9196).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Kwiatowej 2.

Należał do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 94.

Robert Wrzesiński

DOLIŃSKI WOJCIECH

(1897-?)

Ur. 05.12.1897 r. w miejscowości Wielkie, robotnik.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim w stopniu szeregowca.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Polnej.

Należał od 25.11.1932 r. do Związku Powstań Narodowych RP 1914-19, Koło Żabikowo (nr ewid. 5165, nr dypl. 2526, nr arch. 9992). Wyprowadził się i został skreślony z ewidencji Koła 24.10.1937 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 94.

Robert Wrzesiński

DRAJER JÓZEF

(DRAJERCZAK)

(1889-1964)

Urodzony 20.02.1889 r. w Chludowie, powiat Poznań. Rodzice: Józef i Magdalena. Jak czytamy w krótkiej notatce zamieszczonej w Albumie Pamiątkowym Powstańców Ziemi Zachodnich R. P. 1918-1921 – rolnik z Żabikowa. Uczestnik strajku szkolnego, kilkakrotnie karany cieleśnie. Z powodu wadliwego zdrowia nie bierze czynnego udziału w Powstaniu Wielkopolskim, za to pomagał materialnie w dobrojeniu.

Józef Drajer zostaje od 1.04.1934 r. włodarzem na uniwersyteckim gospodarstwie w Żabikowie. Przychodzi w miejsce Michała Majewskiego dotychczasowego rządcy żabikowskiego folwarku Augusta hr. Cieszkowskiego,

Józef Drajer za młodu

będącego od lipca 1919 r. we władaniu Uniwersytetu Poznańskiego, który w ramach oszczędności zamienia stanowisko rządcy na włodarza. Zamieszkuje wraz z rodziną w skromnym dworku ziemiańskim zwanym potocznie Dommem włodarza. Józef Drajer gospodarzył na uniwersyteckim majątku do 1951 roku i była to ostatnia rolnicza działalność tego 96 hektarowego gospodarstwa.

Dawny folwark zabikowski, o ciekawej historii i przeznaczeniu – w XIX wieku służył polskiej wyższej szkole rolniczej im. Haliny – powojenny Uniwersytet postanowił rozparcelować na działki budowlane. Na jednej z nich, przy ul. Niepodległości,

Józef Drajerczak (z prawej w czapce) z praktykantem Uniwersytetu Poznańskiego, na folwarku w Zabikowie

w latach 50. XX w. wybudował dom Józef Drajerczak i tam zamieszkał wraz

Przed domem – włodarz – Józef Drajerczak z synami: Janem Marianem i Mieczysławem

Józef Drajer
w późniejszym wieku

Józef Drajer wyprowadza konia ze stajni

Józef Drajer, przed nim wierny pies, syn Jan oraz bydło folwarku żabikowskiego

z rodziną. Tu należy wyjaśnić, że po II wojnie światowej Józef i część rodziny zamienia niemieckobrzmiące nazwisko Drajer na Drajerzak. Józef Drajer (Drajerczak) związany był z Uniwersyte-tem Poznańskim od 1920 r. W okre-sie 1928-1934, był

Pierwsza komunia Barbary Drajerzak (córki Czesława - centralnie). Od lewej dorośli: Józef Drajerzak, Sylwester Fajfer (mąż Bronisławy córki Józefa), NN, Marian Drajerzak (syn Józefa), NN, Franciszka Drajerzak (żona Józefa)

Józef Drajer wódcarz folwarku żabikowskiego przy biurku w swoim gabinecie. Na ścianie nad telefonem portrety rodzinne żołnierzy, niestety nierozpoznani

sprawnym wódcarzem uniwersyteckiego folwarku w Gołęczynie, skąd przeniesiony został do Żabikowa.

W 1945 roku, gdy do Lubonia wkroczyły wojska radzieckie, rodzina Drajerów była świadkiem – obserwowali z okna Domu Wódcarza mord kilkunastu jeńców niemieckich dokonany przez kobietę NKW-dzistkę przy grobli na Strumieniu Junikowskim – dojeździe od strony obecnej ul. Puszkina.

Podwórze folwarku żabikowskiego, z tyłu widoczna murowana stodoła

Najstarszy syn Józefa – Czesław Drajer (Drajer) przed olbrzymią wierzbą rosnącą przy stawie przy Strumieniu Junikowskim. Z lewej widoczny tył Domu wódcarza. Zdjęcie z czerwca 1939 r. Dwa miesiące później, na początku II wojny światowej, Czesław walczył w kampanii wrześniowej w szeregach 69. Pułku Piechoty Wielkopolskiej

Józef Drajer (Drajer) ożenił się z Franciszką z domu Nowak pochodzącą z Głuszyny (ur. 1893 r., zm. 1970 r.). Mieli siedmioro dzieci, wg starszeństwa: Czesław (ur. 1914 r. w miejscowości Koninko – gmina Kórnik); Władysława, (zameżna Busz, mąż Franciszek); Jan, (ożenił się z Janiną Lemke – córką Ksawerego Lemke – powstańca wielkopolskiego z ul. Narutowicza w Luboniu); Bronisław

Józef Drajerzak na ogrodzie przed nowym domem przy ul. Niepodległości 13.

(zmarł na szkarlatynę mając 8 lat); Marian (ur. 22.12.2017 r. w Gołęczynie, zm. 31.12.2017 r. w Żabikowie); Mieczysław (mieszkał w Puszczykowie); Bronisława

Młodzi synowie Józefa bawią się z kaczkami

Średniowieczny staw, pozostałość po osadzie młyńskiej „Olszak” na Strumieniu Junikowskim przy grobli dochodzącej do Domu wójarza od dzisiejszej ul. Puszkina

Zmarł w 1964 r. w Luboniu, pochowany został w grobowcu rodzinnym na cmentarzu w Żabikowie

Ewidencja nr 723/25

Na podstawie: „Album Pamiątkowy Powstańców Ziemi Zachodnich R. P. 1918-1921”, nr 6, str. 183, Poznań 1939.; „Żabikowo dzieje wsi i fundacji Augusta Cieszkowskiego” Stanisław Malepszak, Luboń 1999; „WL” 02-2018, str. 34; „Rocznik Historyczny Lubonia” tom 3; dokumentów, zdjęć udostępnionych przez synową Zofię Drajerczak – żonę Mariana.

Piotr P. Ruszkowski

Strona przedwojennego wydawnictwa cyklicznego – „Album Pamiątkowy Powstańców Ziemi Zachodnich R. P. 1918-1921”. W numerze 6. z 1939 r. na str. 183 w dolnym rzędzie 2. od lewej Józef Drajerczak

(ur. 1933 r., po mężu Fajfer, jego imię – Sylwester).

Mieszkali od 1934 r. w Domu Włodarza na folwarku Augusta hrabiego Cieszkowskiego w Żabikowie przy ul. Powstańców Wlkp. 18 A, od lat 50. przy ul. Niepodległości 13.

Grób Józefa Drajerczaka, w którym spoczął także syn Marian fot. www.lubon.pro-gis.pl

DROP STANISŁAW

(1896-PO 1947)

Stanisław Drop – plutonowy 58. Pułku Piechoty z kompanii ckm z wpiętą odznaką Wojsk Wielkopolskich (zdjęcie z lat 30.). Cyfra „4” była noszona na kołnierzach kurtek mundurowych żołnierzy 58. pułku piechoty od listopada 1927 do 1939 r., mówiła o pochodzeniu jednostki wywodzącej się z 4. pułku strzelców wielkopolskich

Ochotnik oddziału czarnkowskiego, st. sierż. WP.

Ur. 01.01.1896 r. w miejscowości Krosin, powiat Oborniki, o. Wawrzyn, m. Agnieszka z d. Trafas. W 1907 r. brał udział w strajku szkolnym, za co ukarany został chłostą. Wcielony 8.10.1915 r. do 173 pp armii pruskiej brał udział w I Wojnie Światowej, na froncie zachodnim, był dwukrotnie ranny. Zdezercerował 5.12.1918 r.

Udział w Powstaniu Wielkopolskim rozpoczął 27.12.1918 r. Walczył m.in. pod Romanowem, Wieleniem, Zbąszczy-niem. Później w 3 kompanii ckm 58 pp. Miał stopień starszego sierżanta.

Był komendantem straży pożarnej.

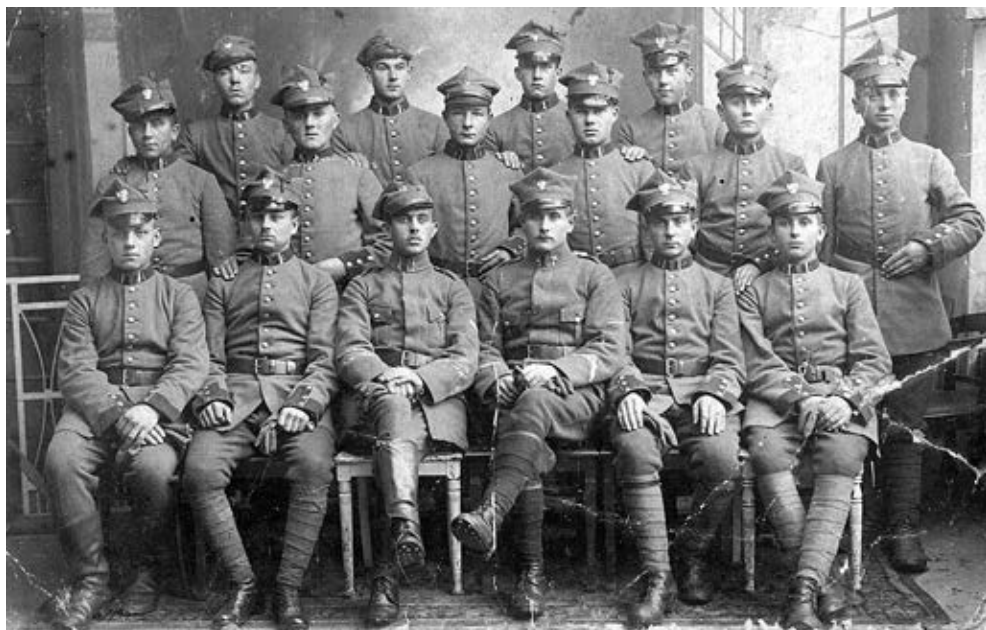
Mieszkał w Luboniu przy ul. Naruto-wicza 3 a.

Odznaczenia: Medal Niepodległości, Brązowy Krzyż Zasługi, Medal za Wojnę 1918-1921, Medal za Długoletnią Służ-bę i inne.

Jako żołnierz II Batalionu Obro-ny Narodowej w Poznaniu brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r. Pod-czas okupacji przebywał w areszcie

Wyrok Sądu Specjalnego w Poznaniu (Sonder-gericht) z 24.01.1941 r. Aktem oskarżenia objęto oficerów, podoficerów oraz żołnierzy II Poznań-skiego Batalionu Obrony Narodowej. Stanisław Drop pod nr 5. Na liście oskarżonych został wówczas uniewinniony od zarzutów karych.

Nieznany bliżej 16-osobowy pluton powstańców z 4. pułku strzelców Wielkopolskich – zapewne koledzy pułkowi Stanisława Dropa zbiory Piotr P. Ruszkowski

w Więzieniu Sądowym w Poznaniu oskarżony o morderstwa w procesie przeciwko 22 żołnierzom ON. Sąd Nadzwyczajny na posiedzeniach od 21 do 24.01.1941 r. uniewinnił m.in. Stanisława Dropa.

Należał od 02.04.1947 r. do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 3573).

Na podstawie akt ZPW 1918-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884), akt CAW w Warszawie; „Documenta Occupationis XV” Instytut Zachodni 2005, str. 36; „Garnizon Poznań w II Rzeczypospolitej” Bartosz Kruszyński, Rebis 2013, str. 110; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 95.

*Robert Wrzesiński,
Dorota Molińska,
Piotr P. Ruszkowski*

DROŹDZYŃSKI JAN

(1890-?)

Ochotnik z Krobi, fryzjer

Ur. 10.12.1890 r. w miejscowości Drzewce, powiat Gostyń. Rodzice: Ignacy i Bibiana z Tyczyńskich. Z zawodu był mistrzem fryzjerskim. W Krobi, powiat Gostyń, posiadał zakład fryzjerski, fotograficzny, księgarnię (z książkami polskimi) oraz fabrykę wyrobów tytoniowych.

Należał do Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Ze względu na kalectwo uniknął służby w armii pruskiej (był garbaty). W życiorysie pisze, że podawał on Polakom powołanym do wojska niemieckiego zastrzyki, z jemu tylko znaną substancją, czyniąc ich tymczasowo niezdolnymi do służby. Pisał: *Śmiem śmiało stwierdzić, że setkom Polaków*

uratowałem w ten sposób życie. Podkreślał on, iż proceder ten prowadził bezinteresownie, wiedząc, że grozi za to kara śmierci.

Działalność niepodległościową rozpoczął 3.09.1918 r. Był głównym organizatorem Powstania Wielkopolskiego w Krobi i należał tam do Powstańczego Komitetu Organizacyjnego. W listopadzie 1918 r. osobiście wywiesił flagę polską na tamtejszym ratuszu. Zebrał oddział ok. 50 powstańców i ruszył z nim pod Rawicz. Walczył także pod Kąkolewem, Robczyskiem i Pawłowicami. Miał stopień szeregowca.

Wziął udział w kampanii wrześniowej 1939 r. w szeregach 15. Pułku Ułanów Poznańskich. Uczestniczył w walkach z Niemcami pod Kutnem – bitwie nad Bzurą.

Zmarł po II Wojnie Światowej.

Ożenił się z Marią z Andrzejewskich (ur. 05.11.1908 r., ojciec Antoni, matka Marianna). Była podopieczną ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 468269, leg. 6207), mieli trzy córki i jednego syna.

Jego adres z 1933 r. to Żabikowo, ul. Polna 2a (dzisiejsza Poniatowskiego), później mieszkał przy ul. Niezłomnych 31.

Odznaczenie: Odznaka Pamiątkowa Wojsk Wielkopolskich., Brązowy Krzyż Zasługi (nadany przed II Wojną Światową), Medal za Wojnę 1918-21, Krzyż za Waleczność Straży Ludowej (nr 184), Krzyż za Waleczność Rady Ludowej Miasta Poznania.

Należał od 03.02.1933 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 9054, nr dypl. 1062, nr arch. 8735), później był członkiem przedwojennego Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo. Po wojnie należał do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo, przedwojennego ZPW 1918-19 Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespolu 884), akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1, akt Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie (syg. AP ODRZUC. 16.05.1933 r.); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 95.

Robert Wrześniński, Dorota Molińska

DUSZYŃSKI JÓZEF

(1899-?)

Ur. 12.02.1899 r. w miejscowości Janowo, powiat Szubin.

Walczął w Powstaniu Wielkopolskich w szeregach 4. Pułku Strzelców Wielkopolskich (58. Pułku Piechoty Wielkopolskiej). Miał stopień sierżanta.

Mieszkał w Luboniu.

Należał do Koła „Czwartacy” Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, zweryfikowany 30.08.1934 r. Czyli walczął w 4. Pułku Strzelców Wielkopolskich, który sformowany został na froncie północnym 6.03.1919 r. z oddziałów walczących z okolic: Gniezna, Wągrowca oraz Wrześni. W styczniu 1920 r. został przemianowany na 58 pułk piechoty Wielkopolskiej. Od nazwy z okresu powstania wielkopolskiego – 4 Pułk Strzelców Wielkopolskich oraz odznaki w postaci arabskiej „4” noszonej na kołnierzu pułk i jego żołnierze zwani byli „czwartakami”. Patronem pułku był Bolesław Chrobry dlatego stosowano także nazwą 58 Pułk Piechoty Wielkopolskiej Króla Bolesława Chrobrego.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 96.

Robert Wrzesiński

DUSZYŃSKI MICHAŁ

(1879-1970)

Michał Duszyński

Działacz samorządowy, członek Straży Ludowej w Plewiskach.

Ur. 26.09.1879 r. w Plewiskach, pow. Poznań, ojciec Adam. Uczęszczał do szkoły powszechnej w Plewiskach, następnie kształcił się i uzyskał zawód szklarza. W latach 1902-1905 pracował przy budowie fabryk: Sinnera (drożdży) i Koehlmanna (przetworów

ziemniaczanych). Następnie do 1914 r., do momentu powołania do armii pruskiej, pracował w rolnictwie. W I Wojnie Światowej walczył na froncie wschodnim, m.in. w Bobrujsku. Wg relacji wnuka: *Rosjanie nacierali, a dziadek wraz z towarzyszami broni z oddziału ostrzeliwali się z wieży kościoła, którego bronili. Doszło do walki wręcz i dziadek został ranny kozacką szablą.* W I Wojnie Światowej brał udział aż do jej zakończenia w 1918 r.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako 39-letni ochotnik w randze kaprała. Był w Straży Ludowej – 1. Kompanii. Walczył m.in. na poznańskiej Ławicy oraz w centrum miasta, a także pod Opalenicą i Leszmem.

W okresie międzywojennym działał w Polskim Kole Śpiewaczym. W latach dwudziestych XX wieku był żabikowskim radnym i pracował wówczas w rolnictwie. Podczas II Wojny Światowej i przez pierwsze lata po jej zakończeniu pracował w cegielni Fechnera, a następnie w firmie Brzeziński. Na początku lat 50. przeszedł na emeryturę i jednocześnie pracował w charakterze stróża w gospodarstwie po folwarku Augusta Cieszkowskiego przy ul. Kolejowej (później Powstańców Wielkopolskich). Zm.

15.01.1970 r.
w Luboniu, pochowany w grobowcu na cmentarzu w Żabikowie (nieдалеко kaplicy).

Ożenił się z na początku XX w. z Marią z d. Melinger (siostrą powstańca Andrzeja Melingera, powstańcem był

Żona Michała Duszyńskiego – Maria z d. Melinger

Michał Duszyński na froncie wschodnim w armii pruskiej stoi w 1 rzędzie 2 z lewej. Wstążka na piersi świadczy, że był odznaczony Krzyżem Żelaznym II klasy za odniesione rany. Na budynku prawdopodobnie zdobycze proporce tureckie

Rodzina Duszyńskich. Od lewej: żona Maria z synem Janem na kolanach, Maria, Cecylia, Adam, Michał, Katarzyna (z maskotką)

Rada Żabikowa w latach 20 XX wieku. Michał Duszyński stoi 1 z prawej, na ławce 2 z lewej siedzi Stanisław Wasielewski (także Powstaniec Wielkopolski)

Podpisana przez Michała Duszyńskiego, jedna z najstarszych pocztówek z terenów dzisiejszego Lubonia, wydana przed 1908 r. przedstawia karczmę żabikowską o nazwie „Sedan”. Na zdjęciu prawdopodobnie rodzina ówczesnego dzierżawcy Cegiołka, pracownicy karczmy i sklepu oraz goście – sąsiedzi z Żabikowa. Ustawieni pod dwujęzycznym (polskim i niemieckim) szyldem „Oberza Sedan Gasthaus” poniżej także w 2 językach imię ze wspólną literą „A” – Andrzej (Andreas) Cegiołka. Na budynku w tle, przy słabo widocznym wejściu po lewej stronie, polskie napisy: SKŁAD/ MIĘSA/ KISZEK. Dodatkowy nadruk tej strony (częściowo skreślony przez autora kartki): Gruss aus Zabikowo (Pozdrowienia z Żabikowa)/ Gasthaus A. Cegiołka (Karczma A. Cegiołka). Odręczny dopisek (w oryginalnym zapisie): *Pozdrowienie z Żabikowa/ to są nasze dobra, ale tylko do kwietnia/ a zaś w pałacu. Duszyński Michał ??* ze zbiorów Piotra P. Ruskowskiego

Druga strona pocztówki. Kartka pisana przez Michała Duszyńskiego do Wiktorii Melinger prawie dwa tygodnie przed wyborami do Reichstagu, które odbywały się 27 marca 1908 r. Nadruki: Postkarte/ Fotografie: Buchdruckerei Fr. Schmidt-Posen, Halbdorfstr. 26 a. Oto treść zapisana przez autora kartki (w oryginalnej pisowni): *Żabikowo dnia 15.3.1908./ Kochana Siostrzo, Karte ot (od)/ ciebie odebrałam za kturom (którą)/ ci bardzo dziękuję (dziękuję) pisałaś/ o tyatrze (teatrze). Teatr był/ tyn (ten) sam co był przed. a przyjechać tak byś/ pewno czasu nie mia-/ła to my tesz (też) wcale/ ci nic oniem (o nim) nie pisało/ pozdrawiamy cię wszy/-scy i ta mała(?) Marynia/ nasza tesz (też) ZD M(?)/ Adresat: Szanowna Panna/ Wiktoria Melinger/ Posen St. Martin st. (ul. św. Marcin)/ No 54. Herszajt Serbst. Stempel poczty żabikowskiej z 16 marca 1908 r. ze zbiorów Piotra P. Ruskowskiego*

Dom Michała Duszyńskiego przy ul. Kościuszki 9
fot. Paweł Wolniewicz

też mąż siostry Praksedy – Stanisław Klemczak), ur. 01.09.1882 r., zm. 03.12.1938 r. Dzieci: Maria (ur. 20.01.1908 r.), Adam (ur. 24.12.1910 r.), Katarzyna (ur. 18.11.1912 r.), Cecylia (ur. 23.08.1914 r.), Jan (ur. 25.05.1917 r.)

Mieszkał w Luboniu przy ul. Kościuszki 9.

Odznaczenia: Medal 10-lecia Niepodległości, Wielkopolski Krzyż Powstańczy (C-2706), dyplom Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 (nr 2894)

Należał od 10.10.1934 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych 1914-1919 (nr ewid. 13524, dypl. 2894, nr arch. 10342), Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-19 (leg. 8212), od 01.10.1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208674).

Na podstawie akt ZWPN, akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, informacji wnuka – Bogdana Garsteckiego z Koziegłów; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruskowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 96; „Rocznik

Grób Michała Duszyńskiego na cmentarzu w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

Historyczny Lubonia”, Piotr P. Ruszkowski, t. 2, str. 255.

Paweł Wolniewicz, Piotr P. Ruszkowski

DWORNIK STANISŁAW (1877-1959)

Ur. 18.04.1877 r. w miejscowości Zgierzynka, powiat Nowy Tomyśl, był robotnikiem.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 28.12.1918 r. Służył w 3. Kompanii Garnizonowej w Poznaniu w stopniu szeregowca.

Zmarł 17.10.1959 r., pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Kolejowej 12 (Powstańców Wlkp.).

Ożenił się z Walentyną z domu Lubik (ur. 12.02.1878 r., zm. 5.07.1953 r.)

Rodzinny grób na cmentarzu w Żabikowie, w którym leżą też Stanisław i Walentyna Dwornik fot. www.lubon.pro-gis.pl

Należał od 01.03.1933 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 5743, nr dypl. 677, nr arch. 8311), później był członkiem Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo. W powojennych aktach związków kombatanckich w Luboniu nie występuje.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo, przedwojennego ZPW 1918-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 98.

Robert Wrzesiński

DYBIONA JÓZEF (1895-1969)

Robotnik działacz samorządowy, kpr. WP.

Ur. 26.06.1895 r. w Ptaszkowie, powiat Grodzisk, ojciec Ignacy, matka Magdalena. Ukończył szkołę podstawową.

W powstaniu wielkopolskim od 5.01.1919 do 15.01.1919, będąc w Kompanii Grodzkiej, uczestniczył w walkach na odcinku Wolsztyn- Zbąszyń, Babimost-Kargowa. Później był w I Pułku Manewrowym Wojsk Wielkopolskich w 2. kompanii kulomiotów, przemianowanym na 155 Pułk Piechoty. Zwolniony z wojska został 21.11.1920 r. Miał stopień kaprała.

Za działalność polityczną skazany przed 1945 r. na 4 miesiące więzienia. Pracował na stanowisku starszego palacza w Prezydium Rady Narodowej Poznania przy ul. Armii Czerwonej (al. Niepodległości). Przed wojną przynależał do Stronnictwa Pracy

i uczestniczył w pracy społecznej w radach gminnych i powiatowych. Zmarł w wieku 74 lat, 11.01.1969 r. na wylew krwi do mózgu.

Ożenił się w listopadzie 1920 r. z Teresą Nowak (ur. 12.10.1896 r. w Niatku Wielkim powiat Wolsztyn, zm. 18.09.1982 r., ojciec Marcin, matka Józefa z d. Weigt). Dzieci: Zofia (ur. 22.04.1922 r.), Bronisława (ur. 5.08.1923 r.), Leokadia (ur. 9.12.1925 r.).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Armii Czerwonej 59. (11 Listopada)

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (C- 62421).

Należał od 1958 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, w 1965 r. Członek Komisji Rewizyjnej Koła. Przed II Wojną Światową w Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 (nr 210557, nr leg. 19766).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 99.

Justyna Król

FLORCZAK LEON

(1892-1939)

Leon Florczak za młodu

Ur. 28.06.1892 r. w Marcinkowie, powiat Mogilno.

Walczył w Powstaniu Wielkopolskim. Zmarł w Luboniu, mając 47 lat, w Wigilię Bożego Narodzenia – 24.12.1939 r., p o c h o w a n y na cmentarzu w Miłostowie.

Ożenił się z Rozalią (ur. 17.08.1902 r. w Stęszewie, ojciec Jakub, matka Maria z d. Józwiak). Od 4.12.1976 r.

Leon Florczak w sile wieku

ELMANOWICZ STANISŁAW

(1900-?)

Ur. 14.08.1900 r. w Fabianowie.

Walczył w Powstaniu Wielkopolskim w stopniu starszego szeregowca.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Lipowej 2a.

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 Koło Żabikowo, zweryfikowany 09.03.1934 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 99.

Robert Wrzesiński

Uroczystość I Komunii św. syna Krzysztofa, który stoi pomiędzy rodzicami. W 2 rzędzie od lewej stoją: siostra Leona Florczaka z mężem i córką Krystyną, Jerzy – drugi syn Leona Florczaka

Leon Florczak z synem Jerzym w mieszkaniu przy ul. Fabrycznej 48. Na ścianie obrazki z antycznymi rzeźbami

Dom rodzinny Leona Florczaka przy ul. Fabrycznej 48

podopieczna ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr ewid. 464569, leg. 2407). Dzieci: Krzysztof, Jerzy (ur. 9.11.1923 r.)

Mieszkał w Luboniu, przy ul. Fabrycznej 48.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 oraz informacji wnuczki – Haliny Lamkowskiej

Paweł Wolniewicz

FRANKIEWICZ JULIAN

(1895-1973)

Julian Frankiewicz w okresie służby w Polskiej Organizacji Wojskowej

Ur. 28.01.1895 r. w Łądku, ojciec Roch (ur. 21.02.1867 r.), matka Anna z d. Niedzielska. Miał trzynaścioro rodzeństwa: Konrad (ur. 21.02.1897 r., zginął w Powstaniu Warszawskim 16/18.09.1944 r.), Feliks (ur. 19.05.1898 r., rozstrzelany w Warszawie przez okupantów 2/3.03.1942 r.), Mikołaj (ur. 14.12.1900 r., zm. 1982 r.), Zygmunt (ur. 05.04.1903 r., rozstrzelany w obozie zagłady w Buchenwaldzie 07.05.1945 r.), Klara (ur. 1905 r.), Fabian (ur. 21.01.1923 r.), Celestyna (ur. 06.01.1909 r.), Eugeniusz (ur. 1912 r., zm. 1914 r.), bliźnięta Roman i Wawrzyniec (ur. 1914 r., zm. 1915 r.),

Wanda (ur. 1917 r., zm. 1919 r.), Tekla (ur. 26.09.1919 r., zm. 2000 r.) i Juliana (ur. 1925 r., zm. 1925 r.). Do Szkoły Podstawowej uczęszczał w Łądku, a po jej ukończeniu pomagał rodzicom w gospodarstwie rolnym. Od 16.02.1916 r. do 11.11.1918 r., pod pseudonimem Krajewski pełnił służbę w Polskiej Organizacji Bojowej (POW). Był uczestnikiem jednej z akcji, podczas której wraz z kolegami z oddziału zaatakowali pruski transport rzeczny na Warcie, między Zagórowem a Pyzdrami i zatopili jedną z barek z ładunkiem kilku ton zboża. Dla upamiętnienia tej akcji i poległych w niej żołnierzy nieopodal, w okolicznym lasku-Borku usytuowano obelisk.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił z chwilą jego wybuchu w okolicy rodzinnego Łądku i walczył z bronią w rękach do zakończenia zrywu, wykorzystując doświadczenie nabyte

Julian Frankiewicz (z szablą) z braćmi Konradem (stoi) i Feliksem

Zaświadczenie Wojskowego Biura Historycznego z 1936 r. stwierdzające, że Julian Frankiewicz ps. „Krajewski” pełnił czynną służbę w Polskiej Organizacji Wojskowej

w oddziałach POW. Po powstaniu nadal pomagał rodzicom w gospodarstwie rolnym.

W czasie II wojny światowej był członkiem organizacji wojskowej w Łucku nad Styrem w województwie wołyńskim, później wstąpił do Armii Krajowej i brał udział w wielu akcjach mających na celu zwłaszcza ochronę Polaków. Przez jakiś czas ukrywał się w Lublinie, ponieważ był poszukiwany zarówno przez Sowietów jak i hitlerowców. Po wojnie zamieszkał w Woli Koszutskiej i tam gospodarzył. Później w Wieluniu jednocześnie pomieszkując w Poznaniu, przy ul. Kotowo. Zmarł 31.01.1973 r. w Wieluniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się 29.06.1921 r. w Ładku, w kościele pw. św. Mikołaja

z pochodzącą z patriotycznej rodziny Marianną Orchowską (ur. 20.11.1896 r., zm. 05.07.1969 r.). Jej bracia Jan i Józef brali udział w Bitwie Warszawskiej i walczyli w Wojnie Bolszewickiej. Dzieci: Stanisława po mężu Rutkowska (ur. 1922 r., zm. 1980 r.) – przeszła cały szlak bojowy z oddziałami gen. Zygmunta Berlinga, Kazimierz (ur. 03.03.1925 r., zm. 1946 r.) – zginął w Bieszczadach walcząc z bandami UPA, Krzysztof (ur. 1928 r., zm. 1928 r.) i Sabina Łabędzka (ur. 10.01.1934 r.) – mieszka na sąsiadującej z Luboniem ul. Kotowo, gdzie jej przodkowie przed wojną kupili 100 ha gruntu.

W 1971 r. Rada Państwa uchwałą z 13.12.1971 r., za udział w powstaniu wielkopolskim mianowała Juliana Frankiewicza na stopień podporucznika.

Mieszkał przy ul. Kotowo 6.

Na podstawie materiałów i informacji od córki – Sabiny Łabędzkiej, wnuczka – Janusza Łabędzkiego i prawnuczki – Joanny Łabędzkiej

Paweł Wolniewicz

Miejsce pochówku na cmentarzu w Żabikowie, gdzie Julian Frankiewicz spoczywa w grobowcu rodzinnym z żoną Marianną i córką Stanisławą. Grobowiec oznaczony (z prawej) specjalną tabliczką powstańca wielkopolskiego fot. Paweł Wolniewicz

FRANKOWSKI MICHAŁ

(1896-1971)

Powstaniec Wielkopolski, należał do oddziału powstańczego w Poznaniu.

Urodził się w 1896 r., zm. 1971 r., pochowany w Żabikowie.

Ożenił się ze Stanisławą (ur. 1895 r., zm. 1986 r.; ojciec Jakub, matka Mariana z d. Styperek)

Mieszkał przy ul. Waryńskiego 2/1 (ks. Streicha)

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 100.

Paweł Wolniewicz

Grób rodzinny Michała i Stanisławy Frankowskich na cmentarzu w Żabikowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

FRENCEL FRANCISZEK

(1897-?)

Ogniomistrz WP.

Ur. 02.04.1897 r. w miejscowości Miroszka (powiat Gniezno), jako syn Jana i Marianny.

W Powstaniu Wielkopolskim uczestniczył od 1.01.1919 r. Jako ochotnik brał udział w wyzwolaniu Kujaw Zachodnich. Walczył w ramach zgrupowania

ppor. Pawła Cymasa, m.in. o Strzelno (3.01.1919 r.) oraz Inowrocław (6.01.1919 r.). Następnie wziął udział w drugiej bitwie o Szubin (11.01.1919 r.) i w następnych dniach na froncie północnym powstania. Od 09.02.1919 r. w szeregach 1. Pułku Artylerii Lekkiej (zwanego następnie 1. Pułk Artylerii Polowej Wielkopolskiej, a w czasie przemianowania Pomorza przemianowanego na 15. Wielkopolski Pułk Artylerii Polowej). W składzie swojej baterii artylerii był pod Rynarzewem i Zdunami. Pozostał w wojsku, jako podoficer zawodowy. Miał stopień ogniomistrza (sierżanta). Nieznana jest jego dalsza służba wojskowa. W latach trzydziestych XX w. mieszkał w Fabianowie, przy ul. Dąbrowskiego 1, należąc żabikowskiego koła weteranów powstania. Przed wybuchem II wojny światowej należał do koła wronieckiego, co mogło być związane z jego przeniesieniem służbowym. Przypuszczalnie zmarł w latach sześćdziesiątych (odznaczony Wielkopolskim Krzyżem Powstańcym) lub później.

Odznaczenia: Medal za Wojnę 1918-1921, Medal Dziesięciolecia Niepodległości, Wielkopolski Krzyż Powstańczy.

Od 18.02. 1934 r. należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-19, Koło Żabikowo (nr ewid. 9179, nr dypl. 5984, nr arch. 129). Późniejsza data wstąpienia do tego Koła to 22.01.1936 r. (dyplom wrzesiński z koła Wronki).

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 100.

Janusz Karwat, Robert Wrzesiński

GALANT FRANCISZEK

(1900-1972)

Franciszek Galant

Pracownik PKP, Powstaniec Wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r. i kampanii wrześniowej 1939 r.

Urodził się 27.01.1900 r. w Goliszewie, pow. Kalisz, w rodzinie Józefa i Agnieszki z d. Wawrzyniak. W latach 1909-1914 ukończył 5 klas szkoły ludowej w Goliszewie. Później został pomocnikiem maszynisty. W grudniu 1918 r. jako ochotnik zgłosił się do Straży Ludowej i pełnił służbę patrolową. Następnie w szeregach 5 Pułku Strzelców Wielkopolskich (59 pp) uczestniczył w walkach na froncie północnym. W styczniu i lutym 1920 r. wraz ze swoim pułkiem brał udział w rewindykacji Pomorza. Od marca 1920 r. w składzie XXIX brygady 15 dywizji piechoty na froncie przeciw-sowieckim pod Brodami. Później pułk

wyruszył nad Słucz; w nocy z 7 na 8 kwietnia wykonał pomyślny wypad na Kowaleńki, gdzie zdobyto liczne armaty. Od końca kwietnia 1920 r. wraz z pułkiem uczestniczył w wyprawie kijowskiej; 25.04 znalazł się w zdobytym Kijowie. W czerwcu uczestniczył w walkach nad Berezyną w rejonie Domżenyc. Następnie w czasie działań odwrotowych brał udział w ciężkich walkach pod Mostami; uczestniczył w Bitwie Warszawskiej i brał udział w rozbiciu i całkowitym zniszczeniu oddziałów 5 dywizji rosyjskiej pod Zambrowem. 22.08.1920 r. brał udział w boju o Łomżę, następnie w walkach w Puszczy Białowiejskiej, w okolicach Kamieńca Litewskiego i w końcu w obronie stanowisk pod Izabelinem w okolicach Wołkowska. Po zakończeniu działań wojennych bezterminowo urlopowany z wojska, a w 1922 r. zwolniony do rezerwy. W 1924 r. zamieszkał w Poznaniu. Podjął pracę na kolei jako pomocnik maszynisty. W sierpniu 1925 r. odbył ćwiczenia w I kompanii karabinów maszynowych 58 pp. Od 1926 r. mieszkał w Luboniu. W lutym 1933 r. zamieszkał w Dopiewie pow. Poznań. We wrześniu 1939 r. zmobilizowany, uczestnicząc w obronie Warszawy, pełniąc służbę w oddziałach pomocniczych. Po kapitulacji stolicy wrócił do Dopiewa. Od 1940 r. pracował na kolei jako maszynista. Po wybuchu wojny z ZSRR prowadził pociągi, które woziły rannych żołnierzy niemieckich z frontu wschodniego do Niemiec. Pod koniec 1941 r. transport, który prowadził, zbombardowało lotnictwo alianckie, a Franciszek Galant został poważnie ranny. Do pracy na kolei wrócił po zakończeniu wojny i pracował tam jeszcze przez wiele lat. Zmarł 13.08.1972 r. w Dopiewie i jest pochowany na miejscowym cmentarzu parafialnym.

Był dwukrotnie żonaty: od 1928 r. ze Stanisławą Łakomą i miał dwóch synów: Jana (ur. 1926 r.) i Mariana (ur. 1928 r.), a po jej śmierci z Heleną Maćkowiak, z którą miał troje dzieci: Eugeniusza Franciszka (ur. 1934 r.), Zofię Helenę (ur. 1938 r., zamężna Glabus) i Anielę (ur. 1940 r., zamężna Kowalczyk).

Dana Golak, Mój dziadek – Franciszek Galant, uczestnik Powstania Wielkopolskiego, referat wygłoszony na IV Sesji Historycznej zorganizowanej przez Gimnazjum w Dopiewie 19.01.2005 r.; informacje wnuka – Grzegorza Glabusa. Publikacja „Powstańcy Wielkopolscy” Biogramy uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, t. 1. s. 59; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 101.

Eligiusz Tomkowiak

GARSTKA ANDRZEJ

(1885-1944)

Ur. 18.11.1885 r. w Zdziechowie pow. Gniezno, jako syn gospodarza Jana i Józefy z domu Ciesielska. Miał pięciu braci: Franciszka, Józefa, Piotra, Stanisława i Wincentego oraz siostrę Marię (po mężu Zobel). Przed wybuchem powstania brał udział w organizacji Straży Obywatelskiej w Gnieźnie i Zdziechowie. Należał do jednej z pięciu ochotniczych kompanii gnieźnieńskich, po oswobodzeniu tego miasta 28 grudnia 1918 r. Należy sądzić, że Andrzej, tak jak i jego bracia, w dniach 30-31 grudnia wziął udział w walkach z Grenzschutzem o Zdziechową. Zapewne w składzie jednej z kompanii gnieźnieńskich wziął udział w wyzwaniu Kujaw Zachodnich i Pałuk. Jego młodszy brat Franciszek (1897-1984), ochotnik 4 kompanii gnieźnieńskiej, walczył na

froncie północnym (Szubin-Rynarzewo). Jego dalsze losy okresu międzywojennego są nieznane. Osadzony został w obozie żabikowskim 12.09.1944 r. (nr obozowy: 18 852), gdzie został przez hitlerowców zamordowany. Miał żonę Władysławę. Do czasu aresztowania i osadzenia w obozie mieszkał pod Gniezdem, jego córka mieszkała natomiast w Luboniu przy ul. Skóry 3 a.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo informacji wnuka – p. Nowakowskiego, oraz kartoteki obozowej (Muzeum Martyrologiczne w Żabikowie); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 102; Dorota Gorzelniak, „Garstka Józef (1897-1984)”, w: „Powstańcy wielkopolscy”, t. XIII, Poznań 2015, s. 45-4, tamże bibliografia. Według Doroty Gorzelniak jego brat Wincenty poległ pod Zdziechową, jednak nie potwierdza tego żadna z publikowanych list strat Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 (T. Jabłońskiego, Z. Wygockiego, Łukasza Jastrzęba i Wiesława Olszewskiego).

Paweł Wolniewicz, Janusz Karwat

GAWAŁEK JÓZEF

(1898-1986)

Robotnik budowlany, działacz społeczny, ppor. WP.

Ur. 27.10.1898 r. w Wąsowie, powiat Nowy Tomyśl, jako syn Antoniego i Magdaleny Nawrot. Rodzice posiadali małe gospodarstwo rolne. Po ukończeniu szkoły podstawowej i nauki zawodu murarza, w wieku 18 lat został w 1916 r. powołany do armii pruskiej. Z nią jako szeregowy żołnierz walczył w oddziałach artylerii ciężkiej najpierw na froncie zachodnim we Francji pod Verdun

Józef Gawalek

i w Belgii pod Ypres – gdzie Francuzi po raz pierwszy użyli gazu musztardowego o działaniu parzącym, zwanego potocznie (od nazwy tej miejscowości) iperytem. Potem brał udział w działaniach na froncie wschodnim. W 1918 r. został ciężko ranny i pociągami przewieziono go do szpitala w Poznaniu.

27.12.1918 r. jako ochotnik wstąpił w szeregi powstańców wielkopolskich w Poznaniu, pod dowództwem ppor. Antkowiaka. Zmagania przeniosły się do Buku i Opalenicy. Tu powstańcy połączyli się z kompanią opalenicką i pod dowództwem kpr. Edmunda Klemczaka prowadzili walki o Nowy Tomyśl i Zbąszyń. Józef Gawalek walczył też w pobliskiej wsi Łomnica. Z oddziałów powstańczych grupy zachodniej, w których walczył Józef Gawalek, w lutym 1919 r. utworzono 2. Pułk Strzelców Wielkopolskich, przemianowany później na 56. Pułk Piechoty. Pomiędzy 5 i 6. 01.1919 r. jako podoficer pierwszego

patrolu wpadł w zasadzkę i dostał się do niewoli, przewieziono go wraz z innymi powstańcami do obozu Haffelbreg (Havelberg), skąd po kilku miesiącach uciekł. W życiorysie tak to opisał: 14.05.1919 r. uciekłem z obozu do Berlina. Przy pomocy PCK dostałem fałszywe dokumenty i wyjechałem jako robotnik z zaboru rosyjskiego do Radomia, stamtąd w rodzinne strony. 26.06.1919 r. Józef Gawalek z doświadczeniem artyleryjskim wyniesionym z armii pruskiej (odznaczony Krzyżem Żelaznym II Klasy) został powołany do formującego się 3. Pułku Artylerii Polowej Wielkopolskiej (2. Baterii Zapasowej), przemianowanego później na 14. Pułk Artylerii Polowej Wielkopolskiej. Z nim brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Walczył na Białorusi, m.in. pod Berezyną, w okolicach miasta Bobrajsk (130 km na pd-wsch. od Mińska), a także w miejscowościach: Baranowicze, Swoboda, Prużany i Janów (w obwodzie Brześć). Chory na tyfus brzuszny trafił do szpitala w Warszawie. We wrześniu 1920 r. odbył w Poznaniu trzymiesięczny kurs instruktorski na stanowisko artylerzysty – dostał specjalność rusznikarza. Otrzymał przydział wojskowy do obsługi działa polowego kaliber 75 mm. W marcu 1921 r. przeniesiony został od Okręgowego Zakładu Uzbrojenia nr VII w Poznaniu. Tutaj w kwietniu 1921 r. odbył jeszcze miesięczny kurs gimnastyczny. 29.07.1921 r. w stopniu kaprała został przeniesiony do rezerwy.

Po wojsku od 1921 r. pracował w zawodzie murarza. W tym czasie wstąpił do PPS Lewica. *Brałem udział w strajkach budowlanych m.in. w 1926 r. pod sztandarem Czerwony Luboń organizowany przez Andrzeja Sternala i Jakuba Sobczaka oraz manifestacjach pierwszomajowych* – opisywał w swoim życiorysie. W sierpniu 1927 r. odbył

Na zdjęciu frontowym z czasów I Wojny Światowej. Józef Gawalek (pierwszy z prawej) i kolega z Lubonia Wincenty Górniaczyk (w 2. rzędzie 2. z prawej)

Bardzo ciekawy jest ozdobny telegram znaleziony w oprawie zdjęcia rodzinnego. Przedwojenne życzenia dla *Stowarzyszenia Weteranów byłej Armii Polskiej we Francji – Placówka Żabikowo*, skierowane przez placówkę z Jarocina z okazji uroczystości poświęcenia sztandaru. Nie wiadomo, dlaczego schowane było u Józefa Gawalka.

czterotygodniowe ćwiczenia wojskowe w 14. pap. 16.09.1919 r. żeni się w Więckowicach z Agnieszką Klebus, następnie jako wdowiec 8.11.1925 r. ze Stanisławą Rost. Z tych małżeństw jest dwoje dzieci: Czesława Mystkowska (ur. 1922 r.) i Marian (ur. 1927 r.). Po ciężkiej chorobie i śmierci żony, jako wdowiec przeprowadził się z dziećmi do rodziny do Lubonia – Żabikowa, na ul. Polną 8 (Niezłomnych). W okresie II Wojny Światowej pracował jako droźnik przy utrzymaniu w należytym porządku drogi na odcinku Poznań Kotowo – Trzebow i przy budowie tzw. Grajzerówki (droga betonowa pomiędzy

Kartka z zachowanej Książeczki wojskowej, źródło wielu informacji

Komornikami a siedzibą Grajzera w Jeziorach). W połowie 1945 r. poznał wdowę Ludwikę Dominiak-Jujkę (ur. 3.08.1907 r., zm. 12.07.1967 r.) z którą się ożenił 26.12.1945 r. i wyjechał do Osna Lubuskiego. Na świat przychodzi syn Jan (ur. 18.10.1947 r.). Tak opisywał te czasy w swoim życiorysie: *19.07.1947 r. na wniosek związku Zachodniego wyjechałem na Ziemie Odzyskane do Osna Lubuskiego. W tym czasie wstąpiłem do PPR a na pierwszym zebraniu POP (Podstawowa Organizacja Partyjna) zostałem wybrany jako sekretarz. Funkcję tę pełniłem 5 lat. 2 lata byłem ławnikiem Sądu Powiatowego w Rzepinie, przez 4 lata pełniłem obowiązki radnego gminy Osno Lubuskie i opiekuna społecznego. Józef podupał na zdrowiu i 13.09.1954 r. wrócił z rodziną do Lubonia. Zamieszkali przy ul. Żabikowskiej, na styku Żabikowa i Komornik, w domu wybudowanym przez pierwszego męża Ludwiki – Leona. 22.09.1954 r. podjął pracę w Poznańskim Zjednoczeniu Budowlanym, gdzie m.in. budował Okrąglak w Poznaniu. Przebyte wojny i choroby pozostawiły swoje piętno. Z początkiem lat 60. przeszedł na rentę zdrowotną. Zamieszkał wraz z synem Janem i jego rodziną w osiedlu Lubonianka. Po ciężkiej chorobie umarł 19.09.1986 r.,*

Pismo z 1937 r. o nadaniu Józefowi Gawałkowi Medalu Niepodległości

pochowany wspólnie z żoną Ludwiką na cmentarzu żabikowskim.

Odznaczenia: Krzyż Żelazny II Klasy – armii pruskiej, Medal Pamiątkowy za Wojnę 1918-1921 (21.11.1933 r.), Medal Niepodległości (8.11.1937 r.), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (25.01.1958 r., C- 73642) oraz Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (– 21.08.1974 r., nr 1311-74-40)

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną

Jedno z ostatnich zdjęć, na spotkaniu w Lubonianie

Józef Gawałek pochowany wspólnie z żoną Ludwiką na cmentarzu żabikowskim
fot. www.lubon.pro-gis.pl

tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Należał od 2.10.1932 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP (nr ewid. 4998, nr dypl. 1077, nr arch. 8750), później do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, od 24.09.1957 r. był członkiem ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 214694, leg. 0174525). Był członkiem PZPR.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo, akt ZPW 1918-19, Koło Żabikowo, akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, informacji syna Jana; „Wieści Lubońskie” 01-2009 str. 22; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 102.

Piotr P. Ruszkowski

GAWALEK PIOTR

(1895-1977)

Powstaniec artylerzysta, ppor. WP.

Urodził się 21.07.1895 r. w Zgierzynie powiat Nowy Tomyśl. Jego ojcem był Walenty, matką Franciszka z domu Fąka. Miał pięcioro rodzeństwa: Franciszka, Jana, Władysława, Stanisławę i Hieronima. Po ukończeniu szkoły podstawowej w Zgierzynie do 18 roku życia pracował

na roli u rodziców. Wyjechał w 1913 roku do pracy do Westfalii.

Podczas I wojny światowej w 1916 roku został powołany do wojska pruskiego, w którym przebywał do zakończenia tego konfliktu zbrojnego na froncie zachodnim we Francji.

Miał doświadczenie frontowe, zatem jako ochotnik przystąpił do Powstania Wielkopolskiego wraz

z braćmi: Janem i Władysławem. Stało się to w Posadowie, gdzie trafił do oddziału organizowanego przez hrabiego Łęckiego. Pierwszy atak na Niemców odbył się w Bolewicach, drugi w Sępólnie. Z Nowego Tomysła powstańcy ruszyli na Zbąszyń. W życiorysie Piotra Gawałka czytamy: *Po zdobyciu Zbąszynia zgłosiłem się ochotniczo do 9. Pułku Artylerii Ciężkiej w Poznaniu, skąd skierowany zostałem na front nad Noteć pod Nakło, Szubin. Dowódcą był porucznik Kocimski, zastępcą jego ppor. Korpala.*

Skoro zaciągnął się do artylerii, być może właśnie w tym rodzaju wojsk służył podczas I wojny światowej. W maju 1919 r. został mianowany na stopień kaprała, Po zakończeniu powstania walczył także w wojnie polsko-bolszewickiej.

Kapral Piotr Gawałek
ok. 1919 r.

Artylerzyści, powstańcy na pamiątkowym zdjęciu. Piotr Gawałek na górze z prawej. Podobnie jak wielu innych z charakterystycznym powstańczym treflem na rogatywce. Na odwrocie opis 15. PAL (Pułk Artylerii Lekkiej) Bydgoszcz

24 września 1920 r. został zwolniony z wojska. Później jeszcze – 26 kwietnia 1972 r. otrzymał stopień podporucznika rezerwy.

Ślub Piotra Gawałka z Marią Kaczmarek – Żabikowo 1.10.1922 r.

Od 1921 r., bez mała prawie 40 lat pracował w Zakładach Nawozów Fosforowych w Luboniu na stanowisku maszynisty, aż do pójścia na emeryturę w 1960 r.

Związek małżeński zawarł 1.10.1922 r. w Wirach z Marią Kaczmarek z Żabikowa ur. 16.10.1897 r. w Szkaradowie koło Rawicza, jej ojcem był Ignacy. Po ślubie Piotr Gawałek początkowo zamieszkał z żoną u jej rodziców przy ul. Lipowej 77, a następnie przenieśli się do domu przy ul. Boczonnia 8 (w czasie II wojny światowej Dauerstrasse, obecnie Kopernika 8). Mieli dzieci: Janinę (ur. 29.07.1923 r., zm. 1937 r.), Halinę Bożenę po mężu Nowakowską (ur. 26.04.1928 r.) i Marię po mężu Nowaczyk (ur. 02.02.1930 r.).

Jak wspomina córka Halina: Po wybuchu wojny Niemcy zaczęli prześladować ludność polską, a w sąsiedztwie dochodziło do aresztowań, ojciec w obawie o życie swoje i rodziny postanowił ukryć czapkę wojskową („Rogatywkę”) – mówił do żony i dzieci: – w tej czapce walczyłem o wolność Polski i Poznania,

Piotr Gawalek (w środku) w maszynowni Zakładów Fosforowych

Zdjęcie z okazji 50-lecia ślubu

po czym umieścił ją w uprzednio wykutym w murze otworze na poddaszu. Następnie skrytkę zamurował.

Pewnego dnia, przed wojną zanosił się na burzę a mieszkający z sąsiedztwa, Niemiec o nazwisku Schenfeld miał do zwiezienia zboże z pola, ojciec z własnej inicjatywy pospieszył mu z pomocą,

Córka Halina-Bożena Nowakowska z wnuczką Urszulą Nowakowską- Adamczak nad rodzinnymi pamiątkami fot. Paweł Wolniewicz

jak się później okazało Niemiec zrewanżował się ojcu w czasie wojny ratując mu życie. – wspomina dalej córka. Było to w dniu, w którym na nasze podwórze wjechał sąsiad konnym wozem, mając na furze półtusze świni i inne produkty żywnościowe przywiezione z oddalonej wsi. Ponieważ sąsiad przewoził podobne towary nie po raz pierwszy, ktoś doniósł na niego policji, która urządziła u niego w gospodarstwie zasadzkę. Gospodarza wraz z koniem i załadowanym wozem ukryliśmy w naszej stodole. Wkrótce na podwórzu pojawiła się niemiecka policja w towarzystwie wspomnianego wcześniej Schenfelda, który umiejętnie odwrócił ich uwagę i poręczył za ojca. Nie doszło w ten sposób do przeprowadzenia u nas rewizji i to być może uratowało ojcu i sąsiadowi życie.

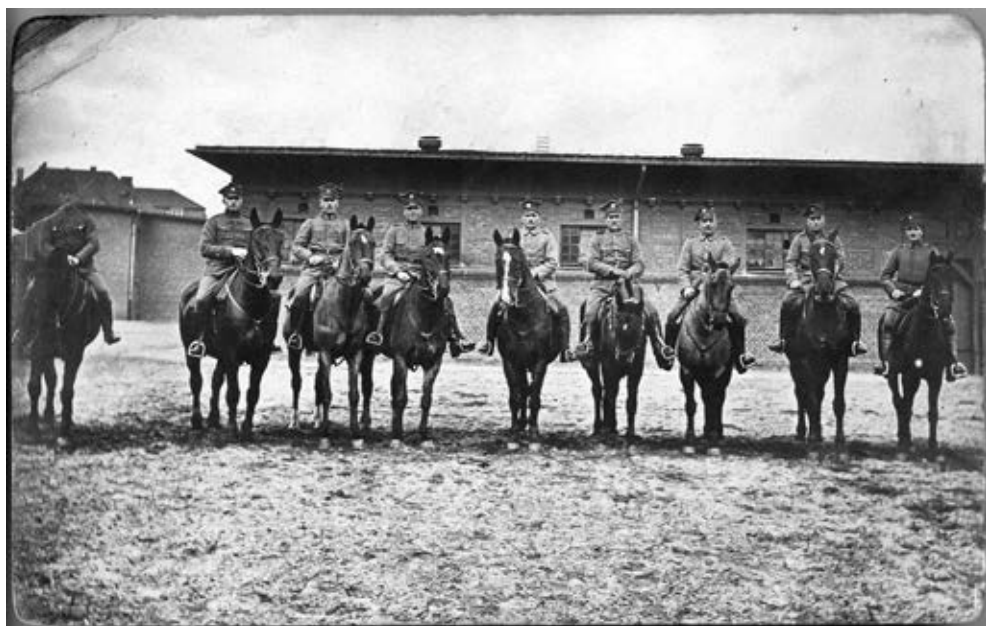

Okupacyjny zdjęcie Piotra Gawaleka z przepustki

W swoim życiorysie zaznaczył: *Po zakończeniu drugiej wojny pracowałem*

Piotr Gawalek na swoim rumaku

Powstańcy w siodle. Piotr Gawalek pierwszy z prawej

Młodzieniec Piotr Gawalek zdjęcie wykonane w atelier Otto Witte w Berlinie

Przyszła żona Piotra – Maria Kaczmarek zdjęcie z 1918 r.

W towarzystwie – Piotr Gawątek w jasnym garniturze stoi 2 z prawej, obok niego (3 z prawej) Kazimierz Kubasik (lubonianin – hallerczyk)

Piotr Gawątek z żoną i córką Janiną

Okolicznościowy dyplom dla Piotra Gawątka z okazji 35 rocznicy strajku głodowego w fabryce superfosfatu w 1933 roku

Dom w którym mieszkał Piotr Gawalek przy ul. Kopernika 8

Grobowiec Piotra Gawalka na cmentarzu w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

bezinteresownie 2 miesiące na wójtostwie w Luboniu, potem po działaniach wojennych sprzątałem Fabrykę z gruzów i uruchomiłem maszynię.

Posiadał odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (1974 r.), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1975 r.). Państwo Marianna i Piotr Gawalek byli odznaczeni też Medalem „Za długoletnie pożycie małżeńskie” nadanym 6.10.1975 r.

Piotr należał od 1.10.1970 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo. Zmarł w wieku 82 lat, 7.01.1977 r. w Luboniu, Został pochowany wraz z żoną w grobowcu rodzinnym na cmentarzu w Żabikowie. Po jego śmierci, żona Maria 14.04.1977 r. została podopieczną ZBoWiD-u. Zmarła 3.12.1983 r.

Piotr Gawalek w podeszłym wieku przed wejściem do domu

Na podstawie: akt ZBoWiD, Koło Żabikowo; informacji i dokumentów od córki – Haliny Bożeny Nowakowskiej, wnuczki – Urszuli Nowakowskiej-Adamczak; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 105; „WL” 01-2015, str. 32; „Rocznik Historyczny Lubonia”, Piotr P. Ruszkowski, t. 1, str. 121.

J. Król, P. Wolniewicz, R. Wrzesiński

GDOK EDMUND

(1897-1972)

Murarz, ochotnik, członek poznańskiej Straży Ludowej, plut. WP.

Ur. 31.10.1897 r. w Poznaniu, ojciec Walenty, matka Józefa z d. Rokus. Do szkoły podstawowej uczęszczał w Poznaniu, ukończywszy 7 klas w 1911 r. Od 1911 r. terminował jako uczeń murarski w Poznaniu w firmie budowlanej Józefa Strausa. Po ukończeniu terminu trwającego 3,5 roku zaczął pracować jako murarz w tej firmie. Był w niej zatrudniony do 1915 r. W kwietniu 1915 r. został powołany do wojska niemieckiego. Po przeszkoleniu, jako rekrut, był wysłany

Edmund Gdok

na front zachodni. Po paru miesiącach przeniesiono go na front wschodni. Tam w 1917 r. podczas walk pod Lipicą Dolną został ranny. Z frontu ewakuowano go do szpitala polowego, następnie przetransportowano do szpitala w Saksonii, w którym leczył rany przez 11 miesięcy. Na własną prośbę, niezupełnie wyleczony, został przeniesiony do Szpitala Głównego Garnizonowego nr 1 w Poznaniu. Niemieckie władze wojskowe nie chciały go zwolnić z wojska, przez co musiał przejść przeszkolenie sanitarne w forticznym szpitalu w Poznaniu. Po tym przeszkoleniu w 1918 r. musiał pracować w szpitalu przy rannych. W czerwcu 1918 r. został zwolniony z niemieckiego wojska jako inwalida wojenny. Następnie pracował jako inwalida wojenny w magazynie obuwia Ernst Dawid na Starym Rynku w Poznaniu do

około dwóch tygodni przed wybuchem Powstania Wielkopolskiego.

W powstaniu był od samego początku. Brał czynny udział w wymianie ognia koło Prezydium Policji, zdobywaniu Dworca Głównego, zdobywaniu koszar przy ul. Solnej, i koszar przy ul. Grunwaldzkiej. Zdobywał też lotnisko na Ławicy.

Zgłosił się jako ochotnik i był w 13. Oddziale Karabinów Maszynowych pod dowództwem por. Trochelepszego. W kilka dni potem sformowany oddział wszedł w skład 10. Pułku Strzelców Wielkopolskich (późniejszego 68. Pułku Piechoty Wielkopolskiej we Wrześni) pod dowództwem kpt. Andrzeja Kopy. Edmund Gdok został przydzielony do 2. Kompanii 2. Batalionu. Dowódcą tam był ppor. Trochelepsz, sierżantem sztabowym Kajdarz. Edmund Gdok z 10. Pułkiem Strzelców Wielkopolskich wyruszył na front wielkopolski i zdobył stopień plutonowego. Brał udział w walkach pod Nakłem, Szubinem, Paterkiem, Czerwonym Dworem, Wągrowcem i Krotoszyńcem. 10 Pułk Strzelców Wielkopolskich, przemianowano na 68. Pułk Piechoty Wielkopolskiej. Edmund Gdok służył w nim od 21.01.1919 r. do 20.07.1921 r., zapewne wziął udział także w wojnie polsko-bolszewickiej.

Po zwolnieniu z wojska pracował jako murarz w firmie budowlanej Jewasiński w Poznaniu, następnie w firmie Leona Ekerta także w Poznaniu.

W 1939 r. został przydzielony do niemieckiej firmy budowlanej Artur Brandenburg w Poznaniu i do 1943 r. pracował przy przebudowie Kliniki Położniczej przy ul. Polnej w Poznaniu. Na początku 1943 r. został przez firmę Brandenburg jako „niegrzeczny Polak” wywieziony na przymusowe roboty do Berlina. Tam nie pracował już jako murarz, lecz pomocnik murarski. Po bombardowaniu musiał wykonywać

Grób Edmunda i Zuzanny Gdok na cmentarzu w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

wszystkie naprawy jako fachowiec – murarz.

Na początku maja 1945 r. wrócił do kraju i zaczął pracować przy odbudowie Poznania. Na skutek inwalidztwa wojennego z I Wojny Światowej nie mógł już wykonywać swojego zawodu, dlatego zatrudnił się w centrali skupu skór przy ul. 27 Grudnia w Poznaniu, gdzie pracował od 1949 r. do 1957 r. Z powodu długotrwałej choroby reumatycznej, trwającej ok. 7 miesięcy, został przez komisję lekarską uznany za niezdolnego do pracy i przeszedł na rentę. Zm. 10.11.1972 r., pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Miał żonę Zuzannę (ur.26.06.1901 r., zm. 9.04.1973 r.).

Mieszkał przy ul. Słowackiego 10 w Luboniu.

Odznaczenia: Odznaka Pamiątkowa Wojsk Wielkopolskich (20.01.1927 r.), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (14.11.1965 r.).

Należał od 13.03.1964 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 218618, leg.2908), Związku Zawodowego Pracowników Budownictwa.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; informacji Małgorzaty Gdok-Kłafkowskiej; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 107 (błędnie odczytano wówczas z akt nazwisko – Głok Edmund)

Robert Wrzesiński

GERKE JAN

(1902-1986)

Jan Gerke przez jakiś czas nosił wąsy

Pracownik Zakładów Ziemniaczanych, ppor. WP.

Urodził się 18.08.1902 r. w Lasku. Jako chłopiec, przez jakiś czas przebywał z rodzicami (Józefem i Marią z d. Maciejewska) i rodzeństwem w Niemczech, ale szkołę ukończył w rodzinnych stronach, dokąd rodzina powróciła. Miał troje rodzeństwa: starszego brata Józefa, który mieszkał przy ul. Łącznej, oraz dwie siostry – Marię (po mężu Waszak) z ul. Podgórznej i imię nieznaną (po mężu Kaczmarek) z ul. Polnej.

Po ślubie ze Stanisławą Trochą (ur. 22.03.1902 r., zm. 22.11.1984 r.), córką Józefa i Franciszki z d. Wiciak z ul. Polnej (Czajkowo), z którą chodził wcześniej do jednej klasy, osiadł w wybudowanym

Jan Gerke nieco starszy

przez siebie domu przy ul. Łąkowej 22 w Lasku. Obecnie mieszka tam córka Jana Gerki, Władysława Zakrzewska (ur. 22.03.1931 r.), z 91-letnim mężem Marianem, córką i wnukiem. W dobudowanej do domu rodzinnego części z adresem: Łąkowa 22a wraz z żoną prze-

bywa Stanisław Mańczak – syn nieżyjącej już córki Jana Gerki – Stanisławy Mańczak (ur. 16.12.1927 r., zm. 20.09.1980). Na tyłach działek położonych przy ul. Łąkowej, przy sąsiedniej ulicy Piaskowej osiadła z rodziną najmłodsza laturośl pp. Gerków – Wanda Królczyk (ur. 20.05.1939 r.). Nieżyjący już, najstarszy z rodzeństwa, Jan junior (ur. 09.12.1925 r., zm. 24.04.2007 r.) mieszkał przy ul. Fornalskiej w Luboniu. Jego żoną była Zofia Królczyk ze Szreniawy, szwagierka Wandy Królczyk (z d. Gerke).

Aż do emerytury Jan Gerke pracował na Oddziale Dekstryny w Zakładach Ziemniaczanych w Luboniu. Jego żona przez jakiś czas była zatrudniona

Żona Jana Gerki – Stanisława z d. Trocha w wieku ok. 60 lat

w Drożdżowni. Po przyjściu na świat dzieci, zajęła się domem. Krótko przed śmiercią Jan Gerke przeniósł się do gospodarza Siminiaka, do Wir, gdzie zmarł 06.01.1986 r. Pochowano go na cmentarzu wirowskim, gdzie spoczywają wszyscy

Jan Gerke z żoną i najmłodszą córką – Wandą (po mężu Królczyk)

nieżyjący członkowie jego najbliższej rodziny.

Podczas Powstania Wielkopolskiego służył w 2. Batalionie Garnizonowym w Poznaniu. Miał stopień starszego szeregowca. Podana data przystąpienia do powstania – 15.12.1918 r. – wskazuje na to, że mógł być członkiem Straży Ludowej lub Służby Straży i Bezpieczeństwa. Ze względu na wiek (niepełnoletni) nie został przyjęty do oddziału powstańczego.

Należał od 25.02.1934 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-19, Koło Żabikowo (nr ewid. 9058, nr dypl. 1930, nr arch. 9483), skreślony 28.11.1937 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu

Jan Gerke (z prawej) z kolegami z pracy

Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 105 oraz informacji córki – Wandy Królczyk; USC Komorniki.

*Janusz Karwat, Robert Wrzesiński,
Hanna Siatka*

GIERDAL FELIKS

(1902-1973)

Feliks Gierdal

Rzemieślnik, ochotnik na froncie południowym, ppor. WP.

W chwili wybuchu powstania miał skończone dopiero 16 lat.

Ur. 14.11.1902 r. w Gostkowie powiat Rawicz, ojciec Franciszek, matka Jadwiga z d. Kaczmarek. Po ukończeniu szkoły podstawowej w 1915 r. uczył się do 1.12.1918 r. zawodu rzeźnicko-wędliniarskiego.

W pierwszej dekadzie stycznia 1919 r. przystąpił jako ochotnik do Powstania Wielkopolskiego w Miejskiej Górcie – powiat Rawicz. Od pierwszego dnia brał udział w walkach z bronią w rękę pod dowództwem por. Stanisława Kamińskiego. 21.01.1919 r. uczestniczył w walkach w Słupi Kapitulnej, powiat Rawicz. 4-6.02.1919 r. wziął udział w powstańczym ataku na Rawicz. Walczył też w pod takimi miejscowościami jak: Kawcze (powiat Rawicz), Rochy, Zduny, Bugaj (koło Ostrowa).

W swoim życiorysie wspomina, że po zwolnieniu z wojska w latach 1921-1923 pracował w zawodzie rzeźnickim. W październiku 1923 r. został powołany do obowiązkowej służby wojskowej i w marcu 1925 r. zwolniony. Od 15.07 do 20.09.1924 r., służąc w 55 Pułku Piechoty, z wynikiem dobrym ukończył szkołę podoficerską - kurs podoficerów sanitarnych funkcyjnych przy 7. Baonie Sanitarnym. Od kwietnia 1925 r. pracował w swym zawodzie. W 1936 r. zdał egzamin na kierowcę zawodowego. Gdy nadeszła II Wojna Światowa, został powołany 1.09.1939 r. do 7. Pułku Strzelców Konnych Wielkopolskich do Biedruska. Przydzielony do kolumny samochodowej przy sztabie pułku. Brał udział w walkach nad Bzurą i w Puszczy Kampinoskiej pod dowództwem płk. Stanisława Królickiego. Brał też udział w obronie Warszawy. Po kapitulacji dostał się do niewoli niemieckiej, z której uciekł. Z Warszawy maszerował do Góry Kalwarii. Wrócił do Żabikowa 11.10.1939 r. Miał stopień plutonowego. Od 1940 r. był zatrudniony w cegielni w Luboniu. Niemcy z Rynku w Żabikowie wysiedlili go wraz z rodziną na ul. Długą. W 1940 lub 1941 r. Pan Feliks jechał samochodem (można się domyślać, że napędzanym na gaz) zapewne z ceglami z cegielni, kiedy w Kotowie

Rodzina Feliksa i Stanisławy Gierdałów ok. 1939 r. z dziećmi: Felicją (z lewej), Stanisławem (z prawej) i Telesforem (na kolanach)

zderzył się z samochodem, w którym poruszał się sam Namiestnik Rzeszy Kraju Warty – Arthur Greiser. Nie wiadomo, czy było to celowe zderzenie, czy też nieszczęśliwy wypadek... Od niechybnej śmierci uratował Feliksa brat Wiktor, berlińczyk, właściciel fabryki. Wiktor był ojcem pierwszej ofiary niemieckiego wojska – żołnierza poległego podczas zajmowania przez Niemców Austrii w 1938 r. Wiktor został poproszony o pomoc przez żonę Feliksa - Stanisławę. Sprawę uwolnienia brata załatwiał na najwyższym szczeblu władzy III Rzeszy. Po wojnie Feliks Gierdal z powrotem zamieszkał na Placu Wolności 3, gdzie w latach 1945-1948 prowadził własny zakład rzemieślniczy – rzeźniczo-wędliniarski. Władze komunistyczne uniemożliwiły mu jednak kontynuowanie działalności gospodarczej. Zatem w latach 1949-1960 zatrudnił się jako kierowca w Poznańskim Przedsiębiorstwie Robót Drogowych. W latach 1951-1952

Świadectwo ukończenia przez Feliksa Gierdala szkoły podoficerskiej w 1924 r.

spędził rok w polskim obozie – prawdopodobnie za poglądy nie pasujące do tamtych czasów. Zachowało się wspomnienie świadka – pana Ignacego Wojtkowiaka – muzyka (uczestnika wojny 1920 r., podoficera 55 pp), który wraz z kolegami (Ed. Tomczakiem, Br. Piasecznym, Zyg. Jendrasem, Roszakiem, Wł. Palaczem, D. Cichockim, St. Bartlewiczem, M. Klimeckim, Ig. Wojtkowiakiem) bezpłatnie grał dla Feliksa Gierdala po jego powrocie z obozu pracy 16 września 1952 r. W późniejszych latach pięćdziesiątych prawdopodobnie z nakazu pracy był kierowcą przy budowie kopalni-elektrowni Turossów.

W 1961 r. zatrudnił się w Zakładach Rowerowych w Luboniu, skąd w tym samym roku, ze względu na stan zdrowia,

Zdjęcie ślubne Felicji Gierdal z Janem Wojtkowiakiem listopad 1947 r. Obok panny młodej rodzice Feliks i Stanisława Gierdalowie

przeszedł na rentę. Zajął się ogrodnictwem – miał działkę w miejscu, gdzie teraz przebiega autostrada. Zmarł 05.03.1973 r. w Luboniu.

Ożenił się ze Stanisławą z d. Miłkołajską (ur. 29.10.1907 r., zm. 13.06.1974 r.). Mieli sześcioro dzieci: Felicja (ur. 23.05.1928 r.), Stanisław (ur. 4.11.1929 r. - mechanik, żuźlowiec w Gnieźnie), Telesfor (ur. 1.01.1937 r., mieszka w Warszawie), Roman (ur. 17.04.1941 r.), Adam Wojciech (ur. 22.03.1945 r.), Mieczysław (ur. 20.11.1953 r., zm. wcześniej).

Mieszkał przed i po wojnie na Rynku w Żabikowie (Placu Wolności 3), gdzie był jego zakład (podczas okupacji na ul. Długiej). Potem przy ul. Żabikowskiej 62.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (C – 6198), Krzyż

Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (05.01.1972 r., nr 1935-71-16).

Należał do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (od 11.11.1957 r., nr 2181444, leg. 210011).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, informacji córki Felicji, wnuczka Rymwida Wojtkowiaka; „Wieści Lubońskie” 03-2009 r. str. 27; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 106.

Robert Wrzesiński

GŁOWACKI ADAM

(1901-1969)

Adam Głowacki

Ochotnik oddziałów poznańskich, kpr. WP.

Ur. 24.12.1901 r. w Złotnikach, powiat Poznań, ojciec Stanisław, matka Józefa z d. Jankowiak. Szkołę powszechną ukończył w Złotnikach.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik w Poznaniu w pierwszych jego dniach i walczył w nim do zakończenia. Stopień wojskowy – kapral.

W latach międzywojennych pracował w Spółce Drzewnej w Poznaniu jako cieśla aż do wybuchu II Wojny Światowej. W styczniu 1945 r. wstąpił do Milicji Obywatelskiej w Żabikowie, następnie w latach 1947 – 1962 pracował w Poznańskich Zakładach Silników Elektrycznych w Poznaniu. W 1962 r. w związku z chorobą serca i płuc przeszedł na rentę inwalidzką. Zmarł 08.05.1969 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Adam Głowacki z żoną Stanisławą i wnuczkami: Hanką i Bożeną

Ożenił się ze Stanisławą Szajek (ur. 28.08.1897 r. w Żabikowie, ojciec Tomasz, matka Maria z d. Wilczek, zm.

Przed rodzinnym domem Adam Głowacki z żoną Stanisławą i narzeczoną wnuczki Hanki

Rodzinny dom Głowackich na ul. Skóry

23.01.1982 r. w Luboniu, pochowana w Żabikowie; od 12 roku życia pracowała u gospodarza, następnie aż do wybuchu II Wojny Światowej w cegielni R. Fechnera w Żabikowie; lata okupacji przepracowała w firmie W. Urbańczyk, później w firmie Ernst Lücke w Poznaniu; po wojnie w latach 1965 – 1970 pracowała w PSS „Społem” w Luboniu w charakterze sprzątaczk; podopieczna ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr ewid. 471377, nr leg. 9327). Dzieci: Krystyna (ur. 10.04.1929 r., zm. 17.03.1993 r.), Walerian.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Skóry 5/1.

Należał od 28.12.1962 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr ew. 217794, nr leg. 2084).

Grobowiec na Żabikowskim cmentarzu, w którym spoczywa m.in. Adam Głowacki
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, informacji wnuczki Iwony; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 109.

Paweł Wolniewicz

GLUCHY WAWRZYN

(1882-?)

Robotnik, sierżant WP

Ur. 9.08.1882 r. w Dobierzynie, powiat Grodzisk. Syn Andrzeja i Julianny, był robotnikiem.

Został powołany do armii pruskiej skąd zdezerterował 11.11.1918. Następnie wstąpił do Straży Ludowej w Dębniku. Do Powstania przystąpił 01.02.1919 r. Służył w 65. Pułku Piechoty we Wrześni i w 68. Pułku Piechoty Wielkopolskiej. Miał stopień sierżanta.

Brał także udział w wojnie bolszewickiej (m.in. w obronie Lwowa).

Ożenił się z Marianną z Bartkowiaków.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Kolejowej 24/5 (Powstańców Wlkp.).

Odznaczenia : Medal za Wojnę 1918-1921 i Krzyż Waleczności.

Należał od 02.10.1932 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 4984, nr dypl. 270, nr arch. 7873), skreślony 24.09.1937 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); akt z Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie syg. AP NNMN 44202, AP ODRZUC. 08.09.34.; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 110.

Robert Wrześiński, Dorota Molińska

GOLFRYDZIAK

(?)

Powstaniec wielkopolski.

Ożenił się z Marią (ur. 18.10.1896 r. w Rockach, powiat Krotoszyn, ojciec Michał, matka Józefa, zm. 10.02.1988 r.). Od 1977 r. była podopieczną ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 473015, leg. 11445/31).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Sobieskiego 17.

Należał do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 110.

Robert Wrzesiński

GÓRCZAK IGNACY

(1898-?)

Ur. 25.01.1898 r. w Kotowie, robotnik.

Podczas Powstania Wielkopolskiego służył w V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań w stopniu szeregowca.

W okresie powstania był kawalerem. Mieszkał w Kotowie.

Na podstawie akt V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 110.

Robert Wrzesiński

GÓRCZAK STEFAN

(1894-1970)

Ur. 10.08.1894 r. w Wojnowicach, powiat Grodzisk Wlkp. Był z zawodu palaczem.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 05.01.1919 r. do kompanii w Nowym Tomyślu. Miał stopień bombardiera (starszego szeregowca).

Miał żonę Marię (ur. 1897 r., zm. 1954 r.)

Mieszkał w Fabianowie.

Odznaczenie: Krzyż Walecznych

Należał od 27.05.1934 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-19, Koło Żabikowo (nr ewid. 10637, nr dypl. 3993, nr arch. 11080), później był członkiem Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo. W powojennych aktach nie figuruje.

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919, Koło Żabikowo, ZPW 1918-1919, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 110.

Robert Wrzesiński

Grób Stefana i Marii Górczaków na cmentarzu w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

GÓRKA JAN

(1882-1942)

Jan Górka

Powstaniec Wielkopolski, prezes Koła Hallerczyków w Żabikowie, zamęczony w Dachau.

Ur. 1882 r. pod Szreniawą. W I wojnie światowej walczył aż do jej zakończenia we Francji. Tam zapewne wstąpił w szeregi Armii Polskiej we Francji, po uprzedniej dezercji z armii niemieckiej. Mógł też w czasie wojny dostać się do niewoli francuskiej. Po powrocie „błękitnej armii” do kraju służył w jednym z oddziałów wielkopolskich.

W latach międzywojennych był wóznym w Szkole Podstawowej nr 2 przy ul. Żabikowskiej i mieszkał wraz z rodziną w przyległym, nieistniejącym dziś budynku należącym do szkoły. Codziennie wydzwaniał ręcznym dzwonkiem przerwy międzylekcyjne, pracował też przy utrzymaniu porządku w szkole, w jego kuchni codziennie gotowano zupę mleczną i krojono chleb rozdawany głodnym dzieciom na

korytarzu szkolnym przez panie z Opieki Rodzicielskiej. W dni uroczyste zjawiał się dumny w mundurze powstańca wielkopolskiego. Był prezesem Koła Żabikowo Związku Stowarzyszenia Weteranów byłej Armii Polskiej we Francji, które powstało w 1934 r. W sierpniu 1939 r. przewodniczył zebraniu Zarządu Koła Hallerczyków, na którym omawiano m.in. sprawy obrony Żabikowa, Lubonia i Lasku. Wówczas postanowiono też ukryć dokumenty koła oraz sztandar, obawiając się, że mogą dostać się w ręce hitlerowców. Po wkroczeniu wojsk niemieckich do Żabikowa najeźdźcy przeszukiwali mieszkanie Jana Górki podczas jego nieobecności, ale nic nie znaleźli. Wściekli chcieli aresztować mieszkającego z nim zięcia (Jana Ratajczaka) ale ze względu na to, że chorował on w tym czasie na dur brzuszny – odstąpili od tego. Pod koniec 1939 r. na rynku w Żabikowie hitlerowcy

Jan Górka w armii pruskiej

Jan Górka, siedzi 2 z lewej (oznaczony „2”) na zdjęciu grupowym członków Stowarzyszenia Weteranów byłej Armii Polskiej we Francji – placówka Poznań-Żabikowo (prawdopodobnie 1937 r.) Wśród halerczyków rozpoznano: 1– Józef Mańczak, 3– Wawrzyn Kubiak, 4– Józef Szymkowiak, 7– Cegiółka Józef, 8– Stanisław Piotrowski, 12– Franciszek Wągrowski, 15– Wawrzyn Gierka, 17– Antoni Skrobich

pojмали 50. przypadkowo znajdujących się tam Polaków, wśród których znajdował się Jan Górka. Uwięzili ich w Forcie VII w Poznaniu, oznajmiając, że jeżeli zginie choć jeden Niemiec w Żabikowie, to wszyscy zakładnicy będą rozstrzelani. Po dwóch miesiącach został przetransportowany do niemieckiego obozu koncentracyjnego w Dachau. Zimą 1942 r. z baraku, gdzie przebywał Jan Górka, uciekli dwaj więźniowie. Pozostali za karę musieli stać przez całą dobę pod gołym niebem na mrozie. Nie przetrzymał tego terroru i na skutek przeziębienia i wycieńczenia organizmu zmarł (zabrał ze sobą tajemnice ukrycia sztandaru i dokumentów żabikowskich Hallerczyków). W 1943 r. Niemcy przysłali do żony do Lubonia urnę z prochami oraz karton z jego odzieżą oraz nieprawdziwą informacją, iż zmarł na tyfus. Nieznane jest też miejsce pochówku prochów.

Ożenił się z Franciszką Adamską (ur. 1884 r., w okresie międzywojennym parzyła kawę w Szkole Podstawowej nr 2 w Luboniu). Dzieci: Stanisław, Piotr (zginął w czasie II wojny światowej), Władysław i Marianna (ur. 1913 r.).

Mieszkał w Luboniu w budynku należącym do SP 2 przy ul. Żabikowskiej.

Na podstawie: „Wieści Lubońskie” 04-1995 str. 12; 09-1996 str. 7; 04-1998 str. 13; 05-2005 str. 22; Stanisław Malepszak i Piotr Paweł Ruszkowski – *200 lat oświaty w Luboniu*, str. 171; informacji wnuczki – Stanisławy Cizak i prawnuczki – Barbary Grobelnej; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 111; „Rocznik Historyczny Lubonia”, red. Piotr P. Ruszkowski, t. 1, str. 113.

Janusz Karwat, Paweł Wolniewicz

GÓRNIACZYK WINCENTY

(1899-1969)

Wincenty Górniaczyk w latach 50.

Ochotnik z Wir, piekarz, plut. WP.

Ur. 17.07.1899 r. w Wirach, ojciec Piotr, matka Władysława. Mieszkał wraz z rodzicami przy ul. Wirowskiej. Miał 3 siostry: Jadwigę (Latosik), Władysławę (Brych) i Mariannę (Tórz) oraz dwóch braci: Stanisława i Floriana. Ukończył szkołę powszechną w Wirach. Podczas I Wojny Światowej został wcielony do armii pruskiej. Brał udział w kilku bitwach, m.in. pod Verdun, gdzie został ranny.

28.12.1918 r. wstąpił do oddziału powstańczego por. Andrzeja Kopy w Dopiewie. Uczestniczył m.in. w bitwach pod: Wolsztynem, Zbąszyniem, Rynarzewem. Jako szeregowy żołnierz służył w 3. kompanii 10. Pułku Strzelców

Wielkopolskich (późniejszym 68. Pułku Piechoty Wielkopolskiej). Brał także udział w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r. Awansowany do stopnia plutonowego rezerwy.

Po zdemobilizowaniu wrócił do rodzinnego domu w Wirach. Uczył się zawodu piekarza w jednym z lubońskich zakładów, do którego dojeżdżał na rowerze. Po ukończeniu kursu i zdobyciu zawodu otworzył pod koniec 1928 r. własną piekarnię w Żabikowie przy ul. Spokojnej (obecnie Luboń, ul. Wojska Polskiego). Gdy nadarzyła się okazja, zakupił w pobliżu ziemię i wybudował nową firmę przy narożniku ul. 11 Listopada i Traugutta. Budowę ukończył już w 1934 r. Oprócz piekarni otworzył też sklep spożywczy. Z chlebem jeździł po Żabikowie, gdzie w ustalonych punktach i o ustalonym czasie sprzedawał swoje pieczywo. Kiedy wybuchła II Wojna Światowa, groziło mu niebezpieczeństwo ze względu na powstańczą przeszłość oraz przynależność do organizacji kombatanckich i wojskowych. Na szczęście Niemcy nie zdobyli dostatecznych informacji, by zainteresować się nim specjalnie. Pod koniec 1940 r. wysłano go wraz z rodziną do baraków przy ul. Głównej w Poznaniu.

Wincenty Górniaczyk w drugiej połowie lat 30. w swojej piekarni

Wincenty Górniaczyk – kawaler

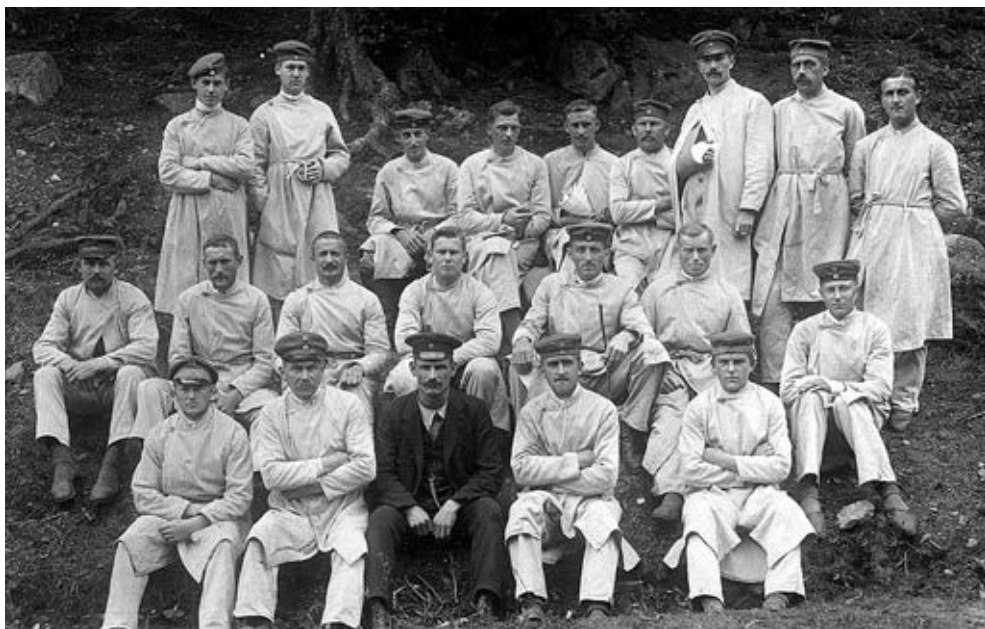
Po około miesiącu z obozu przejściowego wysłani zostali wagonami towarowymi do wsi Zawada koło Sokołowa Podlaskiego. Tam rozdzielono rodzinę. Matka z dwiema córkami zamieszkały w jednym gospodarstwie rolnym, a ojciec z dwiema pozostałymi w innym. Codziennie ciężko pracowali na roli. W 1942 r. ich sytuacja zaczęła się poprawiać. Rodziny Górniaczyków i Piotrowskich – przed wojną właściciele rzeźnictwa z sąsiadującego z Żabikowem Lasu, również wysłanych do Zawad – zamieszkali razem. 12-letnia Terenia Górniaczyk wróciła wówczas do dziadków do rodzinnego domu ojca w Wirach.

Reszta pozostała w Zawadach. Mieli teraz duży ogród i mogli wybudować szopkę, gdzie hodowali kury i prosiaki. Przedsiębiorczy Wincenty z narażeniem życia, sprzedawał rąbankę w okupowanej Warszawie. Po zakończeniu wojny w 1945 r. Wincenty Górniaczyk z rodziną powrócił do Żabikowa. Piekarnię zastali w opłakanym stanie. Trzeba było przeprowadzić całkowity remont. Mimo dużego popytu na chleb rzemieślnikom brakowało mąki, której ilość odgórnie reglamentowano. Nie mogli otworzyć też sklepu spożywczego, gdyż nie otrzymywali potrzebnego na sprzedaż towaru. W 1957 r. Wincenty Górniaczyk był na tyle schorowany, że przestał angażować się w życie społeczne. Zm. 22.11.1969 r., pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się w lipcu 1928 r. z Katarzyną Olejniczak. Dzieci: Bogumiła

Wincenty z żoną Katarzyną przed jej domem w Wirach

W lazarecie w czasie I Wojny Światowej. Wincenty Górniaczyk pierwszy z prawej w dolnym rzędzie. Na zdjęciu jest też inny lubonianin późniejszy powstaniec – Józef Gawalek – trzeci z lewej w ostatnim rzędzie siedzi

We wsi Zawady w czasie II Wojny Światowej. Od lewej: Bogumiła, Maria, Katarzyna, Irena, Wincenty, Teresa, i trzysobowa rodzina Piotrowskich z Łasku (z prawej)

Waligórska (ur. 3.06.1928 r.), Teresa Hermella (ur. 1930 r.), Maria Pachciarek (ur. 1931 r., zm. 2007 r.), Leokadia (ur. 1933 r., zm. 1934 r.), Irena Hamrol (ur. 1937 r.) Piotr (ur. 1946 r. późniejszy właściciel piekarni), Leszek (ur. 1950 r.)

Mieszkał w Żabikowie od 1928 r. najpierw przy ul. Polnej (obecnie Wojska Polskiego), później przy ul. Długiej 92 (Armii Czerwonej 120, obecnie 11 Listopada 147).

Odnaczenia: Medal za Wojnę 1918-1921, Odznaka Wojsk Wielkopolskich, Wielkopolski Krzyż Powstańczy (C-2722).

Należał od 20.11.1932 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 5144, dypl. 271, nr arch. 7874), później Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (nr leg. 3585). Po wojnie od 20.11.1946 r. należał do ZPW (nr leg. 271), a od 1957 r.

Na podwórku gospodarstwa w Zawadach podczas okupacji

do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208677, leg. 302335). W latach 1935-1939 był członkiem Ogólnego Związku Podoficerów Rezerwy w Żabikowie oraz aktywnym działaczem Stowarzyszenia Kupców i Rzemieślników w Żabikowie, gdzie pełnił funkcję ławnika. Po II Wojnie Światowej wstąpił do Stronnictwa Demokratycznego i Związku Pszczelarskiego.

Na podstawie: akt ZWPN RP 1914-1919, akt ZPW 1918-1919 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884), akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo,

Grób Wincentego i Katarzyny Górniaczyków na cmentarzu w Żabikowie

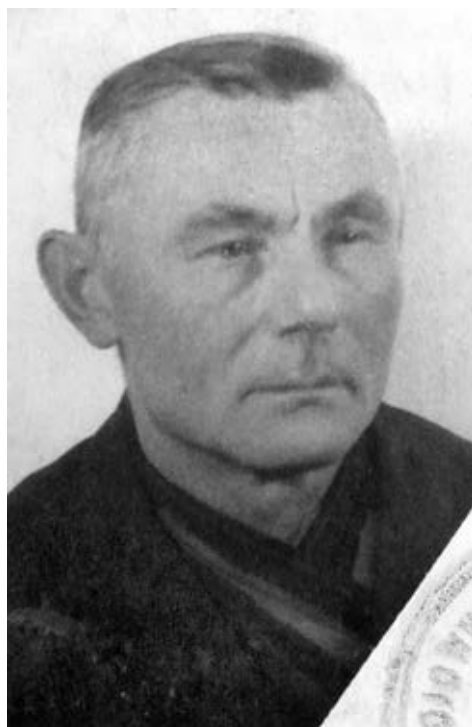
informacji rodziny. Publikacja „Wieści Lubońskie” 12-1998 str. 12; 10-2008 str. 26; A. Kopa, *Udział powiatu zachodnio-poznańskiego w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919*, Poznań 1928, s. 12; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 113.

Robert Wrzesiński

GRAFKA MARCIN

(1900-1976)

Marcin Grafka

Ochotnik oddziału z Szamotuł, robotnik, ppor. WP.

Ur. 25.10.1900 r. we wsi Samołęż, powiat Szamotuły, rodzice pochodzili z okolic Wroniek, matka Marianna.

Marcin Grafka z rodziną w ogrodzie

Szkolę powszechną ukończył w Samołęzi. W latach 1916-1917 został powołany do armii pruskiej i walczył w I Wojnie Światowej.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik 27.12.1918 r. w Szamotułach. Po powstaniu z wojskiem polskim stacjonował w Bobrujsku

i Kołomyi na granicy z Rosją. Brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej, walczył m.in. pod Kijowem.

Całe życie ciężko fizycznie pracował, był silnym mężczyzną. W czasie II Wojny Światowej z rodziną pracował u gospodarza niemieckiego w miejscowości Gaj Mały. Zmarł 1.08.1976 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Marcin Grafka (w środku) w pochodzie 1 maja – Święto Pracy

Ożenił się w październiku 1921 r. z Antoniną Pawlak (ur. 21.12.1898 r., zm. 30.12.1987 r.). Dzieci: Władysław (zmarł w dzieciństwie), NN, Stefan (ur. 1924 r.), Adam (ur. 1926 r.) oraz Bronisława Bodanowska (ur. 1929 r.).

Mieszkał od 1953 r. w Luboniu przy ul. Mazurka 24., gdzie co roku 11 listopada odbywały się

Dom przy ul. Mazurka 24 (od 2017 r., w ramach dekomunizacji zmieniona na ul. Reymonta), gdzie mieszkał Marcin Grałka
fot. Paweł Wolniewicz

Grób Marcina i Antoniny Grałków na cmentarzu w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

zjazdy rodzinne z okazji imienin Marcina.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy.

Należał do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, informacji wnuczki – Krystyny Kruszony; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 116.

Paweł Wolniewicz

GRAMZA KAZIMIERZ

(1899-1962)

Kazimierz Gramza z okresu krótko przed powstaniem

Mechanik samochodowy, członek poznańskiej Straży Ludowej, ppor. WP.

Ur. 1.03.1899 r. w Gołęczewie, powiat Poznań, ojciec Franciszek, matka Maria z d. Ratajczak. W Gołęczewie ukończył 7-klasową szkołę ludową. W 1915 r. został zmobilizowany do pruskiej służby wojskowej jako kadet (specjalność rusznikarz). Szkolenie odbywał w Lipsku. Po ukończeniu kursu skierowany do służby liniowej w Kassel. Tam ukończył trzymiesięczne przeszkolenie i w 1916 r. trafił na front do Francji. Po

Kazimierz Gramza

kilku miesiącach został postrzelony w brzuch. Powrócił do Kassel, gdzie przez dwa miesiące był leczony. Pewnej nocy uciekł ze szpitala i wrócił do Poznania. Ukrywał się u siostry. Kiedy zostało zorganizowane biuro werbunkowe, zgłosił się do rejestracji. W 1918 r. był w szeregach Straży Służby i Bezpieczeństwa pod dowództwem por. Krause. Uczestniczył w rozbrajaniu Niemców i oswabadzaniu Poznania. Od 17.01.1919 r. służył w stopniu szeregowca w 1. Pułku Strzelców Wielkopolskich (późniejszym 55. Poznańskim Pułku Piechoty) – walczył o Szubin i Rawicz – na frontach: północnym i południowym. Uczestniczył w walkach kończących powstanie. Brał udział w marszu na Kijów i przeżył odwrót na linię Wisły.

W 1939 r. walczył w wojnie obronnej w szeregach Obrony Narodowej w Armii „Poznań”. Doszedł do linii Wisły, gdzie trafił do niewoli i przebywał w obozie jenieckim w Bostel koło Hamburga. Tam spotkał kolegę z I Wojny Światowej, który pracował w komendzie obozu i pomógł mu w zwolnieniu z niewoli i powrocie do Polski. W grudniu 1939 r. Kazimierz Gramza powrócił do Lubonia, gdzie poddany był nadzorowi policyjnemu. Otrzymał skierowanie do pracy w DWM (Deutsche Waffen und Munitionsfabriken AG Werk Posen – dawniej H. Cegielski). Przepracował tam całą wojnę do stycznia 1945 r. Po wojnie prowadził warsztat napraw samochodowo-motocyklowych przy ul. Lipowej 2. Z powodu szykan ze strony władz komunistycznych miał przerwy w prowadzeniu tej firmy. W latach czterdziestych był członkiem rady wsi Żabikowo. Zmarł 26.06.1962 r., pochowany na cmentarzu w Żabikowie. Pośmiertnie nadano mu stopień oficerski.

Ożenił się w 1922 r. z Józefą Kaczmarek. Dzieci: Franciszek (ur. 19.01.1927 r. ppłk Wojska Polskiego), Kazimierz (ur.

31.01.1930 r., zm. 28.10.2002 r. konstruktor silników okrętowych w Zakładach Hipolita Cegielskiego).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Lipowej 2.

O d z n a c z e n i e: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (C-6198).

Należał do Z B o W i D - u , Koło Żabikowo (nr 208723, leg 302381).

Okupacyjna przepustka do DWM – Zakładów Cegielskiego

Powojenna Rada Żabikowa. Kazimierz Gramza stoi 1. z prawej. Wśród siedzących nauczycielka – Lachowicz (2. z lewej), kierownik szkoły w Luboniu – Trojanowski (3. z lewej), Strzelka (1. z prawej)

Grób rodzinny na cmentarzu w Żabikowie, gdzie spoczywa Kazimierz Gramza wraz z małżonką
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, informacji syna – Franciszka Gramzy; „Wieści Lubońskie” 12-2004, str. 25; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 118.

Robert Wrzesiński

GRAMZA STANISŁAW

(1896-?)

Kowal, członek poznańskiej Straży Służby i Bezpieczeństwa.

Ur. 30.03.1896 r. w Gołęczewie, powiat Poznań. Z uwagi na miejsce urodzenia, można przypuszczać, że był starszym bratem Kazimierza (też powstańca wielkopolskiego).

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 27.12.1918 r. Służył w szeregach Straży Służby i Bezpieczeństwa w Poznaniu. Od pierwszych godzin powstania uczestniczył w zajmowaniu obiektów twierdzy. Później walczył z Ukraińcami na Wołyniu, był szeregowcem.

Mieszkał w Lasku przy ul. Piłsudskiego 26.

Odznaczenia: Medal za Wojnę 1918-1921, Krzyż Wołynia I Klasy, Medal Dziesięciolecia Niepodległości.

Należał od 04.12.1933 r. do Związku Powstań Narodowych RP 1914-19, Koło Żabikowo (nr ewid. 7985, nr dypl. 1084, nr arch. 8757), następnie był członkiem Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo. W powojennych aktach i związkach kombatanckich w Luboniu nie występuje.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo, ZPW 1918-1919, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonia- nie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 120.

Janusz Karwat, Robert Wrzesiński

GROSSMANN ANTONI

(1902-?)

Ur. 25.12.1902 r. w miejscowości Śle-
dzin, powiat Szamotuły.

Uczestniczył w Powstaniu Wielko-
polskim w stopniu strzelca.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Lipo-
wej 7.

Należał do Związku Weteranów Po-
wstań Narodowych RP 1914-1919 Koło
Żabikowo, później Łubowo, zweryfiko-
wany 06.02.1934 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-
19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu
nr zespołu 884); „Lubonia- nie w Powsta-
niu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Rusz-
kowski i Janusz Karwat, Luboń 2009,
str. 120.

Robert Wrzesiński

GRYNIA JAN

(1893 - ?)

Jan Grynia

Robotnik, ppor./mjr WP.

Urodzony 22.05.1893 r. w Przygodzicach
powiat Ostrów Wlkp. W 1918 roku był or-
ganizatorem i dowódcą oddziału Straży Lu-
dowej w Luboniu, co może świadczyć o za-
mieszkaniu w tej miejscowości. W 1919 r.
kierownik sekcji rekrutacji „C” 55. Pułku
Piechoty Wielkopolskiej, co z kolei wskazuje
nam, że był w tym oddziale oficerem mobi-
lizacyjnym. Następnie zajmował kolejno sta-
nowiska: oficera gospodarczego i dowódcy
3. Batalionu 57. Pułku Piechoty Wielkopol-
skiej. Dalsze jego losy są nieznane. Odzna-
czony Krzyżem Walecznych.

Ewidencja nr 896/30

Na podstawie: „Album Pamiątko-
wy Powstańców Ziemi Zachodnich R. P.
1918-1921”, nr 6, str. 181, Poznań 1939;
www.echolubonia.pl, Izabella Szczepa-
niak „Udział mieszkańców Ziemi Lu-
bońskiej w Powstaniu Wielkopolskim”.

Janusz Karwat, Piotr P. Ruskowski

GRZĄDZIELSKI WOJCIECH (1896-?)

Ur. 23.03.1896 r. w miejscowości Gaj, powiat Gniezno. Z zawodu był kierowcą.

W Powstaniu Wielkopolskim uczestniczył od 10.01.1919 r. Służył w 17. Pułku Ułanów w Gnieźnie w stopniu kaprała.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Laskowskiej 2.

Odznaczenie: Medal za Wojnę 1918-1921.

Należał od 17.11.1932 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 5140, nr dypl. 495, nr arch. 8447), skreślony 28.11.1938 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 120.

Robert Wrzesiński

HARKE FRANCISZEK (1901-1994)

Franciszek Harke

GRZECHOWIAK EDMUND (1893-?)

Ur. 26.12.1893 r.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim jako pilot.

Pracował w biurze.

Mieszkał w Kotowie.

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Jeżyce.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 120.

Robert Wrzesiński

Mistrz zmianowy Zakładów Ziemniaczanych w Luboniu, powstaniec wielkopolski, uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r., ppor. rez. WP.

Ur. 13.03.1901 r. w Wiórku, pow. Poznań, ojciec Jan, matka Magdalena z d. Plenzler, miał sześcioro rodzeństwa. W latach 1907-1915 uczęszczał do szkoły powszechnej. W 1916 r. rozpoczął pracę w Zakładach Fosforowych w Luboniu, w których zatrudniony był do wybuchu Powstania Wielkopolskiego.

Na ochotnika przyłączył się do Powstania Wielkopolskiego 27.12.1918 r. i brał udział w wyzwaniu Poznania. 24.01.1919 r. zgłosił się do formującego się I Batalionu Saperów Wielkopolskich, gdzie dowódcą był por./kpt.

Witold Butler, przełożonym zaś 4 kompanii, w której służył Franciszek Harke był por. Dworecki. Przysięgę wojskową złożył w lutym 1919 r. Walczył w okolicach: Rawicza, Rynarzewa i Bydgoszczy. Zwolniony z wojska w stopniu szeregowego 10.04.1923 r. 7.03.1977 r. za udział w powstaniu mianowany do stopnia podporucznika rezerwy.

Po wojsku w latach 1923-25 pracował sezonowo w Zakładach Przemysłu

Maria i Franciszek Harkowie z córką Janiną.

Na początku ul. Spadzistej w Luboniu, gdzie mieszkał Franciszek Harke, cumowała charakterystyczna jego łódź, która była niezapomnianym elementem nadwarciańskiego pejzażu. Franciszek Harke (u steru) podczas rodzinnej przeprawy na drugą stronę Warty

Rodzinna fotografia w mieszkaniu przy ul. Spadzistej w Luboniu

Ziemniaczanego (ZPZ) w Luboniu. Następnie w latach 1925-1930 przebywał na emigracji we Francji. Po powrocie z zagranicy ponownie zatrudnił się sezonowo w ZPZ. Pracował do czasu mobilizacji. 28.08.1939 r. został powołany do oddziału saperów na Wildzie, skąd wysłano ich do Krakowa. Następnie, z chwilą wybuchu wojny (1.09.1939 r.), oddział udał się do Włodzimierza Wołyńskiego. Tam dostali się do sowieckiej niewoli.

Franciszek Harke lubił wodę i łodzie, tym razem wygląda z kabiny ekskluzywnej na ówczesne czasy jednostki o nazwie „Błyskawica”

Do domu powrócił 10.11.1939 r. Od grudnia przez całą okupację pracował w Zakładach Ziemniaczanych opanowanych przez okupanta. Po wojnie, aż do emerytury (1966 r.) pozostał wierny rodzimej, lubońskiej firmie. Za długoletnią i sumienną pracę zawodową od 1923 r. do 1966 r. (z przerwami), w tym 21 lat na stanowisku klejarza gotowacza i brygadzysty zmianowego – mistrza, otrzymał wiele dyplomów i wyróżnień. Nie należał do partii, mimo to, jako jeden z pierwszych w zakładzie, otrzymał 15.04.1966 r. tytuł i odznakę *Przodownika Pracy Socjalistycznej* (leg. 2805). Zmarł, mając 93 lata 27.03.1994 r., jako ostatni w Luboniu Powstańca Wielkopolski. Pochowany został na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się 18.10.1930 r. z Joanną Bartkowiak (ur. 8.08.1908 r. w Sasnowie). Mieli córkę Janinę.

Mieszkał od 1933 r. w Luboniu przy ul. Spadzistej 1 (19)

Odnaczenia: Medal za Wojnę 1939 r. (nr 141-83-51MW), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (nr 380-75-20 – 7.05.1975 r.), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (7.10.1981 r., nr 1651-81-8)

Należał od 1938 r. do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-19, Koło Poznań, od 3.08.1972 r. do

20.09.1984 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 238857, leg. 0174542).

Na podstawie odpisu CAW nr 1545 – akta KKMN 81-24-276, akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, materiałów i informacji rodziny; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 121.

Piotr P. Ruszkowski

HERNES JÓZEF

(1883-1961)

Józef Hernes

Ur. 06.03.1883 r. w miejscowości Lipie, powiat Miłosław, ojciec Antoni (ur. w Nowej Wsi Królewskiej), matka Marianna z d. Jakubiak (ur. w Kaczanowie). Przed 1888 r. przeprowadzili się do Lubonia, gdzie rodzice kupili ok. 500 mórg (125 ha) ziemi. Rodzeństwo: Władysław

Józef Hernes – portret studyjny młodzieńca

(Lasek), Anna Pawlicka (Luboń), Apolonia Iczakowska (Wiry), Maria Matysiak, Leokadia Antoniewicz (Rogalin), Weronika Pacyńska (ur. w Luboniu), Cecylia (ur. w Luboniu, została zakonnica zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia w Gdyni). Józef, szkołę powszechną ukończył w Miłosławiu.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako

Seweryna Profeta – żona Józefa Hernesa

Józef Hernes (siedzi z prawej), obok komendant – Ksawery Lemke, podczas pielgrzymki lubońskich strażaków na Jasną Górę w 1939 r.

Zdjęcie rodzinne, od lewej siedzą: córka Genowefa Walter, Seweryna Hernes z wnuczką Hanną Walter, NN, córka Maria Baranowska ze swą córką Aleksandrą, stoją: zięć Jerzy Walter, Józef Hernes, córka Stanisława Kotowska, zięć Wiktor Kotowski i pochylony zięć Konstanty Baranowski

Józef Hernes kucharz polowy (w białym fartuchu z chochłą) na froncie I wojny w armii pruskiej

ochotnik z chwilą jego wybuchu w okolicach rodzinnego Miłosławia i walczył z bronią w ręku do zakończenia zrywu. Prawdopodobnie brał także udział w wojnie polsko-bolszewickiej.

W latach międzywojennych trudnił się handlem, od 1923 r. był właścicielem gospody i sklepu rzeźniczego przy ul. Poznańskiej 7 (Armii Poznań) w Luboniu. W 1930 r. został sołtysiem Lubonia. Po dwóch latach odwołany wraz z radą gminy. Na jego miejsce w 1933 r. powołano ze Stęszewa – Stanisława Skrzypczaka jako sołtysa komisarycznego. W czasie II Wojny Światowej, w 1942 r., jako rzeźnik i właściciel masarni został aresztowany za nielegalny ubój, po czym osadzony w więzieniu we Wronkach. W śledztwie ujawniono jego patriotyczną i publiczną przeszłość, co w konsekwencji skutkowało przeniesieniem do

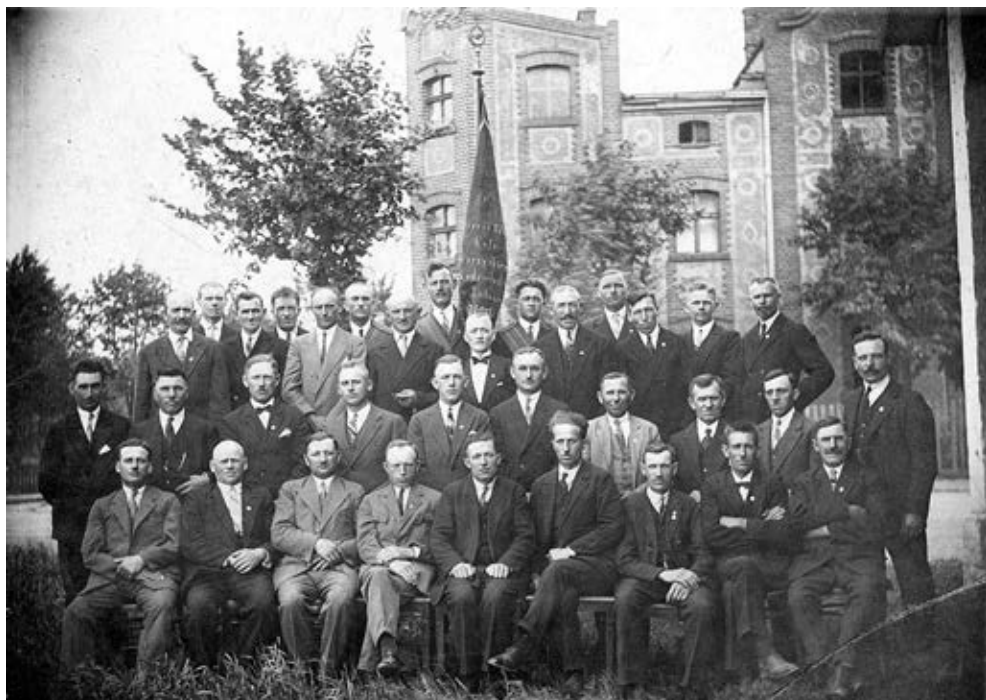
oboju koncentracyjnego w Mauthausen-Gusen. Po zakończeniu wojny, wyzwolony przez wojska alianckie, w lipcu 1945 . powrócił do Lubonia. Zajął się rolnictwem i uprawiał dzierżawione grunty. Zginął tragicznie – jadąc rowerem z Lubonia w kierunku Dębca, dostał się pod koła ciężarówki. Zmarł 02.05.1961 r. w Luboniu, pochowany w Poznaniu, na cmentarzu przy ul. Bluszczowej.

Ożenił się w 1919 r. z Seweryną Profeta (ur. 01.01.1901 r. w Kaczanowie, o. Stefan, m. Elżbieta z d. Radziszewska, zm. 03.04.1954 r. w Luboniu, pochowana z mężem). Dzieci: Maria Baranowska (ur. 12.09.1921 r.), Stanisława Kotowska (ur. 14.11.1922 r.), Adela Janowska (ur. 14.11.1922 r., zm. 03.06.2003 r.) i Genowefa Walter (ur. 08.10.1924 r., zm. 12.10.2003 r.).

Mieszkał w Luboniu od 1920 r. – początkowo przy ul. Poznańskiej 72 (Armii

Przed wojną, w sklepie rzeźniczym przy ul. Armii Poznań z własnymi wyrobami, Józef Hernes z żoną (z lewej) i pracownikami

Towarzystwo Rękodzielników w Luboniu założone w 1910 r. na tle charakterystycznego domu Herneśów przy ul. Armii Poznań. Zabytek ten rozebrano latem 2015 r. Józef Hernes siedzi 3. z lewej. Wśród członków rozpoznajemy innych Powstańców Wielkopolskich: Stanisława Wasielewskiego (siedzi 2. z prawej), Szczepana Kubiaka (stoi w ostatnim rzędzie 3. z prawej), Franciszek Krawczyński (stoi w jasnym garniturze, 3 z lewej, w przedostatnim rzędzie)

Poznań), później przy ul. Poznańskiej 7 (Armii Poznań).

Odznaczenia: Krzyż Walecznych, Medal za Wolność i Zwycięstwo.

Należał przed wojną m.in. do Ochotniczej Straży Pożarnej w Luboniu, Towarzystwa Rękodzielników w Luboniu. Od 1945 r. należał do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Poznań-Śródmieście (leg. nr 690).

Na podstawie materiałów i informacji córki – Marii Baranowskiej i wnuka – Marka Baranowskiego; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 122.

Paweł Wolniewicz

HILDEBRANDT ANDRZEJ

(1895-1936)

Ochotnik żabikowski, powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1919-1920 r.

Ur. 19.11.1895 r. w Żabikowie, ojciec Józef (chałupnik), matka Marianna z d. Śliwińska. Miał pięcioro rodzeństwa: Marcina, Stanisławę, Anielę, Pelagię i Marię. Uczęszczał do szkoły podstawowej w Żabikowie, potem pracował dorywczo. W 1914 r. został powołany do armii pruskiej i brał udział w I Wojnie Światowej.

W Powstaniu Wielkopolskim służył od 8.01.1919 r. w oddziale dopiewskim por. Andrzeja Kopy, służył też

Z pietrzmem przechowywane porcelanowe zdjęcie z przedwojennego nagrobka Andrzeja Hildebrandta

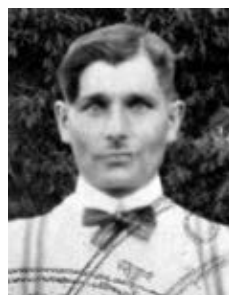
w oddziałach dowodzonych na terenie Poznania oraz w kompanii muszyńskiej (batalion zapasowy 57 pp). Zwolniony z wojska 20.04.1920 r. Powołany do służby 28.07.1920 r., został jednak po ośmiu miesiącach 9.03.1921 r. zwolniony. 12.04.1933 r. wezwany przed komisję

Dyplom za udział w powstaniu dla Andrzeja Hildebrandta

rewizyjną, która ze względu na zły stan zdrowia (astma) odroczyła go. Miał stopień szeregowego.

W latach międzywojennych pracował przy obsłudze maszyn w fabryce drożdży Sinnera w Luboniu. Jak wspomina rodzina, był cenionym pracownikiem w oczach swojego przełożonego – inż. Starka. W lubońskiej firmie pracował do śmierci. Zmarł w wieku niespełna 41 lat 17.04.1936 r., pochowany na cmentarzu w Żabikowie. Powstańcy Włkp. urządzili mu uroczysty po-

Andrzej Hildebrandt

Żona Andrzeja – Stanisława Hildebrandt

grzeb oraz ufundowali pomnik, na którym umieścili krótką wzmiankę o zmarłym koledze – powstańcu oraz porcelanowe zdjęcie z jego podobizną. Krótko po wybuchu II Wojny Światowej rodzina z obawy przed represjami usunęła wzmiankę o powstańcu i zdemonstrowała zdjęcie. W obliczu wojny rodzina spaliła także mundur powstańczy przechowywany w domu.

Ożenił się w 1919 r. ze Stanisławą z d. Urbaniak (ur. 1.05.1898 r. w Nowym Mieście, powiat Jarocin, o. Wawrzyn, m. Antonina, zm. w 1988 r.). Była podopieczną ZBoWiD-u, Koło Poznań od 13.03.1964 r. (nr ew. 463738,

Grobowiec Andrzeja i Stanisławy Hildebrandtów na cmentarzu w Żabikowie
 fot. www.lubon.pro-gis.pl

leg. 1576/Po). Dzieci: Bronisława Ranke (ur. 11.07.1927 r. w Żabikowie, w latach 1981 – 1989 pracowała w Muzeum Martyrologicznym w Żabikowie przy sporządzaniu katalogów).

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Kościuszki 47.

Odznaczenia: Medal za Wojnę 1918-1921, Dyplom Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 (nr 273)

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Należał od 08.01.1933 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-19 Koło Żabikowo (nr ewid. 5367, nr dypl. 273, nr arch. 7876), zweryfikowany 2.06.1933 r. (nr 7876).

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo; „Wieści Lubońskie” 12-2002, str. 21; materiałów i informacji córki – Bronisławy Ranke; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 124.

Robert Wrzesiński, Paweł Wolniewicz

HOFFA WOJCIECH

(1896-1971)

Robotnik, ochotnik batalionu dopiewskiego, kpr. WP.

Ur. 22.03.1896 r. w Lusówku, ojciec Marcin, matka Agnieszka z d. Kozurek. Wykształcenie podstawowe.

Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim, walczył pod Nakłem, Rynarzewem i Szubinem. Był w stopniu kaprała.

Podczas okupacji był na przymusowych robotach w Niemczech skąd wrócił 8.08.1945 r. Pracował jako robotnik w Zakładach Ziemniaczanych w Luboniu do emerytury, na którą poszedł 30.04.1961 r. Zmarł na nowotwór w wieku 75 lat, 10.02.1971 r., został pochowany na cmentarzu w Wirach.

W 1922 r. zawarł związek małżeński z Józefą Zielińską (ur. 16.02.1898 r., zm. 8.06.1983 r.). Dzieci: Ludwik (ur. 1923 r.), Stanisław (ur. 1926 r.), Marian (ur. 1928 r.), Czesława (ur. 1932 r.).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Sobieskiego 111.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (C-3646).

Wojciech Hoffa został pochowany wraz z żoną na cmentarzu w Wirach fot. www.wiry.pro-gis.pl

Należał przed wojną do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-19 Koło Wiry (nr dypl. 2972), od 1.10.1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208662, leg 302320).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 126.

Justyna Król

HOFFMANN STANISŁAW

(1897-1974)

Stanisław Hoffmann – zdjęcie z okresu okupacji

Księgowy, ppor. WP.
Ochotnik z Koźmina. Ur.
14.04.1897 r. w Koźminie. Ojciec Leon,
matka Maria. Z zawodu był księgowym,
pracował całe życie jako pracownik

Stanisław Hoffmann w mundurze armii pruskiej
uwieczniony na pocztówce

administracyjno-biurowy w Zakładach
Ziemniaczanych.

Do Powstania Wielkopolskiego przy-
stąpił 7.01.1919 r. Wziął czynny udział
w walkach przy zdobywaniu Rawicza,
Bojanowa i okolic pod dowództwem
kpt. Lachiewicza, w kartotece występu-
je też miejscowość Zduny. Miał stopień
plutonowego.

Mieszkał w kamienicy dla pracow-
ników Zakładów Ziemniaczanych przy
ul. Poznańskiej 11, (później adres –
Dzierżyńskiego 39/5, obecnie Armii

Grób małżonków Stanisława i Marii Hoffmannów na cmentarzu w Żabikowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Poznań 39) na 2 piętrze od strony północnej.

Zmarł 2.09.1974 r. spoczywa wraz z żoną na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się z Marią z domu Gielnik (ur. 08.08.1902 r. w miejscowości Schöneberg – w okolicy Dortmundu – Niemcy, ojciec Stanisław; była podopieczną ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 [nr 472406, leg. 1035631], zm. 26.12.1987 r.). Mieli córkę Aleksandrę, która wyszła za mąż za Mieczysława Nowaka.

Odnaczone: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski

Dom dla pracowników Zakładów Ziemniaczanych przy ul. Armii Poznań 39, w którym na 2. piętrze mieszkał księgowy – Stanisław Hoffmann z rodziną fot. Piotr P. Ruskowski

(24.01.1958 r.); Wielkopolski Krzyż Powstańczy.

Należał od 10.03.1947 r. do powojennego Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo.

Na podstawie akt powojennego ZPW 1918-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884), akt ZBoWiD-u, Koło Luboń I. Informacji wnuczki Krystyny Nowak

Robert Wrzesiński i Piotr P. Ruskowski

HOJNACKI JÓZEF

(1900-?)

Ur. 27.02.1900 r. w Wirach.

Podczas Powstania Wielkopolskiego służył w V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań w stopniu szeregowca. Prawdopodobnie wstąpił do II batalionu Straży Służby i Bezpieczeństwa zorganizowanego w Poznaniu w trzeciej dekadzie grudnia 1918 r. Oznaczałoby to, że wcześniej odbył służbę w wojsku niemieckim i tym samym miał już doświadczenie frontowe. Mógł też trafić do tego oddziału później w wyniku reorganizacji kompanii terytorialnych, np. z kompanii fabianowskiej – plutonu wirowskiego, do której poszli ochotnicy z tej miejscowości.

W okresie powstania był kawalerem.

Mieszkał w Lasku i pracował jako portier. Dalsze jego losy są nieznane.

Na podstawie akt V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 126.

Janusz Karwat, Robert Wrzesiński

HOŁODYŃSKI MIECZYŚLAW

(1899-1969)

Mieczysław Hołodyński

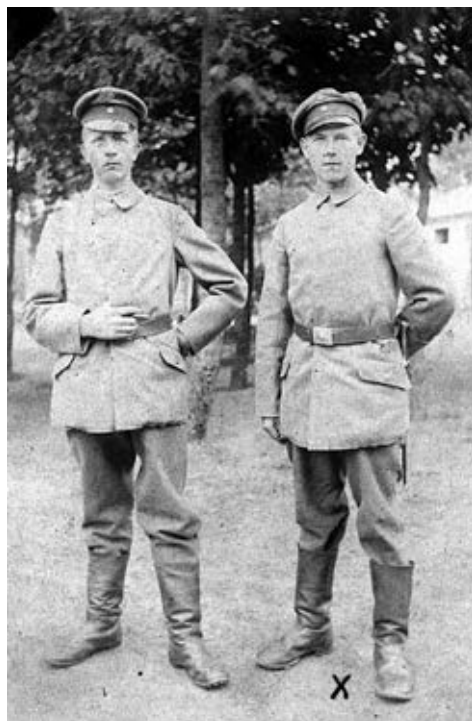
Działacz niepodległościowy, członek POWZP, saper i rzemieślnik.

Ur. 11.11.1899 r. w Ostrorogu, powiat Szamotuły, ojciec Franciszek (żołnierz armii pruskiej i później Wojska Polskiego), matka Zofia z domu Kościuszko spokrewniona z Tadeuszem Kościuszką. Mieczysław Hołodyński miał rodzeństwo: starszych - Pelagię, Edmunda, Czesławę, Janinę, oraz młodszych - Bronisławę, Stefana (ułan Wojska Polskiego), Ludwikę, Barbarę, Irenę. W latach 1906-1913 uczęszczał do szkoły powszechnej w Ostrorogu, następnie ukończył 3-letnią szkołę dokształcającą, gdzie zdobył zawód szklarza. Pomimo iż jego ojciec był żołnierzem 23 pułku w armii pruskiej, a brat Edmund

pilotem, Mieczysław nie chciał do niej wstąpić i jak tylko mógł się przed tym wzbraniał. Jednak nie uniknął poboru i w 1917 r. tak jak wielu, musiał do niej wstąpić. Nie służył długo, bowiem, jak wspomina rodzina, krótko po powołaniu zdezerterował. Przez następne miesiące musiał się często ukrywać, ponieważ do jego domu (mieszkał wtedy w Poznaniu przy ul. Rolnej) często przychodzili żandarmi w poszukiwaniu dezertera.

Członek Polskiej Organizacji Wojskowej Zaboru Pruskiego.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik 27.12.1918 r. Uczestniczył między innymi w walkach przy zajmowaniu koszar wojskowych armii pruskiej przy ul. Rolnej (3.01.1919 r.) oraz lotniska na Ławicy (5.01.1919 r.) pod dowództwem Nogaja.

Mieczysław Hołodyński (z prawej) w armii pruskiej

Oddział powstańczy, w którym służył Mieczysław Hołodyński przed oberżą Hermana Heina

Mama Zofia Hołodyńska z d. Kościuszko z rodzeństwem Mieczysława

Ojciec – Franciszek Hołodyński uhonorowany żołnierz 57. Pułku Wojska Polskiego

Mama Mieczysława – Zofia Hołodyńska z domu Kościuszko – spokrewniona z wodzem Tadeuszem – naczelnikiem insurekcji 1794 r.

Następnie 21.01.1919 r. wstąpił jako ochotnik do 7. Pułku Saperów Wielkopolskich i walczył na froncie w Wielkopolsce (m.in. pod Jutrosinem i Rawiczem) i na Śląsku. Dowódcami jego byli: por. Dorochocki i kpt. Butler. Stopień wojskowy: starszy saper.

Mieczysław i Jadwiga Hołodyńscy z synem Henrykiem w mieszkaniu przy ul. Rolnej

Po zakończeniu Powstania Wielkopolskiego podjął pracę w Zakładach Naprawczych Taboru Kolejowego w Poznaniu, gdzie był szklarzem. Pracował

Brat Edmund – pilot w mundurze powstańczym – 1919 r.

Ślub syna Henryka, Mieczysław z żoną Jadwigą siedzą z prawej

Najmłodszy brat Stefan Hołodyński – ułan walczył w II Wojnie Światowej

tam do emerytury, na którą przeszedł w 1959 r. Zmarł 13.11.1969 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu junikowskim w Poznaniu.

Ożenił się na początku lat 20. z Jadwigą (ur. 18.09.1900 r. w Pobiedziskach, ojciec Karol, matka Józefa z d. Jankowska, zm. 20.07.1983 r.). Podopieczna ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr ew. 469525, leg. 7462). Mieli syna – Henryka (ur. 9.07.1923 r.).

Mieszkał od końca lat 30. w Luboniu, przy ul. Pułaskiego 7.

Odnaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (– 24.12.1959 r., nr D-75894), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (– 18.12.1968 r., nr Ł-55361)

Należał od 26.10.1959 r. do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 216137, leg. 427/Pa). Był członkiem PZPR.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1, informacji synowej – Heleny, wnuczki Elżbiety oraz Eugenii Jackiel; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 126.

Paweł Wolniewicz, Piotr P. Ruszkowski

HOPPE LEON

(1901-1961)

Ochotnik z Osiecznej, sekretarz sądu wojskowego, działacz spółdzielczości inwalidzkiej.

Ur. 31.05.1901 r. w Osiecznej pod Leszmem, ojciec Paweł (był rodowitym Niemcem), matka Ludwika z d. Maciejewska. Miał brata bliźniaka – Władysława, w sumie było ich 12-cioro rodzeństwa. Do szkoły podstawowej uczęszczał w Osiecznej. W I Wojnie Światowej nie brał udziału (na froncie zachodnim w armii pruskiej walczył jego najstarszy brat Franciszek, który po zakończeniu wojny pozostał we Francji).

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 3.01.1919 r. w Osiecznej razem z trzema braćmi: bliźniakiem – Władysławem, Janem i Czesławem. Walczyli

Hoppe Leon z żoną Marianną – 1925 r.

Rodzina Hoppe z Osiecznej. Od lewej siedzą: NN, Ludwika, Paweł, Maria z Krystyną na rękach; stoją: Czesław, Jan, NN, Leon, Władysław

w „Grupie Leszno”, która weszła później w skład 60. Pułku Piechoty. Po powstaniu walczył w wojnie polsko-bolszewickiej na froncie wschodnim i w 1920 r. w bitwie pod Berezyną. Trafiony został czterema pociskami w prawą nogę

i klatkę piersiową. Ranny schował się w stogu siana, gdzie znalazły go bawiące się dzieci, które, jak się okazało, były z polskiej rodziny. Zawieziono go do pobliskiego szpitala, ale noga nadawała się jedynie do amputacji. Jedną z kul

Szczekocin – 10.12.1920 r. – w szpitalu wojskowym. Leon Hoppe stoi u góry 1. z lewej

Kadra Sądu Wojskowego w Poznaniu. Leon Hoppe – cywil – stoi 5. z prawej

utkwiała w okolicy płuca i przemieszczając się po organizmie, wyszła w pobliżu szyi dopiero po kilku latach – w 1924 r. Miał stopień starszego strzelca.

Po powrocie z wojny leczył się jeszcze w poznańskim szpitalu do 1922 r. Następnie podjął pracę w Poznańskim Sądzie Wojskowym, na Grolmanie (dziś część Starego Browaru) w charakterze sekretarza sądowego. Pracował tam do II Wojny Światowej. Krótco przed jej

wybuchem znalazł się w grupie pracowników, której zadaniem było wywiezienie archiwum sądowego do Lwowa, by uchronić je przed dostaniem się w ręce hitlerowców. We Lwowie, gdzie otrzymał służbowe mieszkanie w ostatnich dniach sierpnia 1939 r. oczekiwał na kolejny transport z Poznania, którym miała przyjechać też jego żona z dziećmi. Z powodu wojennej zawieruchy nie doczekał się ich. 17.09.1939 r., w dniu

najazdu bolszewików na Polskę, archiwum Sądu Wojskowego wpadło w sowieckie ręce. Leon Hoppe został zatrzymany przez bolszewicki patrol sprawdzający ręce wyłapujący inteligentów. Tylko dzięki protezie uniknął aresztowania i został puszczony wolno. Udało mu się wrócić pociągiem do domu w Luboniu, przy ul. Jagiełły 9. Na miejscu

Zakłady Chemiczne podczas okupacji. Żona Leona Hoppe – Marianna siedzi w górnym rzędzie przy napisie, z prawej (w jasnym ubraniu)

Leon Hoppe siedzi 1. z lewej – założyciel i prezes Spółdzielni Inwalidów w Poznaniu

okazało się, że jadąc do Lwowa, żona, na skutek bombardowania pociągu, musiała zawrócić spod Warszawy. Starszy syn, 13-sto letni Marian, chcąc koniecznie dostać się do ojca, wraz z transportem wojskowym dotarł do Hrubieszowa, gdzie został przygarnięty przez ukraińską rodzinę. Po miesiącu napisał list do ojca. Ten natychmiast pojechał i po trzech miesiącach przywiózł syna do domu. Do końca wojny pracował w magazynie wojskowym w Zakładach Chemicznych w Luboniu. Rodzina wspomina też pewnego Niemca, który pracował w Urzędzie

Leon Hoppe

Pracy w Żabikowie i choć znał powstańczą przeszłość Leona Hoppe nie zdradził go. Po wojnie był jednym z założycieli, a następnie prezesem *Poznańskiej Spółdzielni Inwalidów*. Zmarł na zawał serca

3.08.1961 r. w Luboniu, pochowany został na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się w 1924 r. w kościele Bożego Ciała w Poznaniu z Marianną Cieślak (ur. 09.02.1903 r. w Bieździadowie pod Jarocinem, ojciec Tomasz, matka Józefa z d. Taszarek, zm. 27.07.1988 r. w Żabikowie). W czasie II Wojny Światowej pracowała w Zakładach Chemicznych jako szefowa kuchni. Była pod-

Wiatraki w Osiecznej, pod którymi gromadzili się ochotnicy by wyruszyć do Powstania

opieczną ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr ewid. 470559, leg. 8506). Dzieci: Krystyna (ur. 16.11.1924 r.), Marian (ur. 4.02.1926 r.), Stanisław (ur. 11.09.1931 r.)

Mieszkał od 1936 r w Luboniu przy ul. Jagielly 9. W domu Leona Hoppe, do

Dom rodzinny Leona Hoppe przy ul. Jagiełły

momentu wybudowania plebanii, mieściła się kancelaria parafii pw. św. Jana Bosko. Tutaj w 1938 r. po zamachu na ks. Stanisława Streicha żandarmi przetrzymywali mordercę – Wawrzyńca Nowaka, skąd przeprowadzili go na dworzec kolejowy, by odwieźć specjalnym pociągiem do aresztu w Poznaniu.

Odznaczenia: Krzyż Walecznych, Srebrny Krzyż Zasługi, Medal za Wojnę Polsko-Bolszewicką, Wielkopolski Krzyż Powstańczy, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski.

Należał od 20.10.1946 r. do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 (nr ewid. 3599), następnie do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1.

Grób na cmentarzu w Żabikowie gdzie m.in. pochowano Leona z żoną. Przy grobie znajduje się kamienna tabliczka z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim

Na podstawie akt ZPW 1918-19, Koło Żabikowo, akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1, informacji syna – Stanisława Hoppe i wnuka Przemysława; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 130.

Paweł Wolniewicz

HYŻOREK FRANCISZEK

(1895-?)

Ur. 28.01.1895 r. w Miłosławiu, powiat Września.

Był powstańcem wielkopolskim. Zapewne jeszcze w listopadzie – grudniu 1918 r. zgłosił się do kompanii miłosławskiej Straży Służby i Bezpieczeństwa batalionu wrzesińskiego. Walczył pod Zdziechową, potem o Szubin i inne miejscowości na froncie północnym powstania. Wraz z kompanią miłosławską wszedł (po reorganizacji pododdziałów ochotniczych) w skład 4. Pułku Strzelców Wielkopolskich, później 58. Pułku Piechoty Wielkopolskiej w stopniu strzelca. Jak większość żołnierzy tego oddziału wziął udział w wojnie z Rosją bolszewicką 1919-1920 roku. Po demobilizacji zamieszkał w Żabikowie. Tutaj pracował i założył rodzinę. Dalsze jego losy są nieznane.

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, najpierw do Koła Żabikowo, później do Koła Czwartaków, czyli 4. Pułku Strzelców Wielkopolskich. Zweryfikowany 06.02.1934 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 133.

Janusz Karwat, Robert Wrzesiński

IGNAC JÓZEF

(1894-?)

Ur. 04.02.1894 r. w miejscowości Tarnówko powiat Oborniki.

Był uczestnikiem Powstania Wielkopolskiego, miał stopień plutonowego.

Mieszkał w Lasku przy ul. Piaskowej 9.

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, zwerifikowany 30.05.1934 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 133.

Robert Wrzesiński

IMBIOROWICZ MICHAŁ

(1893–1971)

Kupiec, działacz samorządowy, ppor. WP.

Ur. 15.09.1893 r. w Wylatkowie powiat Gniezno, ojciec Andrzej, matka Katarzyna z d. Maciejewska.

Od 6 do 14 roku życia uczęszczał do niemieckiej szkoły powszechnej w Wylatkowie, kończąc 4 klasy. W latach 1906-07 mając 13-14 lat brał czynny udział w strajku szkolnym spowodowanym decyzją władz niemieckich o likwidacji języka polskiego w nauczaniu religii. Był to jedyny przedmiot nauczany po polsku. Rodzice i dzieci zdecydowali o walce polegającej na tym, że uczniowie nie uczyli się, nie mówili w szkole po niemiecku, nie odpowiadali na pytania. Nauczyciele różnymi sposobami starali się złamać opór, jednak bezskutecznie.

Michał Imbiorowicz w 1919 r.

Ukończył trzy klasy szkoły kupieckiej w Inowrocławiu. Uczył się zawodu w sklepie kolonialnym, gdzie rozpoczął swoją pierwszą pracę.

W latach 1915-1918 był wcielony do wojska niemieckiego i brał udział w I Wojnie Światowej na Froncie Wschodnim, później Zachodnim (najprawdopodobniej w rejonie Kowna i Helsingfors). Kiedy zakończyły się działania zbrojne z całym ekwipunkiem wrócił do domu pod Kościanem, gdzie mieszkali jego rodzice.

8.01.1919 r. wstąpił ochotniczo do 3. Komp. II Baonu Garnizonowego w Poznaniu (przemianowany 6.02.1919 r. na Pułk Zapasowy „Grupy Zachodniej”, następnie 15.03.1919 r. na 7. Pułk Strzelców Wielkopolskich, a 7.01.1920 r. na 61. Pułk Piechoty Wielkopolskiej).

Brał czynny udział w walkach na froncie: Wolsztyn, Babimost, Grójec Mały, Grójec Wielki, Kopanica i Nowa Wieś w powiecie wolsztyńskim. Dowódcą 3. Komp. był ppor. Lewicki, a Baonem dowodził ppor. Hądzlik.

Na początku marca 1920 r. był przetrzucony na front wschodni, uczestniczył w wyprawie kijowskiej, nacierając w kierunku Berdyczowa. Walczył też na przedpolu Warszawy w składzie 1. Armii oraz w ofensywie wojsk polskich aż do wschodniej granicy RP. Z Wojska Polskiego został zwolniony 23.11.1920 r.

W latach 1921-1926 w stopniu sierżanta służył jako celnik w placówce Straży Granicznej w Silnie. Następnie otworzył sklepy kolonialne w Silnie i we Wrześni.

Okres inflacji doprowadził sklepy do bankructwa i rodzina Imbiorowiczów przeprowadziła się do Poznania, a później w 1933 r. do Żabikowa. Od tego czasu Michał Imbiorowicz był bezrobotny, miał jedynie tylko dorywcze zatrudnienie (w kampanii ziemniaczano-cukrowniczej w Luboniu, w biurze gminy Żabikowo).

Podczas okupacji pracował w Urzędzie Gminy Żabikowo prowadząc Wydział Stanu Cywilnego, a po wojnie także w Referacie Podatkowym i Wojskowym. Wspominał, że w Zarządzie Gminnym w Żabikowie został zatrudniony w styczniu 1945 r. Był członkiem komisji wyborczych do Sejmu, Rad Narodowych w latach 1945-1960. Przez jedną kadencję był członkiem

Michał Imbiorowicz
w 1950 r.

prezydium Gminnej Rady Narodowej w Żabikowie. Przez dwie kadencje pełnił funkcje przewodniczącego Kolegium Orzecznictwa Karno-Administracyjnego. Brał udział w spisach ludności, przeprowadzaniu statystyk rolnych, inwentaryzacji w sklepach przy zmianie cen. Przeprowadzał zebrania gromadzkie w gminie Żabikowo w sprawach planowania obowiązkowych dostaw zboża, żywca, mleka i ziemniaków.

W urzędzie pracował aż do przejścia na emeryturę w 1959 r. W 1970 r. ze stopnia sierżanta awansowany na podporucznika. Zm. 28.11.1971 r., pochowany na cmentarzu parafialnym w Żabikowie.

Ożenił się 1924 r. z Heleną Giemzą (1902-1935). Dzieci: Teodozja (1926-1929), Kazimierz (24.02.1928 r., zm. 2007 r.) i Teodora Maria (ur. 1.01.1932 r.). W 1937 r. ożenił się ponownie – z Pelagią z d. Wenglewicz (1900-1997) z którą miał córkę Janinę (ur. 18.01.1939 r.).

Mieszkał najpierw przy ul. Kilińskiego, później Rejtana 11.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (24.01.1958 r., C-2740),

Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (10.01.1970 r., nr 1787-69-44), Medal za Wojnę, Medal 10-lecia Służby Państwowej.

Należał od 4.09.1947 r. do Koła Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 w Żabikowie (leg. 3505), w którym pełnił funkcję sekretarza. Później od 1.10.1957 r. do 20.05.1969 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208692, leg. 302350). Pełnił w nim funkcję przewodniczącego Komisji Rewizyjnej. Zrezygnował ze względu na ciężką i długotrwałą chorobę. Od 15.12.1948 r. był członkiem PZPR.

Na podstawie: akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, informacji Janiny

Przed Urzędem Miejskim w Luboniu w latach 1954 – 1958 r. – za czasów pierwszego po utworzeniu miasta *Przewodniczącego Prezydium MRN* – Mariana Ulatowskiego. W 1 rządzie od lewej siedzą: Kazimiera Chudzicka (referent podatkowy), Władysław Ziętek (USC i sekretarz partii), Marian Ulatowski (Przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej), Jan Janicki (sekretarz), Gabriela Grabicka (USC), w 2. rządzie stoją: Alojzy Więckowski (woźny – roznosiciel poczty urzędowej), Jakub Krawczyk (główny księgowy), Alfreda Miśkiewicz-Szczepaniak (referent podatkowy), Franciszek Teszner (kierownik referatu administracyjnego – mieszkał w Urzędzie), Urszula Kochanka (referent administracyjny), Teofil Pędowski (?), Felicja Woszczalska (kierownik kina i biblioteki), Michał Imbiorowicz (sprawy wojskowe), Jadwiga NN (referent podatkowy), Stefania Kempieńska (kasjerka i księgowy), NN Rożek (woźny – roznosiciel poczty urzędowej), w 3 rządzie stoją: Alina Karpińska (referent administracyjny), Marcin Szymański (sprawy rolne) także Powstaniec Wielkopolski, Krystyna Zapłata z d. Dudziak (referent finansowy), Helena Mielęcka (Zarząd Budynków Miejskich), Leon Białas (kierownik gospodarki komunalnej i mieszkaniowej), NN Skotarek (porządkowy – prace gospodarcze)

Grób Michała Imbiorowicza w Żabikowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Stachowiak-Wąsiewicz (córki), Anny Bielawskiej z d. Stachowiak (wnuczki), CAW Akta Odznaczeniowe Michała Imbiorowicza: KK i MN 130-38799. Publikacji „WL” 08-2008 str. 30; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 134.

Robert Wrześniński

JACKOWIAK JÓZEF

(1888-?)

Ur. 05.02.1888 r. w Lasku. Pracował w niemieckiej formacji ochrony granic pogranicza. Mógł być również jeszcze przed pierwszą wojną światową powołany do podobnej formacji niemieckiej.

Był uczestnikiem Powstania Wielkopolskiego. Jeżeli po zakończeniu działań wojenny powrócił w rodzinne strony (do Lasku), to zapewne ochotniczo zgłosił się do batalionu dopiewskiego. Nie znane są szczegóły jego uczestnictwa w walkach powstańczych.

Mieszkał w Poznaniu przy ul. Marszałka Focha 66. Do 1935 r. mieszkał w Poznaniu. Dalsze jego losy są jak dotąd nieznane.

Należał od 22.11.1934 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Poznań-Macierz, skreślony 13.09.1935 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 136.

Janusz Karwat, Robert Wrzesiński

JAKÓBOWSKI STANISŁAW

(1899-1980)

Robotnik, ppor. WP.

Ur. 10.11.1899 r. w miejscowości Słapanowo, powiat Szamotuły, ojciec Franciszek, matka Agnieszka z d. Kornobis. Ukończył szkołę powszechną, po czym uzyskał zawodowe wykształcenie.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim na terenie Poznania, brał udział w zdobywaniu Ławicy. Jeżeli

uczestniczył z zdobyciu Ławicy, to jego przełożonym był por. Andrzej Kopa. W informacji o jego udziale w powstaniu jest też wymieniony Czarnków. Wynika z tego, że wraz z innymi ochotnikami walczył od pierwszej dekady stycznia 1919 r. na froncie północnym. W 1972 r. mianowany do stopnia podporucznika, podobnie do wszystkich żyjący wówczas powstańcy wielkopolscy i górnośląscy. Zm. 17.12.1980 r. Miejsce jego pochówku jest nieznane.

Ożenił się z Weroniką. Mieszkał w Luboniu przy ul. Dzierżyńskiego 23 (ob. Armii Poznań).

Odnaczenie: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (18.12.1968 r. nr Ł-55368).

Należał od 26.06.1964 r. do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 21897, leg. 3267).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 136.

Janusz Karwat, Robert Wrzesiński

JAKUBOWSKI JAN

(1907-1977)

Harczerz - łącznik w Powstaniu Wielkopolskim, mistrz ślusarski, uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. w 3. Pułku Lotniczym, po internowaniu w Rumunii przebywał we Francji, członek MRN w Luboniu, ppor. WP.

Urodził się 13.02.1907 r. w Drawsku powiat Czarnków, ojciec Józef, matka Weronika z d. Heft. Szkołę Podstawową ukończył w Poznaniu. - *Podczas uczęszczania do szkoły podstawowej należałem do harcerstwa, do drużyny „Adama Mickiewicza”, której drużynowym był Jankowski zamieszkały przy ulicy*

Jan Jakubowski

Poznańskiej. Podczas Powstania Wielkopolskiego jako młodociani byliśmy włączeni jako łącznicy - pisał w życiorysie. Wspominał, że pamięta częściowe zdobywanie koszar późniejszych 57. i 58. Pułku Piechoty Wielkopolskiej przy ulicach Grunwaldzkiej i Bukowskiej oraz koszar późniejszego 3. Pułku Lotniczego w Ławicy.

Naukę kontynuował w Szkole Rzemieślniczej w Poznaniu, egzamin czeladniczy zdał 04.05.1925 r. Praktykę w zawodzie w okresie 1922-1925 miał dwa lata w Szkole Rzemieślniczej i półtora roku w „Wiepofamie” Poznań. Od 1925 do 1928 r. zdobywał kwalifikacje w „Wiepofamie” Poznań – Brzeskianto Poznań. Podczas nauki i później należał do Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”.

Powołany 22.10.1928 r. do odbycia czynnej służby wojskowej w 3. Pułku Lotniczym (szeregowiec, strzelec).

Awansowany do stopnia starszego szeregowca 20.03.1929 r.

- *W czasie odbywania służby wojskowej skończyłem szkołę mechaników lotniczych, jak również szkołę podoficerską - zapisał. Po ukończeniu tych szkół otrzymał stopień kaprała i przeszedł do cywila w czerwcu 1930 r. W latach 1933 i 1936 odbył ćwiczenia rezerwy po 6 tygodni.*

W 1938 r. po zdanim egzaminie mistrzowskim w zawodzie pracował w Gdyni do sierpnia 1939 r. Wtedy dość często dojeżdżał do Gdańska z materiałami (drukami) Związku Zachodniego.

- *Zostałem zmobilizowany 27.08.1939 r. do zapasowej bazy mechaników lotniczych 3. Pułku Lotniczego w Poznaniu. Brałem udział w wojnie obronnej 1939 r. pod dowództwem mjr. Berezowskiego - wspominał kampanię wrześniową. Służył podczas niej jako kapral magazynier.*

Przekroczył 18.09.1939 r. granicę Rumunii, gdzie został internowany. Przebywał w obozie do stycznia 1940 r. Wtedy uciekł z obozu i jako ochotnik 06.01.1940 r. przedostał się do Francji, gdzie od 14.02.1940 do 01.09.1940 r był w szeregach Armii Polskiej. Po weryfikacji w Carpien został przydzielony do 145 Bazy Lotniczej Lyon - Brom we Francji jako kapral mechanik. Był przydzielony 16.06.1940 r. do grupy mającej ewakuować francuskie Ministerstwo Lotnictwa. Dostał się do niewoli niemieckiej, lecz szybko uciekł wraz z innymi do Bordoux, a stamtąd do Fonlouse, gdzie powierzono mu konwojować wraz z innymi żołnierzami transport obrabiarek szlachetnych do Marscill. Tam zastało go zawieszenie broni i znów został internowany w koszarach w miejscowości Gotres (?). Po pobycie w obozie do końca lipca 1940 r. był przydzielony do grupy roboczej Nr 973 w Serrieres en Chantagne, gdzie

przebywał do 07.11.1944 r. Kierownik grupy 973 pracowników - Georges Westrich napisał o nim: „Od 1 września 1940 r. do 30 września 1944 r. w tym czasie wyróżniał się jako bardzo sumienny pracownik, nadzwyczaj zdyscyplinowany i o wysokiej moralności”. *W okresie od 1941 do końca pobytu w obozie należałem do ruchu oporu, brałem udział w różnych akcjach zabierania Niemcom z transportu broni, materiałów wybuchowych i żywności dla podziemia. W okresie tym przechowywałem znaczne ilości polskich map wojskowych stanowiących cenny materiał kartograficzny – 8 skrzyń po 80 kg, które zdałem po uzyskaniu przez Francję wolności Polskiej Misji Wojskowej w Paryżu 15.02.1945 r. – opisał swoją działalność w okupowanej Francji. Za przechowywanie z narażeniem życia tych map i że świecił dobrym przykładem dla żołnierzy, otrzymał podziękowanie od delegata Ministra Obrony Narodowej – ppłk. Daniela Zdrojewskiego. Wraz z innymi żołnierzami był zdemobilizowany z wojska francuskiego 28.08.1942 r.?*

Po opuszczeniu obozu udał się do Chambéry.

- *W okresie pobytu w obozie i po wyzwoleniu aż do lutego 1947 r. udzielałem się ochotniczo i społecznie w YMCA (Chrześcijańskie Stowarzyszenie Młodych Mężczyzn) Polskim na terenie Francji i Niemiec - pisał. Będąc w Paryżu w Polskim YMCA zajmował się społecznie urządzeniem świetlic dla Polaków wywiezionych przez okupanta. Był od 01.10.1947 r. w Komitecie Światowej YMCA przy Generalnym Sekretarzu na Europę.*

Kiedy powracał do kraju w lutym 1947 r., będąc kierownikiem transportu, przewiózł 45 koni szlachetnych dla Ministerstwa Rolnictwa w Warszawie.

W latach 1947-1949 pracował samodzielnie. Od 07.01.1950 r do 05.1954 r. był zatrudniony w „Energobudowie” i „Eneregomontażu” (jako nadmistrz) w Poznaniu przy budowie Elektrowni. W latach 1954-1963 prowadził samodzielnie warsztat. Od grudnia 1963 do 1967 r. był zatrudniony w Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Luboniu (zajmował się remontem maszyn). W okresie 1967-1968 r. pracował w Zakładach Rowerowych „Romet” w Poznaniu. Od 1968 do 1973 r. prowadził samodzielnie warsztat w Luboniu do przejścia na emeryturę. Awansowany przez Powiatowy Sztab Wojskowy 09.05.1970 r. do stopnia plutonowego. Zm. 17.09.1977 r.

Był żonaty.

Mieszkał w Luboniu przy ulicy Poprzecznej 6.

Odnaczenia: Medal Zwycięstwa i Wolności (23.03.1973 r. nr

Grób rodzinny na cmentarzu w Żabikowie, gdzie spoczywa Jan Jakubowski fot. www.lubon.pro-gis.pl

107-73-47), Odznaka Grunwaldzka (22.07.1973 r.). Udzielał się społecznie, szczególnie był zaangażowany w wychowaniu młodzieży na terenie Lubonia. W latach 1947-1971 był członkiem Zarządu Klubu Sportowego „Stella”. W 1953 r. wstąpił do Stronnictwa Demokratycznego, w którym przez 10 lat piastował tekę sekretarza Koła w Luboniu. Od 1961 r. do 1977 r. był radnym Miejskiej Rady Narodowej w Luboniu, udzielał się m.in. w Komisji Mandatowej.

Należał od 05.07.1968 r. do ZBoWiD Koła w Żabikowie nr 224607, leg. 8897, nr zaświadczenia z wojska: 227219. Od 1973 r. był II wicepresem Zarządu Koła ZBoWiD w Żabikowie.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Rocznik Historyczny Lubonia”, Piotr P. Ruszkowski, t. 2, str. 76.

Robert Wrześniński

Grobowiec rodziny Michała i Marii Jakubowskich na cmentarzu w Żabikowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 136;
Aktu zgonu nr 42/1962 USC Luboń

Robert Wrześniński, Piotr P. Ruszkowski

JAKUBOWSKI MICHAŁ (1897-1962)

Ur. 02.09.1897 r. w Wielkiej Wsi. Ojciec Szczepan, matka Walentyna. Był pracownikiem biurowym na kolei.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim w stopniu szeregowca.

Ożenił się z Marią z domu Ciorga (ur. 30.01.1903 r., zm. 6.09.1973 r.).

Mieszkali w Lasku przy ul. Ogrodowej 8, następnie Dworcowej 20.

Zmarł 21.08.1962 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Należał od 17.01.1935 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Pracowników Kolei.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski,

JANISZEWSKI LEON (1883-1940)

Kolejarz, ochotnik oddziałów poznańskich.

Ur. 11.04.1883 r. w Pakosławiu powiat Rawicz, ojciec Antoni, matka Matylda. Przed wstąpieniem w szeregi powstańców pracował jako malarz w Niemczech. Po wybuchu I Wojny Światowej powołano go do wojska, po czym wysłano na front.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik 27.12.1918 r. w Poznaniu. Był szeregowcem w 21 Pułku Strzelców Wielkopolskich.

Po I Wojnie Światowej podjął pracę w PKP, gdzie pracował aż do wybuchu II Wojny Światowej. W 1939 r. jako kolejarz został ewakuowany. Po powrocie dowiedział się o nagłej śmierci swojego syna, co w krótkim czasie doprowadziło go do zawału serca i śmierci 13.09.1940 r.

Ożenił się w 1909 r. z Anną Koenings (ur. 30.10.1889 r., zm. 28.07.1980 r.). Mieli dwoje dzieci: Antoni (zm. 24.12.1939 r.), córka (personalia nieznanne).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Długiej 43.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 137.

Justyna Król

JANKOWIAK SZCZEPAN

(1885-?)

Ur. 24.12.1885 r. w Lasku, robotnik.

Podczas Powstania Wielkopolskiego służył w V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań w stopniu szeregowca.

W okresie powstania był kawalerem.

Mieszkał w Wirach.

Na podstawie akt V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 137.

Robert Wrzesiński

JANUCHOWSKI FRANCISZEK

(1889-?)

Ur. 22.11.1889 r. w Wągrowcu.

Wziął udział w Powstaniu Wielkopolskim, był kapralem. Służył w 4. Pułku Strzelców Wielkopolskich (58. Pułku Piechoty Wielkopolskiej).

Mieszkał w Lasku.

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 Koło „Czwartacy”, zweryfikowany 30.05.1934 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 137.

Robert Wrzesiński

JASIAK WINCENTY

(1878-?)

Ur. 24.04.1878 r. w Rostępowie.

Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim w stopniu kaprała.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Długiej 86 (11 Listopada)

Należał od 30.01.1937 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-19, Koło Żabikowo (nr ewid. 22683), później był członkiem Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo. W powojennych aktach nie występuje.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919, Koło Żabikowo, ZPW 1918-1919, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 137.

Robert Wrzesiński

JASIŃSKI MARIAN

(1893-?)

Ur. 11.01.1893 r. w Poznaniu.

Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim.

Mieszkał w Luboniu.

Należał od 24.06.1934 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Pracowników Kolei, skreślony 15.03.1937 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 138.

Robert Wrzesiński

JĘDRYSIAK WŁADYSŁAW (1893-?)

Ur. 30.01.1893 r. w Warszawie, robotnik.

Adnotacja z datą 15.12.1918 r. może wskazywać, że już przed wybuchem Powstania Wielkopolskiego był w Straży Ludowej lub Służbie Straży i Bezpieczeństwa. W powstaniu służył w 3. Batalionie prawdopodobnie 1. Pułku Strzelców Wielkopolskich (55. Poznańskiego Pułku Piechoty). Miał stopień starszego szeregowca.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Traugutta 9

Należał od 14.03.1937 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-19 Koło Żabikowo (nr ewid. 21785, nr dypl. 15419, nr arch. 23699). W 1938 r. wstąpił do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-19 (nr leg. 15419). W powojennych aktach związków kombatanckich w Luboniu nie występuje.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo, akt ZPW 1918-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 138.

Robert Wrzesiński

JÓZWIAK STANISŁAW (1900-1982)

Jóźwiak Stanisław w polskim mundurze

Kolejarz, ochotnik oddziałów gnieźnieńskich, ppor. WP.

Uczestnik rajdu wyzwolenczego na Kujawach Zachodnich, przeprowadzonego przez ppor. Pawła Cymśa w dniach 1-6 stycznia 1919 r.

Ur. 30.03.1900 r. w Stodolnie, powiat Mogilno, ojciec Walenty, matka Antonina z d. Matuszak. Po ukończeniu w 1914 r. siedmiu klas szkoły powszechnej pracował u rodziców mających 5-hektarowe gospodarstwo w Szczytnikach Duchownych powiat Gniezno. Od

12.06.1916 r. pracował w warsztatach uzbrojenia w Gnieźnie. 13.06.1918 r. został powołany do wojska niemieckiego, by odbyć służbę w 41. Pułku Piechoty w Tylży. *Po przeszkoleniu wysłano nas na front zachodni do Francji w okolice Strasburga, Mühlhausen, Freiburga* – wspomina w swoim życiorysie. Po zakończeniu I Wojny Światowej do domu został zwolniony 15.12.1918 r.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił w Gnieźnie wieczorem 28.12.1918 r., biorąc udział w zajęciu koszar 49. Pułku Piechoty. Wziął udział w zajmowaniu ważnych obiektów wojskowych i administracji niemieckiej (dworca kolejowego, banku, landratury, władz miasta). Następnie uczestniczył w składzie 2 kompanii gnieźnieńskiej w bitwie z oddziałem Grenzschtuzu pod Zdziechową (30-31.12.1919 r.). Już

18-letni Stanisław Józwiak wcielony przymusowo do pruskiej armii (stoi pierwszy z lewej)

1.01.1919 r. znalazł się w sformowanej kompanii gnieźnieńskiej pod dowództwem ppor. Pawła Cymśa. Wziął udział w rajdzie wyzwolenicznym tego zgrupowania, walcząc na trasie: Trzemeszno – Mogilno – Strzelno – Kruszwica – Mątwy oraz Inowrocław (6.01.1919 r.). W Inowrocławiu podczas szturm na dworzec kolejowy został ranny w lewą nogę, która potem była o 6 cm krótsza. Według „Dziennika Kujawskiego” wydanego w Inowrocławiu 11.01.1919 r, Stanisław Józwiak należał wówczas do 3 kompanii gnieźnieńskiej i podczas szturm doznał okaleczenia kości lewej nogi. Potem przebywał w inowrocławskim szpitalu miejskim. Jego kompania weszła w skład sformowanego Rozkazem Dowództwa Głównego z dnia 6.03.1919 r. na froncie północnym 4. Pułku Strzelców Wielkopolskich (w styczniu 1920 r. przemianowanego na 58. Pułk Piechoty Wielkopolskiej). W jego szeregach walczył jako szeregowiec aż do listopada 1920 r. To wskazywałoby, że uczestniczył także w wojnie polsko-bolszewickiej. Tutaj szczegółów jego zaangażowania nie znamy, bowiem mógł pozostać w batalionie zapasowym tego pułku.

Po zwolnieniu z wojska w listopadzie 1920 r. podjął pracę w PKP, na stacji Pobiedziska – Promno. Tam zastała go II Wojna Światowa. Pełnił służbę jako dyżurny stacji. Podczas okupacji nie zapomniał, że jest Polakiem. Między innymi dzięki niemu spłonęły cztery wagony siana wiezionego na Front Wschodni. Na jego stacji stał pod sygnałem pociąg z tym sianem. W tym czasie z przeciwnego kierunku jechał sam parowóz z polską obsadą. Stanisław Józwiak będąc sam na stacji, dał znak polskim kolejarzom, że *mają zamieszać w ogniu w swoim parowozie*. Zrobili to, przez co posypały się iskry na pociąg z czterema

Stanisław Józwiak z żoną Kazimierą

wagonami z sianem, które spaliły się. Stanisław Józwiak pomagał Polakom podczas oblawy na nich, gdy przewozili żywność do Poznania. Wbrew zakazowi sprzedawał bilety Polakom.

Po ukończeniu wojny pracował jako kasjer towarowy w Pobiedziskach do przejścia na emeryturę 1.09.1960 r. Zm. 6.01.1982 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu parafialnym w Żabikowie. (za ks. Mielińskim).

Ożenił się w 1931 r. z Marią Kowalską z Komorowa (ur. 1909 r., zm. 1934 r.). Dzieci: Romuald (ur. 1934 r., zm. 2000 r., mieszkał w Rakoniewicach), Bogdan (ur. 1933 r., mieszka w Szczecinie). Po śmierci pierwszej żony

ożenił się z jej siostrą Kazimierą (ur. 24.11.1910 r., zm. 19.06.1982 r.). Dzieci: Lidia (ur. 20.08.1938 r.), Bogumiła (ur. 17.05.1943 r.). Obie córki mieszkają w Luboniu.

W Luboniu zamieszkał od 1971 r. przy ul. Armii Czerwonej 74. (obecnie ul. 11 Listopada).

Odnaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (6.03.1974 r., nr 167-73-58), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (30.10.1974 r., nr leg. 1450-74-46).

Należał od 29.07.1966 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 221386, leg. 5676).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, informacji uzyskanych od Kamili i Tomasza Kananowiczów – wnuków od córki Lidii; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 138; J. Karwat, „Ziemia Gnieźnieńska w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919, Gniezno 2018, s. 81-95 i 318, Zygmunt Wygocki, „Gniezno i Ziemia Gnieźnieńska w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919”, Poznań 1988, s. 198-199 – na podstawie nie istniejących już dokumentów Referatu Historycznego DOK VII z 11929 r.

Janusz Karwat, Robert Wrzesiński

Grób Stanisława i Kazimierzy Józwiaków w Żabikowie fot. www.lubon-pro-gis.pl

JUCHACZ MARCIN

(1902-1981)

Robotnik, ppor. WP.

Ur. 22.10.1902 r. w Wojnowicach, powiat Nowy Tomyśl, ojciec Marcin, matka Apolonia z d. Tylkiewicz. Miał podstawowe wykształcenie.

Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim. Miał stopień plutonowego. Zmarł 9.05.1981 r.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Podgórnjej 8.

Należał do ZBoWiD-u, Koło Luboń (nr 216138, leg. 428/Po).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 140.

Robert Wrzesiński

FRANCISZEK JURGA

(1899 – 1973)

Robotnik, ppor. WP.

Rodzina Jurgów pochodziła z okolic Śremu. Młody Franciszek pracował w Śremie jako robotnik. W jaki sposób trafił do Lubonia? – nie wiadomo. Prawdopodobnie znalazł się tu „za sprawą”

Franciszek Jurga

Antoniny Tritt (1911-1973) z Lasku, którą poślubił na początku lat trzydziestych XX wieku. W Polsce panował wtedy największy kryzys gospodarczy – zamknięto fabryki,

rosła liczba bezrobotnych. Franciszek Jurga miał jednak szczęście. W 1929 r. został przyjęty do pracy w Zakładach Chemicznych dra Romana Maya w Luboniu, w których przepracował potem 35 lat. W 1965 r. przeszedł na rentę.

Mimo skromnych zarobków, dzięki gospodarności młodego małżeństwa i pomocy rodziny Trittów, w 1933 r. Jurgom udało się zgromadzić środki na zakup działki budowlanej przy obecnej ul. 1 Maja 4, gdzie rozpoczęli budowę własnego domu. Dużym nakładem pracy, częściowo z surowej gliny, postawili mały domek, potem powiększony z wykorzystaniem cegły. Przy rozbudowie rodzinnego domu w latach 50. pomagał m.in. syn Bolesław, wówczas kleryk Seminarium Duchownego w Gnieźnie, wyświęcony w 1957 r., późniejszy założyciel i długoletni proboszcz parafii pw. Chrystusa Dobrego Pasterza przy ul. Nowina w Poznaniu, prałat, Kapelan Honorowy Metropolity Poznańskiego; wcześniej, w latach 1949-1951, prezes Koła Ministrantów w parafii pw. św. Floriana w Wirach, do której należeli Jurgowie (czytaj: „Rocznik Historyczny Lubonia” tom 1, str. 222). Bolesław (ur. 1933 r., zm. 1995) był drugim z czworga dzieci Franciszka i Antoniny Jurgów, po

Rodzina Jurgów, 1957 r. – od lewej: ks. Bolesław (syn), żona – Antonina, córka Jadwiga, Franciszek i córka Halina

Wybudowany ok. 1933 r. dom rodzinny Jurgów przy ul. 1 Maja 4 w Lasku, stan z ok. 1980 r., przekazany następnie parafii św. Maksymiliana Kolbe na plebanię

Kleryk Bolesław Jurga pomaga przy rozbudowie rodzinnego domu na ul. 1 Maja (1952 r.)

Halinie (po mężu Kurpisz 1931-1974). Po nim urodziła się Jadwiga (po mężu Walkowiak ur.1943, data śmierci nieznana) i Wiktor (1948-1952).

Jurgowie tworzyli bardzo religijną rodzinę, żyjącą w gotowości do pracy na rzecz Kościoła. Franciszek od 1958 r. działał w Społecznym Komitecie Budowy Kościoła w Lasku (przez władze komunistyczne uznany za nielegalny). Wraz z Waławem Kasztelanem byli jego najaktywniejszymi członkami. Przez 11 lat Franciszek Jurga walczył o powstanie kaplicy. W 1966 r. zakupił i sprowadził na swoją działkę drewniany barak mieszkalny jako zaplecze budowlane, na

którym umieścił mały krzyżyk (w złożeniu zdemontowanego obiektu pomogła rodzina). Po 2-letnich szykanach urzędniczych, które Franciszkowi Jurdze udało się przewyciężyć, wyczerpawszy swoje zarzuty formalne, władze powiatowe zawiesiły sprawę na 12 miesięcy, aż w końcu znalazły powód, by barak zburzyć (1969 r.).

Dzień prymicji – czerwiec 1957 r. Na pierwszym planie ks. Bolesław Jurga. Z lewej ks. Lech Paluch – ówczesny proboszcz parafii pw. św. Floriana w Wirach. Od prawej: Franciszek Borowiak – zasłużony kościelny z Wir, ks. Michał Maciołka, ks. Marian Maciołka. W drzwiach rodzice: Antonina i Franciszek Jurgowie

W walce o skromną świątynię dla Lasku Jurgowie wyczerpali swoje siły i zdrowie. W lutym 1973 r. zmarła żona Antonina, dwa miesiące po niej Franciszek (spoczywają na cmentarzu w Wirach), a w 1974 r. córka Halina. W ich pustym domu zamieszkał wtedy pierwszy proboszcz Lasku, ks. Marian Mikołajczak. Syn Franciszka Jurgi – ks. Bolesław – w porozumieniu z siostrą Jadwigą, aktem notarialnym z 7 września 1981 r. przekazał rodzinny dom przy ul. 1 Maja 4

parafii św. Maksymiliana Kolbego w Lasuku. Budynek przez długie lata był plebanią (dziś plebania mieści się w domu parafialnym przy ul. Walki Młodych).

Na podstawie „Luboń i okolice, dzieje osadnictwa i dziewięciu parafii” Stanisława Malepszaka, str. 207-210 i 214-216, „Rocznika Historycznego Lubonia” tom 1, str. 222 oraz informacji od Mieczysława Webera – syna Stanisławy Weber z d. Tritt, siostry Antoniny Jurgi z d. Tritt.

Hanna Siatka

Ożenił się ze Stefanią z domu Józwiakowska (ur. 8.08.1899r.)

Zmarł 14.04.1959 r., pochowany wraz z żoną na cmentarzu w Żabikowie

Na podstawie świadectwa pplk Stanisława Tomiaka, sporządzonego w Luboniu w dniu 15.11.1957 r.

Bartosz Gauza

KACZMAREK BRONISŁAW

(1897-1959)

Plut. WP.

Urodzony 14 listopada 1897 r. w Wolsztynie. Syn Ignacego oraz Ignacji z d. Baranowskiej.

Brał udział w Powstaniu w stopniu szeregowca. 4 stycznia 1919 r. wstąpił do oddziału ochotniczego pod dowództwem ppor. Stanisława Tomiaka. Następnie po uformowaniu 2 Pułku Wielkopolskiego (56 Pułk Piechoty), walczył w jego szeregach w wojnie z bolszewikami, gdzie dosłużył się stopnia plutonowego.

Mieszkał w Luboniu przy ulicy Dworcowej 1.

Grób Bronisława i Stefanii Kaczmarków na cmentarzu w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

KACZMAREK IGNACY

(1900-1969)

Ignacy Kaczmarek

Ochotnik kompanii bukowskiej, pracownik PKP.

Ur. 26.07.1900 r. w Mielżynie, powiat Gniezno, ojciec Wawrzyn (kował), matka Katarzyna z d. Soloch. Miał ośmioro

Rodzina Kaczmarków, od lewej siedzą: Marianna (żona), Bożena (córka), Ignacy, stoją: Władysław, Jadwiga, Stefan, Franciszek, Józef i Stanisław

rodzeństwa: Waclaw, Stanisław, Leon, Jan, Marcjan (ojciec burmistrza Lubonia – Włodzimierza Kaczmarka), Ludwik, Konstancja i Marianna. Szkołę podstawową rozpoczął w 1907 r., a po jej ukończeniu pracował w domu pomagając ojcu w kuźni. W 1917 r. został powołany do armii pruskiej i walczył w I Wojnie Światowej aż do jej zakończenia.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik 3.01.1919 r. do Kompanii Bukowskiej (7. Pułk Strzelców Wielkopolskich, przemianowanego na 61. Pułk Piechoty). Walczył pod dowództwem ppor. Franciszka Szulca między innymi pod: Zbąszyniem, Rogoźnem, Rynarzewem, Chodzieżą i Bydgoszczą. Później brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej docierając pod Kijów, gdzie jak po latach wspominał rodzinie defilował przed marszałkiem

Przed wozem strażackim OSP Luboń, Ignacy stoi 4. z lewej. W tle Zakłady Ziemniaczane

Oryginalny dyplom dla Ignacego Kaczmarka do Brązowego Medalu Zasługi

Dom przy ul. 1 Maja 29, którego lokatorami była rodzina Ignacego Kaczmarka. Został wybudowany przez Jana i Stanisławę Krystkowiaków. W czasie okupacji w niewykończonym domu zamieszkała Józefa Pawlak – teściowa Jana Krystkowiaka. Pod koniec wojny na poddaszu domu urządzono szpital dla żołnierzy radzieckich, a w przydomowym ogrodzie chowano żołnierzy, którzy nie przeżyli. Po wojnie, w 1945 r. zamieszkała wdowa po Janie Krystkowiaku wraz z dziećmi.

Józefem Piłsudskim boso, gdyż jego buty były tak zniszczone, że nie miały podeszwy. Do rezerwy został przeniesiony 26.11.1921 r. w stopniu starszego bombardiera.

Od 1922 r. pracował najpierw na PKP w Buku, później w cukrowni w Opalenicy. W 1936 r. przeniósł się do Lasku. W okresie okupacji pracował jako stróż w obiektach firmy „Potow”. W latach

Awers i rewers medalu Za zasługi dla pożarnictwa Ignacego Kaczmarka

1945-1960 był zatrudniony na PKP w Poznaniu, skąd przeszedł na emeryturę. Zmarł 8.05.1969 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Wirach.

Ożenił się 30.09.1922 r. w Buku z Marianną Bogacką (ur. 29.07.1900 r. w Wielkiej Wsi, ojciec Marcin, matka Franciszka z d. Nowak, zm.

Komunia św. jednej z córek

08.10.1973 r.), podopieczną ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 467715, leg. 5653).
Dzieci: Władysław (ur. 18.06.1923 r.),
Stefan, Stanisław, Jadwiga, Józef, Franciszek,
Bożena i Andrzej.

Mieszkał od 1936 r. w Lasku przy ul.
1 Maja 29/3. w domu budowanym przed
wojną przez Jana i Stanisławę Krystko-
wiaków.

Odnaczenia: Medal Pamiątkowy Za
Wojnę 1918-1920 (15.06.1937 r.), Wiel-
kopolski Krzyż Powstańczy (C-2755),
Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia
Polski, Dyplom Uznania z okazji 50.
Rocznicy Powstania Wielkopolskiego
(27.12.1968 r.) Brązowy i Srebrny Medal
Za Zasługi dla Pożarnictwa, Wzorowy
Strażak i inne odznaczenia brązowe.

Należał do Związku Weteranów
Powstań Narodowych RP 1914-1919
(nieznane Koło), od 1.10.1957 r. do

Oznaki i medale Ignacego Kaczmarka

ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, a od
11.04.1965 r. był członkiem Zarządu.
W 1927 r. wstąpił do Straży Pożarnej,
następnie był jej prezesem, naczeln-
kiem rejonowym. Należał do Związku
OSP, był członkiem Komisji Bezpie-
czeństwa i Zaopatrzenia przy Powiato-
wej Radzie Narodowej. Należał także do
Komisji Bezpieczeństwa przy Miejskiej
Radzie Narodowej w Luboniu, udzie-
lał się społecznie.

Na podstawie akt
ZBoWiD-u, Koło Żabi-
kowo, informacji syna
– Franciszka, bratanka
– Włodzimierza Kacz-
marka i wnuczki – El-
żbiety Kaczmarek;
„Lubonianie w Powstaniu
Wielkopolskim”, red.
Piotr P. Ruszkowski
i Janusz Karwat, Luboń
2009, str. 140; „Rocznik

Pogrzeb Ignacego Kaczmarka. Strażacy
i harcerze niosą na poduszce odznacze-
nia zmarłego. Przy grobie są też koledzy
powstańcy: Ignacy Basiński (1 z lewej
z kwiatami), Józef Kubiak (3 z lewej,
z tyłu) i Stanisław Kornaszewski (4 z le-
wej)

Grób Ignacego Kaczmarka w Wirach
fot. www.wiry.pro-gis.pl

Historyczny Lubonia”, red. Piotr P. Ruskowski, t. 3, str. 27 – biogram Jana Krystkowiaka.

Paweł Wolniewicz, Piotr P. Ruskowski

KACZMAREK JAN

(1900-?)

Ur. 15.08.1900 r. w miejscowości Jaskółki, powiat Kościan. Z zawodu był formierem.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 14.01.1919 r., był artylerzystą w 14. Pułku Artylerii Polowej. Miał stopień bombardiera (starszego szeregowca).

Mieszkał w Lasku przy ul. Łącznej 4.

Należał od 16.05.1947 r. do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 3587).

Na podstawie akt ZPW 1918-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonia nie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 142.

Robert Wrzesiński

KACZMAREK JERZY

(1901-?)

Ur. 22.12.1901 r. w Poznaniu.

Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim.

Mieszkał w Luboniu.

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 Koło Dębiec, zweryfikowany 19.09.1934 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonia nie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 142.

Robert Wrzesiński

KACZMAREK STANISŁAW

(1876-?)

Ur. 16.04.1876 r. Z zawodu był mistrzem krawieckim.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 27.12.1918 r. Uczestniczył w walkach na terenie Poznania. Miał stopień plutonowego.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Poznańskiej (Żabikowska)

Należał od 26.05.1935 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-19, Koło Żabikowo (nr ewid. 15864), przeniósł się 26.04.1936 r. do Koła Poznań – Dębiec.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo, akt ZPW 1918-1919, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonia nie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 142.

Robert Wrzesiński

KACZMAREK STANISŁAW

(1886-1972)

Pracownik PKP, ochotnik kompanii fabianowskiej, ppor. WP.

Uczestniczył w wymianie ognia pod gmachem Prezydium Policji w Poznaniu, gdzie polegli: Franciszek Ratajczak oraz uczeń ze Stęszewa – Antoni Andrzejewski

Ur. 24.09.1886 r. w Kotowie. Od 6. do 13. roku życia uczęszczał do czteroklasowej szkoły w Fabianowie. Po jej ukończeniu przez 2 lata pracował w cegielni. Potem uczył się przez trzy lata zawodu murarza. W latach 1907-1909 służył w wojsku niemieckim. Od 1911 r. pracował na budowach. W 1914 r. został zmobilizowany na I Wojnę Światową i skierowany na front do Francji. W 1917 r. był ranny, po trzymiesięcznym pobycie w szpitalu wrócił do domu.

W 1918 r. wstąpił do Straży Ludowej (dowódca Julian Lange) i brał udział w walkach z niemieckimi oddziałami na ulicach Poznania, przy wymianie ognia koło gmachu Prezydium Policji. W SL służył od 27.12.1918 r. do 10.05.1919 r., pełniąc służbę wartowniczą batalionie garnizonu Poznań jako szeregowiec.

Następnie podjął pracę na kolei, gdzie był zatrudniony bez przerwy także podczas okupacji hitlerowskiej jako kasjer bagażowy na Dworcu Głównym w Poznaniu. Po zakończeniu pracy na kolei został emerytem i w 1954 r. podjął pracę w Zakładach Przemysłu Ziemniaczanego w Luboniu, w których pracował do 1958 r. Zm. 11.10.1972 r. Na początku 1972 r. wraz z żyjącymi powstańcami wielkopolskimi i górnośląskimi awansowany został na stopień podporucznika.

W 1911 r. ożenił się z Jadwigą z d. Garczyńską w Poznaniu. Dzieci: Franciszek (ur. 4.11.1911 r.), Maria (ur. 21.03.1913 r.), Jadwiga (ur. 23.05.1924 r.), Stanisław (ur. 25.10.1917 r.).

Mieszkał przy ul. Żabikowskiej, najpierw 19, następnie 15.

Odznaczenie: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (5.08.1958 r. nr C – 39071).

Należał do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-19 (nr 17238), od 26.11.1957 r. do ZBoWiD-, Koło Żabikowo (nr 218140, leg. 210007).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, A. Kopa, *Udział powiatu Zachodnio-poznańskiego w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919*, Poznań 1928; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 142.

Janusz Karwat,
Robert Wrzesiński

Delegacja kolegów kom-
batantów na pogrzebie
Stanisława Kaczmarka.
W poczcie sztandarowym
rozpoznajemy Jana Bud-
nego (1 z prawej w jas-
nym płaszczu)

KACZMAREK STANISŁAW

(1888-1950)

Ur. 23.08.1888 r. w Plewiskach, robotnik.

Zaangażowany w działalność niepodległościową od listopada 1918 r. Miał stopień szeregowca. Ochotniczo wstąpił do kompanii fabianowskiej batalionu zachodniopoznańskiego por. Andrzeja Kopy. Nieznany jest dalszy przebieg służby w oddziałach powstańczych i w Wojsku Wielkopolskim. Uczestniczył w wojnie z Rosją bolszewicką 1919-1920. O jego zaangażowaniu wolnościowym świadczą przyznane mu później odznaczenia.

Zmarł 29.03.1950 r. pochowany na cmentarzu wraz z żoną Jadwigą w Żabikowie.

Mieszkał w Fabianowie.

Odznaczenia: Odznaka Wojsk Wielkopolskich, Medal za Wojnę 1918-1921.

Należał od 13.06.1947 r. do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, powojenne Koło Żabikowo (nr ewid. 8211).

Na podstawie akt ZPW 1918-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe

Grób Stanisława Kaczmarka i żony Janiny na cmentarzu w Żabikowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

w Poznaniu nr zespołu 884); A.Kopa, Udział powiatu zachodnio-poznańskiego w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919, Poznań 1928, s. 13; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 143.

Janusz Karwat, Robert Wrzesiński

KACZÓR FRANCISZEK

(1874-?)

Ur. 12.01.1874 r. w miejscowości Gogolewo, powiat Śrem. Z zawodu był kolejarzem.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 7.01.1919 r. w Jarocinie. Służył w 12. Pułku Strzelców Wielkopolskich (późniejszym 70. Pułku Piechoty).

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Rejtana 11.

Należał od 2.10.1932 r. do Związku Powstań Narodowych RP 1914-19, Koło Żabikowo (nr ewid. 4991, nr dypl. 3992, nr arch. 11112), później był członkiem Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (nr leg. 3992). 25.09.1938 r. przeniósł się do Koła w Książu.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914/19, Koło Żabikowo, ZPW 1918-1919, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 144.

Robert Wrzesiński

KALUPA JAN (1889-1969)

Żołnierz zawodowy, sierż. sztab. WP.
Ur. 30.05.1889 r. w Goszewie powiat
Oborniki, ojciec Antoni (krawiec), mat-
ka Józefa z d. Mazurek. Od 4.08.1914 r.
w armii pruskiej w 130 pp walczył na
froncie francuskim, awansowany do
stopnia plutonowego. Odznaczony
krzyżem żelaznym I i II klasy.

Powstaniec Wielkopolski od
29.12.1918 r., później walczył na fron-
tach: północnym powstania wielko-
polskiego, galicyjskim w walkach z od-
działami ukraińskimi, południowym
i litewsko-białoruskim – z Rosją bols-
zewicką. Od 2.03.1921 r. żołnierz za-
wodowy 69. Pułku Piechoty w Gnieźnie
w stopniu sierżanta sztabowego. Nie
znamy dalszego przebiegu jego służby
zawodowej. Zapewne w 1939 r. uczest-
niczył w kampanii wrześniowej. Z pew-
nością po zakończeniu drugiej wojny
światowej mieszkał w Żabikowie. Zmarł
3.05.1969 r. na serce.

Ożenił się w 1935 r. z Konstan-
cją Spychłą (ur. 20.11.1899 r., zm.
11.04.1976 r.).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Armii
Czerwonej 53 (11 Listopada).

Grób m.in. Jana i Konstancji Kalupów w Żabi-
kowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

Należał od 10.10.1957 r. do ZBoWiD-u,
Koło Żabikowo (nr 208936, leg. 271194).

- Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło
Żabikowo, akt CAW w Warszawie; „Lu-
bonianie w Powstaniu Wielkopolskim”,
red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Kar-
wat, Luboń 2009, str. 144.

*Janusz Karwat, Justyna Król,
Dorota Molińska*

KAPCIŃSKI IGNACY (1898-1967)

Ignacy Kapciński – powstaniec z kompanii tele-
grafistów gnieźnieńskich

Urodził się 6.07.1898 r. w Woźni-
kach, powiat Gniezno, robotnik.

Brał udział w Powstaniu Wielko-
polskim w Gnieźnie (zajęcie koszar
49. Pułku Piechoty), jako ochotnik

Rodzina Kapcińskich w 1949 r. w ogrodzie przed domem w Lasku. Siedzą: Weronika i Ignacy, stoją córki: Teresa (po mężu Krajniak) z lewej i Stefania z prawej.

Rodzina Kapcińskich przed wojną

2 kompanii gnieźnińskiej uczestniczył w bitwie pod Zdziechową (30-31.12.1918 r.). Od 6.01.1919 r. do 15.04.1919 r. w kompanii telegraficznej, gdzie dowódcą był sierż., później kpt. Wojciech Straus. Następnie (luty 1919) był w plutonie telegraficznym 4. Pułku Strzelców Wlkp. Jako szeregowiec, Ignacy Kapciński walczył na froncie północnym m.in. pod Żninem (11.01.1919 r.), następnie pod Szubinem, Kcynią i Rynarzewem.

Weronika Kapcińska z domu Konieczka za młodu

W 1926 r. otrzymał przydział mobilizacyjny do 7. Baonu Łączności w Poznaniu – koszary fort „Winiary”. Mieszkał w Gnieźnie przy ul. 3 Maja 21. W czerwcu 1929 r. wyjechał z rodziną do pracy do Francji, skąd powrócił 4.07.1931 r. Później przez wiele lat pracował w dziale transportu w Zarządzie Aptek

W dobie kryzysu światowego, przed wyjazdem do Francji 14.06.1929 r. – Mysłówice – obóz dla wyjeżdżających z kraju – pamiątkowe zdjęcie wystlane do rodziny. Z opisu na odwrocie dowiadujemy się, że to zaledwie 1/4 oczekujących na transport. Żalę się też na obozowe warunki, przepustki na wyjście do miasta, spanie w barakach oraz kiepską informację co do czasu i miejsca wyjazdu. Rodzinę Kapcińskich dostrzec można po prawej stronie od góry. Obok przedstawiamy zbliżenie, na którym są rodzice z córkami na rękach.

Weronika i Ignacy Kapciński w 1950 roku

województwa poznańskiego. Zmarł w wieku 69 lat, będąc już na emeryturze, 18.10.1967 r., pochowany na cmentarzu w Wirach.

Ożenił się z Weroniką Konieczką (ur. 25.12.1896 r. w Dalkach, powiat Gniezno, zm. 14.01.1986 r.). Dzieci: Teresa Krajniak (ur. 1922 r.), Stefania (ur. 1924 r.).

Mieszkał w Dolnym Lasku przy ul. Spokojnej 3 (obecnie 13).

Odnaczenia: Brązowy Krzyż Zasługi RP, Wielkopolski Krzyż Powstańczy.

Grób rodzinny Kapcińskich w Wirach, gdzie spoczywa Ignacy z żoną Weroniką
fot. www.wiry.pro-gis.pl

Nekrolog Ignacego Kapcińskiego w „Głosie Wielkopolskim” zamieszczony przez Zarząd Aptek w Poznaniu

Należał od 25.06.1933 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 6402, dypl. 1968, nr arch. 9521), od 27.01.1961 r. do ZBoWiD-u, Koło Luboń.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1918, akt ZBoWiD-u, odpisu CAW (nr 4796 z 1960 r.), informacji wnuczki Małgorzaty Krajniak; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 144, J. Karwat, „Ziemia Gnieźnieńska w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919”, Gniezno 2018, s. 319.

Janusz Karwat, Piotr P. Ruskowski

KARASIEWICZ MICHAŁ

(1895-1958)

Robotnik, ochotnik oddziałów gnieźnieńskich.

Ur. 23.07.1895 r. w Kłodzie Dużej?, powiat Inowrocław, ojciec Roch. Ukończył 4 klasy szkoły powszechnej.

Do Powstania Wielkopolskiego przyłączył się już 6.12.1918 r. – brał czynny udział w oswojeniu Gniezna. Następnie w luźnych oddziałach powstańczych walczył pod: Mogilnem, Strzelcami, Głogowcem, Szubinem. Został

wcielony do 1. dywizji strzelców wielkopolskich, gdzie walczył pod dowództwem por. Konec? w następujących miejscowościach: Konary, Kamionna i Rawicz. Z wojska zwolniony w stopniu szeregowca 21.01.1919 r.

Pracował jako robotnik w Poznańskich Zakładach Ceramiki Budowlanej (Cegielnia Parowa Kotowo). Zmarł 08.03.1958 r.

Miał żonę Mariannę i dwoje dzieci: Zygmunta (ur. 15.02.1925 r.) i Kazimierę (ur. 15.06.1927 r.).

Mieszkał w Poznaniu przy ul. Kotowo 56.

Odnaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (C-39075), Dyplom Odznaki Pamiątkowej 14. Wielkopolskiej Dywizji Piechoty nadany przez dowódców za dzielną i wierną służbę ojczyźnie (26.03.1938 r., nr 4462), dyplom uznania za czynny udział w akcji zbrojnej w Powstaniu Wielkopolskim, nadany przez Związek Powstańców Wielkopolskich 1918/1919.

Należał do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 (leg. 3602), od 1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208668/302326).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 146.

Aleksandra Siatka

KARASIŃSKI KSAWERY (1906-1980)

Skaut, krawiec, w kampanii wrześniowej 1939 r. w szeregach 70. Pułku Piechoty Wielkopolskiej, ppor. WP.

Ur. 15.07.1906 r. w Nakle nad Notecią, w okolicy którego, wg relacji rodziny, rozciągały się dobra ziemskie jego przodków von Karasińskich,

Ksawery Karasiński – zdjęcie z kartoteki ZBoWiD

spowinowaconych ze szlachtą pruską. Jego ojciec Piotr był krawcem, matka – Teresa z d. Czerczewicz zajmowała się gospodarstwem domowym i wychowywaniem dzieci. Miał troje rodzeństwa: starszego brata – Jana oraz dwie siostry – Walerię (mieszkała później w Luboniu przy ul. Mickiewicza i jest pochowana na cmentarzu w Żabikowie) oraz Reginę, która poślubiła lekarza o nazwisku Zdrojewski i w latach pięćdziesiątych ubiegłego wieku wyemigrowała z nim do Stanów Zjednoczonych. Krótko przed śmiercią powróciła do Polski i jest pochowana na cmentarzu w Miłostowie. Po śmierci ojca przenieśli się

Ksawery Karasiński nieco młodszy

Ksawery Karasiński (stoi 1 z lewej) podczas służby wojskowej w 70 PPW w 1929 r.

Ksawery Karasiński (stoi 2. z prawej) podczas okupacji był jeńcem stalagu i pracował przymusowo u Niemca w gospodarstwie rolnym

do Ostrzeszowa. Tu w 1919 r. ukończył szkołę podstawową, a następnie, zgodnie z tradycją rodzinną, uczył się zawodu krawca (krawcami byli również jego

ojciec i brat). Przystąpił do drużyny skautów i jako dwunastoletni harcerz – ochotnik brał udział w powstaniu wielkopolskim. Z powodu wieku nie dostał broni do ręki, lecz był kurierem powstańczym przenoszącym wiadomości pomiędzy walczącymi oddziałami. Według relacji, roznosił także ulotki o treści podnoszącej na duchu walczących powstańców w rejonie Ostrzeszowa i odległego o 18 km Kępna. Pracował w zakładzie krawieckim. Mając 22 lata, 15.10.1928 r. rozpoczął czynną służbę wojskową w 70. Pułku Piechoty Wiel-

kopolskiej (PPW) w Pleszewie i zakończył ją w stopniu szeregowca w kwietniu 1930 r. Po wojsku nadal pracował w swoim zawodzie. Zmobilizowany

Ksawery Karasiński podczas niewoli

przed Sochaczewem brał udział w likwidacji stacji nadawczej wroga i akcji przeciwdywersyjnej przeprowadzonej u mieszkającej w tamtym miejscu rodziny niemieckiej. 18.09.1939 r. w Puszczy Kampinoskiej dostał się do niewoli niemieckiej i został umieszczony w Stalagu Altengrabow XI A (nr jeniecki 18046). Podczas pobytu w tym obozie skierowano go na przymusowe roboty do niemieckiego bauera i tam nauczył się mówić po niemiecku. W stalagu przebywał do maja 1945 r. Po oswobodzeniu przez wojska amerykańskie powrócił do Polski drugim turnusem 7.08.1945 r. i zamieszkał u siostry – Walerii – przy ul. Mickiewicza w Luboniu. Wkrótce podjął pracę w zakładzie krawieckim firmy Grzybek. Był też zatrudniony w Zakładach Fosforowych, gdzie szył kufajki i odzież roboczą dla pracowników. Dojeżdżał również do pracy na ul. Za Bramką 6 w Poznaniu, a następnie otworzył swój warsztat krawiecki w Żabikowie. W tym czasie poznał mieszkającą

został do macierzystego pułku 16.08.1939 r., najpierw na ćwiczenia, później wyruszył z nim na wojnę. Między innymi walczył nad Bzurą, gdzie połączonymi siłami Armii „Poznań” i „Pomorze” dowodził gen. Tadeusz Kutrzeba. W swoim życiorysie Ksawery Karasiński wymienia nazwiska dowódców – pułkownika dyplomowanego Mieczysława Stanisława Mozdyniewicza (dowodzącego 17. Wielkopolską Dywizją Piechoty, w skład której wchodził 70. PPW) oraz płk. Żołędziowskiego. Wspomniał również, że w czasie działań wojennych, na odcinku kolejowym

Dzieci Teresy i Ksawerego Karasińskich, od lewej stoją: Zofia, Paweł, Elżbieta, Ryszard, poniżej Eugeniusz i Tomasz

Zdjęcie z 1917 r. w jednym z lazaretów wśród żołnierzy armii pruskiej jest Ksawery Karasiński (stoi w ostatnim rzędzie, 2. z prawej – zaznaczony strzałką) oraz jego starszy brat Jan (poniżej). Dlaczego młodociany 11-letni Ksawery ubrany w mundur się tam znalazł, nie wiadomo

w Luboniu przy ul. Kościuszki 65 (obecnie Kościuszki 103) Teresę Koberską (ur. 1923 r., zm. 1990 r.). Ojciec Teresy – Andrzej Koberski, wg relacji rodziny, także walczył w powstaniu wielkopolskim oraz brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Natomiast w czasie okupacji w swoich zabudowaniach ukrywał rodzinę żydowską. Z gospodarstwa dostarczał żywność do pobliskiego obozu w Żabikowie. Matka Teresy – Maria z d. Skotarczak – pochodziła z Komornik. W 1951 roku 28-letnia Teresa i 45-letni Ksawery zawarli związek małżeński w kościele św. Barbary w Żabikowie. Według wspomnień rodziny ślubu udzielał im ówczesny proboszcz parafii ks. Tomaszewski, natomiast świadkami byli mieszkający w sąsiedztwie panny młodej – Stefan Lutomski i Walenty Płotkowiak. Zamieszkali w gospodarstwie rodziców panny młodej o powierzchni

czterech mórg przy ul. Kościuszki, niestety rodzinny dom już dzisiaj nie istnieje. Ksawery i Teresa Karasińscy wychowali sześcioro dzieci: Ryszarda (ur. 22.11.1945 r.), Zofię Karasińską-Strzelczak (ur. 12.04.1948 r.), Pawła (ur. styczeń 1951 r., zm. 1988 r.), Elżbietę Karasińską-Szczepanek (ur. 07.11.1952 r.), Tomasza (ur. 30.03.1955 r.) i Eugeniusza (ur. 22.12.1960 r., zm. 2010 r.). Po likwidacji zakładu krawieckiego w Żabikowie Ksawery Karasiński pracował jeszcze krótko w innych firmach krawieckich, natomiast od 1968 roku przeszedł na rentę inwalidzką. Został odznaczony Odznaką Grunwaldu (22.07.1973 r.), Medalem Zwycięstwa i Wolności (31.12.1976 r., nr 2932-76-92). Należał od 23.09.1971 r. do Koła ZBoWiD w Żabikowie (nr 236441, leg. 20711). Zmarł 29 października 1980 r. i jest pochowany w rodzinnym grobowcu z żoną na cmentarzu w Żabikowie.

Na podstawie akt ZBoWiD Koła w Żabikowie oraz informacji syna – Ryszarda Koberskiego i córki – Zofii Karasińskiej-Strzelczak; „Rocznik Historyczny Lubonia”, Piotr P. Ruszkowski, t. 2, str. 88.

Robert Wrzesiński, Paweł Wolniewicz

Grób Ksawerego i Teresy Karasińskich na cmentarzu w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

KAUL BOLESŁAW

(1886-?)

Urodzony 28 kwietnia 1886 r. w miejscowości Otorowo w powiecie Szamotuły. Syn Stefana oraz Konstancji z d. Kwiatkowskiej. Miał młodszego brata Bronisława też powstańca wielkopolskiego. Bolesław brał udział w powstaniu wielkopolskim jako kapral. Służył w Kompanii Służby Straży Bezpieczeństwa, wraz z którą w dniach od 27 grudnia 1918 r. brał udział w potyczkach przy Prezydium Policji w Poznaniu oraz przejmowaniu innych obiektów w mieście. Następnie został przeniesiony na odcinek czarnkowski, na którym przebywał do 31 maja 1919 r.

Po powstaniu zamieszkał w Żabikowie na ul. Lipowej 17.

Na podstawie notarialnego zaświadczenia o przebiegu służby wystawionego w dniu 29 grudnia 1937 r.

Bartosz Gauza

KAUL BRONISŁAW

(1901-1959)

Urzędnik, kupiec, członek poznańskiej Straży Ludowej, kpr. WP.

Świadek śmierci pierwszego powstańca – Franciszka Ratajczaka.

Ur. 16.08.1901 r. w Poznaniu, ojciec Stefan, matka Konstancja z d. Kwiatkowska. Miał starszego brata Bolesława (powstańca). Bronisław uczęszczał przez 7 lat do szkoły powszechnej i 3 lata do szkoły handlowej. Zawód wyuczony – księgowy, zawód wykonywany – sprzedawca.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 27.12.1918 r. jako 17-letni ochotnik. Walczył w centrum Poznania,

Bronisław Kaul

gdzie razem z Janem Brenchem był świadkiem śmierci Franciszka Ratajczaka. Wiemy, że brał udział w powstaniu do jego zakończenia i w wojnie polsko-bolszewickiej, nieznanym jest jednak jego szlak bojowy i data zwolnienia z wojska. Stopień wojskowy – kapral.

W latach dwudziestych był właścicielem sklepu spożywczego na Ostrowie Tumskim w Poznaniu. W latach trzydziestych (przez 3 lata) był właścicielem linii autobusowej na trasie Żabikowo – Poznań, następnie do wybuchu II Wojny Światowej pełnił funkcję sekretarza gminy Żabikowo. Wśród wspomnień

Pelagia Zukier –
żona Bronisława
Kaula

Córki Bronisława i Palagii Kaul – Aleksandra (z prawej) i Teresa

rodziny zachowało się m.in. takie zdarzenie: W 1940 r. w Żabikowie przy ul. Poniatowskiego miała miejsce akcja partyzantów, w wyniku której zginął cywil niemiecki. Wojska okupanta zorganizowały natychmiastową łapankę, wskutek czego Bronisław Kaul wraz innymi przypadkowymi przechodniami został aresztowany i osadzony w więzieniu, gdzie był bity i katowany. Takie traktowanie wywołało odbicie części ciała, a później jego śmiertelną chorobę (nowotwór pomiędzy sercem a płucem). Z uwagi na swoje niemieckobrzmiące nazwisko i interwencję kolegi ze szkoły (Niemiec urodzony i wychowany w Żabikowie, później zaciągnął się do oddziałów SS), jeszcze w tym samym roku został zwolniony z więzienia. Do końca okupacji pracował jako księgowy w niemieckich Zakładach Spożywczych w Luboniu produkujących żywność dla wojska. Po zakończeniu wojny pracował na stanowisku kierownika sklepu w MHD (Miejski Handel Detaliczny) Artykuły Gospodarstwa Domowego przy ul. Konfederackiej w Poznaniu, a następnie był księgowym w Starostwie w Poznaniu. Zmarł 16.09.1959 r., pochowany w grobowcu rodzinnym na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się 11.09.1927 r. z Pelagią Zukier (ur. 21.01.1904 r., w Poznaniu, zm. 26.10.1983 r. ojciec Antoni, matka Maria z d. Sypniewska). Ukończyła 7 klas szkoły podstawowej w zaborze pruskim. Od 01.07.1922 r. do 01.09.1952 r. pracowała w Lubońskich Zakładach Przemysłu Ziemniaczanego jako księgowa. Zmarła tragicznie potrącona przez samochód na przejściu dla pieszych. Dzieci: Teresa (ur. 19.03.1929 r., zm. 2005 r.) oraz Aleksandra Kierończyk – synowa innego lubońskiego powstańca – Szczepana Kierończyka (ur. 20.07.1931 r.).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Szkolnej 3.

Odnaczenia: Krzyż Litewsko-Białoruski, Medal Pamiątkowy za Wojnę 1919-1921, Medal Niepodległości, Wielkopolski Krzyż Powstańczy (C-2753)

Należał do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-19 (nr leg. 6437), później ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208682, leg. 302340).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo oraz informacji uzyskanych od córki Aleksandry Kierończyk; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 146.

Patrycja Szkuclarek, Paweł Wolniewicz

KAZMIERSKI ANTONI

(?)

Ur. w Wennro Kolonia?, powiat Poznań.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim w stopniu szeregowca.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Kościuszki 43.

Należał od 13.06.1947 r. do powojennego Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 3586).

Na podstawie książki „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 147.

Robert Wrześniński

Feliks Kędziora

KĘDZIORA FELIKS

(1899-1963)

Urodził się 28.05.1899 r. w Zalesiu Wielkim koło Kobyлина jako syn Józefa i Katarzyny z domu Piotrowskiej. Miał czterech braci: starszego Jana i młodszych: Józefa, Ignacego i Andrzeja. Miał też dwie młodsze siostry: Marię i Władysławę.

Do Powstania Wielkopolskiego zgłosił się na ochotnika na początku 1919 r. w Krotoszynie. Brał udział w walkach o Zduny, które Polscy Powstańcy zdobywali trzykrotnie. Walczył także pod Rawiczem i Ostrzeszowem. Dowódcą 6 kompanii 12 Pułku Strzelców Wielkopolskich, w której służył, był sierżant Jan Lejda. Szlak bojowy Feliksa na tym się jednak nie skończył. Tuż po tym, jak zakończyło się Powstanie, wstąpił do Wojska Polskiego i wziął udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Dziadek wspominał, że z wojskiem dotarł w okolice Lidy

na Białorusi. Podczas walk z bolszewikami został ranny w nogę i z frontu wrócił pociągiem do Warszawy. Miało to miejsce prawdopodobnie w sierpniu 1920 r., krótko przed Bitwą Warszawską, ponieważ mówił, że widział Warszawiaków przygotowujących się do walki, tj. kopiących okopy. 1 lutego 1920 r. 12. Pułk Strzelców Wielkopolskich otrzymuje nazwę 70 Pułk Piechoty.

W listopadzie 1925 roku Feliks ożenił się z Marianną z domu Hądzelek i osiadł we wsi Gumienice koło Pogorzeli, gdzie prowadził małe gospodarstwo rolne. Mieli pięcioro dzieci. Najstarsza – Róża po mężu Furmanowska, (ur. 1926 r.) osiadła w 1963 r. w Lubońcu, gdzie do dziś mieszka. Kolejne dziecko – Józef, (ur. 1932 r.), żył zaledwie 24 lata. Umarł tuż po Poznańskim Czerwcu 1956 r. na białaczkę. Następny syn – Marian, rocznik 1936 mieszka w Poznaniu,

Członkowie Związku Powstańców – kolo w Pogorzeli. Feliks Kędzióra stoi w drugim rzędzie, drugi od lewej

Legitymacja Związku Powstańców Wielkopolskich należąca do Feliksa Kędzióra

kolejny – Jerzy – urodzony w 1939 roku objął gospodarstwo po ojcu i mieszka w Gumienicach, tak jak najmłodszy z rodzeństwa – Eugeniusz (rocznik 1945).

Po II wojnie światowej Feliks był przez 7 lat sołtysiem w Gumienicach, ale po tym, jak nie zgodził się wstąpić do spółdzielni rolniczej w ramach kolektywizacji, musiał ten urząd złożyć. Umarł 2.07.1963 r., po tym jak kopnął go koń, co było o tyle paradoksalne, że przez całe życie bardzo konie kochał. Jest pochowany na cmentarzu żabikowskim, gdzie spoczywa w jednym grobie razem z żoną Marianną i zięciem – Zygmuntem Furmanowskim.

Odnaczony Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym (27.08.1957 r., leg. nr B-42102)

Zweryfikowany jako powstaniec wielkopolski w 1947 r. nr 4667

Na podstawie archiwum rodzinnego i dokumentów

Barbara Borusiak

KĘZIORA WŁADYSŁAW (1899-1981)

Ochotnik powstania, ppor. WP.

Ur. 26.09.1899 r. w Jabłkowie powiat Wągrowiec, ojciec Józef, matka Stanisława z d. Kaleta. Ukończył szkołę podstawową.

Walczył w Powstaniu Wielkopolskim na poznańskiej Ławicy, w centrum Poznania, a następnie pod Żninem, Szubinem i Rynarzewem. W 1972 r. mianowany do stopnia podporucznika.

Zmarł 5.03.1981 r.

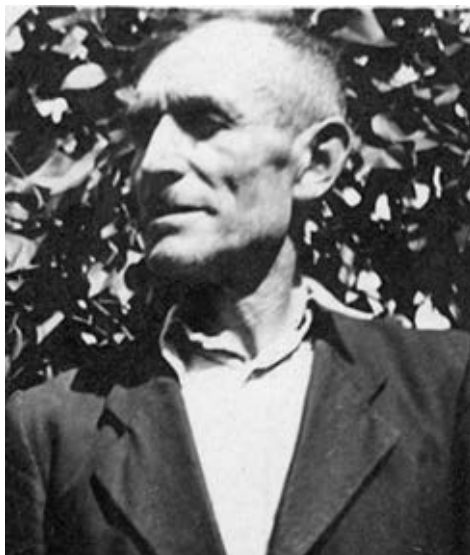
Mieszkał w Luboniu przy ul. Jagiełły 10/3.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (4.04.1958 r., nr C-10477), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (21.12.1972 r., nr 1595-72-66)

Należał od 03.12.1976 r. do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr ew. 201414, nr leg. 061414).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 148.

Paweł Wolniewicz

Marcin Kęsy

Wielkopolskich (przemianowanym na 62. Pułk Piechoty). Można domyślać się więc, że uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej.

Był z zawodu kolejarzem. W 1972 r. awansowany do stopnia podporucznika.

Zm. 18.01.1984 r., pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

KĘSY MARCIN (1895-1984)

Pracownik PKP, uczestnik walk na froncie zachodnim powstania, ppor. rez. WP.

Ur. 6.10.1895 r. w Głuszynie, ojciec Józef, matka Maria z d. Maciak.

Podczas Powstania Wielkopolskiego od 30.12.1918 r. do 18.02.1919 r. jako ochotnik walczył w miejscowościach: Szypsko Wielkopolskie, Zbąszyń, Kamionna. Do 30.11.1920 r. służył jako szeregowy w 8. Pułku Strzelców

Marcin Kęsy z żoną Marianną i synem Bolesławem

Marcin Kęsy z żoną i synem

Ożenił się z Marianną z d. Teclaw. (ur. 21.08.1898 r. w Witol-dzinie, ojciec Andrzej, matka Wiktoria z d. Klara (podopieczna ZBoWiD-u, Koła Luboń 1, nr 477078, leg. 15508). Dzieci: Helena, Stanisława, Bolesław.

Mieszkał w Luboniu na ul. Tuwima 2.

Odnaczenia: Medal 10-lecia PRL, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (6.01.1969 r., nr 727-68-76), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (21.02.1976 r.).

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Medal 10-lecia PRL otrzymał powstaniec Marcin Kęsy

Należał do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 220978, leg. 5268).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło nr 1 w Luboniu i informacji synowej – Stefanii Kęsy. Publikacja „Wieści Lubońskie” 09-2008, str. 27; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 148.

Robert Wrzesiński

KIEROŃCZYK SZCZEPAN

(1901–1963)

Szczepan Kierończyk – zawodowy żołnierz Wojska Polskiego

Podoficer zawodowy II RP.

Księgowy, ochotnik kompanii bukowskiej, ppor. WP.

Ur. 12.12.1901 r. w Piekarach gmina Słeszew powiat Poznań, ojciec Walenty,

Szczepan Kierończyk z żoną Michaliną (1932 r.)

matka Agnieszka z d. Czeszak. W latach 1909– 1912 uczęszczał do szkoły podstawowej w Jeziorkach, następnie do 1918 r. pracował w gospodarstwie rodziców. W czerwcu 1918 r. „za obrazę pruskiego urzędnika” sąd powiatowy skazał go na karę grzywny i skierował na roboty karne w m. Kalau. W listopadzie 1918 r. uciekł w rodzinne strony.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 28.12.1918 r. jako siedemnastoletni ochotnik. Walczył w kompanii bukowskiej pod dowództwem ppor. Franciszka Szulca, później w 2. Pułku Strzelców Wlkp. Brał udział w walkach pod Zbąszyniem, Wolsztynem, Krotoszynem i Rawiczem. Wiosną 1919 r. zwolniony z wojska jako młodociany. Potem jako ochotnik bierze udział w wojnie polsko-bolszewickiej, walcząc pod Świącianami, Postawami i Głębokiem. W listopadzie 1920 r. został zwolniony do rezerwy jako rocznik niepoborowy. W kwietniu 1921 r. powołano go do 25. Pułku Ułanów Wielkopolskich, a następnie przeniesiony do 26. Pułku Ułanów. Służył w nim od czerwca 1922 r. jako kapral zawodowy. Tu awansuje na plutonowego. W 1928 r.

Posiłek polowy. Szczepan Kierończyk u dołu 1. z lewej

Rodzinne zdjęcie Szczepana Kierończyka z 1928 r. z żoną Michaliną oraz synami Stefanem i Henrykiem

Państwo Kierończykowie w latach 50. XX wieku przed domem na ul. Kościuszki 33 w Luboniu

w randze sierżanta został przeniesiony do administracji koszar garnizonu Baranowicze (obecnie Białoruś). Ukończył szkołę podoficerską i kurs saperski.

We wrześniu 1939 r. jako st. wachmistrz zostaje szefem kancelarii 26. Pułku Ułanów im. Hetmana Chodkiewicza i wyjeżdża na front Pomorski.

27.09.1939 r. biorąc udział w obronie Warszawy dostaje się do niewoli niemieckiej, w której jest do połowy listopada tego samego roku, po czym jako wysiedlony (do marca 1945 r.) przebywał kolejno w Warszawie, Częstochowie i Końskich.

Dom, w którym mieszkali w Baranowiczach (2004 r.)

31.03.1945 r. przyjechał do Żabikowa. Od 01.02.1946 r. do 31.04.1946 r. pracował w charakterze referenta personalnego w Państwowym Urzędzie Repatriacyjnym w Szczecinie po czym 01.05.1946 r. na własną prośbę został wcielony do RKU (Rejonowej

Dom Kierończyków w Luboniu przy ul. Kościuszki 33 w którym mieszka wnuk Marek Stecyniak z rodziną

Grób Szczepana i Michaliny Kierończyków na cmentarzu w Żabikowie
fot. www.lubon-pro-gjs.pl

Komendy Uzuppełnień) Poznań Powiat. Od 12.02.1949 r. do 31.08.1958 r. pracował w Poznańskim Przedsiębiorstwie Budowlanym Nr 2 jako st. księgowy (nabył tu prawa inwalidzkie). Mianowany został do stopnia podporucznika.

Zm. 11.08.1963 r. w Luboniu, został pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się 3.11.1947 r. z Michaliną Włodarczak (ur.26.09.1899 r. w Separowie pow. Nowy Tomyśl, o. Michał, m. Antonina z d. Bartkowiak). Dzieci: Stefan (ur. 02.09.1924 r.), Henryk (ur. 11.01.1926 r.), Halina (ur. 09.08.1930 r.).

Przed wojną przy świątecznym stole, 1. z lewej Szczepan Kierończyk

Mieszkał w Luboniu przy ul. Kościuszki 33.

Odnaczenia: Brązowy Krzyż Zasługi (1934 r.), Medal 1918-1919 Polska Swemu Obrońcy, Medal Pamiątkowy za Wojnę 1918-21, Medal 10-lecia RP, Medal Obrońcom Warszawy, Odznaka Grunwaldzka, Wielkopolski Krzyż Powstańczy (C-3066).

Należał od 1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208652, leg.302310).

Na podstawie: Centralne Archiwum Wojskowe Warszawa. Akta personalne 8-292, wnioski na Brązowy Krzyż Zasługi z 1928 r.; akta ZBoWiD-u, Koło Żabikowo oraz informacji od wnuków: Marii Kreckiej i Marka Stecyniaka; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 149.

*Paweł Wolniewicz,
Janusz Karwat*

KLEM CZAK STANISŁAW

(1893-1961)

Malarz, podoficer żandarmerii wojsk wielkopolskich.

Urodzony 24.02.1893 r. w Poznaniu, ojciec Wawrzyniec. Ukończył 8 klas szkoły podstawowej.

Od 20.11.1918 r. do 26.01.1919 r. w Straży Ludowej. Zajmował się organizacją oraz werbunkiem ochotników – powstańców w Żabikowie. Od 26.01.1919 r. do 26.06.1920 r. był w Żandarmerii Krajowej w powiecie Nowy Tomysł.

Zmarł 21.10.1961 r.

Ożenił się z Praksedą (ur. 27.05.1894 r., zm. 1967 r.), mieszkanką Żabikowa.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Sienkiewicza 19.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (C-2759).

Od 1.09.1957 r. należał do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr ewid. 208630, nr leg. 302288).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 151.

Aleksandra Siatka

KLIKS STANISŁAW

(1900-1961)

Robotnik rolny, pracownik PKP, powstaniec wielkopolski, uczestnik kampanii wrześniowej 1939 roku, szeregowiec WP.

Ur. 01.05.1900 r. w Komornikach, ojciec Franciszek, matka Teofila.

W swoim życiorysie znajdującym się w aktach ZBoWiD odnotował, że

w 1914 r. ukończył szkołę. W 16. roku życia podjął pracę jako robotnik rolny.

Do Armii Niemieckiej wcielony 14.03.1918 r., zapisał, iż był w niej do 27.11.1918 r.

W szeregach wojsk wielkopolskich został powołany 13.01.1919 r. Niestety, nie wspomniał, w której jednostce służył, nie podał nazwisk dowódców, nieznanym jest jego szlak bojowy w Powstaniu Wielkopolskim.

Stanisław Kliks z wojska został zwolniony 28.11.1921 r. Zatem można domyślać się, iż był uczestnikiem wojny polsko-bolszewickiej. Wiadomo, iż w okresie PRL jej uczestnicy starali się ukrywać udział w niej (życiorys nosi datę 05.11.1975 r.)

Po powrocie do cywila ponownie podjął pracę w rolnictwie, którą wykonywał do 1936 r.

Zatrudnił się w 1937 r. w PKP, gdzie pracował do momentu mobilizacji przed II wojną.

Zmobilizowany został 28.08.1939 r. W życiorysie nie podał jednostki, w której służył, nazwisk dowódców, ani swojego szlaku bojowego. Zapisał, że dostał się do niewoli niemieckiej. Do kraju powrócił w październiku 1945 r.

Zmarł 23.01.1961 r.

Ożenił się w 1946 r. z Otylią (ur. 09.12.1914 r. w Hamborn w Niemczech, ojciec Emil Adamczewski, matka - Józefa z d. Matzuga. Kiedy ukończyła 4 lata, jej rodzina przyjechała do Polski. Otylia podjęła naukę w szkole w Komornikach. Po zakończeniu edukacji w 1928 r. musiała wcześniej pójść do pracy w majątku ziemskim w Komornikach, gdyż jej rodzina została bez ojca. W trakcie okupacji także tam pracowała. Po śmierci męża Stanisława Kliksa, musiała nadal pracować, gdyż miała dwoje dzieci, a renta nie była wystarczająca. Do

1966 r. zatrudniała się u gospodarzy. Zmarła 16.06.1994 r.

Mieszkała w Komornikach przy ulicy Fabianowskiej 18.

Od 13.12.1979 r. do śmierci była podopieczną Koła ZBoWiD, następnie ZKRPiBWP, Żabikowo nr 474373, leg. 128031/31. Nr zaświadczenia: 34450.

Stanisław Kliks należał od 20.04.1937 r. do Związku Powstańców Wielkopolskich Koło Żabikowo (Akta ZPW z lata 1919 -1939 /syg. 45 f 6o2/ przechowywane w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Poznaniu).

Na podstawie akt ZPW, Koło Żabikowo z lat 1919 -1939, akt ZBoWiD, Koło Żabikowo.

Robert Wrześniński

Grób Franciszka i Walentyny Kokocińskich w Wirach fot. www.wiry.pro-gis.pl

P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 151.

Janusz Karwat, Robert Wrześniński

KOKOCIŃSKI FRANCISZEK (1897-1972)

Robotnik, ppor. WP.

Ur. 23.02.1897 r. w miejscowości Uścięcice, wówczas powiat bukowski.

Był powstańcem wielkopolskim w stopniu szeregowca. Nieznane są jego losy powstańcze. Sądzić należy, że wcześniej odbył służbę wojskową w armii niemieckiej.

Mieszkał później w Lasku przy ul. Sobieskiego.

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, zwerifikowany 11.04.1934 r.

Zmarł 23.09.1972 r. pochowany na cmentarzu w Wirach.

Ożenił się z Walentyną (ur. 6.02.1897 r., zm. 21.09.1982 r.)

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr

KOLECKI STANISŁAW (1896-?)

Ur. 30.11.1896 r. w miejscowości Węgierskie, powiat Środa.

Był uczestnikiem Powstania Wielkopolskiego. Miał stopień kaprala. Mieszkał w Luboniu przy ul. Poznańskiej 14 (Armii Poznań).

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, zwerifikowany 30.05.1934 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 151.

Robert Wrześniński

KOMIN STANISŁAW

(1900-?)

Ur. 15.11.1900 r. w miejscowości Bukowica powiat Ostrzeszów.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim w stopniu kanoniera (szeregowca), czyli był artylerzystą.

Mieszkał w Lasku przy ul. Sobieskiego 38.

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, zwerifikowany 09.03.1934 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 151.

Robert Wrzesiński

KONIECZKA JAN

(1902-?)

Ur. 30.05.1902 r. w Żydowie, powiat Gniezno, robotnik.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 8.01.1919 r. Prawdopodobnie walczył w okolicach Gniezna. Był w szeregach 4. Pułku Strzelców Wielkopolskich (58. Pułku Piechoty Wielkopolskiej) w stopniu szeregowca.

Mieszkał w Lasku przy ul. Piaskowej, Łąkowej.

Należał od 1.09.1934 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-19, Koło Żabikowo (nr ewid. 11825, nr dypl. 4528, nr arch. 11675), później do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (skreślony 16.04.1939 r.).

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919, Koło Żabikowo, akt ZPW

1918-1919, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 152.

Robert Wrzesiński

KOPA ANDRZEJ

(1879-1956)

Andrzej Kopa

Ziemiańin, dowódca 10 PSW, płk WP.

Urodził się 16.10.1879 r. w Trzcielinie, w powiecie zachodniopoznańskim. Był synem Michała i Eufrozyny z Niezielińskich (siostrzenicy konarzewskiego proboszcza ks. Niezielińskiego). Po ukończeniu edukacji w zakresie szkoły podstawowej, został uczniem renomowanego Gimnazjum Św. Marii Magdaleny w Poznaniu. Gimnazjum, jak podaje sam A. Kopa, ukończył z prymą włącznie. Gospodarowania na roli uczył się przez cztery lata w najlepiej

prowadzonych majątkach rolnych w Wielkopolsce. W wieku 23 lat został powołany do jednorocznej służby wojskowej w Dolnośląskim Pułku Artylerii Ciężkiej nr 5 w Poznaniu, gdzie po ukończeniu szkoły podoficerskiej mianowano go kapralem. Następna nominacja na sierżanta z prawem ubiegania się w przyszłości o stopień oficerski nastąpiła 24.06.1904 r. Po śmierci ojca Michała, objął rodzinny majątek. Na utrzymaniu miał matkę i dwie chore siostry. Do czasu I wojny światowej stale doskonalił swoje umiejętności rolnicze. Był również społecznikiem. Prowadził szkolenia rolnicze dla okolicznych rolników. Za swą działalność został wybrany prezesem Kółka Rolniczego w Konarzewie. Brał czynny udział w pracach Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, z którego szeregów w kilka lat później, rekrutowali się powstańcy wielkopolscy. Działal również w Towarzystwie Tomasza Zanna.

Kiedy wybuchła I wojna światowa, już 4.08.1914 r., został zmobilizowany i wyruszył na front jako dowódca kolumny amunicyjnej. 5.02.1915 r. awansował na podporucznika. Jego szlak bojowy to początkowo front wschodni, później Dania i Francja. Za waleczność i przykładne zachowanie w obliczu wroga został odznaczony Krzyżem Żelaznym I i II klasy. Pod koniec wojny tj. 28.09.1918 r. został odesłany do szpitala w Poznaniu z powodu nasilającej się choroby serca. W Rosji wybuchła Rewolucja Październikowa, która bezpowrotnie obaliła dynastię Romanowów. 11.11.1918 r. wybuchła rewolta żołnierzy garnizonu berlińskiego. Cesarz Wilhelm II abdykował i potajemnie opuścił Berlin. Schronił się w pobliskiej Holandii. Dotychczas bardzo sprawna administracja pruska została zachwiana.

Zrewolucjonizowani żołnierze pruscy opuszczali swoje stanowiska bojowe na wszystkich frontach. Lokalne władze pruskie, obawiając się ruchów rewolucyjnych, zezwalały na tworzenie lokalnych organizacji paramilitarnych. Już 12.11.1918 r. w Poznaniu, w mieszkaniu prywatnym Leona Plucińskiego ze Swadzimia, utworzono Powiatową Radę Ludową. Według Prusaków owa Rada Ludowa miała utrzymać ład i porządek, chronić obywateli przed rewolucyjnymi prądami, które docierały ze wschodu i z samego Berlina! Powiatowa Rada Ludowa wyznaczyła Andrzeja Kopę na komendanta Straży Ludowej w powiecie zachodniopoznańskim. W sposób jemu tylko znany, legalną drogą, uzyskał od komendanta Policji pruskiej w Poznaniu Sternagla z magazynów wojskowych 250 karabinów wraz z amunicją. Broń przetransportowano furmankami należącymi do Antoniego Szyftera i złożono w jednym z budynków na terenie Dopiewa. Podporucznik Andrzej Kopa energicznie przystąpił do organizowania Straży Ludowej w każdej miejscowości podległego mu terenu. Wstępowali do niej weterani, rezerwiści z armii pruskiej i młodzież. 28.12.1918 r. Andrzej Kopa ogłosił mobilizację Straży Ludowej powiatu zachodniopoznańskiego. Na miejsce zbiórki wyznaczone zostało Dopiewo. Miejscowość ta była doskonałym punktem strategicznym, ponieważ przebiegała tam linia kolejowa łącząca Poznań z Berlinem oraz zlokalizowany był urząd pocztowy. Na miejsce zbiórki przybyło ponad tysiąc ochotników. Najstarszych i najmłodszych odesłano do domów. Resztę, około 800 powstańców podporucznik Kopa zorganizował w karny i dobrze uzbrojony oddział wojskowy. Część oddziału wyruszyła

pod Wolsztyn, gdzie zdobyto broń ręczną, kilka ciężkich karabinów maszynowych i 4 armaty. W nocy z 5 na 6 stycznia 1919 r. oddziały powstańcze dowodzone przez Andrzeja Kopę zdobyły lotnisko w Ławicy. 9.01.1919 r. oddział porucznika Kopy uczestniczył w uroczystym nabożeństwie w Konarzewie, gdzie otrzymał sztandar od pani Plucińskiej z Lusówka, na który żołnierze złożyli przysięgę. Jak pisze sam Andrzej Kopa, był on wtedy dowódcą oddziału partyzanckiego bez oficjalnej szarży wojskowej. Powstańcy powiatu zachodniopoznańskiego brali też udział w walkach o Kargowę, Zbąszyń, pod Żninem i nad Notecią. Decyzją wojskowych władz w Poznaniu, podporucznik A. Kopa wraz z oddziałem został odkomenderowany do Biedruska, a później do Poznania, gdzie organizował 10 Pułk Strzelców Wielkopolskich, który po reorganizacji armii polskiej został przemianowany na 68 Pułk Piechoty Wielkopolskiej.

Andrzej Kopa początkowo pełnił służbę w stopniu podporucznika. Nominację taką uzyskał służąc w 1915 r. w wojsku pruskim. Jako doświadczony artylerzysta, razem ze swoimi wielkopolskimi piechurami, został skierowany na front wschodni, gdzie szybko awansował. 30.03.1919 r. otrzymał kolejno awans na stopień porucznika i kapitana. W prowadzonych bojach wykazał swój kunszt dowódczy, za co został wyróżniony Krzyżem Srebrnym Orderu *Virtuti Militari* z numerem XI! Andrzej Kopa nie ukończył wojskowej szkoły oficerskiej, ale podczas wojny stał się znakomitym dowódcą liniowym.

Decyzją Marszałka Józefa Piłsudskiego, kapitan Andrzej Kopa z Trzcielina został powołany do Tymczasowej Kapituły Orderu *Virtuti Militari*.

Po kilkumiesięcznym urlopie zdrowotnym powrócił do wojska i 11.06.1920 r. został awansowany do stopnia podpułkownika. Już 29.10.1920 r., jako dowódca II Brygady Dywizji Ochotniczej z Wielkopolski, ppłk A. Kopa został przedstawiony do awansu na pułkownika. Wniosek został podpisany przez ppłka Adama Koca. Czy doszło do oficjalnej nominacji, trudno dzisiaj powiedzieć. Być może Andrzejowi Kopie na przeszkodzie do dalszej kariery wojskowej stanął brak odpowiedniego wykształcenia wojskowego lub właśnie wśród kadry oficerskiej w Wojsku Polskim. Pod koniec 1920 r. pułkownik Andrzej Kopa zwrócił się do Ministra Spraw Wojskowych z wnioskiem o zwolnienie ze służby wojskowej! Stosowny wniosek napisał jego brat Ignacy, który w czasie nieobecności właściciela majątku w Trzcielinie zarządzał jego gospodarstwem. Na dokumencie z prośbą o zwolnienie z wojska podpisanym przez Andrzeja Kopę widnieje adnotacja: „Kto wydał rozkaz urlopowania na 3 miesiące i dla jakich celów, na jakiej podstawie?”. Można tutaj wysnuć różne wnioski. Być może z tego powodu, że w gospodarstwie pozostał brat właściciela, który musiał się jeszcze opiekować starą matką i chorymi siostrami, majątność zaczęła podupadać. Wiadomo, że pułkownik Andrzej Kopa źle znosił stosunki, jakie panowały wśród wyższej kadry dowódczej, wśród jego bezpośrednich przełożonych. Jak już wspomniano, pułkownik Kopa nie posiadał specjalistycznego wykształcenia wojskowego. Był znakomitym samoukiem, który swoje umiejętności zdobywał w służbie wojskowej u Niemców, a następnie podczas I wojny światowej. Jako dowódca piechoty i wyszkolony artylerzysta

doskonale potrafił wykorzystać swoje doświadczenie. W grudniu 1919 r. z kilkugodzinną wizytą w Trzcielinie przebywał marszałek Józef Piłsudski. Józef Piłsudski przyjechał do Poznania na obchody rocznicy Powstania Wielkopolskiego i postanowił odwiedzić pułkownika A. Kopę, który kilka dni wcześniej zdał dowództwo 10 Pułku Strzelców Wielkopolskich i przyjechał w rodzinne strony na urlop zdrowotny. Przyjazd Marszałka do Trzcielina był sporą sensacją w kołach wojskowych. Nie udało się jednak ustalić, o czym rozmawiali dwaj zasłużeni żołnierze II Rzeczypospolitej. Ostatecznie przez kilka miesięcy Andrzej Kopa pozostawał w rodzinnej miejscowości, lecząc chore serce.

Po zakończeniu wojny polsko-sockwieckiej pułkownik Andrzej Kopa zajmował się prowadzeniem swojego gospodarstwa rolnego i po śmierci swojej matki opiekował się dwiema siostrami, które jak mówią żyjący jeszcze świadkowie tamtych czasów, były bardzo złośliwe. Być może, dlatego sam Andrzej Kopa nie założył własnej rodziny. Do końca swojego życia pozostał samotnikiem. Z przekazów wiadomo jednak, że lubił towarzystwo pięknych pań!

Był dobrym żołnierzem, był też znakomitym rolnikiem i doskonale radził sobie w swoim majątku ziemskim w Trzcielinie. Bardzo szybko rozpoczął pracę społeczną. Przez wiele lat był prezesem Kółka Rolniczego w Konarzewie. Udzielał się też w konarzewskim gnieździe Sokoła.

Kiedy 1.09.1939 r. wybuchła II wojna światowa, pułkownik Andrzej Kopa z powodu poważnej choroby serca, pozostał w Trzcielinie. Już na początku 1940 r. zaczęły się nim interesować władze niemieckie. Do Trzcielina przybył Niemiec Kuntz, którego zadaniem

było przejęcie gospodarstwa Andrzeja Kopy. Jednak obydwaj znaleźli wspólny język. Okazało się, że dawniej byli oficerami tego samego pułku i wspólnie walczyli na froncie zachodnim. Pułkownik Andrzej Kopa uzyskał poufną informację, że w trzy dni po objęciu gospodarstwa przez nowego właściciela, zostanie aresztowany i skazany na śmierć za swoją działalność na terenie powiatu zachodniopoznańskiego podczas Powstania Wielkopolskiego. Niemiec Kuntz umożliwił pułkownikowi A. Kopie i jego siostrze ucieczkę z Trzcielina. Wojskowym transportem, który na krótko zatrzymał się na stacji kolejowej w Dopiewie, wyjechał potajemnie do Generalnej Guberni. Zamieszkał w Wierzchowiskach, w powiecie Janów Lubelski, gdzie przebywał do początku kwietnia 1945 r. Już 28.04.1945 r. powrócił do Trzcielina. Nowa sytuacja i przemiany polityczne, jakie nastąpiły po wojnie nie były sprzyjające dla Andrzeja Kopy. Jako właściciel folwarku, został zmuszony do opuszczenia bezpowrotnie Trzcielina. Początkowo zatrudniono go w charakterze kierownika gospodarstwa rolnego w Głuszynie Leśnej. Ponadto, jako zasłużony powstaniec wielkopolski, został również powołany na członka Powiatowej Rady Narodowej w Poznaniu. Jednak dość szybko sam zrezygnował z pracy społecznej, ponieważ doszukiwano się w jego życiorysie udziału w wojnie 1920 r. na froncie wschodnim. Później A. Kopę przeniesiono na stanowisko brygadzysty polowego. Ostatecznie zakończył swoją działalność zawodową w rolnictwie jako robotnik podwórzowy. Z powodu choroby serca przeszedł na rentę inwalidzką. Po przejściu na rentę, zamieszkał wraz ze swoją siostrą w Chomęcicach u dawnego towarzysza walk z okresu I wojny światowej,

Władysława Szczerbowskiego, który swemu dawnemu dowódcy użyczył część własnego mieszkania.

Pułkownik Andrzej Kopa zmarł 11.06.1956 r. i został pochowany w rodzinnym grobowcu na cmentarzu parafialnym w Konarzewie. Osoby, które знаły pułkownika Andrzeja Kopę twierdzą, że nigdy nie narzekał na swój los. Czy to w latach okupacji hitlerowskiej, czy później w latach terroru stalinowskiego. Mawiał, że taki jest tułaczy los żołnierza. Do końca swoich dni był gorącym patriotą i wierzył, że kiedyś nastąpi zmiana stosunków politycznych, które zostały narzucone Polsce przez obce mocarstwa na konferencji w Poczdamie.

Na podstawie: CAW, Akta personalne 20495, 1879, KK i MN; VM, akta 68 Pułku Piechoty, I. 170. 13,1.1; TUNRL nr 3z4.04.1919 r., str. 12 i nr 23 z 24.06.1919 r., str. 116; A. Kopa, „Udział powiatu Zachodnio-poznańskiego w Powstaniu Wielkopolskim R. 1918/19”, Poznań 1928; Zbiory archiwalne Muzeum Regionalnego w Stęszewie; Zbiory archiwalne Gabinetu Pamiątek Historycznych Eligiusza Tomkowiaka z Dopiewa; „Zwycięskie Powstanie 1918/1919” materiały z konferencji z 24.10.2008 r. Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie, Szreniawa 2008.

Bogdan Czerwiński

KORCZ ANTONI

(1893 – 1968)

Elektryk, członek poznańskiej Straży Ludowej.

Ur. 17.05.1893 r. w Kostrzynie, powiat Środa Wielkopolska, ojciec Walenty, matka Barbara z d. Tomalak. Po szkole podstawowej wyuczył się na elektryka (rzemieślnika).

Należał do poznańskiej Straży Ludowej, później Obrony Krajowej. W latach 1918 – 1919 brał udział w Powstaniu Wielkopolskim, między innymi na posterunkach dworcowych, przy budynkach urzędowych oraz magazynach w Poznaniu i okolicy. Uczestniczył w internowaniu Niemców. Stopień wojskowy: starszy szeregowy.

Był zatrudniony jako elektryk w PKP Poznań. Przewodniczył Kołu Rodzicielskiemu przy SP nr 1. Przed II Wojną Światową należał do nowopowstałej lewicowej partii robotniczej, po wojnie do PZPR. Zmarł 10.11.1968 r.

Ożenił się w 1920 r. w Luboniu z Heleną Tomiak (ur. 22.02.1896 r., zm. 13.01.1969 r. w Luboniu). Dzieci: Tadeusz (ur. 21.02.1922 r.), bliźniaki – Stanisław i Antoni (ur. 13.04.1925 r., zm. 21.05.1994 r. major WP), Zygmunt (ur. 22.05.1927 r.).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Kościuszki 58.

Odnaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (C-2764).

W 2018 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Należał od 1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208648, leg.302306).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu

Grób Antoniego i Heleny Korczów w Żabikowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 152.
Paweł Wolniewicz

KORDYLEWSKI FRANCISZEK
(1900-1989)

Ppor. WP.

Ur. 25.02.1900 r. w Mosinie, ojciec Franciszek, matka Maria z d. Rogowicz. Ukończył szkołę podstawową.

Walczył w Powstaniu Wielkopolskim w Zbąszyniu i jego okolicach. W 1972 r. awansowany na stopień podporucznika. Zmarł 6.06.1989 r.

Ożenił się ze Stanisławą (ur. 20.04.1899 r., zm. 5.03.1993 r.)

Mieszkał w Luboniu przy ul. Świerczewskiego 32 (3 Maja).

Grób Franciszka i Stanisławy Kordylewskich w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy.

Należał od 12.02.1965 r. do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr ew. 219650, leg. 3940).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 152.

Paweł Wolniewicz

KORNASZEWSKI STANISŁAW

(1891-1972)

Stanisław Kornaszewski

Rządca dóbr hr. Raczyńskiego, organizator powstania w Mosinie, ppor. WP.

Ur. 10.11.1891 r. w budynku szkoły w Pogorzeliczy – gmina Żerków, powiat Jarocin, gdzie mieszkali rodzice. Ojciec Jan – nauczyciel, który jest pięknym przykładem walki o polskość; 25.11.1918 r. wprowadził do szkoły język polski jako wykładowy; założyciel i pierwszy prezes

Stanisław Kornaszewski z wnukami. Na kolanach Maria (Nowakowska), obok z prawej siostra Bożena

1969 r. Stanisław Kornaszewski (z lewej) podczas akademii z okazji 51 rocznicy Powstania

Towarzystwa Nauczycieli Polaków, które powstało 4.12.1918 r. w Środzie Wielkopolskiej. Matka Maria z Langnerów. Miał siedmioro rodzeństwa: Leokadię, Władysława, Bogdana, Stefanię, Helenę, Józefa i Tadeusza. Do szkoły podstawowej uczęszczał w Żerkowie, następnie w Szamotułach ukończył szkołę rolniczą

maturą zdaną w 1911 r. Później przebywała na kilku majątkach ziemskich. W 1914 r. został powołany do armii pruskiej i walczył w I Wojnie Światowej. W latach 1917 – 1918 był rządcą w majątku hr. Raczyńskiego w Rogalinie.

Od 10 do 24.12.1918 r. zajmował się przygotowaniami do Powstania Wielkopolskiego – formował 3. Pluton 4. Kom-

panii Obrony Krajowej na obwód mościński. Od 27.12.1918 r. do końca lutego 1919 r. w randze plutonowego brał czynny udział w Powstaniu Wielkopolskim pod dowództwem W. Kordylewskiego. Według relacji wnuczki: *Dziadek Stanisław z grupą mężczyzn przyjechali dwoma wozami zaprzęgniętymi w konie*

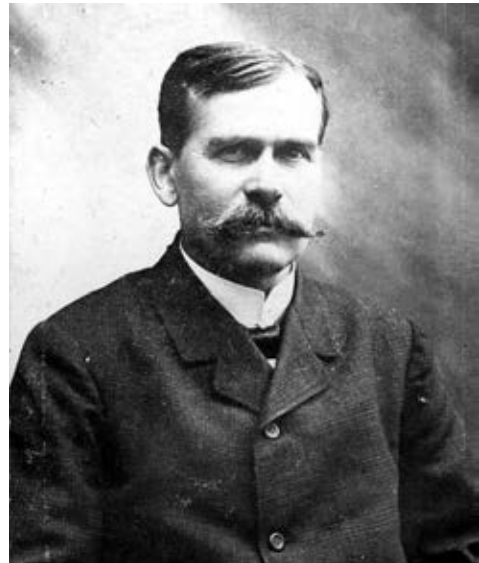

Rodzina Kornaszewskich Od lewej: Stanisław, Helena – matka z Tadeuszem na kolanach, Bogdan, Władysław, powyżej Leokadia – najstarsza siostra i Jan – ojciec

z majątku hr. Raczyńskiego. Kierowali się na plac Kolegiacki, po drodze biorąc udział w potyczce z żołnierzami pruskimi. Mój dziadek walczył w centrum Poznania i był świadkiem śmierci Franciszka Ratajczaka. Walczył do końca powstania. W 1972 r. mianowany później do stopnia podporucznika rezerwy.

W 1919 r. powrócił do majątku hr. Raczyńskiego w Rogalinie i nadal pełnił tam funkcję rządcy. Następnie kupił gospodarstwo i przeniósł się z rodziną do Gortatowa. Później gospodarstwo sprzedał i kupił dom w Swarzędzu, gdzie aż do wybuchu II Wojny Światowej był właścicielem pierwszej linii autobusowej Swarzędz – Poznań. Podczas okupacji, pod koniec 1939 r. został wraz z rodziną

wywieziony do Rybojedzka, gdzie pracował u gospodarza niemieckiego. Tam spotkał kolegę szkolnego (Niemca), z którym chodził do jednej klasy w szkole rolniczej. Za jego przyczyną otrzymał lepszą pracę w gospodarstwie. Pracował też w składnicy węgla – firma M. Schnürer na ul. Wierzbęcice w Poznaniu. Po ukończeniu II Wojny Światowej wyjechał na ziemie odzyskane, od kwietnia 1945 r. do grudnia 1960 r. pracował jako powiatowy instruktor rolny na gospodarstwie w Zieleńcu pod Gorzowem Wlkp. Na przełomie lat 50. i 60. kupił działkę w Luboniu i wybudował dom przy ul. Szkolnej 21. W tym czasie otworzył jeszcze firmę studniarską. W styczniu 1961 r. poszedł na rentę starczą. Zmarł 22.05.1972 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Jan Kornaszewski – ojciec Stanisława zaśluzony dla polskiej oświaty w dobie odradzania się Polski w 1918 r.

Grobowiec rodzinny w którym spoczywają Stanisław i Helena Kornaszewscy w Żabikowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Ożenił się z Heleną z Felickich. Dzieci: Barbara Duszyńska (ur. 03.12.1916 r., zm. 02.12.2007 r.), Edward, Emilia Nowicka, Waleria Wawrzynek.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Szkolnej 21.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (14.06.1965 r., nr J-6253), Krzyż Kawalerski Order Odrodzenia Polski (23.12.1967 r., nr L-39212), Odznaka: Opiekun Miejsc Pamięci Narodowej (1968 r., nr 1483).

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Należał do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 218461, leg. 2757/PO), gdzie od 11.04.1965 r. był prezesem.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, informacji wnuczki – Marii Nowakowskiej, której drugi dziadek, ze strony ojca – Michał Duszyński – także był powstańcem związanym z Luboniem; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 153.

Justyna Król, Paweł Wolniewicz

KORTSCH SZCZEPAN

(1898-1973)

Ochotnik batalionu kościańskiego, pracownik PKP.

Ur. 1898 r. w Kościanie, tam też ukończył szkołę powszechną, następnie zdobył zawód cieśla. W 1916 r. został powołany do armii pruskiej i brał udział w I Wojnie Światowej na froncie wschodnim (w Afryce), gdzie zachorował na malarię. Ze względu na trudną dla Niemców pisownię, polskie nazwisko Korcz zmieniono wtedy na Kortsch i tak pozostało.

Po powrocie z I Wojny Światowej przystąpił do Powstania Wielkopolskiego w Kościanie i walczył w jego okolicach. Wiadomo też, że brał udział w Powstaniu Śląskim. Był również na wojnie polsko-bolszewickiej, między innymi pod Kijowem.

W latach międzywojennych pracował jako cieśla. Podczas II Wojny Światowej został wywieziony na roboty do Niemiec.

Szczepan Kortsch z wnukami – od lewej: Maryla, Józef, Hanna, Piotr, NN najmniejsze z przodu

W 1945 r. wrócił do Polski. Początkowo pracował jako sokista (Służba Ochrony Kolei) na PKP w Poznaniu, następnie w latach 1948 – 1960 był brygadziwą na „Wolnych Torach”, skąd przeszedł na emeryturę. Zmarł w 1973 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się z Heleną (ur. 31.01.1902 r. w Berlinie, ojciec Kazimierz, matka Antonina z d. Porębska, zm. 17.01.1983 r.). Od 4.12.1976 r. podopieczna ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr. ewid. 470618, leg. 8565). Dzieci: Edmund (ur. 1928 r.), Stanisław (pasierb).

Mieszkał od 1930 r. w Luboniu przy ul. Tuwima 7.

Odznaczenia: Medal za Wojnę Polsko-Bolszewicką, Wielkopolski Krzyż Powstańczy, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski.

Dom rodzinny Kortschów przy ul. Tuwima 7

Na podstawie: akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, informacji wnuka – Józefa Kortscha; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 154.

Paweł Wolniewicz

KOWALAK PIOTR

(1901-?)

Ur. 20.07.1901 r. w Jaszkwie.

Jako ochotnik przystąpił do Powstania Wielkopolskiego.

Mieszkał w Lasku.

Z zawodu był kolejarzem.

Należał od 20.07.1934 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Górczyn.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 155.

Robert Wrześniński

KOWALEWSKI STANISŁAW

(1899-1965)

Uczestnik walk na froncie północnym, pracownik techniczny, kpr. WP.

Ur. 11.04.1899 r. w Wirach, ojciec Antoni. W rodzinnej miejscowości ukończył szkołę powszechną.

Uczestnik I wojny światowej. Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim jako bombardier w 1. Pułku Artylerii Lekkiej. Uczestniczył w bitwach pod Rynarzewem, Szubinem, Kcynią i Bydgoszczą. Pod Szubinem został ranny w rękę. Z 17. Pułkiem Artylerii Lekkiej brał także udział w obronie Warszawy w 1920 r. Miał stopień bombardiera, później kaprala.

Podczas kampanii wrześniowej w 1939 r. walczył z „Armią Poznań” pod Kutnem, o Sochaczew, Piątek, czyli brał udział w bitwie nad Bzurą. Dostał się do niewoli. Trzy lata przebywał w obozie jenieckim, a w 1943 r. wysłany do pracy przymusowej

Stanisław Kowalewski

w gospodarstwie, w miejscowości Hutz obok Krefeld nad Renem. Oswobodzony w 1945 r. przez wojska amerykańskie. Przed wojną pracował w Zakładach Chemicznych przy produkcji superfosfatu, po wojnie nazwanymi Poznańskimi Zakładami Nawozów Fosforowych w Luboniu na

Na zbiorowym zdjęciu, podczas uroczystości rodzinnej Franciszka i Stanisław Kowalewscy z synem Stanisławem (juniozem) na którego dla odróżnienia mówiono Heniu (Henryk)

stanowisku majstra. Zmarł 17.01.1965 r., pochowany na cmentarzu w Wirach.

Miał żonę Franciszkę z domu Matysiak (ur. 11.11.1904 r. w Ławicy, zm. 15.02.1977 r.), ojciec Józef, matka Magdalena. Była podopieczną ZBoWiD Koło Luboń 1. Dzieci: Stanisław (Henryk) – ppłk. sędzia wojskowy (ur. 27.10.1927 r.), Tadeusz (ur. 13.01.1930 r.), Krystian (ur.

Żona Stanisława Kowalewskiego – Franciszka z d. Matysiak

Zdjęcie z okresu okupacji – Franciszka Kowalewska z synami Stanisławem (Henrykiem), Tadeuszem, Krystianem i Zbigniewem – wykonane by posłać mężowi i ojcu do obozu

Dziadkowie ze swoimi chrześniaczkami w 1955 r.: Stanisław z Grażynką (córka Tadeusza) i Franciszka z Małgosią (córka Stanisława – Henryka)

Starsi bracia Kowalewscy, po wojnie robili karierę wojskową. Stanisław (z prawej) w stopniu podpułkownika został sędzią wojskowym, Tadeusz z powodu wypadku musiał zrezygnować ze szkoły wojskowej w Łodzi

12.01.1935 r.) i Zbigniew (ur. 11.05.1937 r.). Franciszka przed wojną pracowała jako pomoc domowa u państwa Gołąbków – właścicieli fabryki czekolady i cukierków, podczas okupacji w Zakładach Chemicznych, po wojnie zajmowała się domem i szyła dla znajomych. Udzielała się też społecznie. Była członkiem Rady Narodowej Gminy Żabikowo, radną Powiatowej Rady Narodowej w Poznaniu, ławnikiem w Sądzie Wojewódzkim

i działała w Lidze Kobiet, (Wojewódzkiej Spółdzielni Spożywców) WSS Spółem i GS (Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska”) szczebel powiatowy.

Mieszkał w Luboniu przy: ul. Ratajczaka 10, ul. Sobieskiego, ul. 1 Maja 10.

Grobowiec Stanisława i Franciszki Kowalewskich na cmentarzu w Wirach
 fot. www.wiry.pro-gis.pl

Odnaczenia: Brązowy Krzyż Zasługi (22.07.1956 r.), Srebrny Krzyż Zasługi, Wielkopolski Krzyż Powstańczy (C-2765).

Należał do: Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 Koło Wiry, zweryfikowany 11.04.1934 r. (nr dypl. 2650, arch. 10117), od 1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208679, leg.302337). W 1947 r. przystąpił do PPR.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 155; informacji wnuczki Grażyny Blaszk.

*Aleksandra Siatka, Robert Wrzesiński,
Piotr P. Ruszkowski*

KOWALSKI FELIKS

(1893-1962)

Technik telefonista, członek Służby Straży i Bezpieczeństwa w Poznaniu, kpr. WP.

Ur. 20.11.1893 r. w Sasinowie, ojciec Franciszek. Zdobył wykształcenie podstawowe.

25.12.1918 r. jako ochotnik wstąpił do organizującego się 1. Pułku Piechoty, 4. Kompanii Straży i Bezpieczeństwa. Brał bezpośredni udział w walkach w Poznaniu. 30.03.1919 r. wstąpił do 5. Kompanii Batalionu Zapasowego 1. Pułku Piechoty. 29.03.1920 r. bezterminowo urlopowany. Posiadał stopień kaprała.

Pracował w Urzędzie Telekomunikacyjnym w Poznaniu jako nadzorca telefoniczno-telegraficzny. Zmarł 5.04.1962 r.

Miał żonę Agnieszkę i czworo dzieci: Joannę (ur. 9.04.1922 r.), Marię (ur. 04.09.1923 r.), Feliksa (ur. 18.05.1926 r.) i Ryszarda (ur. 03.04.1933 r.).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Sobieskiego 19.

Odnaczenia: Srebrny Krzyż Zasługi nadany przez Radę Ludową w 1920 r., Wielkopolski Krzyż Powstańczy (20.01.1958 r., C-2143)

Należał od 1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208627/302285).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 156.

Aleksandra Siatka

KOWALSKI MARCELI

(1900-1971)

Księgowy, działacz społeczny, ochotnik oddziałów czarnkowskich, plut. WP.

Ur. 25.03.1900 r. w Ujściu powiat Chodzież, ojciec ?Filip, matka Bronisława z d. Ciża. W latach 1906 – 1914 uczęszczał do szkoły podstawowej w Ujściu, następnie w latach 1916 –1917 ukończył Szkołę Handlową w Pile. W lipcu 1918 r. został powołany do wojska niemieckiego, z którego wrócił w listopadzie tego samego roku. W tym czasie Ujście było obsadzone przez „Grenzshutz”.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 06.01.1919r. w Jabłonowie. Brał udział w potyczkach na odcinku Czarnkowskim pod Mirosławiem i Wąlkowicami pod komendą ppor. Króla. 16.01.1919 r. został odkomenderowany do tworzącego się 1 Pułku Strzelców Wielkopolskich w Poznaniu, do którego został wcielony 17.01.1919 r. i walczył na froncie południowym pod Leszmem. W Pułku pozostał do listopada 1920 r., a następnie odkomenderowano go do Szkoły Podoficerskiej w Chełmnie i po otrzymaniu stopnia plutonowego,

Dom właściciela cegielni Ryszarda Fechnera z którym związany był Marcele Kowalski

w listopadzie 1921 r., został przeniesiony do rezerwy.

W 1925 r. zaczął zajmować się księgowością w drobnym kupiectwie, w 1937 r. objął posadę księgowego w Zakładach Przemysłowych „Laston” w Poznaniu, a następnie do wybuchu II Wojny Światowej pracował w cegielni R. Fechnera w Żabikowie. W 1939 r. wyrażając z zamiarem zaciągnięcia się jako ochotnik do Wojska Polskiego, został pojmany i wzięty do niewoli przez wojsko niemieckie. Po trzech tygodniach wrócił z niewoli i w styczniu 1940 r. został przyjęty do pracy w Cegielni Żabikowo jako księgowy, gdzie pracował do końca wojny. Pisał w swoim życiorysie: *podczas okupacji szerzyłem kulturę polską wspólnie z 2-ma synami wśród dzieci polskich, mianowicie prowadziliśmy teatrzyk kukiełek o tematyce polskich bajek, frekwencja była zawsze 40 – 50 dzieci, odbywało się to w Fabianowie w dużej ogrodowej altanie w moim miejscu zamieszkania.* Po wojnie, na skutek działań Armii Radzieckiej cegielnia była w opłakanym stanie. Jak wspomina dalej: *wspólnie z Franciszkiem Walkowiakiem podjęliśmy natychmiast przygotowania do uruchomienia cegielni przy pomocy starych, doświadczonych pracowników.*

W styczniu 1947 r. zorganizował wśród pracowników koło (22 członków) PPS, którzy później zostali wcieleni do PZPR. Po zdaniu bilansu za 1946 r. przed Zjednoczeniem został 16.03.1947 r. powołany na stanowisko głównego księgowego Zjednoczenia w Poznaniu. Tam dodatkowo zajmował się przejmowaniem (nacjonalizacją) cegielni w województwie, za co został odznaczony. 1.12.1956 r. na własną prośbę powierzono mu funkcję kierownika Centralnego Magazynu Zjednoczenia. 1.01.1967 r. przeszedł na emeryturę. Zm. 25.09.1971 r.

Ożenił się w 1924 r. z Marią Michalską (ur.28.11.1902r. w Kłodzie, powiat Leszno, zm.21.11.1984r.), którą poznał podczas powstania, będąc na froncie leszczyńskim (Maria przekazywała wiadomości z frontu, z Bojanowa do Ponieca). W czasie okupacji w latach 1939 – 1945 pracowała jako biurowa w Cegielni Kotowo, po wyzwoleniu była zatrudniona do 1950 r. jako księgowa w Cegielni Żabikowo, po czym przeszła na rentę inwalidzką. Należała do Związku Ligi Kobiet. Mieli 2 synów: Norbert, (ur. w 1927 r.), NN.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Kościuszki 39a.

Odnaczenia: Srebrny Krzyż Zasługi (01.05.1955 r.)

Grób Marcelego Kowalskiego w Żabikowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Należał od 23.11.1968 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 225459, leg.9749), był sekretarzem Koła.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 156.

Paweł Wolniewicz

KOZNOWSKI WINCENTY

(1900-?)

Ur. 10.01.1900 r. w Żabikowie. Z zawodu był siodlarzem.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim, miał stopień szeregowca.

Mieszkał w Czempiniu przy ul. Kościelnej.

Należał od 16.04.1934 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Czempień.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 157.

Robert Wrzesiński

KOZUŁOWICZ BRONISŁAW

(1897-?)

Ur. 14.03.1897 r. w Zagórowie, robotnik.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim w stopniu szeregowca.

Mieszkał przy ul. Kotowo 46.

Należał od 3.11.1934 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-19, Koło Żabikowo (nr ewid. 12639), skreślony 1.09.1935 r., oddał legitymację.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 158.

Robert Wrzesiński

KRAWCZAK JAN

(1894-1959)

Jan Krawczak – pilot w armii pruskiej

Mechanik kierowca, pilot, podoficer WP.

Ur. 24.12.1894 r. w Tulcach, powiat Środa Wlkp., ojciec Andrzej, matka Maria z d. Klose. Miał czworo rodzeństwa: trzech braci: Czesława, Romana i Leona oraz siostrę (imię nieznane). Szkołę podstawową ukończył w Środzie, a następnie uczęszczał do dwuletniej szkoły handlowej, natomiast w 1913 r. zdał egzamin czeladniczy w Kórniku i uzyskał zawód ślusarza – mechanika

Portret powstańca – Jana Krawczaka

samochodowego. W 1914 r. został powołany do armii pruskiej, walczył w I Wojnie Światowej. Służył w lotnictwie w Düsseldorfie, a także we Francji, aż do zakończenia wojny w 1918 r.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik w Poznaniu 27.12.1918 r. Walczył na poznańskiej Ławicy. Od 15.01.1919 r. do 05.03.1921 r. służył w 3. Pułku Lotników w randze plutonowego.

Po zakończeniu Powstania Wielkopolskiego wraz z Pułkiem brał udział w wojnie bolszewickiej. Walczył na Polesiu, gdzie, jak wspomina opowieść ojca jego syn Bogusław: *Zestrzelono samolot*,

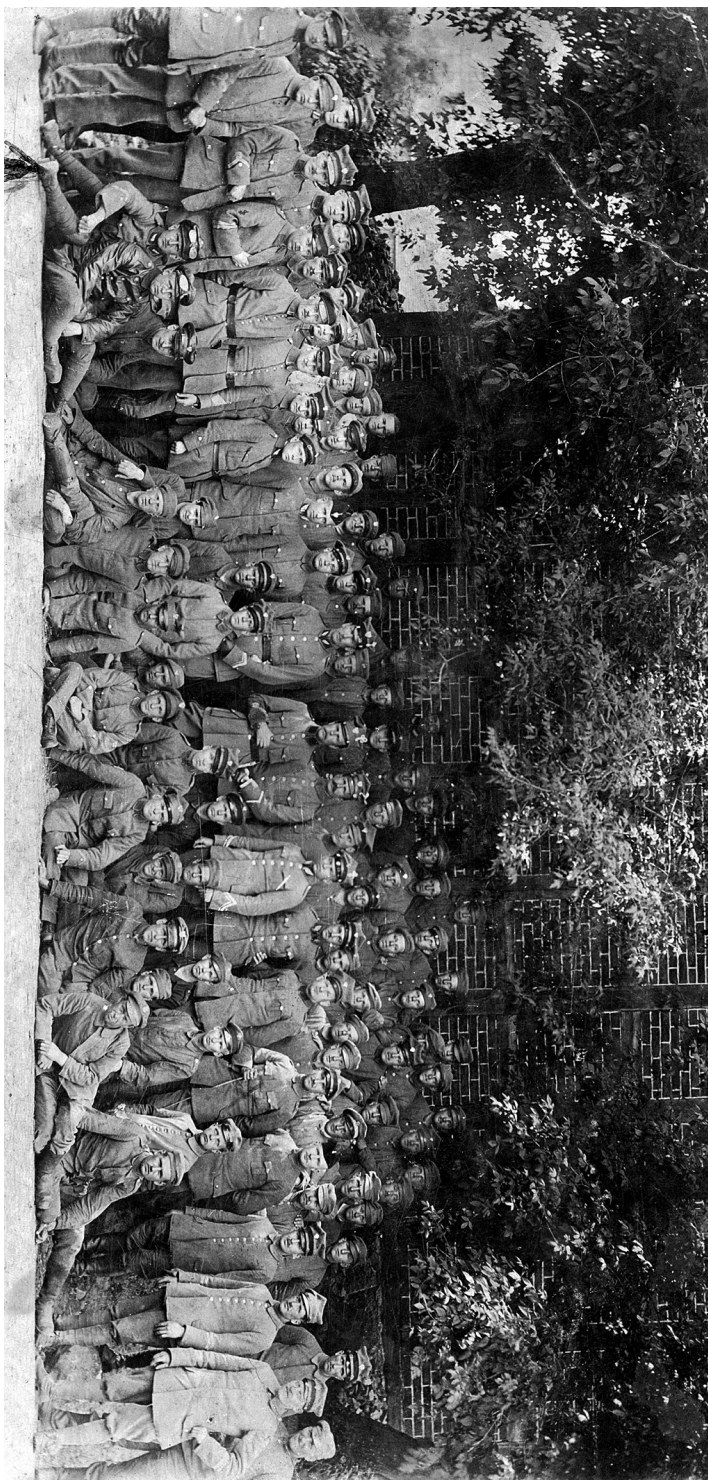

Małżeństwo Franciszki i Jana Krawczaków w 1925 r.

Jan Krawczak w późniejszym wieku

którym leciał ojciec i został ranny (miał połamane żebra). Miejscowi zabrali go do siebie do domu i dzięki ich opiece powrócił do zdrowia. Przeniesiony do rezerwy został 15.05.1925 r., po czym podjął pracę jako kierowca hr. Mielżyńskiego w Iwnie. Po roku przez kolejne trzy lata był kierowcą w Mysłowicach na Śląsku w misji francuskiej – punkcie emigracyjnym przy ambasadzie francuskiej. Po powrocie do Poznania w 1929 r. zamieszkał przy ul. Kolejowej 41. W tym okresie był właścicielem warsztatu samochodowego na Górnej Wildzie.

Ławica – Jan Krawczak siedzi na ziemi 1 z lewej

W 1932 r. został przeniesiony do pospolitego ruszenia z bronią, a w 1933 r. przeniósł się do Lasku i zamieszkał wraz z rodziną przy ul. Juranda. Od 1938 r. do wybuchu II Wojny Światowej pracował w zakładach Romana Maya jako kierownik warsztatu samochodowego. W czasie wojny zatrudniony był w Poznaniu w Międzynarodowych Garażach Samochodowych jako majster – mechanik samochodowy. Po zakończeniu wojny w 1945 r. podjął pracę w charakterze szefa warsztatów samochodowych w Zakładach Ziemniaczanych w Luboniu, gdzie był zatrudniony do pójścia na rentę inwalidzką w 1956 r. Zm.

Fragment zbiorowego zdjęcia z Ławicy

05.05.1959 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się 08.03.1925 r. z Franciszką Waichbrot (ur. 05.03.1901 r. w Czerlejnie powiat Środa Wlkp., ojciec Jan, matka Maria z d. Zajączek). Po II wojnie

światowej pracowała jako kierowniczka kuchni w Zakładach Ziemniaczanych w Luboniu, aż do 1960 r. Zm. w Luboniu w 1995 r., pochowana wraz z mężem. Dzieci: Bogusław (ur. 25.02.1926 r., w latach 1945-1953 służył w 14. Pułku Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego i walczył z bandami UPA), Zygmunt (ur. 23.03.1927 r., od 1948 r. był dowódcą w jednostkach artylerii raketowej; podczas manewrów wojsk Układu Warszawskiego w 1969 r. został napromieniowany i po trzech miesiącach zmarł w poznańskim szpitalu im. Strusia), Teresa (ur. 08.09.1929 r., obecnie mieszka w USA, a jej syn Zygmunt Krukowski kontynuując tradycję zapoczątkowaną przez dziadka służył w lotnictwie USA).

Mieszkał w od 1933 r. w Lasku przy ul. Juranda, a następnie w Luboniu przy

Jan Krawczak stoi z prawej w armii pruskiej w Dusseldorfie

Jan Krawczak jako kierowca misji Francuskiej punktu emigracyjnego w Mysłowicach w 1925 r.

Jan Krawczak z żoną i ulubionym psem w Mysłowicach (1925 r.)

Dom przy ul. Dzierżyńskiego 24 (obecnie Armii Poznań 66), w którym mieszkał Jan Krawczak

ul. Dzierżyńskiego 24 (Armii Poznań 66).

Odnaczenia: Medal Pamiątkowy za Wojnę 1918-1921 (nr 14/35), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (C-39098).

W 2018 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Należał do: Związku Powstańców Wlkp. 1918-19 (nr leg. 4509), a od 1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208665/302323).

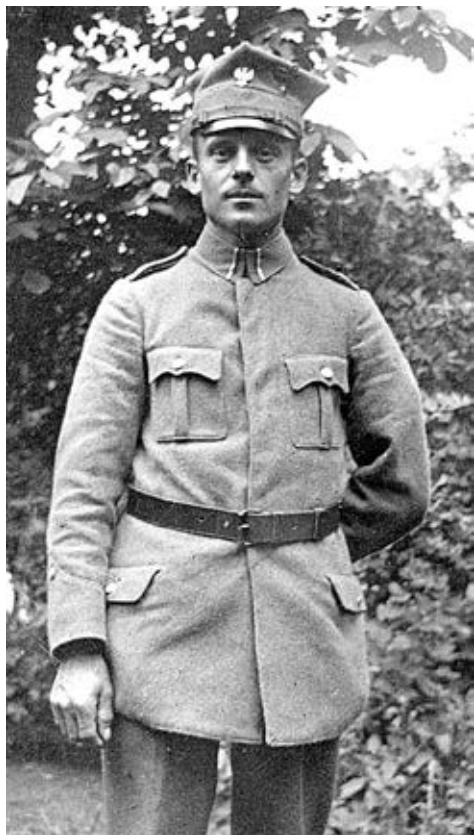
Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo oraz informacji udzielonych przez syna – Bogusława Krawczaka; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 158.

Aleksandra Siatka, Paweł Wolniewicz

Syn Bogusław przy grobie ojca – Jana Krawczaka (2009 r.)

 KRAWCZYŃSKI FRANCISZEK
(1892-1954)

Franciszek Krawczyński w mundurze powstań-
czym

Ochotnik oddziału krotoszyńskiego, wieloletni kościelny parafii pw. św. Jana Bosko.

Ur. 25.11.1892 r. w miejscowości Karoch, powiat Krotoszyn, tam też ukończył szkołę podstawową. Miał siostrę, która wyjechała na stałe do Niemiec. W 1914 r. został powołany do armii pruskiej i walczył w I Wojnie Światowej, został ranny w głowę.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik 27.12.1918 r.

w Krotoszynie i walczył w jego okolicach. Brał też udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Miał stopień starszego szeregowca.

W latach 30. przyjechał do Lubonia i zamieszkał początkowo u państwa Mańczaków przy ul. Dzierżyńskiego (Armii Poznań), następnie przy ul. Jagiełły 9 u państwa Hoppe (również powstańca). W tym czasie był pierwszym pomocnikiem ks. Stanisława Streicha w parafii pw. św. Jana Bosko. Pamiętnego dnia 27.02.1938 r. był świadkiem morderstwa popełnionego na ks. Streichu. Wówczas to, próbując obezwładnić mordercę – Wawrzyńca Nowaka – szamocąc się z nim i próbując go rozbroić,

Małżeństwo Anna i Franciszek Krawczyńscy

Franciszek Krawczyński ranny w bitwie z mordercą ks. Stanisława Streicha w szpitalu miejskim w Poznaniu

został postrzelony w prawą skroń i lewy bark. Lata okupacji przepracował w Zakładach Ziemiaczanych, nie zapominając jednak o kościele. To dzięki niemu między innymi z pomocy wojennej uratowały się: szaty, księgi, monstrancja,

sztandary kościelne i dwa dzwony. Po zakończeniu wojny zamieszkał w domu parafialnym przy ul. Jagiełły. Nadal pracował jako kościelny – niemal do końca życia. Zmarł w 1954 r. w szpitalu w Poznaniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się z Anną Trąbką (ur. 28.06.1901 r. w Żabikowie, ojciec Stanisław, matka Maria). Należała do grona kobiet, które pomagały ks. S. Streichowi i mężowi w przykościelnych pracach. Od 4.12.1976 r. była podopieczną ZBoWiD-u, Koła Luboń 1 (nr ew. 468366, leg. 6304). Zmarła 12.11.1981 r. w Luboniu, pochowana na cmentarzu w Żabikowie. Dzieci nie mieli.

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 Koło Górczyn, zweryfikowany 3.10.1935 r.

Mieszkał w domu parafialnym przy ul. Jagiełły.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1, akt – Archiwum Państwowe

Franciszek Krawczyński (stoi 1. z lewej) w lazarecie podczas I wojny Światowej

Uroczystość 25-lecia małżeństwa państwa Krawczyńskich. Z lewej siedzą ks. Teodor Nogala i Katarzyna Ciesielska. Z tyłu od lewej stoi Leon Hoppe – Powstańiec Wielkopolski z żoną Marianną. Z prawej 3. Jadwiga Trąbka (bratowa Anny Krawczyńskiej) – żona powstańca Franciszka Trąbki

Dom parafialny przy ul. Jagiełły, gdzie mieszkał Franciszek Krawczyński z żoną

w Poznaniu (nr zespołu 884), książki Stanisława Malepszaka *Luboń i okolice...*, Luboń 2002 r., informacji państwa Wandy i Stanisława Jazdończyków; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 162.

Paweł Wolniewicz

KRUKOWSKI CZESŁAW

(1899-1978)

Księgowy, ppor. WP.

Ur. 27.06.1899 r. w Jarocinie, ojciec Franciszek, matka Joanna z d. Skotnik.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 10.01.1919 r. jako ochotnik kompanii jarocińskiej. Był żołnierzem 1. Pułku Strzelców Wielkopolskich (późniejszego 55. Pułku Piechoty). Wziął udział w walkach z Ukraińcami o Lwów, uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Zdemonizowany w stopniu plutonowego.

Uczestnik wojny obronnej 1939 r. Wieloletni pracownik zakładów w Luboniu. Zmarł 28.05.1978 r. w Mosinie

Mieszkał w Luboniu przy ul. Poznańskiej 9 (Armii Poznań), później w Mosinie przy ul. Paderewskiego.

Odznaczenia: Odznaka Wojsk Wielkopolskich, Odznaka Orłęta, Odznaka

Wojsk Wschodnich, Krzyż Litewsko-Białoruski, Medal Niepodległości, Odznaka Grunwaldzka, Medal Zwycięstwa i Wolności, Wielkopolski Krzyż Powstańczy.

Należał od 10.04.1947 r. do powojennego Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 6432), później do ZBoWiD-u, Koło Mosina.

Na podstawie akt ZPW 1918-19, Koło Żabikowo (AP w Poznaniu, nr zespołu 884). Publikacja *Powstańcy Wielkopolscy z Mosiny i okolic*, str. 20; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 164.

Robert Wrzesiński i Piotr P. Ruszkowski

KRUPKA FRANCISZEK

(1902-1987)

Powstaniec wielkopolski, robotnik rolny, ppor. WP.

Ur. 23.03.1902 r. w Jeziorkach (dziś gmina Stęszew), ojciec Michał, matka Michalina z d. Szymańska. Miał siedmioro rodzeństwa: dwie siostry – Stanisławę i Katarzynę oraz pięciu braci – Stanisława, Antoniego, Jana, Michała i Stefana. Ukończył 4 klasy szkoły powszechnej w Jeziorkach. Do 17 roku życia pracował w majątku w Jeziorkach.

Walczył w Powstaniu Wielkopolskim. – *28.12.1918 roku wstąpiłem do wojska jako ochotnik do Kompanii Bukowskiej, którą dowodził porucznik Szulc Franciszek. Walczyłem z bronią w rękę przy zdobywaniu Nowego Dworu, przy Prostyni, Zbąszyniu i okolicach.* – pisze w odręcznym życiorysie sporządzonym w styczniu 1974 r., załączonym do akt ZBoWiD. Jako młodociany został przeniesiony do innych zadań. – *W kwietniu*

Franciszek Krupka w sile wieku

1919 byłem w Rawiczu, pełniłem służbę na pograniczu. W 20 roku grudeń byłem zwolniony. – dalej podaje. Jak wspomina rodzina – dziadek czynnie odpowiedział na apel marszałka Józefa Piłsudskiego i walczył też w wojnie polsko-bolszewickiej, o czym z powodów politycznych nie wspomina w życiorysie pisanym w dobie PRL-u. Po powrocie ze wschodu w 1921 r., przez pewien okres był bez pracy, znalazł jednak zatrudnienie w poprzednim miejscu – folwarku ale już u polskiego

Franciszek Krupka w późniejszym wieku

Przed domem w Jeziorkach, na krzesłach siedzą Maria i Franciszek Krupkowie, pomiędzy nimi najmłodszy syn Stefan, z prawej widać starszego Edmunda. W tle po lewej zabudowania folwarczne

Małżonkowie Maria i Franciszek Krupkowie

dziedzica Stefana Dąbrowskiego w Jeziorkach. Majątek liczył 1 434 hektary i posiadał własną gorzelnię.

W 1923 r. (15 stycznia) powołany został na jeden rok do czynnej służby wojskowej (stopień – szeregowiec). Po wojsku nadal pracował na folwarku w Jeziorkach, a po II wojnie światowej, do 1966 r. czyli do pójścia na emeryturę, jako brygadzysta w znacjonalizowanym

Grób Franciszka i Marianny Krupków na cmentarzu w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

Prawdopodobnie przedwojenne dożynki w majątku w Jeziorkach, przed pałacem dziedzica Stefana Dąbrowskiego. Franciszek Krupka stoi z prawej w ciemnym garniturze (opatrzony nr 11), centralnie po prawej stronie od żołnierza w mundurze, w ciemnych włosach, córka Teresa, a w górnym rzędzie 4. z prawej – syn Franciszek

już Państwowym Gospodarstwie Rolnym (PGR) Jeziorki.

24.08.1939 r. został powołany do 6. Pułku Artylerii Ciężkiej we Lwowie. Walczył m.in. pod Sądową Wisznią. Z niewoli wrócił w listopadzie 1939 r.

Po przejściu na emeryturę, w 1967 r. zamieszkał w Luboniu. Zm. 19.08.1987 r., pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Był dwukrotnie żonaty. W 1924 r. z Marią z d. Finc (zm. we wrześniu 1963 r., pochowana w Słupi koło Sęszewa). Mieli pięcioro dzieci: Stanisław, Teresa i Jadwiga (bliźniaczki), Franciszek oraz Stefan.

Pod koniec życia mieszkał w Luboniu przy ul. Sikorskiego 29/24.

Za udział w Powstaniu Wielkopolskim, w 1972 r. awansowany do stopnia podporucznika.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (C-73-728 – 17.12.1958 r.),

Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1128-75-63 – 7.,08.1975 r.), Medal za Warszawę (nr 151287 – 2.04.1967 r.).

Należał od 1958 r. do ZBoWiD-u, Koło Sęszew (nr 214690, leg. 305184), później Koło Żabikowo (leg. 0576540).

Na podstawie akt ZBoWiD, Koło Żabikowo i Koło Sęszew, informacji wnuczki – Heleny Maciejewskiej zdobytych przez Pawła Wolniewicza; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 164; „Powstańcy Wielkopolscy – Biogramy uczestników tom VII” str. 104 – biogram Stanisława Osowskiego, Andrzej Kopa – „Spis biorących udział w Powstaniu Wielkopolskim”, Poznań 1928; „Rocznik Historyczny Lubonia”, Piotr P. Ruszkowski, t. 2, str. 106; Aktu zgonu nr 81/1987 USC Luboń

Piotr P. Ruszkowski

KRYGER WŁADYSŁAW

(1897-1947)

Władysław Kryger w mundurze pruskim - 1918 r.

Ur. 15.10.1897 r. w Skokach, pracownik kolejowy, plut. WP. Występuje też w dokumentach zapis nazwiska Krüger.

Wcielony do armii pruskiej walczył w 11 kompanii 30. Pułku. Od 2.01.1919 r. uczestnik Powstania Wielkopolskiego w kompanii obornicko-ludomskiej. Walczył pod dowództwem por. Twardowskiego, a później ppor. Maksymiliana Soldendhofa w: Czarnkowie, Chodzieży, Jabłonowie, Kruszewie, Walkowicach i wzdłuż Noteci. Miał stopień plutonowego.

Pracował na kolei przy transportach towarowych. Zginął tragicznie na torach w okolicy wiaduktu na ul. Powstańców Wlkp. Wracając o zmroku koleją do domu, poprosił jak zwykle kolegę, by zwolnił prędkość, a on wyskoczy. Traf chciał, że z przeciwnej strony nadjechał pociąg z Kościana do Poznania. Dostał się pomiędzy dwa jadące składy, a podmuch powietrza porwał rozpięty płaszcz i wciągnął go pod koła. Córka Krystyna dobrze pamięta noc, gdy kolega ojca, kolejarz o nazwisku Henzel,

Pocztówka z I Wojny Światowej – Władysław Kryger (leży z lewej) – 1918 r.

zastukał w okno i powiadomił rodzinę. Szczątki ciała zbierano na przestrzeni kilkuset metrów. Tragedia miała miejsce jesienią 23.10.1947 r. – dokładnie tydzień po 50. urodzinach. Został pochowany w Żabikowie.

Ożenił się z Klarą Kaletą (ur. 12.08.1904 r., zm. w 1985 r.). Zamieszkali w Pacholewie, powiat Oborniki, później w Żabikowie. Dzieci: Nikodem (ur. 11.02.1925 r.), Czesław (ur. 24.06.1926 r.), Michał (ur. 29.09.1927 r.), Urszula i Krystyna (ur. 1.06.1931 r.).

Mieszkał od 1933 r. w Żabikowie przy ul. Białkowskiego 13 (22 Lipca), po dwóch latach na ul. Skóry 9.

Należał od 10.01.1937 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884), informacji córki Krystyny Gumnej-Sobali; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 164.

Robert Wrzeński, Piotr P. Ruszkowski

Leon Krygier w 1928 r.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik 27.12.1918 r. Walczył na terenie powiatów wrzeńskiego, okolic Gniezna i Zdziechowa. Około 22.01.1919 przybył do Poznania, gdzie został skierowany do 1. pułku artylerii, z którym uczestniczył w walkach pod Zbąszyniem. Następnie przeniesiono go do 7. dywizji artylerii konnej, działania wojenne w okolicach Bydgoszczy.

Walczył także na frontach ukraińskim i litewsko-białoruskim.

Mianowany do stopnia plutonowego.

W okresie międzywojennym i w czasie okupacji pracował fizycznie w Cegielni Żabikowo u Fechnera. Po zakończeniu wojny pracował w charakterze adiunkta na PKP. Córka wspomina, że był wielkim społecznikiem – pomagał mieszkańcom Lubonia. Zmarł

KRYGIER LEON

(1898 – 1955)

Pracownik PKP, ochotnik oddziałów wrzeńskich, plut. WP.

Ur. 25.06.1898 r. w Szemborowie koło Wrześni, ojciec Mikołaj, matka Helena z Kantorczyków. Po ukończeniu szkoły podstawowej uczył się dalej i zdobył zawód tapicera lecz pracował jako spawacz w firmie „Stomil” na Starołęce.

Od 1916 służył w armii pruskiej (56 pułk artylerii w Lesznie). Wysłany na front zachodni, zwolniony 14.12.1918.

Przed domem na ul. Żabikowskiej 66, od lewej: Marian (syn), Janina (żona), Maria i Bożena (córki), Leon Krygier

20.02.1955 r., pochowany w grobowcu rodzinnym na cmentarzu w Żabikowie.

Dwukrotnie żonaty. Brak danych o pierwszej żonie i dacie ślubu. Z pierwszego małżeństwa miał dwóch synów: Mariana i Zdzisława (zginął w czasie okupacji zamordowany w Oświęcimiu). Po raz drugi ożenił się 22.12.1928 r. w Poznaniu z krawcową Janiną Filipowicz (ur. 25.12.1905 r. w Blizanowie, powiat Kalisz). Dzieci z drugiego małżeństwa: Bożena Zielińska (ur. 08.03.1937 r.), Maria Skorupska (ur. 08.03.1940 r.).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Żabikowskiej 66 (obecnie na miejscu tego domu znajduje się centrum handlowe „Pajo”). Adres z 1935 r. Żabikowo, ul. Poznańska 4

Leon Krygier

Otrzymał (27.12.1948 r.) Dyplom Uznania Za Czynny Udział w Akcji Zbrojnej w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919. Także Medal za wojnę 1912-1921, Medal za pracę

17 maja 1928 r. na spacerze w Puszczykowie Leon i Janina Krygierowie (z prawej) w towarzystwie Wincentego i Marii Garsteckich z Żabikowa

Dyplom uznania formatu 30x40 cm z okazji 30. rocznicy Powstania Wielkopolskiego dla Leona Krygiera zweryfikowanego pod nr 3583

społeczną (okręgowego komisarza spisowego).

Należał od 18.09.1932 r. do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-19 Koło Żabikowo (leg. nr 3583, dyplom nr 206 nr 7822).

Na podstawie akt Centralnego Archiwum Wojskowego syg. AP OD-RZUC. 12.06.35. i informacji córki Marii Skorupskiej; „Luboniańskie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 166.

Paweł Wolniewicz

KRZEMIŃSKI PIOTR

(1892-?)

Ur. 4.09.1892 r. w miejscowości Praszka, powiat Wieleń. Pracował jako rzeźnik.

Od 15.12.1918 r. należał do oddziałów poznańskich, zapewne do Straży Ludowej. Następnie służył w 1. Pułku II. Batalionie Obrony Krajowej w stopniu szeregowca.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Kilińskiego 4.

Należał od 27.10.1937 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 22684), później był członkiem Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo. W powojennych aktach związków kombatanckich w Luboniu nie występuje.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo, ZPW 1918-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Luboniańskie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 167.

Robert Wrzesiński

KRZYŻOSTANIAK ANTONI

(1894-1973)

Antoni Krzyżostaniak

Pracownik Straży Celnej, ochotnik oddziału kościańskiego działacz samorządowy, ppor. WP.

Ur. 24.11.1894 r. w Rąbinu powiat Kościan, ojciec Wojciech, matka Józefa z d. Mochalska.

Skończył 7 klas Szkoły Podstawowej w Rąbinu i 2 lata szkoły handlowej w Poznaniu (w zawodzie kupiec). Wymigrował do Herne w Westfalii, gdzie pracował jako ślusarz. 1.08.1914 r. został wcielony do armii pruskiej, do 39 pułku piechoty w Düseldorfie. Uzyskał stopień sierżanta. Podczas wojny w 1918 r. uciekł z Berlina w rodzinne strony.

Od 5.01.1919 r. jako ochotnik przystąpił do Powstania Wielkopolskiego. Walczył pod: Leszmem, Krzywiniem, Osieczną, Miejską Górką. Jego dowódcą był por. Sikora, a później kpt. Kopa, czyli prawdopodobnie służył w 10. Pułku Strzelców Wielkopolskich (późniejszym 68. Pułku Piechoty Wielkopolskiej). W życiorysie pisanym w czasach PRL-u na potrzeby ZBoWiD-u nie ma zapisu o walkach na innych frontach np. wojnie polsko-bolszewickiej. Pan Antoni zapisał, że po walkach został wcielony do Szkoły Podoficerskiej w Śremie, Jarocinie. Miał stopień starszego sierżanta. Od 1.09.1920 r. do 15.02.1921 r. był kierownikiem taboru i magazynów w obozie jenieckim w Strzałkowie. Po odbyciu służby wojskowej od 1921 r. do 1936 r. (emerytury) pracował w Straży Celnej i z psem patrolował granicę. Najpierw ukończył kurs Straży Celnej w Wieleniu. Później przebywał na Górnym Śląsku na placówkach: Łystki, Bielszowice i Pawłów pow. Rybnik. W 1929 r. zorganizował koło „Strzelca” w Łystkach i był jego sekretarzem. W 1937 r. otrzymał Krzyż Niepodległości z Mieczami. We wniosku na to odznaczenie napisano: *W latach 1911-1914 przebywając na obczyźnie zorganizował „Sokoła”, którego był prezesem. Zorganizował koło śpiewu. W końcu listopada 1918 r. wyruszył z drużyną Sokołów do Poznania. Podczas przejazdu aresztowany w Berlinie. Zbiegł z aresztu na początku stycznia 1919 r. Potem jako ochotnik w wojnie polsko-bolszewickiej. W czasie II Wojny Światowej był zatrudniony w niemieckiej firmie LCGW w Poznaniu. Po oswobodzeniu do 15.01.1960 r. pracował w Fabryce HCP w Poznaniu. Pracował też jako kopacz na cmentarzu parafialnym. Nie należał do partii, ale zaangażowany był w pracę społeczną. Przez 6 lat (1955-1960 r.) był ławnikiem w Powiatowym Sądzie*

Antoni Krzyżostaniak podczas służby w straży celnej

w Poznaniu. Przez 5 lat (1962-1967) pełnił funkcję przewodniczącego Komitetu Blokowego nr 2. Przez 5 lat (1962-1967) był też radnym Miejskiej Rady Narodowej w Luboniu. Z relacji rodziny wynika, że Antoni Krzyżostaniak przekazał też grunty dla parafii.

Zmarł 13.02.1973 r., pochowany w rodzinnej mogile w Żabikowie na centralnym miejscu obok ks. Nogali.

Ożenił się 22.10.1922 r. z Eleonorą, syn Antoni (ur. 08.12.1923 r., zm. 19.10.1993 r.).

Mieszkał obok cmentarza, na ul. Cmentarnej 20 (30). Później sprzedali dom i zamieszkali w blokach przy ul. Żabikowskiej.

Odznaczenia: Krzyż Niepodległości z Mieczami, Krzyż Zasługi, Krzyż

Grób Antoniego Krzyżostaniaka w Żabikowie opatrzony tabliczką powstańczą fot. Piotr P. Ruskowski

Ochotniczej Armii Polskiej, Medal Dziesięciolecia Odzyskania Niepodległości, Odznaka Grunwaldu, Odznaka Strzelecka III klasy, Wielkopolski Krzyż Powstańczy (06.02.1974 r., 151-106).

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Należał od 16.07.1970 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 231425, leg. 15715).

Na podstawie: Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie (akta odznaczeniowe ap. 7650); akta ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, informacji synowej Krystyny Krzyżostaniak. Publikacja „Wieści Lubońskie” 12-2008 r. str. 31; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 168.

Robert Wrzesiński, Janusz Karwat

KSIĄŻKIEWICZ WŁADYSŁAW

(1898-?)

Ur. 1.04.1898 r. w Poznaniu, robotnik.

Służył w Straży Ludowej. Od 28.01.1919 r. był żołnierzem 15. Kompanii Telegraficznej. Miał stopień szeregowca.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Wrzosowej 11.

Odznaczenie: Medal za Wojnę 1918-1921.

Należał od 2.10.1932 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 4985, nr dypl. 510, nr arch. 8169).

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 169.

Robert Wrzesiński

KUBIAK FLORIAN

(1902-1956)

Ur. 4.04.1902 r. w Żabikowie. Wykonywał zawód siodlarza.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 15.01.1919 r., był kapralem.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Kościuszki 58.

Odznaczenia: Krzyż Walecznych, Medal za Wojnę 1918-1921.

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo. Od 26.04.1947 r. był członkiem powojennego Związku

Grób Floriana Kubiaka w Żabikowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 3576).

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo, ZPW 1918-1919, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonia nie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 169.

Robert Wrzesiński

KUBIAK JÓZEF (1896 – 1980)

Pracownik PKP, ochotnik oddziałów pleszewskich, ppor WP.

Ur. 18.11.1896 r. w Kucharkach powiat Pleszew, ojciec Michał, matka Ludwika z d. Jankowska. Po ukończeniu szkoły podstawowej udał się w 1912 r. w poszukiwaniu pracy do Niemiec (do Hombruch-Barop), gdzie pracował jako górnik. W 1915 r. został wcielony do wojska pruskiego na front francuski, został ranny w 1918 r. W październiku powrócił do kopalni w Hombruch i został przydzielony m.in. do pilnowania jeńców wojennych. Jak pisze w życiorysie znajdującym się w Centralnym Archiwum Wojskowym w związku z wnioskiem

o nadanie Krzyża i medalu niepodległości z 1935 r. *W czasie urlopu poznałem trzech Polaków tegoż obozu i przewiozłem ich do Skalmierzyc, skąd udali się do Piotrkowa ich miejsca zamieszkania.*

Podczas urlopu w rodzinnych Kucharkach dowiedział się o tajnym organizowaniu oddziału pod dowództwem ppor. Ludwika Bocińskiego i w końcu grudnia 1918 r. wstąpił jako ochotnik do batalionu pleszewskiego. Z bronią w rękę, rozbrajali we wsiach celników i żandarmów niemieckich. Na wezwanie ppor. Bocińskiego brał udział w zajęciu koszar 55. Baonu Piechoty Niemieckiej. Brał też udział w walkach o Krotoszyn, Zduny, Kochale, Piaski. Następnie został przeniesiony do 3. Pułku Wojsk Kolejowych do Poznania. W życiorysie znajdującym się w CAW jest zapis, iż walczył o wschodnie granice i w wojnie polsko-bolszewickiej o Lwów, Hodorów, Złoczew, Równe, Kijów i Warszawę. Z wojska zwolniony 10.08.1922 r. Stopień wojskowy – szeregowiec.

W marcu 1923 r. rozpoczął pracę na kolei, był telegrafistą i konduktorem peronowym m.in. na stacji Tama Garbarska w Poznaniu. W 1931 r. dokończył się w 7-klasowej szkole podstawowej w Poznaniu. Podczas okupacji niemieckiej (II Wojna Światowa) nadal pracował na kolei w Poznaniu. Po opuszczeniu przez

Grób Józefa i Agnieszki Kubiaków na cmentarzu w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

Niemców dworców kolejowych w Luboniu i Dębcu, pomagał społecznie przy naprawie torów i mostów by przywrócić sprawność linii. 1.01.1958 r. został przeniesiony na rentę. Zmarł 23.10.1980 r., pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się 12.04.1920 r. z mieszkanką Lubonia – Agnieszką Ziętek (ur. 10.01.1899 r., zm. 7.11.1991 r.).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Dzierżyńskiego 35 (Armii Poznań).

Odnaczenia: Odznaka Wojsk Wielkopolskich (leg. nr 3492); Wielkopolski Krzyż Powstańczy (18.12.1958 r., nr C-74753), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (21.12.1972 r., nr 1595-72-82).

Należał od 1958 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 213451, leg. 239459).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; Dokumentów Centralnego Archiwum Wojskowego; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 170.

Aleksandra Siatka, Piotr P. Ruszkowski

KUBIAK JÓZEF

(1898 – 1976)

Pracownik techniczny, ochotnik z Żabikowa, działacz samorządowy, ppor. WP.

W latach 1948 – 1954 pełnił funkcję sołtysa gromady Żabikowo.

Ur. 25.01.1898 r. w Żabikowie, ojciec Józef, matka Marianna z d. Kuhn. W latach 1904 - 1912 uczęszczał do szkoły podstawowej w Żabikowie (SP nr 2), a po jej ukończeniu pracował jako robotnik w cegielni, do czasu powołania do armii pruskiej. 14.11.1916 r. został wcielony do zapasowego batalionu komendy poznańskiej – 46. Pułku Piechoty. Trafił 21.02.1917 r. do 2. kompanii

Józef Kubiak (ur. 1898)

Rekruci armii pruskiej w Międzychodzie (Birmaubum). Józef Kubiak – w środku

Ogólnopolski Związek Podoficerów Rezerwy, Koło w Żabikowie (lata 30. XX w.). Józef Kubiak (siedzi 2 z prawej oznaczony nr 9). Inni rozpoznani to: Jan Zaremba (1), Józef Wasielewski (4), Jan Skrok (5), Jan Budny – sekretarz (7), Wincenty Górniaczyk (18), Sierżant Józef (12), Michał Duszyński (20)

w Międzychodzie. 29.05.1917 r. został wysłany na front. Służył w 3. kompanii pp grafa Kirchbacha na dolnym Śląsku, gdzie przebywał do 22.08.1917 r. Następnie walczył we Flandrii (Belgia), m.in. pod Cambrei, i w wielkiej bitwie w Artois we Francji. 21.03.1918 r. został lekko ranny w lewą rękę. Przez 10 dni przebywał w szpitalu w twierdzy Kenigsberg (Królewiec). W sierpniu ponownie ranny, chorował na płuca i przeszedł przez kilka szpitali, trafiając ostatecznie w październiku do lazaretu rezerwowego we Freiburgu, skąd pojechał na urlop

Józef Kubiak

do Żabikowa. Do jednostki już nie wrócił, aż do zakończenia I Wojny Światowej.

Prawdopodobnie działał w Powiatowej Radzie Ludowej – okręg Fabiano-wo. Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił

Józef Kubiak z żoną Józefą w otoczeniu wnuków (1963 r.), w przydomowym ogródku na ul. Kościuszki 35. Od lewej: Roman, Bożena (Szymaniak), Andrzej – dzieci córki Genowefy (Kujawy), Danuta, Alicja, Bogdan, Zdzisław (z tyłu) – dzieci córki Teresy (Siłacz)

08.10.1972 r. – 15-lecie ZBoWiD-u, Koło Żabikowo. Józef Kubiak odbiera dyplom

Rodzina Kubiaków w ogródku – 1937 r., od lewej: Andrzej Białas (szwagier), Genowefa (córka), Anna Białas (matka żony), Kazimiera (córka), Józefa (żona), Józef Kubiak, Teresa (córka)

wojskową w stopniu kaprała pełnił do lipca 1921 r.

Po wojsku w 1921 r. podjął pracę w Zakładach Przemysłu Ziemiaczanego w Luboniu, gdzie pracował do 1963 r., w którym to jako majster przeszedł na emeryturę. W latach 1948 – 1954 pełnił funkcję sołtysa gromady Żabikowo, w latach 1951 – 1954 był też radnym Gminnej Rady w Żabikowie, natomiast

ochotniczo w Poznaniu 27.12.1918 r. Brał udział w oswobodzeniu poznańskiej Cytadeli oraz Ławicy pod dowództwem por. Henryka Kocimskiego. Służbę

po nadaniu praw miejskich, w latach 1954 – 1957 był radnym Miejskiej Rady Narodowej w Luboniu. Przez szereg lat, od 1945 r. był opiekunem społecznym. Zm. 06.01.1976 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Przed pomnikiem ofiar II Wojny Światowej na cmentarzu w Żabikowie. Józef Kubiak stoi 2 z lewej

Ożenił się w 1923 r. z Józefą Białas (ur.11.02.1905 r.) Dzieci: Władysław (ur.06.05.1924 r.), Teresa (ur.11.10.1925 r.), Genowefa (ur.26.12.1926 r.) i Kazimiera (ur.30.12.1932 r.).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Kościuszki 35.

Odnaczenia: Brązowy Krzyż Zasługi (1938 r.), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (1958 r. C-3095), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1967 r.), Odznaka 1000-lecia Państwa Polskiego, Medal 10-lecia Polski Ludowej (22.07.1955 r.).

Należał przed wojną do Związku Podoficerów Rezerwy, od 1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208725, leg.302383), od 11.04.1964 r. pełnił funkcję skarbnika Koła. W lutym 1945 r. wstąpił do PPS, a od 1958 r. (po zjednoczeniu) do PZPR.

Na podstawie akt ZBoWiD-u Koło Żabikowo, informacji i dokumentów od wnuczki – Hanny Kaźmierskiej (ur.1963 r.); „Wieści Lubońskie” 12-1994 r., str. 7 i 12-1999 r. str. 11; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 170; Andrzej Kopa – „Spis biorących udział w Powstaniu Wielkopolskim”, Poznań 1928;

Dom rodzinny Józefa Kubiaka na ul. Kościuszki 35. obecnie mieszka rodzina wnuczki Hanny i Jacka Kaźmierskich

Grób na żabikowskim cmentarzu w którym spoczywa m.in. Józef Kubiak
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Aktu zgonu nr 1/1976 USC Luboń.

Paweł Wolniewicz

KUBIAK SZCZEPAN

(1895-1978)

Obuwnik, ochotnik z kompanii grodzkiej, ppor. WP.

Ur. 25.12.1895 r. w Zaparcinie (dawny powiat poznański), ojciec Antoni, matka Franciszka z d. Nowak. Uczęszczał do szkoły podstawowej we Wronczynie, którą ukończył w 1910 r. Wyczyły się na obuwnika (szewca) i pracował w tym zawodzie do 1915 r., kiedy to został powołany do armii pruskiej. Walczył na froncie zachodnim. Zwolniony w grudniu 1918 r.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 04.01.1919 r. Brał udział w walkach pod: Wolsztynem, Babimostem, Kargową, Rakoniewicami, Chwalinem i Kopanicą. Służył w 2 kompanii grodzkiej pod dowództwem kpt. Lindy. W wojsku polskim pozostał w randze

Szczepan Kubiak

szeregowego do 1920 r. i walczył w 56 Pułku Piechoty.

W latach 1920-1930 pracował jako obuwnik w Urzędzie Umundurowania. Do 1967 r. (do emerytury) prowadził własny zakład szewski w Luboniu przy ul. Świerczewskiego 22. Jak wspomina w swoim życiorysie: *Po wyzwoleniu z okupacji hitlerowskiej naprawiał obuwie dla żołnierzy Armii Radzieckiej i Wojska Polskiego*. Od 1976 r. uznany za inwalidę pierwszej grupy. Zmarł 08.03.1978 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się w 1921 r. z Marianną. Dzieci: Stanisława (ur. 20.11.1922 r.) i Stanisław (ur. 20.04.1926 r.).

Mieszkał przy ul. Świerczewskiego 22 (3 Maja).

Odnaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (15.03.1958 r., nr C6261),

Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (30.10.1974 r., nr 1450-74-63).

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Należał od 01.10.1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208646, nr leg. 302304)

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 173.

Dorota Molińska

KUCHARCZAK ANTONI

(1900-1986)

Powstaniec wielkopolski w szeregach 1. Pułku Strzelców Wielkopolskich, Ppor. WP.

Ur. 08.06.1900 r w miejscowości Solec w powiecie Środa, ojciec Antoni, matka Magdalena z d. Ast.

Miał podstawowe wykształcenie.

W aktach ZBoWiD zostało odnotowane, iż podczas Powstania Wielkopolskiego służył w 1. Pułku Strzelców Wielkopolskich. Jako szlak bojowy Antoniego Kucharczaka zapisano Poznań - Ławica - Leszno.

Należy w tym miejscu przypomnieć, iż 1. Pułk Strzelców Wielkopolskich powstał dopiero 19.01.1919 r., zatem Antoni Kucharczak, stację lotniczą na Ławicy zdobywał w nocy z 05/06.01.1919 r. nie w tamtym pułku, lecz w szeregach jednego z oddziałów biorących udział w tej akcji. Były to: trzy kompanie SSiB pod dowództwem Bronisława Pinieckiego, dwudziałowy pluton artylerii K. Niezychowskiego, 50-osobowy oddział wywiadowczo-wykonawczy POWZP i oddział sanitarny. Akcją dowodził podporucznik Andrzej Kopa – komendant powiatu zachodniopoznańskiego. W szeregach tej wyprawy miał wielu

powstańców z Dopiewa oraz z Lubonia i Żabikowa.

W przypadku Leszna powstańcy nie byli w stanie zdobyć tego miasta, które w niemieckich rękach pozostawało do stycznia 1920 r.

1. Pułk Strzelców Wielkopolskich w okresie od 30.07 do 08.10.1919 r. wysłał patrole na froncie wielkopolskim pod Lesznem.

Kucharczak Antoni zmarł 06.09.1986 r.

Miał żonę Elżbietę.

Mieszkał też w Poznaniu przy ulicy Kossaka 10/4, później Jaworowej 46/8.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (C - 73733), Medal Zwycięstwa i Wolności (355631), Brązowy Krzyż Zasługi (25947/11164), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (K -3666 22.12.66).

Należał do Koła ZBoWiD w Luboniu 1 – przy Zakładach Chemicznych nr 214692, leg. 305186, potem 176825. (data na aktach ZBoWiD - 04.12.1976 r.).

Na podstawie akt ZBoWiD, Koło w Luboniu 1 – przy Zakładach Chemicznych.

Robert Wrzesiński

KUJAWA JAN

(1888-1973)

ppor. WP.

Ur. się 10.06.1888 r. w Poznaniu, ojciec Michał, matka Józefa

Powołany do armii pruskiej walczył w I wojnie światowej aż do jej zakończenia.

Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim, a następnie w wojnie polsko-bolszewickiej.

Zmarł w 31.12.1973 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Grób Jana Kujawy w Żabikowie;
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Ożenił się z Jadwigą z domu Jeruzalska (ur. 9.10.1893 r. w Sarbii, powiat Szamotuły, ojciec Antoni, matka Katarzyna, zm. w 1979 r.). Od 4.12.1976 r. podopieczna ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr ew. 470 839, leg. 8786). Dzieci: Kazimiera Kotlarek, Bolesław (wyemigrował do Niemiec, zabierając pamiątki po ojcu), Leon i Stefan (mieszkał przy ul. Dożynkowej 17).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Świerczewskiego 19 (3 Maja).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 oraz informacji wnuka – Romana Kotlarka; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 174; Aktu zgonu nr 1/1974, USC Luboń.

Paweł Wolniewicz, Piotr P. Ruszkowski

KUJAWSKI LEON

(1891-1981)

Pracownik PKP, ochotnik oddziałów poznańskich, ppor. WP.

Ur. 04.04.1891 r. we wsi Myszki powiat Gniezno, ojciec Szczepan, matka Stanisława z d. Polakiewicz. Po ukończeniu szkoły podstawowej zdobył zawód

Leon Kujawski

kowala i ślusarza. W 1914 r. został wcielony do armii pruskiej i brał udział w I Wojnie Światowej. Pod koniec grudnia 1918 r. przyjechał na urlop do rodziców, do rodzinnego Stężewka (powiat Pobiedziska). Uczestnicząc we mszy św., na skutek agitacji księdza Kazimierza Smorawińskiego postanowił przystąpić do Powstania Wielkopolskiego. Jak relacjonuje jego córka Urszula Kulińska: *Ojciec przyjechał do domu na urlop, na Święta Bożego Narodzenia i podczas mszy św. ksiądz z Wronczyna namawiał młodych mężczyzn, by przystępowali do Powstania Wielkopolskiego. Ojciec nie zastanawiał się długo i w mundurze armii pruskiej, z bronią wsiadł do pociągu i pojechał do Poznania aby przystąpić do powstania. Kiedy dotarł do Poznania*

– przy ul. Rolnej oddział powstańców wzięwszy go za Niemca, rozbroił go i uwięził w piwnicy, z której udało mu się uciec”. W powstaniu był od 29.12.1918 r. do 18.02.1919 r. Brał udział w zdobywaniu i przejściu koszar przy ul. Rolnej. Następnie w oddziałach powstańczych zajmował się łącznością. Bił się także pod: Inowrocławiem, Bydgoszczą, Świeckiem nad Wisłą.

Po zakończeniu Powstania mieszkał w Poznaniu, gdzie w okresie międzywojennym i w czasie okupacji oraz po zakończeniu II Wojny Światowej pracował na PKP, początkowo jako kowal, później jako ślusarz, a ostatecznie jako rewident wagonów. W 1931 r. przeniósł się z rodziną do Lubonia. 11.11.1972 r. mianowany został do stopnia podporucznika. Zm. 29.12.1981 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Wirach.

Leon Kujawski w armii pruskiej

Rodzina Leona Kujawskiego w 1925 r. na tle poznańskiej palmiarni. Żona Maria z córką Urszulą siedzi z lewej, stoi syn Marian

Maria Roesler późniejsza żona Leona Kujawskiego

Ożenił się w 1921 r. z Marią z d. Roesler (ur. 27.05.1887 r. w Grodzisku Wlkp., ojciec Leon, matka Jadwiga z d. Brukarzewicz (w czasie powstania naprawiała odzież powstańcom), zm. 17.08.1968 r. w Luboniu,

Dom Leona Kujawskiego przy ul. 1 Maja 27

pochowana na cmentarzu w Wirach). Dzieci: Marian (ur. 12.08.1922 r.), Urszula (ur. 23.09.1924 r.; w latach 30. uczęszczała do SP nr 4 w Lasku, do jednej klasy ze swoim przyszłym mężem – Janem Kulińskim, także synem powstańca; od lutego 1974 r. do marca 1985 r. pracowała w tejże szkole w charakterze intendentki), Jan (ur. 22.06.1927 r.).

Mieszkał w Luboniu przy ul. 1 Maja 27.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (30.10.1974 r., nr 1450 7468)

Należał do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 przy Zakładach Chemicznych w Luboniu.

Na podstawie informacji uzyskanych od córki Urszuli oraz wnuka Zbigniewa - Kulińskich; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 174.

Paweł Wolniewicz

Grób Leona i Marii Kujawskich w Wirach
fot. www.wiry.pro-gis.pl

 KULIŃSKI FRANCISZEK
(1895-1977)

Kapral Franciszek Kuliński fragment zdjęcia grupowego z 1928 r.

Kolejarz, ochotnik oddziałów węgrowskich, ppor WP.

Ur. 07.07.1885 r. w miejscowości Prusiec powiat Wągrowiec, ojciec Stanisław, matka Franciszka z d. Tylczyńska. W 1902 r. rozpoczął szkołę podstawową w Skrzetuszynie powiat Oborniki Wlkp., którą ukończył w 1909 r. Z zawodu palacz kotłów. Do I Wojny Światowej był przy rodzicach. W 1915 r. wcielony do armii pruskiej, skąd po zakończeniu I Wojny wrócił do rodzinnego domu.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik 02.01.1919 r. do kompanii węgrowskiej pod dowództwem ppor.

Maksymiliana Bartscha, komendanta Kowalskiego, brał udział w walkach pod Chodzieżą, Szamoninem, Kcynią, Budzynie i Nakłem. Później przydzielony do 60 Pułku Piechoty, pod dowództwem mjr. Grabowskiego był na froncie Jazieniec-Obra pod Wolsztynem. Walczył również w 58 pp (4 Pułk Strzelców Wielkopolskich), 02.01.1921 r. został zwolniony do rezerwy.

Po zwolnieniu z wojska w latach 1921-1927 pracował w rolnictwie. W 1928 r. zatrudniony został na PKP w Poznaniu, gdzie jako kolejarz pracował do 1958 r. Od 01.07.1958 r. emeryt kolejowy. Mianowany został do stopnia podporucznika 26.04.1972 r. Zmarł 24.04.1977 r. w Luboniu przeżywszy 82 lata, pochowany na cmentarzu w Wirach.

Ożenił się w 1923 r. z Franciszką Stróżewską (ur. 05.05.1898 r. w Żelicach powiat Wągrowiec, zm. 20.09.1978 r., ojciec Michał, matka Józefa z d. Stępnia). Dzieci: Jan (ur. 21.06.1924 r., walczył w II Wojnie Światowej, ożenił się z Urszulą – córką powstańca Leona Kujawskiego), Władysław (ur. 18.06.1926 r.), Helena (ur. 04.01.1928 r.) oraz Irena (ur. w 1931 r., przeżyła tylko 3 miesiące; w jej

Rodzina Kulińskich, od lewej: córka Helena, syn Władysław, żona Franciszka, Franciszek, syn Jan

Rezerwa Plutonu Łączności 34 pp w 1928 r. Franciszek Kuliński siedzi 2 z lewej

grobie rodzice zakopali dokumenty dotyczące Powstania Wielkopolskiego).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Sobieskiego 54 (dom już nie istnieje).

Odznaczenia: Medal Niepodległości (leg. nr 33052), Odznaka Pamiątkowa 58 pp (4. Pułku Strzelców Wlkp.)

(1937 r., leg. 4497), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (17.12.1958 r., C-73736), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (30.10.1974 r., nr 1450-74-68).

Należał do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-19 (nr 276/25419), od 19.09.1958 r. do ZBoWiD-u, Koło

Uroczystość odznaczenia Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski 30.10.1974 r., m.in. dwóch lubonian: Franciszka Kulińskiego – 8 z prawej (z laską) i Leona Kujawskiego – 9 z prawej

Przyszła żona Franciszka Kulińskiego (pierwsza z lewej) na zdjęciu z nieznanymi osobami

Żabikowo (nr 214691, leg. 305185), od 1930 r. do związków zawodowych ZZK.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo oraz informacji udzielonych przez rodzinę: syna – Jana, synową – Urszulę i wnuka Zbigniewa Kulińskich; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 176.

Patrycja Szkudlarek, Paweł Wolniewicz

Grób Franciszka Kulińskiego w Wirach
fot. www.wiry.pro-gis.pl

KWAŚNY FRANCISZEK

(1892-1965)

Franciszek Kwaśny w 1939 r.

Urzędnik, członek Straży Ludowej w Poznaniu, uczestnik walk na froncie zachodnim powstania.

Reanimował śmiertelnie rannego kolegę z Westfalii – Franciszka Ratajczaka.

Ur. 19.08.1892 r.

w Sławiu, powiat Poznań, ojciec Antoni, matka Michalina. Szkołę podstawową ukończył w Sławiu. Od 1.04.1908 r. do 1.10.1911 r. uczył się u mistrza ślusarskiego – Haina w Poznaniu i 13.10.1911 r. zdał egzamin

Franciszek Kwaśny w 1948 r.

Franciszek Kwaśny w armii pruskiej

czeladniczy w Izbie Rzemieślniczej w Poznaniu. Później był mistrzem w zawodzie ślusarza maszynowego.

W 1912 r. wyjechał do Essen w Westfalii. Podjął tam pracę w zakładach Kruppa przy produkcji amunicji. Powołany do armii pruskiej podczas I Wojny Światowej służył od 2.10.1914 r. do 15.10.1918 r. w 7. Pułku Piechoty. Był na froncie wschodnim. Po powrocie z Niemiec mieszkał z rodziną w Poznaniu kolejno na ulicach: Patrona Jackowskiego, ks. Wawrzyniaka, Villi Górczyn.

27.12.1918 r. będąc w Straży Ludowej (Poznań V), brał udział w walkach ulicznych przy wyzwaniu Poznania. Szedł z powstańcami ulicami (obecne nazwy) Ratajczaka, Podgórną, Młyńską oraz

innymi w celu zdobywania broni i amunicji. Jak podaje w spisanej informacji, był świadkiem śmiertelnego ranienia swojego kolegi – Franciszka Ratajczaka, którego poznał jeszcze w Westfalii. Wg relacji wyglądało to tak: *Szli z Ratajczakiem i jeszcze jednym kolegą. Pierwszy kolega, za nim Ratajczak, 2-3 kroki dalej – Franciszek Kwaśny. Nagle padł strzał i kula raniła Ratajczaka. Nieprzytomnego zaniecono do bramy, a Franciszek Kwaśny próbował go reanimować.* 6.01.1919 r. był w szeregach powstańców zdobywających lotnisko na Ławicy. Następnie uczestniczył w działaniach zbrojnych pod Zbąszyniem. Zapisano w książeczce wojskowej, że od 27.12.1918 r. do 16.07.1919 r. służył w Baonie Zapasowym 57. Pułku Piechoty Wielkopolskiej

Książka – „Prawidła życia chrześcijańskiego dla każdego wieku i stanu” napisana przez ks. Ojca Bitschnau, przetłumaczona na język polski przez ks. Józefa Janiszewskiego, wydana w Przemyślu w 1911 r. Z niej Franciszek Kwaśny uczył swoje dzieci zasad życia. W 2018 r. córka Longina Krawczyk książkę ofiarowała Muzeum Archidiecezjalnemu w Poznaniu

Ślub Władysława Kwaśnego – syna Franciszka z Marią z domu Nowacka – Luboń 1938 r. U dołu z prawej rodzice pana młodego Stanisława (z córką Longiną w poduszce na kolanach) i Franciszek

Stanisława i Franciszek Kwaśni w ogrodzie – 1964 rok

(pierwotnie 3. Pułku Strzelców Wielkopolskich). Podczas walk został ranny – miał postrzelone lewe biodro oraz rękę. Na skutek komplikacji, po trzech operacjach trzeba było rękę amputować. Miał stopień szeregowego.

Od 24.11.1919 r. był zatrudniony w Zakładach Naprawczych Taboru Kolejowego w Poznaniu. Po zdaniu matury w 1920 r. został głównym księgowym w ZNTK, gdzie pracował do 1939 r. W międzyczasie 30.12.1932 r. komisja lekarska przy Starostwie Powiatowym w Poznaniu uznała go za inwalidę wojennego z 15% utratą zdolności do pracy.

Podczas okupacji hitlerowskiej pracował jako kierownik poczty w Żabikowie na obecnym placu błogosławionego Edmunda Bojanowskiego. Niemcy mianowali go społecznym opiekunem rodzin jeńców wojennych, więźniów obozów koncentracyjnych, w tym także

fortu VII i obozu w Żabikowie. Pisał do władz okupacyjnych listy w sprawach o umożliwienie widzenia z uwięzionymi, przekazywania im paczek, korespondencji itd. Starał się też o pomoc dla tych rodzin. Jak przekazuje córka, jego pisma były tak dobrze redagowane, że większość spraw załatwiał pozytywnie. Narażając się przechwytywał też listy przychodzące od uwięzionych, by nie były czytane przez okupanta. Przechowywał je w pracy – na pocztce – pod biurkiem. Potem wraz z córką Gertrudą, ukryte pod ubraniem, dostarczał do adresatów. Gdy starsza córka skończyła 12 lat, z obawy przed wywiezieniem jej na przymusowe roboty do Niemiec, listy przynosił z drugą córką – 5-letnią wówczas Longiną. Niemcy wyznaczili go także do nadzorowania prac polowych (tzw. Einsatz). Kiedy kobiety prosiły, by zwolnił je do domu, kazał im iść, ale gdyby ktoś je zatrzymał, nie kazał mówić, że wyraził na to zgodę. Na skutek donosu 3-4 razy gestapo robiło w domu rewizję, szukając dokumentów potwierdzających jego udział w Powstaniu Wielkopolskim. Niemcy, którzy przyjeżdżali na koniach przestawiali meble, nakłuwali ziemię w ogrodzie. Na czas rewizji Franciszek Kwaśny uciekał z domu. Tymczasem dokumenty były przechowywane pod korzeniami jałowca w dużej, obciętej butelce po winie, wprowadzanej specjalnie wykonanym 1,5-metrowym tunelem. Powstańcze pamiątki wyjęte zostały dopiero po wojnie. Po wyzwoleniu w 1945 r. ponownie pracował jako księgowy w ZNTK. Udzielał się także społecznie. Kiedy w szkole w Lasku zostały zdjęte krzyże ze ścian i dzieci przestały mieć lekcje religii, wraz z Genslerem i Adamskim poszedł interweniować w tej sprawie robiąc awanturę kierownikowi Śliwińskiemu. Po tym incydencie kierownik własnoręcznie

przyniósł z piwnicy krzyże i powiesił je z powrotem, zdejmując portrety Bieruta, Rokossowskiego i Stalina, a dzieci nadal nauczano religii. Ponieważ nie należał do PZPR, stracił posadę w biurze i od 18.06.1953 r. został przeniesiony w ZNTK na stanowisko kowala-kotlarza. Ze względu na niepełnosprawność trudniej mu było teraz pracować. Na emeryturę przeszedł w 1955 r. Zm. 12.07.1965 r. w Luboniu, pochowany został na cmentarzu we Wirach.

Ożenił się 16.09.1913 r. w Essen ze Stanisławą Łuczak (ur. 4.11.1895 r. w Śmiglu, zm. 4.08.1972 r.). Dzieci: Władysław (ur. 9.07.1914 r., zm. 1996 r.), Maria Józefa (ur. 26.11.1915 r., zm. 2003 r.), Franciszek (ur. 25.09.1917 r., zm. 11.07.1918 r.), Józef (ur. 5.05.1920 r., zm. 1924 r.), Leonard (ur. 20.01.1922 r., zm. 1965 r.), Anna (ur. 1.07.1923 r., zm. 25.06.1924 r.), Wiktor (ur. 9.02.1925 r., zm. 1977 r.), Gertruda (ur. 6.02.1927 r., zm. 2005 r.), Longina po mężu Krawczyk (ur. 7.11.1938 r.).

Mieszkał od 1925 r. w Lasku przy ul. Wawrzyniaka 6 (następnie nr 8).

Odnaczenia: Medal za wojnę, Wielkopolski Krzyż Powstańczy.

Należał od 1919 r. do Związku Zawodowego Pracowników Kolejowych Rzeczypospolitej Polskiej. Od 11.12.1933 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych 1914-1919 (nr ewid. 8074, dypl. 1196, nr arch. 8825), od 24.02.1947 r. do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-19 w Poznaniu (leg. 3604), ZBoWiD-u.

Na podstawie: informacji córki Longiny Krawczyk, dokumentów rodzinnych, informacji o przebiegu walk spisanej przez Franciszka Kwaśnego; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 178.

Robert Wrzesiński

KWIATKOWSKI SZCZEPAN (1898-1973)

Kowal, ochotnik batalionu dopiewskiego, ppor. WP.

Ur. 10.12.1898 r. w Sędzinach powiat Szamotuły, ojciec Wojciech, matka Weronika z d. Nowicka. Od 6 roku życia uczęszczał do szkoły podstawowej na Dębcu, ucząc się w języku niemieckim. Po ukończeniu szkoły został przy rodzicach. W październiku 1916 r. powołany do wojska pruskiego, służył w 5. Pułku Artylerii Ciężkiej na Sołacz, biorąc też udział na froncie zachodnim aż do kapitulacji Niemiec. 23.12.1918 r. został zwolniony i wrócił do domu.

26.12.1918 r. udał się do Dopiewa, gdzie por. Andrzej Kopa organizował oddział ochotniczy (tzw. batalion dopiewski). Będąc artylerzystą, za namową braci udał się pieszo do odległego o 14 km Poznania. 4.01.1919 r. o godz. 16 zgłosił się do biura werbunkowego na ul. Solnej. skąd trafił do koszar na ulicę Polną. W swym życiorysie tak opisuje dalsze losy: *Tam 4 stycznia 1919 r.*

wieczorem po otrzymaniu 2 armat polowych z Biedruska pod dowództwem komendanta Wiktora Rossy ze Ślesina (powiat bydgoski) udaliśmy się na Dworzec Zachodni. O godzinie 5 rano (5 stycznia) pojechaliśmy przez Gniezno do Nakła nad Notecią na pomoc oddziałom powstańczym walczącym na Froncie Północnym. Przybyliśmy do Nakła owacyjnie witani przez tamtejszą ludność. Wieczorem tego samego dnia byliśmy już pod Mroczą, podjęliśmy walkę z Niemcami. W Ślesinie, skąd pochodził komendant, stoczyliśmy z większymi siłami niemieckimi bitwę, w której zdobyliśmy 2 ciężkie armaty kal.750, dużo koni i zabraliśmy dużą ilość jeńców. Po zakończeniu bitwy komendant Rossa udał się pod Wysoką i tam stracił jedno działo. Ja natomiast i jeszcze kilku powstańców dostaliśmy polecenie czuwania nad zdobyczą, którą przywieźliśmy do Nakła. Z Nakła musieliśmy uciekać, ponieważ Niemcy dostali większe siły. Z Poznania przybyła na pomoc grupa 33 powstańców pod dowództwem por. Jana Chylińskiego, z czego sformułowano baterię. Rozpoczęły się walki nad Notecią pod Nakłem, Kowalewem,

Poczet sztandarowy i koledzy kombatancki na pogrzebie Szczepana Kwiatkowskiego

w lasach Pińskich, zdobycie Szubina, następnie walki pod Rynarzewem.

15.04.1919 r. wysłany został na półroczny kurs do artyleryjskiej szkoły podoficerskiej na Sołacz. Do jednostki wrócił w stopniu kaprała na front północny pod Ujście i Piłę. Zdemobilizowany w 1921 r. Miał wówczas stopień plutonowego.

Po powrocie z wojska pracował na majątku jako pomocnik kowala. W 1922 r. wyjechał do Francji za pracą. W 1928 r. wrócił i rozpoczął pracę w Poznańskich Zakładach Nawozów Fosforowych w Luboniu. W czasie okupacji pracował w magazynach wojskowych Luboniu. Po zakończeniu wojny wrócił do Zakładów Nawozów Fosforowych, gdzie pracował aż do emerytury. Zm. 04.10.1973 r.

Ożenił się z Agnieszką (ur. 24.01.1913 r.).
Dzieci: Bolesław (ur. 19.08.1923 r.), Władysław (ur. 12.06.1929 r.)

Mieszkał w Luboniu przy ul. Polnej 45.

Odznaczenia: Medal 10-lecia Polski Ludowej (04.05.1955 r.), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (13.11.1958 r., nr C-63024), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (07.12.1972 r., nr 1592-72-119)

Należał: po II Wojnie Światowej do ORMÓ (jako ochrona przy urnie wyborczej w czasie referendum 1945 r.), od 10.1945 r. do 1964 r. do PPR (PZPR) w Luboniu, od 01.01.1957 r. do Koła ZBoWiD w Żabikowie (nr 315348, leg. 211790), był też członkiem Komisji Zdrowia i Opieki Społecznej przy Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Luboniu.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 180.

Patrycja Szkudlarek

LATANOWICZ ANTONI

(1896-1942)

Antoni Latanowicz w mundurze chorążego 69. Pułku Piechoty

Stolarz, Powstaniec Wielkopolski 1918 r., uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, podczas II wojny światowej jeden z organizatorów i komendant Narodowej Organizacji Bojowej (NOB) w rejonie Świerczewa, Żabikowa i okolic, chor. WP.

Urodził się 15.01.1896 r. w Dolsku, powiat Śrem. Jego rodzicami byli Walenty i Konstancja z Szymańskich. Szkołę podstawową ukończył w Dolsku. Zawodu stolarza wyuczył się w Śremie.

W latach 1912-1914 działał w Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół”. Od 1915 do 1918 r. służył w wojsku pruskim.

Witold Latanowicz – syn podkreśla, iż Antoni do Powstania Wielkopolskiego

przystąpił jako ochotnik. Walczył od 28.12.1918 r. Służył w 3. Batalionie w Śremie pod dowództwem majora Stefana Chosłowskiego. Uczestniczył w walkach pod Śremem, Rawiczem, Miejską Górką, Odolanowem, Zieloną Wsią. Następnie służył w 11. Pułku Strzelców Wielkopolskich (przemianowanym na 69. Pułk Piechoty Wielkopolskiej w Gnieźnie). W tym pułku wziął udział w wojnie polsko-bolszewickiej w stopniu starszego sierżanta. Za zasługi wojskowe otrzymał stopień chorążego rezerwy. O jego zasługach wojennych świadczy również Krzyż Walecznych (nr 3935). Posiadał też Medal za Wojnę 1918-21 i Medal Niepodległości (8.11.1937 r., nr 291585).

Został członkiem Stronnictwa Narodowego (SN). Był także organizatorem skautingu w powiecie śremskim, należał do sekcji Białych Harcerzy im. Tadeusza Rejtana w Śremie.

Po wojnie polsko-bolszewickiej powrócił do rodzinnego Dolska i podjął się różnych prac. Ze współnikami założył firmę handlującą żywcem, który dostarczali do Poznania. Niestety, jak to okre-

Przedwojenne zdjęcie Antoniego Latanowicza z akt wojskowych – jedno z ostatnich przed ścięciem w 1942 r.

śla pan Witold, współnik sprzeniewierzył się i pan Antoni zrezygnował z tej działalności. Dolsk był małym miasteczkiem, dlatego pojechał szukać zatrudnienia w Poznaniu. Spotkał kolegów z Powstania Wielkopolskiego, podjął pracę

w stolarni Witajewskiego przy ul. Wybickiego w Poznaniu. Był zatrudniony w wyuczonym zawodzie stolarza. Najpierw mieszkał z rodziną w Żabikowie, Luboniu oraz w Lasku przy ul. Podgórznej 22 b. Do pracy dojeżdżał pociągiem z Lubonia. Należał od 2.06.1932 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 4992, nr dypl. 207, nr arch. 7827). Żeby nie dojeżdżać pociągiem do pracy, zamieszkał na Dębcu przy ul. Świerkowej. Przeniósł się też 1.10.1936 r. do Koła Poznań-Dębiec Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919.

Krótko przed II wojną światową zamieszkał z rodziną na Świerczewie przy ul. Żwirowej na posesji, której właścicielem był pan Pawlicki. Mieli synów: Zbigniewa (ur. 1923 r., podczas aresztowania ojca przebywał na przymusowych robotach w Niemczech), Witolda (ur. 2.09.1925 r.), Mieczysława (ur. 1927 r.) Bogdana (ur. 1928 r.). Mariana (ur. 1938 r., mieszka w Luboniu).

Antoni Latanowicz był jednym z organizatorów i komendantem Narodowej Organizacji Bojowej w rejonie Świerczewa, Żabikowa i okolic. Zaprzysiężony do tej organizacji przez Alfreda Wojciechowskiego. Werbował do tzw. piątek poznańskich zaufanych mężczyzn, którzy w razie potrzeby chwycą za broń i przystąpią do powstania przeciwko III Rzeszy.

Przez 2-3 lata pracował jako stolarz w Zakładach HCP. W trakcie wojny wrócił do pracy do firmy przy ul. Wybickiego.

Syn po latach wspomina tragiczne wydarzenia związane z uwięzieniem i straceniem ojca. Był koniec stycznia 1941 r., gdy o godz. 22 gestapowcy przyszli aresztować Antoniego Latanowicza. Zapukali i mówili po niemiecku.

Na spacerze z kolegą w Poznaniu, Antoni Latanowicz z lewej

Synowie pana Antoniego spali i nie obudzili się podczas całego zajścia. Drzwi poszła otworzyć żona Halina (z d. Jaksz), która mówiła biegle po niemiecku. Najpierw weszło dwóch gestapowców, inni pozostali na zewnątrz. Zapytali, czy Antoni Latanowicz jest w domu. Kiedy gestapowcy widzieli, że nie wychodzą dwaj pierwsi, do mieszkania weszło dwóch następnych. Robili rewizję w szafie w poszukiwaniu broni. Gestapowiec pytał pana Antoniego, dlaczego jeszcze nie wstaje, skoro widzi, że po niego przyszli? Antoni Latanowicz ubrał się. Jeden z gestapowców spytał jego żony, czy ma jakiś koc i jasiek pod głowę, bo mąż może szybko nie wrócić. Najpierw przewieziono go do Domu Żołnierza, gdzie wtedy mieściła się siedziba gestapo w Poznaniu. Następnie znalazł się w Forcie VII. Witold Latanowicz opowiada, jak do Fortu VII rodzina zanosila Antoniemu paczki i odbierała brudną bieliznę. Były w niej umówione znaki, czego więzień potrzebuje. Na przykład nitka przy guziku oznaczała, że są potrzebne nici.

Otulina od cebuli oznaczała, że trzeba dać więźniowi coś do jedzenia itp.

Pan Witold mówi, że byli tacy, którzy w zgięcia kartonów wkładali listy dla więźniów. Niestety, po takiej próbie skontaktowania się, przy ponownym przybyciu z paczką również ich aresztowano. Rodzina Latanowiczów nie uciekała się do takich sposobów, wiedząc, czym grożą.

Po pewnym czasie Antoni Latanowicz został wywieziony do więzienia we Wronkach, gdzie przebywał przez pewien czas. Następnie znalazł się w Prusach Wschodnich. Tam prawdopodobnie budował fortyfikacje dla niemieckiego wojska. Po przewiezieniu do Szamotuł miał rozprawę. Wyrokiem Wyższego Sądu Krajowego w Poznaniu (OLG) z 22.04.1942 r. został skazany na karę śmierci. Syn Witold twierdzi, że decyzja o postawieniu przed sądem i skazaniu więźniów zapadła po napaści Niemiec na ZSRR.

Antoniego Latanowicza przewieziono do więzienia przy ul. Młyńskiej w Poznaniu. Każdy skazany więzień polityczny siedział z innymi, którzy mieli go pilnować. Z Antonim Latanowiczem był osadzony młody więzień skazany na 6 miesięcy za drobne przestępstwo.

– Ojciec prosił go, że kiedy wyjdzie i będzie miał okazję, opowiedział wszystko rodzinie. Żebyśmy mu przebaczyli, że mamę i nas zostawił. – wspomina syn.

Syn Witold podczas okupacji zatrudnił się w firmie stolarskiej przy ul. Madalińskiego. 16.05.1942 r. był w pracy. Kiedy z niej wracał, na okrągłym słupie ogłoszeniowym przeczytał obwieszczenie, że w tym dniu 16 osób zostało ściętych za przygotowywanie zamachu na III Rzeszę. Wśród nich było nazwisko ojca – Antoniego Latanowicza. Wspomina dalej: *– Poszedłem do domu, powiedziałem mamie,*

Witold Latanowicz, syn Antoniego w rozmowie o ojcu dla „Wieści Lubońskich”

zalałem się łzami. Wierzyliśmy, że ojciec przeżyje, że wróci... Witold z rozpaczy przez tydzień nie poszedł do pracy. Firma stolarska, w której pracował, produkowała na potrzeby wojska. Witold miał szczęście, że jego kierownikiem był dobry Niemiec w podeszłym wieku o nazwisku Scheiner (?), mieszkał na IV piętrze przy ul. Kosińskiego w Poznaniu. Kiedy chłopak pojawił się w pracy po tygodniu, kierownik zapytał o powód jego nieobecności w pracy. – Zalałem się łzami, a jeden ze stolarzy wytłumaczył Niemcowi, że mój ojciec został stracony. Kierownik nie kazał iść Witoldowi do kadr, bo pracowała tam zażarta Niemka. Sam wszystko załatwił tak, że nawet za okres nieobecności w pracy Witold otrzymał zapłatę. Domyśla się, że Niemiec musiał załatwić to z samym Träuhenderem (zarządcą) firmy.

– Ojciec był dobrym mężem, kochał rodzinę. Był człowiekiem bez nałogów, nie pił, nie palił. Uczciwy, inteligentny, honorowy, oddał swe życie za ojczyznę,

a nam po sobie pozostawił smutek, żal i wspomnienia. Po aresztowaniu ojca mama wychowywała i opiekowała się nami. Z wdzięczności za troskliwą opiekę i wychowanie nie zostawiliśmy jej w samotności. Przez pewien czas mieszkała z synem Bogdanem przy ul. Łąkowej w Poznaniu, następnie przy Fabrycznej w Luboniu. Pozostałe lata była przy synu Marianie w Luboniu na ul. Fabrycznej nr 53. Odeszła do wieczności w 1968 r. i spoczęła na cmentarzu w Żabikowie.

Żona pana Witolda – Leokadia – zaznacza, że o miejscu pochówku Antoniego Latanowicza rodzina nigdy się nie dowiedziała.

Syn Witold pracował w firmie stolarskiej aż do wyzwolenia Poznania. Po wojnie najpierw pracował w PKP w Służbie Ochrony Kolei, następnie w warsztatach urządzeń kolejowych. Potem był zatrudniony w mleczarni na Ogrodowej jako konwojent, ładowacz, skończył także kurs palacza. W mleczarni na Dębcu (po kursie w Dębicy) był operatorem urządzeń chłodniczych. Na emeryturę przeszedł w styczniu 1982 r. Mieszka z żoną Leokadią na Świerczewie. Mają synów: Ryszarda (ur. 1.03.1953 r.), który z żoną Katarzyną i dziećmi: Anną i Wojciechem mieszka w Luboniu; Romana (ur. 11.01.1956 r.), żona Daniela i syn Krzysztof.

Syn Witold Latanowicz z żalem mówi, że kiedy jego mama po wojnie ubiegała się o odszkodowanie dla rodziny po zmarłym mężu, powiedziano jej, że organizacja, do której należał mąż (Narodowa Organizacja Bojowa) „nie podlega pod ich paragrafy”. Dopiero później dostała rentę w wysokości 400 zł. Władze komunistyczne nie uznawały Narodowej Organizacji Bojowej za walczącą z okupantem niemieckim...

Na podstawie: „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” (str. 182)

wydanej przez Stowarzyszenie Kultu-
ralno-Oświatowe „Forum Lubońskie”
w 2009 r.; „Encyklopedii Konspira-
cji Wielkopolskiej 1939-1945” – (s.
316-317) Instytut Zachodni w Pozna-
niu w 1998 r.; Informacji syna Witol-
da Latanowicza; „Wieści Lubońskie”
09-2012 str. 27 „Spiskowiec przeciw
III Rzeszy”; „Rocznik Historyczny Lu-
bonia”, red. Piotr P. Ruszkowski, t. 3,
str. 42.

Robert Wrzeński, Piotr P. Ruszkowski

LEHMANN MICHAŁ

(1900-1956)

Michał Lehmann

Urodził się 28.08.1900 r. w miejsco-
wości Psarskie pow. Poznań w rodzi-
nie Andrzeja i Marii z domu Anioła.
Pracował jako pomocnik kierowcy. 14

stycznia 1919 roku ochotniczo przystą-
pił do oddziałów powstańczych. Brał też
udział w III powstaniu śląskim. Uczest-
nik walk wrześniowych 1939 roku;
podczas II wojny światowej przebywał
w niewoli niemieckiej.

10.11.1936 r. w Luboniu zawarł zwią-
zek małżeński z Zofią Chudzińską (ur.
15.05.1901 r.). Małżeństwo to było bez-
dzietne.

Zmarł 12.05.1956 r. w Luboniu.

Należał do Związku Powstańców
Wielkopolskich 1918-1919 Koło w Ża-
bikowie (od 24.02.1947 r.) i Związku
Weteranów Powstań Śląskich w Katowi-
cach.

Był odznaczony Śląskim Krzyżem
Powstańczym i Odznaką Grunwaldzką.

Na podstawie: „Lubonianie w Po-
wstaniu Wielkopolskim z biogramami
uczestników Powstania Wielkopolskie-
go 1918-1919, red. P. P. Ruszkowski, J.
Karwat, Luboń 2009, s. 183 (nazwisko
odczytane z akt Lehmann Michał); Zbio-
ry Gabinetu Pamiątek Historycznych
Eligiusza Tomkowiaka w Dopiewie;
Kościański Z., Tomkowiak E., Mieszkań-
cy Gminy Dopiewo w Powstaniu Wiel-
kopolskim 1918-1919. Słownik Biogra-
ficzny, Dopiewo 2010, s. 79; „Powstańcy
Wielkopolscy” Biogramy uczestników
Powstania Wielkopolskiego 1918-1919,
red. Bogusław Polak, t. VII, str. 116.

Eligiusz Tomkowiak

LEKIER ANDRZEJ

(1901-1955)

Ur. 10.11.1901 r. w Mieczewie, powiat Śrem, robotnik.

W Powstaniu Wielkopolskim uczestniczył od 28 grudnia 1918 r., kiedy to ochotniczo wstąpił do batalionu dopiewskiego. Walczył pod Zbąszyniem w oddziale por. Andrzeja Kopy. Od 7.01.1919 r. wchodził w skład Kadry Telegraficznej 7 w Poznaniu na Cytadeli. Przeniesienie do tego oddziału wskazuje, że tą specjalność nabył w czasie krótkotrwałej służby w armii niemieckiej (powołanie rocznika 1901 latem 1918 r. Miał stopień szeregowca. Zmarł 10.02.1955 r.

Ożenił się 20.05.1926 r. z Marią z d. Kulas . (ur. 2.09.1896 r. w Maksymilianowie, powiat Kościan, zm. 3.07.1972 r., ojciec Franciszek, matka Józefa z domu Żybura). Mieli troje dzieci. Maria Lekier od 11.12.1964 r. była podopieczną ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 464259, leg. 2097).

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Granicznej 13 oraz w Czapurach.

Odznaczenie: Medal za Wojnę 1918-1921.

Należał od 1.04.1934 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo, następnie Koło Wiry (nr ewid. 3146, nr dypl. 10558). Powrócił do Koła Żabikowo 14.04.1935 r., następnie był członkiem przedwojennego Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (leg. 3146). Po wojnie od 20.10.1946 r. należał do powojennego Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 3600), następnie był członkiem ZBoWiD-u, Koło Luboń 1.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo, przed- i powojennego ZPW 1918-19, Koło Żabikowo (AP w Poznaniu nr zespołu 884), akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 182.

Janusz Karwat, Robert Wrześciński

LEKIER FRANCISZEK

(1891-1979)

Franciszek Lekier

Murarz, ppor. rez. WP.

Ur. 07.11.1891 r. w Mieczewie, powiat Śrem. Z zawodu był murarzem.

Podczas Powstania Wielkopolskiego służył w Straży Ludowej. Miał wówczas stopień kaprała.

Ożenił się w 1920 r. w Mieczewie, pow. Śrem z Jadwigą Banaszyńską. Dzieci: Marian, Celina, Mieczysław. Po śmierci żony sprzedał posiadłość przy ul. Spokojnej w Luboniu i przeniósł się do Dymaczewa Nowego pow. Stęszew. Tam w 1945 r. poślubił Paulinę (ur. 23.04.1906 r., zm. 20.12.1991 r.), z którą miał dwoje dzieci: Zenona i Teresę. Do końca życia mieszkał w Dymaczewie, gdzie zmarł 14.10.1979 r., pochowany na cmentarzu w Łodzi pod Stęszewem.

Rodzina Franciszka Lekiera (siedzi z żoną Pauliną – córka Teresa na kolanach) – pierwsza komunija syna – Zenona

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Spokojnej 30 (obecnie Wojska Polskiego).

Należał od 20.11.1932 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 5142, nr dypl. 742, nr arch. 8347).

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884) oraz prawnuka – Sebastiana Lekiera; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 183.

*Robert Wrzesiński
i Paweł Wolniewicz*

Franciszek Lekier na weselu syna Mieczysława (siedzi z żoną z prawej strony pary młodej)

LEMAŃSKI FRANCISZEK

(1899-?)

Ur. 12.11.1899 r. w Luboniu.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim w stopniu szeregowca.

Mieszkał w miejscowości Rzecin, powiat Szamotuły.

Należał od 20.05.1935 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Wronki.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 183.

Robert Wrzesiński

LEMKE KSAWERY

(1884-1956)

Kowal, komendant OSP w Żabikowie.

Ur. 21.11.1884 r. w Żabikowie, ojciec Ksawery walczył w Powstaniu Styczniowym w oddziałach dowodzonych przez Edmunda Calliera, a po jego upadku przyjechał do Żabikowa i od 1865 r. pracował jako kowal w folwarku hr. Augusta Cieszkowskiego, matka Magdalena z d. Dudkiewicz. Był najmłodszym z dziesięciorga rodzeństwa: Elżbieta, Julia, Maria, Weronika, Wiktorja, Anna, Marta, Franciszek, Stanisław i Ksawery. Po ukończeniu szkoły powszechnej w Żabikowie rozpoczął pracę w kuźni swojego ojca, która znajdowała się przy ul. Żabikowskiej, na terenie dzisiejszej stacji benzynowej przy „Pajo Centrum”. W 1914 r. został powołany do armii pruskiej. W I Wojnie Światowej służył w 47. Regimentzie 3. Kompanii do jej zakończenia w 1918 r. Najczęściej działał

Ksawery Lemke w armii pruskiej

na tyłach frontu, będąc kowalem m.in. podkuwał konie.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik 27.12.1918 r. i walczył na terenie Poznania.

Po zakończeniu powstania pracował w warsztacie w firmie Sinnera (drożdżownia), w 1928 r. założył Ochotniczą Straż Pożarną w Luboniu i został jej komendantem. W 1930 r. otworzył własną kuźnię przy ul. Narutowicza 5, w której zatrudniał czeladnika i dwóch uczniów. W kuźni tej pracował do emerytury, czyli do 1948 r. W latach 20. i 30. pełnił funkcje administracyjne w gminie Żabikowo (m.in. Członek Rady Gminy w 1926 r.). Udzielał się społecznie, jako opiekun wypłacał zasiłki kobietom samotnie

Ksawery Lemke (stoi w środku) jako kowal
w mundurze pruskiej armii

Ksawery Lemke z żoną Magdaleną

Kuźnia polowa, w lesie na tyłach frontu podczas I Wojny Światowej. Ksawery Lemke stoi 1 z lewej

W swojej kuźni na ul. Narutowicza w Lubońniu – Ksawery Lemke z prawej

wychowującym dzieci. Jego córka Janina Drajerczak wspomina: *Zaraz po wybuchu wojny we wrześniu 1939 r. na poddaszu naszego domu na ul. Narutowicza ojciec schował swój mundur strażacki oraz sztandar Ochotniczej Straży Pożarnej. Wkrótce po tym żołnierze niemieccy przeprowadzili rewizję w naszym domu, przeszukiwali także strych, a cała nasza rodzina z dużą na ramieniu modliła się żeby nie znaleźli ukrytych rzeczy. Były dobrze zamaskowane i hitlerowcy nic nie znaleźli. Po wojnie ojciec wyciągnął z ukrycia sztandar i przekazał do OSP, gdzie znajduje się do dzisiaj. Zmarł na zawał serca 25.07.1956 r., pochowany na cmentarzu w Żabikowie.*

Ożenił się w 1907 r. w Żabikowie z Magdaleną z d. Wasielewską (ur. 23.07.1887 r. w Żebrówku pod Śmigłem, ojciec Franciszek, matka Katarzyna z d. Kaźmierczak, zm.14.07.1944 r.), siostrą

Podczas pokazów Straży Pożarnej na lubońskim boisku. Komendant – Ksawery Lemke stoi z przodu (1. z lewej)

Pamiątkowe zdjęcie Ochotniczej Straży Pożarnej we wsi Luboń. W 1. rzędzie leżą od lewej: Walenty Broda, Kazimierz Gajdziński, w 2. rzędzie siedzą: Franciszek Chudzicki, Ksawery Lemke (komendant), Ignacy Wojciechowski, w 3. rzędzie stoją: Władysław Maciejewski, Kazimierz Kotecki, Jan Katafiasz, Franciszek Nawrocki, Czesław Ratajczak, Wincenty Maciejewski, w 4. rzędzie od lewej: ? Bruch, Władysław Lemke, Waclaw Szczepański, Stanisław Adamczak, Stefan Suchowiak, Zygmunt Jazdończyk, Marcin Bajer, Adam Anioła

Rodzinne zdjęcie w ogrodzie przy ul. Narutowicza ok. 1940 r. Od lewej: Magdalena (żona), Ksawery Lemke, córka Teresa, przed nią dzieci: NN, Zdzisław, Genowefa, córka Janina, córka Helena z Heleną na ręku.

Cech kowalski przed gmachem opery poznańskiej. Ksawery Lemke stoi 4. z prawej w 1. rzędzie.

Ksawery Lemke z drugą żoną Marią (z lewej) i siostrą Martą

powstańca Stanisława Wasielewskiego. Uczęszczała razem z przyszłym mężem do szkoły powszechnej w Żabikowie, jako panna pracowała u Denizota (Francuz, który prowadził szkółkę ogrodniczą przy ul. Dworcowej). Dzieci: Władysław (ur. 1910 r.), Helena Kowańska (ur. 1912 r.), Marta (ur. 1913 r.), Teresa

Dom Ksawerego Lemke przy ul. Narutowicza

Banasiewicz (ur. 1919 r.) i Janina Drajerzszak (ur. 12.02.1926 r.). Po śmierci żony Magdaleny poślubił Marię z d. Jędrzejczak (dzieci nie mieli).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Narutowicza 5.

Odnaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy.

W 2018 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Kowal Ksawery Lemke (w środku przy kowadle) pamiątkowe zdjęcie otwarcia warsztatów naprawczych w drożdżowni Sienna w 1913 r.

Orzeł z lubońskiego domu gminnego wykonany przed wojną na wzór poznańskiego ratusza przez kowala Ksawerego Lemke z miedzianej blachy grubości 0,8 mm. Rozpiętość skrzydeł 81,5 cm, wysokość 69 cm, tułów grubości ponad 6 cm. Mocowany nitami do stalowych płaskowników 20x3 mm i łożysk kulowych. Malowany szarą farbą, a korona, dziób i szpony na złoto. Całkowita waga wraz z mechanizmem obrotowym – 4 kg. Misternie wykonana przestrzenna głowa orła z koroną i specjalnie osadzonymi wypukłymi szklanymi oczami. Schowany w czasie okupacji, odnaleziony podczas remontu dachu dawnego domu gminnego przy ul. Armii Poznań 35 w 1982 r., przekazany wraz z zawartością wnętrza Stowarzyszeniu „Forum Lubońskie” 13 sierpnia 2012 r. fot. Piotr P. Ruszkowski

Inżynier Zbigniew Tyliński z orłem w towarzystwie Wiesława Nowakowskiego (z prawej) przekazują znalezisko przedstawicielom Stowarzyszenia „Forum Lubońskie” – Krzysztofowi Molińskiemu, Stanisławowi Malepszakowi (z lewej) i wykonującemu zdjęcie Piotrowi Ruszkowskiemu

Grób Ksawerego Lemke w Żabikowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; informacji córki Janiny Drajer-czak; „Wieści Lubońskie” 01-1993 str.9 i 10-1993 str. 1; „Lubonianie w Powsta-niu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Rusz-kowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 183; Aktu zgonu nr 42/1956 USC Luboń; „Wieści Lubońskie” 09-2012, str. 4 „Orzeł lubońskiego ratusza”.

*Paweł Wolniewicz,
Piotr P. Ruszkowski*

LEWANDOWSKI GUSTAW

(1885-1943)

Urodził się w 1885 r. w Jarocinie, jed-nak wkrótce zamieszkał wraz z rodzica-mi w Berlinie. Ucząc się tam zawodu, nie zapomniał o swoim polskim pocho-dzeniu. Zapisał się w 1901 r. do Towar-zystwa Gimnastycznego „Sokół”. Jako pruski poddany został w czasie pierw-szej wojny światowej powołany do armii niemieckiej i dziwnym trafem, w sierp-niu 1914 r. przebywał po raz pierwszy w Lasku, budując okopy i stanowiska obronne przeciw spodziewanemu ata-kowi armii carskiej. Ta okolica bardzo mu się spodobała, z żalem też patrzył na piękne topole rosnące na gruncie Deni-zota, które na rozkaz władz wojskowych miały być ścięte. Później, będąc na fron-cie wschodnim, zorganizował ucieczkę żołnierzy Polaków na stronę rosyjską. Po wyleczeniu rany postrzałowej od kul niemieckich uciekł z niewoli rosyj-skiej. Był następnie w oddziałach ge-nerała Dowbór Muśnickiego, pomagał organizować armię, był emisariuszem, spotykał się z Hallerem, walczył pod Kaniowem a po powrocie przystąpił, już od pierwszego dnia, do Powstania

Gustaw Lewandowski Prezes Okręgu Poznańskiego Sokoła. Zdjęcie znajduje się na 51 stronie w wydanej przed wojną w 1936 r. „Złotej Księdze Sokoła Poznańskiego”

Wielkopolskiego. O panu Gustawie Lewandowskim, pseudonim - Kazimierz Woliński wspomina w książkach pt: „Burza od wschodu” i „Przeorane szlaki.” autorka – Zofia Kossak-Szczucka.

Po zakończeniu I wojny Gustaw Lewandowski wraz z żoną i dziećmi zamieszkał we własnej kamienicy przy ul. Ratajczaka w Poznaniu (obok pasażu „Apollo”). W tym czasie był już znanym poznańskim mistrzem tapicerskim i dekoratorem wnętrz, którego pracownia mieściła się także we wspomnianej kamienicy. Jego dziełami były m.in. przedwojenny wystrój opery poznańskiej, urządzenie pawilonu amerykańskiego na Powszechnej Wystawie Krajowej

a także wiele mieszczańskich domów i szlacheckich dworów.

Korzystając z dobrej sytuacji materialnej, pan Gustaw kupił w 1927 r. od państwa Stachowiaków, laskowskich rolników, jednohektarową działkę. Jak wspominała córka Mirosława Kępska w rozmowie z „Wieściami Lubońskimi” w 2003 r., ojciec jej wybrał tę właśnie ziemię przez sentyment do tego miejsca, w którym przebywał w 1914 r. jako żołnierz.

Roboty budowlane posuwały się szybko, toteż okazał się dom wraz z zapleczem, sztucznym stawem, ogrodem, sadem z ponad trzystu drzewami stał gotowy już w 1929 r. Jesienią tego roku państwo Lewandowscy wraz z trzema córkami opuścili Poznań i zamieszkali w nowym domu w Lasku. Rok później wprowadzili się tu także rodzice żony pana Lewandowskiego – państwo Kubiakowie.

Ojciec rodziny – pan Gustaw był człowiekiem bardzo aktywnym, lubianym i szanowanym nie tylko w Lasku. Udzielał się w wielu organizacjach społecznych i stowarzyszeniach. Angażował się w plebiscycie dotyczącym losów Pomorza. Cały czas należał do „Sokoła”, był nawet prezesem tego Towarzystwa na Okręg Poznański. Bezpośrednio przed wojną piastował również funkcję radnego w Lasku.

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. aż do okupacji hitlerowskiej 1939 r. rodzinne życie państwa Lewandowskich toczyło się normalnie. Z wybuchem II wojny i po ucieczce władz oraz policji pan Gustaw organizował w Lasku Straż Obywatelską, której oddał własną broń. Zadaniem Straży, rekrutującej się głównie ze służb kolei, było pilnowanie dobytku ewakuowanych oraz urządzeń kolejowych. Pani Mirosława, wówczas trzynastolatka, doskonale pamięta

Zdjęcie wykonane na schodach przed domem 15.08.1939 r. Nikt nie przypuszczał, że będzie to ostatnie rodzinne święto spędzone w takim gronie w Lasku. Od lewej: u góry Marian Kubiak z żoną Marią (szwagrostwo Gustawa – brat żony), Pelagia i Tomasz Kubiakowie (teściowie Gustawa), Henryk Kubiak (syn Mariana), niżej Mirosława Lewandowska (córka), Leokadia Kubiak (szwagierka od drugiego brata żony), Krystyna (córka), Maria i Gustaw Lewandowscy z ulubionymi pieskami, których było 5 w ich domu. Z prawej Maria Jaszczółt (siostra Gustawa)

spotkali się teraz w obozie na ul. Głównej w Poznaniu w jednym z czterech baraków, w którym czekało na transport ok. 4 tys. ludzi. Stąd koleją – transportem 29, w grupie nr 471 w bydłym wagonie wśród 40 osób wywieziono całą rodzinę. Podróż trwała kilka dni. Przejeżdżali dwa razy przez Łódź i trzy razy przez Warszawę aż w końcu trafili na Podlasie, do wsi Stok pomiędzy Łukowem a Radzyniem. Nie znali pracy na roli, na szczęście po jakimś czasie udało się im przenieść do znajomych w Warszawie.

pierwsze pojawienie się Niemców w ich domu. Było to 11 września. Zjawiło się 40 żołnierzy żądających noclegu. Na jedną noc cała rodzina wraz z meblami i ukrywanymi zapasami jedzenia musiała zmieścić się w jednym pokoju. Rok później – 14.05.1940 r., ze względu na funkcję ojca w „Sokole” aż ośmiu żandarmów przybyło wysiedlić całą rodzinę, poszukiwaną już wcześniej w Poznaniu. Razem z nimi byli inni lubonianie. Pani Mirosława pamiętała m.in. rodzinę rzeźnika Piotrowskiego, rodzinę zabitego wcześniej Tomiaka, czy państwa Uwrzyskich(?) związanych z Zakładami Chemicznymi. Wieźli ich tym samym autobusem do obozu w Poznaniu. Działo się to w dniu, w którym z Puszczykowa wysiedlono prezydenta Poznania – Cyryła Ratajskiego. Obaj panowie, którzy znali się dobrze i współpracowali,

Tutaj Gustaw Lewandowski znalazł pracę w Komitecie Pomocy dla Wysiedlonych i Uchodźców, dla których jako intendent starał się u władz niemieckich o dach nad głową. Z reguły przesiedleńcom przydzielano bardzo zniszczone lokale, które pan Gustaw, wykorzystując swoje umiejętności zawodowe doprowadzał do stanu nadającego się do zamieszkania. Wiadomo też że spotykał się w Warszawie z Cyryłem Ratajskim, z którym wspólnie konspirowali. Niestety, nigdy, ze względów bezpieczeństwa, nie zdradził nawet rodzinie, o co chodziło. Później mieszkali jeszcze w Krzeszowicach. Gustaw dojeżdżał do Krakowa, gdzie pracował w wydziale zapomóg w tamtejszym urzędzie zatrudnienia. Tutaj też, w Krzeszowicach, z dala od domu, w sierpniu 1943 r. pan Gustaw umiera na raka.

Dom i posesja państwa Lewandowskich przy ul. Ogrodowej w Lasku. Jedno z nielicznych przedwojennych zdjęć lotniczych Lubonia, wykonane przez szwagra Mieczysława Kubiaka (brata żony – pilota walczącego później w Anglii). Po prawej stronie od wjazdu oznaczono miejsce pochówku 58 żołnierzy radzieckich w 1945 r., powyżej 2 małe groby. Sala operacyjna zorganizowanego tu tymczasowego szpitala wojskowego na początku 1945 r. znajdowała się w salonie z prawej strony domu (okno zaznaczone strzałką)

Dom rodziny Lewandowskich wybudowany w 1929 r. stoi przy ul. Ogrodowej 7 – stan z 2003 r. fot. Piotr P. Ruszkowski

Zarekwirowany przez państwo niemieckie, po wypędzeniu właścicieli Polaków, dom w Lasku kupił od państwa niemieckiego niejaki Rentchejewski, który w 1945 r. uciekł do Rzeszy. W styczniu 1945 r., podczas walk w Luboniu i okolicy w domu państwa Lewandowskich Rosjanie zorganizowali szpital wojskowy, a w ogrodzie przed domem pochowali w jednej mogile 58 swoich poległych żołnierzy (w tym jedną kobietę). Oprócz tej

Córka Gustawa Lewandowskiego – Mirosława Kępska w rozmowie z „Więściami Lubońskimi” w 2003 r. fot. Piotr P. Ruskowski

mogily zbiorowej był jeszcze grób podwójny (prawdopodobnie oficerów) oraz jeden pojedynczy. Pani Mirosława wspominała jak jesienią 1949 roku ekshumowano ciała. Patrząc przez okno, do dziś ma w oczach obraz wydobywanych zupełnie sinych, lecz nie rozkładających się, pomimo upływu czasu, zwłok. Przenoszono je prawdopodobnie na Cytadę. Ekshumację wykonywali kilka dni folksdojczę, którym co jakiś czas podawano wódkę z gorącą wodą i cukrem. Ślady szpitala w domu dały się we znaki jeszcze bardzo długo, gdyż jak się okazało kilka lat później, nieczynny piec kaflowy z powodu niedrożności przewodów był zapchany opatrunkami

i pooperacyjnymi odpadami, które prawdopodobnie ładowano na siłę do pieca, chcąc je później spalić.

W nowych socjalistycznych warunkach nie tak łatwo można było wprowadzić się do własnego domu, z którego zostało się wyrzuconym w 1939 r. Przez siedem miesięcy 1945 r., mieszkając u rodziny w Kościanie, żona Gustawa – Maria usilnie zabiegała o to, by móc w końcu zamieszkać u siebie. Niestety cały dom przeznaczony był już na świetlicę Związku Walki Młodych i małe mieszkanie dla aktywisty. Przyjeżdżający tu działacze ZMW strzelali do ptaków przez zamknięte okna a ram okiennych używali jako podpałki do węgla, który złożony był blisko pieców bezpośrednio w pokojach. W tym zrujnowanym domu panie Lewandowskie otrzymały wreszcie przydział na jeden pokój ze wspólną kuchnią. Dopiero w 1948 r., po wyjściu za mąż, córka przedwojennego właściciela

Świadectwo zatrudnienia Mirosławy Lewandowskiej (córki), w Langenwalde (Lasku), Gartnerstr. 6 (ul. Ogrodowa 6). Ojciec – Gustaw Lewandowski podaje: Jest u mnie od 1.09.1939 r. jako pomoc (podpora) pani domu, w pełni zatrudniona. Zaświadczenie wystawione 11.05.1940 r. podpisane przez Gustawa Lewandowskiego, poświadczzone stemplem z początkowego okresu okupacji – nazwą miejscowości Lassek i podpisem softysa Lasku czasu okupacji Hoffmanna. Cztery dni po wystawieniu zaświadczenia, cała rodzina została wysiedlona ze swojego domu, najpierw do obozu przejściowego na ul. Główną w Poznaniu, dalej na Podlasie

Gustawa Lewandowskiego Mirosława Kępska otrzymała osobny pokój zajmowany wcześniej przez Henryka Misiewicza. Po likwidacji świetlicy w 1948 r., decyzją władz gminy Żabikowo pomieszczenia przeznaczono na mieszkania dla pracowników z Zakładów Chemicznych. Rodzina państwa Gierszewskich mieszkała tutaj 50 lat. W 1999 r., przeprowadzili się w pobliże do własnego domu. Tak więc dopiero po 60 latach dom w pełni powrócił do rodziny. W połowie mieszkała rodzina pani Mirosławy – syn Ryszard z żoną Marią, córka Iwona Muszyńska z mężem Zbigniewem i córką Luizą. Druga część domu należała do spadkobierców nieżyjącej drugiej córki Gustawa Lewandowskiego – Krystyny, która po wojnie osiedliła się w Poznaniu. Trzecia – najstarsza córka Gustawa Lewandowskiego – Danuta zmarła w 1936 r. mając 16 lat.

Z pamiętek po Gustawie Lewandowskim, jak wspominała córka Mirosława, wojnę przetrwał jedynie mundur „Sokoła” ze wszystkimi odznaczeniami, który wciśnięty pomiędzy dach a mur prawie doszczętnie zjedzony został przez mole. Niestety, bogate zbiory bibliofilskie: kroniki, obrazy oraz wiele oryginalnych eksponatów z dalekiego świata, pomimo że były zamurowane w piwnicy, przepadły, gdy przypadkowo w czasie okupacji odkrył je zdun podczas rozbudowy kominka. Gdy wrócili z wojennej tułaczki, w domu nie zastali żadnych mebli, wszystko zostało niestety rozkradzione. Udało się odzyskać jedynie pianino, które znajdowało się w majątku państwa Michalskich przy ul. 3 Maja. Zrabowane zostało ono podczas wojny przez Niemca, niejakiego Guderiana, który przejął gospodarstwo polskie też po wyrzuceniu Michalskich – prawowitych właścicieli.

Gustaw Lewandowski – rzemieślnik podpisany jest pod Odezwą Narodowego

Komitetu Wyborczego na województwo poznańskie, opublikowanego w „Słowie Pomorskim” dzienniku Toruńskim na stronie 3 z 11.01.1928 r., w której opierając się o list pasterski księży biskupów wzywają do wyboru osób które pracować będą w duchu obrony katolickiego i narodowego charakteru państwa.

Na podstawie wspomnień córki Mirosławy Kępskiej; „Wieści Lubońskie” 05-2003, str. 19; „Słowo Pomorskie” nr 8, 11.01.1928 r.; „Złota Księga Sokoła Poznańskiego” Poznań 1936.

*Piotr Paweł Ruszkowski,
Stanisław Malepszak*

LEWICKI ANTONI

(?)

Antoni Lewicki

Przeglądając drugi tom „Albumu Pamiątkowego Powstańców Ziemi Zachodnich R. P. 1918-1921”, wydane-go w 1938 r., odnajdujemy z Lubonia

Strona 60 „Albumu Pamiątkowego Powstańców Ziemi Zachodnich R. P. 1918-1921”, zeszyt nr 2 z 1938 roku

Antoniego Lewickiego. Dowiadujemy się, że mieszkał w Luboniu przy ul. Dworcowej 18. A jego udział w Powstaniu opisany krótko: *1.01.1919 r. wstąpił ochotniczo z bronią do kompanii Rogozińskiej i walczył na odcinkach: Chodzież - Rynarzewo - Szubin i Czarnków. (Ew. nr. 35S.12.)*

Na podstawie: „Album Pamiątkowy Powstańców Ziemi Zachodnich R. P. 1918-1921”, nr 2, str. 60, Poznań 1938 r.

Piotr P. Ruszkowski

LIPIŃSKI PIOTR

(1882-1949)

Piotr Lipiński

Ur. 28.04.1882 r. w miejscowości Ostrowite (Kaszuby), robotnik.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 28.12.1918 r. do 1. Kompanii 1. Batalionu Czarnkowskiego pod dowództwem por. Leona Pokrywki. Walczył pod: Chodzieżą, Czarnkowem, Walkowicami, Romanowem, następnie w 10. Pułku Strzelców Wielkopolskich (68. Pułk Piechoty). Był ciężko ranny. Zwolniony z wojska w stopniu szeregowego 20.03.1920 r.

Zm. 20.08.1949 r., pochowany na cmentarzu parafialnym w Żabikowie.

Ożenił się w 1911 r. z Martą Witkowską (ur. 7.05.1886 r. w Lasku, zm. 6.01.1968 r.). Dzieci: NN, NN, Maria

Marta Lipińska z d. Witkowska – żona Piotra

(ur. 1911 r.), Leon (ur. 1914 r., po wojnie wójt Żabikowa), Maksymilian (ur. 18.10.1918 r., zm. 19.06.1942 r.), Franciszek (ur. 1921 r., zm. 1945 r.), Elżbieta Gabryszak (ur. 1927 r.).

Mieszkał w Lasku, później w Żabikowie przy ulicach:

Poznańskiej 2 (Żabikowska), Mickiewicza 5, Kopernika 1.

Odnaczenia: Medal za Wojnę 1918-1921, Brązowy Krzyż Zasługi.

Należał od 30.10.1933 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 7801, nr dypl. 632, nr arch. 8277), gdzie był chorążym sztandaru. Później do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (nr leg. 632). Po wojnie od 20.10.1946 r. do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (nr leg. 294)

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo, przed- i powojennego ZPW 1918-19, Koło Żabikowo, informacji córki Elżbiety Gabryszak. Publikacja „Wieści Lubońskie” 05-2005 str. 22; 06-2005 str. 20; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 187.

Maksymilian Lipiński – syn Piotra – zmarł w 1942 r. podczas okupacji

Piotr P. Ruszkowski

LISIECKI WŁADYSŁAW

(1901-1971)

Władysław Lisiecki

Ochotnik z Lubonia, cieśla kpr. WP.

Ur. 06.05.1901 r. w Luboniu, ojciec Józef, matka Maria z d. Plencner.

W 1907 r. rozpoczął naukę w niemieckiej szkole podstawowej w Luboniu i ukończył 5 klas. Następnie w latach 1915 – 1918 uczył się zawodu ciesielskiego.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik w Poznaniu 27.12.1918 r. przy formowaniu 1 Batalionu Saperów. Walczył w Poznaniu na ul. Solnej o koszary i na Ławicy. Następnie pod Rawiczem, Czarnkowem, Jutrosinem, Chodzieżą, Margoninem i Bydgoszczą. Był w I Batalionie Saperów pod dowództwem kpt. Butlera, dowódcą

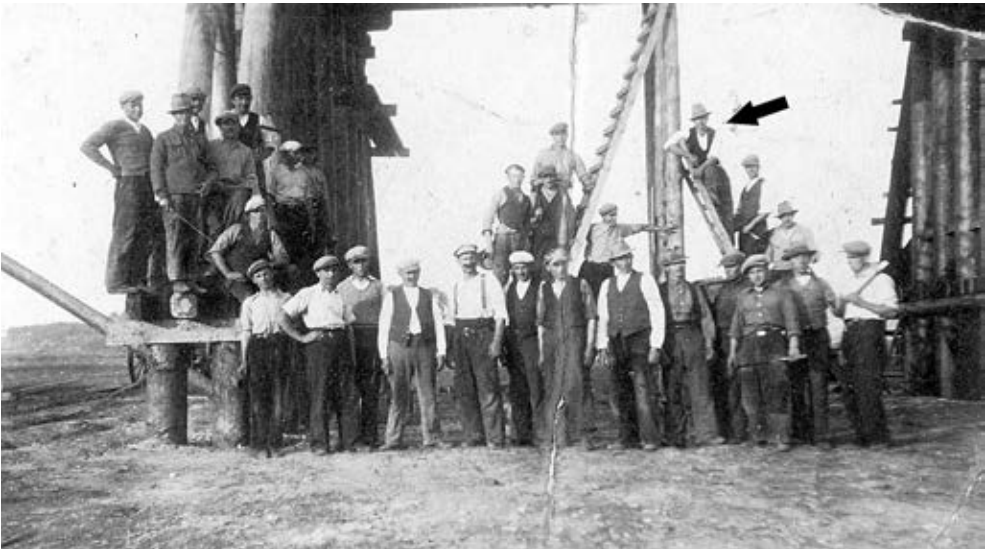

W środku – pierwsza żona Władysława Lisieckiego – Maria, przed nią córka Pelagia, a z lewej siostra Władysława – imię nieznane

Władysław Lisiecki w 1912 r. (stoi), na pamiątkowym zdjęciu z kolegą Wojciechowskim

kompanii był Barciszewski. Następnie przeniesiony do 4 Pułku Saperów w Sandomierzu, walczył pod dowództwem por. Szczepanowskiego i por. Kłosa. Brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Władysław Lisiecki był kapralem. Zwolniony z wojska 10.12.1925 r.

Cieśla Władysław Lisiecki (wskazany strzałką) budował most na Warcie w Rogalinie

Dom rodzinny Władysława Lisieckiego przy ul. 3 Maja

Przed wojną, od 1932 r., należał do PPR-Lewica. W 1939 r. został zmobilizowany do 7 Batalionu Saperów w Poznaniu 178 Kompanii Kolumny Pontonowej pod dowództwem kpt. Tulczewskiego i chor. Skowrona. Następnie 29.10.1939 r. został wzięty do niewoli i przebywał w Stalagu III b, jako żołnierz o numerze jenieckim 13766. Podczas nalotu 23.12.1944 r. został ciężko ranny. Stracił palec, miał złamaną nogę i wybite zęby. Po wojnie jako cieśla pracował w Poznańskim Przedsiębiorstwie Robót Budowlanych. Posiadał niewielki domek z kuchnią i pokojem na działce 715 m². Zm. 01.08.1971 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się w 1928 r. z Marią Bartkowiak. Dzieci: Stefan (ur. 29.08.1928 r.),

Grób rodzinny na cmentarzu w Żabikowie, w którym spoczywa m.in. Władysław Lisiecki
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Pelagia (ur. 16.10.1930 r.). Druga żona Anna z d. Kubacka (o. Jan, m. Michalina) pochodziła spod Leszna, dzieci nie mieli.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Świerczewskiego 41 (3 Maja)

Odznaczenia: Medal Niepodległości (1937 r.), Wielkopolski Krzyż Powstańczy C-62025.

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Należał do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918 – 1919 (Koło Dębiec). Od 12.04.1958 r. należał do Koła ZBoWiD-u w Żabikowie (nr 211792, leg. 315350). Od 22.06.1944 r. należał do Związku Zawodowego Pracowników Gospodarki Komunalnej.

Na podstawie akt ZBoWiD-u Koło Żabikowo oraz informacji Renaty Łukasik; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 188; Aktu zgonu nr 62/1971 USC Luboń.

Patrycja Szkudlarek, Paweł Wolniewicz

LUDWIK STEFAN

(1900-1974)

Ochotnik oddziału szamotulskiego, podoficer Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, ppor. rez. WP.

Ur. 20.08.1900 r. w Grzebienisku, powiat Szamotuły, ojciec Walenty, matka Marianna. Miał czworo rodzeństwa: Agnieszkę, Praksedę, Wincentego i Józefa (zginął w Powstaniu Wielkopolskim., pochowany na cmentarzu wojskowym w Poznaniu). Szkołę powszechną ukończył w Grzebienisku.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik 27.12.1918 r. przyjeżdżając do Poznania z okolic Szamotuł.

Stefan Ludwik – polski żołnierz Raf-u

Walczył w centrum Poznania, przy zdobyciu cytadeli poznańskiej oraz na Ławicy.

Po zakończeniu powstania zamieszkał w Stramicach pod Szamotułami, a w 1931 r., przeniósł się do Lubonia i zamieszkał przy ul. Remleina (Świerczewskiego 15, obecnie 3 Maja, dom już nie istnieje). W latach 1931-1939 (do wybuchu wojny) pracował w lubońskich zakładach Kehlmana (Zakłady Ziemniaczane). Przez całą II Wojnę Światową walczył w Anglii, w okolicach Blackpool w oddziałach RAF-u. Okres ten wspomina córka Irena Kałużna: *Ojciec pisał do nas listy na adres domowy, ale nie podpisywał się pod nimi, ponieważ wiedział, że listonosz z naszego rejonu o nazwisku Karlitz, roznoszący listy był volks-deutschem. Ojciec chciał nas w ten sposób uchronić przed represjami ze strony hitlerowców, a i tak listonosz przy każdej okazji wypytywał o niego.* Po powrocie

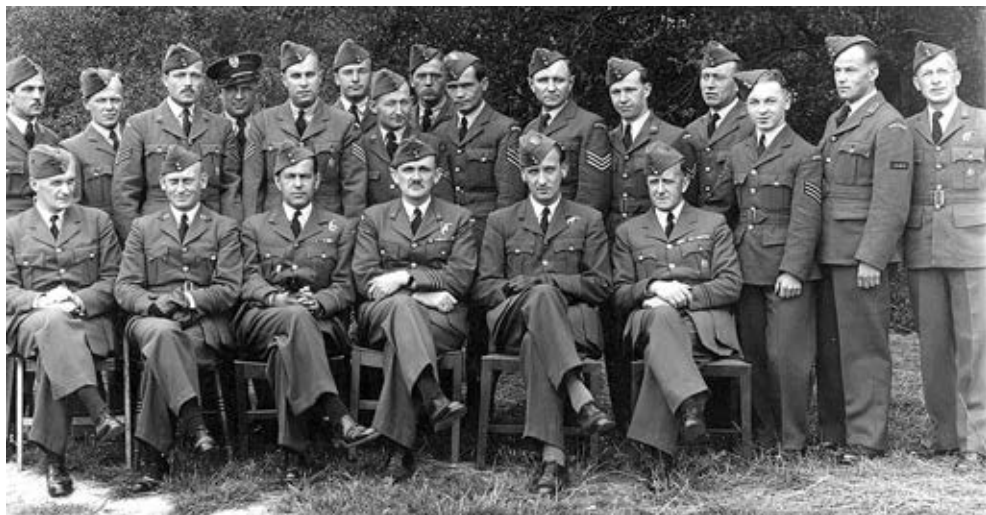

Stefan Ludwik powraca promem Basarabia. Stoi na pokładzie 1. z lewej

z Anglii w 1948 r. przeprowadził się do Słupska i tam pracował w fabryce mebli do momentu przejścia na emeryturę. Zmarł 8.10.1974 r. w Słupsku i tam też został pochowany.

Stefan Ludwik w kabinie pilota

Stefan Ludwik stoi 4. z prawej

Ożenił się krótko po Powstaniu Wielkopolskim z Marianną z d. Ratajczak (w czasie okupacji pracowała w Luboniu przy produkcji marmolady, na skutek wypadku przy pracy – wpadła do niezabezpieczonego zbiornika z gorącą marmoladą – ciężko poparzona po tygodniu walki o życie zmarła 7.11.1944 r.). Jak wspomniała córka Irena: *Po wybuchu wojny w 1939 r. mama ukryła wszystkie zdjęcia, dokumenty i odznaczenia ojca pochodzące z Powstania Wielkopolskiego i wojska, które przepadły,*

gdyż przed niespodziewaną śmiercią nie zdążyła nam dzieciom powiedzieć gdzie? Dzieci: Maria (ur. 1912 r., pasierbica), Stanisław (ur. 1914 r., pasierb), Stefan (ur. 1918 r., pasierb), Marian (ur. 1924 r.), Irena Kałużna (ur. 30.01.1926 r., ukończyła SP 3, w czasie okupacji pracowała w Luboniu u Niemca Guderiana (zajął gospodarstwo Michałskich przy ul. 3 Maja), a w latach 1960-1965 była zatrudniona w Poznańskich Zakładach Koncentratów Spożywczych LUBA w Luboniu przy ul. Kolejowej – obecnie

Obrazek Matki Boskiej Nieustającej Pomocy, który Stefan Ludwik miał zawsze przy sobie. Był pamiątką zainaugurowania na lotnisku Snailwell w Anglii, w święto Matki Boskiej Anielskiej/2.8.1943/3-go Prezydium Polskiego Legionu Maryi pod wezw. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy, podpisaną przez kolegów z wojska

Powstańców Wlkp.) i Zygmunt (ur.1929 r.) Po wojnie powrócił z Anglii w 1947 r. W 1948 r. poślubił Annę z d. Sobe i zamieszkali w Słupsku (nie miał z nią dzieci).

Mieszkał w Luboniu w latach 1931 – 1948, przy ul. Świerczewskiego 15 (3 Maja).

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy.

Na podstawie informacji córek: Marii i Ireny Kałużnej; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 189.

Paweł Wolniewicz

ŁAKOMY STANISŁAW (1896-1960)

Ochotnik oddziału zachodniopoznańskiego, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r., st. ogniomistrz artylerii.

Ur. 01.08.1896 r. w Wirach, ojciec Jakub. Ukończył siedem klas szkoły powszechnej.

Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim od 14.01.1919 r. do zakończenia działań wojennych w 1920 r., co świadczy o jego udziale w wojnie polsko-bolszewickiej. Należał do 1. Wielkopolskiego Pułku Artylerii Ciężkich na stanowisku działonowego, gdzie dowódcą baterii był por. Jan Chylewski, a dowódcą dywizjonu kpt. Musielak. Brał udział w walkach pod: Kcynią, Nakłem, Szubinem i Bydgoszczą. Posiadał stopień starszego ogniomistrza (st. sierż.).

Od czerwca 1948 r. na skutek ciężkiej astmy płuc i choroby serca przebywał na rencie. Zmarł 05.12.1960 r.

Żona Katarzyna, dzieci: Stanisława (ur. 20.07.1924 r.), Henryk (ur. 02.08.1927 r.), Zenon (ur. 06.10.1929 r.)

Mieszkał w Luboniu przy ul. Lipowej 1.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (nr C-38726).

W 2018 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Należał do Koła ZBOWiD-u w Żabikowie (nr 210009, leg. 218142) i PZPR.

Na podstawie akt ZBOWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 192.

Patrycja Szkudlarek

ŁĄCZKOWSKI FRANCISZEK

(1898-1942)

Franciszek Łączkowski

Pracownik PKP, ochotnik Powstania Wielkopolskiego, wojny polsko-bolszewickiej 1920 r. i kampanii wrześniowej 1939 r.

Ur. 4.03.1898 r. w Niepruszewie lub Kalwach w gminie Buk, gdzie przez pewien czas mieszkał. Nie ma informacji o tym, czy został wcielony do armii pruskiej. Ze szczątkowych informacji od rodziny można domniemywać, że był wśród Polaków, którzy służyli w Zapasowym Oddziale nr 4 na Ławicy. Prawdopodobnie później wziął udział w przejmowaniu przez powstańców lotniska na Ławicy. Nie znamy szczegółów jego dalszego

Był ślusarzem, pracował na kolei w Poznaniu. Został zmobilizowany w końcu sierpnia 1939 r., uczestnicząc w kampanii wrześniowej. Powrócił do

domu na zdezelowanym rowerze. W czasie okupacji również pracował na kolei. Zm. 17.07.1942 r. w szpitalu na ulicy Szkolnej w Poznaniu, pochowany na cmentarzu górczyńskim w Poznaniu.

Ożenił się 16.01.1921 r. z Katarzyną Burzyńską (ur. 9.11.1903 r., zm. 31.01.1983 r.). Mieszkała wraz z rodzicami w Żabikowie na ul. Skóry. Poznali się podczas służby wojskowej na Ławicy. Dzieci: Marian (ur. 27.07.1922 r., zm. 9.08.1923 r.), Seweryn (ur. 15.12.1923 r.), Hieronim (ur. 22.09.1925 r.), Roman (ur. 8.05.1927 r.), Konrad (ur. 23.08.1929 r.), Werena (ur. 20.02.1931 r.), Eufrazja (ur. 7.09.1932 r.), Erazm (ur. 24.07.1934 r.).

Mieszkał na ul. Piotra Wawrzyniaka 4 (dawniej 5) w Lasku.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło 1 Luboń, informacji córki Wereny i syna Erazma; Publikacja „Wieści Lubońskie” 03-2008 str. 29; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 192.

Janusz Karwat, Robert Wrzesiński

Wojciech Łączkowski

ŁĄCZKOWSKI WOJCIECH

(1893-1951)

Żołnierz zawodowy, chor. WP.

Urodził się 22.04.1893 r. w Podrzewiu, gminie Duszniki powiat szamotulski, jako syn Michała Łączkowskiego i Anieli z domu Pawlak

Wojciech Łączkowski brał udział w powstaniu wielkopolskim, niestety brak szczegółów. W Wojsku Polskim został zawodowym żołnierzem w (chorąży) 29. Pułku Strzelców Kaniowskich w Kaliszu. Powstał z 29 Pułk Piechoty Ziemi Kaliskiej zorganizowany w listopadzie 1918 z trzech batalionów Okręgu Kaliskiego Polskiej Organizacji Wojskowej w: Kaliszu, Kole, Koninie, Pyzdrach, Sieradzu,

Słupcy, Szczypiornie i Turku. Na początku listopada ludność polska ziemi kaliskiej rozbroiła niemieckie oddziały. Pododdziały tego pułku współdziałały z powstańcami wielkopolskimi w wyzwoleniu ziemi gnieźnieńskiej. W styczniu 1919 r. III batalion udał się na front wschodni, gdzie toczył walki z Ukraińcami na Wołyniu. 29. Pułk Strzelców Kaniowskich powstał 10.07.1919 r., w wyniku połączenia 29 pułku piechoty Ziemi Kaliskiej z 14 Pułkiem Strzelców Polskich, wchodzącym w skład 4 Dywizji Strzelców Polskich. W okresie międzywojennym już z nazwą – 29 pułk piechoty wchodził w skład 25 Dywizji Piechoty. Pułk rozformowano w 1939 r.

Wojciech Łączkowski brał też udział w kampanii wrześniowej 1939 r. i w II wojnie światowej przebywał m.in. w Anglii.

Ożenił się 16.10.1929 r. w Dusznikach z Pelagią z domu Dziamska. Z tego

Gwiazdka w 29. pułku Strzelców Kaniowskich w Kaliszu, dekorowanie wyróżniających się żołnierzy – chorąży Wojciech Łączkowski trzeci od lewej (z obandażowaną głową)

W rodzinnych zbiorach po Wojciechu Łączkowskim zachowała się Odznaka pamiątkowa 29. Pułku Strzelców Kaniowskich. Zatwierdził ją 29.04.1924 r. ówczesny minister spraw wojskowych generał dywizji Władysław Sikorski. Ma wymiary 49x43 mm – kształt wieńca laurowego z przewiazaną szarfą u dołu, na której wpisano datę powstania pułku „1 – VII 1919”. Środek odznaki zajmuje, nałożona emaliowana w kolorze białym, tarcza przedzielona pasem żółto-granatowym, na białych polach dano herb Kalisza (góra) oraz miniaturę odznaki pamiątkowej II Korpusu (prawa dół), nad tarczą srebrny orzeł wzór z 1919 r.

związku urodził się 18.06.1933 r. w Kaliszu syn Czesław. Dwa miesiące później 28.08.1933 r. w Kaliszu zmarła Pelagia (pochowana na cmentarzu w Żabikowie). 5.06.1935 r. Wojciech Łączkowski wszedł w związek małżeński w Dusznikach ze Stanisławą z domu Kotlińską (ur. 1.10.1894 r. w Dusznikach, zm. 14.07.1977 r. w Poznaniu; ojciec Teodor, matka Wiktoria) Była podopieczną ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 468320, leg. 8258).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Konopnickiej 4.

Wojciech Łączkowski zmarł 19.03.1951 r. w Żabikowie.

Został pochowany na tutejszym cmentarzu.

Należał do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 192; informacji Doroty Klonowskiej z domu Łączkowska (córki Czesława); Aktu zgonu nr 24/1951 USC Luboń.

Robert Wrześniński, Piotr P. Ruszkowski

ŁOPACZEWSKI STANISŁAW

(1891-1947)

Stanisław Łopaczewski

Ochotnik oddziałów poznańskich.

Ur. 1891 r. w Poznaniu przy ul. Żurawiej jako czwarte dziecko Małgorzaty i Andrzeja. Byli właścicielami dwóch kamienic (przy ul. Żurawiej i Polnej), więc powodziło im się dobrze. Został powołany do wojska pruskiego, podobnie jak

jego dwóch starszych braci. Z wojny powrócił w listopadzie 1918 r.

W styczniu 1919 r. wraz z braćmi poszedł do powstania pod dowództwem ppor. Pawła Szyftera.

W 1921 r. ożenił się ze Stanisławą Walkowiak z Górki Duchowej (ur. 24.04.1895 r., zm. 20.11.1980 r.). Mieli dwoje dzieci: Monikę (ur. 18.12.1922 r.) po mężu Adamczyk i Mariana (ur. 30.07.1924 r., zm. 24.03.1949 r.)

Stanisław Łopaczewski był człowiekiem bardzo wesołym, grał na harmonii; razem z synem Marianem, który grał na skrzypcach, wieczorami, zwłaszcza zimą, często zabawiali rodzinę wspólnym śpiewem. Po śmierci ojca Andrzeja mama sprzedawała obie kamienice i podzieliła majątek między sześcioro dzieci. Stanisław kupił w 1929 r. ziemię i dom w Lasku przy ul. Sobieskiego 91.

Gdy wybuchła II Wojna Światowa dokumenty z Powstania i polską flagę Stanisław schował do słoja i zakopał w ziemi pod psią budą. Przeleżały tam całą wojnę, ale na swoje nieszczęście wyjął je za wcześnie. W domu dziadków kwaterowali w 1945 r. żołnierze radzieccy. Lekko zawilżałe dokumenty Stanisław porozkładał w kuchni na stole, żeby przeschły. Gdy nikogo nie było w kuchni, jeden z żołnierzy wszedł do pomieszczenia, aby zrobić sobie czaju. Jako podpałki użył suszących się dokumentów. Z pamiątek w rodzinie zachowały się tylko medal i szabla. Odznaczenie włożono później Stanisławowi do trumny. Szabla przechowywana przez żonę jak świętość, też zginęła. Stanisław zmarł na skutek uderzenia pioruna 10.08.1947 r. Został pochowany na cmentarzu parafialnym w Wirach.

Jedno z zabawniejszych lubońskich wspomnień o Stanisławie Łopaczewskim mówi o zdarzeniu, które miało miejsce w czasie okupacji. Stanisław

Stanisław Łopaczewski z żoną Stanisławą, córką Moniką i synem Marianem

pracował na kolei w Poznaniu i do domu wracał pociągami do Lubonia, a potem rowerem do Lasku. Pewnego razu kole-dze z pracy urodził się syn, no i wypadło wypić za jego zdrowie. Po tym Stanisław tradycyjnie jechał do domu ul. Dwor-cową. Wcześniej padał deszcz i pojawi-ły się duże kałuże. Naprzeciw zbliżał się, również na rowerze, niemiecki policjant Hase. Miał złą sławę, gdyż lubił za byle co przyłać. Stanisław nie chcąc, aby drań wjechał w kałużę, ustąpił mu miejsca, skręcając w lewą stronę. Ale Hasemu to się nie spodobało i zaczął wyzywać, że jedzie złą stroną drogi. Stanisław znał dobrze język niemiecki, więc mu wytłu-maczył, że chciał tylko ustąpić suchego miejsca. Ten jednak zażądał dokumen-tów. Chcąc mu je podać, dziadek musiał podejść bliżej i wtedy Hase poczuł woń alkoholu. Wyzwał od „pijanych polskich świni” i zabrał portfel, każąc zgłosić się następnego dnia na komendę. Stani-sław pojechał tam w wielkim strachu, bo wiedział, że za byle co potrafili tam pobić albo jeszcze gorzej. Zdenerwo-wana żona czekała na niego w domu. Minęła godzina, dwie, trzy, a dziadka

nie było. Wreszcie wrócił, ale ku zdu-mieniu – znowu na rauszu. Okazało się, że komendant po-licji, którego zastał na posterunku przy ul. Okrzei w czasie I Wojny Światowej walczył pod rozka-zami tego samego dowódcy co Stani-sław Łopaczewski i przeszli ten sam szlak bojowy. Niemiec miał więc z kim powspominać wojenne czasy. Po-

częstował dziadka dobrą wódką, znała się też kiełbasa i pogawędzili sobie. Niemiec dowiedział się o wojennej dro-dze z książeczki wojskowej, która była

Miejsce spoczynku Stanisława Łopaczewskiego na cmentarzu w Wirach oznaczone tabliczką powstańczą fot Piotr P. Ruszkowski

w portfelu. Najgłępszą minę miał wówczas Hase, który gdy wszedł do komendanta, zobaczył Stanisława gawędzącego przy stole z przełożonym.

Ze wspomnień żony Stanisławy Łopaczewskiej i córki Moniki; na podstawie „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 193.

Krystyna Sielska – wnuczka

ŁUKASZEWICZ MICHAŁ

(1896-1982)

Michał Łukasiewicz

Robotnik, ochotnik kompanii fabiańskiej, ppor. WP.

Ur. 26.09.1896 r. w Wojnowicach powiat Szamotuły, ojciec Józef, matka Michalina z d. Poprawa. Ukończył pod zaborem pruskim szkołę podstawową w Żabikowie. Potem pracował

i pomagał w utrzymaniu domu rodzicom. W 1915 r. został powołany do armii niemieckiej, w której służył do zakończenia I Wojny Światowej i kapitulacji Niemiec w 1918 r.

28.12.1918 r. w Dopiewie przystąpił do Powstania Wielkopolskiego w 10. Pułku Strzelców Wielkopolskich pod dowództwem kpt. Andrzeja Kopy. Walczył pod: Wolsztynem, Ławicą, Stefanowem, Nowym Dworem, Czerwonym Dworem, Łomnicą, Zbąszyniem i Rynarzewem. Podczas walk został zraniony w prawą nogę, po opuszczeniu szpitala przeniesiony do kompanii uzdrowieńców do Wrześni. Został zwolniony do rezerwy w 1921 r. w stopniu szeregowca ze specjalnością sanitariusz.

Podczas okupacji pracował w Fabryce Drożdży w Luboniu. Po wyzwoleniu w 1945 r., w czynie społecznym, pracował przy odgruzowaniu dworca PKP. Później ukończył kurs na magazyniera i pracował w tym zawodzie aż do przejścia na emeryturę. Będąc na emeryturze, udzielał się społecznie w Miejskiej Radzie Narodowej przy porządkowaniu ulic: Żabikowskiej i Migali. Zm. 23.07.1982 r., pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się w 1922 r. z Agnieszką z domu Michalak (ur. 5.01.1900 r., zm. 10.04.1984 r.).

Mieszkał w Luboniu przy ulicy Migali 26.

Odnaczenia: Odznaka Pamiątkowa Wojsk Wielkopolskich (20.01.1922 r., nr leg. Ł-140), Medal Niepodległości (19.06.1938 r., nr 43078), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (6.02.1974 r., nr 151-73-120), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (2.07.1975 r., nr 1128-75-73).

Należał do Koła ZBoWiD-u w Żabikowie (nr 224610, leg. 8900).

Grób Michała i Agnieszki Łukaszeuiczów w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, informacji wnuczki, A. Kopa, *Udział powiatu Zachodnio-poznańskiego w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919*, Poznań 1928, publikacja „Wieści Lubońskie” 12-2002, str. 21; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 194.

Justyna Król

ŁUKOWIAK FRANCISZEK

(1901-1978)

Robotnik, ppor. WP. Ur. 10.10.1901 r. w miejscowości Zielonawieś, powiat Rawicz, ojciec Ignacy, matka Antonina z d. Donda.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako 17-letni ochotnik razem ze swoim ojcem. Walczył w oddziałach piechoty i artylerii o miejscowości: Zielonawieś, Słupia, Kopanica, Koźmin, Rawicz, Ostrów, Kępno, Miejska Górka i Odolanów. Organizatorem i dowódcą jego kompanii był sierż. Kamiński, zaś przywódcą powstania w rawickim był ppor. Ignacy Busza. Uczestniczył także w III Powstaniu Śląskim w kompanii 11 Pułku. Po zakończeniu powstań

Franciszek Łukowiak

zaciągnął się do Armii Ochotniczej Wojska Polskiego, utworzonej przez gen. Józefa Hallera i walczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Dostał się do niewoli rosyjskiej, skąd po kilku miesiącach przy pomocy miejscowych Rosjan uciekł. Po wielu dniach wędrówki i ukrywania się powrócił do Rawicza. Wycieńczony i schorowany przez kilka tygodni przebywał w szpitalu. Ze względu na zły stan zdrowia został zwolniony ze służby woj-

skowej. Awansowany 01.04.1967 r. do stopnia podporucznika.

W czasie okupacji hitlerowskiej został aresztowany za uczestnictwo w Powstaniu Wielkopolskim i osadzony w rawickim więzieniu. Dzięki wstawieniu jego niemieckich sąsiadów uniknął wywózki do obozu koncentracyjnego. Był inwalidą wojennym 1. grupy.

Franciszek Łukowiak (oznaczony „X” z prawej) wśród kombatantów przed pomnikiem Powstańców Wielkopolskich w Poznaniu. Inny lubonianin Kazimierz Andziński stoi 2. z lewej

Zmarł 03.03.1978 r. w Poznaniu, pochowany w Rawiczu.

Ożenił się z Elżbietą (ur. 02.11.1906 r. w Ciesłach, pow. Pleszew, o. Walenty, m. Maria z d. Musielak, zm. 01.05.1997 r.) Od 29.06.1978 r. była podopieczną ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 479840, leg. 12270/31). Dzieci: Marta (wyszła za mąż za Władysława Rydza, spokrewnionego z marszałkiem Edwardem Rydzem-Śmigłym, przez wiele lat pełnił funkcję sekretarza-skarbnika w światowym stowarzyszeniu rodziny naczelnego wodza Rydza-Śmigłego)

Mieszkał od 1971 r. w Luboniu przy ul. Marchlewskiego 4. (Rivoliego).

Odznaczenia: Medal za Wojnę 1918-1921, Srebrny Krzyż Zasługi, Odznaka Pamiątkowa Wojsk Wielkopolskich, Wielkopolski Krzyż Powstańczy (17.12.1958 r. nr C-74047), Krzyż

Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (10.01.1970 r. nr 1787-69-82).

Należał od 15.01.1936 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 (nr weryf. 11508, nr ref. hist. 18979). Od 1947 r. należał do Związku Powstańców Wielkopolskich (leg. nr 559i), należał też do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 211982, leg. 199841).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; materiałów i informacji Piotra K. Zielińskiego (męża wnuczki Danuty); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 195.

Robert Wrzesiński, Paweł Wolniewicz

MACIEJEWSKI JAN

(1893-?)

Ur. 18.03.1893 r. w Poznaniu, robotnik.

Podczas Powstania Wielkopolskiego służył w V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań w stopniu sekcijnego.

W okresie powstania był kawalerem. Mieszkał w Luboniu.

Na podstawie akt V Kompanii i Batalionu Garnizonowego II Poznań (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 196.

Robert Wrzesiński

MACIEJEWSKI MICHAŁ

(1901-1919)

Powstaniec wielkopolski z Żabikowa, poległ pod Rynarzewem, mając 18 lat.

Urodził się 22.09.1901 r. w Poznaniu. Mieszkał w Żabikowie. Uczestnik Powstania Wielkopolskiego, szeregowiec 3. kompanii 10. Pułku Strzelców Wielkopolskich. Walczył pod Nakłem i Kcynią, w tym samym pułku co Józef Andziński, który zmarł, dwa miesiące wcześniej, na skutek odniesionych ran.

Michał Maciejewski poległ w Zamościu 19.06.1919 r. Miał zaledwie 18 lat. Pochowany został w Rynarzewie, gmina Szubin.

Na podstawie „Zarysu Historii Wojskowej 68. Pułku Piechoty” spróbujemy przybliżyć, w jakich okolicznościach zginął. Przypomnę, że 68. Pułk Piechoty powstał m.in. z oddziałów tworzonych przez Andrzeja Kopę w powiecie poznańskim – zachodnim – Straży

Ludowej. W styczniu 1919 r. formuje się 1. Pułk Rezerwy Strzelców Wielkopolskich przemianowany następnie na 10. Pułk Strzelców Wielkopolskich i ostatecznie po włączeniu do struktur Wojska Polskiego w lutym 1920 r. na 68. Pułk Piechoty. Na stronach 10 i 11 tak opisano bój pod Rynarzewem, gdzie był Michał Maciejewski: *Pułk zajmuje trzy pododdziały frontu północno-wielkopolskiego, luzując niezorganizowane jeszcze dobrze oddziały powstańcze. I batalion – pododdział Gołańcz, II batalion – Budzyń, III batalion – Kruszewo. Ponieważ w tym czasie na froncie był rozejm, działania ograniczały się do drobnych starć z Niemcami, którzy pomimo rozejmu podejmowali często akcję zaczepną, szczególnie na pododdziale II batalionu. Dnia 18 czerwca otrzymuje pułk rozkaz przeprowadzenia zwiadu przez Rynarzewo w kierunku na Bydgoszcz, w celu stwierdzenia sił nieprzyjacielskich. Właściwy zwiad przeprowadza I batalion pod dowództwem podporucznika Śliwińskiego. Kompanie tego batalionu wspierane samochodem pancernym, dochodzą aż do kanału Noteckiego. Nieprzyjaciel jednak silnie obsadził wszystkie mosty. Toteż po zmuszeniu go do wysadzenia jednego z tych mostów i stwierdzeniu sił nieprzyjacielskich, batalion wycofuje się, ponosząc dość ciężkie straty. Porucznik Kostencki, dowódca 2. kompanii, który bohatercko atakował most na szosie bydgoskiej, zostaje ciężko ranny i następnej nocy umiera. Poza tym pułk ma 13 zabitych i 47 rannych. Po ukończeniu zwiadu, pułk wraca do Szubina, gdzie w dniu 22 czerwca zostaje załadowany i odjeżdża do Małopolski wschodniej. Tyle literatura.*

Z pewnością wśród zabitych lub ciężko rannych w tych walkach był Michał Maciejewski z Żabikowa, o czym świadczą data śmierci i miejsce pochowania.

Podobnie jak innym żołnierzom, nie dane jest mu walczyć dalej na froncie ukraińskim, gdzie wysłano 10. pułk strzelców wielkopolskich.

Z materiałów jakie posiadamy wynika, że w tej samej 3 kompanii I Batalionu 10 PSW służyli też m.in. bracia Kazimierz i Józef Andzińscy z Lasku.

Na podstawie „Lista strat Powstania Wielkopolskiego...” Wiesław Olaszewski, Łukasz Jastrząb, Politechnika Koszalińska, Koszalin 2009, pozycja 1072, str. 246; Archiwum Państwowym w Bydgoszczy, Urząd Wojewódzki Pomorski w Toruniu. Wydział Robót Publicznych sygnatura 24348 – 2.09.1919 r., Rynarzewo – Ewidencja mogił żołnierzy polskich pochowanych na cmentarzach w powiecie szubińskim; Lista Strat Wojska Polskiego Polegli i zmarli w wojnach 1918-1920, 16.06.1919 r.; „Lista strat Powstania Wielkopolskiego 1918/1919, T. Jabłoński, Wojskowe Biuro Historyczne, Warszawa 1936, pozycja 853; „Zwycięzcy – Bohaterowie Powstania Wielkopolskiego” t. 2, Głos Wielkopolski 2009, str. 82; „Zarysu Historji Wojennej Pułków Polskich 1918-1920 – 68 Pułk Piechoty”, Kazimierz Plasota, Warszawa 1929 r.

Piotr P. Ruszkowski

MAĆKOWIAK LEON

(1898-?)

Ur. 5.03.1898 r. w miejscowości Wyrzeka, ojciec Józef, matka Maria z d. Kaźmierczak. Miał podstawowe wykształcenie.

Był powstańcem wielkopolskim. Miał stopień starszego szeregowca.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Jana Mazurka 1.

Należał do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 244070, leg. 28340), skreślony 25.02 1978 r.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 196.

Robert Wrzesiński

MAGER JAN

(?)

Jan Mager

Rolnik z Lasku.

Postać Jana Magera odnajdujemy w pierwszym tomie „Albumu Pamiątkowego Powstańców Ziemi Zachodnich R. P. 1918-1921”, gdzie krótko opisana została jego działalność: *W okresie Rady Robotniczo - Żołnierskiej pełnił przez przeciąg 5-ciu miesięcy straż pod dow. ppłk. Kopy. Oddawał żywność dla uczestników powstania Wlkp. (Ewidencja nr. 56/2). Z powyższego, lakonicznego zapisu wynika, że od listopada 1918 r. był członkiem miejscowej Straży Ludowej, bowiem ppor. A. Kopa był jej komendantem powiatowym. Mógł w niej pozostać po wybuchu powstania z racji na „zbyt dojrzały” wiek. Jeżeli zgłosił się*

Okladka „Album Pamiątkowy Powstańców Ziemi Zachodniej R. P. 1918-1921”, nr 1, str. 30, Poznań 1937 r.

ochotniczo do batalionu Kopy, to z tego powodu został odesłany do Lasku, z ok. 300. innymi ochotnikami (seniorami i małoletnimi). Pamiętać również należy, że głównym powodem nie przyjęcia do oddziału był brak broni dla wszystkich ochotników. Jan Mager pozostał nadal aktywny na gruncie powstańczym, bowiem organizował i dostarczał żywność. Na pewno został weteranem powstania (związku weterańskiego), tzn. przeszedł pozytywnie weryfikację, o czym świadczy wspomniane wydawnictwo albumowe.

Odnajdujemy też inną działalność Jana Magera.

Był także członkiem dozoru szkolnego na początku XX w. razem z: Wojciechem Patztem, Józefem Mateckim,

Antonim Kubalą i Antonim Walterem. 5.01.1903 r. zakupioną od Mateckiego działkę pod budowę szkoły przy ul. Sobieskiego 65 (obecnie przedszkole nr 1 – „Pogodne Przedszkole”) przekazano Katolickiej Gminie Szkolnej w Lasku. Tego samego dnia Jana Magera, Antoniego Kubalę i Antoniego Waltera mianowano członkami komitetu budowy pierwszego gmachu szkoły we wsi Lasek.

Jan Mager był też przewodniczącym przedstawicieli reprezentacji parafialnej kościoła w Wirach (patrz zdjęcie biogram ks. Karola Seichtera).

W „Monografii Gminy Żabikowo” rękopisie z około 1938 r. części II Gromada Lasek mamy zapis (pisownia oryginalna): *W roku 1903 Niemcy założyli swoje stowarzyszenie, które rozpoczęło germanizowanie młodzieży polskiej. Dla obrony polskości utworzyło się*

Strona 30, na której w środku rolnik z Lasku – Jan Mager

z inicjatywy gospodarza Jana Magera Katolickie Towarzystwo Przemysłowców, do którego zaciągnęli się prawie wszyscy Polacy. W tym Towarzystwie skupiało się życie oświatowe i kulturalne polaków. (zdjęcie z 1931 r. patrz biogram Kazimierza Wojciechowskiego)

Na podstawie: „Album Pamiątkowy Powstańców Ziem Zachodnich R. P. 1918-1921”, nr 1, str. 30, Poznań 1937 r.; „Luboń i okolice – dzieje osadnictwa i dziewięciu parafii” Stanisław Malepszak, Luboń 2005, „Forum Lubońskie”; „200 lat oświaty w Luboniu”, Stanisław Malepszak Piotr. P. Ruszkowski, Luboń 2008, „Forum Lubońskie”.

Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat

Antoni Marcinkowski – kapitan Wojska Polskiego zamordowany w Katyniu w kwietniu 1940 r.

MARCINKOWSKI ANTONI (1893-1940)

Dyrektor Zakładów Ziemniaczanych, Powstaniec Wielkopolski, kpt. WP, zamordowany w Katyniu

Ur. 8.06.1893 r. we Wronkach, ojciec Antoni (ur. 30.05.1850 r., zm. 20.10.1929 r.), matka Julianna z d. Gąsiorowska (ur. 25.01.1854 r., zm. 31.05.1913 r., oboje pochowani w Poznaniu na Dębcu, przy ul. Bluszczowej), rodzeństwo: siostry bliźniaczki, które zostały zakonnicami i przebywały w Tarnowie oraz brat Walery, który zamieszkał

Antoni Marcinkowski – dyrektor Zakładów Przemysłu Ziemniaczanego w Luboniu

i umarł w Niemczech. Antoni był uczniem

Auguste Victoria Gimnazjum (dziśsze Liceum im. Karola Marcinkowskiego) w Poznaniu, w którym zdał egzamin maturalny w 1912 r. Przez dwa lata studiował rolnictwo na uniwersytecie w Halle w Saksonii. Zdobył uprawnienia agronoma. Odbywał praktyki wakacyjne w majątku Szyfterów i Potworowskich w Goli), a także w Zakładach Ziemniaczanych w Luboniu. 29.10.1914 r. został zmobilizowany do 2. Pułku Gwardii Artylerii Ciężkiej armii pruskiej w Olsztynie. Uczestniczył w I Wojnie Światowej aż do 20.12.1918 r. Walczył w bitwie pod Verdun, dowodząc baterią w ramach „Grupy Platz”. 8.05.1915 r. został ranny. 28.12.1915 r. mianowano go sierżantem, a 27.11.1917 r. awansował do stopnia porucznika armii pruskiej. Ukończył także kurs dla oficerów łączności. W 1918 r. walczył na froncie

Świadectwo Antoniego Marcinkowskiego z Auguste Victoria Gymnasium w Poznaniu (dzisiejsze Liceum im. Karola Marcinkowskiego) z 1903 r. w którym zdał egzamin maturalny w 1912 r.

Antoni Marcinkowski – oficer armii pruskiej

Rodzina Marcinkowskich w połowie lat 30. prawdopodobnie na wakacjach w Beskidach Sudeckim – Muszynie lub Żegiestowie. Od lewej: Antoni, Andrzej, Stefan i Zofia

galicyjskim dowodząc baterią obserwacyjną 17. Pułku Artylerii Ciężkiej.

Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim w końcowej fazie walk. Został dowódcą dywizjonu w 1. Pułku Artylerii Ciężkiej, a od 3.11.1919 r. w 1. Brygadzie Artylerii. Był również uczestnikiem wojny polsko-bolszewickiej, służąc w 7. Pułku Artylerii Ciężkiej. Na

Dom przy ul. Armii Poznań 64 w Luboniu, gdzie na pierwszym piętrze mieszkał do 1939 r. dyr. Antoni Marcinkowski z rodziną

Gola – wieś około 4 km na zachód od Gostynia, przy drodze prowadzącej w kierunku Leszna. Dożynki w majątku Potworowskich lub Szyfterów, gdzie Antoni Marcinkowski (stoi z prawej) odbywał praktyki wakacyjne agronoma w latach 1910-1913

Żona Antoniego Marcinkowskiego – Zofia Mikołajewska

Zdjęcie ślubne Antoniego Marcinkowskiego z Zofią Mikołajewską – 20.02.1928 r.

Przyjęcie weselne Antoniego i Zofii Marcinkowskich prawdopodobnie miało miejsce w domu przy ul. Armii Poznań 64 w Luboniu

początku sierpnia 1920 r. ponownie ranny, przez miesiąc przebywał w szpitalu wojskowym w Poznaniu. Także w tym pułku brał udział w okresowych ćwiczeniach. 1.01.1921 r. otrzymał awans na stopień kapitana artylerii. W styczniu i lutym 1921 r. przebywał na kursie w Centrum Wyszkożenia Artylerii nr 1. Jako rezerwistę przeniesiono go do 14. Pułku Artylerii Lekkiej (2.11.1921 r.). We wniosku o przyznanie Orderu Odrodzenia Polski napisano: *Wybitna pewność siebie na polu walki. Nadzwyczaj*

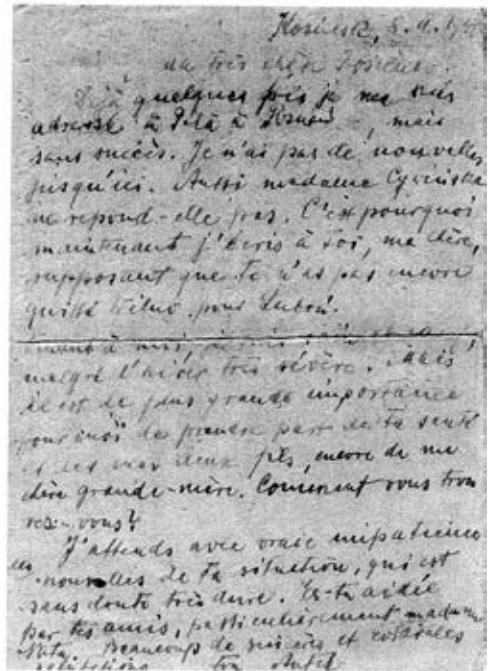
inteligentny oficer o dużym doświadczeniu bojowym. Bardzo obowiązkowy. Wysokie zalety służbowe i towarzyskie. Usposobienie spokojne. Nadaje się na oficera sztabu dywizji.

Kiedy został zdemobilizowany w 1922 r., podjął pracę w Zakładach Przemysłu Ziemiaczanego „Luboń-Wronki” w Luboniu w charakterze prokurenta. Po kilku latach został ich kierownikiem z tytułem dyrektora. Pracował w nich do II Wojny Światowej. Był członkiem rady parafialnej budującego się kościoła pw.

Kartka pocztowa wysłana z obozu w Kozielsku do Wilna – do żony Zofii o treści: Kozielsk 8 II 1940 r. Moja bardzo droga Zosiu/ Już kilka razy pisałem na adres poznański, ale bez sukcesu. Nie mam żadnych wiadomości aż do teraz. Także pani Cywińska nie odpowiada. To dlatego teraz piszę do Ciebie, moja droga, przypuszczając, że Ty jeszcze nie wyjechałaś z Wilna do Lubonia. (fragment nieczytelny) pomimo srogiej zimy. Ale jest znacznie dla mnie ważniejsze, żeby dowiedzieć się jak Twoje zdrowie i moich dwóch synów, jeszcze mojej drogiej babci. Jak wy się miewacie? Oczekuję z prawdziwą niecierpliwością wiadomości o Twojej sytuacji, która jest bez wątpienia bardzo ciężka. Czy jesteś lubiana przez twoich przyjaciół, szczególnie panią Nata. Bardzo szczerze i serdeczne pozdrowienia./ Twój Antek / Adres: Litwa/Wilno/ ulica Mickiewicza 19 / u pani Cywińskiej/ Pani Zofia Marcinkowska/ wysłane przez/ Antoni Marcinkowski/ Kozielsk, dystrykt Smoleński/ skrzynka pocztowa 12/ Sowiecka-Rosja tłumaczenie: Dorota Molińska

św. Jana Bosko w Luboniu i dbał o potrzeby finansowe nowej świątyni. Wspierał aktywnie ks. Stanisława Streicha w staraniach wokół budowy tego kościoła. Cieszył się również zaufaniem jego następcy – ks. proboszcza Ludwika Bieleziewskiego. 24.08.1939 r. jego żona odebrała indywidualną kartę mobilizacyjną. Przebywał wtedy w podróży służbowej do Londynu. Na telegraficzne wezwanie żony powrócił do kraju. 26.08.1939 r. zameldował się w sztabie Dowództwa Okręgu Korpusu VII. Żonie polecił wyjechać z synami, w, jak mu się wydawało, bezpieczniejsze miejsce – do Wilna.

Sam otrzymał przydział do zapasowego sztabu 14. Dywizji Piechoty. Po wybuchu wojny, 3.09.1939 r., ze swoją jednostką autobusem opuścił Poznań. 8.09.1939 r. widziano go w Warszawie. 17.09.1939 r. pod Tarnopolem dostał się do niewoli sowieckiej. Przebywał w obozie jenieckim w Kozielsku, skąd w lutym 1940 r. napisał dwie kartki pocztowe (jedną w języku

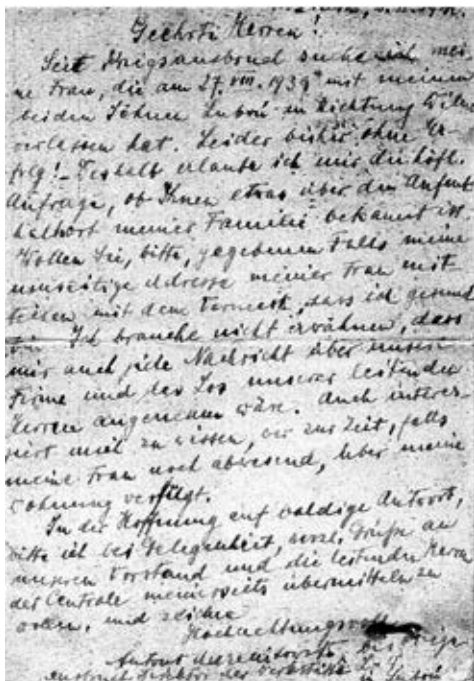

Telegram imieninowy dla Antoniego Marcinkowskiego od kolegów – oficerów 17 pułku artylerii ciężkiej (1. pułku artylerii ciężkiej Wielkopolskiej) 13 czerwca 1920 r. – dwa miesiące później został ranny w wojnie polsko-bolszewickiej

Kartka pocztowa wysłana z obozu w Kozielsku do Lubonia – Dyrekcji Zakładów Ziemniaczanych Luban – Wronki o treści: Kozielsk 8 II 1940 r./ Szanowni Panowie! Od czasu wybuchu wojny poszukuję mej żony, która w dniu 27 sierpnia 1939 z moimi dwoma synami opuściła Luboń kierując się w stronę Wilna. Niestety jak dotąd bezskutecznie. Dlatego uprzejmie proszę o informację, co Panowie wiedzą o pobycie – miejscu mej rodziny. Proszę Panów, by w przypadku takiej wiedzy przekazać żonie mój obecny adres wraz z wiadomością, że jestem zdrowy. Nie oczekuję wspomnień, ale byłoby mi przyjemnie otrzymać jakąkolwiek wiadomość o losie kierownictwa naszego Zakładu. Również chciałbym wiedzieć, czy w tym czasie, w przypadku nieobecności żony dysponuje ona moim mieszkaniem. Będąc w nadziei na rychłą odpowiedź, korzystam z okazji by przesłać serdeczne pozdrowienia członkom naszego Dozoru i panom kierownikom z Centrali, które proszę im przekazać./ Z poważaniem Antoni Marcinkowski do wybuchu wojny dyrektor Zakładów Luban – Wronki w Luboniu./ Nadawca: Antoni Marcinkowski, Kozielsk, obwód Smoleński, skrytka pocztowa 12, CCCP tłumaczenie: Stanisław Malepszak. Kartkę po wojnie przekazano żonie

francuskim do żony i dzieci, którzy przebywali wówczas w Wilnie, a drugą w języku niemieckim do dyrekcji Zakładu Przemysłu Ziemniaczanego w Luboniu). W końcu kwietnia 1940 r. wywieziono go z obozu w Kozielsku do Katynia. Został zamordowany przez NKWD prawdopodobnie 27.04.1940 r. Uznany w 1948 r. sądownie za zmarłego, z datą śmierci 9.05.1946 r. (ustawowy rok od zakończenia wojny) i nieznanym miejscu pochówku.

Ożenił się 20.02.1928 r. z Zofią Mikołajewską (ur. 6.04.1904 r., zm. 16.10.1980 r. w Poznaniu). Dzieci: Andrzej (ur. 28.02.1929 r. w Poznaniu, zm. 13.03.2010 r. w Poznaniu, pochowany wraz z matką na górczyńskim cmentarzu) i Stefan (ur. 14.09.1930 r. w Poznaniu, zm.

Warszawa – 1944 r. krótko przed powstaniem, żona Antoniego Marcinkowskiego – Zofia z synami: Andrzejem (z lewej wziął udział w Powstaniu Warszawskim) i Stefanem. Jeszcze nie wiedzieli o tragicznym losie ojca zamordowanego w Katyniu

LEGITYMACJA
nadania Odznaki Pamiątkowej
KRZYŻ KAMPAanii WRZEŚNIOWEJ
1939 r.

Rodzice Antoniego – Julianna i Antoni (sr.) Marcinkowski

Krzyż Kampanii Wrześniowej 1939 r. (nr 12011) nadanego pośmiertnie 15.08.1985 r. w Londynie kpt. Antoniemu Marcinkowskiemu i legitymacja z opisem „Katyń”, podpisana przez szefa biura Ministerstwa Spraw Wojskowych – płk. Władysława Łapińskiego. Ta pamiątkowa odznaka została ustanowiona: *Dla upamiętnienia wysiłku zbrojnego żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych i całego Narodu Polskiego w obronie całości i niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej, w uznaniu ich bohaterkiej postawy w walkach z najeźdźcami niemieckim i sowieckim we wrześniu 1939 roku, dekretem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (przyp. red. – na uchodźstwie), z dnia 1 września 1984 roku ...*

Grób rodziców Antoniego Marcinkowskiego, Julianny i Antoniego (sr.) na dębieckim cmentarzu przy ul. Bluszczowej

5.12.1992 r., pochowany w Gdańsku Oliwie). Po ślubie zamieszkali w Luboniu przy obecnej ul. Armii Poznań 64 (naprzeciw Zakładów Ziemiaczanych). Będąc na stanowisku, w 1935 r., kupił żonie, by miała niezależne dochody, kamienicę w Poznaniu przy ul. Lodowej. Na początku wojny żona z synami zamieszkali w Wilnie. W czerwcu 1942 r. znaleźli się w Warszawie, gdzie cudem przeżyli powstanie w 1944 r., w którym bezpośredni udział brał starszy syn – Andrzej. Następnie wywieziono ich do obozu w Makowie Podhalańskim. Wtedy też zaginęły dokumenty i pamiątki rodzinne, m.in.

Kamienica przy ul. Lodowej 43 w Poznaniu kupiona przed wojną przez Antoniego Marcinkowskiego, z trudem odzyskana po wojnie przez rodzinę. Mieszkała tu żona Antoniego Zofia z synem Andrzejem, który wraz ze swą żoną Barbarą prowadzili Kancelarię Adwokacką

Syn Antoniego – Andrzej Marcinkowski¹ z żoną Barbarą podczas audiencji u Papieża Jana Pawła II w grudniu 2001 r.

- 1 Andrzej Marcinkowski Urodził się 28.02.1929 r. w Poznaniu. Ojciec był dyrektorem Zakładów Ziemniaczanych w Luboniu, gdzie mieszkali do wybuchu II wojny światowej. Od urodzenia rodzice wychowywali go w duchu głębokiej wiary katolickiej i miłości do Ojczyzny. Jako kilkuletni chłopiec zostawał ministrantem. Był naocznym świadkiem zamordowania proboszcza lubońskiej parafii ks. Stanisława Streicha (27.02.1938 r.), który był przyjacielem rodziny i częstym gościem w domu Marcinkowskich. Od czerwca 1942 r. do końca Powstania Warszawskiego mieszkał w Warszawie, gdzie uczęszczał do tajnego gimnazjum im. Stefana Batorego. Tam też uczestniczył w pracach tajnego harcerstwa (3. kompania batalionu „Zośka”). Spotkał wówczas ks. Józefa Sopoćkę (błogosławionego), spowiednika świętej siostry Faustyny Kowalskiej – apostołki Miłosierdzia Bożego. Przez 60 dni brał udział w Powstaniu Warszawskim jako goniec Komendy Placu Mokotów. Po wojnie najpierw trafił do Rogoźna Wielkopolskiego, ponieważ dom matki przy ul. Lodowej w Poznaniu zajmowali radzieccy żołnierze. W 1946 r. w rogozińskim gimnazjum i liceum im. Króla Przemysława zdał maturę. Po przeprowadzeniu się do Poznania na ul. Lodową rozpoczął studia prawnicze na Uniwersytecie Poznańskim, które ukończył w 1950 r. Nigdy nie ujawnił w ankietach, że brał udział w powstaniu warszawskim i że ojciec zginął w Katyniu. Od 1947 r. do końca lutego 1964 r. pracował w charakterze radcy prawnego w różnych przedsiębiorstwach państwowych. Przez sześć lat po ukończeniu studiów, ze względu na inteligenckie pochodzenie, nie mógł uzyskać wpisu na listę aplikantów sądowych, prokuratorskich czy adwokackich. Udało to się dopiero po odwilży październikowej 1956 r. W wydarzeniach Poznańskiego Czerwca'56 był aresztowany na 48 godzin. W styczniu roku następnego rozpoczął aplikację adwokacką, a w 1960 r. zdał egzamin z wynikiem bardzo dobrym. Od 1958 r. udzielał rodzinnych porad prawnych przy kościele Najświętszego Zbawiciela przy ul. Fredry. Aktywnie współpracował z poznańskimi arcybiskupami: Antonim Baraniakiem i Jerzym Strobą. Przez 42 lata był radcą prawnym Zgromadzenia Oblatów Maryi Niepokalanej z ul. Ostatniej. Był szykanowany przez organy bezpieczeństwa (SB). Od 1.07.1960 r. do 31.03.1991 r. był członkiem Zespołu Adwokackiego nr 12 w Poznaniu, zajmując się wyłącznie praktyką cywilną. W latach 1983-1990 był jedynym wykładowcą prawa cywilnego, prawa rodzinnego i procedury cywilnej dla aplikantów adwokackich Izby Wielkopolskiej. Od 1983 r. był wybierany członkiem Naczelnej Rady Adwokackiej, a w grudniu 1989 r. Naczelna Rada Adwokacka wybrała go członkiem prezydium i tę funkcję pełnił do 31.03.1991 r., później też w 1998 r. i w 2001 r. Przemiany ustrojowe w Polsce po 1989 r. otworzyły kolejny rozdział w jego życiu. Od 1.04.1991 r. do 28.02.1994 r. (czyli do osiągnięcia wieku emerytalnego) był podsekretarzem stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości. Od 1.04.1994 r. do 11.05.1995 r. prowadził prywatną kancelarię adwokacką w Poznaniu. 11.05.1995 r. Prezydent Lech Wałęsa powołał go na stanowisko zastępcy podsekretarza stanu w Kancelarii Prezydenta RP, a 30.09.1995 r. awansował na sekretarza stanu. W 1995 r. pierwszy raz był na grobach katyńskich w delegacji z prezydentem Wałęsą. W ostatnim dniu swojego urzędowania 22.12.1995 r. Prezydent RP odznaczył go Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. Z uwagi na poważną chorobę formalnie był pracownikiem Kancelarii Prezydenta do 23.08.1996 r. 27.08.1998 r. Prezydent RP odznaczył go Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski. Od 1.09.1996 r. do 31.12.2005 r. prowadził w Poznaniu kancelarię adwokacką. Jest autorem wielu artykułów i przyczynków w czasopiśmie prawniczym, jak „Państwo i Prawo”, „Nowe Prawo”, „Przegląd Sądowy” i „Palestra”. W PRL, m.in. przez doświadczenia z dzieciństwa, nie należał do żadnej organizacji młodzieżowej ani też do jakiegokolwiek partii politycznej. Jego żona Barbara jest adwokatem.

Zmarł po ciężkiej chorobie 13.03.2010 r. 23 marca odbyły się uroczystości pogrzebowe, podczas których mszę świętą w kościele pw. Matki Boskiej Bolesnej celebrował Metropolita Poznański abp Stanisław Gądecki. Uroczystościom pogrzebowym na górczyńskim cmentarzu przewodniczył bp Zdzisław Fortuniak.

Akcja upamiętniająca katyńców z Lubonia – poświęcenie dębu pamięci Antoniego Marcinkowskiego przy kościele św. Jana Bosko w Luboniu (20.04.2011 r.) przeprowadzona przez Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe „Forum Lubońskie” i społeczność Szkoły Podstawowej nr 3

zdjęcia z przedwojennego Lubonia. Gdy po wojnie wrócili do mieszkania w Luboniu, było ono puste, ograbione z wszystkiego i przeznaczone dla innych. Chcieli zamieszkać w Poznaniu w swej kamienicy przy ul. Lodowej, lecz była ona zajęta przez radzieckich żołnierzy. Zamieszkali w Rogoźnie. 12.08.1946 r. wrócili do kamienicy przy ul. Lodowej.

Odznaczony m.in. Krzyżem Żelaznym II klasy (1917 r.) i Orderem Odrodzenia Polski (1921 r.), pośmiertnie – Krzyżem Kampanii Wrześniowej 1939 r. (1985 r.).

Na podstawie publikacji: „Wieści Lubońskie” 09-1999 str. 20, S. Malepszak: *Luboń i okolice, dzieje osadnictwa i dziejów parafii*, Luboń 2005; Centralne Archiwum Wojskowe Warszawa (akta personalne nr OOP 2/676); informacji synowej – Barbary Marcinkowskiej; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 197; „Rocznik Historyczny Lubonia”, red. Piotr P. Ruskowski, t. I, str. 36.

*Robert Wrzesiński, Janusz Karwat,
Piotr P. Ruskowski*

MARZAK STANISŁAW

(1900-1962)

Ochotnik oddziału zachodnio-poznańskiego, robotnik.

Ur. 16.07.1900 r. w miejscowości Sepno, powiat grodziski.

28.12.1918 r. wstąpił jako ochotnik do batalionu dopiewskiego (zachodnio-poznańskiego) pod dowództwem por. Andrzeja Kopy. Walczył w stopniu szeregowca. Brak informacji o jego powstańczym zaangażowaniu.

W 1939 r. przybył do Żabikowa. Podjął pracę w cegielni. Pracował w niej do mobilizacji w sierpniu 1939 r. Wziął udział w kampanii wrześniowej. W 1940 r. ponownie został zatrudniony w cegielni w Żabikowie jako palacz cegły, a od 1941 r. objął stanowisko mistrza, na którym był do końca. Zmarł 12.01.1962 r., pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

W 2018 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Grób Stanisława i Cecylii Marczaków w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

Ożenił się w 1928 r. z Cecylią Nowotną (ur. 3.11.1906 r. w Lulinku, powiat Szamotuły, ojciec Walenty, matka Józefa z d. Narożna, zm. 22.08.1994 r.). Od 16.05.1969 r. była podopieczną ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 467303, leg. 5141). Nie mieli dzieci.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Kościuszki 39.

Należał do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; A. Kopa, Udział powiatu zachodnio-poznańskiego w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919, Poznań 1928, s. 18; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 198.

Janusz Karwat, Robert Wrzesiński

MATECKI FRANCISZEK

(1897-1982)

Krawiec, członek Straży Ludowej w Poznaniu, uczestnik walk na froncie północnym, ppor. WP.

Ur. 3.10.1897 r. w Poznaniu, ojciec Sylwester, matka Maria z d. Bukiewicz. Ukończył 7 klas szkoły podstawowej, po

tym przyuczał się do zawodu krawca. W 1916 r. został powołany do piechoty w armii pruskiej.

Od 27.12.1918 r. przystąpił do Powstania Wielkopolskiego pod dowództwem por. Józefa Sporakowskiego. Brał udział w zajęciu poczty przy dworcu zachodnim i samego dworca kolejowego. Od 30.12.1918 r. do 9.01.1919 r. patrolował ulice Poznania. Walczył też na froncie północnym: pod Chodzieżą i Ujściem. Następnie przyjęty został do 3 Baonu Garnizonowego jako krawiec. Zwolniony z wojska w 1922 r. w stopniu szeregowego.

Po zwolnieniu z wojska pracował jako krawiec w firmie Lisecki w Poznaniu aż do 1939 r. Podczas okupacji w lutym 1940 r. został wysiedlony z mieszkania na Winogradach na ul. Ogrodową w Poznaniu. W tym czasie pracował w ochronie obiektów do 1945 r. Po wyzwoleniu brał udział w pracach społeczno-politycznych, takich jak Referendum, wybory i pogłębianie łączności miasta ze wsią. Za tę działalność otrzymał Dyplom Uznania oraz Złotą Odznakę Przyjaźni Polsko-Radzieckiej.

Grób Franciszka i Julianny Mateckich w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

Pracował jako krawiec w poznańskiej Modenie aż do emerytury, na którą odszedł w 1962 r. Zmarł 21.01.1982 r.

Miał żonę Juliannę (ur. 27.01.1898 r., zm. 6.04.1977 r.).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Granicznej 2/3.

Odznaczenia: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (9.04.1975 r., 340-75-153); Wielkopolski Krzyż Powstańczy (7.05.1975 r., 380-75-47).

Należał od 2.03.1972 r. do Koła ZBoWiD-u w Żabikowie (nr 237614, leg. 21884).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 198.

Justyna Król

Marcin Mazurek

MAZUREK MARCIN

(1899-1976)

Ochotnik oddziału dopiewskiego, ppor. WP.

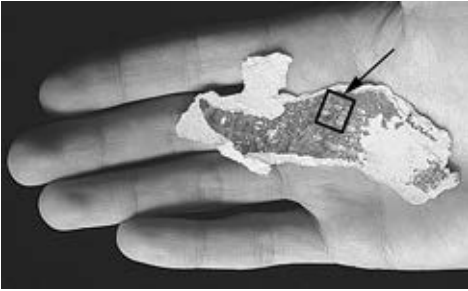
Ur. 22.10.1899 r. w Skrzynkach koło Sęszewa, ojciec Franciszek, matka Marianna z d. Kucharzewska. Był drugim synem z sześciorga rodzeństwa: Franciszek (ur. 1897 r. zm. prawdopodobnie 1923 r. – też powstaniec); Jan (ur. 1904 r., zm. 1944 r.; zamordowany w obozie żabikowskim działacz KPP, którego nazwę nosiła jedna z ulic Lubonia. 26.07.2017 r. w ramach dekomunizacji Rada Miasta Luboń zmieniła patrona na Władysława Reymonta); Stanisław (ur. 1907 r., zm. 1989 r.), Katarzyna (ur. 1911 r., zm. 1989 r.), Antonina (ur. 1912 r., zm. 1998 r.). Ukończył 7-klasową szkołę powszechną w Skrzynkach. Tam też od 15. roku życia pracował w 600. hektarowym majątku (Ifflandsheim) należącym od XIX w. do niemieckiej rodziny Iffland jako służący, magazynier podwórzowy.

W czerwcu 1917 r. powołany został do armii pruskiej. Służył w artylerii do 20.11.1918 r.

Do Powstania Wielkopolskiego wstąpił jako ochotnik pod koniec grudnia 1918 r. w Dopiewie pod dowództwo por. Andrzeja Kopy. Walczył pod Zbąszynem, później wrócił do Poznania do artylerii pod dowództwo por. Kazimierza Nieżyehowskiego. 5.01.1919 r. z dwoma armatami brał udział w zdobywaniu lotniska Ławica. Pod dowództwem ppor. Władysława Mettlera walczył pod Szkaradowem, Łabiszynie, Szubinem, Ryń a r z e w e m . 27.01.1919 r.,

Zofia z domu Sujak – żona Marcina

Wśród niewielu pamiątek jakie pozostały po powstańcu zachował się strzęp, który okazał się fragmentem zdjęcia grupowego 3. Baterii 1. Pułku Artylerii Polnej Wielkopolski, z 27.01.1919 r., wykonanego prawdopodobnie przez zakład fotograficzny Śniegocki (odczyt z fragmentu pieczętka). Na „zdjęciu” ktoś długopisem postawił mały krzyżyk i napisał – Marcin. Redakcji „Więści Lubońskich” udało się wydobyć z tego kawałka zniszczonego zdjęcia powstańczy portret Marcina Mazurka. (Czarną ramką i strzałką zaznaczyliśmy fragment zdjęcia poddanego obróbce.)

Marcin Mazurek w mundurze powstańczym wśród towarzyszy broni portret wydobyty ze strzępu zniszczonej fotografii

Marcin Mazurek (stoi) z ojcem Franciszkiem i najmłodszym bratem Stanisławem

gdy tworzyło się wojsko wielkopolskie, wstąpił na ochotnika do 3. baterii 1. Pułku Artylerii Polowej Wielkopolskiej, gdzie był bombardierem. Po poległym w Szubiniu ppor. Mettlerze dowództwo objął por. Breliński. Oddział przekształcono później w 3. baterię 15. Wielkopolskiego Pułku Artylerii Lekkiej. Brał także udział w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r. i bojach pod Berezyną i Lwowem. Do rezerwy zwolniony 28.04.1921 r. Podczas służby był ranny w lewą stopę i brzuch. Mianowany 11.11.1922 r. na stopień podporucznika rezerwy.

Po wojsku wrócił do majątku (Iflandsheim), gdzie po szkoleniu, w latach 1935-46 był urzędnikiem gospodarczym. Później przeprowadził się wraz z rodziną do Lubonia na ul. Dąbrowskiego. Tu, w domu brata Jana Mazurka – prowadził sklep spożywczy. Po likwidacji sklepu w 1949 r., pracował

Marcin Mazurek – kanonier w armii pruskiej

jako magazynier zbożowy i zaprzysiężony wagowy w Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” w Puszczykowie. Od 1950 r. był magazynierem w Poznańskich Zakładach Koncentratów Spożywczych oddz. IV w Luboniu. Po piętnastu latach pracy w 1965 r. przeszedł na rentę. Zmarł 12.04.1976 r., jest pochowany na żabikowskim cmentarzu.

Ożenił się 3.06.1923 r. z Zofią z d. Sujak (ur. 30.9.1895 r. w Sytkowie, zm. 4.01.1987 r.), byli bezdzietni.

Mieszkał w Luboniu najpierw przy ul. Dąbrowskiego, następnie przy ul. Kościuszki 6, później na ul. Puszkina 6, ostatecznie Dzierżyńskiego 48 (Armii

Poznań). W Luboniu mieszkało także młodsze rodzeństwo Marcina – Stanisław i Antonina (na ul. Armii Poznań 44).

Odznaczenia: Krzyż Walecznych (20.02.1921 r.), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (6.03.1974 r.), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (30.10.1972 r.).

Należał do Związku Inwalidów Wojennych RP, Koło Żabikowo, ZBoWiD-u, Koło Luboń 1.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; dokumentów i informacji siostrzenicy – Zofii Tomaszewskiej; „Więści Lubońskie” 01-2007 str. 21, A. Kopa,

Najstarszy brat Marcina – Franciszek Mazurek jeszcze w mundurze obcej armii, także Powstańca Wielkopolski – żołnierz 15. Pułku Ułanów Poznańskich, odznaczony m.in. Krzyżem Walecznych z trzema okuciami nadanego rozkazem nr 91–14 Dywizji Piechoty Wlkp. 1.07.1921 r., posiadacz odznaki Wojsk Wielkopolskich

Ślub Jana Mazurka, późniejszego działacza Komunistycznej Partii Polski. Do lipca 2017 r. patron jednej z ulic Lubonia. Nad parą młodą Marcin z żoną Zofią, a obok rodzice

Udział powiatu zachodnio-poznańskiego w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919, Poznań 1928, s. 13; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 199.

Piotr P. Ruszkowski

MĄCZKOWSKI FRANCISZEK (1899-1985)

Pracownik PKP, ppor. WP.

Ur. 24.11.1899 r. w Ruchocicach, powiat Wolsztyn, ojciec Michał, matka Agnieszka z d. Flis. Od 7. roku życia do 1913 r. uczęszczał do szkoły powszechnej. Po szkole pracował w różnych zakładach, aż do 1917 r., kiedy powołany

został do armii pruskiej. Po wyszkoleniu walczył na froncie zachodnim do zakończenia wojny w 1918 r.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik 29.12.1918 r. Walczył w 2. Pułku Strzelców Wielkopolskich (przemianowany 10.12.1919 r. na 56. Pułk Piechoty) m.in. pod: Rakoniewicami, Wolsztynem, Kopanicą, Zbąszyniem, Międzychodem. Zwolniony z wojska 1.11.1921 r. Mianowany na stopień podporucznika rezerwy 26.04.1972 r.

Po wojsku podjął pracę na kolei, gdzie pracował do przejścia na emeryturę w 1960 r. Zmarł w wieku 86 lat, 6.05.1985 r., pochowany wraz z żoną Marią na cmentarzu parafialnym w Żabikowie.

Franciszek Mączkowski w mundurze kolejarskim

Ożenił się w 1924 r. z Agnieszką z d. Dekier (ur. 1903 r., zm. 1929 r.). Dzieci: Gertruda po mężu Muszyńska (ur. 13.09.1925 r. w Zbąszyniu), Florian (ur. 15.04.1927 r. w Zbąszyniu, zm. 9.04.2007 r.), Genowefa po mężu Rembacz (ur. 26.11.1928 r. w Zbąszyniu, zm. 31.08.2003 r.). Po śmierci pierwszej żony

Franciszek Mączkowski w późniejszym wieku

poślubił Marię z d. Bielawska (ur. 23.01.1908 r. w Granowie, zm. 3.11.1989 r.), z którą przeżył 56 lat. Z okazji złotych godów odznaczeni zostali medalem *Za Długoletnie Pożycie* (20.12.1979 r.). Dzieci: Zofia po

mężu Szymkowiak (ur. 13.05.1931 r. w Zbąszyniu), Wojciech (ur. 6.03.1950 r. w Luboniu).

W 1932 r. przeprowadził się wraz z rodziną ze Zbąszynia do Lubonia. Mieszkał najpierw przy ul. Poznańskiej (Armii Poznań) w willi „Maria”, po 2 latach przeniósł się na ul. Chudzickiego (Jana Mazurka od 27.07.2017 r. zdekomunizowana na Władysława Reymonta) do pp. Wojciechowskich, następnie zamieszkali u pp. Mancfeldów przy ul. Szkolnej w Luboniu (później ul. Hibnera, a od 27.07.2017 r. w ramach dekomunizacji nosi nazwę Adama Asnyka). Około 1949 r. przeprowadzili się na stałe na ul. Pierackiego (J. Tuwima) 13.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (18.12.1958 r., C-74777),

Zdjęcie ślubne Agnieszki (pierwszej żony) i Franciszka Mączkowskich

Rodzina Franciszka Mączkowskiego w Lubo-
niu podczas uroczystości 1. Komunii św. syna
Wojciecha

Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenie
Polski (28.04.1977 r., 345-7749)

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kur-
kowe zamontowało przy grobie kamien-
ną tabliczkę z informacją o spoczywają-
cym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Należał do ZBoWiD-u, Koło Żabiko-
wo, przeniesiony 16.03.1982 r. do Koła
Luboń 1 (nr 213762, leg. 204930).

Na podstawie akt ZBoWiD-u,
Koło Luboń 1, informacji syna Woj-
ciecha Mączkowskiego; „Lubonianie

Zdjęcie ślubne Franciszka Mączkowskiego z Ma-
rią (drugą żoną)

Grób Franciszka i Marii Mączkowskich w Żabiko-
wie fot. www.lubon.pro-gis.pl

w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr
P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń
2009, str. 201.

Piotr P. Ruszkowski

MAKOWSKI TOMASZ

(1883-1965)

Rzemieślnik, ochotnik oddziału jarocińskiego, uczestnik walk na froncie północnym.

Ur. 26.02.1883 r. w Potarzycy powiat Jarocin, ojciec Franciszek. Ukończył szkołę ludową (podstawową), z zawodu ślusarz.

9.01.1918 r. zgłosił się jako ochotnik do Powstania Wielkopolskiego. Tego samego dnia wieczorem wraz z oddziałem wyjechał konno pod Szubin. Jako ułan brał udział w potyczkach z Grenzschutzem. W starciu z pociągiem pancernym postrzelonych zostało z karabinu maszynowego trzech ułanów z oddziału, w którym służył. Przydzielony później do 1. Pułku Ułanów Wielkopolskich.

Po wojnie pracował na Akademii Medycznej w Poznaniu. Zmarł 22.11.1965 r.

Żonaty z Marią.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Armii Czerwonej 62 (11 Listopada).

Odznaczenia: Odznaka Pamiątkowa Wojsk Wielkopolskich (7.03.1920 r.), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (C-5163).

Należał do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 (nr 1968), od 1957 r. do Koła ZBoWiD w Żabikowie (nr 208681, leg. 302339).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 203.

Justyna Król

MELINGER ANDRZEJ

(1899-1952)

Andrzej Melinger

Ur. 8.10.1899 r. w Żabikowie. Rodzice: Teofil i Maria ze Schmidtów. Rodzeństwo: Wiktoria po mężu Strenk (Andrzej), Maria po mężu Duszyńska (Michał), Prakseda po mężu Klemczak (Stanisław), Stanisława po mężu Borowicz (Franciszek), Ewa po mężu Woźniak (Marian). Szwagrami Andrzeja Melingera byli powstańcy: Duszyński Michał i Klemczak Stanisław.

Był maszynistą turbinowym, pracownikiem fabryki Przetworów Ziemniaczanych.

Od 1913 r. członek Towarzystwa Młodzieży Polskiej w Wirach. W 1917 r. wcielony do armii pruskiej.

15.11.1918 r. przystąpił do Straży Ludowej w Żabikowie. 28.12.1918 r. wstąpił do powstańczego oddziału por.

Pocztówka napisana przez Andrzeja Melingera Dnia 31.03.1919 r., wysłana pocztą polową stemplowana 3.04.1919 r. Nowy Tomyśl (stempel jeszcze niemiecki NEUTOMISCHEL) i dodatkowo (centralnie) Komendą dla spraw wojskowych na powiat Nowy Tomyśl. Oto treść: Szanowny Pan / A. Andrzejewski / w Żabikowie / Powiat Poznański / u Cudery / Szanowny Przyjacielu / Pozdrawiam cię mile i serdecznie. Jestem / jeszcze przy najlepszym zdrowiu i mi / tak dosyć dobrze idzie. Przesyłam ci mo- / ją Fotografkę ale za dużo ładnie nie trafi- / to, bo było bardzo pochmurnie. Jesteś- / śmy / odebrani jako w pozycji. Pozdrów Stasia / siostrę Franie, Jagusie i Franie Sz. Co ty teraz / robisz i gdzie się obracasz, wcale mi nie piszesz. / (dodatek - pisany odwrotnie) Dowidzenia / Twój Przyjaciel / Andrzej / Jak te kartki odbie- / rzecie to ją oddajcie Andrzejowi / i mi przyslijcie Andrzeja Adres / Szer. A. Melinger / 5. Bat. I. Puł- / ku art. lekkiej / przy II baonie / Gran. zachodnia. fot. Myszkowski Lwówek

Andrzeja Kopy w Dopiewie. Brał udział także w zdobywaniu lotniska na Ławicy. 14.01.1919 r. wcielony do 14. Pułku Artylerii Polowej. Służył także w 5. baterii 1. Pułku Artylerii Lekkiej. Uczestniczył w walkach pod

Andrzej Melinger (w środku zaznaczony krzyżykiem) na zdjęciu (wyciąg z pocztówki) jako szeregowy 5 baterii I Pułku Artylerii Lekkiej Wojska Polskiego przy II batalionie

Zbąszyniem Czarnkowem i Rogoźnem. Oprócz udziału w Powstaniu Wielkopolskim walczył również z Ukraińcami na Wołyniu. Mógł także uczestniczyć w wojnie polsko-bolszewickiej. W 1921 r. zwolniony z wojska. Miał stopień bombardiera (szeregowca).

W 1939 r. bierze udział w kampanii wrześniowej.

Ożenił się w 1929 r. z Katarzyną z d. Czarnecka (ur. 27.05.1905 r. w Żabikowie, zm. 20.09.1991 r.), ojciec Jakub, matka Antonina z d. Wojtyniak. Mieli czterech synów i jedną córkę.

Mieszkał w Żabikowie przy ulicach: Poznańskiej 2, Długiej 17 (11 Listopada).

Zmarł 28.02.1952 r., pochowany w Żabikowie

Odznaczenia: Krzyż Walecznych (nr 14374), Krzyż Wołynia I klasy, Medal Niepodległości (nr 2410526, 17.03.1938 r.), Krzyż Białoruski, order Virtuti Militari (?).

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Należał od 26.03.1933 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 Koło Żabikowo (nr ewid.

5902, dypl. 1220, nr arch. 8849), później do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 (nr leg. 1220). Po wojnie od 20.10.1946 r. do Związku Powstańców Wielkopolskich, Koło Żabikowo, później ZBoWiD-u Koło Żabikowo.

Na podstawie akt ZWPN, ZPW (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884), ZBoWiD-u Koło Żabikowo. Publikacje „Wieści Lubońskie”: 12-1997, str. 8, 12-2002 str. 21; 12-2004 str. 26 i akta Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie (syg. AP MN 17.03.38.); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 203; informacji syna Andrzeja Melingera.

*Robert Wrzesiński, Dorota Molińska,
Piotr P. Ruszkowski*

Grób Andrzeja i Katarzyny Melingerów w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

MELLER JAN

(1902-1977)

Jan Meller w okresie międzywojennym

Ochotnik z Lubonia, pracownik PKP, działacz lewicowy, ppor WP.

Ur. 03.05.1902 r. w Luboniu, ojciec Stanisław, matka Marianna z d. Fertsch. Miał siedmioro rodzeństwa: Paweł (powstaniec), Stanisław (powstaniec), Wojciech, Barbara, Katarzyna, Józef (powstaniec) i Magdalena. Uczęszczał do 1916 r. do szkoły podstawowej w Luboniu. Następnie wyuczył się stolarstwa w Poznaniu.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik 07.01.1919 r., wstępując do batalionu Straży Ludowej Poznań-Dębiec. Dowódcą kompanii był por. Korupski (?), dowódcą batalionu – ppor. Franciszek Masadyński. Później,

do maja 1921 r., brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Do czynnej służby wojskowej w 10. Pułku Saperów w Przemyślu został powołany w grudniu 1923 r., gdzie służył do listopada 1924 r. Posiadał stopień starszego sapersa. W 1924 r. został mianowany do stopnia podporucznika.

W latach 1925-1939 pracował w licznych przedsiębiorstwach budowlanych (m.in. u Urbaniaka przy ul. Dębińskiej w Poznaniu). Przed II Wojną Światową zmobilizowany 13.08.1939 r. do 7. Pułku Saperów w Poznaniu, 14. batalion. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r. w szeregach Armii Poznań pod dowództwem por. Matuszaka w kampanii Szamotuły – Sochaczew – Piątek – Puszcza Kampinoska. W Skierniewicach 18.09.1939 r. dostał się do niewoli niemieckiej. Był więziony na poznańskiej Cytadeli. Po powrocie z niewoli (14.10.1939 r.) pracował od 1940 r. na kolei niemieckiej, aż do zakończenia okupacji. Po wojnie pozostał w PKP, najpierw zaangażowany w odgruzowywanie i uruchamianie urządzeń kolejowych, później jako stolarz, aż do emerytury w 1962 r. W 1945 r. przystąpił do Partii Robotniczej. Był II sekretarzem komitetu osiedlowego PZPR nr 3 w Luboniu. Zmarł w Luboniu 10.04.1977 r.

Pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się w 1927 r. z Wandą Jarosz (ur. 30.04.1905 r. w Ugodzie pow. Rawicz, ojciec Antoni, matka Franciszka z d. Matuszek, zm. 09.02.1986 r. w Luboniu). Jako

Jan Meller w późniejszym wieku

Komunia św. syna Henryka. Siedzą Jan Meller z żoną Wandą i młodszym synem Edwardem

Zdjęcie ślubne Jana Mellera i Wandy Jarosz

W magazynie amunicji w jednym z fortów w Poznaniu. Jan Meller stoi z prawej

krawcowa szyła dla firmy Buchert mieszczącej się przy ul. Bluszczowej w Poznaniu. Dzieci: Henryk (ur. 03.07.1928 r.) i Edward (ur. 14.10.1930 r.).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Świerczewskiego 2 (3 Maja).

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (31.12.1976 r., nr 2715-76-45), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (22.07.1959 r., nr D-21910), Odznaka Honorowa *Za Zasługi dla Rozwoju Miasta Poznania* (04.09.1959 r., nr 209), Medal 10-lecia Polski Ludowej (22.02.1955 r., nr 395892), Odznaka *Przodujący Kolejarz* (01.05.1955 r., nr 0121713).

Należał od 9.12.1935 r. do 15.03.1937 r. do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Wilda

Pracownia krawiecka Władysława i Katarzyny Buchert (siedzą w środku) przy ul. Bluszczowej w Poznaniu, gdzie pracowała Wanda Meller (stoi 2. z prawej)

Dom rodzinny Jana Mellera przy ul. 3 Maja.
Przed nim syn Edward z żoną Stefanią

Grób Jana i Wandy Mellerów w Żabikowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

(sygn. 45f39). Od 1974 r. do ZBoWiD-u
Koło Żabikowo (nr 245873, leg. 30143).

Na podstawie akt ZBoWiD-u,
Koło Żabikowo, informacji syna –
Edwarda; „Lubonianie w Powstaniu

Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski
i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 204.
Dorota Molińska, Paweł Wolniewicz

MELLER JÓZEF

(1900-1977)

Józef Meller za młodu

Ochotnik z Lubonia, ppor. w st. spocz. WP.

Ur. 30.01.1900 r. w Luboniu, ojciec Stanisław był robotnikiem kolejowym i pochodził z Lasku, matka Marianna z d. Fertsch mieszkała w Luboniu przy dzisiejszej ul. 3 Maja. Miał siedmioro rodzeństwa: Pawła (powstaniec), Stanisława (powstaniec), Barbarę, Wojciecha, Katarzynę, Jana (powstaniec) i Magdalenę. W latach 1906-1914 uczęszczał do lubońskiej szkoły (dzisiejsza Szkoła Podstawowa nr 3). Bezpośrednio po ukończeniu nauki podjął pracę w pobliskiej fabryce przetworów ziemniaczanych, gdzie pracował do czerwca 1918 r., kiedy to powołano go do armii pruskiej. Po 3 miesiącach został wysłany z 37. Pułkiem Piechoty na front.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik w końcu grudnia 1918 r. Po dwóch tygodniach przeniesiony został do formującego się Batalionu Saperów, którego dowódcą był por. Witold Butler, a jego bezpośrednim dowódcą (3. Kompanii) – ppor. Sulerzyński. Walczył na froncie północnym m.in. w okolicach Rynarzewa, Kcynii, Nakła, Tarkowa, Gniewkowa oraz na południu Wielkopolski w okolicach Rawicza, Jutrosina i Szkaradowa. Z wojska zwolniono go w 1923 r. w stopniu plutonowego. Mianowany w 1922 r. do stopnia podporucznika rezerwy.

Powrócił do Lubonia i wznowił pracę w Zakładach Ziemniaczanych. W 1930 r. uzyskał dyplom czeladnika murarskiego, a zawodu tego uczył się od 1927 r. u Maksymiliana Hoffmana. W lipcu 1939 r. zmobilizowany do 7. Batalionu Saperów w Poznaniu. Uczestniczył w kampanii wrzesniowej 1939 r., walcząc pod Koniem, Kutnem i Sochaczewem, gdzie 18.09.1939 r. dostał się do niemieckiej niewoli. W Stalagu III b w Fürstenbergu nad Odrą (dziś graniczące z Polską miasto Eisenhüttenstadt, ok. 23 km na południe od Frankfurtu nad Odrą) przebywał do 30.01.1945 r., czyli do swoich 45. urodzin, do momentu wyzwolenia przez Armię Czerwoną. Będąc w niewoli, pracował m.in. w gospodarstwie u Erwina Riechtra w Bärwalde (Mieszko-

Józef Meller w armii pruskiej

wice), powiat Königsberg. Z tułaczki wojennej do domu w Luboniu powrócił 8.03.1945 r. Pracował jako murarz m.in. w latach 1949-1955 w Zakładach Fosforowych

Józef Meller w późniejszym wieku

w Luboniu, później w gazowni poznańskiej, skąd w 1963 r. przeszedł na rentę. Interesował się geografią kraju i świata, lubił też prace w ogrodzie, szczególnie przy drzewach. Zmarł 23.09.1977 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się 8.04 1921 r. w Żabikowie z Teresą Betkowską (ur.18.09.1896 r. w Lasku, ojciec Wawrzyn, matka Małgorzata z d. Petz, zm. w lipcu 1991 r.) Od 1903 r. uczęszczała do szkoły podstawowej w Żabikowie, następnie pracowała

Państwo Teresa i Józef Mellerowie na posesji przy ul. 3 Maja. Z prawej dom rodzinny piętrowy (dziś kamienica przy ul. 3 Maja 8) przy którym stoi siostra Barbara. W głębi po lewej dom rodziny Dałkowskich po drugiej stronie ulicy

Dowód osobisty (o nazwie Wykaz Osobisty) Józefa Mellera w mundurze armii pruskiej wydany 14.01.1925 r. w Fabianowie

Karta pracy polskiej siły roboczej z wchłoniętych terenów wschodnich – Józefa Mellera z okresu niewoli niemieckiej podczas II Wojny Światowej ze zdjęciem i odciskami palca jeńca o numerze 3001 oflagu III B. Ostemplowana przez Urząd Pracy w Kustrin (Kostrzyniu).

Dom rodzinny Mellerów przy ul. 3 Maja 8 wybudowany przez ojca – Stanisława na początku XX w.

Żona Józefa Mellera – Teresa Betkowska, urodzona w Lasku

w hotelu Rzymskim w Poznaniu, a w latach 1912-1928 pracowała w Zakładach Przetworów Ziemniaczanych w Luboniu. Dzieci: Władysław (ur. 1921 r.), Henryk (ur. 1922 r.), Leon (ur. 1923 r.), Teresa (ur. 1928 r.) oraz Janina Namysł (ur. 1934 r.)

M i e s z k a ł w Luboniu przy ul. 3 Maja 4.

Odnaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (nr 2715-76-46), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (nr 2815-76-5).

W 2018 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

W 1930 r. został członkiem Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Dębiec później ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 242930, leg. 27200).

Grób m.in. Józefa i Teresy Mellerów w Żabikowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Zweryfikowany w Centralnym Archiwum Wojskowym pod nr 169-50442.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, informacji córki – Janiny Namysł. Publikacja „Wieści Lubońskie” 04-2008 str. 22; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 206; Aktu zgonu nr 86/1977 USC Luboń.

*Janusz Karwat, Paweł Wolniewicz,
Piotr P. Ruszkowski*

MELLER PAWEŁ

(1885-1967)

Kolejarz.

Ur. 27.06.1885 r. w Luboniu, ojciec Stanisław (ur. 29.04.1860 r. właściciel, członek dozoru szkolnego w latach 1921-1927), matka Marianna z d. Fertsch. Miał siedmioro rodzeństwa (patrz biogramy Józefa lub Jana).

W 1914 r. został powołany do armii niemieckiej i walczył w I wojnie światowej na froncie wschodnim aż do jej zakończenia.

W Powstaniu Wielkopolskim walczył jako ochotnik, nie znane są szczegóły tego zaangażowania. Brał też udział w wojnie polsko-bolszewickiej.

Zmarł 14.01.1967 r., pochowany na cmentarzu w Miłostowie.

Paweł Meller w mundurze powstańczym

Rodzinny dom Mellerów przy ul. 3 Maja

Ożenił się z Anną Urban (ur. 19.03.1888 r., zm. 20.02.1970 r.), mieli czterech synów i dwie córki.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Świerczewskiego 4 (3 Maja).

Na podstawie informacji bratanka – Edwarda Mellera; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 209.

Paweł Wolniewicz

Na froncie w armii pruskiej podczas I Wojny Światowej. Paweł Meller siedzi w środku z mapą

MELLER STANISŁAW

(1887-1984)

Stanisław Meller

Kolejarz, ochotnik z Lubonia, ppor. w st. spocz. WP.

Urodzony 3.05.1887 r. w Luboniu, ojciec Stanisław, matka Franciszka z d. Fertsch. Miał siedmioro rodzeństwa (patrz biogramy Józefa lub Jana). W 1914 r. został powołany do armii pruskiej i walczył w I wojnie światowej (między innymi na froncie wschodnim).

Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim od jego wybuchu aż do zakończenia. Walczył też w wojnie polsko-bolszewickiej.

Zmarł, będąc wdowcem 6.04.1984 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Wirach.

Ożenił się w Luboniu w 1913 r. z Franciszką Puk z Lasku. Dzieci: Kazimierz, Stanisław, Franciszka, Władysław, Joanna, Anna, Leokadia i Stefania.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Świerczewskiego 4 (3 Maja), później przy ul. Dojazdowej 12.

Na froncie I Wojny Światowej podczas rąbania drewna. Stanisław Meller stoi z prawej.

Pocztówka – zdjęcie adresowana do domu w Luboniu, pisana 12.06.1917 r. przesłana pocztą polową z wojny przez Stanisława Mellera (stoi na górze w środku) z armii pruskiej i krótkim wpisem po polsku „Pozdrawiam mile i serdecznie, do miłego zobaczenia – Staśku”

Na podstawie informacji bratanka – Edwarda Mellera; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 210; Aktu zgonu nr 40/1984 – USC Luboń.

Paweł Wolniewicz, Piotr P. Ruszkowski

MICHAŁOWSKI NIKODEM (1896-1987)

Rzeźnik, działacz spółdzielczy, ochotnik z Wir, ppor. WP.

Ur. 7.10.1896 r. w Wirach. Syn Marcina i Katarzyny z d. Olejniczak. Ukończył szkołę ludową i szkołę zawodową (specjalność rzeźnictwo). Wcielony do armii niemieckiej, gdzie służył w stopniu szeregowego od 28.10.1915 do 30.12.1918 r.

Nikodem Michałowski

w wojskach kolejowych na froncie wschodnim. W okresie I wojny światowej dostał się do niewoli rosyjskiej, z której uciekł w 1917 r. po wybuchu rewolucji. Będąc w niewoli pra-

cował w kopalni. Ukończył 8-tygodniowy kurs telefoniczny w Poznaniu.

Do wojsk powstańczych zgłosił się wraz z bratem Florianem Michałowskim. Od 10.01.1919 r. w 3. Kompanii I Batalionu 10 Pułku Strzelców Wielkopolskich. Brał udział w walkach w okolicach Kępna. Następnie wraz z oddziałem

przeniesiony na wschód, gdzie walczył w Galicji przeciwko Ukraińcom. Uczestnik wojny polsko-bolszewickiej (bitwa pod Królewsczyzną). Wzięty do niewoli sowieckiej, gdzie ze względu na zawód – rzeźnik – zaangażowano go w kuchni. Uciekł z niewoli i przedostał się do swojej jednostki. Przeniesiony do rezerwy 4.07.1921 r. W 1920 r. mianowany kapralem, a 19.06.1923 r. plutonowym rezerwy. W 1930 r. zdał w Poznaniu egzamin na mistrza rzeźniczego. Był właścicielem sklepu kolonialnego w Lasku (Luboniu). Z powodów ekonomicznych w 1936 r. wyprowadził się do Gdyni. Pracował tam w magazynach Portu Wojennego, był też dzierżawcą 12-hektarowego gospodarstwa w Gdyni-Oksywie. Członek Związku Zawodowego Pracowników Stoczniowych w Gdyni. W czasie okupacji nadal pracował w porcie. Po wyzwoleniu ochotniczo służył jako funkcjonariusz kolejowy w porcie gdyńskim. Chciał otworzyć swój zakład rzeźniczy, lecz było to niemożliwe ze względu na zwalczanie inicjatywy prywatnej. W 1958 r. wyprowadził się do Zawad w Gminie Ryczywół, gdzie przejął 40-hektarowe gospodarstwo swojej szwagierki. Aktywny działacz środowiska lokalnego. Członek Gminnej Spółdzielni, Spółdzielni Mleczarskiej i Banku Spółdzielczego. Członek Kółka Rolniczego w Zawadach. Założyciel Ochotniczej Straży Pożarnej w tejże miejscowości. Wybierany do Gminnej Rady Narodowej w Ryczywole. Od 1968 r. pełnił funkcję sołtysa wsi Zawady. Jako dobry organizator - przyczynił się do powstania świetlicy wiejskiej z Zawadach. Zmarł 25.05.1987 r. w Zawadach. Pochowany na cmentarzu parafialnym w Ryczywole.

Od 1921 r. żonaty z Kazimierą Jarecką, z którą miał pięcioro dzieci - Edmunda (ur. 27.10.1922 r., mistrza

odlewnictwa w porcie w Gdyni), Prakseę (19.07.1924 r., zm. 1931 r.), Hipolita (ur. 26.12.1929 r., rolnika), Andrzeja (ur. 1931 r., rolnika) i Kazimierza (ur. 1933 r., elektryka w Stoczni Gdynia).

Członek ZBoWiD-u w Ryczywole.

Odnaczone m.in.: Medalem Niepodległości, Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918-1921, Odznaką Wojsk Wielkopolskich.

Na podstawie relacji wnuka – Mariana Michałowskiego. Publikacje: „Powstańcy Wielkopolscy” Biogramy uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, t. 1. s.127; A. Kopa, Udział powiatu Zachodnio-poznańskiego w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919, Poznań 1928; Słownik Biograficzny Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Poznań 2004, „Udział mieszkańców Gminy Komorniki w Powstaniu Wielkopolskim” Przemysław Mieloch, Komorniki 2009, str. 61; „Lubonia nie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 211.

Robert Zimny, Bartosz Gauza

MIECZKOWSKI WŁADYSŁAW

(1877-1959)

Adwokat, polityk, członek Naczelnej Rady Ludowej.

Ur. 10.02.1877 r. w Nieciszewie, pow. Pruszcz Gdański, jako syn ziemianina Stefana i Heleny z Donimirskich. Do gimnazjum uczęszczał w Chojnicach i Chełmnie. Studiował prawo w Krakowie, Berlinie, Lipsku i Paryżu (1896-1901). Uzyskał tytuł doktora nauk prawnych. Od 1905 r. w Poznaniu prowadził wraz z B. Chrzanowskim kancelarię adwokacką. W styczniu 1907 r. uzyskał mandat posła do parlamentu Rzeszy

Władysław Mieczkowski

(Reichstagu) z okręgu wyborczego Krotoszyn-Koźmin, uzyskując 70,4% głosów. Występował przeciwko pruskim ustawom wyjątkowym, związkach sędziów niemieckich z Hakatą. Od 1907 r. członek tajnej Ligi Narodowej, członek Rady Głównej Ligi, Od 1908 r. był też członkiem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Współzałożyciel Towarzystwa Demokratyczno-Narodowego (1909) i Rady Narodowej (1913). Należał do najaktywniejszych działaczy endeckich w Wielkopolsce. Po wybuchu I wojny światowej był jednym z założycieli tajnego Koła Międzypartyjnego, później tajnego Międzypartyjnego Komitetu Obywatelskiego, a od 1918 r. Centralnego Komitetu Obywatelskiego – organu przedstawicielskiego Polaków zamieszkujących Cesarstwo Niemieckie. W połowie listopada tego roku został członkiem Rady Robotników i Żołnierzy w Poznaniu. Był delegatem na Polski Sejm Dzielnicowy (3-5 grudnia 1918), wpływowym członkiem Naczelnej Rady Ludowej. Po odzyskaniu niepodległości był przewodniczącym Rady Miejskiej w Poznaniu (do 1924 r.), a po śmierci Jarogniewa Drwęskiego pełnił obowiązki

prezydenta do kwietnia 1922 r. W 1923 r. odmówił przyjęcia stanowiska wiceministra skarbu. W 1934 r. został wybrany prezydentem Poznania, lecz rząd sanacyjny nie zatwierdził go na tym stanowisku. Pełnił kierownicze funkcje w Banku Polskich Spółek Zarobkowych (od 1922 r. prezes), także zastępcy dyrektora Banku Polskiego w Warszawie (obecnie NBP). Do września 1939 r. prowadził kancelarię adwokacką. Zagrożony aresztowaniem opuścił Poznań i od grudnia 1939 r. przebywał w Warszawie, pracując jako radca prawny, aktywny w Radzie Głównej Opiekuńczej. Po upadku powstania warszawskiego osadzony w obozie pruszkowskim, potem w Częstochowie. Powrócił do Poznania wznawiając działalność adwokacką. We wrześniu 1945 r. wybrany został przewodniczącym zdelegalizowanego Stronnictwa Narodowego, był też delegatem emigracyjnego rządu londyńskiego na Wielkopolskę. 28.11.1946 r. aresztowany i skazany na 4 lata więzienia przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Poznaniu. Ostatnie lata życia spędził u rodziny w Luboniu, Barzkowicach pod Stargardem Szczecińskim, gdzie zmarł 6.04.1959 r. Szczegółowe dane związane z lubońskim okresem jego życia są przedmiotem dalszych badań.

Żonaty z Antoniną Znanięcką (1896-1976), z którą miał dzieci: Halinę Marię (1917-1988), Wandę Helenę (1918-2016), Adama Stanisława (1919-2006) i Jana Romana (1921-1941) – radiooperatora dywizjonu lotnictwa bombowego nr 300 RAF, poległego 4.07.1941 r. podczas nalotu na Bremę w Niemczech. Odznaczony Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski.

- Na podstawie: „Encyklopedia Powstania Wielkopolskiego 1918-1919”, Poznań 2018, red. Janusz Karwat i Marek Rezler, str. 198

Janusz Karwat

MIELOSZYŃSKI ANTONI

(1894-?)

Ur. 14.12.1894 r. w Zaniemyślu.
Był uczestnikiem Powstania Wielkopolskiego, miał stopień plutonowego.

Mieszkał w Luboniu.

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, zwerifikowany 11.04.1934 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919 (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 212.

Robert Wrześciński

MIKULSKI JAN

(1901-?)

Ur. 08.11.1901 r. w miejscowości Klasak. Z zawodu był kupcem.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim w szeregach 1. Pułku Strzelców Wielkopolskich (55. Poznańskiego Pułku Piechoty). Miał stopień plutonowego.

Mieszkał w Żabikowie, przy ul. Kościuszki 57 c.

Należał od 1.09.1934 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło 1. Pułku Strzelców Wielkopolskich.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 212.

Robert Wrześciński

MIODOWICZ JÓZEF

(1890-PO 1957)

Robotnik, uczestnik walk na Froncie Zachodnim.

Ur. 7.03.1890 r. w Słupi, powiat poznański. Ojciec Józef. Z wykształcenia robotnik.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim jako ochotnik od 14.01.1919 r. do 28.02.1919 r. Walczył pod dowództwem por. Przybylskiego jako artylerzysta (artyleria ciężka – Sołacz) pod Międzychodem, Ostrzeszowem i Kępem. Z wojska polskiego zwolniony 16.09.1919 r. w stopniu kaprała. Później niezdolny do służby wojskowej.

Pracował jako robotnik w Przedsiębiorstwie Robót Kolejowych Nr 10.

Ożenił się z Antoniną Sikorską (ur. 6.01.1910 r. w Parzęczewie, zm. 3.09.1977 r.). Dzieci: Elżbieta Murkowska (ur. 16.08.1935 r.), Alina Murkowska (ur. 24.06.1939 r.)

Mieszkał w Luboniu, ul. Sienkiewicza 19/6

Odnaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (C-38759)

Należał od 26.11.1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 210010, leg. 218143).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 212.

Mateusz Pokrywka

MIZERACZYK ADAM

(1893-?)

Ur. 23.12.1893 r. w Gostyniu. Z zawodu był mistrzem garncarskim.

Udział w Powstaniu Wielkopolskim rozpoczął 7.01.1919 r., był kapralem.

Mieszkał w Lasku przy ul. Podgórnej 35.

Należał od 16.07.1935 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 4403).

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 212.

Robert Wrzesiński

MOCHALSKI STANISŁAW

(1896-1977)

Ochotnik oddziału kościańskiego, uczestnik Powstania Wielkopolskiego i wojny polsko-bolszewickiej 1920 r., ppor. WP.

Ur. 12.11.1896 r. w Łukowie, powiat Kościan, ojciec Aleksander, matka Jadwiga z d. Wilkowska. Miał wykształcenie podstawowe.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 28.12.1918 r. Walczył pod: Rynarzewem, Szubinem, Ryczywołem. Na początku stycznia 1919 r. znalazł się w Konnych Strzelcach Straży Poznańskiej – późniejszy 1. Pułk Ułanów Wielkopolskich (przemianowany następnie na 15. Pułk Ułanów Poznańskich). Uczestniczył w działaniach prowadzonych na kierunku Gniezno

Stanisław Mochalski w ułańskim mundurze powstańczym

– Kcynia, gdzie skierowano kombinowany szwadron w sile przeszło 100 ułanów. Pod Rynarzewem ułani poznali stoczyli zacięty bój z pociągiem pancernym. W dalszych walkach prowadzonych 15 stycznia ułani ponieśli straty – 9 poległych i wielu rannych. W tej sytuacji przesunięto ich do Poznania. 14.01.1919 r. Naczelna Rada Ludowa mianowała pierwszego dowódcę kawalerii – ppor. Józefa Losowa. 26.01.1919 r. na placu Wolności w Poznaniu odbyło się uroczyste zaprzysiężenie Pułku Strzelców Konnych.

22.05.1919 r. pułk przesunięty został wzdłuż frontu północnego, zatrzymując się na linii Wągrowiec – Kcynia – Żnin – Strzelno. 1.08.1919 r. na rozkaz Józefa Piłsudskiego pułk był odkomenderowany na front wschodni. Stanisław Mochalski przeszedł całą kampanię na kresach wschodnich. Szlak bojowy rozpoczął w rejonie Mołodeczna, skąd przez Małe Gajany, Mińsk, Ihumen, Bohuszewicze dotarł 28.08.1919 r. do Bobrujska. W ciągu kolejnych miesięcy, traktując Bobrujsk jako bazę wypadową, ułani poznańscy zajęli okoliczne miejscowości, m.in.: Kurhany, Kliczew, Ital, Żłobin, Szaciłki. Z początkiem 1920 r., oddziały przemianowano na 15. Pułk Ułanów Poznańskich. W połowie lipca zmiany na froncie zmusiły ułanów do odwrotu. 30.07.1920 r., prowadząc ciągłe walki przekroczyli Bug. W połowie sierpnia przeszli do kontrofensywy i przez Maciejowice, Kołbiel, Mińsk Mazowiecki, Łomżę, Szczuczyn, Zambrów, Prużany, Słonin, Nieśwież, dotarli w rejon Stołpów. Stanisław Mochalski wykazał się wyjątkowym męstwem podczas walk w listopadzie 1920 r. Przerwanie działań na froncie sprawiło, że w początkach stycznia 1921 r. pułk wrócił do Poznania. Stanisław Mochalski został zdemobilizowany.

Za udział w Powstaniu Wielkopolskim został awansowany do stopnia podporucznika rezerwy. Zmarł w 1977 r., pochowany na cmentarzu w Wirach.

Ożenił się z Pelagią z d. Puk.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Sobieskiego 73.

Odznaczenia: Krzyż Walecznych (listopad 1920 r.), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (6.03.1972 r.), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (4.10.1974 r., nr 1522-74-101).

Należał do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 234222, leg. 18492).

Grób Stanisława i Pelagii Mochalskich w Wirach
fot. www.wiry.pro-gis.pl

Na podstawie: „Wieści Lubońskie” 12-2004 str. 26 autorstwa Ryszarda Jaruszkiewicza, akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 213.

Robert Wrzesiński

MODER WOJCIECH

(1891-1972)

Robotnik, ppor. WP.

Ur. 31.03.1891 r. w Nieborzy powiat Wolsztyn, ojciec Wawrzyn, matka Seweryna z d. Szczecińska. Ukończył 4 klasy szkoły powszechnej. Od 14 do 16 roku życia pracował u rodziców, później wyjechał do Westfalii. W latach 1911-1913 odbył służbę w armii pruskiej. Od 1914 do 1918 r. uczestniczył w I wojnie światowej.

Dowiedziawszy się o wybuchu Powstania Wielkopolskiego, uciekł z pruskiego wojska. 10.01.1919 r. został powstańcem-ochotnikiem. Z bronią w rękę pod dowództwem Cieślaka i Tomiaka walczył pod: Babimostem, Zbąszyniem, Kopanicą, Bydgoszczą i Chodzieżą. W szeregach Wojska Polskiego

Wojciech Moder

służył w stopniu plutonowego do 12.12.1920 r. Zatem należy domyślać się, że wziął udział w wojnie polsko-bolszewickiej.

Wojciech Moder w czasie powstania w mundurze pruskim z orzełkiem i biało-czerwoną opaską

Koło Podoficerów Rezerwy w Żabikowie – lata 50. Drugi z lewej w 2 rzędzie stoi Wojciech Moder (zaznaczony białym kółkiem)

Grób Wojciecha i Władysławy Moderów w Wirach fot. www.wiry.pro-gis.pl

Po demobilizacji przyjechał do Żabikowa. Zatrudnił się w cegielni. Później od 1924 r., aż do przejścia na emeryturę w 1956 r. pracował w drożdźowni. Był członkiem Koła Podoficerów Rezerwy w Żabikowie. Zmarł 1.09.1972 r., pochowany na cmentarzu w Wirach.

Ożenił się z lubonianką Władysławą Jasińską (ur. 1893 r., zm. 1965 r.). Dzieci: Leon (ur. 1923 r.), Kazimierz (ur. 1926 r.) i Bolesława (ur. 1931 r.), mieszkają w Luboniu.

Mieszkał w Lasku, przy ul. Górnej 5.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (1958 r.), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1966 r.).

Na podstawie publikacji „Wieści Lubońskie” 12-2006 str. 22; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 214.

Robert Wrzesiński

MROCYK JAN

(1901-1969)

Pracownik PKP, kpr. WP.

Ur. 13.10.1901 r. w Malewie, powiat Gostyń. Rodzice: Walenty i Marianna. Miał wykształcenie podstawowe.

Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim 1918-19. Stopień wojskowy – kapral.

Pracował jako robotnik na PKP. Był żonaty. Zmarł w 1969 r.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Ratajczaka 12.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (30.7.1964 r., I-70104)

Należał od 26.10.1959 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 216142, leg. 432).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 215.

Mateusz Pokrywka

MRUGALSKI JÓZEF

(1888-1963)

Ur. 8.03.1888 r. w Żabikowie, ojciec Władysław (ur. 31.10.1845 r.), matka Konstancja z d. Cenker (ur. 07.04.1855 r.). Rodzice mieli młyn na Świerczewie. Posiadał czworo rodzeństwa: Wincenty, Maksymilian (zginął w I wojnie światowej pod Verdun), Stanisław (również powstaniec) oraz Anna Spychała. Po szkole pracował w drożdźowni Sinnera w Luboniu jako cieśla. W 1914 r. powołany do armii pruskiej – służył w 9. Dywizji Piechoty Cesarstwa Pruskiego, walczył w I wojnie światowej we Francji, m.in. pod Verdun.

Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim.

Józef Mrugalski w mundurze kolejarskim

Uroczystość 50-lecia ślubu Józefa i Stanisławy Mrugalskich. W otoczeniu rodziny przed kościołem św. Barbary w Luboniu

W okresie międzywojennym, w czasie II Wojny Światowej, aż do przejścia na emeryturę ok. 1950 r. pracował na PKP w Poznaniu – początkowo jako konduktor – później jako kierownik pociągu. Zmarł 2.01.1963 r.

Józef Mrugalski – zdjęcie legitymacyjne

Pocztówka – zdjęcie wysłane 16.07.1915 r. z frontu I Wojny. Józef Mrugalski w armii pruskiej (klęczący z lewej)

w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

W Zakładach Ziemniaczanych w Luboniu w 1913 r. Józef Mrugalski stoi na górze 1. z prawej. Na zdjęciu rozpoznany jest też Ksawery Lemke (stoi 1 z lewej) – drugi późniejszy powstaniec z Lubonia

Ożenił się w 1911 r. ze Stanisławą z d. Szajek. Dzieci: Stanisława, Józef, Czesław, Anna i Helena.

Mieszkał początkowo na Świerczewie, od 1926 r. w Żabikowie (obecnie Luboń, ul. Kościuszki 25).

Na podstawie materiałów i informacji wnuczki – Marioli Kiełpińskiej, prawnuka – Przemysława Kiełpińskiego; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 215; Aktu zgonu nr 1/1963 – USC Luboń.

Paweł Wolniewicz, Piotr P. Ruszkowski

Maksymilian Mrugalski – brat Józefa i Stanisława powstańców wielkopolskich, który zginął pod Verdun jako żołnierz armii pruskiej

 MRUGALSKI STANISŁAW
(1898-1943)

Stanisław Mrugalski

Elektryk, kpr. WP.

Ur. 08.05.1898 r. w Żabikowie, ojciec Władysław (ur.31.10.1845 r. młynarz), matka Konstancja z d. Cenker (ur. 07.04.1855 r.). Rodzice posiadali młyn na Świerczewie. Stanisław miał czworo rodzeństwa: Wincenty, Maksymilian, Józef (również powstaniec) oraz Anna Spychałowa. W latach 1905 – 1913 uczęszczał do szkoły podstawowej w Żabikowie. Z zawodu był elektromonterem.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 15.01.1919 r., do 1. Pułku Artylerii Lekkiej (1. Pułku Artylerii Polowej Wielkopolskiej, następnie w czasie przemianowania Pomorza przemianowanym na 15. Wielkopolski Pułk Artylerii Polowej). Po zakończeniu powstania brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej, walczył pod Lwowem, Stanisławowem, Kijowem i Berezyną

(według opowiadań rodziny do końca życia podśpiewywał refren pieśni: „...na koń, na koń, na koń – bolszewika goń, goń, goń...”). Zwolniony z wojska 18.10.1920 r. w stopniu bombardiera, mianowany później na kaprala.

Po powrocie z wojny bolszewickiej podjął pracę w Zakładach Romana Maya w Luboniu, na których terenie zamieszkał (pomieszczenia późniejszego laboratorium). Był tam cenionym mistrzem elektrykiem. Zmarł 28.02.1943 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się z Marią (Marianną) Szymczak (ur. 14.09.1904 r. w Żabikowie, o. Paweł, m. Cecylia, zm. 28.01.1992 r.). Była podopieczną ZBoWiD-u Koło

Stanisław Mrugalski z rodzicami Władysławem i Konstancją

Rodzina Mrugalskich, dolny rząd od lewej: Łucja Gierszewska (córka Stanisława), Mrugalski Stanisław, Mrugalski Józef (brat Stanisława – powstaniec), Helena (córka Józefa), żona Józefa, NN, rząd górny od lewej: NN, Maria (żona Stanisława), NN, Stanisława Mrugalska (po mężu Szafran), Szafran Edmund, NN, Czesław (syn Józefa)

Luboń 1 (nr 469018, leg. 6935). Dzieci: Henryk (ur. 26.07.1923 r., zm. 19.12.1980 r.), Łucja Gierszewska (ur. 01.11.1928 r., zmarła 22.10.2008 r.)

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Kolejowej 4 (Powstańców Wlkp.) oraz na terenie Zakładów dra Romana Maya w Luboniu.

Grób Stanisława i Marii Mrugalskich w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-19 Koło Żabikowo, zweryfikowany 7.11.1935 r. Po wojnie był członkiem ZBoWiD Koło Luboń 1.

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884) oraz materiałów i informacji udzielonych przez wnuczkę Irenę Żurkiewicz (w latach 1991-1997 dyrektora SP 2); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 217; Aktu zgonu nr 15/1943 – USC Luboń

Robert Wrzesiński, Paweł Wolniewicz

MUCHA STEFAN

(1892-?)

Ur. 29.07.1892 r. w Kotowie, robotnik.

Podczas Powstania Wielkopolskiego służył w V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań w stopniu szeregowca.

W okresie powstania był kawalerem. Mieszkał w Kotowie.

Na podstawie akt V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 218.

Robert Wrzesiński

MUCHA SZCZEPAN

(1871-1953)

Ur. 15.12.1871 r. w Wirach, ojciec Filip, matka Apolonia z domu Dubisz, robotnik.

Podczas Powstania Wielkopolskiego w 1918 r. służył w Straży Ludowej w Poznaniu. Miał stopień kaprała.

Ożenił się w 1896 r. z Agnieszką z domu Cholewa.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Kościuszki 70 (88).

Zmarł 10.03.1953 r. w Żabikowie, mając 81 lat.

Od 23.01.1933 r. należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-19, Koło Żabikowo (nr ewid. 5543, nr dypl. 288, nr arch. 7889). Wystąpił z organizacji na własne żądanie 26.04.1936 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”,

red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 218; Aktu zgonu nr 18/1953 – USC Luboń.

Robert Wrzesiński

MUSIAŁ STANISŁAW

(1901-1979)

Ochotnik oddziału w Gostyniu, ppor. WP.

Ur. 10.04.1901 r. w Potarzycach, powiat Gostyń, ojciec Jan, matka Mariana z d. Jańczak.

15.02.1919 r. wstąpił w szeregi powstańców do 1. Pułku Strzelców Wielkopolskich (55. Pułku Piechoty). Brał udział w walce na frontach: Leszno, Krotoszyn, Pawłowice, Poniec. W wojsku służył do czerwca 1922 r., zatem można przypuszczać, że uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Miał stopień kanoniera (szeregowca). 26.04.1972 r. został mianowany podporucznikiem. Zm. 3.06.1979 r.

Ożenił się ze Stanisławą (ur. 1897 r.).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Dzierżyńskiego 32 m.3 (Armii Poznań)

Odznaczenia: Srebrny Krzyż Zasługi (07.11.1958 r., nr C-67316), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (07.11.1958 r., nr 061316), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (23.04.1975 r., nr 523-75-148).

Należał do ZBoWiD-u, Koło Dębiec i Koło Luboń 1 (nr 210907, leg. 275190).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 218.

Robert Wrzesiński

MUSIELAK JÓZEF

(1901-?)

Ur. 15.02.1901 r. w miejscowości Garzyn.

Był uczestnikiem Powstania Wielkopolskiego w stopniu szeregowca.

Mieszkał w Luboniu. Był pracownikiem kolejowym.

Należał od 8.08.1934 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Górczyn.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 219.

Robert Wrzesiński

NAJEWSKI TEOFIL

(1901-PO 1957)

Członek poznańskiej Straży Ludowej, ślusarz.

Ur. 09.05.1901 r. w Poznaniu. Ojciec Tomasz. Ukończył 7 klas szkoły podstawowej.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 27.12.1918 r. i w tym dniu brał udział w walkach 1. Kompanii Straży Ludowej. Walczył o zdobycie Prezydium Policji Niemieckiej, po przerwaniu ognia ratował rannych i odnosił ich do hotelu Bazar. W następnych dniach brał udział w pozyskiwaniu amunicji i umundurowania z fortów Rauch i Prittwitz. Pełnił straż nad internowanymi Niemcami w szkole przy ul. Różanej. Po zdobyciu Poznania uczestniczył jako telegrafista w walkach w 1. kompanii na froncie północnym. Zwolniony z wojska po zakończeniu powstania. Później zwolniony od obowiązku służby wojskowej.

Z wykształcenia ślusarz – kotlarz. Pracował fizycznie w Zjednoczonych Zakładach Rowerowych nr 10 w Luboniu przy ul. Kolejowej (Powstańców Wlkp.) jako ślusarz narzędziowy. 24.08.1939 r. powołany do kompanii szkolnej 1. Batalionu Pancernego w Poznaniu. 20.09.1939 r. został internowany na Węgrzech, gdzie nabawił się przewlekłej choroby.

Żona Kazimiera. Dzieci: Kazimierz (ur. 8.02.1934 r.), Ireneusz (ur. 1.10.1935 r.), Elżbieta (ur. 30.08.1937 r.).

Mieszkał w Luboniu, przy ul. Krótkiej 5.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (nr C-2807).

Należał do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-19 (nr leg. 6607), od 13.09.1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208673, leg. 302331).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 219.

Mateusz Pokrywka

NIEDŹBAŁA JÓZEF

(1892- PO 1947)

Sierżant Józef Niedźbała wspominał w zachowanych aktach i życiorysie, że jego służba była bardzo trudną, nieraz narażał życie, pełniąc m.in. funkcję wydawcy. Jednocześnie, podczas powstania wielkopolskiego był parlamentarzystą w rokowaniach z Niemcami. Później uczestniczył także w wojnie polsko-bolszewickiej. W Centralnym Archiwum Wojskowym (CAW) im. mjr. Bolesława Waligóry w Warszawie – Rembertowie znajdują się dokumenty, do których dotarło Stowarzyszenie „Forum Lubońskie”. Wynika z nich, iż

Józef Niedźbała

Józef Niedźbała ubiegał się o nadanie Krzyża Niepodległości. Niestety, z sygnatury akt odrzuconych 20.12.1937 r. wynika, że nie dostał tego odznaczenia.

Urodził się 20.01.1892 r. w Opalenicy, jego

ojcem był Jan, matką Marcjanna z domu Hemmerling. W zyciorysie podawał: *Do Szkoły Elementarnej uczęszczałem przez 8 lat w Opalenicy, po opuszczeniu ławy szkolnej udałem się w naukę zawodu stolarskiego do mistrza stolarskiego p. Majsonera zamieszkałego tamże. Po ukończeniu tego udałem się do Berlina, by udoskonalić się w swoim zawodzie.*

Praktykując stolarstwo w Berlinie, należał m.in. do Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” oraz Towarzystwa Muzycznego „Lutnia”, których celem, jak sam twierdził, było *podtrzymywanie na obczyźnie ducha macierzystego i pielęgnowanie muzyki polskiej, toteż chwile pośród rodaków były bardzo miłe i celowe dla dobra zmartwychwstania Polski.*

Następnie, jak większość Wielkopolan w okresie zaborów, jako poborowy był w 1913 r. powołany w wieku 21 lat do armii pruskiej. Na I wojnę światową został zmobilizowany 10.10.1914 r.

do 3. kompanii strzeleckiej w Lübbau (Brandenburg).

Od 16.11.1918 r. będąc na wojskowym urlopie w Opalenicy, czas ten wykorzystał na zbieranie broni. Naraził własne życie, podbierając broń m.in. z transportów powracających z pola walki. Jak podał w kwestionariuszu, od 9 grudnia 1918 roku był przy rozbrajaniu pociągów z żołnierzami Grenzschtzu, wojsk niemieckich podwożonych m.in. z kierunku Berlina. Zdobywał tam broń i amunicję. Brał też udział przy tworzeniu Rady Ludowej w Opalenicy, wstąpił do oddziału Służby Bezpieczeństwa Rady Robotniczej i Żołnierskiej w Opalenicy kierowanej przez Edmunda Klemczaka. W okresie tym tworzył się silny duch powstańczy i mocna nadzieja odrodzenia Polski, toteż, mimo że otrzymał telegram nakazujący powrót do

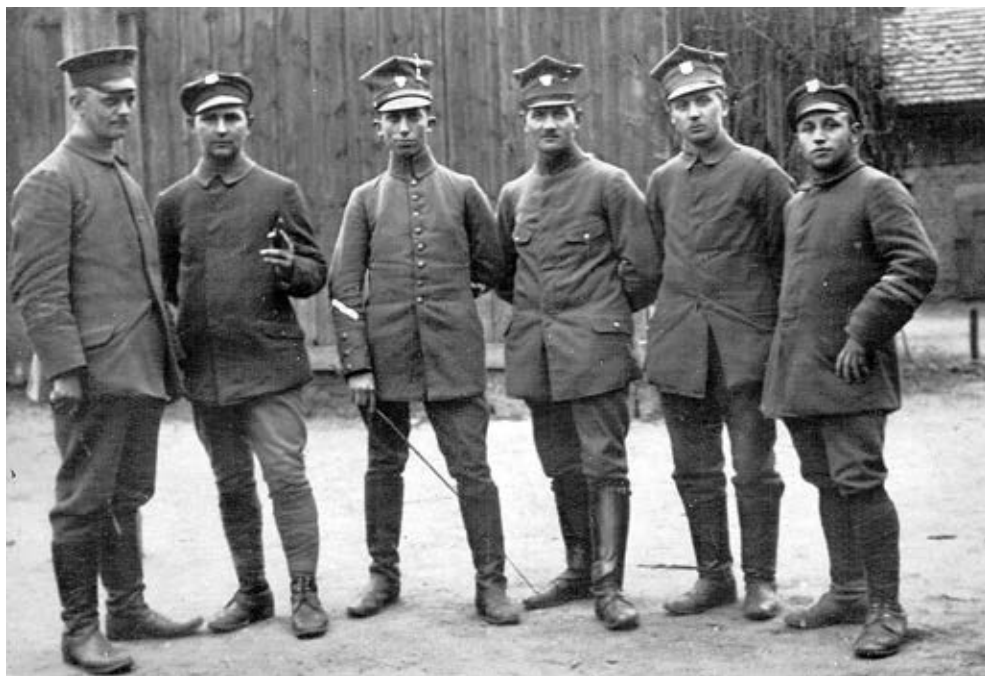
Józef Niedźbała (z lewej) w mundurze armii pruskiej. Wstążka na uniformie świadczy o odznaczeniu Krzyżem żelaznym II klasy prawdopodobnie za rany w I wojnie światowej

niemieckiej armii, nie zareagował. Był pewien, że tym razem „Polska być musi”. Z Rady Robotniczej i Żołnierskiej utworzyła się Kompania Opalenicka pod dowództwem Edmunda Klemczaka.

Józef Niedźbała namówił też trzech swoich młodszych braci do wstąpienia w szeregi powstańcze, wśród nich Teodora i Jana. Z akt Związku Weteranów Powstań Narodowych RP (ZWPN RP) 1914-19 Koło Żabikowo i powojennego Związku Powstańców Wielkopolskich (ZPW) 1918-1919 wynika, że do Powstania Wielkopolskiego w Kompanii Opalenickiej przystąpił 21 grudnia 1918 roku. Ponieważ miał pewną praktykę z armii niemieckiej, spełniał w tejże kompanii m.in. funkcję dowódcy plutonu. Na pewnych odcinkach walk został parlamentariuszem do rokowań z Niemcami oraz tajny wywiadowca. Przynosił wiele materiałów, co pozwalało w lepszej orientacji rozmieszczenia

sił nieprzyjacielskich. W kwestionariuszu wymienił z datami miejsca swoich walk: 3.01.1919 r. – zajmowanie Nowego Tomysła; 6.01. – walki pod Zbąszyniem; 10.01. – pod Strzyżewem; 12.01. – pod Nowym Dworem; 17.01. – walki pod Łomnicą; 25.01. – Czerwonny Dwór; 11.02.1919 r. walki pod Nową Wsią i Grójcem; 12.02. – pod Nową Wsią, Krzyżkówkiem, Chodzieżą i Nakłem. W innym miejscu podaje, że walczył też w okolicach Babimostu, Pierzyny czy Wielkiej Wsi. Później, podczas tworzenia Armii Wielkopolskiej, Kompania Opalenicka została włączona jako 5. kompania strzelecka do 7. Pułku Strzelców Wielkopolskich (późniejszego 61. Pułku Piechoty w Bydgoszczy).

Józef Niedźbała w kwietniu 1919 r. przydzielony został do 5. komp. 7. Pułku Strzelców Wielkopolskich. 4.6.1919 r. z rozkazu dowództwa pułku przydzielony do sztabu tego oddziału. 17.6.1919 r.

Marzec 1919 r. Józef Niedźbała (3. z prawej) w grupie powstańców

został mianowany sierżantem. W kwestionariuszu wymienia m.in. świadków jego udziału w Powstaniu Wielkopolskim: Kazimierz Primke – Opalenica, Stary Rynek, Leon Luciński – sierż., Feliks Stein – st. sierż. WP z 61 PP, Antoni Mieloszyński – plut. z Lubonia.

Po powstaniu z 61. Pułkiem Piechoty wyruszył na front wojny polsko-bolszewickiej, biorąc w niej udział aż do zakończenia. W aktach odnotowano, iż uczestniczył w działaniach zbrojnych na Ukrainie, walcząc m.in. o Kijów i pod Berezyną. 1 grudnia 1920 roku został mianowany podoficerem zawodowym 61. Pułku Piechoty w Bydgoszczy. Służbę tę pełnił do końca listopada 1926 roku. Po 13 latach wojska (w tym 5 lat w armii pruskiej i 8 w Wojsku Polskim) zwolniony w stopniu sierżanta.

Po powrocie z wojska został zatrudniony jako rzemieślnik – stolarz w Głównych Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. W kwestionariuszu podawał także, że jest z zawodu muzykiem m.in. od 1931 r. należy do Orkiestry KPW (Kolejowego Przystosobienia Wojskowego). Z akt wyczytać można także, iż miał 171 cm wzrostu oraz ślady odparzeń na piersiach, które być może powstały na skutek ran wojennych. Należał do Klubu Sportowego Kolejowego Przystosobienia Wojskowego w Poznaniu (wcześniejsza nazwa KKS Lech-Poznań).

W życiorysie napisanym w Opalenicy 20 czerwca 1934 roku zawartym w aktach CAW stwierdził: *Praca moja obfitowała dla dobra odbudowy Rzeczypospolitej Polskiej, toteż nie szczędziłem zdrowia, odwagi, a nawet życia. całym zapaleń poświęcałem się dla dobra oswobodzenia granicy polskiej. Spodziewam się, że władze Komisji Krzyża Niepodległościowego przyczynią się do uznania za pracę położoną dla dobra Państwa Polskiego.*

Ożenił się 26.04.1922 r. ze Stefanią Jaśkowiak. Mieli troje dzieci: Aleksandrę (ur. 17.02.1923 r.), Melanię (ur. 8.12.1924 r.), Zdzisława (ur. 5.10.1928 r.). Mieszkał w Luboniu przy ul. Poznańskiej 14 (dziś ul. Armii Poznań).

Wraz z żoną Stefanią, uczestnicząc 27 lutego 1937 r. z dziećmi we mszy św. w kościele pw. św. Jana Bosko, byli świadkami zamordowania ks. proboszcza Stanisława Streicha. Zeznawali później przed sądem jako świadkowie w procesie mordercy – Wawrzyńca Nowaka. Warto przypomnieć, że Józef Niedźbała wraz z Franciszkiem Szulcem i Józefem Mańczakiem ujęli mordercę, który po kolejnych strzałach i zranieniu kościelnego Franciszka Krawczyńskiego (powstańca) chciał zbiec. Udaremnili jego ucieczkę i oddali w ręce przybyłej na miejsce zdarzenia policji.

Należał od 5.06.1936 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 Koło Pracowników Kolejowych w Poznaniu (nr dypl. 18106, nr arch. 20403). Od 4.07.1947 r. był członkiem Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 Koło Żabikowo (nr ewid. 3582). Posiadał Krzyż Pamiętkowy Towarzystwa Uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919 Koło Żabikowo i powojennego ZPW 1918-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 219; „Wieści Lubońskie” 12-2014, str. 36; akt Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie.

Robert Wrześniński, Piotr P. Ruszkowski

NOWACZYK LUDWIK

(1894-1974)

Pracownik biurowy, ochotnik oddziału szamotulskiego, ppor. rez. WP.

Ur. 16.07.1894 r. w miejscowości Stare, powiat Szamotuły, ojciec Jakub, matka Maria z d. Rogalska. Po ukończeniu 4 klas szkoły podstawowej pracował u rodziców na roli. W listopadzie 1914 r. został powołany do armii pruskiej, skąd w połowie grudnia 1918 r. został zwolniony.

31.12.1918 r. *wstąpiłem jako ochotnik do Kompanii Krotoszyńskiej i brałem udział w oswobodzeniu Krotoszyna, a następnie w walkach przy oswobodzeniu powiatu krotoszyńskiego i ostrowskiego pod dowództwem ppor. Modrzejewskiego, por. Jerzajczyka (?) i ppor. Wawrzyniaka* – wspominał w życiorysie. Następnie oddział, w którym służył, został przekształcony w 12. Pułk Strzelców Wielkopolskich (70. Pułk Piechoty Wielkopolskiej). Ludwik Nowaczyk służył w 7. kompanii, gdzie dowodził najpierw drużyną, a potem plutonem. Prawdopodobnie więc walczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Zwolniony z wojska 20.01.1921 r. Miał stopień plutonowego, później mianowany do stopnia podporucznika rezerwy.

27.01.1921 r. rozpoczął kurs Straży Celnej, a 8.05.1921 r. objął graniczną służbę celną w charakterze kierownika placówki. Na stanowisku był do 15.09.1939 r., kiedy to dostał się do niewoli niemieckiej. Przewieziony 17.09.1939 r. do obozu w pobliżu Olsztyna przebywał w nim do 9.10.1939 r. Zbiegł podczas kolejnego transportu i 10.10.1939 r. przedostał się do Lubonia. Zamieszkał w Lasku. 24.06.1940 r. rozpoczął pracę w wojskowym magazynie żywnościowym w Luboniu, gdzie był zatrudniony do 20.01.1945 r. Po wyzwoleniu

spod okupacji hitlerowskiej brał udział w organizowaniu Milicji Obywatelskiej w Żabikowie. W końcu kwietnia 1945 r. zgłosił się do Izby Skarbowej w Poznaniu, która przydzieliła go do kontroli akcyzowej w charakterze komisarza skarbowego w Kościanie i Poznaniu. Pracował tam do marca 1956 r. Następnie, do marca 1960 r. (emerytury), był zatrudniony w Zakładach Przemysłu Ziemiaczanego w Luboniu jako starszy referent na Oddziale Zbytu. Zmarł 27.09.1974 r.

Ożenił się prawdopodobnie w 1921 r. z Małgorzatą z d. Wilde (ur. 29.06.1907 r. w Poznaniu, ojciec Robert, matka Michalina z d. Künovst, zm. 01.12.1978 r.). Po ukończeniu szkoły podstawowej w 1915 r. w Lasku pracowała u rodziców na roli. W latach 1917-1921 była zatrudniona w fabryce dra Romana Maya w Luboniu jako pracownica fizyczna. W latach 1922-1943 prowadziła wspólnie z mężem małe gospodarstwo. W sierpniu 1944 r. Niemcy zabrali ją do pracy w Zakładach Ziemiaczanych w Luboniu, gdzie była zatrudniona do 20.01.1945 r. Potem prowadziła gospodarstwo domowe. Od 28.06.1975 r. była podopieczną ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 471763, leg. 9713). Dzieci: Henryk (ur. 20.06.1922 r.), Helena (ur. 5.01.1934 r.).

Mieszkał w Lasku, przy ul. Sobieskiego 95 (73).

Odznaczenia: Brązowy Krzyż Zasługi (17.03.1934 r.), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (27.08.1957 r., nr B-42828), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (22.07.1971 r.).

Należał od 24.02.1947 r. do powojennego Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 3577), później, od września 1957 r. był członkiem ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 204286, leg. 364293), skąd przeniósł się 8.01.1967 r. do Koła Żabikowo (nr 208722, leg. 302380).

Na podstawie akt powojennego ZPW 1918-19, Koło Żabikowo (AP w Poznaniu nr zespołu 884), akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 220.

Robert Wrzeński

NOWACZYK STANISŁAW

(1887-1962)

Stanisław Nowaczyk

Cieśla, ochotnik oddziału kościańskiego, kpr. WP.

Ur. 5.04.1887 r. w Maksymilianowie, powiat Kościan, ojciec Stanisław, matka Józefa z d. Modrzyk. Jak wielu Wielkopolan pod zaborem pruskim, został w czasie I wojny światowej wcielony do armii pruskiej. Służył w latach 1914-1918 w piechocie, awansował do stopnia starszego szeregowca. Był w niewoli

rosyjskiej. Opowiadał później o szacunku do chleba, którego wówczas brakowało jeńcom.

Był bardzo zaangażowany w działalność powstańczą. Organizatorzy powstania chodzili po domach, by zachęcić innych mężczyzn do walki z Niemcami. Nie wszyscy chcieli iść. Stanisław Nowaczyk nie miał wątpliwości. Przyłączył się do powstania, choć nie należał do najmłodszych jego uczestników. 5.01.1919 r. został powstańcem w grupie Karczewo, która weszła później w skład 2. Pułku Strzelców Wielkopolskich (56. Pułku Piechoty Wielkopolskiej). Walczył początkowo na froncie zachodnim powstania.

- Brałem udział w walkach pod Rakoniewicami, Wolsztynem i okolicy – zanotował w dokumentach ZBoWiD-u, Koło Żabikowo.

Walczył z Niemcami do sierpnia 1919 r. Od jesieni 1919 r. do maja 1920 r. brał udział w wojnie z Rosją bolszewicką. 31.03.1920 r. awansował do stopnia kaprała. 20.04.1920 r. został przeniesiony do batalionu zapasowego 56. Pułku Piechoty Wielkopolskiej w poznańskich koszarach przy ul. Bukowskiej. Przede wszystkim batalion mobilizował i szkolił nowych żołnierzy (uzupełnienia), wysy-
lając ich potem

Stanisław Nowaczyk w jesieni wieku

lając ich potem na front. Kapral Stanisław Nowaczyk, jako doświadczony podoficer, prowadził szkolenie podstawowe z poborowymi. Do rezerwy przeszedł 10.05.1920 r.

Z zawodu był cieślą.

Zaświadczenie z maja 1939 r. wydane przez Dowództwo Okręgu Korpusu VII, o udziale w walkach, umożliwiające podjęcie pracy

Pracował w różnych firmach budowlanych. Był m.in. zatrudniony w firmie dra Romana Maya w Luboniu (Zakłady Chemiczne). Pracował też w Poznańskim Przedsiębiorstwie Zjednoczenia Budowlanego. Ostatnim miejscem pracy była firma Kalinowski przy ul. Polnej w Poznaniu, dokąd dojeżdżał z domu rowerem.

Podczas II wojny światowej, dokonał wraz z żoną odważnego czynu. Oprócz czwórki swoich dzieci, pod dach przyjął trzymiesięczną córkę swojej siostry – Teresę. Jej rodziców Niemcy wysiedlili w Góry Świętokrzyskie. Państwo Nowaczykowie byli narażeni na szykanę ze strony okupanta. Bronili dziewczynki, by im jej nie odebrano. Wychowywali i utrzymywali ją do powrotu rodziców.

Z wysiedlenia powrócił jedynie ojciec dziewczynki, jej matka zmarła.

Podczas okupacji dokumenty i zaświadczenie o udziale w Powstaniu Wielkopolskim oraz książeczkę wojskową, z obawy przed np. donosem złośliwego sąsiada, Stanisław Nowaczyk włożył do butelki i zakopał na posesji. W ten sposób przetrwały okupację hitlerowską.

Ożenił się 3.05.1921 r. z Marią Murawą (ur. 7.01.1898 r., ojciec Józef, matka Jadwiga z d. Wachowiak; zm. 15.03.1986 r.) z miejscowości Rudnicze, powiat Poznań, obecnie w granicach miasta, gdzie młodzi początkowo zamieszkali. Po śmierci męża pani Maria została podopieczną ZBoWiD-u, koło Żabikowo (nr 465471, leg. 43309).

Dzieci Stanisława i Marii Nowaczyków: Władysława Gierszewska (ur. 27.05.1922 r., zm. 8.08.1994 r.; mieszkała na ul. Władysława Skóry w Luboniu – po dekomunizacji nosi nazwę CK Norwida), Tadeusz (ur. 26.12.1923 r., zm. 2.08.1980 r.; mieszkał przy ul. Kopernika w Luboniu), Helena Kupka (ur. 12.07.1926 r., zm. 07.2015 r.; mieszkała

Fragment książeczki wojskowej z odciskiem palca w miejscu zdjęcia, przechowywanej podczas okupacji wraz z innymi dokumentami w zakopanej butelce

Grób m.in. Stanisława Nowaczyka i żony Marii na cmentarzu w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

na Dębcu w Poznaniu) i Teresa Kasperska (ur. 21.06.1934 r., zm. 19.03.2017 r.; os. „Lubonianka”).

Od 1926 r. osiadł z rodziną w Luboniu. Budował połowę domu przy ul. Słowackiego 4, którą ukończył dopiero po wojnie syn Teresy Kasperskiej – Romuald. Zmarł. 14.12.1962 r., pochowany na cmentarzu parafialnym w Żabikowie.

Odznaczenie: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (11.03.1958 r., C- 5209).

W 2018 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Należał do ZBoWiD-u, koło Żabikowo (nr 208653, leg. 302311).

Na podstawie: akt ZBoWiD-u, koło Żabikowo; dokumentów rodzinnych i informacji córki Teresy Kasperskiej oraz wnuczek: Anny Kowalewskiej i Lidii Fiust; „Wieści Lubońskie” 05-2008, str. 27; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 221.

*Janusz Karwat, Robert Wrześniński,
Hanna Siatka*

NOWACZYK WOJCIECH

(1896-1980)

Wojciech Nowaczyk

Sołtys w Lasku, działacz społeczny, członek Straży Ludowej i ochotnik oddziału krotoszyńskiego, ppor. WP.

Ur. 24.11.1896 r. w folwarku Stare k. Szamotuł, ojciec Jakub, matka Marianna z d. Rogalska, miał czworo rodzeństwa: Jana, Stanisławę, Ludwika i Wojciecha. Mając 5 lat uczęszczał do tajnej szkółki polskiej w Kiączynie, powiat Szamotuły, prowadzonej przez ojca pośła Łubieńskiego. W latach 1903-1911 uczęszczał do szkoły podstawowej, a po jej ukończeniu pracował w rolnictwie aż do momentu powołania do armii pruskiej 25.08.1914 r. Przydzielony najpierw do oddziałów roboczych, później,

Rodzina Nowaczyków, od lewej: córka Janina, żona Marianna z synem Józefem na kolanach, syn Bronisław, przed nim na krześle córka Teresa, Wojciech Nowaczyk i córka Adelajda (Adela)

w szeregach piechoty. W 1915 r. trafia na front wschodni i bierze udział w ofensywie na Kielce, następnie pod Siedlce aż do miejscowości Baranowicze. Po czym trafia na front zachodni. W październiku 1917 r. dostał się pod Verdun, gdzie 7.11.1917 r. został pierwszy raz ranny

w twarz odłamkiem granatu. 27.07.1918 r. także odłamkiem granatu był ranny powtórnie podczas bitwy pod Sois-Sons tym razem w plecy. Trzeci raz ranny zostaje w prawą rękę 4.10.1918 r. w bitwie pod Reims. Zostaje odznaczony krzyżem żelaznym II kl. i medalem rannych.

Po wybuchu rewolucji w Niemczech opuścił 10.11.1918 r. szeregi armii pruskiej i przyjechał do Krotoszyna.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 27.12.1918 r. w Krotoszynie, wstępując ochotniczo do Straży Ludowej. Uczestniczył w oswoobodzeniu Krotoszyna na początku stycznia 1919 r., a następnie walczył na odcinku Zduny – Krotoszyn w Kompanii Gołanieckiej pod dowództwem ppor. Mariana

Ślub wnuka Tadeusza. Wojciech Nowaczyk (siedzi 3 z prawej) obok żona Marianna i syn Bronisław z żoną Stanisławą

Jeden z ołtarzy procesji Bożego Ciała w 1958 r. usytuowany był na ul. Sobieskiego przy posesji Wojciecha Nowaczyka (z lewej) w tle szczyt domu. Wyjątkowa procesja dla parafii w Wirach szła tego roku ulicami Lasku. Była początkiem trudnych starań społeczności o budowę dzisiejszej parafii pw. św. Maksymiliana Kolbego dla Lasku. (Historia została opisana w książce Stanisława Malepszaka „Luboń i okolice – dzieje osadnictwa i dziewięciu parafii”, Luboń 2005, a procesja m.in. w fotoreportażu „Wiści Lubońskich” 08-2013)

Modrzejewskiego. We wrześniu 1919 r. został wcielony do baonu zapasowego 14 PAL (Pułku Artylerii Lekkiej), a później do I baonu 57 PP (Pułk Piechoty). Walczył pod: Prusinowem, Smogulcem, Smogulską Wsią, Mieszkowem, Gromadnicą i Mogilnem. Został ranny 20.02.1919 r. Zwolniony z wojska 12.10.1920 r., jako inwalida.

Po zwolnieniu z wojska, w Smoszewie, powiat Krotoszyn, organizował Zjednoczenie Zawodowe Polskie, skupiające ok. 140 robotników i robotnic rolnych w celu zapobieżenia

Dom rodzinny Wojciecha Nowaczyka przy ul. Sobieskiego 123 został sukcesywnie rozebrany – stan sprzed 2009 roku

wstępowania do, jak się wyraził w życiorysie, związków wywrotowych. Od 1.12.1920 r. do 1961 r. nieprzerwanie zatrudniony w Zakładach Ziemniaczanych w Luboniu. Po wojnie w latach 1945-1963 sołtys gromady Lasek, prezes koła Samopomoc Chłopska Luboń i prezes miejscowego kółka rolniczego. W latach 1946 – 1971 był radnym Rady Narodowej w Luboniu. W latach 1956 – 1972 był członkiem Zarządu Kółek Rolniczych w Poznaniu. Zmarł 7.11.1980 r. w Babkach, spoczywa na cmentarzu w Wirach.

Ożenił się 14.11. 1920 r. z Marianną Bra-chaczek (ur. 14.02.1901 r., zm. 04.11.1972 r.). Dzieci: Bronisław (ur. 19.08.1921 r., zm. 03.12.1996 r.), Zofia (ur. 12.02.1923 r., zm. 11.04.1936 r.), Janina Wojciechowska, Adelajda Puk, Teresa Schmidt (ur. 11.09.1930 r., zm. 06.03.2008 r.), Maria Kazimiera (ur. 24.10.1934 r., zm. 24.04.1936 r.), Maryla Zofia (I voto) Kałka (II voto) Szymańska, Józef (wyjechał do Kanady i mieszka w Toronto), Bogumiła (ur. 14.10.1942 r., zm. 01.11.1942 r.).

Mieszkał od 1920 r. w Lasku przy ul. Sobieskiego 123.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (nr 38778, 01.08.1958 r.), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (d-55489, 18.12.1968 r.).

Wojciech Nowaczyk (u góry – oznaczony strzałką) w Zarządzie Kółek Rolniczych w latach 1957-1961

Dożynki w Lasku w 1949 roku

Zjazd rodu Nowaczyków – sierpień 2011 roku

Od 1921 do 1924 r. brał udział w ruchu Narodowej Partii Robotniczej. Ponieważ organizacja nie realizowała linii wytyczonej współpracy przez marszałka – wystąpił. Później współpracował z Bezpartyjnym Blokiem Współpracy z Rządem (BBWR) Józefa Piłsudskiego skąd trzykrotnie zostaje radnym Rady Gromadzkiej.

Aktywny członek Związku Powstańców Wielkopolskich; w 1938 r. był wiceprezesem koła w Wirach. Należał też do Katolickiego Towarzystwa Robotników Polskich w Wirach, gdzie był też członkiem Zarządu. Członek Parafialnej Rady Kościelnej. Od 1937 r. należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919. Od 10.02.1977 r. należał do ZBoWiD Koło Żabikowo (nr ew.209 998, nr leg. 218 131).

Na podstawie dokumentacji rodzinnej; M. Nowaczyk, Poszukiwanie przodków. Genealogia dla każdego, Warszawa 2005, s. 231-233. Publikacja „Powstańcy Wielkopolscy” Biogramy uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919,

Przy grobie pradziadków Wojciecha i Marianny Nowaczyków na cmentarzu w Wirach, prawnukowie Jack & Luke z Kanady (2011 r.)

t. 2. s. 139., akt ZBoWiD koło Żabikowo oraz wnuka – Tadeusza Nowaczyka; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 222; „Wieści Lubońskie” 04-2012, str. 7, 06-2013, str. 34, 08-2013, str. 36 „Echa naszych publikacji”; dokumentów CAW.

*Marek Rezler, Paweł Wolniewicz,
Piotr P. Ruszkowski*

NOWAK ANDRZEJ

(1899-1961)

Robotnik, ochotnik oddziału zachodniopoznańskiego, uczestnik walk na frontach zachodnim i północnym.

Ur. 14.11.1899 r. w Mierosławkach, powiat Poznań. Ojciec Józef. Ukończył szkołę powszechną.

27.12.1918 r. wstąpił ochotniczo oddziału pod dowództwem por. Andrzeja Kopy. Od 6.01.1919 r. walczył na Ławicy – lotnisko, później pod: Łomnicą, Leszkiem, Odolanowem, Ostrowem, Szubinem, Rynarzewem, Nakłem, Bydgoszczą. Stopień wojskowy – szeregowiec.

Pracował jako robotnik w Rejonie Drogowym Eksploracji Dróg Publicznych. Miał żonę Pelagię. Zm. 9.03.1961 r.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Kościuszki 116 m.5.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (C- 62587)

Należał do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 (leg. 6438), od 10.08.1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208685, leg. 302343).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; A.Kopa, Udział powiatu Zachodnio-poznańskiego w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919, Poznań 1928, s.33; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 224.

Justyna Król

NOWAK MICHAŁ

(1899-1977)

Ppor. rez. WP.

Ur. 7.01.1899 r. w Lulinie, powiat Oborniki; ojciec Józef, matka Michalina z d. Górczyk. Ukończył 7 klas szkoły podstawowej.

Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim. Otrzymał stopień podporucznika rezerwy.

Zmarł 12.12.1977 r.

Mieszkał w Luboniu, przy ul. Dolnej 3 m. 10

Odznaczenia: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (21.08.1974 r., 1312- 74- 112), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (29.08.1968 r., Ł-17001).

Od 1967 r. należał do ZBoWiD-u, Koło Jeżyce Górne (nr ewid. 221997, leg. 6287), później do Koła Żabikowo.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 225.

Justyna Król

NOWAK NIKODEM

(1891-1969)

Ochotnik oddziału szamotulskiego.

Ur. 14.09.1891 r. w Podrzewiu, powiat Szamotuły; ojciec Kajetan, matka Anna. Ukończył szkołę podstawową. Robotnik

Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim. W 1919 r. walczył w okolicach Międzychodu. Stopień wojskowy – szeregowy. Zmarł w 1969 r.

W 1920 r. zawarł związek małżeński ze Stanisławą Górną (ur. 30.10.1896 r. w Grzebienisku, zm. 23.02.1983 r.).

Grób Nikodema Nowaka w Żabikowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Mieszkał od 1930 r. w Luboniu, najpierw przy ul. Poznańskiej 22 (Armii Poznań), później przy ul. Okrzei 28.

Należał od 1.11.1933 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych 1914-19 (nr ewid. 8370, dyp. 649, nr arch. 8291), od 24.04.1964 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 218783, leg. 3073) i PZPR

Na podstawie akt ZWPN, akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonia- nie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 225.

Justyna Król

NOWAK WINCENTY (1883-1956)

Ur. 19.12.1883 r. w Mieczewie, powiat Śrem, robotnik.

Podczas Powstania Wielkopolskiego w stopniu szeregowca pełnił służbę w Straży Ludowej.

Mieszkał w Żabikowie, przy ul. Spokojnej 60.

Należał od 21.11.1932 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-19, Koło Żabikowo (nr ewid. 5146,

nr dypl. 295, nr arch. 7896), później do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (nr leg. 295). W powojennych aktach związków kombatanckich w Luboniu nie występuje.

Zmarł w 1956 r., pochowany w Żabikowie.

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kur-

Grobowiec na cmentarzu w Żabikowie, gdzie m.in. spoczywa Wincenty Nowak
fot. www.lubon.pro-gis.pl

kowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919, Koło Żabikowo, ZPW 1918-1919, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonia- nie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 225.

Robert Wrzesiński

OGÓR LUDWIK (1891-?)

Ur. 22.09.1891 r. w Pniewach, powiat Szamotuły. Z zawodu był obuwnikiem.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 6.01.1919 r. Brał udział w walkach o Międzychód i Wolsztyn. Miał stopień kaprała.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Długiej 38.

Odznaczenie: Medal za Wojnę 1918-1921.

Należał od 2.10.1932 r. do Związku Powstań Narodowych RP 1914-19, Koło Żabikowo (nr ewid. 4999, nr dypl. 538, nr arch. 8195) skreślony ze Związku 24.10.1937 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 226.

Robert Wrześniński

OLEJNICZAK WŁADYSŁAW

(1901-1971)

Ur. 29.04.1901 r. w Komornikach, powiat Poznański; ojciec Andrzej, matka Katarzyna z d. Nagórska. Ukończył szkołę podstawową. Następnie pracował w gospodarstwie rolnym rodziców. Był najstarszym z ośmiorga rodzeństwa, dlatego kiedy ojciec brał udział w I wojnie światowej to on pomagał matce w prowadzeniu gospodarstwa.

Po wybuchu Powstania Wielkopolskiego, zgłosił się na ochotnika, jednak nie został przyjęty z powodu młodego wieku. Podjął drugą próbę, w czasie której zawyżył swój wiek i tym razem udało mu się wstąpić w szeregi powstańcze. Walczył w oddziałach poznańskich. Po zakończeniu powstania odbył służbę wojskową. Miał stopień kanoniera.

Ożenił się z siostrą powstańców wielkopolskich – Kazimierza i Józefa Andzińskich – Weroniką z d. Andzińską, z którą miał trójkę dzieci.

Pracował w zakładach fosforowych, gdzie nabawił się pylicy płuc.

Grobowiec w którym m.in. spoczywa Władysław Olejniczak z małżonką fot. www.wiry.pro-gis.pl

Mieszkał w Lasku przy ul. Łąkowej 20.

Zmarł 21.11.1971 r. i został pochowany na cmentarzu parafialnym w Wirach.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (D-75970).

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 Koło Wiry, zweryfikowany 14.11.1935 r. Od 8.04.1959 r. należał do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 215461, leg. 288576).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, akt Archiwum Państwowe w Poznaniu (nr zespołu 884), „Udział mieszkańców Gminy Komorniki w Powstaniu Wielkopolskim” Przemysław Mieloch, Komorniki 2009, str. 62; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 226.

Justyna Król, Bartosz Gauza

ORZECHOWSKI SZYMON

(1897-?)

Ur. 17.10.1897 r. w miejscowości Drawsko, powiat Czarnków. Z zawodu był kupcem.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 13.01.1919 r. Służył w 3/10 Pułku Strzelców Wielkopolskich (68. Pułku

Piechoty Wielkopolskiej). Miał stopień plutonowego.

Mieszkał w Żabikowie, przy ul. Kościuszki 36.

Odznaczenie: Krzyż Walecznych.

Należał od 3.02.1933 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 5533, nr dypl. 653, nr arch. 8294). Wystąpił na własne żądanie 24.05.1936 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 226.

Robert Wrzesiński

OWCZARZAK FRANCISZEK (1899-?)

Ur. 18.01.1899 r. w Pokrzywnicy, powiat Śrem. Z zawodu był ogrodnikiem.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 30.12.1918 r. Służył w stopniu szeregowca w 1. Kompanii 11. Pułku Strzelców Wielkopolskich (69. Pułku Piechoty Wielkopolskiej).

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Długiej 41 (11 Listopada).

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo, później był członkiem Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo. W powojennych aktach związków kombatanckich nie występuje.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo, przedwojennego ZPW 1918-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 226.

Robert Wrzesiński

OWCZARSKI WALENTY (1886-1972)

Powstaniec Wielkopolski

Ur. 14.02.1886 r., zmarł 7.07.1972 r. pochowany na cmentarzu w Wirach.

Miał żonę Apolonię (ur. 16.12.1885 r., zm. 8.08.1971 r.)

Mieszkał w Lasku, przy ul. Sobieskiego.

Grób Walentego i Apolonii Owczarskich w Wirach fot. www.wiry.pro-gis.pl

Na podstawie informacji Antoniego Przybylskiego; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 227.

Piotr P. Ruszkowski

PACZYŃSKI ANTONI

(1902-1975)

Antoni Paczyński

Ślusarz, ochotnik batalionu średzkiego, ppor. rez. WP.

Ur. 07.11.1902 r. w Środzie Wlkp., ojciec Andrzej, matka Wiktoria z d. Koperska. Ukończył 7 klas szkoły powszechnej w 1917 r., po czym wyuczył się zawodu ślusarza.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik 06.01.1919 r. do 4. Kompanii średzkiego batalionu. Dowódcą był por. Nowak i ppor. Namysłowski. Służył też w Straży Ludowej w Poznaniu. Walczył do września 1919 r., m.in. przy zdobywaniu Kcyni, Budzynie, Chodzieży. Miał stopień szeregowca, mianowany później do podporucznika rezerwy.

Po powstaniu pracował w średzkiej cukrowni. 3.12.1923 r. został powołany do odbycia służby wojskowej

w 70. pp w Pleszewie, gdzie przebywał do 24.05.1924 r. Ożenił się i wyjechał do Lubonia. Pracował jako ślusarz w Zakładach Przemysłu Ziemniaczanego. Podczas okupacji wywieziony na roboty do Niemiec. W 1942 r. zwolniony do domu z powodu choroby. Po wyzdrowieniu pracował w DWM (Zakłady Hipolita Cegielskiego). Od lutego 1945 r. powrócił do Zakładów Ziemniaczanych w Luboniu. Zmarł w 1975 r., pochowany na cmentarzu parafialnym w Żabikowie.

Ożenił się w 1926 r. z Zuzanną Matuszewską (ur. 4.08.1904 r. w Środzie Wlkp., zm. 1976 r.).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Chudzickiego 16 (Jana Mazurka 3, od 26.07.2017 r. w ramach dekomunizacji zmieniona na Władysława Reymonta).

Odznaczenia: Krzyż Rady Ludowej Miasta Poznania, Wielkopolski Krzyż Powstańczy (26.02.1958 r., nr C-4193), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (12.12.1972 r., nr 1595-72-122).

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Grób Antoniego i Zuzanny Paczyńskich na cmentarzu w Żabikowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Należał do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Środa Wlkp. 12.06.1947 r. przeniósł się do Koła Żabikowo (nr ewid. 3606), później od 1.10.1957 r. należał do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (leg. 322379). Członek Straży Pożarnej w Luboniu, otrzymał świadectwo wykształcenia 1. stopnia (15.07.1937 r.). Od 1946 r. należał do PPS, po zjednoczeniu do PZPR.

Na podstawie akt ZPW 1918-19, Koło Żabikowo (AP w Poznaniu nr zespołu 884), akt Referatu Historycznego DOK VII (nr 19112), informacji wnuka Grzegorza Paczyńskiego; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 227.

Robert Wrzesiński i Piotr P. Ruszkowski

PALACZ ANTONI (1902-1919)

Powstaniec wielkopolski zginął w powstaniu w wieku 17 lat

Urodził się 14(16).01.1902 r. w Luboniu, syn Piotra i Józefy z d. Postaręczak. Jego rodzeństwo to: starsi bracia Jan i Bronisław – także powstańcy wielkopolscy oraz Władysław, Piotr i najmłodsza Leokadia (po mężu Pietruszyńska).

Mieszkał z rodzicami i rodzeństwem w Luboniu (na liście strat widnieje stara nazwa – Lubań). Uczestnik Powstania Wielkopolskiego, brak danych dotyczących oddziału w jakim służył. Zmarł w Poznaniu – szpitalu XVIII na skutek postrzału w brzuch 5.01.1919 r. Miał zaledwie 17 lat. Brak danych co do miejsca pochówku.

Na podstawie „Lista strat Powstania Wielkopolskiego ...” Wiesław Olszewski, Łukasz Jastrząb, Politechnika

Koszalińska, Koszalin 2009, pozycja 1486, str. 319; USC Poznań, akta zgonu nr 61 1919/I; „Zwycięzcy – Bohaterowie Powstania Wielkopolskiego” t. 2, Głos Wielkopolski 2009, str. 94; Aktu zgonu nr 35/1921 USC Luboń.

Piotr P. Ruszkowski

PALACZ BRONISŁAW (1899-1976)

Bronisław Palacz

Ur. 02.10.1899 r. w Luboniu, ojciec Piotr, matka Józefa. Miał dwóch braci również powstańców wielkopolskich: Antoniego (ur. 14.01.1902 r., zginął w powstaniu) i Jana (ur. 1893 r.). 10 czerwca 1918 r. został wcielony do armii pruskiej, stopień szeregowy.

Zdjęcie paszportowe Bronisława Palacza (1916 r.)

Dom rodzinny Bronisława Palacza przy ul. Strumykowej 22 fot. Paweł Wolniewicz

W ogrodzie przy ul. Strumykowej Bronisław Palacz z żoną – Stanisławą i dziećmi: Marią Krystyną i Jerzym

Grobowiec na cmentarzu w Żabikowie, w którym spoczywa m. in. Bronisław Palacz
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Paszport pruski Bronisława Palacza wydany 08.03.1916 r. w Fabianowie. Imię Bronisław zapisano Lwino (?)

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik, służył w V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań w stopniu sekcyjnego i walczył na ulicach Poznania do jego zakończenia.

Ożenił się w 1931 r. ze Stanisławą Pietruszyńską (ur. 1904 r., zm. 1953 r.) zamieszkali w domu rodzinnym panny młodej przy ul. Strumykowej 4 (obecnie 22). Mieli

Wnuk Bronisława Palacza – Robert Nyćkowiak (syn Marii Krystyny) z wnukiem – Nikodemem fot. Paweł Wolniewicz

dwoje dzieci: córkę Marię Krystynę po mężu Nyćkowiak (ur. 01.05.1932 r., zm. 21.04.2008 r. oraz syna – Jerzego (ur. 04.10.1933 r., zm. 19.05.1994 r.).

Pracował jako robotnik w Zakładach Ziemniaczanych w Luboniu.

Do końca życia mieszkał przy ul. Strumykowej 22.

Zmarł 8.03.1976 r. w Luboniu, został pochowany w rodzinnym grobowcu z żoną na cmentarzu w Żabikowie.

Na podstawie akt V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884) oraz informacji wnuka – Roberta Nyćkowiaka i wnuczki – Ewy Hernes z d. Palacz; Aktu zgonu nr 20/1976 – USC Luboń.

Robert Wrzesiński, Paweł Wolniewicz

PALACZ JAN

(1893-1929)

Najstarsze zdjęcie Jana Palacza sprzed 1914 r. (kadr z pocztówki) i opis sylwetki Jana Palacza z książeczek wojskowych: wzrost 169 cm; waga 58 kg; włosy i brwi – ciemny blond; oczy niebieskie; nos, usta, broda – proporcjonalne; twarz – zwykła; znaków szczególnych brak.

Plut. WP.

Urodził się 14.12.1893 r. w Luboniu, ojciec Piotr ur. 29.06.1867 r., matka Józefa z d. Postaremaczak. Mieli przynajmniej sześcioro dzieci w tym trzech powstańców: Jan najstarszy, Bronisław (ur. 1899 r.) i Antoni (ur. 1902 r., który zginął w powstaniu w 1919 r.). Był też Władysław (mieszkał przy ul. Długiej), Piotr i najmłodsza Leokadia (po mężu Pietruszyńska, mieszkała u brata Bronisława przy ul. Strumykowej 22).

20-letni Jan został wcielony do armii pruskiej 15.10.1913 r. Dostał przydział

Zdjęcie plutonu z armii niemieckiej (pruskiej) – pocztówka wysłana do rodziny w Luboniu 3.03.1914 r. z miejscowości Jauer, czyli Jawor – miasto powiatowe w województwie dolnośląskim. Jan siedzi pierwszy z lewej. Treść pisana na odwrocie ołówkiem niestety nieczytelna

Wyblakła, stara fotografia, Jan Palacz w mundurze powstańczym. Naszywka przy mankiecie płaszcza mówi o stopniu kaprala

do 154 Pułk Piechoty (5 Dolnośląski) do garnizonu w miejscowości Jawor (Jauer). Pułk ten sformowany został 31.03.1897 r. przynależał do V Korpus Armii i miał jeszcze drugi garnizon w Strzegomiu (Striegau). Podczas I wojny światowej Jan walczył na froncie francuskim. Najpierw w pułku macierzystym 3. kompanii I batalionu, następnie z zapisów książeczki wojskowej dowiadujemy się o 2. kompanii 268 pułku rezerwowego, 212 pułku II batalionie, 42 pułku 4 kompanii. Jest też informacja, że przebywał w lazaretach – szpitalach wojskowych, krótko w 1915 r. oraz w okresach prawie trzymiesięcznych raz od 20.04.1917 r. a następnie od 04.03.1918 r. Był więc ranny za co otrzymał krzyż żelazny II klasy.

Nie znamy dokładnej daty kiedy przystąpił do Powstania Wielkopolskiego. Z dokumentów wiemy że służył

Dzieci Jana i Stanisławy Palaczów od lewej: Henryk (najmłodszy), Zofia, Maria i Teodor Korcz – sąsiad z naprzeciwka (z prawej)

w V kompani Batalionu Garnizonowego II Poznań w stopniu sekcyjnego, podobnie jak młodszy brat Bronisław. Później z 2 Batalionu Garnizonu Poznań oraz kilku kompanii pochodzących z wielkopolskich drużyn powstańczych

Żona Jana – Stanisława w przydomowym ogrodzie przy ul. Narutowicza 7 w oddali widoczna stara szkoła w Luboniu (SP 3)

(ze Zbąszynia, Bukowca, Duszników, Lwówka i Pniew), istniejących od listopada 1918 r. powstała „Grupa Zachodnia”. Od 6.02.1919 r. nazwany – Pułk Zapasowy Grupy Zachodniej, 15.03.1919 r. przemianowany na 7 Pułk Strzelców Wielkopolskich, a 7.01.1920 r. na 61 Pułk Piechoty. Do jednostki tej Jan Palacz został oficjalnie wcielony 6.01.1919 r. 29.01.1919 r. został mianowany kapralem, a 11.11.1919 r. plutonowym. Na froncie przebywał od 12.02 do

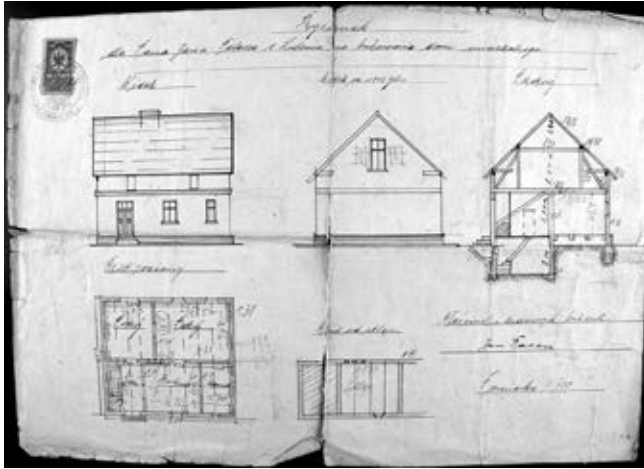

Na książeczkach wojskowych, a w tym przypadku inwalidy wojennego, zamiast zdjęcia mamy odciski kciuka

25.05.1919 r. Do rezerwy przeniesiony 31.12.1920 r.

Był inwalidą wojennym z 15% uszczerbkiem na zdrowiu, który w miesiącach przy tzw. szufli biodrowej „nosił” 2 odłamki granatu, niestety brak informacji, gdzie został tak dotkliwie ranny.

Po zwolnieniu z wojska, Jan Palacz pracował w Zakładach Ziemniaczanych – był brygadziwą.

Rysunek domu budowanego przy ul. Narutowicza 7, którego właścicielem i kierownikiem budowy był Jan Palacz. Pozwolenie na budowę uzyskano 18.07.1925 r., podpisane przez sołtysa Andrzeja Remleina

Przebywając w garnizonie 61 pułku piechoty w Gnieźnie, ożenił się tam 11.08.1920 r. ze Stanisławą z domu Król, krawcową mieszkającą przy ul. Rybnej (ur.11.06.1898 r. ojciec Wojciech – robotnik, matka Katarzyna z d. Szcześniak). Jan i Stanisława Palaczowie mieli troje dzieci, wszystkie urodzone w Luboniu. Najstarsza Zofia (ur. 19.03.1921 r., zm. 2015 r.)

Dom Jana Palacza na ul. Narutowicza 7 przy narożniku z ul. Strumykową, przebudowany i rozbudowany fot. Piotr P. Ruszkowski

Oryginalny dokument ślubu w którym stwierdzono, że Jan Palacz, plutonowy z kompanii kulomiotów baonu (batalionu) zapasowego 61 pułku piechoty Wielkopolskiej ożenił się ze Stanisławą Władysławą Król, krawcową wolnego stanu 11 sierpnia 1920 r.

po mężu Marciniak, mąż Antoni ur. 13.06.1916 r. w Poznaniu, ich dzieci to: Jan, Kazimierz, Maria po mężu Sapikowska (Benon) i Lucyna po mężu Nowicka; Maria po mężu Kulowska, mąż Józef, mieli dwoje dzieci – Annę i Włodzimierza. Najmłodszym był Henryk (ur. ok. 1928 r., zm. w Słubicach mając zaledwie 24 lata). Mieszkali najpierw u Hernesów przy karczmie i sklepie, na piętrze na narożniku ul. Armii Poznań i 3 Maja (ten zabytkowy dom rozebrano

w 2015 roku). Jan w 1928 r wybudował własny dom przy ul. Narutowicza 7. Krótco po tym, chory na białaczkę, umiera 25 stycznia 1929 r. mając zaledwie 36 lat. Został pochowany na cmentarzu w Żabikowie. Tam też pochowana została jego żona Stanisława, która wyszła ponownie za mąż i nazywała się później Linka.

Na podstawie akt V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz

Najstarsza córka Jana i Stanisławy Palaczów
– Zofia po mężu Marciniak z pierworodnym
synem Janem

Karwat, Luboń 2009, str. 228; „Rocznik
Historyczny Lubonia”, Piotr P. Ruszkowski,
t. 3, str. 171; Informacji i dokumen-
tów udostępnionych przez wnuczkę Ma-

Grób rodzinny na cmentarzu żabikowskim,
w którym wraz z żoną i rodziną córki Marii spo-
czywa Powstańca Wielkopolski Jan Palacz
fot. www.lubon.pro-gis.pl

rię Sapikowską (córkę Zofii). Aktu zgo-
nu nr13/1929 USC Luboń.

Robert Wrzesiński i Piotr P. Ruszkowski

PATZ JÓZEF

(1895-?)

Ur. 21.06.1895 r. w Lasku. Z zawodu
był rzeźnikiem.

Do Powstania Wielkopolskiego przy-
stąpił 15.01.1919 r. Służył w 1. Kompanii
Poznańskiej. Miał stopień plutonowego.

Mieszkał w Lasku przy ul. Piłsud-
skiego 7.

Należał od 1.09.1934 r. do Związku
Weteranów Powstań Narodowych RP
1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid.
11826, nr dypl. 9624, nr arch. 17227),
skreślony 22.11.1937 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-
19, Koło Żabikowo (Archiwum Pań-
stwowe w Poznaniu nr zespołu 884);
„Lubonianie w Powstaniu Wielkopol-
skim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz
Karwat, Luboń 2009, str. 228.

Robert Wrzesiński

PAWLICKI JÓZEF

(1888-1964)

Ur. 6.02.1888 r. w Luboniu, ojciec Jó-
zef, matka Maria.

Był uczestnikiem I wojny światowej,
podczas której walczył w szeregach ar-
mii niemieckiej w bitwie pod Verdun we
Francji. Został tam ranny.

Mając 30 lat, wziął udział w Powsta-
niu Wielkopolskim.

Ożenił się w 1912 r. z Katarzyna
z domu Wasielewska (ur. 9.02.1891 r.,
zm. 20.02.1967 r.).

Zmarł 23.07.1964 r. w Luboniu, po-
chowany na cmentarzu w Żabikowie.

W 2018 r. Lubońskie Bractwo Kur-
kowe zamontowało przy grobie kamien-
ną tabliczkę z informacją o spoczywają-
cym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Grób Józefa Pawlickiego i jego żony Katarzyny w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

Na podstawie wspomnień Ryszarda Jaruszkiewicza – „Wieści Lubońskie” 12-2002 str. 21; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 228; Aktu zgonu nr 48/1964 – USC Luboń.

Robert Wrzesiński

PAWLICKI LUDWIK (1898-?)

Ur. 18.11.1898 r. w Żabikowie, robotnik.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim w stopniu szeregowca.

Mieszkał w Puszczykowie Starym.

Należał od 30.10.1934 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Puszczykowo Stare.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 228.

Robert Wrzesiński

PIASECKI ALEKSANDER (1901-?)

Ur. 25.11.1901 r. w Poznaniu. Z zawodu był instalatorem.

Był uczestnikiem Powstania Wielkopolskiego, miał stopień starszego szeregowca.

Mieszkał w Żabikowie, przy ul. Mickiewicza 7.

Należał od 1.09.1934 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Górczyn.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 228.

Robert Wrzesiński

PIETRZYK WŁADYSŁAW (1899-1969)

Robotnik, plut. WP.

Urodził się 24 czerwca 1899 r. w miejscowości Godurowo, powiat Gostyń. Był synem Michała i Antoniny (matka ur. 1.05.1873 r., zmarła mieszkając w Luboniu, w przeddzień wojny – 31.08.1939 r.).

Jedne źródła podają, że do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 27.12.1918 r. i brał udział w walkach o Wolsztyn oraz Ławicę. Z notatek rodzinnych dowiadujemy się też, że w styczniu 1919 r. jako ochotnik znalazł się w 5. baterii, 2. kompanii 14. pułku artylerii lekkiej (pal) pod dowództwem porucznika Jerzego Suzina i w stopniu szeregowca walczył m.in. o Chrośnicę, która została opanowana przez powstańców 3 stycznia 1919 r. Ta wieś stała się bazą wypadową i odegrała

Władysław Pietrzyk w niewoli, zdjęcie przesłane żonie w 1942 r.

znacząca rolę jako jeden z głównych punktów zbiorczych przed atakiem na Zbąszyń. Przy Władysławie Pietrzyku wymieniono też inne miejscowości, w których walczył: Czarnków, Goraj. W Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie znajduje się dokument zaświadczający, że Władysław Pietrzyk był zweryfikowany przed 1939 rokiem jako Powstaniec Wielkopolski i ujęty w ewidencji Biura Historycznego Dowództwa Okręgu Korpusu (DOK) VII w Poznaniu pod nr. 1833. Niewykluczone, a nawet bardzo prawdopodobne jest to, że po powstaniu, jako 20-latek podlegający obowiązkowej służbie wojskowej w wolnej już Polsce, walczył także na wschodzie w wojnie polsko-bolszewickiej 1920 r.

Wiadomo natomiast, że mając 40 lat brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r., ze względu na wiek prawdopodobnie trafił do kompanii Obrony Narodowej. Z pieczętek znajdujących się na odwrocie kilku zdjęć, jakie z tamtych czasów się zachowały, dowiadujemy się, że przebywał w niewoli niemieckiej w Stalagu III b Furstenberg. Ten

Zdjęcie ze stalagu III B w Gębicach (Amtitz) – Władysław Pietrzyk (13. z lewej) – niski, w furazercie i oficerkach, oznaczony strzałką

Luboń po wojnie – 1947 rok, od lewej: syn Marian, żona Katarzyna, Władysław Pietrzyk z wnuczką Ireną na kolanach, Marianna Włodarczyk teściowa siedzącej obok niej Stanisława, córki Władysława

obóz jeniecki znajdował się w Gębicach (Amtitz), wsi w dzisiejszym województwie lubuskim. Warto wspomnieć, że przez 3 miesiące, przejściowo, więźniem tego obozu był m.in. Maksymilian Maria Kolbe. W listopadzie 1939 r. obóz z zabudowań majątku przeniesiono na pola, na zachód od wsi, gdzie ustawiono namioty otoczone drutem kolczastym. Więziono tu ok. 20-25 tysięcy jeńców. W maju 1940 r. rozpoczęto akcję kierowania więźniów do przymusowej pracy. Niestety, nie zachowały się informacje, w jakim niemieckim gospodarstwie rolnym musiał pracować

Władysław Pietrzyk. Z niewoli do Lubonia powrócił w 1946 r. Wiemy natomiast, że przez RKU Poznań został przeniesiony do rezerwy i miał wówczas stopień plutonowego. Zmarł 04.12.1969 r. w Luboniu, pochowany w Żabikowie (dziś grób nie istnieje).

Ożenił się 4 września 1926 r. w Opalenicy z Katarzyną z d.

Bręk (ur. 10.04.1904 r., ojciec Andrzej, matka Jadwiga, zm. 10.11 1987 r.). Po śmierci męża, żona była podopieczną ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 468615, leg. 6553). Mieli czworo dzieci, jedno zmarło w dzieciństwie, pozostali to: Stanisława (ur. 6.09.1927 r., zm.

Władysław Pietrzyk (z prawej) podczas odbudowy ze zniszczeń wojennych kościoła pw. św. Jana Bosko w Luboniu

RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 5537, nr dypl. 1833, nr arch. 9406), skreślony 23.08.1936 r. Po wojnie był członkiem ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 nr ewid. 228406 (legitymacja nr 12696 wydana 22.11.1969 r.).

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu

Zdjęcie z 1936 roku, Władysław Pietrzyk w środku u góry. U dołu od lewej: matka żony – Katarzyna Pietrzyk, córka Teresa, żona Katarzyna z synem Marianem na kolanach, córka Stanisława i Antonina Pietrzyk – matka Władysława

7.03.1993 r.) po mężu Włodarczyk, Teresa (ur. 1930 r., zm. 5.03.1984 r.) po mężu Gemzicka i Marian (ur. 1932 r., zm. 17.08.2015 r. w Gliwicach)

Mieszkał w Luboniu przy ul. Konarzewskiego 9/3 (5).

Należał od 29.01.1933 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych

Syn Władysława – Marian Pietrzyk z wnukami Przemysławem i Marcinem – żołnierzem zawodowym wojsk desantowo-szturmowych (2008 r.)

Władysław Pietrzyk z grupą żołnierzy – jeńców, podczas prac przymusowych, będąc w stalagu III B w Gębicach (Amtitz)

Zdjęcie wykonane w 1945 r., by wysłać mężowi do obozu jenieckiego. Od lewej: Marian (syn), Katarzyna (żona) oraz córki Teresa i Stanisława

nr zespołu 884), akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1, informacji i dokumentów od wnuczki Elżbiety Rosady (córki Mariana). „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruskowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 228; „WL” 12-2017, str. 35.

Piotr P. Ruskowski i Robert Wrzesiński

PIOSIK MICHAŁ

(1900-1982)

Ur. 8.09.1900 r. w miejscowości Obra, powiat Wolsztyn, ojciec Marcin, matka Maria z d. Macioch. Miał podstawowe wykształcenie.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił w Poznaniu. Uczestniczył w oswo-bodzeniu Wolsztyna. Walczył także o Kopanicę oraz pod Obrą i Kębłowem.

Od 17.02.1919 r. w 7. Pułku Strzelców Wielkopolskich, późniejszym 61. Pułku Piechoty Wielkopolskiej w Gnieźnie. Z wojska został zwolniony 12.04.1921 r. Zatem można domyślać się, że wziął udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Jako powstaniec wielkopolski w 1972 r. awansowany do stopnia podporucznika.

Zmarł 25.04.1982 r., pochowany na cmentarzu w Wirach.

Ożenił się z Anną Wachowską (ur. 19.04.1901 r., zm. 15.05.1990 r., o. Franciszek, m. Agnieszka z d. Kurowska). Była podopieczną ZBoWiD-u Koło Luboń 1 (nr ewid. 476244).

Przed 1976 r. mieszkał w Luboniu przy ul. Mazurka 26.

Odnaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (5.01.1958 r.), Srebrny Krzyż Zasługi (22.07.1964 r., nr I-57768), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (23.12.1967 r., nr I-38782).

Należał do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 206074, leg. 294232) oraz do PZPR.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 229.

Robert Wrzesiński

Grób Michała i Anny Piosików na cmentarzu w Wirach fot. www.wiry.pro-gis.pl

PIOTROWSKI PIOTR**(1902-1971)**

Piotr Piotrowski

Urodził się 2.05.1902 r. w Lasku (ojciec Wawrzyniec, matka Wiktorina, urodzeni w Wirach). Podczas I wojny światowej jego rodzina zajmowała się kupiectwem (głównie sprzedażą nafty). Miał 5 siostr i 3 braci: Wandę (po mężu Kawecka, mieszkała przy ul. Migalli – dziś Urocza), Marię (p.m. Galikowska, w latach 70. prowadziła kiosk spożywczy przy ul. Sobieskiego, naprzeciw Przedszkola nr 1), Józefę (Kozłowska; mieszkała przy ul. Sobieskiego 71), Franciszkę (Werwińska; mieszkała u zbiegu ul. Polnej i Poznańskiej) i Pelagię (po mężu Matecka, pochowana w Wirach) oraz: Adama, Jana, Leona.

Jako 16-latek, walczył w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919. W latach 20. ub. wieku przez kilka lat pracował w kopalni we Francji. Do września 1939 r. i po okupacji niemieckiej prowadził przy ul. Sobieskiego 72 w Lasku, gdzie mieszkał, własny zakład rzeźnicki. W zachowanej części budynku od strony ulicy, gdzie był sklep, mieści się dziś serwis

kotłów gazowych firmy „Beretta”. Obok, w przystającej do sklepu części był kiedyś punkt pocztowy dla Lasku, a dalej – dom z adresem: Sobieskiego 72, w którym mieszkał Piotr Piotrowski ze swoją rodziną (dziś dom z tym numerem stoi w głębi, gdzie kiedyś mieścił się zakład).

Ożenił się z Marią Pieszczałką (ur. 5.08.1908 r. w Gołuskach, o. Józef, m. Magdalena z d. Dubicz, zm. 10.02.1985 r., pochowana w Wirach). Była podopieczną ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 469910, leg. 7847). Ich dzieci to: Janina Lucińska (ur. 1931 r., zm. 2008 r.), Irena Marcinkowska (ur. 1933 r., zm. 1994 r.), Mirosława Szafczyk (ur. 26.07.1934 r., zm. 2012 r.; mieszkała na ul. Podgórznej 50, gdzie pozostał 86-letni mąż Teodor – najstarszy członek zespołu muzycznego „Ton”) oraz Marian (by go zniemczyć, Niemcy zmienili mu imię na Waldemar; ur. 1938 r., zm. 17.05.1993 r.; mieszkał przy ul. Sobieskiego 72, gdzie do dziś żyje żona Halina z d. Madajczak). Wszystkie dzieci Piotra Piotrowskiego już zmarły (pochowani w Wirach). Pozostały wnuki i ich rodziny – dzieci Janiny Lucińskiej: Grzegorz, Lilianna, Jacek; dzieci Ireny Marcinkowskiej: Sławomir, Roman i Paweł; syn Mirosławy: Jarosław oraz dzieci Mariana Piotrowskiego (Waldemara): Maciej i Krzysztof.

Po wejściu Niemców do Lasku w 1939 r., Piotr Piotrowski znalazł się na liście wyselekcjonowanych. Uniknął jednak losu pozostałych, po tym jak jeden z hitlerowców odczytał z listy informację, że jest ojcem czwórki dzieci. Reszta osób z listy nigdy nie wróciła do rodzin. Niedługo potem Piotrowskim nie udało się jednak uniknąć tragedii. Pewnego październikowego ranka 1939 r. o godz. 5 gestapowcy weszli do ich domu i dając niewiele czasu na zabranie najpotrzebniejszych rzeczy,

Ślub syna – Mariana (Waldemara) – z Haliną Madajczak (1964r.). Piotr Piotrowski z żoną Marią – obok pana młodego. Przy pani młodej – rodzice: Stanisław i Teresa i Madajczakowie, dalej – córka Piotra Piotrowskiego, Janina Lucińska z mężem Markiem i dziećmi. Nad parą młodą stoją siostry P. Piotrowskiego z mężami: Józefa Kozłowska (6. z lewej w 2. rzędzie) z Władysławem oraz Maria Galikowska (4. z lewej) z Władysławem. W ostatnim rzędzie z prawej – córki P. Piotrowskiego z mężami: Irena Marcinkowska z Franciszkiem oraz Mirosława Szafczyk z Teodorem

wywieźli ich do obozu przesiedleńczego na ul. Główną w Poznaniu. Podczas tego traumatycznego wydarzenia rodzice zdążyli wyrzucić przez okno Mirosławę i Irenę, którymi zajęła się rodzina. Niebawem przed wywózką na wschód udało się również uratować rocznego Mariana (Waldemara). Zachorował i rodzina zdołała wydostać go z obozu, bo nie przeżyłby transportu (z opowiadań familijnych wynika, że został wykradziony przez Antoniego Piotrowskiego, kuzyna Piotra Piotrowskiego, prowadzącego rzeźnictwo przy ul. Krętej). Mały Marian był ukrywany, a potem wychowywany w domu swoich dziadków przy ul. Sobieskiego 70 (dom istnieje do dziś). Piotra Piotrowskiego z żoną i kilkuletnią

Janiną wywieziono do Repek koło Sokółowa Podlaskiego, na wschód od Siedlec. W ten rejon przesiedlono też rodzinę Górniaczyków – piekarzy z Żabikowa (cytaj biogram Wincentego Górniaczyka). Piotrowskich przygarnęli z nakazu

Ślub Mariana (Waldemara) Piotrowskiego z Haliną Madajczak. Piotr Piotrowski – pierwszy z prawej, obok żona Maria. Z lewej – Teresa i Stanisław Madajczakowie. Stoją świadkowie, z prawej – Marek Luciński, mąż Janiny z d. Piotrowskiej, z lewej – Zenon Madajczak, brat pani młodej

państwo Dąbrowscy, w 1942 r. zamieszkali razem z Górniaczykami w pobliskich Zawadach. Do Lasku wrócili w 1945 r. Przez ten czas ich dom prawdopodobnie zajmowali Niemcy. Podczas wojny (1942 r.) Piotr Piotrowski przyjechał na krótko do Lasku. Przywiózł jako własne dziecko – córkę pp. Górniaczyków, 12-letnią Teresę, którą zostawił w domu jej dziadków w Wirach, a wrócił do Zawad z własną latoroślą – Ireną (z ojcem miała pojechać Mirosława, ale w szoku wywołanym zapowiedzią wyjazdu, rozbiła sobie głowę).

Po wojnie Piotr Piotrowski próbował odrodzić swoje rzeźnictwo, ale w warunkach komunistycznych trudno mu było kontynuować prywatną działalność. Na jakiś czas zatrudnił się w rzeźni w Poznaniu, potem jednak zajął się ogrodnictwem (uprawiał warzywa i owoce, które sprzedawał na rynku Łazarskim). Dom rodziców (Wawrzyńca i Wiktorii Piotrowskich) pod numerem 70, był po II wojnie miejscem, gdzie zbierali się laskowiczanie. Odbywały się tu m.in. msze św. i spotkania śpiewacze.

Piotr Piotrowski należał do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1.

Zm. 25.03.1971 r. Spoczywa na cmentarzu w Wirach. W tym samym grobie została pochowana córka Janina Lucińska.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1, informacji córki Mirosławy Szafczyk i wnuka Macieja Piotrowskiego; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 229.

*Robert Wrzesiński, Paweł Wolniewicz,
Hanna Siatka*

PLUCIŃSKI ANDRZEJ

(1894-1936)

Andrzej Pluciński w mundurze z odznaczeniami: Krzyż Walecznych, Medal za wojnę 1918-1921 „POLSKA SWEMU OBRONICY”, Medal 10-lecia Odzyskania Niepodległości

Ur. 21.11.1894 r. w miejscowości Pakszyn koło Wrześni, gmina Czarniejewo. Jego rodzice to Konstancja i Józef Plucińscy. Andrzej miał ośmioro rodzeństwa, cztery siostry i czterech braci. W Pakszynie wychowywał się, uczył i pracował.

Nie uchronił się od powołania do armii pruskiej. Do jakiej jednostki trafił i czy walczył w I wojnie światowej, nie wiadomo.

Jako 24-letni młodzieniec wziął udział w Powstaniu Wielkopolskim. Wraz z grupą innych powstańców został uwięziony i czekał na rozstrzelanie. Po egzekucji pierwszego więźnia, wyrok

Andrzej Pluciński (z prawej) w mundurze armii pruskiej

Ślub Andrzeja Plucińskiego z Salomeą Szalską

został odwołany, szczęśliwie przeżył. Najprawdopodobniej wziął też udział w wojnie polski-bolszewickiej, o czym mogą świadczyć odznaczenia, które posiadał.

Miał stopień sierżanta.

W 1920 roku zamieszkał w Kunowie, wsi w gminie Łobzenica, powiat pilski. Tu był strażnikiem Straży Granicznej. Między innymi patrolował Jezioro Sławianowskie, gdzie znajdowała się ówczesna granica polsko-niemiecka.

Ożenił się w 1929 r. z Salomeą z domu Szalska (ur. 1905 r.). Mieli dwie córki: Krystynę (ur. 1931 r.) i Marię (ur. 1935 r.).

W 1929 r. przeprowadził się z rodziną do Poznania, tam rozpoczął pracę w biurze Straży Granicznej. Mieszkał też w Luboniu, przy ul. Konarzewskiego 1.

Zmarł 6.12.1936 r. w Poznaniu, spoczywa na cmentarzu parafii pw. św. Stanisława Kostki na Piątkowie przy ul. Henryka Łowmiańskiego w Poznaniu.

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, zwerifikowany 06.02.1934 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 229; wspomnień córki Krystyny Brzezińskiej.

Robert Wrzesiński, Piotr P. Ruszkowski

PŁAWA JAN

(1896- PO 1947)

Ur. 16.10.1896 r. w miejscowości Dakowy Suche, powiat Grodzisk. Z zawodu był górnikiem.

Służbę w szeregach powstańczych rozpoczął 10.01.1919 r. Był żołnierzem 17. Pułku Artylerii Ciężkiej. Miał stopień plutonowego.

Mieszkał w Luboniu, przy ul. Poznańskiej 12b (Armii Poznań).

Odznaczenie: Medal za Wojnę 1918-1921.

Należał od 18.07.1947 r. do powojennego Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 3590).

Na podstawie akt ZPW 1918-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 229.

Robert Wrzesiński

PŁOTNIAK KAZIMIERZ

(1896-1981)

Ochotnik z Kotowa, pracownik MPK, ppor. rez. WP.

Urodzony 03.03.1896 r. w Kotowie, powiat Poznań, ojciec Jan, matka Maria z d. Płotek. Miał pięcioro rodzeństwa:

Kazimierz Płotniak w mundurze powstańczym

Kazimierz Płotniak w armii pruskiej – pocztówka świąteczna wysłana do rodziny na Dębiec z Wünsdorf, okręg Teltow 24.12.1915 r. sygnowana pieczęcią 2 kompanii

Stanisław (przed II wojną światową i w czasie jej trwania był komendantem Granatowej Policji w Książu Wlkp.), Stefan, Jan, Maria i Halina. Uczęszczał do szkoły powszechnej w Kotowie, a po jej ukończeniu wykształcił się na murarza. Do powołania do armii pruskiej w 1914 r. pracował dorywczo jako murarz. W I wojnie światowej walczył aż do jej zakończenia w 1918 r.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik w Poznaniu 27.12.1918 r. Walczył w 7. Pułku Strzelców Wielkopolskich, następnie w 60. Pułku Piechoty. Jego szlak bojowy był związany z frontem zachodnim i walkami w okolicach: Nowego

Oddział powstańczy – 4 kompania. Kazimierz Płotniak stoi w ostatnim rzędzie 1 z lewej. Autor zdjęcia – Myszkowski – Lwówek

Tomyśla, Zbąszynia i Międzychodu. Po powstaniu walczył w wojnie polsko-bolszewickiej, podczas której został ranny w rękę. Gdy raniony wpadł do rowu z wodą, życie uratował mu kolega z oddziału, który błyskawicznie podał karabin i wyciągnął go z tarapatów. Jak twierdził, stało się tak za przyczyną medalika z Matką Boską, który przed jego pójściem na wojnę zawiesiła mu na szyi matka. Rannego przewieziono do szpitala, gdzie przebywał kilka tygodni, po

Kazimierz Płotniak w 7. Pułku Strzelców Wlkp.

czym wrócił na front i walczył do zakończenia działań wojennych. Miał stopień kaprała.

Po zwolnieniu z wojska zamieszkał w Poznaniu przy ul. Dębieckiej 2. Nie mogąc znaleźć

Żona Kazimierza Płotniaka – Maria w 1928 r.

stałego zatrudnienia, pracował aż do 1939 r. dorywczo jako murarz. Podczas okupacji był motorniczym tramwajów w Poznaniu. Między innymi prowadził jedno z pierwszych tramwajów odkrytych i nieoszkłonych, co dawało się we znaki szczególnie zimą. Po wojnie pozostał w MPK aż do lat 60., gdy

Kombatanci nad grobem Kazimierza Płotniaka podczas pogrzebu 29.05.1981 r.

przeszedł na emeryturę. Później dorabiał sobie jeszcze w macierzystej firmie. W 1970 r. zamieszkał w Luboniu. Został mianowany 26.04.1972 r. do stopnia podporucznika rezerwy. Walcząc z chorobą Parkinsona, zmarł 26.05.1981 r. w Luboniu, pochowany w rodzinnym

grobowcu na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się w latach 20. w Poznaniu z Marią z d. Michalak. Dzieci: Janina Gośko (ur. 03.08.1925 r.), Eugenia Trawicka (ur. 31.05.1938 r.).

Mieszkał w Luboniu, przy ul. 22 lipca 6 (w ramach dekomunizacji zmieniono 26.07.2017 r. nazwę na ul. Wisławy Szymorskiej).

Odnaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (22.12.1969 r., leg. 1403-69-145), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (21.08.1974 r., leg. 1312-74-128), Medal Niepodległości oraz Medal „Swojemu Obrońcy”.

Łobrzyca – msza św. polowa na rynku – pocztówka wysłana do rodziny na Dębiec 31.01.1920 r., dodatkowo opieczętowana: *Stempel listowy 7. Pułk Strzelców Wielkopolskich*

Dom Kazimierza Płotniaka przy ul. 22 Lipca 6 (od lipca 2017 r. przemianowana na W. Szymborskiej)

Należał do ZBoWiD-u, Koło Wilda, a następnie do Koła nr 1 w Luboniu (przy Zakładach Chemicznych).

Na podstawie akt ZBoWiD-u i dokumentów rodzinnych; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 230.

Paweł Wolniewicz

PNIEWSKI FRANCISZEK

(1899-1967)

Ochotnik powiatu zachodniopomorskiego, mistrz ślusarski, plut. WP.

Ur. 11.10.1899 r. w Lasku powiat Poznań. Ojciec Ignacy, matka Maria z d. Kowalska. Miał brata Józefa i jedną siostrę. Ukończył 7 klas szkoły ludowej oraz szkołę zawodową, specjalność – ślusarz. Posiadał własny warsztat. W latach 1916 – 1918 jako żołnierz armii pruskiej walczył w I wojnie światowej we Francji. Brał udział w walkach nad rzeką Sommą pod Verdun (Wzgórze 103).

15.11.1918 r. wstąpił do Straży Ludowej. 28.12.1918 r. przystąpił do oddziału powstańczego pod dowództwem por. Andrzeja Kopy. Brał udział 6.01.1919 r.

w walkach pod Wolsztynem. Od 8.01.1919 r. walczył z 1. Pułkiem Artylerii Lekkiej pod dowództwem por. Jerzego Suzina pod: Zbąszyniem, Chrośnicą, Czarnkowie, Bzowem-Gorajem, Rogoźnem, Ryczywołem i Kotarkami. Brał też udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Walczył m.in. pod Kijowem, bronił Lwowa oraz na froncie warszawskim. Z wojska zwolniony 29.12.1921 r. w stopniu plutonowego.

Pracował na Politechnice Poznańskiej jako mistrz ślusarski. Zmarł tragicznie (potrącony przez tramwaj) 15.11.1967 r. Pochowany na cmentarzu w Żabikowie (grób już nie istnieje).

Ożenił się w 1922 r. z Heleną z d. Gramza – siostrą Kazimierza Gramzy, powstańca, z którym Franciszek Pniewski walczył w jednej kompanii (ur. 21.04.1902 r. w Sieroślawiu, zm. 12.02.1977 r.).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Granicznej 1 (6).

Odznaczenia: Medal za Wojnę, Medal Polska Swemu Obrońcy, Medal „Orleńca Lwowskie”, Krzyż Litewsko-Białoruski, Krzyż Wołynia I klasy, Brązowy Krzyż Zasługi, Wielkopolski Krzyż Powstańczy (nr C-2829).

Należał od 7.12.1932 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 (nr ewid. 5272, dypl. 544, nr arch. 8201), zweryfikowany 13.11.1933 r. (8201). Później zrzeszony w Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 (leg. 6885), od 1.10.1957 r. w ZBoWiD Koło Żabikowo (nr 208650, leg. 302308).

Na podstawie akt ZWPN, akt ZBoWiD-u Koło Żabikowo i akt Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie (syg. AP ODRZUC. 20.12.37.) oraz informacji Franciszka Gramzy; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 233.

*Justyna Król, Dorota Molińska,
Paweł Wolniewicz*

PODOLAK WAWRZYN

(1886-PO 1947)

Ur. 27.07.1886 r. w miejscowości Kleszczewo, powiat Środa Wlkp. Z zawodu był obuwnikiem.

W Powstaniu Wielkopolskim uczestniczył od 27.12.1918 r. w Straży Ludowej jako szeregowiec. Zapewne wcześniej odbył służbę wojskową w armii niemieckiej, a po wybuchu pierwszej wojny światowej został ponownie zmobilizowany do wojska. Nie znany szczegółów jego powstańczego wysiłku.

Mieszkał w Żabikowie, przy ul. Poniatowskiego 4.

Odznaczenie: Odznaka Pamiątkowa Za Waleczność.

W 2018 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Był członkiem przedwojennego Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo, od 10.03.1947 r. powojennego Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 3593).

Na podstawie akt przed- i powojennego ZPW 1918-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 234.

Janusz Karwat, Robert Wrzesiński

POETSCHKE LEONARD

(1889-1961)

Ochotnik z Wir, pracownik Zakładów Ziemniaczanych w Luboniu.

Ur. 20.10.1889 r. w Wirach, powiat Poznań, ojciec Jan, matka Waleria z d. Jakubowska. Z zawodu był młynarzem.

27.12.1918 r. przystąpił jako ochotnik do Powstania Wielkopolskiego, najpierw do 7. Pułku Strzelców Wielkopolskich po dowództwem kpt. Gałęckiego. Od 6.02.1919 r. służył w 10. Pułk Strzelców Wielkopolskich. Stopień wojskowy – szeregowiec.

Pracował jako robotnik w Zakładach Przemysłu Ziemniaczanego w Luboniu. Zmarł 17.04.1961 r.

W 1920 r. ożenił się z Władysławą z d. Anioła (ur. 4.03.1898 r. w Wirach, ojciec Piotr, matka Wiktoria z d. Dubisz, zm. 5.05.1973 r.)

Mieszkał od 1926 r. w Luboniu przy ul. Poznańskiej 43, gdzie miał dom i 1 hektar ziemi.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (nr C- 62628).

Należał do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, a od 1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208680/302338).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 234.

Aleksandra Siatka

POPIAK FRANCISZEK

(1901-1962)

Kupiec, uczestnik walk na froncie zachodnim powstania, sierż. WP.

Ur. 6.03.1901 r. w Świerkówkach, powiat Oborniki, ojciec Józef. Ukończył szkołę podstawową i 5 klas gimnazjum. Z zawodu był handlowcem.

Brał udział w oswabadzaniu lotniska Poznań-Ławica. 9.01.1919 r. wstąpił jako ochotnik do Pułku Artylerii Ciężkiej w Poznaniu na Solaczu. Po przeszkoleniu wysłany na front zachodni. Stopień wojskowy – sierżant.

Pracował w PSS Poznań (ul. Grunwaldzka 55) na stanowisku inwentaryzatora.

Miał żonę Stanisławę (ur. 1897 r., zm. 1967 r.).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Armii Czerwonej 124 (11 Listopada).

Zmarł w 1962 r., pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Odznaczenia: Odznaka Wojsk Wielkopolskich, Wielkopolski Krzyż Powstańczy (C-73800).

Należał od 17.09.1958 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 305196/214702).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 234.

Aleksandra Siatka

Grób m.in. Franciszka i Stanisławy Popiaków w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

POPRAWKA NIKODEM

(1896-?)

Ur. 20.06.1896 r. w Lasku, robotnik.

Podczas Powstania Wielkopolskiego służył w V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań w stopniu sekcijnego.

W okresie powstania był kawalerem. Mieszkał w Lasku.

Na podstawie akt V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 235.

Robert Wrzesiński

POPRAWKA STANISŁAW

(1899-?)

Ur. 1.05.1899 r. w Lasku.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim. Miał stopień sierżanta.

Wykonywał zawód urzędnika skarbowego.

Mieszkał w Szubinie, przy ul. Winnicza 41.

Należał od 11.08.1936 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Szubin.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 235.

Robert Wrzesiński

POTKOWSKI PIOTR

(1897-?)

Ur. 23.08.1897 r. w Luboniu.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim, miał stopień kaprała.

Był kierowcą dowództwa Straży Granicznej.

Mieszkał w Rybniku, przy ul. Łycki 1a.

Należał od 4.05.1935 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Rybnik.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 235.

Robert Wrzesiński

POTOCKI IGNACY

(?)

Był powstańcem wielkopolskim.

Mieszkał w Luboniu, przy ul. Nowej 15.

Miał żonę Marię (ur. 3.09.1896 r. w Oginowie, zm. 13.04.1983 r.), ojciec Jakub, matka Katarzyna Kardasz. Była podopieczną Koła ZBoWiD Luboń 1, w Zakładach Chemicznych.

Należał do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 235; informacji Katarzyny Gauzy.

Robert Wrzesiński

POTOCKI JÓZEF

(1899-1975)

Józef Potocki w nierozpoznanym mundurze

Urodził się 5.03.1899 r. w Grzybnie, ojciec Szczepan, matka Maria.

Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim.

Ożenił się z Weroniką z domu Pietrasz (ur. 24.01.1900 r., zm. 20.01.1981 r., ojciec Jakub, matka Katarzyna z domu Kardasz). Dzieci: Ryszard (zmarł, gdy miał około roku), Natalia po mężu Adamska, Hygina po mężu Sawicka.

Wyjechał za pracą do Francji, na prośbę żony powrócił do Lubonia. Pracował na dziale superfosfatu w Zakładach Chemicznych Romana Maya w Luboniu.

Mieszkał w Luboniu, przy ul. Nowej 6.

Józef i Weronika Potoccy z córkami Hyginą (z lewej) i Natalią w ogrodzie przy ul. Nowej.

Weronika i Józef Potoccy w starszym wieku na jednej z uroczystości ślubnych w rodzinie

Zmarł na białaczkę 10.01.1975 r. w Poznaniu. Pochowany wraz z żoną na cmentarzu w Wirach.

Na podstawie informacji dostarczonej do redakcji „Wieści Lubońskich”,

Grób w Wirach, gdzie spoczywają Józef i Weronika Potoccy fot. www.wiry.pro-gis.pl

uzupełnionej przez rodzinę: wnuka Ryszarda Sawickiego i prawnuczkę Paulinę Sawicką.

Piotr P. Ruskowski

PRZYBYŁAK MICHAŁ

(?-1936)

Powstaniec Wielkopolski.

Mieszkał w Żabikowie, zmarł w maju 1936 r.

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 Koło Żabikowo.

Na podstawie protokołu Zarządu ZWPN RP 1914-19 Koła Żabikowo z 30.05.1936 r.; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 235.

Piotr P. Ruskowski

PRZYBYŁ IGNACY

(1893-1979)

Pracownik PKP, ochotnik oddziałów poznańskich, ppor. rez. WP.

Ur. 30.12.1893 r. w Mierucinie, powiat Mogilno, ojciec Feliks, matka Katarzyna z d. Dubisz. Od 6. roku życia uczęszczał

do szkoły powszechnej w Żegrzu. Na wieść o strajku uczniowskim w szkole wrzesińskiej solidaryzował się w obronie mowy i nauki w języku polskim, za co został później odznaczony Krzyżem za Walkę o Szkołę Polską. Po szkole pracował w Zakładach Hipolita Cegielskiego jako robotnik aż do powołania do armii pruskiej – 15.10.1913 r. Na początku I wojny światowej brał udział w walkach na froncie zachodnim we Francji. Z początkiem 1915 r. został przeniesiony na front wschodni i mianowany podoficerem. 2.05.1915 r. w bitwie pod Gorlicami został ranny w prawą rękę i przewieziony do szpitala w Brzegu, później w Nysie. Po wyleczeniu ponownie wysłany na front wschodni. W październiku 1918 r. z powodu przebytej choroby został zwolniony ze szpitala na urlop zdrowotny do Poznania. Po urlopie już nie wrócił do jednostki.

Na wieść o przybyciu Ignacego Paderewskiego 27.12.1918 r. udał się pod hotel Bazar. W życiorysie dokładnie opisuje zdarzenie: *Na ulicach miasta zaczęły się potyczki z żołnierzami niemieckimi, wróciliśmy wraz z kilkoma kolegami na ul. Wrocławską, tamże zaopatrzyliśmy się w broń i amunicję i pobiegliśmy z powrotem na plac Wolności. Dołączyliśmy do grupy, którą dowodził kolega Nogaj i uderzyliśmy na gmach Prezydium Policji. Po zdobyciu tejże, brałem dalszy udział w potyczkach ulicznych potem skierowano mnie i kilku innych kolegów do zabezpieczenia Dworca Towarowego. Tam też zostałem przydzielony do kompanii Wilda grupy ob. Skorupskiego.* 15.03. 1919 r. został przeniesiony do 49. pp (?) a 13.08.1919 r. do 7. Dywizjonu Taborów. 18.11.1920 r. bezterminowo urlopowany w stopniu kaprała.

Po zwolnieniu z służby wojskowej pracował w Polskich Kolejach Państwowych w Poznaniu aż do wybuchu

II wojny światowej. 1.09.1939 r. został wraz z Dyrekcją Kolei Państwowych ewakuowany na wschód. Po rozbięciu przez lotnictwo nieprzyjacielskie w grudniu 1939 r. powrócił do Poznania. W styczniu 1940 r. został wraz z rodziną wysiedlony z mieszkania przy ul. Chwaliszewo 67 m. 7 do baraków na ul. Główną, a stamtąd wywieziony do Generalnego Gubernatorstwa, do wsi Bichniów w dawnym województwie kieleckim. Pracował w rolnictwie. Z początkiem 1941 r. przeniósł się wraz z rodziną do Częstochowy. Tam Pracował w Polskim Komitecie Opiekuńczym, aż do powrotu do Poznania w lutym 1945 r. Zgłosił się ponownie do pracy w Dyrekcji Kolei Państwowych. Brał udział w pracach przy odbudowie (remontie) kolei ze zniszczeń wojennych. Po przejściu na emeryturę 1.08.1957 r. Prezydium Rady Narodowej miasta Poznania (Urząd Spraw Wewnętrznych), powierzyło mu nadobowiązkowo prowadzenie meldunków rejestru 52. dzielnicy Nowe Miasto oraz inne kontrole związane z ewidencją ludności. Czynności te wykonywał już od 1950 r. do 1.06.1966 r., tj. przeprowadzenia się do Lubonia. Zmarł 16.07.1979 r., pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Grób na cmentarzu w Żabikowie gdzie m.in. spoczywają Ignacy i Stanisława Przybyłowicze
fot. www.lubon.pro-gis.pl

W kwietniu 1917 r. ożenił się ze Stanisławą Kaczmarek (ur. 7.04.1894 r., zm. 5.07.1970 r.)

Od 1.06.1966 r. mieszkał w Luboniu przy ul. Kościuszki 90.

Odznaczenia: Krzyż za Walkę o Szkołę Polską, Wielkopolski Krzyż Powstańczy (B-41571 – 27.08.1957 r.).

Od 09.02.1951 r. należał do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr leg. 62338, nr ewid. 202338).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 235.

Aleksandra Siatka

Roman Przybył z żoną Marią. W kłapie marynarki miniatury Wielkopolskiego Krzyża Powstańczego i Krzyża Zasługi

i brał w nim czynny udział z bronią w rękę w okolicach Mieściska, pod Strzeszkowem, Miłosławicami, Rąbczynem i Chodzieżą. Walczył pod dowództwem sierżanta sztabowego Franciszka Doberszteina i sierżanta Leona Lemańskiego. 16.02.1919 r. został, ze stopniem plutonowego, wcielony do baterii zapasowej 17. Pułku Artylerii Polowej pod dowództwem ppor. Zubielewicza. 13.01.1921 r. został przeniesiony do rezerwy.

18.02.1921 r. rozpoczął pracę ślusarza warsztatowego w Zakładach Nawozów Fosforowych w Luboniu (później

PRZYBYŁ ROMAN

(1894-1973)

Ślusarz, uczestnik walk na froncie północnym organizator OSP, ppor. rez. WP.

Ur. 28.06.1894 r. w Szamotułach, ojciec Stanisław, matka Jadwiga z d. Kostrzał. W 1908 r. ukończył Szkołę Podstawową (4 klasy) w Sierakowie. Brał czynny udział w strajku szkolnym o naukę i mowę w języku polskim. Naukę zawodu rozpoczął 1.05.1909 r. w Chojnicach na Pomorzu. Ukończył ją w 1912 r. z dyplomem czeladnika ślusarza. Następnie udał się w poszukiwaniu pracy do Westfalii. Pracował w swoim zawodzie w różnych specjalnościach. W 1915 r. został wcielony do armii pruskiej i walczył podczas I wojny światowej na froncie Francuskim. W grudniu 1918 r. wrócił do domu rodziców w Mieścisku.

28.12.1918 r. przystąpił do Powstania Wielkopolskiego w Mieścisku (pow. Wągrowiec)

Powstańcy Wielkopolscy – Roman Przybył (drugi z lewej)

Rodzina, z której pochodził – Roman Przybył siedzi z prawej

awansował na stanowisko kierownicze). W 1933 r. organizował i brał czynny udział w strajkach głodowych załogi zakładu. Po wojnie w 1945 r. uczestniczył w pracach remontowych

w celu odbudowania Zakładów. Organizował ochotniczą (fabryczną) straż pożarną. Był wielkim społecznikiem i zapalonym kibicem piłkarskim (częstym gościem na meczach i treningach

Lubońskiego KS. W Zakładach Nawozów Fosforowych przepracował 39 lat i 1.07.1959 r. przeszedł na emeryturę.

Miał żonę Marię z domu Stróżyk. Zmarł 24.02.1973 r., pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Kolonia Zakładów Fosforowych 4/3.

Odnaczenia: Brązowy Krzyż Zasługi (3.01.1947 r., nr 49486/19792), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (13.11.1958 r., nr C-63029).

Należał od 19.07.1947 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo

Od lewej: Roman Przybył z żoną Marią (po zewnętrznych stronach), w środku Marianna i Franciszek Stróżykowie (rodzice Genowefy Wizy, Franciszek to brat Marii – żony Romana)

Dom przy ul. Kolonia PZNF 4, w którym mieszkał Roman Przybył fot. Paweł Wolniewicz

(nr leg. 313906, nr ewid. 211823), oraz od 15.12.1948 r. do PZPR.

Na podstawie; akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 236; informacji od Genowefy Wizy.

Aleksandra Siatka, Paweł Wolniewicz

PRYSZCZYPKOWSKI MICHAŁ

(1894-?)

Ur. 22.09.1894 r. w miejscowości Stara Przysieka, powiat Nowy Tomysł. Wykonywał zawód tokarza.

W Powstaniu Wielkopolskim służył w stopniu szeregowca.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Boczonia 9 (Kopernika).

Należał od 15.01.1933 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr dypl. 1985, nr arch. 9538), skreślony na własne żądanie 26.04.1936 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 237.

Robert Wrzesiński

PRYSZCZYPKOWSKI

(?)

Podczas Powstania Wielkopolskiego walczył o Wolsztyn i inne miejscowości.

Ożenił się z Jadwigą (ur. 26.09.1904 r. w Koszanowie, powiat Kościan, ojciec Wawrzyniec, matka Franciszka z d. Stróżyńska, zm. 3.12.1978 r.). Była podopieczną ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 469592, leg. 7529).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Żabikowskiej 62 D m. 3.

Należał do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 237.

Robert Wrzesiński

PYTLAK ANDRZEJ

(1898-1978)

Ochotnik oddziału zachodniopoznańskiego, uczestnik Powstania Wielkopolskiego i wojny polsko-bolszewickiej, ppor. rez. WP.

Ur. 26.10.1898 r. w Dąbrowce, ojciec Jan, matka Rozalia z domu Skrzypczak. Miał czterech braci; Antoniego, Jana, Michała i Józefa.

Wcielony w 1916 r. do armii pruskiej, walczy w I wojnie światowej, uczestnik m.in. bitwy pod Verdun, gdzie został ranny.

Ochotnik oddziału zachodniopoznańskiego, brał udział z bronią w rękę w Powstaniu Wielkopolskim od 28.12.1918 r. do 20.02.1919 r., walczył w Poznaniu oraz i na odcinkach Krotoszyn – Nakło pod dowództwem por. Cegielskiego. Następnie jako kanonier

Andrzej Pytlak ok. 1930 r.

w 15. Pułku 7. Batalionie Artylerii Polowej brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r., walcząc m.in. pod Kijowem, Mińskiem, Berezyną, Warszawą.

Zwolniony z wojska w grudniu 1920 r. Stopień wojskowy – podporucznik rezerwy (24.02.1972 r.).

Zawarł związek małżeński 21.01.1923 r. z Franciszką Stachowską (ur. 1899 r., zm. 1931 r.) z którą miał trójkę dzieci; Marię (ur. 1924 r.), Stanisława (ur. 1925 r.), Janinę (ur. 1931 r.). Po śmierci żony Franciszki, zawarł związek małżeński z Agnieszką Stachowiak (ur. 1901 r., zm. 1942 r.) z którą miał dwójkę dzieci: Anielę (ur. 1936 r.) i Teresę (ur. 1941 r.). Po śmierci żony Agnieszki 29.06.1946 r. zawarł związek małżeński z Heleną Jaskułą (ur. 5.08.1906 r. w Reklinghausen – Niemcy).

Od 1923 do 1945 r. mieszkał w Wiarach przy ul. Zespołowej, pracował w Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej, od 1945 r. zamieszkał w Puszczykowie przy ul. Kwiatowej i Berwińskiego 10, pracował do 1963 r. w PSS Społem w Puszczykowie jako konwojent. Później mieszkał w Luboniu przy ul. Cmentarnej 10.

Zmarł 21.04.1978 r. w Puszczykowie, gdzie został pochowany.

Odznaczony: Krzyżem Żelaznym (I wojna), Krzyżem Powstańczym, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Zasługi. (Zaświadczenie Ref. Hist. DOK VII. Dz. 276/8899/38 14.7.1938r.; Uchwały Rady Państwa: nr 08.01-0.716 z 1.08.1958 r. i nr 1444-75-56 z 27.08.1975 r.)

Andrzej Pytlak w armii pruskiej (1916 r.)

Andrzej Pytlak w latach 60. XX w.

Zweryfikowany jako powstaniec przez Komisję Weryfikacyjną 29.11.1934 r. nr 5257 Wiry. Należał przed wojną do ZWPN RP 1914-1919 koło Wiry (22.10.1933 r. wybrany na członka Zarządu), ZBoWiD-u (nr leg. 302385,

nr 208727).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, „Udział mieszkańców Gminy Komorniki w Powstaniu Wielkopolskim” Przemysław Mieloch Komorniki 2009, str. 63; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruskowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 237; informacji rodziny.

*Aleksandra Siatka, Bartosz Gauza,
Robert Wrzesiński*

w prawą nogę poniżej kolana. Stopień wojskowy- sierżant.

Pracował jako portier w Poznańskich Zakładach Środków Odżywczych w Luboniu. Brał udział w pracy społecznej Związku Powstańców Wielkopolskich 1918/1919. Zmarł 29.07.1965 r.

Ożenił się z Walentyną. Dzieci: Zbysław (ur. 25.10.1923 r.), Teresa (ur. 9.10.1925 r.)

Mieszkał w Luboniu przy ul. Dąbrowskiego 9

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (nr C-38861)

Należał już przed wojną do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 (leg. nr 6876), później do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208628, leg. 302286).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 238.

Patrycja Szkudlarek

PYZA ANTONI

(1889-1965)

Handlowiec, ochotnik oddziału obornickiego, sierż. WP.

Ur. 14.01.1889 r. w Ludomkach, powiat Obornicki. Ojciec Andrzej. Posiadał wykształcenie ogólne średnie, zawodo-: handlowiec-księgowy.

Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim. Od 15 listopada do 27 grudnia 1918 r. obserwował Niemców w okolicy Ludomek. 28 grudnia brał udział w walkach w okolicach sołectwa Ludomki. 5.01.1919 r. walczył pod Chodzieżą w kompanii obornickiej. Potem walczył pod: Walkowicami, Romanowem, Kruszewem, Jabłonowem. Był ranny

RADEMACHER

(?)

Uczestnik Powstania Wielkopolskiego
Żona Aniela (ur. 1.08.1906 r. w miejscowości Zborów). Podopieczna koła Luboń 1 w 1989 r. przeniosła się do koła nr 2.

Mieszkał przy ul. Żabikowskiej 62.

Na podstawie akt ZBoWiD Koło 1 przy Zakładach Chemicznych.

Piotr P. Ruskowski

RATAJCZAK STANISŁAW
(1904-1961)

Ur. 30.01.1904 r. w Poznaniu.

Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim w stopniu szeregowca.

Z zawodu był piekarzem.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Kościuszki.

Żona Anna (ur. 10.05.1908 r, zm. 25.02.1981 r.)

Stanisław zmarł 8.08.1961 r., pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Należał od 28.10.1934 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Górczyn.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 238.

Robert Wrzesiński

Grób Stanisława i Anny Ratajczaków w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

RAWECKI JAKUB
(1897-1977)

Robotnik, ppor. WP.

Ur. 26.05.1897 r. w miejscowości Skrzyńki koło Stęszewa, matka Maria. Był robotnikiem.

Brał czynny udział w Powstaniu Wielkopolskim w szeregach II Kompanii Ochotniczej Poznań w walkach pod Rawiczem i w okolicach Poznania. Jest to informacja nieścisła, zawarta w dokumencie koła ZBoWiD. Z racji zamieszkania mógł wstąpić do formowanego batalionu zachodnio-poznańskiego pod dowództwem por. Andrzeja Kopy, należąc wówczas do 2. Kompanii, tzw. stęszewskiej, tego oddziału ochotniczego.

Zmarł 21.12.1977 r. w Luboniu.

Ożenił się w 1921 r. w Brodnicy z Magdaleną z domu Fabiś (ur. 2.07.1893 r. w Zaparcinie, powiat Poznań, ojciec Franciszek, matka Katarzyna z d. Szczepaniak, zm. 24.05.1983 r.). Od 11.05.1978 r. była podopieczną ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 473755, leg. 12185/31).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Dąbrowskiego 22 (17).

Należał do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 238; Aktu zgonu nr 113/1977 – USC Luboń.

Janusz Karwat, Robert Wrzesiński

REBELKA FRANCISZEK

(1898-1971)

Żołnierz zawodowy II RP, ochotnik z Pleszewa, ppor. rez. WP.

Ur. 22.01.1898 r. w Pleszewie, ojciec Michał, matka Maria z d. Dziublewska. Do 18 roku życia uczęszczał do szkoły powszechnej, pomagał ojcu i pracował w handlu. Od 14.11.1916 r. do 14.11.1918 r. służył w armii niemieckiej.

Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim od 21.01.1919 r. w kompanii ochotniczej w Pleszewie. Walczył na froncie południowym pod Zmysłoną i Kobylą Górą w powiecie Ostrzeszowskim. Do 08.03.1922 r. służył w Wojsku Polskim na terenie VII Okręgu Poznań. 21.07.1920 r. mianowany plutonowym, 20.09.1920 r. – podchorążym, 08.03.1922 r. – kapralem, 09.03.1923 r. – chorążym rezerwy, 01.07.1925 r. – podporucznikiem rezerwy.

Po wojsku pracował w Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego, w Banku Handlowym i prywatnym handlu, aż do 1939 r. W okresie okupacji pracował przymusowo w różnych magazynach. Po oswobodzeniu włączył się z pomocą do Wojska Polskiego, zbierał porzuconą broń i dostarczał żywność mieszkańcom Poznania. Zatrudniony był jako magazynier w spółdzielni Społem. Po likwidacji miejsca pracy w 1947 r. otworzył prywatny warsztat wulkanizacyjny. W 1969 r. przeszedł na rentę. Udzielał się społecznie. Zmarł 31.01.1971 r. w Poznaniu.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Żabikowskiej 62 m.3.

Odnaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (17.12.1958 r. nr C-73515)

Należał od 22.09.1958 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 214646, leg. 273939)

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, odpisu CAW nr 3115,teczka personalna nr 1684; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 239.

Patrycja Szkudlarek

RESZELSKI FRANCISZEK

(1894-1984)

Ochotnik z oddziału jarocińskiego, inżynier budownictwa, ppor. w st. spocz. WP.

Ur. 21.12.1894 r. w Witaszycach, ojciec Franciszek, matka Wiktoria z d. Roszak. Brał udział w I wojnie światowej walcząc w armii niemieckiej. Był na froncie wschodnim, skąd został zwolniony w grudniu 1918 r. i powrócił do domu w Jarocinie.

Kiedy wybuchło Powstanie Wielkopolskie, w grupie ochotników z Jarocińskiego brał udział w potyczkach na froncie południowo-zachodnim. Walczył o: Krotoszyn, Zduny, Jutrosin, Miejską Górkę, Sarnowa koło Rawicza. W wojsku przebywał do 15. 03.1919 r. Miał stopień sierżanta, awansował do stopnia podporucznika.

Z zawodu był inżynierem budownictwa. Pod koniec życia przebywał w Państwowym Domu Pomocy Społecznej nr 4 przy ul. Mogileńskiej w Poznaniu. Zmarł 17.03.1984 r., pochowany wraz z żoną na cmentarzu w Żabikowie.

Żona Irena z d. Sieniecka (ur. 21.03.1900 r., zm. 7.02.1971 r.), mieli syna mieszkającego prawdopodobnie w Poznaniu.

Mieszkał w Luboniu, przy ul. Waryńskiego 20 m. 3 (ks. Streicha).

Grób Franciszka i Ireny Reszelskich w Żabikowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (4/1975 r.).

Należał do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 239.

Robert Wrzesiński

Ludwik Rogacz

później do oddziału którego komendantem był jego brat – Stanisław Rogacz. Ludwik Rogacz m.in. wziął udział w jednej z akcji oddziału powstańczego w Zębowie. Na polu w pobliżu tej miejscowości

ROGACZ LUDWIK (1893-1965)

Murarz, ochotnik z Zębowa.

Ur. 15.08.1893 r. w Zębowie, ojciec Jan, matka Michalina, z domu Rybakowska. Miał m.in. młodszego brata Stanisława, który też był powstańcem. Z zawodu Ludwik był murarzem. Podczas I Wojny Światowej służył w niemieckim wojsku i został ranny na froncie.

Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim. Od 15.12.1918 r. należał do Rady Żołnierskiej w Zębowie,

Legitymacja Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-19
Ludwika Rogacza z 1948 r.

Ludwik Rogacz w armii pruskiej podczas I Wojny Światowej stoi 1. z lewej

Legitymacja inwalidy wojennego – Ludwika Rogacza (1962 r.)

wylądował niemiecki samolot, który uległ awarii. Powstańcy wzięli do niewoli pilotów, a przy maszynie ustawiono straż w oczekiwaniu na przybycie polskich specjalistów. Wśród pilnujących samolotu był Ludwik Rogacz. Długo nikt nie przybył po samolot, więc przestano go pilnować. Okoliczni mieszkańcy zdemolowali maszynę, wymontowali niektóre elementy i zabrali wiele części. Według relacji rodziny Ludwik Rogacz został ranny podczas Powstania Wielkopolskiego. Stopień wojskowy – szeregowy.

Był znanym w Luboniu murarzem, m.in. jako główny murarz budował kościoła św. Jana Bosko i Dom Parafialny. Do Lubonia przeprowadził się już w pierwszej połowie lat dwudziestych. Zm. 22.11.1965 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się w pierwszej połowie lat dwudziestych z Weroniką Dauer. Mieli córkę Helenę (ur. 23.02.1925 r.), we

wrześniu 1948 r. wyszła za mąż za Mariana Marciniaka.

Mieszkał przy ul. Dzierżyńskiego 8 (Armii Poznań).

Odnaczenia: Medal za Wojnę, Wielkopolski Krzyż Powstańczy (27.08.1957 r., leg. B-40622).

Należał od 21.12.1932 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 5274, dypl. 205, nr arch. 7833), później do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 (leg. 31.12.1948 r.), później do ZBoWiD-u.

Na podstawie akt ZWPN, informacji zięcia – Mariana Marciniaka, wspomnień brata – Stanisława Rogacza, zamieszczonych w książce pt. *Przeciw pruskiemu zaborcy*, wyd. PAX – 1979 r.; „Wieści Lubońskie” 02-2008, str. 25 i 04-2008, str. 23; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 240.

Robert Wrzesiński

ROGACZ STANISŁAW (1896-1971)

Komendant oddziału powstańczego w Zębowie, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, sierż. WP

Urodził się 2 maja 1896 r. w Zębowie, w powiecie Nowy Tomyśl. Jego rodzicami byli Jan i Michalina, z domu Rybakowska. Miał m.in. starszego brata Ludwika, który też był powstańcem. Od 16.04.1905 r. do 18.03.1910 r. uczęszczał do 7-klasowej Szkoły Ludowej w Zębowie. Do 1912 r. mieszkał z rodzicami, pomagając im w gospodarstwie rolnym. W marcu 1913 r. pojechał do jednego z braci do Niemiec, do miejscowości Katenberg koło Essen w Nadrenii. Razem z nim rozpoczął pracę w górnictwie,

Stanisław Rogacz w mundurze z odznaczeniami

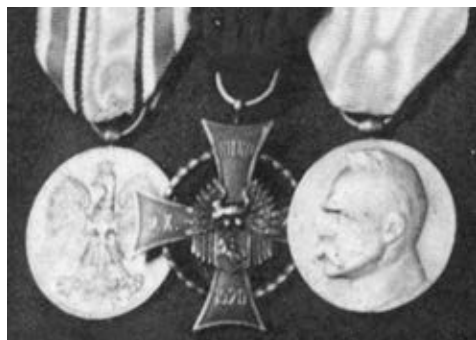
a po krótkim czasie dostał się do wieczorowej szkoły handlowej.

Kiedy wybuchła I wojna światowa, brata Stanisława powołano do wojska. 20.08.1914 r., na prośbę rodziców wrócił do Zębowa. Już 25.08.1914 r. został wezwany do zgłoszenia się do tzw. Bezirkskomando w Nowym Tomyślu i wcielony do 12. kompanii 8. Batalionu w Poznaniu. Wykonywał okopy wokół fortów: IX, w okolicy Starołęki, później w Głuszynie i Babkach oraz w okolicy Kalisza w miejscowościach: Jastrzębniki, Wolica, Opatówek.

1.04.1915 r. został wcielony do armii niemieckiej – 47. Pułku Piechoty w Śremie. Po krótkim przeszkoleniu, 15 czerwca wysłano go na front rosyjski. Został przydzielony do 3 kompanii 46. Pułku Piechoty w Jarosławiu w Galicji. – *Z Jarosławia maszerowaliśmy dniem i nocą do Rawy Ruskiej, staczając bitwy z Moskalami* – wspominał. 6 sierpnia

został ranny w prawą rękę od pocisku karabinowego. Znalazł się w szpitalu wojskowym w Landeshut (Kamiennej Górze) na Dolnym Śląsku. – *W czasie mojej rekonwalescencji zostałem wysłany do tzw. Grenzwache w Gross Krottingen (gubernia litewsko-pruska). Tam też miałem możliwość zetknięcia się ze społeczeństwem litewskim – zanotował.*

Po sześciu tygodniach, gdy wrócił do zdrowia, ponownie wysłano go do batalionu zapasowego w Jarocinie. 12.11.1915 r. znów został skierowany na front pod Maniewicze-Wołczyšk, do

Ze zdjęcia legitymacyjnego udało nam się pokazać widniejące na piersi Stanisława Rogacza odznaczenia. Od lewej: **Medal za wojnę 1918-1921** – Ustanowiony dekretem państwowym 21 sierpnia 1928 r. Przyznawany był za walkę na wojnie 1918-1921 przeciwko sowieckiej Rosji (awers: orzeł w koronie z krzyżem z *Virtuti Militari* na piersi, pod skrzydłami daty 1918, 1921; rewers: wieniec laurowy i napis POLSKA SWEMU OBROŃCY); **Krzyż Zasługi Wojsk Środkowej Litwy** – ustanowiony 25 lutego 1922 r. przez Parlament Wileński i włączony do systemu polskich dekoracji w 1926 r. Przyznawano go polskim żołnierzom biorącym udział w bitwie o Wilno pomiędzy październikiem a listopadem 1920 r. (awers: Krzyż Kawalerski z wieniec, w środku orzeł w locie trzymający herb Litwy – Pogoń; na ramionach napisy WILNO/ 9 X/ 19 XI/ 1920; rewers: odśrodkowo dwa miecze, na ramionach pionowych i napis na ramionach poziomych: LITWA ŚRODKOWA) nadany S. Rogaczowi 12.08.1922 r. nr 1005; **Medal 10-lecia Odzyskania Niepodległości** (awers: profil J. Piłsudskiego, rewers: chłop radlący oset za którym wyrasta dąb, także daty 1918-1928)

3. Pułku Grenadierów. W tym pułku przebywał do końca I wojny światowej, walcząc również nad Styrem. – *W początku stycznia 1916 r. przerzucono nas (3. Pułk Grenadierów) na front francuski. Początkowo ćwiczone nas (w Diedenhofen – Lotaryngia) do odmiennych walk – zdobywania fortec. W dniu 22 marca 1916 r. wyruszyliśmy na front pod Verdun. Staczałem walki przy zdobyciu fortów Douaumont, Vaux, a później Fleury. Były to walki, jakich na froncie rosyjskim nie zaznałem. Jak straszliwe były to walki niech posłuży fakt, że w tej ostatniej fortecy (Fleury) utrzymaliśmy się zaledwie 2 godziny, przy czym straciliśmy z naszej kompanii 180 żołnierzy (z 245). W Wielki Piątek 1916 r. mieliśmy zdobyć fortecę Vaux, lecz zanim podeszliśmy pod fort, to większa część kompanii została wybita (ranni i zabici) – wspominał w swoim życiorysie Stanisław Rogacz. Pisał też, że był nie do opisania ogień huraganowy i zaporowy, który wszystko niszczył. Żołnierze nie znali tam rowów strzeleckich, tylko leżeli w lochach od granatów. – *Leżałem z sekcją w tzw. zapie (mały rów) wysunięty najdalej do nieprzyjaciela (rów przegrodzony workami z piaskiem, w jednej części rowu nieprzyjaciel, w drugiej my). Za dnia obserwowaliśmy się za pomocą lusterek na karabinach, w nocy oświetlały nas reflektory – nasze i nieprzyjacielskie. W tej zapie mieliśmy największy spokój, gdyż jedna ani druga strona do nas nie strzelała, natomiast najmniejszy ruch spowodowałby zrównanie rowu z ziemią. Własną potrzebę fizjologiczną załatwiać zmuszeni byliśmy na leżąco. W końcu porozumieliśmy się z Francuzami, że oni rzucali nam czekolady – my zaś papierosy – tak opisał trudy frontowego życia Stanisław.**

Stwierdził też, iż gorzej wiodło się żołnierzom w pierwszej linii. Tam nie było rowu tylko lochy od granatów.

Panował stały ostrzał najróżniejszym ogniem. Żeby utrzymać się przy życiu, trzeba było leżeć nieruchomo. Żołnierze odczuwali nieopisane pragnienie, głód. Choć w dolinie był strumyczek z wodą, to nie można było tam chodzić, gdyż Francuzi otwierali największy ogień i nikt nie wracał. – *Zmuszeni byliśmy – z braku wody – lizać chłodne kamienie. Toteż żadna formacja walcząca pod Verdun w czasie ofensywy marcowej 1916 r. nie przeżywała dłużej niż 7 dni w pierwszej linii, 7 dni w drugiej i 7 dni w trzeciej, po czym zbierała się 10 km za frontem na dłuższy odpoczynek (4 tygodnie). Po wypoczynku, na ten sam odcinek frontu nie wracała* – pisał w dalszym ciągu życiorysu.

W maju 1916 r. Stanisław Rogacz został wysłany do Karpat Leśnych na front rumuńsko-rosyjski i był w miejscowościach: Borsabania, Frislop, Dornawatra (Siedmiogród). Tu walki nie były tak okropnie i demoralizujące jak na froncie francuskim. Za to żołnierzom dawał się we znaki ostry klimat, a temperatura w górach wynosiła minus 40 stopni. Górzysty teren oraz toczone na nim walki spowodowały wyczerpanie zdolności bojowych niemieckiego wojska. Zatem wczesną wiosną Stanisław Rogacz znalazł się wśród wojska przydzielonego do Rumunii na równinę, gdzie było dużo owoców i warzyw. Walki toczyły się na polach winogronowych. Rumuni nie stawiali większego oporu, stąd walki nie były ostre. Do ważniejszych starć doszło pod Czerniowcami (Bukowina). Samo miasto nie zostało zniszczone. Pan Stanisław miał w tym mieście dłuższy odpoczynek. W Czerniowcach kontaktował się z mieszkającymi tam Polakami, u których spędził kilka wieczorów. Spotkania odbywały się na dworze u hrabianki, której mąż służył w armii rumuńskiej w stopniu pułkownika.

Stanisław Rogacz w mundurze powstańca wielkopolskiego z charakterystyczną koniczyną na czapce

W sierpniu 1917 r. Stanisław Rogacz ponownie wyruszył do Francji pod Verdun. Tym razem jednak na spokojniejszy odcinek, można tam było odbywać codzienną musztrę przysposabiającą żołnierzy do ostatecznej ofensywy pod Cambrai nad Marną. Wiosną 1918 r. brał udział w walkach pod Cambrai w okolicy Merz. Na skutek wybuchu granatu został przysypany ziemią. Odesłano go do szpitala w Bonn nad Renem. Po wyleczeniu wysłano do batalionu zapasowego do Królewca w Prusach Wschodnich. Tam został ponownie umundurowany, wyekwipowany i z powrotem wysłany w lipcu 1918 r. na front francuski.

Jednak na front już nie dojechał, bo pod wieczór pod Zbąszyniem z wolno

jadącego pociągu wyskoczył z pełnym ryszunkiem i nocą przemaszzerował przez Nowy Dwór, Węgiel, Grudno do rodzinnego Zębowa. Wolnością cieszył się tylko 14 dni, gdyż został aresztowany i umieszczony w forcie Krausenig w Królewcu. Sąd skazał go na dwa lata twierdzy z zawieszeniem, pod warunkiem, że pojedzie na front.

Jadąc na front do Francji, ponownie zdezerterował. Tym razem z pociągu wyskoczył już przed Nowym Tomysłem. Orientując się, że Niemcy przegrają wojnę, po 10 dniach zgłosił się w swoim batalionie zapasowym w Królewcu. Ponownie go aresztowano i zamknięto w tej samej twierdzy, ale drugiego wyroku już się nie doczekał. – *11 listopada 1918 r. w godzinach wieczornych zostaliśmy przez socjalistów niemieckich wypuszczeni na wolność* – napisał o wzruszającej chwili odzyskania wolności Stanisław Rogacz. Drogę do domu odbył w zatłoczonych pociągach. W Zbąszyniu przesiadł się do Lewic, skąd po 7 kilometrach marszu dotarł do rodzinnego Zębowa. Tak zakończyła się dla niego I wojna światowa.

19 listopada 1918 r. we Lwówku odbyła się konferencja Rady Robotniczej i Żołnierskiej, w której uczestniczyło czterech mieszkańców Zębowa: Jan Łodyga, Michał Majcherczak, Jan Jarnot i Stanisław Rogacz. Omawiano na niej sprawę utworzenia Rady Robotniczej i Żołnierskiej w Zębowie pod pozorem utrzymywania porządku publicznego. Podjęto decyzję, że chwilowo wystarczy 4 żołnierzy z karabinami. Na kierownika tego oddziału wyznaczono Stanisława Rogacza. Każdy żołnierz dostał po 10 naboju i karabin ręczny. Zadaniem oddziału było czuwanie nad porządkiem publicznym i niedopuszczenie do pokątnego wywozu żywności

w głąb Niemiec z Zębowa i okolicznych wiosek: Wymyślanki, Komorowic, Błaki, Lewiczynka, Tarnowca, Zębówka i Kaliska. Liczba żołnierzy na taką okolicę była zbyt mała, zatem Stanisław Rogacz otrzymał polecenie werbowania nowych osób. Dzienny żołd wynosił 5 marek. Pieniądze pan Stanisław otrzymywał od skarbnika Gintera i sekretarza Rady – Szubczyńskiego. Jej przewodniczącym był hrabia Stanisław Łącki z Posadowa pod Lwówkiem.

Ludność okolicznych wiosek była pochodzenia niemieckiego i niechętnie odnosiła się do Polaków. Jedyne w Zębowie sytuacja wyglądała inaczej, bo jak podawał S. Rogacz, wioska w 1910 r. liczyła 2 000 mieszkańców, w tym nikły odsetek Niemców, bo zaledwie 5 procent. Niemiecką ludność najbardziej podburzał baron von Hanza Radlitz, właściciel majątku w Lewicach. Zaczęto się organizować, szczególnie aktywni byli żołnierze niemieccy, w tzw. Grenzschutz. Stanisław Rogacz zameldował o tym i otrzymał rozkaz od Rady, by wzmocnił patrole i częściej wysyłał je do wiosek. Śledziły one Niemców i zbierały dokładne wiadomości o ruchu ludności niemieckiej. Informowały o częstych wyjazdach barona do landratury w Międzyrzeczu.

- Kiedy w Poznaniu 27 grudnia wybuchło Powstanie, ludność niemiecka przyjęła groźną postawę, chcąc przejąć kierownictwo porządku publicznego z naszych rąk, do czego jednak nie dopuściłem. Masowo wciągałem ludzi, bez względu na wyszkolenie wojskowe, w swoje szeregi. Starłem się o broń. Wydałem własne dwa karabiny i amunicję, które mi zostały, gdy zdezerterowałem z I wojny światowej. Pewną ilość karabinów i amunicji

Dyplom dla sierż. Stanisława Rogacza nadający Krzyż Zasługi Wojsk Litwy Środkowej o numerze 1005 z 1922 r.

otrzymałem w Radzie we Lwówku, lecz nie mogłem uzbroić wszystkich ochotników. Tylko patrole otrzymywały broń palną, reszta dyżurująca w szkole, naszej siedzibie, czekała na zmianę. Szeregi oddziału wzrosły do 118 ludzi, lecz po kilku dniach część odeszła, tłumacząc się złym stanem zdrowia. Pozostało 84 wyszkolonych i uzbrojonych w broń palną żołnierzy – pisze Stanisław Rogacz.

Pojawiło się coraz większe zagrożenie ze strony Niemców. W okolicy Lewic grasowała jakaś zorganizowana i uzbrojona banda Grenzschutzu i bardzo często bywała u barona w Lewicach. Do polskiego oddziału przyszedł rozkaz pogotowia bojowego.

Przełomowym dniem był 6.01.1919 r. Wtedy to na polach pod Kaliskami, około 4 km od Zębowa,

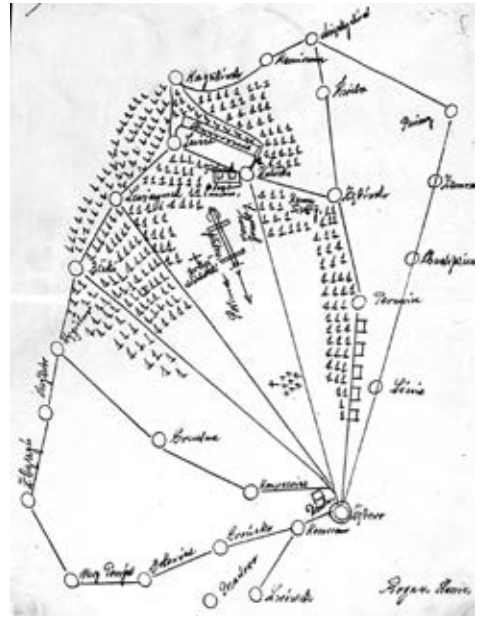
o godz. 14 uległ katastrofie niemiecki samolot. Leciał na Ławicę, by bombardować lotnisko. Pierwszy na miejsce dotarł Filip z Komorowa, który zagroził załodze samolotu, by się nie ruszała z miejsca, bo zostanie rozstrzelana przez oddział powstańcy. Za Filipem dotarł Rogacz z częścią swojego oddziału. Członkowie załogi: kapral-pilot i sierżant-obszwarator, zaczęli naprawiać samolot. Ustawili przed nim dwa ręczne karabiny maszynowe. Zacięły się jednak. Lotnicy mieli też granaty ręczne, których nie zdążyli użyć przed przybyciem powstańców. Stanisław Rogacz rozbroił ich i aresztował, odstawiając do komendy we Lwówku. W trakcie aresztowania pojawił się baron z Lewic – von Haza Radlitz, chcąc końmi dociągnąć samolot do Lewic, ale nie zgodził się na to pan Stanisław. Zabezpieczył maszynę, ustawił posterunek. Baron z Lewic prosił landrata o inny samolot, aby pod jego osłoną zabrać ten uszkodzony. Powiadomiony o tym komendant z Lwówka por. Stanisław Łacki rozkazał aresztować barona, który został skazany na śmierć przez sąd wojskowy w Poznaniu.

Od 6.01.1919 r. grupa powstańców otrzymała nazwę *Oddział Powstańczy w Zębowie* i faktycznie zaczęła powstanie przeciw Niemcom. 7 stycznia większa część oddziału udała się do okolicznych wiosek i Lewic, by skonfiskować broń. Zebrano jej sporą ilość, ale tylko fuzje. Dowiedziano się, że w nocy, po aresztowaniu barona, zjawił się w Lewicach u baronowej i ich rządcy patrol Grenzschutzu. Stanisław Rogacz wydał rozkaz aresztowania rządcy.

9 stycznia w godzinach popołudniowych dowiedział się

o tragicznym wydarzeniu przy samolocie. Zabito Franciszka Michalskiego, a Jakub Jarnot został ranny. Obaj byli z Zębowa. Powstańc wielkopolski Franciszek Sós w swoich wspomnieniach *Młodzi, za broń* pisze, że zabójcą F. Michalskiego był niemiecki kolonista Minge, którego aresztowano. Poległego powstańca pochowano z honorami wojskowymi 11.01.1919 r. na cmentarzu w Lwówku. Stanisław Rogacz zarządził na 10 stycznia przeszukanie lasów Zębowo-Błaki i Lewiczyniek.

W dalszej części wspomnień pan Stanisław pisze: *Po przeszukaniu pobliskich lasów i zagród, wyruszyliśmy z wioski Zębówko w kierunku Kaliska, oddalonego o 2 km. Tuż pod Kaliskami napotkaliśmy większą placówkę niemieckiego Grenzschtuzu. Miała ona stanowisko w małym folwarku i liczyła około 25 żołnierzy. Posterunek jej najwidoczniej spał, ponieważ zauważył mój patrol w ostatniej chwili, lecz na tyle w porę, żeby Niemcy zdążyli rozwinąć się w tyralierę. Doszło na przedpolu Kaliska do wzajemnego ostrzeliwania się. Niemcy mieli jako ochronę zabudowania folwarku, my zaś na polu jedynie kopce z ziemniakami. Ponieważ Niemcy uzbrojeni byli w ciężkie i lekkie karabiny maszynowe oraz granaty ręczne, nie wytrzymałyśmy naporu ognia i zmuszeni byliśmy pojedynczo wycofywać się do pobliskiego lasu. Patrol mój liczył 12 żołnierzy i był prawie bez amunicji. Każdy żołnierz posiadał tylko 10 naboju. W tej walce został ranny Józef Lisek z Zębowa. Do wycofania się z walki zmusił nas brak amunicji i znaczna odległość od 1 i 2 patrolu. Postanowiliśmy jednak za wszelką cenę placówkę tę zlikwidować. Zagrażała ona naszym posterunkom przy samolocie*

Narysowany przez St. Rogacza plan bitwy pod Żębówem

i gospodarzom z Żębowa, którzy jeździli ze zbożem do młyna tą drogą, w kierunku Krzyszkówka. Niemcy ci odbierali im po drodze mąkę.

Ze względu na pogrzeb Stanisława Michalskiego przesunięto termin rozbicia oddziału Grenzschtuzu. Na prośbę Rogacza komenda we Lwówku przysłała do pomocy w przeprowadzeniu akcji por. Thomasa.- 17 stycznia bardzo wczesnym rankiem wyruszyliśmy z Żębowa pod Kaliska. Otoczyliśmy folwark ze wszystkich stron i zlikwidowaliśmy posterunek tak, że nie zdążył oddać strzału. Na umówiony znak posypały się z naszej strony granaty ręczne na zabudowania oraz silny ogień z karabinów, czym zaskoczyliśmy całą placówkę. Nie zdążyli już otworzyć ognia z karabinów maszynowych, wtargnęliśmy do pałacu i całą placówkę rozbiliśmy. Jeńców odesłaliśmy do komendy w Lwówku. Było

ich dokładnie 25 wraz z sierżantem dowódcą.

Po przeprowadzeniu akcji powstańcy z Zębowa mieli na pewien czas spokój.

Niemcy sprowadzili w okolicy Lewic artylerię, którą 7 i 12 lutego 1919 r. ostrzeliwali powstańcze pozycje, a szczególnie Zębowo, oddając w tym kierunku około 170 strzałów. Z polskiej strony ustawiono 2 haubice: jedną w Zębowie, drugą w Tarnowcu. Oddały one po kilka strzałów w kierunku Lewic i okolicznych niemieckich wiosek.

- Po ostrzelaniu Zębowa, Grenzschutz w większej sile, dobrze zorganizowany i uzbrojony usadowił się w Lewicach, zajmując pobliski teren, w tym żwirownię. Żwirownia leżała między Lewicami i Kaliskami. Ponieważ znaliśmy dobrze tę okolicę i siłę Grenzschutzu oraz ich dobre uzbrojenie, nie odważyłem się ich zaatakować. Dodać muszę, że ostrzeliwanie Zębowa miało miejsce. Komenda w Lwówku była dokładnie poinformowana o sytuacji pod Lewicami. Mimo moich próśb nie przysłała posiłków ani broni. Wobec stanowiska dowództwa żołnierze oddziału zębowskiego odmówili szturmowi na Lewice. Z tych też przyczyn oddział zębowski został przesunięty na odcinek Grudna, Węgielne, Zbąszyń, Nowy Dwór. Na odcinek zębowski sprowadzono kompanię bukowską pod dowódcą sierż. Jana Roszka, która miała zdobyć Lewice.

Na miejsce oddziału powstańczego w Zębowie ze starszych osób został utworzony oddział Straży Ludowej.

Pamiątka z Powstania Wlkp. – pocztówka z Zębowa

Kierował nim Elies. Powstańcy z Zębowa byli na odcinku Węgielna-Nowy Dwór, gdzie ograniczali się do patroli i zabezpieczenia, by Grenzschutz nie przedarł się na tyły. - W owym czasie nadszedł rozkaz komendy, by nie wszczynać dalszych walk na tym odcinku, a ograniczyć się do utrzymania pozycji. Granicę polsko-niemiecką miała ustalić konferencja pokojowa w Wersalu. W marcu 1919 r. oddział powstańczy z Zębowa został rozwiązany. Część powstańców przeszła do innych regularnych formacji wojskowych, a część rozeszła się do swych domów. Po krótkim pobycie

na froncie pod Zbąszyniem batalion 7. Pułku Strzelców Wielkopolskich, w którym służyłem, został przeniesiony do Wronek. Z Wronek zgłosiłem się do szkoły podoficerskiej tegoż pułku, która znajdowała się w Jabłonnie pod Nowym Tomysłem. Tam otrzymałem stopień plutonowego – napisał na końcu swoich wspomnień pan Stanisław.

Po Powstaniu Wielkopolskim dalej walczył o niepodległość Polski. 6.08.1920 r. wyjechał z transportem na front bolszewicki pod Warszawę. Tam z tego transportu został sformowany batalion 269. Pułku Piechoty, w którym Stanisław Rogacz walczył w kierunku na Łapy, Białystok, Grodno, Lidę. – W końcu października 1920 r. pociąg pancerny zbuntował się i przeszedł do armii gen. Żeligowskiego. Zajęliśmy Wilno i Litwę Środkową – wspominał. Na Litwie pan Stanisław przebywał do lipca 1923 r. 24.04. 1922 r. został mianowany sierżantem zawodowym. Brał udział nie tylko w walkach o Wilno, ale też pod Landwarowem, Wilejką, walczył o Nowoświęciany. Za te walki otrzymał Krzyż Zasługi Wojsk Litwy Środkowej. 15.07.1923 r. na własną prośbę został przeniesiony do 3. Pułku Kolejowego w Poznaniu w stopniu sierżanta. 4.09.1924 r. uzyskał przeniesienie do 3. Pułku Lotniczego w Poznaniu, a 27.10.1924 r. do batalionu lotnictwa. 30.09.1929 r. przeszedł na własną prośbę na 6-miesięczny urlop w celu odbycia praktyki cywilnej. Po ukończeniu praktyki zawodowej w Zarządzie Miejskim w Poznaniu, podczas której przeszedł wszystkie wydziały, około 5 lat pracował w Miejskiej Kasie Podatkowej. Następnie do wybuchu II wojny światowej był zatrudniony w ewidencji ruchu ludności.

15 stycznia 1940 r. niemieckie władze Zarządu Miejskiego zwolniły go z pracy. Stanisław Rogacz ukrywał się. Jednak

zatrzymano go i doprowadzono do Arbeitsamtu. Dostał przydział do budowy studzien. Praca ta była dla niego za ciężka, zatem został konduktorem w tramwajach. 11 września aresztowano go za rzekome przywłaszczenie znalezionej rzeczy. – Tak zwany Schnellgericht ukarał mnie 1 rokiem Straflagru, który znajdował się na Dębcu. Po 11 miesiącach odcięcia kary zostałem reklamowany i wypuszczony na wolność do pracy na tramwaje. Tam pracowałem do czasu zakończenia wojny. Po wkroczeniu wojsk radzieckich do Poznania starałem się o pracę, lecz w Poznaniu jej nie otrzymałem, tylko w Obornikach, w państwowym Przedsiębiorstwie Traktorów i Maszyn Rolniczych – wspominał o swoich losach Stanisław Rogacz.

Ze względu na uciążliwy dojazd do pracy do Obornik, po roku zmienił zatrudnienie. Znalazł pracę w porcie rzeczonym w Poznaniu jako samodzielny księgowy. Następnie był głównym księgowym w Zwirowni i Betoniarni Miejskiej. Potem pracował w Poznańskich Zakładach Silników Elektrycznych – początkowo jako kierownik rachuby i płac, a następnie w dziale księgowości.

Stanisław Rogacz udzielał się też społecznie, działał m.in. w Towarzystwie Przyjaciół Dzieci.

Ożenił się 17.08.1920 r. w Pniewach powiat Szamotuły z Joanną z domu Mazurkiewicz. Mieli ośmioro dzieci: Leona Jana, Wiktora Marcina, Helenę Zofię, Mariana Tadeusza, Krystynę Joannę, Aleksandrę Wiktorię, Zbigniewa Stanisława, Jana Czesława. Na skutek ostrzału Cytadeli spaliło się ich mieszkanie na ul. Szyperskiej. Szczęśliwym zbiegiem okoliczności zachowały się zdjęcia oraz dokumenty. Po wojnie Stanisław Rogacz mieszkał przy ul. Jackowskiego w Poznaniu. Zmarł w 1971 r.

Odznaczenia: wykazane na zdjęciu oraz Brązowy Medal za Długoletnią Służbę w wojsku (25.10.1938 r.), Krzyż Powstańczy nadany 4.04.1958 r. pod nr C-10563.

Na podstawie: wspomnień „Na czele oddziału powstańców w Żębowie” w książce „Przeciw pruskiemu zaborcy”, Ludwik Gomolec i Bogusław Polak, PAX 1979 r.; „WL” 04-2008, str. 23; „WL” 06-2008, str. 30; dokumentów i wspomnień córki – Aleksandry Geselle.

Robert Wrzesiński, Piotr P. Ruszkowski

 ROSZYK JÓZEF
(1898-1971)

Józef Roszyk

Robotnik, ochotnik z Żabikowa, kapral WP, prezes Koła Żabikowo Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919

i lubońskiego koła Związku Bojowników o Wolność i Demokrację.

Ur. 15.09.1898 r. w Żabikowie, ojciec Wojciech, matka Marianna z d. Cichocka. Miał brata bliźniaka – Michała (także powstańca) i starszą siostrę, która ich wychowywała, gdyż matka zmarła, kiedy jeszcze byli małymi chłopcami. Ukończył szkołę powszechną w Żabikowie (SP 2).

Od 4.01.1919 r. brał udział w Powstaniu Wielkopolskim w ochotniczej Kompanii Fabianowskiej, która weszła w skład batalionu zachodni-poznańskiego (tzw. dopiewskiego) pod dowództwem por. Andrzeja Kopy., Jeszcze w pierwszej połowie stycznia 1919 r. walczył pod Zbąszyniem, potem na froncie północnym: Szubinem i Rynarzewem. Od wiosny 1919 r. w składzie 10. Pułku Strzelców Wielkopolskich. Ze swoim oddziałem uczestniczył w walkach z Rosją bolszewicką. 12.02.1921 r.

Józef Roszyk w niewoli niemieckiej podczas II Wojny Światowej

Podpis prezesa Józefa Roszyka legitymacji jednego z członków Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919

Rodzina Józefa Roszyka. Od lewej: córka Marta, żona Agnieszka, synowie Zygmunt i Edward

został zdemobilizowany. Posiadał stopień kaprała.

Z zawodu był szoferem (kierowcą). Pracował jako robotnik w Stomilu na ul. Starołęckiej w Poznaniu. Przed wojną należał do Narodowej Partii Robotniczej Lewica. W czasie II wojny

światowej walczył i został ranny (w konsekwencji stracił słuch w jednym uchu), a następnie dostał się do niewoli i został wywieziony na roboty do Niemiec. Również w czasie wojny chorował na tyfus. Zm. 29.04.1971 r., pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się 06.01.1923 r. w Fabianowie z Agnieszką Andrzejewską (ur. 04.01.1903 r. w Żabikowie, ojciec Stanisław, matka Jadwiga z d. Wyrwa, zm. 08.01.1980 r.). Od 1909 do 1917 r. uczęszczała do szkoły powszechnej w Żabikowie.

W czasie II wojny światowej pracowała w kuchni w obozie żabikowskim. Dzieci: Edmund (ur. 04.04.1923 r.), Marta (ur. 05.06.1924 r., pracowała w cegielni w Luboniu), Zygmunt (ur. 26.02.1928 r.)

Ślub syna Zygmunta, z prawej siedzą rodzice: Agnieszka i Józef Roszykowie

Zdjęcie z okazji poświęcenia Centralnej Fabryki Wyrobów Gumowych STOMIL – 21.02.1931 r. Józef Roszyk siedzi z lewej (oznaczony kółkiem)

Mieszkał w Luboniu, przy ul. Kościuszki 42.

Odznaczenia: Medal za Wojnę, Brązowy Krzyż Zasługi, Wielkopolski Krzyż Powstańczy (nr C-3907), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (nr Ł-55539).

Należał od 21.11.1932 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych 1914-19, Koło Żabikowo (nr ewid. 5149, nr dypl. 304, nr arch. 7904), później do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-19, Koło Żabikowo, gdzie po wojnie był prezesem (nr leg. 296). Od 11.08.1957 r. należał do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208676, leg. 302334), gdzie od 11.04.1965 r. był prezesem Zarządu Koła.

Na podstawie akt ZWPN 1914-19, Koło Żabikowo, akt przed i powojennych ZPW 1918-19, Koło Żabikowo, akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo i Koło Luboń 1, informacji wnuczki

Dom Józefa Roszyka na skrzyżowaniu ul. Kościuszki i Sienkiewicza

Iwony Sałaty; „Wieści Lubońskie” 12-1994 str. 7; A. Kopa, *Udział powiatu Zachodnio-poznańskiego w Powstaniu wielkopolskim 1918-1919*, Poznań 1928; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 241.

*Patrycja Szkudlarek, Janusz Karwat,
Paweł Wolniewicz*

ROSZYK MICHAŁ

(1898-1975)

Maszynista, ochotnik z Żabikowa – kompanii fabianowskiej, ppor. WP.

Ur. 15.09.1898 r. w Żabikowie, ojciec Wojciech, matka Maria z d. Cichočka. Miał brata bliźniaka – Józefa. Uczęszczał do szkoły podstawowej w Żabikowie, którą ukończył w 1913 r. Później poszedł do pracy. Po skończeniu 18 lat, w 1916 r. został powołany do armii pruskiej i wysłany na front zachodni. Był dwukrotnie ranny. Po wyjściu ze szpitala, podczas dwutygodniowego urlopu zakończyła się wojna i do jednostki nie wrócił.

27.12.1918 r. przystąpił do Powstania Wielkopolskiego do 3 kompanii pod dowództwem por. Kocimskiego. Walczył w Poznaniu (Cytadela, Ławica) i w innych miejscowościach Wielkopolski. Walczył też w wojnie polsko-bolszewickiej o czym świadczy przyznany mu medal. W lipcu 1921 r. został zwolniony z Wojska Polskiego. Posiadał stopień

starszego szeregowca, później kaprała, ostatecznie podporucznika rezerwy.

Pracował w Lubońskich Zakładach Przemysłu Ziemniaczanego do 1939 r. 10.11.1939 r. został aresztowany przez okupanta niemieckiego, za przeszłość polityczną (udział w Powstaniu Wielkopolskim). Spędził dwa i pół roku w więzieniu we Wronkach. Po wyroku wrócił do Zakładów Ziemniaczanych, gdzie pracował jako maszynista aż do przejścia na rentę, czyli do 1963 r. Był również w OSP przy Zakładach Ziemniaczanych i obsługiwał ręczną syrenę alarmową. Zmarł 14.02.1975 r., pochowany na cmentarzu w Żabikowie razem z żoną.

Ożenił się w 1923 r. z Walentyną z d. Kluczyńską (ur. 02.02.1902 r. w Łasku, zm. 14.04.1983 r.). Dzieci: Stefania (ur. 31.03.1927 r.), Tadeusz (ur. 02.04.1929 r.), Teresa (ur. 16.07.1939 r.), po mężu Mrozek

Mieszkał w Luboniu, przy ul. Dzierżyńskiego 45 (Armii Poznań)

Odnaczenia: Medal za Wojnę, Orłęta, Medal 10-lecia Polski Ludowej (22.08.1955 r.), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (21.01.1958 r., C-2842), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (25.03.1969 r.).

Należał od 1.03.1933 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych 1914-19, Koło Żabikowo (nr ewid. 5743, nr dypl. 677, nr arch. 8311), po wojnie od 11.06.1947 r. do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-19, Koło Żabikowo (nr ewid. 6436), później od 01.10.1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 302351, leg. 208693). Od 1945 r. był członkiem Ochotniczej Straży Pożarnej przy Zakładach Ziemniaczanych. Przed 1939 r. związany ze środowiskiem lewicowym, po wojnie wstąpił do PPR, a po zjednoczeniu do PZPR.

Michał Roszyk z żoną Walentyną

Rodzina Michała Roszyka. Od lewej kłęczą w 1 rzędzie: Teresa Skóra, Danuta Roszyk, Danuta Pluskota, Jolanta Wójcik, Sylwester Ludwiczak, Mirosław Skóra, Danuta Skóra. Stoją w 2. rzędzie: Józef Skuriat, Zofia Wójcik, Teresa Mrozek, Michał Roszyk, Jan Wójcik, Walentyna Roszyk (żona), Bronisław Mrozek z córką Ewą, Klara Wójcik, Edward Wójcik, Stanisława Korcz

Bracia bliźniacy Michał (z prawej) i Józef (z lewej)

Grób Michała i Walentyny Roszyków w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

Na podstawie akt ZWPN 1914-1919, Koło Żabikowo, akt ZPW 1918-19, akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, informacji Iwony Sałaty i wnuczki Danuty Pluskoty; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 244; Aktu zgonu nr 14/1975 – USC Luboń.

*Patrycja Szkudlarek, Paweł Wolniewicz,
Piotr P. Ruszkowski*

RÓŻAŃSKI KAZIMIERZ

(1896-1975)

Rzemieślnik, uczestnik konspiracji niepodległościowej i Powstania Wielkopolskiego, ppor. rez. WP.

Ur. 11.02.1896 r. w Poznaniu, ojciec Walenty, matka Wiktorja z d. Grabiak. Szkołę podstawową rozpoczął w 1903 r. w Górczynie, ukończył w 1910 r. Z wykształcenia ślusarz. By zarobić pracował najpierw w gospodarstwie pasąc krowy. W wieku 16 lat otrzymał Arbeitbuch (książeczkę pracy) i pracował na budowie jako pomoc murarska. Następnie wyjechał z ojcem do Westfalii do miasteczka Herne, gdzie pracował w kopalni węgla. W 1914 r. powrócił do Poznania i podjął pracę w Spichlerzu Zbożowym. W marcu 1915 r. pobrany do wojska niemieckiego, do 6. Pułku Grenadierów w Fransadt (Wschowa), do kompanii karabinów maszynowych. W tym samym roku wysłano go na front francuski. Dwukrotnie ranny odłamkami granatów: w głowę i plecy. Leżał 5 miesięcy w szpitalu w München (Bawaria). Po wyleczeniu wysłano go ponownie do pułku. Na początku listopada 1918 r. dostał 14-dniowy urlop i przybył do Poznania. Do formacji już nie wrócił. Przez kilka dni ukrywał się przed niemiecką policją.

Polacy organizowali broń i amunicję. Niezwłocznie w listopadzie wstąpił do Tajnej Organizacji Wojskowej (później POW Zaboru Pruskiego), która tworzyła się na Łazarzu pod dowództwem kolegi – kaprała Wiśniewskiego. Tam przygotowywał się do Powstania Wielkopolskiego. Był w 2. Kompanii Straży i Bezpieczeństwa w Poznaniu – zgrupowanie w fortach Bramy Warszawskiej pod dowództwem podporucznika

Krauzego Edmunda. W Powstaniu był do końca lutego 1919 r.

Podjął pracę na PKP. 22.08.1920 r. dostał wezwanie do Wojska, do 56. Pułku Piechoty, gdzie przebywał do 06.07.1921 r. Był szeregowcem.

Po zwolnieniu z wojska pracował przy budowie spichlerza. W 1939 r., na początku wojny, został wywieziony na przymusowe roboty do Niemiec, do miejscowości Hammr. Po powrocie pracował przy odgruzowywaniu i porządkowaniu Poznania. Później był szlifierzem w wytwórni Okuć Budowlanych w Poznaniu. Następnie pracował w Poznańskich Zakładach Nawozów Fosforowych w Luboniu. W marcu 1969 r. przeszedł na rentę starczą. Zmarł 12.07.1975 r.

Ożenił się z Antoniną. Dzieci: Henryk (ur. 10.05.1923 r.), Mieczysław (ur. 13.07.1924 r.), Tadeusz (ur. 29.06.1929 r.)

Mieszkał w Luboniu przy ul. Łąkowej 11 m.4.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (13.11.1958 r., nr C-62650), Krzyż Kawalerski Odrodzenia Polski (21.08.1974 r., nr leg.1311-74-169)

Należał: do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-19, a od 22.01.1958 r. do ZboWiD-u, Koło Żabikowo (nr 210558, leg. 224266), a również do Polskiej Organizacji Wojskowej w Poznaniu.

Na podstawie akt ZboWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 246.

Patrycja Szkudlarek

RYBARCZYK ANDRZEJ**(1900-1972)**

Andrzej Rybarczyk walczył w składzie 5. Kresowej Dywizji Piechoty

Robotnik, ochotnik batalionu dopiewskiego, ppor. WP

Ur. 22.11.1900 r. w Sroczku Małym, powiat poznański, ojciec Jan, matka Franciszka z d. Antkowiak. W latach 1904-1914 uczęszczał do szkoły podstawowej we Wronczynie. Po jej ukończeniu pracował przy wyrębie lasu. W armii pruskiej znalazł się już w 1915 r., służył w 5 Pułku Artylerii Pieszej w forcie szóstym na Winiarach.

Brał udział w rozbrajaniu pruskich żołnierzy na Dworcu Głównym w Poznaniu. Wstąpił do tworzącego się oddziału w Dopiewie, którego organizatorem był kpt. Andrzej Kopa. Oddział ten wszedł w skład 10. Pułku Strzelców Wielkopolskich. Został przydzielony do 2 kompanii. Brał udział w walkach pod: Wolsztynem, na Ławicy, pod Lwówkiem, Nowym Tomysłem, Łomnicą, Nowym Dworem, Czerwonym Dworem,

Leśnymi Domkami i Zbąszyniem, a w czerwcu 1919 r. w bitwie pod Ry-narzewem. W 1920 r. zajmował tereny przygraniczne Rychtal, Kępno, Baranowo, Osieczna. W marcu 1920 r. zachorował na tyfus plamisty i zapalenie płuc. Leżał w szpitalu w Modlinie. Po chorobie nie był w stanie pełnić służby na froncie. W kwietniu 1921 r. został przeniesiony do 15. Pułku Artylerii Lekkiej do Bydgoszczy, gdzie pełnił służbę w 3 baterii przy obsłudze dział. W kwietniu 1922 r., został zwolniony do rezerwy. Pośmiertnie, w 1972 r. został mianowany do stopnia podporucznika.

Najpierw powrócił do pracy przy wyrębie lasów, później był policjantem na kresach wschodnich. W lutym 1928 r. rozpoczął pracę w Zakładach Nawozów Fosforowych w Luboniu. W maju 1933 r. brał udział w strajku głodowym robotników, który po 6 dniach skończył się pomyślnie. W sierpniu 1939 r. został zmobilizowany do 24. Pułku Artylerii Polnej w Jarosławiu. Przydzielono go do baterii rezerwowej na froncie Lant, Rawa Ruska, Jasło, Krosno, Lwów, Tarnopol. W Tarnopolu 17.09.1939 r. został rozbrojony przez bolszewików i internowany. Następnie 28.08.1941 r. wstąpił w Jarnikach do tworzącego się w ZSRR Wojska Polskiego. 15.09.1941 r. został wcielony do 1. baterii 5. Pułku Artylerii Polnej. Po opuszczeniu ZSRR przerwano go do Włoch przez: Iran, Irak, Palestynę, Syrię, Liban, Egipt. Przebywał na froncie włoskim od 15.02.1944 r. do 8.05.1945 r. Brał udział w bitwach pod Carasulo, Monte Cassino, nad Adriatykiem, w Apeninach, pod Ankarą, Forli, Florencją, Cassa Masyną, Loreto, Predapio, Linija Gota, rzeką Lenio i Bolonią. W listopadzie został przeniesiony z 5. Pułku do 4. Pułku artylerii polnej do baterii dowodzenia pułku jako zwiadowca. W październiku 1946 r. wyjechał

Andrzej Rybarczyk (stoi w 2. rzędzie 3. z prawej) w lazarecie w Enger (Westfalia). Pocztówka wysłana do brata, do Srocka Małego – 25.08.1915 r. Opieczątowana dodatkowo przez tamtejszy czerwony krzyż

z Włoch do Anglii, gdzie w grudniu tego samego roku zachorował i przeszedł operację gardła, po czym 11.01.1947 r. zgłosił chęć powrotu do kraju, 12 stycznia został odesłany do obozu przejściowego 5. ZDPW, wreszcie 05.05.1947 r. został skreślony ze stanu Ewidencyjnego Polskich Sił Zbrojnych poza krajem. Miał stopień kaprała. 15.05.1947 r. wrócił do Polski i jako były żołnierz armii Andersa musiał przez pewien okres meldować się na posterunku milicji w Lubońcu. Pracował w Poznańskich Zakładach Nawozów Fosforowych, w oddziale soli fosforowych, do momentu przejścia na rentę. Zmarł 24.07.1972 r., pochowany na cmentarzu w Wirach.

Ożenił się 03.05.1928 r. z Józefą Fabiś (ur. 06.03.1906 r. w Modrzu), lata

Podczas II wojny światowej w armii Andersa w Palestynie. Andrzej Rybarczyk stoi 1. z prawej

Pamiątkowe zdjęcie z kolegą wykonane w sylwestra 31.12.1924 r. Policjant Andrzej Rybarczyk (z lewej) o nr. 3458, na kresach wschodnich w miejscowości Bezdany – w służbie Policji Państwowej Ziemi Wileńskiej

okupacji przepracowała w gminie Żabikowo przy budowie dróg, 1945-1948 pracowała w „Lubie”, od 1955 r., do przejścia na emeryturę w 1967 r. pracowała w kuchni Poznańskich Zakładów Nawozów Fosforowych w Luboniu. Dzieci: Maria (ur. 12.01.1930 r. w Luboniu, wyszła za mąż za Romana Korcza (ojciec Józef), który był kowalem i miał kuźnię najpierw na Poznańskiej, później na Sobieskiego, był radnym w Luboniu).

Mieszkał w Luboniu, przy ul. Poznańskiej 10 (Armii Poznań)

Odznaczenia: Gwiazda Italii – The War Ledal 1939-45, Medal Wojska, Krzyż Pamiątkowy Monte Cassino (nr leg. 21172), Odznaka Pamiątkowa KDP (nr leg. 8893), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (06.03.1974 r., nr 167-73-137), Złota Odznaka Honorowa Związku Chemików (27.05.1968 r.).

Należał od 23.07.1970 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 231620, leg. 15910).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, informacji wnuka – Jana Rybarczyka. Publikacje „Wieści Lubońskie”

Angielska Książeczka Wojskowa polskiej armii na zachodzie – Andrzeja Rybarczyka

2		3	
SOLDIER'S NAME and DESCRIPTION on ATTESTATION.		DESCRIPTION ON ENLISTMENT.	
Army Number	79/R/1900/51	Height	175 ft. ins. Weight lbs.
Surname (in capitals)	RYBARCZYK	Maximum Chest	ins. Complexion
Christian Names (in full)	ANDRZEJ	Eyes	Hair
Date of Birth	25.11.1900	Distinctive Marks and Minor Defects	
Place of Birth	Parish		
	In or near the town of		
	In the county of	CONDITION ON TRANSFER	
Trade on Enlistment	ROZBIJANIE FORT. PRACOWNIK	Found fit for	
Nationality of Father at birth	ROZKOPANCA	Defects or History of past	
Nationality of Mother at birth		acquired into it called up for	
Religious Denomination	PROTESTANT	Signature of Soldier	
Approved Society		Date	
Membership No.		Initials of M.O. etc.	
Enlisted at	On		
For the	Polish		
	Regular Army		
	Supplementary Reserve		
	Armorial-Army		
	Army Reserve Section D.		
	Strike out those inapplicable.		
For	years with the Colours and		
	years in the Reserve.		
Signature of Soldier	Rybarczyk Andrzej		
Date	9.3.1943		

Rodzinne zdjęcie w Luboniu. Od lewej stoją: Roman Korcz (zięc) z synem Janem Rybarczykiem na ręku, Józefa (żona), Andrzej Rybarczyk, Maria (córka).

Grób Andrzeja Rybarczyka w Wirach
fot. www.wiry.pro-gis.pl

05-1993, str. 8; 12-1998, str.15; 12-1999, str. 11; 12-2002, str. 21; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 247.

Patrycja Szkudlarek i Paweł Wolniewicz

RYBICKI TOMASZ

(1898-?)

Rzemieślnik. ochotnik batalionu dopiewskiego, sierż. WP.

Ur. 22.12.1898 r. w Cieślach, powiat Grodzisk Wielkopolski, ojciec Marian, matka Agnieszka z d. Jankowiak. Ukończył szkołę podstawową oraz 3 klasy szkoły zawodowej. Miał 3 zawody: rzeźnik, murarz, tynkarz.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 28.12.1918 r. do oddziału dopiewskiego. 05.01.1919 r. walczył pod Wolsztynem, dalej pod: Zbąszynem, Rynarzewem, Zdunami, Kępem, Leszmem. Na frontach z Niemcami walczył do 26.06.1919 r. Później służył w 10. Pułku Strzelców Wlkp. w 1. Kompanii CKM-ów.

24.08.1939 r. został powołany do Baonu Sanitarnego w Poznaniu. Od 04.09.1939 r. do 27.09.1939 r. walczył w obronie Warszawy. Był też w Zastępczym I Szpitalu Okręgowym

Tomasz Rybicki

w Krakowie. Był sierżantem, specjalność sanitarna.

Pracował jako brygadzysta tynkarski w Poznańskim Przedsiębiorstwie Robót Elewacyjnych, przy ul. Marcelesińskiej 6.

Pierwsza żona Ludwika, druga – Franciszka. Dzieci: Leon (ur.16.03.1923 r.), Bożena (ur. 23.11.1940 r.), Mieczysław (ur. 27.10.1945 r.).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Niezłomnych 25.

Odznaczenia: Medal Niepodległości (18.07.1932 r.), Medal Zwycięstwa i Wolności (17.05.1947 r.), Medal za Warszawę (17.05.1947 r.), Odznaka Grunwaldzka (17.05.1947 r.), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (nr C-5262), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski.

Należał do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 (nr leg. 16440), następnie ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208720, leg. 302378).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, A.Kopa, Udział powiatu

Zachodnio-poznańskiego w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919, Poznań 1928; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 250.

Patrycja Szkudlarek

RZADKIEWICZ MARJAN

(?)

Brał udział w powstaniu wielkopolskim.

4 marca 1919 r. zgłosił się ochotniczo do biura werbunkowego w budynku Dworca Głównego w Poznaniu, skąd został wysłany do Biedruska. Tam otrzymał przydział do 2 kompanii 1 pułku Strzelców Wielkopolskich (55 pułk piechoty), którą dowodził ppor. Paluszkiewicz.

13 marca 1919 r. wyruszył wraz z pułkiem pod dowództwem gen. Daniela Konarzewskiego na odsiecz Lwowa. Formacja przebywała we Lwowie do czerwca tego roku, po czym powróciła do Poznania. Kolejnym miejscem stacjonowania Marjana Rządkiwicza było Leszno, skąd został wysłany wraz ze swoim oddziałem na ziemie dzisiejszej Białorusi, gdzie brał udział w kampanii litewsko-białoruskiej w trakcie wojny polsko-bolszewickiej.

Po zakończeniu działań wojennych, został 18 stycznia 1921 r. bezterminowo urlopowany.

Po powrocie z wojska mieszkał na terenie Nowej Osady Żabikowo.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884) – pisemnego przebiegu służby Marjana Rządkiwicza podpisanej przez ks. Poplewskiego

Bartosz Gauza

SAJNAJ TOMASZ

(1894-?)

Ur. 14.10.1894 r. w Lasku.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim, był kapralem.

Mieszkał w Poznaniu przy ul. Górna Wilda 193.

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 Koło Dębiec, zweryfikowany 09.03.1934 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 251.

Robert Wrzeński

SAMOL JÓZEF

(1899-?)

Mechanik, ochotnik kompanii śmigielskiej, plut. WP.

Ur. 29.11.1899 r. w Bukówcu Górnym, powiat Leszno. Rodzice: Jan i Barbara z Furmanów. Z zawodu był mechanikiem, pracował jako monter urzędu telegraficznego.

W latach 1913-1917 należał do Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej w Śmiglu. Od 1917 r. służył w armii pruskiej na froncie zachodnim.

01.01.1919 r. przystąpił jako ochotnik do Kompanii Śmigielskiej pod dowództwem Kazimierza Wojciechowskiego. Zasłużył się przy zdobyciu pociągu osobowego oraz rozbrojeniu plutonu wojska niemieckiego i zdobycia amunicji (w tym dwóch lkm-ów). Następnie służył w 3. Kompanii kapitana Maya w Mórkwie i 60. Pułku Piechoty. Miał stopień plutonowego.

Józef Samol

Mieszkał w Lasku, przy ul. Sobieskiego 81 i w Żabikowie przy ul. Sienkiewicza 19.

Odznaczenie: Medal za Wojnę 1918-21, Medal Niepodległości (08.11.1937 r., nr 26186).

Należał od 2.06.1932 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 4901, nr dypl. 9835, nr arch. 9408). Wystąpił na własną prośbę 29.03.1936 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884) i akt Centralnego Archiwum Wojskowego (syg. AP MN 08.11.37.); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 251.

Robert Wrzeński, Dorota Molińska

 SAWARZYŃSKI KAZIMIERZ
(1897-1965)

Kazimierz Sawarzyński

Robotnik, ochotnik z Gostynia, ppor. WP.

Ur. 26.02.1897 r. w Gostyniu, ojciec Henryk, matka Barbara z d. Ratajczak. Miał starszego o 3 lata brata Franciszka (zginął w czasie II Wojny Światowej). Ukończył 7 klas szkoły powszechnej, a u mistrza Politowskiego w Gostyniu uczył się zawodu malarza. Od 01.04.1911 r. do 30.03.1914 r. uczęszczał do szkoły wieczorowej dokształcającej. 30.03.1914 r. przed Komisją Cechową w Lesznie zdał egzamin czeladnikowski. Pracował w domu, u ojca. 24.06.1916 r. został powołany do armii niemieckiej, do 2. kompanii 50. Pułku Piechoty w Rawiczu. Po przeszkoleniu wysłany na front zachodni do Francji. Był ranny – 01.01.1917 r. zwolniony jako inwalida.

7.01.1919 r. zgłosił się do oddziału powstańczego w Gostyniu (Grupa Leszno), do 3. kompanii por. Leona Borowicza. Dowództwo nad całością Grupy Leszno miał płk dr Bernard Śliwiński. Brał udział w bitwie Poniec – Pawłowice (10.01.1919 r.), Przybin – Tworzаницe i w walkach pod Rydzyną. Akcję pod Gościejowicami tak opisuje w swym życiorysie: *Wypad na Gościejowice 17.01.1919 r. był dla nas ciosem bolesnym. Z kompanii 80 ludzi, 3 druhów poległo: Hanicz, Gulczyński, Poradzewski, 16 rannych: W. Beczkiewicz, B. Stroiński, J. Majer, J. Michalak itd. Zdobyliśmy 3 ckm-y, wóz karabinów ręcznych, wóz amunicji i pałac okolony wodą z jednym mostem zwodzonym. Po ciężkiej walce, do niewoli wzięliśmy: 1 lejtanta, 24*

Od lewej: Janina Sawarzyńska (żona), Stanisława Mądry (w jej domu mieszkali Sawarzyńscy), Kazimierz Sawarzyński, w powózce: Halina i Jerzy Mądry

Kazimierz Sawarzyński – ranny uczestnik I Wojny Światowej, w lazarecie w 1916 r., stoi w ostatnim rzędzie 1 z lewej

Chrzest córki Haliny Skrzypek, u których mieszkali państwo Sawarzyńscy – siedzą w środku.

Dyplom – świadectwo czeladnikowskie Kazimierza Sawarzyńskiego z 1914 r.

Dom rodziny Mądrych, gdzie mieszkali Sawarzyńscy

ludzi z Grenzschutz. Z rozkazu dowództwa wycofaliśmy się pod Sowinę, gdzie ostrzeliwała nas szrapnelami artyleria. Poległych i rannych zabrano do Ponieca. 26.02.1919 r. przeniesiony został do 12 Pułku Strzelców Wielkopolskich celem sporządzania napisów na taborach i w koszarach. 03.03.1919 r. przeniesiono go do 2 kompanii 55 p.p. w Poznaniu. 21.01.1921 r. jako szeregowy został zwolniony z Wojska Polskiego.

W latach 1939-1947 pracował w zakładach Hipolita Cegielskiego, w latach

1948-50 w przedsiębiorstwie remontowo-budowlanym, w okresie 1951-54 w wojskowym przedsiębiorstwie budowlanym, następnie od 1955 r. do 02.02.1959 r. (renty inwalidzkiej) w Miejskim Przedsiębiorstwie Komunikacyjnym w Poznaniu. Schorowany mieszkał z żoną w ciężkich warunkach na poddaszu. Ubiegał się o zapomogę, pisał w 1971 r. skargi o poprawę warunków bytowych do gen. Mieczysława Moczara do Warszawy. Zdeterminowany tak kończył swój list: *Na potwierdzenie przesyłam wszystkie dokumenty w oryginale – do grobu ich nie wezmę i dodatkowo podkreślił zdanie: **Ale Polska nie zginęła i żyje – niedaremny był nasz***

*Na potwierdzenie przesyłam wszystkie dokumenty w oryginale – do grobu ich nie wezmę i dodatkowo podkreślił zdanie: **Ale Polska nie zginęła i żyje – niedaremny był nasz***

Grób Kazimierza Sawarzyńskiego w Wirach
fot. www.wiry.pro-gis.pl

trud! Zmarł 26.09.1965 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Wirach.

Ożenił się z Janiną z d. Bauman (ur. 23.06.1907 r., zm. w czerwcu 1992 r.). Podczas okupacji, przez 2 miesiące, była więźniarką obozu w Żabikowie.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Sobieskiego 111/5.

Odnaczenia: Medal Pamiątkowy za Wojnę 1918-1921 (21.04.1936 r.), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (22.12.1966 r., nr K-37277), Krzyż Kawalerski Odrodzenia Polski (04.10.1974 r., nr leg.1522-74-146).

Należał od 18.03.1964 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 218619, leg. 2909).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, informacji Haliny Skrzypek z d. Mądry; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 251.

Patrycja Szkuclarek, Paweł Wolniewicz

Józef Sawicki

SAWICKI JÓZEF

(1899 – 1939)

Urodził się 31 sierpnia 1899 r. w Witkowie koło Strzelna. Był najstarszym dzieckiem Andrzeja (ur. 13.11.1874 r. w Kościeszkach koło Strzelna, zm. 22.04.1953 r. w Żabnie koło Mogilna) i Bolesławy Walkowskiej (ur. 6.01.1875 r. w Straszewie koło Aleksandrowa Kujawskiego, zm. 24.12.1946 r. w Żabnie). Józef miał trzech braci – Tadeusza (ur. 1905 r., zm. 1955 r.), Czesława (ur. 1908 r., zm. 1988 r.), Franciszka (ur. 1910 r., zm. 1984 r.) oraz najmłodszą siostrę Janinę (ur. 1915 r., zm. 2010 r.). U swojego ojca, mistrza kowalstwa i nauczyciela zawodu, uczył się rzemiosła, razem z nim pracując w kuźni, a także pomagał w pracach polowych w gospodarstwie. W kuźni wykonywali obręcze do kół i beczek, lemiesz do pługów czy

kuli konie. Podczas jednego z takich zabiegów ojciec Józefa – Andrzej Sawicki – został kopnięty przez zwierzę, co było bezpośrednią przyczyną zgonu.

W wieku 18 lat (1917 r.) Józef został powołany do armii pruskiej. Z informacji, jakie zachowały się w rodzinie, wiadomo, że po zakończeniu I wojny światowej, a dokładnie 13 listopada 1918 r., wrócił do domu. Gdy wybuchło Powstanie Wielkopolskie przystąpił do niego biorąc czynny udział w walkach o wolność odradzającej się Ojczyzny. Wyzwalał kolejno wsie w okolicach Strzelna czy Mogilna.

Możemy z dużym prawdopodobieństwem podać, że jak większość ochotników z tego rejonu, przystąpił do zgrupowania ppor. Cymsa, do którego przyłączyły się kolejne oddziały powstańców. 3 stycznia Grupa ppor. Cymsa wkroczyła do Strzelna, a 5 stycznia rozpoczęła natarcie na Inowrocław. Po zdobyciu

Syn Józefa – Tadeusz Sawicki – w ostatnim rzędzie trzeci z prawej (oznaczony kropką) na zbiorowym zdjęciu klasy V b z 1938 r. w szkole w Lasku (dziś SP 4), z kierownikiem Bolesławem Romanowskim

koszar, z oddziałów szybko zorganizowano 1. Pułk Grenadierów Kujawskich pod tym samym dowódcą. Następnie 7 lutego 1919 r. pułk ten przemianowano na 5. Pułk Strzelców Wielkopolskich. W styczniu 1920 r., w ramach scalenia z Wojskiem Polskim, 5. Pułk SW otrzymał nazwę 59. Pułk Piechoty Wielkopolskiej, który walczył także w wojnie polsko-bolszewickiej na wschodzie.

Zdjęcie Józefa w mundurze z bratem Tadeuszem, wykonane w latach 20. świadczy, że był w wojsku. Jeśli na kołnierzu jego munduru jest monogram „5”, to nasze przypuszczenia są prawdą. Niestety jednoznacznie nie można tego stwierdzić.

Józef Sawicki (z lewej) w stopniu starszego szeregowego w mundurze Wojska Polskiego z bratem Tadeuszem (zdjęcie z lat 20.). Niestety, nieczytelny jest monogram pułku (na kołnierzu munduru), prawdopodobnie 5. Pułk Strzelców Wielkopolskich

Andrzej Sawicki (1874-1953) – ojciec Józefa

W 1926 r., w wieku 27 lat, Józef Sawicki zawarł związek małżeński z Joanną Fąferek ur. 12.05.1905 r. w miejscowości Krosin, zm. 28.06.1993 r. w Luboniu. Była córką Ignacego i Agnieszki z d. Janc. Po ślubie zamieszkali u rodziców żony w Krosinie koło Połajewa. W tym samym roku urodził się syn Tadeusz (ur. 15.04.1926 r., zm. 21.04.2005 r.). Ożenił się z Marią Dźwig (ur. 1930 r.). Z ich związku urodziły się dwie córki: Aleksandra (1950 r) po mężu Gralak (Jerzy), których dzieci to: Jolanta (Walkowiak ur. 1974 r.), Magdalena (ur. i zm. 1976 r.) i Anna (Romanowska ur. 1982 r.). Drugą córką jest Anna (ur. 1953 r.), po mężu Baraniak (Piotr). Mają córkę Katarzynę (ur. 1982 r.). Obie panie Aleksandra Gralak oraz Anna Sawicka-Baraniak to nauczycielki,

m.in. SP 4. Dwa lata po Tadeuszu urodził się Edmund (ur. 7.06.1928 r., zm. 30.05.1994 r.). Ożenił się z Higiną z d. Potocką (ur. 1929 r., zm. 1985 r.). Ich syn Roman (ur. 1957 r.), poślubił Danutę Wacek (ur. 1964 r.), mają córkę Paulinę (ur. 1987 r.), która współpracuje z „Wieściami Lubońskimi”.

Na przełomie lat 30. Józef Sawicki wraz z rodziną przeprowadził się do Lubonia – Lasku. Najpierw wynajmował mieszkanie u państwa Roszaków przy ul. Sobieskiego, później u państwa Chwiałkowskich przy ul. Armii Poznań (dawniej Dzierżyńskiego). W Luboniu urodziły się jeszcze dwie córki – Bolesława (ur. 7.04.1935 r.), po mężu Roztropińska (Jan), dzieci to: Grażyna po mężu Makowiak (Roman) ur. 1956 r., mają 2 synów – Krzysztofa i Tomasza), Leszek (ur. 1959 r., żona Alicja, mają 2 córki – Monikę i Natalię). Czwartym dzieckiem Józefa i Joanny Sawickich była Danuta (ur. 26.04.1939 r.,

Bolesława Sawicka z d. Walkowska (1875-1946) – matka Józefa Sawickiego

Żona Józefa – Joanna z domu Faferek (1905-1993)

zm. 29.04.2005 r.), po mężu Andrzejewska (Hieronim), dzieci: Bogdan (ur. 1960 r., żona Urszula z d. Jędro, potomstwo – Łukasz i Joanna), Hieronim (ur. i zm. 1961 r.), Tadeusz (ur. 1962 r.) i Piotr (ur. 1971 r., żona Agnieszka z d. Wita, mają córkę Patrycję).

Józef Sawicki pracował w Zakładach

Metalowych Hipolita Cegielskiego w Poznaniu jako kowal i ślusarz. Nieszczęśliwy wypadek w pracy w połowie 1939 r. (wybuch kotła) sprawił, że stracił kciuk prawej dłoni i doznał dość poważnego urazu głowy. Leczył się w szpitalu w Poznaniu, potem w Owińskach. Tutaj zastała go II wojna światowa. W październiku 1939 r. wraz z pacjentami i personelem medycznym został zamordowany przez Sonderkommando Herberta Langego. Spoczął w zbiorowej mogile w lesie obornickim. Przeżył tylko 40 lat. Jego symboliczny grób znajduje się na mogile syna Tadeusza na cmentarzu w Wirach.

Akcję mordowania ok. 1 000 polskich pacjentów szpitala psychiatrycznego z Owińsk rozpoczęto w połowie października 1939 r. i trwała do końca listopada. Jak czytamy w Postanowieniu Prokuratury IPN Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciw Narodowi Polskiemu wydanym w kwietniu 2016 r. osoby przeznaczone na stracenie ubierano w ich własne najgorsze ubrania. Pierwsze grupy wywożono ciężarówkami do Fortu VII w Poznaniu, gdzie wprost z samochodów zapędzano do bunkra, wrota uszczelniano gliną i gazem z butli uśmiercano. Zwłoki zakopywano w kompleksie leśnym, tzw. lasach

roznowskich koło Obornik. W późniejszym okresie uproszczono ostatnią drogę pacjentów i od razu wywożono ich do lasu. Przeladowywano ich do specjalnego samochodu przeznaczonego do gazowania ludzi i po uśmierceniu zakopywano w licznych, masowych mogiłach. Wobec kłębki na froncie wschodnim, w celu ukrycia miejsc zbrodni, na początku 1944 r. wygrzebywano zwłoki, palono na prowizorycznych stosach, a prochy rozrzucano po lesie. Cała dokumentacja, w tym lista wywożonych, zaginęła podczas wojny.

Żona Józefa Sawickiego – Joanna – była podopieczną ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 470201, leg. 8156).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 i informacji wnuczki – Aleksandry Gralak (córki Tadeusza); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 254; „WL” 12-2016, str. 38.

Aleksandra Gralak i Piotr P. Ruszkowski

SEICHTER KAROL KS.

(1851-1927)

Proboszcz w Wirach, dziekan bukowski
Ur. 16.10.1851 r. w Poznaniu, syn urzędnika magistrackiego (rendanta) i Karoliny z Zaczyńskich. Choć był pochodzenia niemieckiego, czuł się Polakiem, na co wpłynęło zarówno wychowanie domowe (matka była Polką), jak i otoczenie polskie. W 1872 zdał maturę w Gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu, po czym studiował teologię w seminariach poznańskim i gnieźnieńskim. Po zamknięciu 11.05.1875 r. seminarium w Gnieźnie został skierowany wraz z pięciu innymi klerykami dla dokończenia nauk na Uniwersytet w Innsbrucku (Austria). Tam po zaliczeniu 6

ks. Karol Seichter – proboszcz i budowniczy kościoła w Wirach

semestrów został wyświęcony na kapłana 29.06.1875 r. Trwał już kulturkampf i ks. Seichert nie mógł podjąć legalnej pracy w parafii, został więc przydzielony do tajnego Związku Księża Misjonarzy. Nie znamy bliżej przebiegu jego pracy w tym okresie. Zapewne tajny delegat apostołski (ks. J. Koźmian) posłał go do parafii Oborniki-Kiszewo, gdyż tam ks. Seichter zatrudnił się oficjalnie jako kapelan domowy u ziemianina Swinarskiego w Gołaszynie. W 1877 r. został aresztowany i osadzony w więzieniu w Rogoźnie, oskarżony o odprawienie czterech mszy św. czytanych. Sąd tamtejszy uniewinnił go, gdyż celebrował w kaplicy prywatnej. Prokurator wniósł apelację, landrat obornicki zaś nakazał 17.07.1877 r. ks. Seichterowi opuszczenie Wielkiego Księstwa Poznańskiego w ciągu trzech dni, czego ks. Seichter nie wykonał, ukrywając się. Sąd poznański 10.01.1878 r. utrzymał wyrok uniewinniający. Ksiądz Seichert nadal pracował w nieobsadzonej

parafii obornickiej, od ok. 1880 r. osiedlając się w Bąblinie nad Wartą. Podczas swego tam pobytu miał w 1886 r. dwie sprawy sądowe. W pierwszej oskarżono go o nadużycie ambony, gdyż w kazaniu potępił nauczyciela Niemca, który uczył w szkole obornickiej dzieci polskie religii po niemiecku.

Wezwał rodziców, aby zabroniły dzieciom odpowiadać po niemiecku. W tej sprawie został uniewinniony, gdyż rodzice mieli wtedy prawo wyboru języka dla uczenia dzieci religii. W drugiej skazano go na 20 marek grzywny, z zamianą na dwa dni więzienia za „nieprawne” czynności kapłańskie, tj. odprawianie nabożeństw i głoszenie kazań. Po ustaniu kulturkampfu od 1887 r. skierowany był przez władze kościelne na wikariat w parafii św. Marcina w Poznaniu, skąd 14.06.1890 r. przeniesiono go jako administratora parafii w Trzcielcu (dekanat zbąszyński). 23.03.1891 r. otrzymał probostwo w Mieszkowie (dekanat nowomiejski), 14.06.1893 r. zaś probostwo w Wirach (dekanat bukowski), gdzie pracował do śmierci. Od 1902 r. był też notariuszem dekanalnym, a od 1905 r. prodziekanem i w latach 1906-1925 dziekanem dekanatu bukowskiego (po ks. J. Fligiernskim). Od 1902 r. piastował tytuł honorowego radcy duchownego.

Podczas pracy w Wirach obok zajęć parafialnych i dziekańskich prowadził działalność społeczną. W 1894 r. założył tam Kółko Rolnicze i kierował nim jako prezes; propagował stosowanie nawozów sztucznych, organizował zwiedzanie gospodarstw członków oraz wycieczki dalsze, jak w 1913 r. na Kujawy. Uczestniczył też aktywnie w sejmikach kółek powiatu poznańskiego. W 1896 r. był w Halle (diecezja Paderborn), gdzie prowadził duszpasterstwo wychodźców Polaków. W związku z bliskością Poznania udzielał się w organizacjach na terenie

Wiry, zdjęcie wykonane przed kościołem 2.03.1904 r. Ks. Karol Seichter siedzi w środku (oznaczony numerem 4!) poza tym w pierwszym rzędzie członkowie dozoru kościelnego: Jan Anioła (1!), Antoni Gensler (?), Szczepan Pawlicki (3?), Józef Thomas (5!), Michał Hossa (6!), Maciej Mączyński (7!). W 2 i 3 rzędzie stoją przedstawiciele reprezentacji parafialnej: Jan Mager – przewodniczący (20), Florencjusz Iczakowski (15), Michał Płotkowiak (11), Marcin Stachowiak (14), Andrzej Remlein (18), Jakub Chudziński (19), Marcin Cegłowski (22) nierozpoznani nadal to: Tomasz Chwirot, Józef Polaczyński, Michał Serkowiak, Wawrzyn Kaczmarek, Jan Dobieżyński, Paweł Rybarczyk, Jakub Rausch, Wojciech Patz, Antoni Kubala, Michał Ratajczak, Walenty Wojtyniak (wg wpisu do albumu kościoła wirowskiego, przekazanego parafii w 1999 r. przez Jerzego Czartoryskiego)

miasta. Należał od 1899 r. do Towarzystwa Antyhazardowego w Poznaniu i zasiadał w komitecie wiecu, jaki odbył 16.06.1901 r. w Bazarze poznańskim przeciwko szerzącemu się pijaństwu i hazardowi karcianemu. W 1905 r. wstąpił do „Straży”, będąc m.in. na jej zebraniu dla powiatu poznańskiego 8.10.1905 r. w Stęszewie. Aktywny był podczas strajku szkolnego, w listopadzie 1906 r. przemawiając w obronie polskiej nauki religii podczas wiecu tzw. bamberskiego na Dębcu w Poznaniu. W 1907 r. zwołał wiec w Wirach w sprawach szkolnych, wygłaszając dłuższe przemówienie; podjęto wtedy rezolucję o wysłaniu protestu do ministerstwa wobec wstrzymania przez rejencję dotacji dla gminy szkolnej w związku z trwającym w Wirach

strajkiem szkolnym. Był czynnym członkiem polskiego Komitetu Wyborczego na powiat zachodni poznański, biorąc udział w lokalnych akcjach wyborczych i wiecach protestacyjnych. Znajdował się w komitecie walnego wiecu 4.05.1908 r. w Poznaniu, zorganizowanego w proteście przeciwko antypolskim ustawom wyjątkowym. Podczas zebrania wyborczego w Komornikach 27.06.1909 r. wybrano go na następną 4-letnią kadencję do Komitetu Wyborczego. Działal w Komitecie Towarzystw Czytelni Ludowych na powiat poznański, był też od 4.03.1889 r. członkiem Wydziału Historyczno-Literackiego Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Był też członkiem nadzwyczajnym Kasy Bratniej Pomocy w Berlinie i Charlottenburgu,

Grób ks. Karola Seichtera na cmentarzu w Wirach fot. Piotr P. Ruszkowski

wspierającej akademików Polaków w Rzeszy Niemieckiej.

Mimo gorliwości społecznikowskiej miał chyba usposobienie konfliktowe, o czym świadczyły toczone przezeń spory z różnymi osobami i zażalenia części parafian do władz kościelnych, a także animozje z kolejnymi wikariuszami. W 1910 r. napisano z Wirów do poznańskiego „Postępu”, iż w kwietniu t.r. wzywał z ambony, aby nie głosować w wyborach na kandydatów na posłów z obozu mieszczańskiego, na robotników (Sosińskiego i Nowickiego), przy czym jego dosadne słowa uznano za obraźliwe. W następnym roku żalono się redakcji „Postępu” na apodyktyczne traktowanie parafian przez ks. Seichtera. Ich delegacja (11 osób) była 22.05.1918 r. u arcybiskupa ze skargą na niewłaściwy stosunek ks. Seichtera do parafian i wikarego. Podobne incydenty miały miejsce w całym okresie jego pobytu w Wirach. Racje leżały gdzieś pośrodku – wyemancypowany lud podpoznański był niepokorny, proboszcz zaś nieustępliwy, jak np. w sprawie umiejscowienia nowego cmentarza w Wirach. Ze zmiennym skutkiem nakłaniał tamtejsze Towarzystwo Przemysłowe (był jego patronem) [patrz zdjęcie biogram – Wojciechowski Kazimierz – przyp. red.], by obradowało w salce parafialnej, tymczasem młodzi

„przemysłowcy” prezentowali swoje amatorskie teatrzyki w karczmie. Był poza tym patronem Katolickiego Towarzystwa Robotników Polskich w Wirach, liczącego 105 członków w 1913 r. Przez władze pruskie określany był jako niepewny politycznie czy wręcz polski agitator, pod którego kierunkiem obradowały w Domu Katolickim w Wirach polskie stowarzyszenia (dom ten ks. Seichter zbudował w 1906 r.). Podczas I wojny światowej wykazywał ofiarność na rzecz dotkniętej głodem ludności Królestwa, przekazując w 1916 r. na ten cel 1 000 marek, zbierał też w 1917 r. składki na bezdomnych – ofiary wojny. Od 1917 r. należał do Związku Towarzystw Dobroczyńności „Caritas” w Poznaniu, jak też do wcześniejszego Związku z lat 1907-1910. W latach II Rzeczypospolitej był członkiem sejmiku powiatowego. W parafii pracował do końca, nie odchodząc na emeryturę. W nekrologu podnoszono jego energię i żywotność umysłu, pogodę ducha i pobożność. Pozostawił w Wirach zbudowany w 1900 r. kościół i wzbogacił parafię o trzy kaplice – kościółki w Żabikowie, Puszczykowie i na Dębcu, położone wtedy w obrębie parafii.

Zmarł 11.02.1927 r., pochowany został na cmentarzu w Wirach.

Na podstawie: „Księża społecznicy w Wielkopolsce 1894-1919” Słownik biograficzny Tom III (P-S), pod redakcją ks. Leszka Wilczyńskiego i Hieronima Szatkowskiego, Gniezno 2008, Prymasowskie Wydawnictwo Gaudentinum; „Luboń i okolice – dzieje osadnictwa i dziewięciu parafii” Stanisław Malepszak, Luboń 2005, „Forum Lubońskie”; „200 lat oświaty w Luboniu”, Stanisław Malepszak Piotr. P. Ruszkowski, Luboń 2008, „Forum Lubońskie”; „Nasze Wiry” Michał Gryczyński, KŚW 2000.

Leszek Wilczyński

SERBA WAWRZYN

(1900-1968)

Wawrzyn Serba

Ur. 9.08.1900 r. w Dziecmierowie koło Kórniku, gdzie jego ojciec – Walenty – po powrocie z Ameryki (emigracja „za chlebem”) ok. 1880 r. kupił sześć mórg ziemi i wybudował do dziś zamieszkały dom zwany „Na Górcę”. Matka

Starszy brat Wawrzyna – Antoni – kolejarz, żołnierz błękitnej armii gen. Józefa Hallera

Agneszka z d. Kędziora Mieli 9. dzieci, z których najmłodszym był Wawrzyn. Pozostałe rodzeństwo to: Józefa Fornalczyk (1884-1915), Stanisława Głuszak (1885-1966), Franciszka

Pernak (?-1916), Maria Fornalczyk, Karol (1890-1927), Józef (1892-1968), Antoni (1894-1985), Aleksander (?-1919).

Po szkole powszechnej uczył się zawodu kowala.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik 27 grudnia 1918 r., brał udział w walkach w Poznaniu, później na froncie północnym. Także walczył w wojnie polsko-bolszewickiej 1920 r. m.in. pod Bobrujskiem. Ze wspomnień rodzinnych zapamiętano, że tam w 1920 r. spotkał się ze starszym bratem Józefem. Z kolei brat Antoni walczył w Armii Hallera (jego życiorys został opisany w „Więściach Lubońskich” oraz w „Roczniku Historycznym Lubonia”).

Od 1927 roku do 1958 pracował jako brygadzysta w ZNTK (Zakładach Naprawczych Taboru Kolejowego) w Poznaniu (także podczas okupacji hitlerowskiej). Po wypadku przy pracy przeszedł na rentę inwalidzką

Ożenił się w 1927 r. ze Stanisławą z domu Szymańska (ur. 1905 r., zm. 1.03.1980 r.). Mieli córkę Aleksandrę, po mężu Machnicka (ur. 2.02.1931 r., zm. 2009 r.).

Mieszkał w Poznaniu na Wildzie ul. Kosińskiego 10/42, w Luboniu, przy ul. Rivoliego.

Zginął w wypadku drogowym 12.11.1968 r., pochowany w Żabikowie.

Należał do Związku Powstańców Wielkopolskich Koło Wilda (od 1.03.1947 r. nr dyplomu weryfikacyjnego 1735.

Grób w Żabikowie, w którym spoczywają m.in. Wawrzyn i Stanisława Serbowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Na podstawie informacji zięcia Stanisława Machnickiego; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 254; „Wieści Lubońskie” 08-2010, str. 30; „Rocznik Historyczny Lubonia”, red. Piotr P. Ruszkowski, t. 1, str. 178; „Powstańcy Wielkopolscy” Biogramy uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, red. Bogusław Polak, t. VIII str. 180.

Piotr P. Ruszkowski

SIATKA STEFAN

(1878-?)

Ur. 29.08.1878 r. w miejscowości Kębłowo, robotnik.

Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim jako szeregowiec.

Mieszkał w Lasku przy ul. Polnej 21.

Należał od 5.02.1936 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Wiry (nr 12055).

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 254; „Udział mieszkańców Gminy Komorniki w Powstaniu Wielkopolskim” Przemysław Mieloch, Komorniki 2009, str. 66.

Robert Wrzeziński

SIEBERT JÓZEF

(1893-?)

Ur. 14.05.1893 r. w Fabianowie.

Był powstańcem wielkopolskim.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Okrzei 7. Zmarł po II Wojnie Światowej.

Należał do powojennego Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 8210).

Na podstawie akt ZPW 1918-1919, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 254.

Robert Wrzeziński

SIEJEK FRANCISZEK

(1895-?)

Ur. 25.03.1895 r. w Łęczycy. Z zawodu był młynarzem.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 17.01.1919 r. Służył w oddziale powstańczym por. Andrzeja Kopy w stopniu szeregowca.

Mieszkał w Fabianowie, przy ul. Kościuszki 10.

Należał od 1.11.1937 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 22682), później był członkiem przedwojennego Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo, skreślony 22.01.1939 r. W powojennych aktach związków kombatanckich na terenie Lubonia nie występuje.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo, przedwojennego ZPW 1918-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 254.

Robert Wrzeziński

SIERŻANT JÓZEF

(1898-1974)

Handlowiec, ppor. WP.

Urodził się 14 marca 1898 roku w Junikowie. Ojciec Jan był chałupnikiem, matka Marianna z domu Bakoś. Mieli

Józef Sierżant w mundurze powstańczym z charakterystyczną koniczynką na czapce, w stopniu kaprała 1. Pułku Strzelców Wielkopolskich (później 55. Poznański Pułk Piechoty)

ośmioro dzieci, Józef był piątym z kolei, starsze rodzeństwo to: Andrzej (ur. 1883 r.), Jadwiga (ur. 1886 r.) zamężna Wieczorek, Magdalena (ur. 1889 r.) zamężna Stachowiak, Antoni (ur. 1892 r.), młodsze: Marianna (ur. 1905 r., zmarła w dzieciństwie), Franciszek (ur. 1908 r.), Michalina (ur. 1921 r.) zamężna Plewczyńska. Wszyscy urodzili się w Rudnicze na Junikowie u zbiegu ulic Wołowskiej i Legnickiej (dziś dom nie istnieje).

Józef szkołę powszechną, do której uczęszczał w latach 1904-1912, ukończył w Junikowie. W okresie od 1912 do 1916 roku pracował w cegielni Rudnicze i przy

kopaniu okopów w Poznańskim oraz przy budowie toru kolejowego na Łotwie.

Mając 18 lat, został zmobilizowany do armii pruskiej, walczył w I wojnie światowej od 14.11.1916 r. do 10.11.1918 r. na froncie zachodnim we Francji. Podczas odwrotu wojsk niemieckich, w październiku 1918 r. zachorował i trafił do szpitala w Szczecinie, skąd został skierowany do Biedruska, gdzie tworzyła się nowa formacja mająca wyjechać na front.

Nie chciał dalej walczyć w armii niemieckiej i z Biedruska zdezerterował, wówczas najprawdopodobniej zamieszkał w Lasku. Namówiony przez starszych braci, z których przynajmniej jeden był powstańcem wielkopolskim, zgłosił się do Rady Żołniersko-Robotniczej w Poznaniu. Za jej pośrednictwem wstąpił do Służby Straży i Bezpieczeństwa (SSiB) i natychmiast podjął służbę przy rozbrajaniu transportów żołnierzy niemieckich wracających z frontu zachodniego. Od 14.11.1918 r. był w 1. Kompanii Straży i Służby Bezpieczeństwa dowodzonej przez sierż. Grabianowskiego, w szeregach której pełnił służbę wartowniczą w różnych częściach Poznania. Między

Portret żołnierski bez czapki Józefa Sierżanta kaprała 1. Pułku Strzelców Wielkopolskich z charakterystyczną „1” na kołnierzu munduru

innymi 5 grudnia pełnił służbę na ulicy Polnej, gdzie został aresztowany przez Grenschutz Ost (straż graniczna wschód – powstała w latach 1918-1919, paramilitarna formacja ochotników niemieckich, działająca na wschodnich rubieżach Republiki Weimarskiej razem z Freikorpssem

Kapral Józef Sierżant (siedzi 1. z lewej) w Wojsku Polskim 55. Pułku Piechoty, prawdopodobnie tuż po wojnie polsko-bolszewickiej. Na prawej kieszeni widoczna odznaka „Orlęta” za Lwów, nad nią prawdopodobnie baretka Krzyża Walecznych, nad lewą kieszenią charakterystyczna odznaka Wojsk Wielkopolskich. Z opisu zdjęcia rozpoznani ponadto: Śliwiński (stoi 1. z lewej), Chwirot (2. z lewej), Bakoś (2. z prawej - kuzyn), Radlicki (siedzi z prawej)

oraz Selbstschutzem). Przebywał w więzieniu przy ulicy Młyńskiej do 15.12.1918 r. Powrócił do 1. Kompanii SSiB. Odnotował w życiorysie, że brał czynny udział w działaniach powstańczych od chwili wybuchu 27 grudnia 1918 roku. Zapisał, że uczestniczył w zajęciu Dworca Głównego, wymianie ognia koło Prezydium Policji, zdobyciu Fortu Grolman, zajęciu koszar byłych szóstaków (6. Pułku Grenadierów im. grafa Kleista von Nollendorfa) przy ul. Szyling, potem lotniska na Ławicy.

Po zakończeniu walk w Poznaniu został wcielony 10.02.1919 r. do 8. kompanii tworzącego się w Biedrusku 1. Pułku Strzelców Wielkopolskich, czyli późniejszego 55. Poznańskiego Pułku Piechoty.

Z Biedruska wyjechał na odsiecz Lwowa i Stryja. Dalej pisze o walkach na froncie niemieckim w okolicach Bojanowa i Ponieca pod dowództwem

kpt. Kosakowskiego i gen. Daniela Kornarzewskiego.

Wprawdzie w swoim życiorysie nie podaje wprost, że brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej, jednak świadczą o tym m.in. odznaczenia. Został też wyróżniony przez gen. Bułak-Bałachowicza z Białoruskiej Armii Ochotniczej Sprzymierzonej z Polską, która razem z nami walczyła w wojnie polsko-bolszewickiej. Pełnił służbę w 55. Poznańskim Pułku Piechoty aż do bezterminowego urlopowania, które nastąpiło 14.07.1921 r. Wyszedł w stopniu plutonowego.

Józef Sierżant otrzymał też zachowany Dyplom Zarządu Głównego Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 (nr 9783), stwierdzający, że na podstawie orzeczenia Komisji Weryfikacyjnej został uznany jako weteran Powstania Wielkopolskiego i wciągnięty do kartoteki Archiwum Towarzystwa

Józef Sierżant w mundurze Ogólnego Związku Podoficerów Rezerwy koło Żabikowo (na zdjęciu oznaczony 9). Na klapie munduru odznaka OZPR, poniżej Krzyż Walczących, na pasku raportówki – odznaka Orłąt Lwowskich, powyżej Związku Strzeleckiego.

Rodzina Sierżantów: Marianna z d. Siebert z mężem Józefem, nad nimi synowie Jerzy i Marian

dla Badań nad Historią Powstania Wielkopolskiego pod nr 17376. Jest też zaświadczenie (nr 276/14046/38) Referatu Historycznego Dowództwa Okręgu Korpusu VII w Poznaniu o jego udziale w powstaniu (potwierdzone w Centralnym Archiwum Wojskowym, że był zweryfikowany przed 1939 r.).

Ożenił się 24 września 1921 roku z lubonianką Marianną z d. Siebert (ur. 1900 r. zm. 1965 r.). Mieli dwóch synów: Mariana (ur. 1922 r., zm. w latach 90.) ożenił się z lubonianką Heleną z d. Zgoła i Jerzego (ur. 1927 r., zm. 2002 r.) w wieku 18 lat zesłany przez NKWD na Sybir, powrócił w 1948 r., ożenił się z Danielą (ur. 1927 r.). Od 1922 roku, aż do wybuchu II wojny światowej, Józef zajmował się kupiectwem – prowadził kiosk spożywczy w Fabianowie (dziś nie istnieje).

Należał przed wojną do Związku Podoficerów Rezerwy – Koła w Żabikowie.

Podczas okupacji hitlerowskiej czyścił konie w szpitalu konnym. Po wojnie pracował w warsztatach ślusarskich i w szpitalu im. Pawłowa (obecnie Przemieniania Pańskiego) w Poznaniu jako dźwigowy. Został wdowcem 25 marca 1965 roku. Przeszedł 1 lipca 1965 r. na rentę inwalidzką. Po wojnie zamieszkał

Dyplom Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 dla Józefa Sierżanta

przy ulicy Głogowskiej 362 w Poznaniu w bezpośrednim sąsiedztwie siedziby i mieszkania ówczesnego komisarza obwodowego także na teren Żabikowa.

W pamiątkach rodziny zachował się nadany we Lwowie 19.03.1919 r. dyplom Odznaki Honorowej „Orlęta” (nr L. 42989) – przyznanej towarzysowi broni kapralowi Józefowi Sierżantowi za dzielność i wierną służbę ojczyźnie ku pamięci przebytych bojów w obronie Lwowa i kresów wschodnich w r. 1918-1919.

Józef Sierżant w mundurze armii pruskiej

Zmarł w styczniu 1974 r., spoczywa wraz z żoną i starszym synem na cmentarzu w Żabikowie.

Był członkiem Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 – Koło Poznań-Junikowo (L.d. 155/48 sekr. Poznań) – zaświadczenie tymczasowe (nr 8069) podpisane przez prezesa Zarządu Głównego Kazimierza Lisieckiego z 25.08.1948 r. Należał później do Związku Bojowników o Wolność i Demokrację (ZBOWiD).

Zachowała się legitymacja nr 154, w której stwierdzono, że kapral Józef Sierżant z 55. Poznańskiego Pułku Piechoty jest uprawniony do noszenia Krzyża Walecznych z okuciem nadanego mu rozkazem nr 83 Dowództwa 14. Dyw. P. Wlkp. dnia 7.12.1920 r., podpisana przez gen. Daniela Konarzewskiego. Posiadał także Medal Pamiątkowy za Wojnę 1918-1921. Ponadto miał nadany 16.11.1931 r. przez Kapitułę w Warszawie Krzyż Waleczności byłej Ochotniczej Sprzymierzonej Armii generała Stanisława Bułak-Bałachowicza. Komitet Honorowy Obchodu

Grób rodziny Sierżantów na cmentarzu w Żabikowie, w którym spoczywają także Józef – Powstańiec z żoną Marianną
fot. www.lubon.pro-gis.pl

50 Rocznicy Powstania Wielkopolskiego 1918-1919 przekazał mu 27 grudnia 1968 r. dyplom uznania. Rada Państwa przyznała Józefowi Sierżantowi Wielkopolski Krzyż Powstańczy (28.10.1968 r.) oraz 31.01.1972 r. za udział w Powstaniu Wielkopolskim mianowała na stopień podporucznika.

Na podstawie informacji i dokumentów udostępnionych przez rodzinę. Publikacji „Wieści Lubońskie” 12-2013, str. 35.

Robert Wrzesiński i Piotr P. Ruszkowski

SILCH WŁODZIMIERZ (1901-?)

Ur. 16.04.1901 r. w Próchniku.

Wziął udział w Powstaniu Wielkopolskim. Uczestniczył również w obronie Lwowa w walkach z Ukraińcami. Miał stopień porucznika. Z zawodu był handlowcem.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Piłsudskiego 2.

Należał od 24.11.1933 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Obrońców Lwowa.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 255.

Robert Wrzesiński

SKIBIŃSKI WOJCIECH (1894-1980)

Wojciech Skibiński

Ślusarz, Powstańiec Wielkopolski 1918 r., walczył o Lwów i w wojnie polsko-bolszewickiej, podczas II wojny członek Narodowej Organizacji Bojowej (NOB) skazany na 8 lat więzień i obozów koncentracyjnych

Urodził się 19.03.1894 r. w miejscowości Słupowo powiat Szubin. Jego ojcem był Franciszek, a matką Rozalia z d. Skibińska. 12.04.1901 r., po skończeniu

Wojciech Skibiński w mundurze Wojska Polskiego z pierwszą żoną - Klarą

7 lat, rozpoczął naukę w szkole podstawowej, gdzie uczęszczał do 31.03.1908 r. Brał udział w strajku szkolnym, który trwał trzy tygodnie. Kiedy ukończył 16 lat, rozpoczął naukę zawodu ślusarza w Kcyni. W 1913 r. jako 19-latek wyjechał do Westfalii (Niemcy), gdzie pracował w firmie „Phonice” w Duisburgu. 14 dni po rozpoczęciu I wojny światowej, w sierpniu 1914 r., wcielono go do piechoty armii pruskiej. W 1916 r. został przeniesiony do wojsk kolejowych, w których służył do 1918 r. Po opuszczeniu wojska niemieckiego wrócił do rodziców do Torunia.

– Dowiedziawszy się o powstaniu (wielkopolskim – przyp. red.) wyjechałem z Torunia do Nakła i pieszo szedłem do Słupowa do wujka – wspominał w życiorysie Wojciech Skibiński.

15.01.1919 r. wstąpił ochotniczo do Kompanii Gołanieckiej. Od 28.01.1919 r. do 9.06.1919 r. walczył pod dowództwem ppor. Sobaski. Brał udział w walkach pod: Pruchnowem, Smogulcem, Smogulecką Wsią, Muczkowem, Gromadnem Wlkp., Margoninem, gdzie 20.02.1919 r. został ranny w głowę. Przewieziony do szpitala garnizonowego w Kościanie, przebywał w nim do 19.03.1919 r. Następnie wrócił do swojej kompanii do Szubina. Został przydzielony do uformowanego w tym miesiącu 4. Pułku Strzelców Wielkopolskich (późniejszego 58. Pułku Piechoty Wielkopolskiej). 9.06.1919 r. przeniesiony do 1. Baonu Kolejowego w Poznaniu, do 3. Pułku Kolejowego. Od 24.02.1920 r. do 19.05.1920 r. przebywał na froncie ukraińskim, gdzie walczył o Lwów. Od 9.08.1920 r. do 18.12.1920 r. na froncie białoruskim uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Z wojska został zwolniony w grudniu 1920 r.

Ożenił się w 1920 r. z Klarą Łeppek. Mieli pięcioro dzieci: Marię (ur. 1921 r., zm. 2007 r.), Wandę (ur. 1925 r., zm. 1995 r.), Urszulę (ur. 1927 r.), Czesławę

Zaświadczenie z 27.02.1939 r. o czynnym udziale Wojciecha Skibińskiego w walkach o niepodległość Państwa Polskiego

Wojciech Skibiński (3. z prawej) na zdjęciu z lat 30. XX wieku ze sztandarami weteranów Powstania Wielkopolskiego w Żabikowie („WL” 12-1998 s. 15)

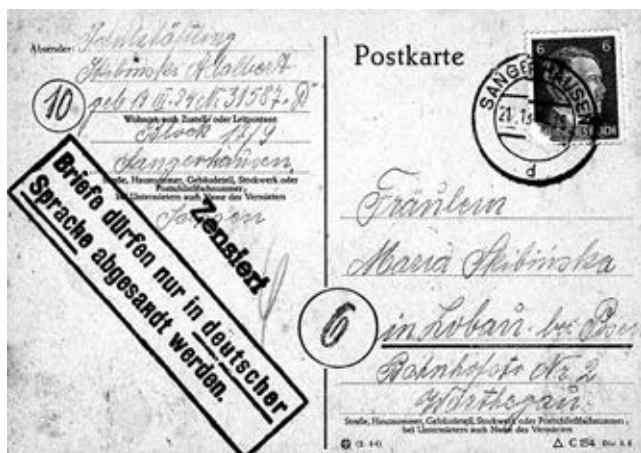
(ur. 1929 r., zm. 1993 r.) i Stefanię (ur. 1931 r.). W 1931 r. żona zmarła.

– W styczniu 1921 r. rozpocząłem pracę w firmie „Bracia Lesser” w Poznaniu. Przeniesiony na oddział III HCP Poznań pracowałem do 1924 r. Potem rozpocząłem pracę w firmie „Standard-Nobel” Poznań-Główna, gdzie byłem od 1924 do 1937 r. W 1938 r. zostałem przyjęty do firmy Dr Roman May w Luboniu i pracowałem do wybuchu II wojny światowej – pisał w swoim życiorysie Wojciech Skibiński.

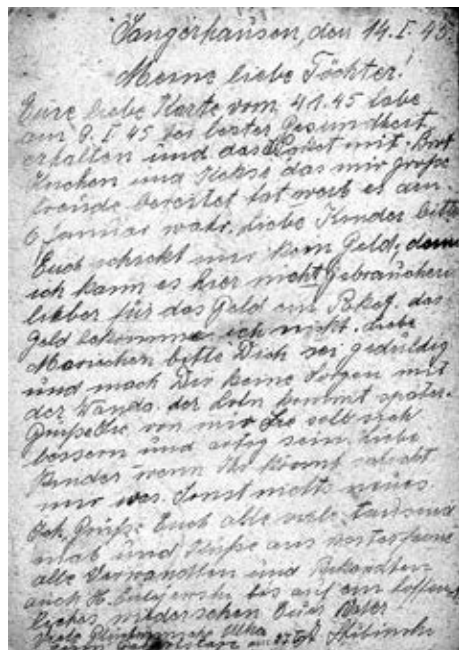
Od 19.10.1923 r. do 21.11.1923 r. przebywał na ćwiczeniach wojskowych. Do Lubonia na ul. Sobieskiego przywędrował ze Starołęki. Później w 1934 r. mieszkał na ul. Powstańców Wlkp. 19 (dawniej ul. Kolejowa), w budynku byłej Wyższej Szkoły Rolniczej im. Haliny.

Podczas II wojny światowej został przydzielony do firmy Goevina

z Berlina. Później skierowany do czyszczenia magazynów w firmie Maya, następnie Dworca Głównego i Ubezpieczalni (po wojnie siedziba PZU w Poznaniu). W czasie wojny podjął działalność konspiracyjną w Stronnictwie Narodowym. Z biogramu zamieszczonego na str. 741 w „Encyklopedii Konspiracji Wielkopolskiej 1939-1945” – pracy zbiorowej pod redakcją Mariana Woźniaka opublikowanej przez Instytut Zachodni w Poznaniu w 1998 r. wynika, iż należał do Narodowej Organizacji Bojowej. Za tę działalność został 27.02.1941 r. aresztowany przez gestapo. Działo się to podczas pracy przy czyszczeniu Dworca Głównego w Inowrocławiu. W domu, bez opieki (żona zmarła jeszcze przed wojną) pozostało pięć córek. O Wojciechu Skibińskim i innych lubonianach – Ludwiku Chudziaku, Antonim Latańowiczu, Józefie Kusiku – wspomina też

Kartka pisana przez Wojciecha Skibińskiego do rodziny w Luboniu w 1945 r. z Sangerhausen prov. Saksonia, 50 km na zachód od Halle – o treści: Panna Maria Skibińska/ Loban bei Posen Bahnhofstr 2/ „6” Warthegan/ Sangerhausen 14, stycznia 1945/ Moja kochana Córko!/ Twoją kochaną pocztówkę z 4 stycznia 45 dostałem 9 stycznia 45 wraz z paczką, mając poprawę na zdrowiu. Chleb, placek i sucharki sprawiły mi dużą radość. Kochane dzieci, proszę Was nie przysyłacie mi pieniędzy, gdyż ich tu nie mogę użyć. Lepiej zamiast pieniędzy przysyłacie paczkę. Pieniądzy nie otrzymam. Kochana Marysiu, proszę Cię o cierpliwość i nie rób żadnych starań z Wandą. Zapłata przyjdzie później. Pozdrawiam Was, powinniście być dobrej myśli. Kochane dzieci, u mnie nic nowego. Pozdrawiam Was wszystkie i po tysiąc razy całuję. Wszystkich krewnych i znajomych, także H. Bielajewskiego (?) aż do niezawodnego spotkania./ Twój Ojciec/ A. Skibiński/ Wiele pozdrowień dla Ulki z okazji urodzin 27 stycznia/ Nadawca: Schutzhäftlinge (więźni) Skibiński Adalbert (Wojciech) urodz. 19.03.94 r, Nr 31587 D Block 17/9 „10” Sangerhausen/ [pieczęć] – Listy mogą być tylko w języku niemieckim wysłane.

Latanowicza i na 8 lat obozu karnego Józefa Kusika i Wojciecha Skibińskiego”.

Przewieziono go najpierw do siedziby gestapo w dawnym Domu Żołnierza w Poznaniu, a następnie do Fortu VII. Po trzech miesiącach znalazł się w więzieniu we Wronkach. Potem był przewożony jeszcze do: Oleśnicy, Wrocławia, Poznania i ponownie do Wronek. 15.06.1942 r. trafił

Czesław Łuczak w książce pt. „Dzień po dniu w okupowanym Poznaniu”, w której na str. 349 w wydaniu z 1989 r. czytamy: „25.04. Pierwsza Izba Karno Wyższego Sądu Krajowego skazała za przynależność do Konspiracyjnego Stronnictwa Narodowego na karę śmierci Ludwika Chudziaka i Antoniego

do znanego z ciężkich warunków obozu w Mauthausen. Po 3 miesiącach skierowano go na roboty do Winner-Neustadt. Po zbombardowaniu miasta więźniowie zostali wywiezieni do Buchenwaldu i po kilku dniach do Dory. Kiedy zbliżał się front, Wojciecha Skibińskiego przeniesiono do Ravensbrück. Z tego obozu przez kilka dni ewakuowano codziennie po 500 mężczyzn i prowadzono ich

pieszo przez 3 dni do małych lagrów. Z transportu udało się zbiec koledze Wojciecha, który dotarł szczęśliwie do domu i szybko poinformował rodzinę Skibińskiego, że ten żyje i o miejscu, w którym go ostatnio widział.

Wojciecha Skibińskiego uwolniły wojska radzieckie 3.05.1945 r. w miejscowości Parchim. Nie czekał na transport i do domu wracał pieszo. Czasami ktoś podwiózł go bryczką lub wozem. Dotarł do domu 15 maja. Po odpoczynku 2.07.1945 r. podjął pracę w Poznańskich Zakładach Nawozów Fosforowych w Luboniu, gdzie był zatrudniony jako ślusarz – brygadzysta. Należał do Rady Zakładowej, był przewodniczącym Kasy Zapomogowo-Pożyczkowej, przez dwie kadencje działał w Komisji Rewizyjnej w Okręgowym Związku Chemików. Na emeryturę przeszedł w 1959 r. Udzielał się jeszcze społecznie – należał do Komitetów Blokowych: nr 7, a następnie nr 4.

W 1946 r. ożenił się po raz drugi – z Marią z d. Nowacką (ur. 1910 r., zm. 2004 r.). Mieli czworo dzieci: Jerzego (ur. 1947 r.), Barbarę (ur. 1948 r., po mężu Ludwikowska), Wojciecha (ur. 1950 r.) i Tadeusza (ur. 1953 r.). W 1952 r. przeprowadził się do Szkoły Podstawowej nr 2, gdzie żona była woźną. Do końca życia mieszkał przy ul. Kościuszki 22.

Zmarł 6.08.1980 r. w Luboniu, został pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Od 1957 r. należał do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 210029, leg. 218162). Posiadał odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (13.11.1958 r., nr C-62659) oraz Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (3.10.1979 r., nr 3110-79-22). Podczas walk o niepodległość

Grób na cmentarzu w Żabikowie w którym spoczywa m.in. Wojciech Skibiński fot. www.lubon.pro-gis.pl

Polski miał stopień szeregowca. Kilka miesięcy przed śmiercią (19.01.1980 r.) awansowano go do stopnia podporucznika.

Na podstawie: akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; wspomnień córki Barbary Ludwikowskiej; „Wieści Lubońskie” 02-2008 str. 24; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 255; „Encyklopedia Konspiracji Wielkopolskiej 1939-1945” Instytut Zachodni Poznań 1998 str. 741 (pomyłone imię); „Rocznik Historyczny Lubonia”, red. Piotr P. Ruszkowski, t. 3, str. 46.

Robert Wrzesiński

SKÓRA JÓZEF

(1900-?)

Ur. 14.03.1900 r. w Murzynowie Leśnym, powiat Środa Wlkp.

Z zawodu był kowalem.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 27.12.1918 r. w stopniu marynarza.

Mieszkał na Świerczewie.

Należał od 27.08.1933 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-19, Koło Żabikowo (nr dypl. 2098, nr arch. 9648) przeniósł się 28.11.1937 r. do Koła H. Cegielski Poznań – Wilda.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 258.

Robert Wrzesiński

SKÓRA WAĆLAW

(1898-1980)

Waclaw Skóra

Robotnik, ochotnik z Lasku, działacz lewicowy, ppor. WP.

Ur. 26.02.1898 r. w Lasku. Jego ojcem był robotnik cegielnianny – Marcin, a matką Teresa z d. Czajka. Miał czterech braci: Władysława: (członek Komunistycznej Partii Polski, zamordowanego w obozie w Gusen), Bronisława (zakonnika werbistę), Marcelego (mieszkał na ul. Kościuszki, zwany żartobliwie kapitalistą, gdyż miał zakład

Waclaw Skóra z żoną przed domem na Świerczewie pod koniec lat 70.

elektrotechniczny), Feliksa (mieszkał w Wirach) oraz trzy siostry: Pelagię, Petronelę i Zofię (mieszkały na ul. Kościuszki). Była to szanująca się rodzina, mimo że w domu ścierały się różne poglądy polityczne.

Do lat szkolnych Waclaw Skóra mieszkał z rodzicami. W 1912 r. ukończył 4-klasową niemiecką szkołę powszechną. Wspominał, że z powodu ciężkich warunków materialnych z chwilą ukończenia szkoły dwa lata pracował u gospodarza. Później zatrudnił się jako robotnik w kaflarni w Rudniczem. 14.11.1916 r. został powołany do armii Niemieckiej do Legnicy. Po przeszkoleniu wysłany na front do Francji. Walczył m.in. pod Verdun. W marcu 1918 r. został ranny i przewieziony do szpitala w Niemczech. Po

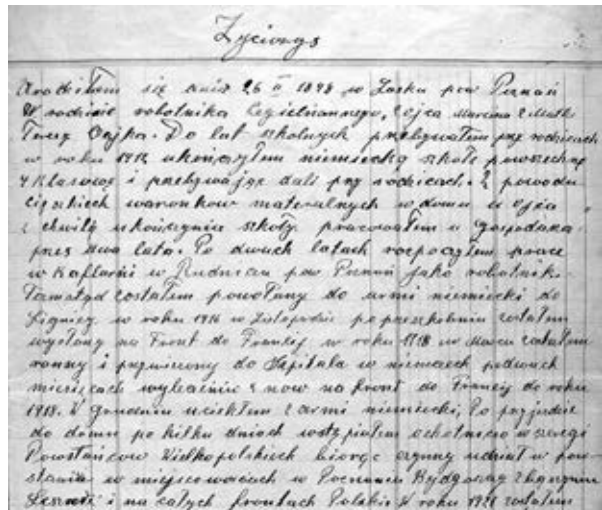
Rodzina Skórów, z prawej – stoi Waclaw, siedzi jego żona Aniela z dziećmi Marcinem i Urszulą w towarzystwie członków rodziny żony – Lutomskich – ojca i matki (z lewej) oraz braci Józefa i Stefana (w mundurze)

dwóch miesiącach leczenia powrócił na front do Francji. Był w 4. Kompanii Pułku Grenadierów im. Króla Wilhelma I (w Prusach Zachodnich pułk miał nr 2, w całej Armii Niemieckiej – nr 7). Był odważnym żołnierzem za co 19.08.1918 r. został odznaczony Krzyżem Żelaznym II klasy. W niemieckich szeregach pozostał do 18.12.1918 r., po czym uciekł. Był szeregowcem.

Po przyjeździe do domu już po kilku dniach wstąpił ochotniczo w szeregi powstańców wielkopolskich. Od 28.12.1918 r. do 10.01.1919 r. walczył z bronią w rękę w Poznaniu. Jako ochotnik został wcielony 11.01.1919 r. do 17 pap. Uczestniczył w formowaniu kompanii pod dowództwem Andrzeja Kopy. Walczył pod Zbąszczynią i Leszkiem. Po sformowaniu 10. Pułku Strzelców Wielkopolskich walczył o Bydgoszcz. Po powstaniu wziął udział w wojnie polsko-bolszewickiej i walczył pod Lwowem. W czerwcu

1919 r. otrzymał Krzyż Walecznych. W 10. Pułku Strzelców Wielkopolskich służył do 14.07.1921 r. Był starszym szeregowcem.

Bezpośrednio po wojsku miał kłopoty ze znalezieniem pracy. W końcu zatrudnił się, jeszcze w tym samym roku, jako pomoc warsztatowa w Cegielni na Świerczewie. Później od 1925 r. do wyzwolenia z okupacji hitlerowskiej w 1945 r. był głównie palaczem piecowym i kotłowym. Od 9.05.1945 r. do 20.01.1949 r. w prywatnej cegielni Aleksandra Spławy-Neymana zajmował kierownicze stanowisko – pierwszego majstra. Po upaństwowieniu cegielni na Świerczewie nadal był majstrem, a od grudnia 1950 r. został przeniesiony na takie samo stanowisko do cegielni w Junikowie. Od października 1951 r. był palaczem piecowym, pomocnikiem maszynisty, pomocą warsztatową. Od 1.10.1966 r. został zatrudniony w cegielni na Świerczewie na stanowisku portiera. Zmarł 17.12.1980 r., pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Fragment własnoręcznie pisanego życiorysu

Grób Wacława Skóry w Żabikowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

18.10.1923 r. ożenił się w Fabianowie z Anielą, z d. Lutomską. Dzieci: Edward, Urszula, Marian.

Mieszkał z żoną na Świerczewie, przy ul. Leszczyńskiej 60.

Odnaczenia: Niemiecki Żelazny Krzyż II klasy, Krzyż Walecznych, Wielkopolski Krzyż Powstańczy (24.01.1958 r., nr C-2851 –), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (18.12.1968 r., nr Ł 55565 –).

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Należał od 1926 r. do 1930 r. do Polskiej Partii Socjalistycznej. Następnie wstąpił do Związku Robotników Budowlanych. W maju 1945 r. ponownie został członkiem PPS (po zjednoczeniu z PPR (15.12.1948 r.) – PZPR). Należał do ZBoWiD-u, Koło 1 Luboń (nr 208661, leg. 302319).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, informacji wnuczki Izabeli Bajbak (córci Urszuli), publikacji „Wieści Lubońskie” 01-2009 str. 21; A. Kopa, Udział powiatu Zachodnio-poznańskiego w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919, Poznań 1928; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 258.

Robert Wrzesiński

SKROBICH ANTONI

(1899-1976)

Antoni Skrobich

Urzędnik PKP, ppor. WP.

Ur. 2.05.1899 r. w Środzie Wlkp., matka Katarzyna. Rodzeństwo: Stanisław, Józef, Zofia Domaradzka, Maria Białkowska, Kazimierz (wszyscy urodzili się w Środzie Wlkp.). Do szkoły powszechnej uczęszczał w Środzie.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik w Środzie Wlkp. 27.12.1918 r. i walczył w nim aż do jego zakończenia. Po powstaniu jako ochotnik Armii Hallera ruszył na wojnę polsko-bolszewicką z kompanią, która pośpieszyła z odsieczą „Orlątom Lwowskim” otoczonym przez Ukraińców. Wspominający opowiadania ojca syn Alfred, relacjonuje: *Ojciec po dotarciu na miejsce pod koniec marca 1919 r.*

Zdjęcie ślubne Antoniego Skrobicha z żoną Czesławą Szalamacha

(dotarł za Bobrujsk i tam pogonili naszych bolszewicy) zachorował na tyfus i przez dwa miesiące przebywał w szpitalu w Leżajsku. Ojciec wspominał po latach incydent, który głęboko mu zapadł w pamięci. Otóż pewnego dnia kąpiącego się w rzece jeńca (bolszewika) z zimną krwią zastrzelił bez powodu stojący obok kolega z oddziału (jeniec miał zaledwie 19 lat). Ojciec bardzo to przeżył. Pamiętam jak ojciec opowiadał o jednym z towarzyszy broni, którego nazywali kulasem, ponieważ po podłożeniu dynamitu pod tory kolejowe nie zdążył uciec przed eksplozją i urwało mu nogę (na szczęście przeżył). Mój ojciec często wspominał chleb, który jedli podczas wojny na wschodzie, który był nafaszerowany kiszoną kapustą, zjadali go jednak chętnie i bez grymaszenia z powodu głodu, który

często im dokuczał. Z wojny bolszewickiej powrócił do Środy, gdzie

w latach 1922-1926 pracował w PKP. W 1926 r. przeniósł się do Poznania i jako urzędnik kolejowy udzielał się w związkach zawodowych. Mieszkał w tym czasie przy ul. Spokojnej (z okien mieszkania było widać szkołę na ul. Jarochońskiego). Gdy w 1933 r. stracił pracę przeniósł się do Lubonia i zamieszkał przy ul. Kościuszki 58 (za mieszkanie w Poznaniu płacił 50 zł miesięcznie, natomiast w Luboniu – 20 zł). Długo nie mógł znaleźć pracy – relacjonuje syn Alfred: *Pamiętam jak byliśmy z ojcem u jego znajomego z czasów wojny bolszewickiej – gen. Józefa Dowbór-Muśnickiego. Było to w 1936 r. – pojechaliśmy na ul. Ogrodową w Poznaniu, naprzeciw cmentarza ewangelickiego. Generał przyjął nas w przestrzennych salonach, ojciec prosił go o pomoc w załatwieniu pracy. Być może przy jego pomocy ojciec znalazł zatrudnienie najpierw jako urzędnik*

Rodzina Antoniego Skrobicha. W wózku syn Jarosław obok Alfred

Synowie Antoniego Skrobicha od lewej: Alfred, Jarosław i Janusz

skarbowy, a następnie w elektrowni poznańskiej.

Kiedy wybuchła II wojna światowa walczył w jednym z pułków poznańskich. Z Armią Poznań przeszedł szlak: Sieradz – Kalisz – Wronki. Następnie walczył pod Kutnem i tam dostał się do niemieckiej niewoli. Po miesiącu Niemcy go wypuścili i wrócił do domu. W wojsku był telefonistą, miał stopień st. szeregowca. Po latach mianowany

Najstarszy syn Alfred Skrobich z żoną Marią wspominają powstańca wielkopolskiego i uczestnika wojny 1920 roku – Antoniego Skrobicha fot. Paweł Wolniewicz

na podporucznika rezerwy. Syn Janusz wspomina natomiast epizod związany ze sztandarem Stowarzyszenia Hallerczyków: *Podczas wojny owinięty i zabezpieczony ukryty był pod mostkiem przy ul. Żabikowskiej na Strumieniu Junikowskim. Podczas remontu drogi został znaleziony przez Polaków tam pracujących. Pod osłoną nocy przeniesiono go do domu Kubiaków przy ul. Kościuszki, gdzie mieszkaliśmy. Mam w oczach obraz jak mój ojciec i Wawrzyn oraz Florian Kubiakowie całowali ten sztandar. Nie chcieli mi nic powiedzieć i przestrzegali, że nic nie wiem i nie widziałem. Działo się to w dolnym mieszkaniu u Florka*

Jedna ze stron albumu wykonanego własnoręcznie przez Antoniego Skrobicha poświęconemu zmarłemu synowi Jarosławowi

Kubiaka, który jako kawaler mieszkał jedynie z matką. Co się ze sztandarem później stało – nie mam pojęcia.

Po wojnie Antoni Skrobich pracował ponownie jako urzędnik PKP w Poznaniu, aż do przejścia na emeryturę w 1962 r. Na przełomie lat 1949 i 1950 przeprowadził się ponownie do Poznania na ul. Kadłubka 6/2 i tam mieszkał do końca życia. Zmarł 13.02.1976 r., pochowany 19.02.1976 r. na cmentarzu junikowskim.

Pogrzeb Jarosława Skrobicha – syna Antoniego – harcerza 5 Drużyny Harcerskiej im. Tadeusza Kościuszki w Żabikowie, zastępowego zastępu Żubrów. Zmarł w 1949 r. na zapalenie płuc mając niespełna 20 lat. Miał osłabiony organizm na skutek ucieczki z transportu podczas II wojny światowej i ukrywania się po lasach. Wyjście konduktu żałobnego sprzed domu przy ul. Kościuszki 58. Za trumną podążają bracia: Janusz (w mundurze 5. Drużyny Harcerskiej im. T. Kościuszki w Żabikowie), Alfred (w mundurze wojskowym) matka Czesława i ojciec Antoni, za nimi ojciec matki – Jan Szalamacha (w oddali nieistniejąca cegielnia, na terenie której obecnie znajduje się osiedle Luboniani)

Ożenił się w 1926 r. w Środzie Wlkp. z Czesławą Szalamacha (ojciec Jan, matka Agnieszka z d. Taciak). Mieli siedmioro dzieci: Alfred (ur. 4.09.1927 r.), Jarosław (ur. 1.09.1929 r., zm. 24.03.1949 r.), Janusz (ur. 28.01.1931 r.), Aleksandra Biegacka (ur. 1934 r.), Stanisław (ur. 1939 r.),

Urszula Cwojda (ur. 1940 r., zm. 1999 r.), Maria Majchrzycka (ur. 1945 r.)

Mieszkał w Żabikowie w domu Kubiaków przy ul. Kościuszki 58 (obecnie 64).

Odnaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy, Medal za udział w wojnie polsko-bolszewickiej,

Syn Antoniego – Janusz z żoną Aleksandrą z d. Zielińska, w wywiadzie dla „Wieści Lubońskich” wspominają 5. Drużynę Harcerską im. Tadeusza Kościuszki z Żabikowa i ojca Antoniego
 fot. Piotr P. Ruskowski

prawdopodobnie też Krzyż Walecznych (wg zeznań Janusza 2 krzyże), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski. Podczas II wojny światowej przedwojenne odznaczenia Antoniego Skrobicha i Wawrzyna Kubiaka zostały ukryte w kominie domu przy ul. Kościuszki. Po wojnie je odzyskano, ale później wraz z legitymacjami zaginęły.

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 Koło Żabikowo (zweryfikowany 6.02.1934 r.) oraz do Stowarzyszenia Weteranów byłej Armii Polskiej we Francji (placówka Poznań-Żabikowo).

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884), informacji synów: Alfreda z żoną Marią i Janusza; „Luboniańskie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 260; „Rocznik Historyczny Lubonia”, red. Piotr P. Ruskowski, t. 1, str. 183.

*Robert Wrzesiński, Paweł Wolniewicz,
 Piotr P. Ruskowski*

SKRZYPCZAK STANISŁAW

(1900-1966)

Stanisław Skrzypczak – portret żołnierza 3. Pułk Artylerii Polowej Wielkopolskiej, o czym świadczą oznaki na kołnierzyku – rok 1920 r.

Sołtys Lubonia, założyciel chóru „Bard”.

Urodzony 15.04.1900 r. w Karczewie koło Wolsztyna, powiat śmigieński, ojciec Marcin – robotnik (ur. 11.10.1876 r. w Karczewie, zm. 05.02.1953 r. w Sęszewie), matka Antonina z d. Kasperczak (ur. 03.05.1874 r. koło Grodziska, zm. 08.10.1937 r. w Sęszewie). Rodzeństwo najstarszego w rodzinie Stanisława: Helena, Maria, Adam, Walenty, Józefa, Zofia. Stanisław był z zawodu technikiem łączności, zatrudniony w urzędzie pocztowym w Sęszewie. Przed wojną ukarany grzywną za bojkot stowarzyszenia niemieckiego Deutscher Algemainer

Stanisław Skrzypczak (stoi) z kolegą – zdjęcie wykonane 8.03.1920 r. – pamiątka z wojny na wschodzie

Jugendverein i zmuszony do wyjazdu do Saksonii.

Od 5.01.1919 r. do 21.01.1919 r. brał czynny udział jako ochotnik w Powstaniu Wielkopolskim w walkach na odcinku Wolsztyn, pod Rakoniewicami, Wolsztynem, Kopanicą, Kargową i Babimostem. Z zaświadczenia wystawionego przez płk. Siudę (komendanta odcinka Wolsztyn – późniejszego dowódcę 17 pp) wynika, że: *S. Skrzypczak był dobrym i wzorowym żołnierzem, tem samem, przyczynił się nieraz do większego zdobycia terenu i broni z rąk niemieckich. Miał stopień bombardiera.*

W kwietniu 1933 r. otrzymał z Wydziału Powiatowego powiatu poznańskiego mianowanie na sołtysa komisarycznego dla gromady Luboń.

Zaprzysiężenie i przejście urzędu nastąpiło 2.05.1933 r. Mianowanie S. Skrzypczaka sołtysem komisarycznym odbyło się po odwołaniu w 1932 r. sołtysa Józefa Hernesa i rady gminy. Po dwuletnim sprawdzeniu się na stanowisku komisarycznym został następnie zatwierdzony jako sołtys Lubonia w gminie Żabikowo. Był bardzo aktywnym działaczem w środowisku nie tylko lokalnym. Przyczynił się m.in. do otwarcia w 1933 r. kaplicy w Domu Gminnym przy ul. Armii Poznań (dziś mieszkania komunalne). Jako członek Komitetu Budowy Kościoła, za zebrane pieniądze (między innymi od dyr. Marcinkowskiego i dyr. Starcka) zakupił sprzęt liturgiczny. Był założycielem chóru Bard w Luboniu. Przez całą wojnę i po wojnie, aż do emerytury, pracował w Składnicy Urzędu Poczтового w Poznaniu. Po wojnie, jako członek Rady Parafialnej przy kościele pw. św.

Stanisław Skrzypczak w czasie gdy został sołtysem komisarycznym w Luboniu

tarzu parafialnym w Żabikowie.

Ożenił się 25.10.1922 r. w Obrzycku z Michaliną Machnicką (ur. 28.09.1898 r. w Prochach koło

Jana Bosko był wiernym współpracownikiem ks. Teodora Nogali i zasłużył się m.in. przy odbudowie spalonego kościoła i budowie probostwa. Zmarł 20.12.1966 r., pochowany wraz z żoną na cmen-

Michalina Skrzypczak – żona Stanisława

Funkcjonariusze ze sztabu 2. dyonu 14. pułku artylerii ciężkiej w Poznaniu – 1925 rok. Taki opis ma zdjęcie na którym Stanisław Skrzypczak siedzi z prawej

Pamiątka z odpoczynku podczas bitwy o Warszawę w sierpniu 1920 roku. Taki opis dał siedzący z prawej (oznaczony krzyżykiem) – Stanisław Skrzypczak

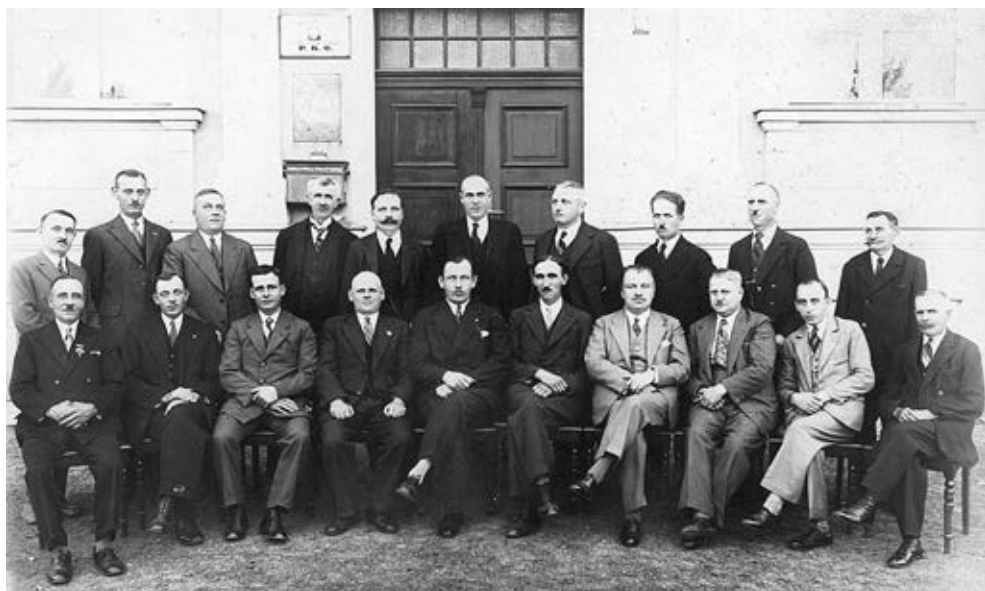
Zdjęcie rodzinne 1941 r. Od lewej u dołu: Michalina (żona), Telesfor, Stanisław Skrzypczak, powyżej: Teodor, Kazimiera, Henryk

Śmigła, zm. 4.06.1977 r.). Dzieci: Kazimiera (ur. 06.02.1924 r. w Sęszewie, zm. 1996 r. w Luboniu, której mąż – Józef Gajdział, był organistą kościoła pw. św. Jana Bosko w Luboniu); Henryk (ur. 08.07.1926 r. w Sęszewie, zm. 19.07.1951 r. w Luboniu); Teodor (ur. 06.01.1929 r. w Sęszewie), Telesfor (ur. 16.10.1930 r. w Sęszewie, zm. 28.01.2005 r. w Poznaniu).

Mieszkał od 19.11.1932 r. w Luboniu, najpierw w domu gminnym przy ul. Poznańskiej (Armii Poznań), później na ul. Strumykowej 4 (24).

Odznaczenia: Medal za Wojnę 1918-21 – Polska Swemu Obrońcy i Krzyż Litewsko-Białoruski.

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Biurowisko znajdowało się od ok. 1930 r. na parterze Domu Gminnego przy ul. Armii Poznań 35, z prawej strony głównego wejścia. Zdjęcie rady gminy Luboń w 1934 r. Siedzą od lewej: M. Walkowiak, W. Rybarczyk, A. Ratajczak, ławnik F. Pawlicki, sołtys komisaryczny Stanisław Skrzypczak, ławnik A. Michalski, dyrektor Owsiany, F. Krysiński, W. Ryszewski, A. Piętka. Stoją od lewej: W. Mańczak, J. Mańczak, Zdzisław Robiński, E. Denizot, F. Rorok, J. Sobczak, J. Basiński, E. Zimny, W. Szajbe, stróż gminny Z. Jazdończyk

Pierwszy Zarząd chóru Bard, którego założycielem był także sołtys Lubonia Stanisław Skrzypczak

W rodzinnych pamiątkach przechowywany jest Medal Stanisława Skrzypczaka – Polska Swemu Obrońcy 1918-1921

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-19, Koło Sęszew (10.05.1935 r., nr dypl. 6877), zweryfikowany 24.01.1935 r. Był członkiem i działaczem Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem (BBWR) oraz członkiem Komitetu

Antykomunistycznego założonego przez bpa Walentego Dymka.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Sęszew, dokumentów rodzinnych, informacji syna Teodora Skrzypczaka i wnuczki Malwiny Gajdział. Publikacji: *200 lat oświaty w Luboniu* S. Malepszaka i P. P. Ruszkowskiego, str. 217

Rodzinny grobowiec na cmentarzu w Żabikowie w którym spoczywają m.in. Stanisław i Michalina Skrzypczakowie

i inne; „Luboń i okolice, dzieje osadnictwa i dziewięciu parafii” S. Malepszaka i akt Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie (syg. AP ODRZUC. 19.01.34.), Archiwum Państwowe w Poznaniu (nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 261.

Piotr P. Ruszkowski, Dorota Molińska

SOBAŃSKI ANTONI

(1896-1980)

Antoni Sobański

Żołnierz zawodowy, ochotnik oddziałów krotoszyńskich, kpt. WP.

Ur. 10.12.1896 r. w Benicach, powiat Krotoszyn, ojciec Michał, matka Marianna z d. Nowaczyk. Ukończył 7 klas szkoły podstawowej w Pleszewie oraz kursy dokształcające w 1920 i 1932 r. 29.09.1915 r. został wcielony do armii pruskiej, gdzie służył do 18.12.1918 r.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 1.01.1919 r. do kompanii krotoszyńskiej. Brał czynny udział przy oswojaniu Krotoszyń, na froncie pod Zdunami pod dowództwem st. sierż. Lejdy i w powiecie Ostrzeszowskim. Kompania Krotoszyńska weszła w skład 12 Pułku Strzelców Wielkopolskich (70 pp). W kwietniu 1919 r. został wytypowany do Szkoły Podoficerskiej Pułku, a po jej ukończeniu przydzielony do 2. kompanii tego pułku na froncie. W sierpniu 1919 r. został przeniesiony jako instruktor do Baonu Zapasowego w Jarocinie, gdzie przebywał do końca wojny. 16.07.1921 r. przeniesiony został do rezerwy.

10.09.1923 r. ponownie wstąpił do Wojska Polskiego – do 12 Pułku Strzelców Wielkopolskich, gdzie był podoficerem zawodowym. W czasie II Wojny Światowej od 15.09.1939 r. brał udział jako dowódca drużyny 70. Pułku Piechoty w walkach z Niemcami pod dowództwem kpt. Kawtaradze i por. Ratajczaka. Walczył na froncie pod: Łęczycą, Łowiczem, Łomianką, Bielanami k. Warszawy i Ożarowie, w Ośrodku Zapasowym 17. Dywizji Piechoty.

Po kampanii wrześniowej powrócił do domu. Po śmierci żony zamieszkał w Żabikowie. W kwietniu 1940 r. skierowany został przez okupanta do przymusowych prac w przedsiębiorstwie budowlanym w Poznaniu. Przerwał pracę gdy wojska radzieckie wkroczyły do Lubonia. 19.02.1945 r. wstąpił jako ochotnik do Wojska Polskiego i pracował w Rejonowej Komendzie Uzupełnień (RKU) w Poznaniu, na stanowisku Sekretarza Komisji Poborowej. Po zweryfikowaniu do stopnia chorążego przeniesiony został do Wrocławia, gdzie 10.09.1945 r. przystąpił do organizacji RKU Wrocław na stanowisku pierwszego referata. Pracował również społecznie na terenie

powiatu wrocławskiego i Rudy Śląskiej. Z ekipą oficerską Wrocławskiego Okręgu Wojskowego skierowany został do prac referendalnych na terenie powiatu Góra Śląska, a następnie do powiatu Bielsko-Biała, gdzie szczególnym zadaniem było utrzymanie łączności pomiędzy wojskiem i oddziałami MO podczas walk z „bandami”. 12.10.1946 r. awansował do stopnia podporucznika, a 22.07.1948 r. na stopień porucznika. W styczniu 1949 r. został przeniesiony do Centrum Wyszkożenia Sanitarnego w Łodzi. 6.07.1950 r. przeniesiony został w stan spoczynku.

Po krótkiej przerwie przyjął w pracę w CZSz Zbóż-Mącznych – Okręgowe Biuro w Poznaniu, na stanowisku ekonomisty do spraw planowania. Pracował też społecznie w ramach Ligi Obrony Kraju jako instruktor szkolenia wojskowego. 1.01.1962 r. przeszedł na rentę starczą. 8.11.1972 r. mianowany do stopnia kapitana. Zmarł 16.03.1980 r.

Ożenił się ponownie 31.01.1942 r. z Marią Szafran (ur. 8.09.1916 r. w Hule – Niemcy) o. Leon, m. Marta z d. Jasińska. Ukończyła szkołę podstawową w Żabikowie w 1930 r. W okresie okupacji 1940-1945 pracowała fizycznie w zakładach DWM w Poznaniu (Cegielski).

Mieszkał w Luboniu, przy ul. Sobieskiego 13.

Odnaczenia: Medal za Wojnę 1918-1921, Medal 10-lecia Odzyskania Niepodległości, Medal Zwycięstwa i Wolności (27.05.1946 r., nr leg.025648), Medal za Warszawę 1939-1945 (4.07.1946 r., nr leg.018149), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (5.08.1958 r., nr C-39786), Krzyż Kawalerski OOP (18.12.1968 r., nr leg.Ż-56971).

Należał od 01.07.1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208651, leg. 302309).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu

Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 263.
Patrycja Szkudlarek

SOBAŃSKI WOJCIECH

(1898-?)

Ur. 23.03.1898 r. w Borku powiat Krotoszyn. Wykonywał zawód siodlarza.

Udział w Powstaniu Wielkopolskim rozpoczął 13.01.1919 r. Służył w 1. Batalionie Saperów w Poznaniu. Miał stopień kaprała.

Mieszkał w Żabikowie, przy ul. Cieszkowskiego 1.

Należał od 1.10.1933 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 12640, nr dypl. 2279 nr arch. 9820), skreślony z listy członków.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 264.

Robert Wrzesiński

SPYCHAŁA FRANCISZEK

(1890-1968)

Ur. 8.11.1890 r. w Pamiątkowie, powiat Szamotuły, ojciec Antoni (ur. 28.12.1863 r., zm. 8.04.1935 r.), matka Katarzyna (ur. 1.04.1869 r., zm. 28.11.1957 r.). Miał czworo rodzeństwa: Józefa (ur. 16.01.1893 r.), Stanisława (ur. 17.04.1897 r., zm. 25.04.1979 r.), Ignacego (ur. 13.06.1900 r.) i Mariannę Świątlik (ur. 21.03.1909 r., zm. 15.07.1986 r.). W latach 1897 – 1904 uczęszczał do

Franciszek Spychał z żoną Marią

szkoły powszechnej w Pamiątkowie. Był powołany do armii pruskiej i walczył w I wojnie światowej. Został ranny i wrócił do Wielkopolski.

Po powrocie do zdrowia, jako ochotnik przystąpił 27.12.1918 r. do Powstania Wielkopolskiego i brał w nim udział do jego zakończenia. Powołany do WP 16.09.1920 r. (Okręgowe Kierownictwo Transportów Wojskowych), zdemobilizowany 16.10.1920 r. Stopień wojskowy szeregowiec.

Pod koniec 1920 r. zamieszkał w Poznaniu przy ul. Górna Wilda 25/11 i podjął pracę w firmie cukierniczej A. Fangrat mieszczącej się przy ul. Ratajczaka 37. Pracował jako cukiernik, szybko awansował na stanowisko kierownika cukierni, stając się prawą ręką szefa. W latach 30. otworzył własną śniadalnię „przy cukierni Fangrat” na Alejach Marcinkowskiego 8. (obecnie w tym miejscu znajduje się nowy gmach Muzeum Narodowego). Przewodził ją do wybuchu II Wojny

Światowej. W 1939 r. został wraz z rodziną wyrzucony z mieszkania i trafił do obozu przesiedleńczego przy ul. Głównej. Następnie wywieziony na teren Generalnej Guberni: najpierw do Mielca, później do Tarnowa, gdzie prowadził restaurację dworcową. W tym czasie zachorował na tyfus ale szczęśliwie wyzdrowiał. Po zakończeniu wojny przyjechał do Lubonia i zamieszkał przy ul. Lipowej 3 (obecnie 10/12), podjął pracę w charakterze

kierownika stołówki w Poznańskim Przedsiębiorstwie Budowlanym przy ul. Stalingradzkiej (Al. Niepodległości) w Poznaniu. Pracował tam do przejścia na emeryturę w 1955 r. Zmarł 11.06.1968 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Rodzina Franciszka i Marii Spychałów w 1936 r. Od lewej stoją ich dzieci: Izabela, Józef, Maria

Franciszek Spychała (siedzi) jako kierownik cukierni A. Fangrat

Podczas okupacji wysiedleni do Mielca mieszkali w jednym pokoju z innymi Polakami. Rodzina Spychałów: Maria, syn – Józef, Franciszek stoją z lewej (zaznaczeni „X”)

Reklama *Śniadalni Fr. Spychały* w „Dzienniku Po-
znańskim” z 27.08.1933 r.

Ożenił się 24.10.1916 r. w Gułtowach pod Kostrzynem Wlkp. z Marią Mańczak (ur. 15.01.1887 r. w Gułtowach, o. Marcin, m. Paulina, zm. 13.04.1956 r.). Dzieci: Izabela Borówka (ur. 4.08.1917 r., zm. 7.11.1984 r.), Maria Maślowska (ur. 7.03.1920 r., zm. 20.08.2005 r.), Józef (ur. 25.01.1922 r.). Z najmłodszym synem wiąże się tragiczne zdarzenia z okresu okupacji. Jechał pociągiem, który zbombardowany stanął w szczyrim polu. Jednocześnie miała miejsce akcja polskich partyzantów, zmuszonych zmierzyć się z dużym oddziałem żołnierzy niemieckich. Pasażerów usiłujących schronić się w pobliskim lesie (m.in. Józefa Spychałę)

Grób na cmentarzu w Żabikowie, w którym spoczywają Franciszek i Maria Spychałowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

uznano za partyzantów, pojmano i przewieziono do obozu Lengenfeld I.V. (podobóz Flossenbürg) w Niemczech. Tam w 1944 r., w wieku 22 lat zginął Józef Spychała. Uznany został jednak za zmarłego dopiero 9.05.1946 r., po rozprawie sądowej w Poznaniu 8.05.1969 r.

Mieszkał od 1945 r. w Luboniu przy ul. Lipowej 3 (10).

Wszystkie dokumenty i odznaczenia przepadły podczas eksmisji z mieszkania przy ul. Górna Wilda w 1939 r.

Należał od 29.08.1933 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 Koło Wilda (nr leg. 446).

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Na podstawie dokumentów Centralnego Archiwum Wojskowego oraz materiałów i informacji wnuka – Tomasza Maślowskiego; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 264.

Paweł Wolniewicz

STACH JAN (1893-1947)

Ochotnik krotoszyński, robotnik.

Ur. 11.12.1893 r. w miejscowości Basków powiat Krotoszyn, ojciec Andrzej, matka Monika z d. Kolka.

Jako ochotnik przystąpił do Powstania Wielkopolskiego 1.01.1919 r. Brał udział w walkach pod Zdunami i Lesznem. W wojsku był do 21.12.1920 r., czyli mógł uczestniczyć w wojnie polsko-bolszewickiej. Był starszym szeregowcem.

Na początku lat dwudziestych rozpoczął pracę w Zakładach HCP jako

stolarz. Najpierw pracował przy produkcji maszyn gospodarczych, potem wagonów. Podczas okupacji zachorował. Zmarł 25.05.1947 r.

Ożenił się w styczniu 1921 r. z Katarzyną z d. Adamską (ur. 20.11.1899 r. w miejscowości Bożacin, powiat Krotoszyn, ojciec Stanisław, matka Maria z d. Sowińska, zm. 8.12.1992 r.). Za patriotyczną postawę bita przez niemieckiego nauczyciela. Była podopieczną ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 463676, leg. 1514.) Posiadali troje dzieci: dwóch synów i córkę.

Sprowadził się z rodziną do Żabikowa przed II wojną światową. Mieszkał przy ul. Słowackiego 9.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koła Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 266.

Robert Wrzesiński

STANKOWSKI STANISŁAW

(1883-?)

Ur. 10.12.1883 r. w Buku, powiat Grodzisk Wlkp. Z zawodu był stolarzem.

W Powstaniu Wielkopolskim był od 3.01.1919 r. w kompanii zapasowej w Poniczu jako szeregowiec.

Mieszkał w Żabikowie, przy ul. Lipowej 26.

Należał od 24.10.1937 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-19, Koło Żabikowo (nr ewid. 22684). Wyprowadził się w nieznanym kierunku.

Na podstawie akt Koła ZWPN RP 1914-1919 (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 267.

Robert Wrzesiński

STEFANIAK JÓZEF

(1898-?)

Ur. 29.11.1898 r. w Lasku. Z zawodu był palaczem.

Podczas Powstania Wielkopolskiego służył w V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań w stopniu szeregowca.

W okresie powstania był kawalerem. Mieszkał w Lasku.

Na podstawie akt V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 267.

Robert Wrzesiński

STERNAL ANDRZEJ

(1898-1984)

Ochotnik z Żabikowa, członek ruchu oporu w II Wojnie Światowej, działacz lewicowy, ppor. rez. WP.

Ur. 28.11.1898 r. w Żabikowie, ojciec Franciszek, matka Jadwiga z d. Roszyk. Był robotnikiem. Działacz lewicowy od 1913 r. W 1916 r. wcielony do armii pruskiej, zdezerterował, osadzony w więzieniu w Kolonii. Po wyjściu wstąpił w Niemczech do rewolucyjnych batalionów „Spartakus” rozbrajających oddziały cesarskie.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 1.01.1919 r. Służył później w 10. Pułku Strzelców Wielkopolskich (68. Pułku Piechoty Wielkopolskiej) w stopniu szeregowca.

W latach 1922-1935 przebywał na emigracji we Francji, pracując w kopalni Pas-de Calais. Wydalony z rodziną za sympatie lewicowe. Zamieszkał w Lasku

Maria i Andrzej Sternalowie w 1973 r. z okazji 50. rocznicy ślubu

w ruchu oporu. We wrześniu 1943 r. zaczął współpracę z radziecką grupą dywersyjną i razem z niemieckimi komunistami działał do 1945 r. Po wojnie powrócił do Zakładów Ziemniaczanych. Następnie pracował w aparacie partyjnym Polskiej Partii Robotniczej, m.in. od 17.10.1945 r. pełnił funkcję sekretarza Komitetu Gminnego PPR (i PZPR), a później, do 1950 r. I sekretarza Komitetu Zakładowego PZPR w Zakładach Przemysłu Metalowego im. H. Cegielskiego w Poznaniu. Do emerytury

I sekretarz KZ PZPR w HCP – Andrzej Sternal (stoi z prawej – oznaczony „X”)

– na Czajkowie. Pracował w Zakładach Ziemniaczanych. Należał w latach 1935-1938 do Komunistycznej Partii Polski. Za organizowanie strajków robotniczych o wyższą płacę, m.in. podczas robót publicznych przy melioracji nadwarciańskich łąk, był trzykrotnie więziony. Osadzony m.in. do lata 1938 r. w Berezie Kartuskiej. Podczas okupacji od czerwca 1940 r. był na robotach przymusowych w Hafenwestfalen (?). Nawiązał tam kontakt z komunistami niemieckimi, z którymi współpracował

(1957 r.) był zastępcą przewodniczącego Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu. Biegłe znał języki: francuski i niemiecki. Zmarł 18.04.1984 r., został pochowany w alei zasłużonych na junirowskim cmentarzu w Poznaniu.

Ożenił się z Marią Krupką (ur. 1903 r. w Niemczech). Dzieci: Jan, Zygmunt, Kazimierz, Stanisław i Anna, po mężu – Zielazek (więziona wraz z mężem w żabikowskim obozie).

Mieszkał w Luboniu, przy ul. Hibnera 3.

„Bereziacy” – byli więźniowie – odwiedzają Berezę Kartuską w 1967 r. Andrzej Sternal stoi u dołu oznaczony strzałką

Wycinek z „Głosu Wielkopolskiego” po śmierci Andrzeja Sternala leg. 288969).

Na podstawie akt ZPW 1918-1919, Koło Żabikowo, informacji wnuczki

Odznaczenia: Złoty Krzyż Zasługi (1954 r.), Medal X-lecia PRL (1955 r.), Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski (1957 r.), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (1959 r.), Order Sztandaru Pracy I i II klasy (1972 r., nr 328-72-8), Medalem za Długoletnie Pożycie Małżeńskie.

Od 1.05.1947 r. należał do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 3601), następnie do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 215154,

Danuty Liminowicz, akt Komitetu Gminnego PPR w Żabikowie (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884), Komitet Powiatowy PPR w Poznaniu (sygn. 34, 35), akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; A. Kopa, Udział powiatu zachodnio-poznańskiego w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919, Poznań 1928, s.12; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 267; Aktu zgonu nr 45/1984, USC Luboń.

Robert Wrześniński, Piotr P. Ruszkowski

STERNAL FRANCISZEK (1869-?)

Ur. 25.12.1869 r. w miejscowości Głuchowo, powiat Poznań. Był robotnikiem.

Od 27.12.1918 r. uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim. Był szeregowcem w 12. kompanii 3. Batalionu Garnizonowego w Poznaniu.

Zmarł prawdopodobnie przed II Wojną Światową.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Długiej 21.

Należał od 24.07.1933 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-19, Koło Żabikowo (nr ewid. 6977, nr dypl. 3395, nr arch. 8379), później był członkiem Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo. W powojennych aktach związków kombatanckich w Żabikowie nie występuje.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919, Koło Żabikowo, ZPW 1918-1919, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 268.

Robert Wrzesiński

STÓRTZ JAN (1896-?)

Ur. 19.05.1896 r. w Lasku.

Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim. Miał stopień kaprała.

Wykonywał zawód kupca.

Mieszkał w Puszczykowie Starym.

Należał od 25.10.1934 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Puszczykowo Stare.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 269.

Robert Wrzesiński

STYZYŃSKI STANISŁAW (1900-?)

Ur. 02.10.1900 r. w Dolsku powiat Śrem.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim w stopniu starszego strzelca.

Mieszkał w Lasku przy ul. Łąkowej 3. Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, zwerfikowany 30.05.1934 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 269.

Robert Wrzesiński

SYPNIEWSKI FRANCISZEK (1899-1977)

Franciszek Sypniewski w 1918 r.

Maszynista, ochotnik batalionu dopiewskiego, komendant Ochotniczej Straży Pożarnej, ppor. WP.

Ur. 17.09.1899 r. w Trojanowie, powiat Oborniki; ojciec Wojciech, matka Antonina z d. Wachowiak, rodzeństwo – 4 młodszych braci: Paweł, Wincenty, Leon i Wawrzyn. W latach 1906-1913 uczęszczał do Szkoły Powszechnej w Żabikowie. Po ukończeniu szkoły poszedł do fabryki maszyn w Poznaniu,

Na kursie Straży Pożarnej w Stęszewie w 1925 r. F. Sypniewski stoi 1. z lewej w górnym rzędzie

gdzie uczył się zawodu ślusarza-tokarza. Gdy wybuchła I wojna światowa został powołany do kopania okopów wokół Poznania, później do Prus Wschodnich w okolice Lötem. Od 16.07.1914 r. do 20.06.1917 r. pracował w Fabryce Drożdży w Luboniu, poczym został wcielony do wojska niemieckiego i był na froncie we Francji. Po zakończeniu I Wojny Światowej powrócił do Torunia 11.11.1918 r., stamtąd do domu. Wstąpił do Straży Ludowej.

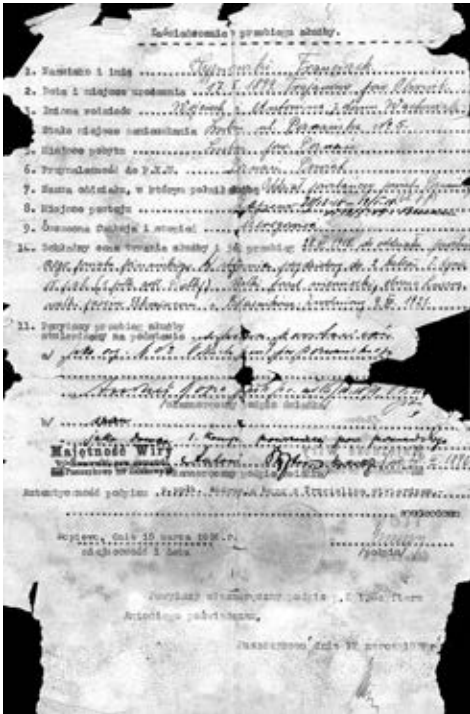

Franciszek Sypniewski

Od 28.12.1918 r. do 19.01.1919 r. brał udział w Powstaniu Wielkopolskim, w oddziale dopiewskim por. Andrzeja Kopy, w kompanii dowodzonej przez ppor. Antoniego Szyftera. W styczniu 1919 r. przydzielony został do

2. baterii 1. dywizjonu 1. Pułku Artylerii Lekkiej w Poznaniu i wyruszył na front do Grocholina. Brał też czynny udział w walkach pod: Nakłem, Kcynią, Szubinem, Rynarzewem. Uczestniczył w zdobywaniu pod Rynarzewem pociągu pancernego (w lutym 1919 r.) pod dowództwem por. Siudy. W marcu wysłany został na obronę Lwowa, później zajmował Bydgoszcz. W 1921 r. był w szkole artylerii na Sołacz. 9.08.1921 r., w stopniu st. szeregowego został zwolniony do cywila. Później mianowany na kaprała, a 24.06.1922 r. otrzymał stopień podporucznika.

Powrócił do Fabryki Drożdży w Luboniu, następnie 24.04.1922 r. rozpoczął pracę w sąsiednich Zakładach Przemysłu Ziemniaczanego w Luboniu jako maszynista turbinowy w elektrowni. W 1925 r. odbył czterotygodniowe ćwiczenia wojskowe. Od 1.05.1925 r. wstąpił do Ochotniczej Straży Pożarnej, gdzie był dowódcą oddziału ratowniczego.

Zaświadczenie o udziale w Powstaniu Wielkopolskim podpisane przez dowódcę Antoniego Kopeć w Dopiewie 15.03.1938 r., opieczątowane Majętnością Wiry i poświadczone podpisem kpt. Szyftera w Puszczykowie 12.03.1938 r.

Został przeszkolony w I i II stopniu ratownictwa, przeciwgazowo oraz przeszedł 4 tygodniowy kurs wojewódzkiej szkoły Straży Pożarnej. 28.08.1939 r. zmobilizowany do 6. Pułku Artylerii

Franciszek Sypniewski – strażak w 1925 r.

Ciężkiej Lwów (3. bateria) pod dowództwem por. Mościa. Brał udział w wojnie obronnej na froncie pod Przemyślem i w okolicach Lwowa. 28.09.1939 r. dostał się

Dyplom 359 do odznaki Grunwaldu dla Franciszka Sypniewskiego

w Rawie Ruskiej do niewoli niemieckiej. W obozach takich jak: Jarosław, Bielsko, Cieszyn, Altengrabow koło Magdeburga był do 15.12.1939 r. Po zwolnieniu z niewoli pracował w Zakładach Przemysłu Ziemniaczanego jako maszynista, aż do przejścia na emeryturę w 1964 r. *Podczas działań wojennych w styczniu 1945 r. narażając własne życie, uratowałem serce Zakładów – to jest turbinę zero – o czym pisał w swoim życiorysie. Za czyn ten podczas 60-lecia Zakładów Przemysłu Ziemniaczanego został odznaczony Krzyżem Kawalerskim*

Dyplom do odznaki honorowej „Orleńta” w obronie Lwowa dany 19.03.1919 r. przez Franciszkowi Sypniewskiemu, podpisany przez dowódcę Armii Wschód – Rozwadowskiego

Orderu Odrodzenia Polski. Jako Komendant Ochotniczej Straży Pożarnej starał się o sprzęt i umundurowanie. Organizował w różnych punktach wodę do gaszenia. Był jednym z pierwszych, którzy po wojnie robili porządek w Zakładzie Przemysłu Ziemniaczanego. Przyczynił się do szybkiego jego uruchomienia. W Zakładach Ziemniaczanych przepracował 49 lat i 2 miesiące, po czym 17.09.1964 r. odszedł na emeryturę. Zmarł 15.10.1977 r. w wieku 78 lat, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

27.09.1923 r. ożenił się z Franciszką z d. Tomczak (ur. 1903 r.).

Rodzina Sypniewskich jest od XIX w. związana z Żabikowem. Zdjęcie z 1932 r. przed domem przy ul. Długiej (obecnie 11 Listopada). Siedzą Wojciech Sypniewski, który po śmierci żony poślubił Jadwigę. Przy nich stoją córki Maria (później po mężu Tihanow) i Helena (po mężu Cholewa). Z tyłu syn z I małżeństwa – Franciszek Sypniewski z żoną Franciszką

Boże Narodzenie 1950 r. Rodzina Sypniewskich, od lewej siedzą: Franciszka (żona), Franciszek Sypniewski, Helena Zeh (córka) z Marią swoją córką na kolanach, przed nimi Wojciech Zeh (wnuk). Stoją: Stefania (córka, po mężu Krystkowiak) i Stanisław Zeh (zięć)

Dzieci: Helena (ur. 7.05.1924 r.), Stefania (ur. 29.07.1928 r.).

Mieszkał od 5.12.1924 r. w Luboniu, przy ul. Dzierżyńskiego 64 (Armii Poznań).

Odznaczenia: Orłąt Lwowskich (19.03.1919 r., nr 2502), Medal Zwycięstwa i Wolności (9.05.1946 r., nr

217227), Odznaka Grunwaldzka (nr 359), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (24.01.1958 r. nr C-2873), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (22.08.1964 r., nr I-38472), Brązowy Krzyż Zasługi, Krzyż Wołyń I klasy.

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Grób Franciszka Sypniewskiego w Żabikowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Franciszek Sypniewski (z lewej) z braćmi

Należał do koła Gimnastycznego „Sokół”, Koła Śpiewu w Żabikowie, od 1922 r. do Związku Zawodowego Spółczywców i do PPS. Od 1.05.1925 r. należał do OSP jako dowódca oddziału

ratowniczego, później od 28.08.1939 r. jako komendant Straży Pożarnej. Od 26.03.1933 r. należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych 1914-1919 (nr ewid. 5742, dypl. 558, nr arch. 8212), do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 (leg. 3584), od 1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208655, leg. 302312).

Na podstawie akt ZWPN, akt ZPW, akt ZBoWiD koło Żabikowo, Koło Luboń 1, informacji córki – Stefanii Krystkowiak; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 269.

Justyna Król i Piotr P. Ruszkowski

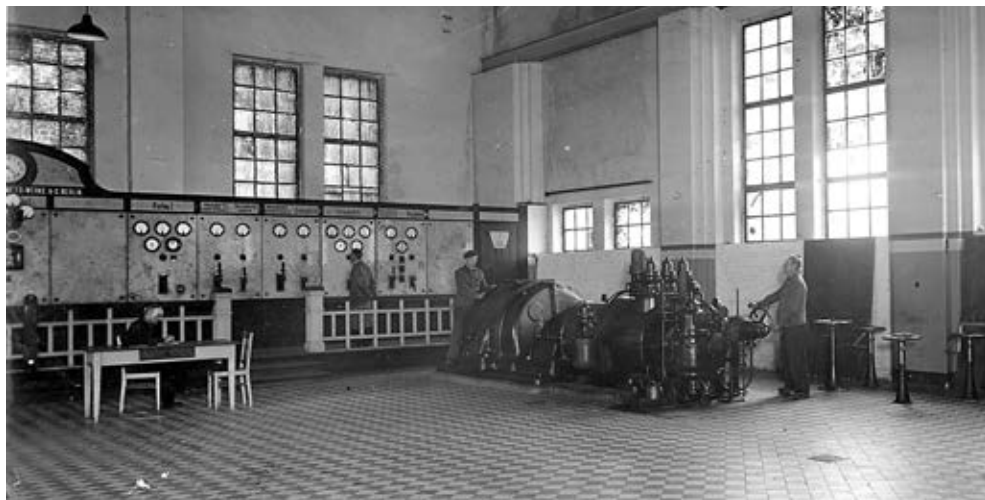

SYPNIEWSKI WOJCIECH

(1873-1955)

Ur. 8.04.1873 r. w miejscowości Mrowinie, powiat Poznań, robotnik.

Od 27.12.1918 r. brał udział w Powstaniu Wielkopolskim w szeregach Straży Ludowej w Poznaniu (św. Łazarz). Po zdobyciu obiektów wojskowych

Franciszek Sypniewski (z prawej) pracował w elektrociepłowni Zakładów Ziemniaczanych

Grób Wojciecha i Jadwigi Sypniewskich w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

w Poznaniu, pełnił do 1.03.1919 r. służbę wartowniczą na dworcu w Luboniu, był szeregowcem.

Miał żonę Jadwigę (ur. 15.10.1892 r., zm. 4.01.1969 r.)

Mieszkał w Żabikowie, przy ul. Długiej 25 (11 Listopada).

Zmarł 13.02.1955 r. pochowany w Żabikowie.

Należał od 15.08.1934 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-19, Koło Żabikowo (nr ewid. 11595, nr dypl. 7230, nr arch. 14901), później był członkiem Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (nr leg. 7230). W powojennych aktach związków kombatanckich w Luboniu nie figuruje.

W 2018 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919, Koło Żabikowo, ZPW 1918-1919, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonia nie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 271.

Robert Wrzesiński

SZAJEK WALENTY

(1897-1960)

Walenty Szajek za młodu jako pracownik kolei

Pracownik PKP.

Urodził się 26.01.1897 r. w Rosnówku. Jego ojcem był Walenty, a matką Jadwiga z d. Przydanek. Miał czworo rodzeństwa: braci – Romana i Stanisława – oraz siostry – Zofię i Marię. Walenty Szajek z wykształcenia był kowalem, lecz prawie całe życie zawodowe, 43 lata, związał z kolejnictwem.

Z dokumentów oraz zdjęć wynika, że Walenty Szajek został powołany do armii niemieckiej i wziął udział w I wojnie światowej. Syn Władysław wspomina, że ojciec walczył na froncie wschodnim oraz zachodnim, m.in. we Francji. Opowiadał rodzinie, że był w artylerii, o czym świadczy też zachowane zdjęcie. Syn zapamiętał wspomnienie wojenne ojca z Francji, który opowiadał, że gdy padł koń, to wszyscy żołnierze

Walenty Szajek

rzucali się na ubite zwierzę, wycinali kawaly mięsa i jedli. Zachowane dokumenty wskazują, iż Walenty Szajek służył także jako pionier, czyli saper. Z pieczęci znajdującej się w strzępach księżeczki wojskowej dowiadujemy się, że był w Batalionie Zapasowym Regimentu (Pułku) nr 20. W oparciu o ten dokument można też jednoznacznie stwierdzić, że saperem był z pewnością od października 1916 do września 1917 roku.

20 Pułk Piechoty im. Hrabiego Tauentzien von Wittenburg (3 Brandenburski) z garnizonem w Wittenbergu (miasto powiatowe w środkowych Niemczech, nad Łabą), sformowany 1.07.1813 r., przynależał do III Korpusu Armii.

W podaniu, złożonym do Referatu Historycznego DOK VII (Dowództwo Okręgu Korpusu), napisał: *Na podstawie rozporządzenia Ministerstwa Spraw Wojskowych o sposobie udowodnienia zbrojnego udziału w walkach niepodległości Państwa Polskiego w Dzień. Urzędowym Nr 8. poz. 50 rozporządzenia wykonawczego, wnoszę niniejsze podanie o wystawienie zaświadczenia stwierdzającego mój udział w walkach o niepodległość Państwa Polskiego. Syn tłumaczy, że to podanie ojciec pisał prawdopodobnie w związku ze staraniem się o pracę na kolei. Odnotował m.in. w cytowanym piśmie: *Wstąpiłem dnia 29.12.1918 r. do oddziału powstańczego na Starym Rynku. Przypomnijmy, iż na Starym Rynku w Poznaniu był główny**

odwach, w którym mieściła się komenda bojowa powstańców. Nie wiemy dokładnie, gdzie pan Walenty uczestniczył w powstaniu. Można się jedynie domyślać, że mógł wziąć udział w zajmowaniu Cytadeli 29 grudnia. Była przejęta przez powstańców za pomocą podstępny – na drodze różnych zawyłych pertraktacji. Zajęcie Cytadeli miało duże znaczenie, ponieważ było w nim dużo dobrze uzbrojonego wojska niemieckiego. Poza tym Cytadela była też wojskowym centrum łączności. Podczas kolejnych walk w Poznaniu powstańcy zdobyli dalsze obiekty wojskowe i opanowali urzędy cywilne.

Dalej z podania wynika, że Walenty Szajek 5.02.1919 r. został przydzielony

Walenty Szajek w mundurze Wojska Polskiego z okresu Powstania Wielkopolskiego

Walenty Szajek z prawej w mundurze armii pruskiej

do Batalionu Saperów Wielkopolskich na Wildzie. Prawdopodobnie był to najpierw I batalion gdyż II, o którym pisze, powstał później z dwóch nadliczbowych kompanii. 19.01.1919 r. Dowództwo Główne Sił Zbrojnych Wielkopolski mianowało kapitana Witolda Butlera na dowódcę I Batalionu Saperów Wielkopolskich. Zanim to nastąpiło 2.01.1919 r. około godz. 15 powstańcy pod dowództwem Waclawa Leitgebera weszli do koszar 29. Batalionu pionierów niemieckich na Wildzie. Zostały przejęte bez rozlewu krwi. Załoga niemiecka w ciągu jednej doby opuściła jednostkę, pozostawiając broń i materiały w magazynach. Załóżek batalionu stanowiło 55 ochotników, a organizację jednostki przeprowadzono do końca lutego 1919 r. Wśród tych żołnierzy

zapewne był Walenty Szajek. Poszczególne kompanie i pododdziały saperów były angażowane do akcji bojowych. Przede wszystkim zajmowały się paraliżowaniem działalności niemieckich pociągów pancernych. Saperzy m.in. zdobywali pociągi, niszczyli tory kolejowe w miejscach strategicznych oraz wysadzali mosty. Tak było np. 17.02.1919 r., kiedy opanowano pociąg pancerny pod Rynarzewem po wysadzeniu torów kolejowych.

Syn po ojcu zachował też znak tożsamości, czyli tzw. nieśmiertelnik pochodzący jeszcze z czasów I wojny. Ta blaszka cynkowa przedzielona symetrycznie perforacją ułatwiającą odłamanie, była noszona przez żołnierzy. Ten identyfikator posiada dwie identyczne informacje personalne i o przynależności do jednostki. W przypadku śmierci żołnierza w boju, odłamywano jedną część i zabierano do sztabu, drugą, tę na rzemyku, najczęściej wkładano w usta i zakopywano z ciałem. Na nieśmiertelniku, oprócz wrytych igłą po jednej stronie w języku

Podczas pobytu na wschodzie, już w Wojsku Polskim – Walenty Szajek z lewej

Podczas I wojny światowej Walenty Szajek był także w artylerii. Stoi w środku nad ciężkim moździerzem wzór 1916, kaliber 250 mm

niemieckim imienia i nazwiska, miejsca i daty urodzenia oraz pułku z czasu I wojny, zachowały się (na drugiej stronie) informacje późniejsze, świadczące,

Nieśmiertelnik Walentego Szajka – pamiątka z wojny (70,2x50,5 mm, gr 0,7 mm) fot. Piotr P. Ruskowski

iż jego posiadacz służył w 2. Batalionie, 3. kompanii oraz nr 495.

Po powstaniu wielkopolskim Walenty Szajek brał udział w walkach na wschodzie oraz w wojnie polsko-bolszewickiej. Pod koniec czerwca 1919 r. 1. kompanię II Batalionu Saperów Wielkopolskich wysłano na odsiecz Lwowa. Pozostałe kierowano na Front Litewsko-Białoruski. Na froncie saperzy toczyli częste i ciężkie walki oraz nieprzerwanie

przewodzili prace techniczno-budowlane: wznosili nowe i naprawiali zniszczone mosty, budowali drogi, fortyfikacje i tory kolejowe. Np. od 3 do 12.09.1919 r. wykonali most długości 183 m na Berezynie pod Bobrujskiem. Batalion toczył tam szereg walk. Przykładem może tu być bój pod Sawiczami 5.01.1920 r. na południowo-wschodnim odcinku Bobrujska. W nocy z 6 na 7.04.1920 r. batalion z powodzeniem walczył pod Aleksandrowką. Kolejną udaną walkę stoczył pod Prużaną w czasie odwrotu znad Berezyny.

Przemianowany XIV Batalion Saperów, czyli były II Batalion Saperów Wielkopolskich swój najbardziej chlubny bój stoczył na przedmieściu Warszawy. Na odcinku Okuniew – Radzymin w pasie obrony 21 Pułku Piechoty, 14.08.1920 r. bolszewicy przełamali front. Piechota wycofała się, za to pozostali saperzy, którzy akurat wykonywali tam prace

Państwo Mirosława i Walenty Szajkowie w latach 50.

fortyfikacyjne. Odłożyli łopaty, oskarżyli i chwycili za broń. Byli osamotnieni, jednak nie ustąpili na krok. Przez ponad dwie godziny powstrzymywali przeważające siły wroga na odcinku 2,5 km, aż nadeszła pomoc. Za ten bohaterstwo batalion otrzymał rozkazy pochwalne i od Naczelnego Wodza (dekret 5.12.1920 r.) Srebrny Krzyż Orderu Virtuti Militari (OVM). XIV Batalion Saperów stał się pierwszą odznaczoną jednostką saperką w Wojsku Polskim od czasu ustanowienia OVM w 1792 r.

Walenty Szajek napisał, że z wojska został zwolniony 15.07.1921 r. Pan Władysław posiada zdjęcie 6. kompanii 58. Pułku Piechoty Wielkopolskiej. Po

Pogrzeb Walentego Szajka w 1960 r. na żabikowskim cmentarzu. Wśród uczestników, oprócz rodziny, rozpoznajemy Zenona Twardowskiego – wieloletniego komendanta OSP w Luboniu i wieloletniego księelnego – Romana Krzyżostaniaka (z lewej) z księgą, przy księdzu

powiększeniu i obróbce poprawiającej jakość starego zdjęcia, Władysław rozpoznał ojca. Nie wiadomo, kiedy je zrobiono. Być może Walenty Szajek służył w tej kompanii podczas ćwiczeń wojskowych. W tamtym okresie 6. kompanie w pułkach piechoty były tzw. kompaniami technicznymi, czyli składającymi się m.in. z saperów.

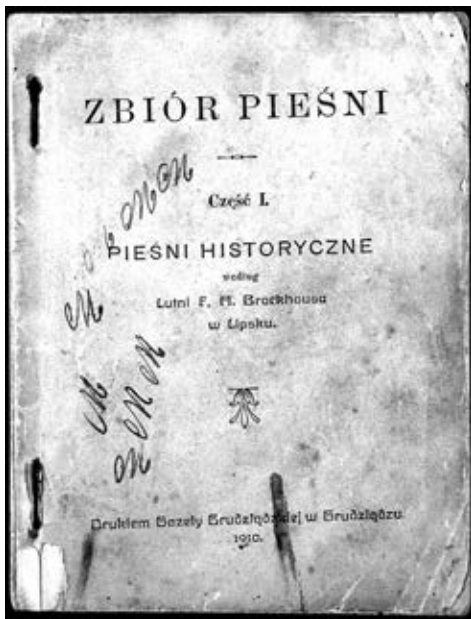
Walenty Szajek aż do przejścia na emeryturę w wieku 60 lat był kolejarem – od okresu przedwojennego, poprzez lata okupacji, do czasów powojennych. Pracował na PKP m.in. jako konduktor, potem został obrotniczym przy warsztatach na ul. Kolejowej w Poznaniu.

Ożenił się w kościele w Wirach 10.02.1926 r. z Adelą z d. Kasztelan mieszkającą w Wirach (jej rodzicami byli Antoni i Ludwika). Walenty i Adela Szajkowie mieli trzech synów: Zdzisława (ur. 10.04.1927 r., zm. 30.04.1997 r.), Zenona (ur. 11.08.1929 r., zm. 31.01.1987 r.) i Władysława (ur. 24.06.1941 r.), który ożenił się z mieszkanką Czempinia – Mirosławą z d. Kaczmarek. Mają dwoje dzieci: Izabelę (ur. 16.02.1970 r.) i Arkadiusza (ur. 16.05.1977 r.). Syn Władysław Szajek, mieszka w domu na obec-

nej ul. Buczka 69, który postawił w 1927 r. jego ojciec około roku po przeprowadzce do Żabikowa. Podczas budowy rodzina mieszkała w domu przy rozwidleniu ul. Żabikowskiej i Sobieskiego (przy krzyżu), gdzie osiedliła się wnuczka Izabela z rodziną. Domo wi przy ul. Buczka, z uwagi na to, że

Pamiętkowe zdjęcie 6. kompanii 58. pułku piechoty Wielkopolskiej. Walenty Szajek w ostatnim rzędzie pierwszy z lewej

Śpiewnik pieśni historycznych Walentego Szajka wydany w 1910 r. w Grudziądzu, w którym m.in. do znanych pieśni słowa nowych treści. Na przykład na melodię „Boże coś Polskę” pieśń pt. „W setną, rocznicę pierwszego rozbioru Polski” – *Jako rozbitki na spróchniałej desce, / Których co chwila morze ma pochłonąć, / Nad grobem w wodzie, przecież jednak jeszcze / proszą Cię Boże, byś im nie dał zginąć: // (refren) Tak my do Ciebie, jedyna kotwico, / Zwracamy wzrok nasz, Maryo Dziewico! // Jak biedna matka kochająca dziecię / Tuli do swego zbołalego łona, / Wznosi wzrok w niebo i prosi o życie, / Gdzie jej nadzieja i cała obrona: / (refren) / Jako pacholę, zbłąkane wśród kniei, / Szuka daremnie choć małej drożyny, / Nie tracąc przecież do wyjścia nadziei, / Czeką co chwila pomocy matczynej: // Jako niewolnik okuty w kajdany / Przez grube mury i ciemne więzienia. / Duchem swym widzi kraj swój ukochany, / I Ciebie wzywa, Matkę wybawienia: // Jako młodzieniec z Ojczyzny wygnany / Oczy swe zwraca przez lądy i morza / Tęsknotą party tam gdzie kraj kochany, / I gdzie nad Polską wschodzi ranna zorza: // Jako biskupi i polscy kapłani, / Od swego wzięci kościoła i ludu, / I w straszne śniegi Sybiru zagnani, / Czekają z nieba wybawienia cudu: // Polacy! w smutną stuletnią rocznicę / Pierwszego naszej rozbioru Ojczyzny / Do Twego tronu wnosimy żreńcę, / I przyrzekamy zagoić jej blizny: // Ty nam dopomóż, jedyna kotwico, / Królowo Polski, Maryo Dziewico! (X. Henryk Otowski)*

Grób małżonków Walentego i Adeli Szajków na cmentarzu Żabikowskim fot. www.lubon.pro-gis.pl

był pierwszym po tej stronie drogi oraz znajduje się przy skrzyżowaniu i łuku drogi, zmieniano kilkakrotnie adres: ul. Spokojna, Wojska Polskiego, Nowiny, Buczka nr 59, teraz 10 numerów wyżej – Buczka 69.

Walenty Szajek zmarł 20.12.1960 r. i został pochowany na cmentarzu parafialnym w Żabikowie.

Najmłodszy syn – Władysław, tak charakteryzuje ojca – *Był człowiekiem skromnym, wolał mniej mówić, więcej działać. Stąd po II wojnie światowej nie wstąpił do organizacji kombatanckiej – Związku Bojowników o Wolność i Demokrację (ZBoWiD).*

Na podstawie dokumentów, zdjęć i pamiątek udostępnionych przez syna Władysława; „WL” 01-2016, str. 32.

*Robert Wrzesiński,
Piotr P. Ruszkowski*

SZCZEPANIAK STANISŁAW

(1882-1950)

Stanisław Szczepaniak – fragment zbiorowego zdjęcia Towarzystwa Przemysłowców w Lasku z 1931 r.

Cieśla. Powstaniec Wielkopolski i Powstaniec Śląski

Urodził się 20.04.1882 r. na Świerczewie, ojciec Wojciech, matka Małgorzata z domu Palacz – córka Michała Palacza z Górczyna.

Brał udział w I wojnie światowej, walczył m.in. pod Brześciem, był podoficerem armii pruskiej odznaczony medalami za męstwo.

Przystąpił do Powstania Wielkopolskiego. Niestety nie znamy szczegółów ani miejsc, w których Stanisław Szczepaniak walczył. Z dwóch źródeł spisanych przez wnuczkę, Izabellę Szczepaniak, mamy różne informacje. W jednym podaje, że

Wesele syna – Kazimierza Szczepaniaka 15.08.1937 r. z Sabiną z d. Wierzbicką (rodzice Izabelli Szczepaniak). Stanisław i Magdalena Szczepaniakowie siedzą po lewej stronie syna, pozostali na zdjęciu są ze strony panny młodej. Wesele odbyło się w Czapurach, skąd pochodziła panna młoda

27.12.1918 r. poprowadził do Poznania grupę ochotników. Byli wśród nich bracia Wojciechowscy. Jeden z nich – Kazimierz (także żołnierz pruski) odznaczył się niezwykłą odwagą i brawurą. W czasie walk w okolicach Starego Rynku wbiegł na wieżę ratuszową i zawiesił tam polską flagę. W innym materiale podano, że Stanisław Szczepaniak, podoficer armii pruskiej, wiódł ochotników ze wsi Lasek i okolic, na pomoc powstańcom śląskim, do Korfantego, z którym spotkali się w powstaniu wielkopolskim. Tradycja ustna głosi, że był to dwudziestoosobowy oddział. Cała sprawa otoczona została ścisłą tajemnicą, ze względu na sytuację polityczną młodej państwowości polskiej. Nie zachowały się żadne dokumenty, nie udało się ustalić nazwisk ochotników, ani dokładnego czasu wyprawy. Jan Szczepaniak syn Stanisława, pamięta jedynie, że ojciec szedł do Bytomia.

Stanisław Szczepaniak po I wojnie gospodarzył na zakupionym jeszcze przez

rodziców w 1880 r. około 4-hektarowej resztówce gospodarstwa w Lasku. Dla utrzymania rodziny pracował też w Lubońskich Zakładach Przemysłu Ziemiaczanego (Koehlmann). W 1938 r. został wybrany sołtysiem Lasku. Funkcję tę pełnił do II wojny światowej. W 1939 r., okupant ustanowił sołtysiem miejscowego Niemca, Reinholda Hoffmanna. Stanisław Szczepaniak działał też w Towarzystwie Przemysłowców.

Jak charakteryzuje Stanisława Szczepaniaka jego wnuczka Izabella, był człowiekiem niepokornym, bowiem podczas okupacji hitlerowskiej wymawiał miejscowym zasiedziałym Niemcom ich postępowanie wobec Polaków. Prowadząca karczmę w Lasku – Niemka Elza Roling złożyła na Stanisława skargę do władz, skutkiem czego policja skatowała Stanisława i zabrała z domu chlubne odznaczenia pruskie z I wojny światowej.

Możliwe, że to właśnie one uratowały go od śmierci, obozu koncentracyjnego lub wywózki na przymusowe roboty.

Ożenił się z Magdaleną z domu Czerwińska – córką bogatego gospodarza w Lasku. Dzieci: Jan (ur. 1908 r.), Kazimierz (ur. 1910 r.), Marianna po mężu Kozłowska (ur. 1913 r., zm. 1990 r.), Stefania (ur. 1916 r.), Bronisław (ur. 1920 r.)

Najstarszy syn Jan był instruktorem „Sokoła”, brał udział w kampanii wrześniowej w 1939 r. jako podoficer 3. pułku lotniczego w Poznaniu. Córki Stefania i Marianna udzielały się w Towarzystwie Śpiewaczym „Harmonia”.

Mieszkał w Lasku przy ul. Sobieskiego 60.

Zmarł 07.06.1950 r. w Lasku, pochowany na cmentarzu w Wirach.

Na podstawie: „Wieści Lubońskie” 12-1998, str. 14, maszynopisu „Historia rodu Szczepaniaków” i informacji Izabelli Szczepaniak (wnuczki).

Piotr P. Ruskowski, Paweł Wolniewicz

SZERMER EDWARD

(1898-1979)

Robotnik, ochotnik kompanii bukowskiej, ppor. WP.

Ur. 14.01.1898 r. w Poznaniu, ojciec Maksymilian, matka Jadwiga z d. Troczyńska. Od 7. roku życia uczęszczał do szkoły podstawowej w Poznaniu, jego edukacja trwała do 1912 r. Po ukończeniu szkoły był zmuszony pracować na własne utrzymanie. W 1917 r. został powołany do wojska niemieckiego i wysłany na front wschodni, następnie na front zachodni, gdzie przebywał do zakończenia I wojny światowej.

Dnia 4.01.1919 r. wstąpił do 2. kompanii bukowskiej pod dowództwem ppor. Szulca. Brał udział w walkach

pod Zbąszyniem, Międzychodem i Pniewami. Był szeregowcem w 56 pp. 9.12.1922 r. został zwolniony z Wojska Polskiego.

Później pracował w różnych zakładach pracy (m.in. Poznańskie Zakłady Budownictwa Terenowego). W czasie okupacji był na przymusowych pracach w Niemczech. Po powrocie do Polski pracował w ceramice budowlanej. W 1962 r. przeszedł na rentę inwalidzką, a później na emeryturę. Zmarł 10.08.1979 r.

W 1926 r. ożenił się ze Stanisławą. Dzieci: Eugenia (ur. 3.09.1927 r.), Leokadia (ur. 25.11.1928 r.), Henryk (ur. 18.02.1930 r.), Janina (ur. 14.06.1931 r.).

Mieszkał przy ul. Kotowo 16.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (13.09.1957 r., nr C-4997); Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (2.07.1975 r., nr 1128-75-128).

Należał do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 (leg. 8213), od 1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208675, leg. 302333).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 273.

Justyna Król

SZÓSTAK WOJCIECH

(1873-1942)

Ur. 20.03.1873 r. w Sapowicach, powiat Poznań, ojciec Michał, Matka Józefa z d. Przeba(?). Do szkoły podstawowej uczęszczał w Sapowicach, a po jej ukończeniu pracował dorywczo jako robotnik. Około 1898 r. wyjechał do Westfalii i tam pracował w kopalni jako górnik. 14.10.1899 r. powołany został do armii pruskiej. Po wojsku powraca do Plewisk, później zamieszkuje w Lasku. W 1914 r.

Wojciech Szóstak

pracuje w spółce Moritz Milch (późniejsze Zakłady Chemiczne). 30.08.1914 r. zostaje zmobilizowany do rezerwowego pułku piechoty w Poznaniu. 2.11.1915 r. przekazany do 1 kompanii, 2 Batalionu piechoty w Szprotawie, następnie 8.01.1918 r. do 3. eskadronu dolnośląskiego zapasowego. Przez całą I wojnę światową był w wojsku woźnicą. Walczył m.in. na froncie francuskim, gdzie prawdopodobnie został ranny.

W Powstaniu Wielkopolskim był od 23.01.1919 r. Służył w 5. Kompanii I. Batalionu Garnizonowego w Poznaniu. Miał stopień szeregowca. Na wojnę polsko-bolszewicką nie poszedł, gdyż jak wspomina rodzina, nie darzył sympatią Józefa Piłsudskiego, mając do niego żal za to, że nie wsparł pomocą wojskową Powstania Wielkopolskiego i wypominał mu to do końca życia.

Po zakończeniu powstania pracował na PKP w Poznaniu, a następnie aż do

Towarzystwo Przemysłowców w Łasku założone w 1905 r., do którego należał Wojciech Szóstak (stoi w 3. rzędzie 3. z lewej)

momentu przejścia na emeryturę w lubońskich Zakładach dra Romana Maya. Na początku II Wojny Światowej ukrywał na poddaszu swojego domu (pod dachówkami) sztandar Towarzystwa Przemysłowców w Lasku lub Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 Koło Żabikowo. Zmarł 01.03.1942 r. w Lasku, pochowany na cmentarzu w Wirach. Krótco po jego śmierci w 1942 r. poszukiwało go gestapo.

Ożenił się z Agnieszką (ur. 1876 r., zm. 07.06.1909 r. w Luboniu, pochowana w Wirach). Dzieci: Wiktoria (ur. 07.12.1896 r. w Plewiskach), Marianna (ur. 16.05.1898 r. w Plewiskach), Antoni (ur. 12.08.1902 r. w Plewiskach), Ludwika (ur. 11.10.1903 r. w Plewiskach), Teresa (ur. 28.09.1905 r. w Lasku). Po przedwczesnej śmierci żony, Wojciech poślubił wkrótce siostrę zmarłej Agnieszki – Katarzynę z d. Urbaniak z Lasku. Dzieci z drugiego małżeństwa to Franciszka (ur. 28.09.1910 r. w Lasku) i Stefan (ur. w 02.09.1914 r. w Lasku).

Mieszkał w Lasku, przy ul. Sienkiewicza 5 (obecnie Rutkowskiego 7) od 1904 r., gdy kupił ziemię za pieniądze zarobione w westfalskiej kopalni.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski.

Należał od 08.01.1933 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-19 Koło Żabikowo (nr ewid. 5368, nr dypl. 312, nr arch. 7910), zweryfikowany 2.06.1933 r. pod nr. 7910, skreślony na własną prośbę 13.06.1937 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919 Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884) oraz materiałów i informacji prawnika Bogdana Vogta; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 273.

Robert Wrzesiński, Paweł Wolniewicz

SZULC FRANCISZEK

(1896-?)

Ur. 4.07.1896 r. w Lasku, robotnik.

Podczas Powstania Wielkopolskiego służył w V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań w stopniu sekcijnego.

W okresie powstania był kawalerem. Mieszkał w Żabikowie.

Na podstawie akt V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 275.

Robert Wrzesiński

SZULC JÓZEF

(1899-?)

Ur. 22.02.1899 r. w Lasku. Rodzice: Władysław i Marianna z Nagórskich.

Pracował jako robotnik fabryczny w zakładach H. Cegielskiego w Poznaniu.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 8.01.1919 r., służył w oddziale por. Andrzeja Kopy i 68 pułku piechoty. Miał stopień starszego szeregowca.

Mieszkał w Żabikowie, przy ul. Kościuszki 57.

Odznaczenia: Medal za Wojnę 1918-1921, Brązowy Krzyż Zasługi.

Należał od 2.10.1932 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 4994, nr dypl. 983, nr arch. 8656), później był członkiem przedwojennego Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-19, Koło Żabikowo (leg. 983). W powojennych aktach związków kombatanckich na terenie Lubonia nie występuje.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 Koło Żabikowo, przedwojennego ZPW 1918-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884) i akt Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie (syg. AP ODRZUC. 30.05.38.); A.Kopa, *Udział powiatu zachodnio-poznańskiego w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919*, Poznań 1928, s. 13; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 275.

Robert Wrzesiński

SZULC STANISŁAW

(1894-1984)

Stanisław Szulc

Ślusarz, ochotnik z Mieściska, komendant zakładowej straży pożarnej, ppor. WP.

Ur. 7.04.1894 r. w Mieścisku, powiat Wągrowiec, ojciec Antoni, matka

Anna z d. Napierała. W szóstym roku życia zaczął naukę w szkole podstawowej w Mieścisku, gdzie ukończył 5 klas. W 1906 r. brał czynny udział w strajku szkolnym, walcząc *O język polski w nauce*. W 1911 r. rozpoczął w Kcyni, powiat Szubin, naukę zawodu ślusarza. Po 3,5 roku nauki, uzyskał dyplom czeladnika ślusarza maszynowego. W maju 1915 r. wcielono go do armii niemieckiej i brał udział w I wojnie światowej. Służył w artylerii polowej. W październiku 1918 r. zdezerterował i wrócił do Mieściska.

27.12.1918 r. został powstańcem wielkopolskim w Mieścisku. Walczył z bronią w ręku pod: Strzeszkowem, Mirosławicami, Rąbczynem, Chodzieżą i w okolicach Mieściska pod dowództwem sierż. sztab. Franciszka Dobersteina i Leona Lemańskiego. 24.02.1919 r. został wcielony do Wojska Polskiego – 2. baterii 17. Pułku Artylerii Polowej –. Brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej, uczestnicząc w ważnych bitwach o Wilno, Białystok i Połock. 8.10.1919 r. został mianowany bombardierem, 24.03.1920 r. – kapralem, w czerwcu 1920 r. – plutonowym. Zwolniony z wojska 11.01.1921 r.

W kwietniu 1921 r. został zatrudniony jako ślusarz w fabryce dr Romana Maya w Luboniu. W 1933 r. był współorganizatorem strajku głodowego i członkiem komitetu strajkowego. Okres okupacji przepracował w zakładzie. Stanisław Szulc swoją książeczkę wojskową z bogatymi w treść wpisami, potwierdzającymi jego udział w działaniach zbrojnych, w obawie przed represjami ze strony Niemców, ukrył w kieszeni munduru, który następnie zakopał w chlewie. W ten sposób pamiętki i dokument przetrwały lata II Wojny Światowej. Kiedy okupant wycofywał się, uniemożliwił zniszczenie rodzimej fabryki – przeciął przewody detonatora. Po wyzwoleniu brał czynny udział

Zdjęcie powojenne, Stanisław Szulc jako komendant Zakładowej Straży Pożarnej – na przedzie kolumny maszerującej przed trybuną ustawioną na terenie Zakładów Chemicznych

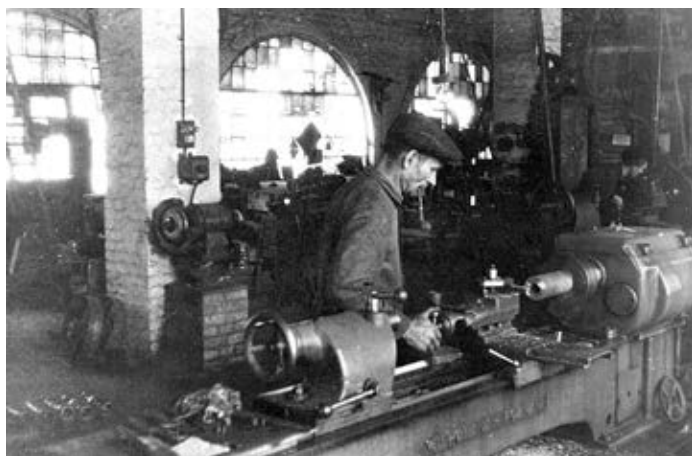
w odbudowie Poznańskich Zakładach Nawozów Fosforowych. Zorganizował w nich przyzakładową ochotniczą straż pożarną, której był komendantem. W tej fabryce pracował jako tokarz do emerytury (1959 r.), a w latach 60. jeszcze na

pół etatu. Zmarł 4.03.1984 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się 14.08.1922 r. z Katarzyną Skrzypek (ur. 1899 r., zm. 1974 r.). Dochowali się pięciorga dzieci.

Do 1951 r. wraz z rodziną mieszkał na terenie zakładów, skąd przeprowadzili się do bloku przy ul. Kolonia PZNF 6.

O d z n a c z e n i a :
Brązowy Krzyż Zasługi (3.01.1947 r., nr 49488/19794 -),
Srebrna Odznaka Przdownika Pracy (20.11.1950r.),
Wielkopolski Krzyż Powstańczy (18.12.1958 r., nr C-75161/ 875161 -),
Złoty Krzyż Kawalerski Orderu

Stanisław Szulc przy tokarce w zakładach dra Romana Maya

Grobowiec rodzinny, w którym spoczywają także Stanisław i Katarzyna Szulcowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Odrodzenia Polski (23.04.1975 r., nr leg. 524-75-173.)

Należał od 1946 r. do PPR, następnie PZPR, do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 (leg. 3597), od 4.07.1958 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 213756, leg. 236024).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, publikacji „Wieści Lubońskich” 12-2007 r. str. 33; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 275.

Robert Wrzesiński

SZYFTER ANTONI (1880-1944)

Kapitan Wojska Polskiego, zarządca majątku w Wirach.

Ur. w 1880 r., jako syn Andrzeja, podporucznika WP. Wraz z matką dzierżawili majątek w Wirach, gdzie mieszkali w dworku Czartoryskich razem z siostrą Antoniego i jej dziećmi.

Pomagał swojemu krewnemu ppor. Andrzejowi Kopie między innymi w transporcie z pruskich magazynów wojskowych 250 karabinów wraz z amunicją. Dokonano tego legalną drogą

Antoni Szyfter jako kapitan 68. Pułku Piechoty Wielkopolskiej odznaczony m.in. krzyżem Virtuti Militari

furmankami należącymi do majątku w Wirach zarządzanego przez Antoniego Szyftera i złożono w jednym z budynków na terenie Dopiewa w ramach tworzenia Powiatowej Rady Ludowej.

Przystąpił do Powstania Wielkopolskiego 28.12.1918 r. jako ochotnik batalionu powiatu zachodnio-poznańskiego pod dowództwem por. Andrzeja Kopy w Dopiewie. Został dowódcą 1. Kompanii tzw. fabianowskiej, miał pod sobą m.in. wielu ochotników powstańców z Lasku, Wir, Łęczycy. Już na początku stycznia 1919 r. został skierowany ze swoją kompanią na front zachodnim biorąc udział w walkach o Wolsztyn, potem pod Zbąszyniem. Od połowy stycznia 1919 r. walczy po Jaktorowem, Lipą, Rynarzewem, Kargową, Babimostem.

Pomagał por. A. Kopie w organizowaniu 10 Pułk Strzelców Wielkopolskich, który po reorganizacji Armii Wielkopolskiej został przemianowany

Symboliczny grób Antoniego Szyftera, na cmentarzu parafialnym św. Jana Wianneya w Poznaniu

na 68 Pułk Piechoty Wielkopolskiej (styczeń 1920). Zapewne w szeregach tego pułku wziął udział w walkach na froncie wołyńskim (1919 r.), litewsko-białoruskim (10.1919 – 03.1920 r.), ofensywie kijowskiej (03-05.1920 r.) i w bitwie warszawskiej 1920 r. Należy sądzić, że ze względu na doświadczenie, wiek i stopień nie był już dowódcą kompanii jak w styczniu 1919 r., lecz został skierowany na wyższe stanowisko, np. dowódcę batalionu, oficera sztabu dywizji. O jego zasługach z lat 1918-1921 świadczą najwyższe odznaczenia bojowe, jakie potem otrzymał.

W okresie międzywojennym był prezesem Koła Związku Weteranów

Powstań Narodowych Rzeczypospolitej Polskiej 1914-1919 w Wyrach w latach 1933-1938. Kapitan rezerwy Wojska Polskiego. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. Miał wtedy 59 lat, więc nie powołano go do jednostki liniowej, jedynie na stanowisko ad-

Antoni Szyfter jako prezes Koła Wirowskiego Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 jakie pełnił w latach 1933-1938

ministracyjne. Podczas okupacji, gdy rozpoczęto represję wobec powstańców, dostał propozycję ucieczki od Andrzeja Kopy, lecz nie chcąc pozostawić matki oraz siostry, z propozycji nie skorzystał. Został uwięziony w forcie VII skąd wysłano go do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, gdzie zginął w 1944 r.

Rodziny swojej nie założył.

Na cmentarzu parafialnym św. Jana Wianneya w Poznaniu, na grobowcu rodzinnym Haliny Szyfter i Jana Cynka znajduje się symboliczna tabliczka z prośbą o modlitwę. Wśród wymienionych 4 osób jest Antoni Szyfter z dopiskiem „Zamordowany w Oświęcimiu” a także Paweł Szyfter z dopiskiem „Zamordowany w Katyniu”.

Odznaczenia: Krzyż Virtuti Militari, Krzyż Niepodległości, Srebrny Krzyż Zasługi, dwukrotnie Krzyż Walecznych, Medal za Wojnę 1918-1921.

Na podstawie: „Udział mieszkańców Gminy Komorniki w Powstaniu

Podpis Antoniego Szyftra na protokołach
ZWPN RP 1914-1919 koła w Wirach

Wielkopolskim” Przemysław Mieloch,
Komorniki 2009, str. 69; „Album Pa-
miątkowy Powstańców Ziem Zachod-
nich R. P. 1918-1921”, nr 1, str. 22, Po-
znań 1937 r.; informacji Marii Sikorskiej
z Wir.

Piotr P. Ruskowski, Janusz Karwat

SZYMAŃSKI ANTONI

(1899-?)

Ur. 29.06.1899 r. w Mościejewie, po-
wiat Międzychód, robotnik.

Podczas Powstania Wielkopolskiego
walczył na froncie w rejonie Między-
chodu w stopniu szeregowca.

Mieszkał w Żabikowie, przy ul. Koś-
ciuszki 44

Odniesienie: Medal za Wojnę 1918-21.

Należał od 24.03.1934 r. do Związ-
ku Weteranów Powstań Narodowych
RP 1914-19, Koło Żabikowo (nr ewid.
10052, nr dypl. 3467, nr arch. 16869),
skreślony 24.09.1937 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-
1919, Koło Żabikowo (Archiwum Pań-
stwowe w Poznaniu, nr zespołu 884);
„Lubonianie w Powstaniu Wielkopol-
skim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz
Karwat, Luboń 2009, str. 277.

Robert Wrzesiński

SZYMAŃSKI FRANCISZEK

(1900-?)

Robotnik

Ur. 20.09.1900 r. w Dopiewie, powiat
Poznań. Tam też ukończył szkołę po-
wszechną. Pracował jako robotnik.

Uczestniczył w Powstaniu Wiel-
kopolskim w stopniu szeregowca od
20.01.1919 r., kiedy wstąpił do oddziału
organizowanego przez podporucznika
Andrzeja Kopę w Dopiewie. Brał udział
w walkach pod Zbąszyniem, Nakłem,
Rynarzewem. Następnie w 1920 r. jako
żołnierz 10. Pułku Strzelców Wielkopol-
skich walczył w wojnie polsko-bolsze-
wickiej.

Po zwolnieniu z wojska mieszkał
w Żabikowie przy ul. Długiej 94 (11 Li-
stopada).

Odniesienie: Medal za Wojnę 1918-
1921.

Należał od 17.01.1932 r. do Związku
Weteranów Powstań Narodowych RP
1914-19, Koło Żabikowo (nr ewid. 5141,
nr dypl. 2317, nr arch. 9857), później był
członkiem Związku Powstańców Wiel-
kopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo.
Skreślony 28.11.1938 r. – oddał legity-
mację.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-
1919, Koło Żabikowo, ZPW 1918-1919,
Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe
w Poznaniu nr zespołu 884); A. Kopa,
Udział powiatu zachodnio-poznań-
skiego w Powstaniu Wielkopolskim
1918/1919, Poznań 1928, s. 14; „Lubo-
nianie w Powstaniu Wielkopolskim”,
red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Kar-
wat, Luboń 2009, str. 277; „Powstańcy
Wielkopolscy” Biogramy uczestników
Powstania Wielkopolskiego 1918-1919,
red. Bogusław Polak, t. VII, str. 197.

Robert Wrzesiński

SZYMAŃSKI MARCIN

(1894-1970)

Marcin Szymański

Ochotnik na froncie zachodnim, działacz samorządowy, żołnierz zawodowy II RP, st. sierż. WP.

Ur. 10.10.1894 r. w Pawłótku, powiat Nowy Tomyśl, ojciec Jan, matka Zuzanna z d. Balcerek. Miał czworo rodzeństwa: braci – Franciszka, Józefa i Antoniego (ur. 26.05.1905 r., zm. 02.04.1974 r.) oraz siostrę – Marię. W latach 1901-1907 uczęszczał do szkoły powszechnej w Pawłótku. W roku 1914 został powołany do armii pruskiej i walczył w I wojnie światowej m.in. we Francji aż do jej zakończenia.

Po zdezercerowaniu z armii pruskiej, jako ochotnik przystąpił w grudniu 1918 r. do Powstania Wielkopolskiego, a po jego zakończeniu uczestniczył w wojnie z Rosją bolszewicką 1919-1920. Brał też udział w III Powstaniu Śląskim

1921 r. W okresie międzywojnia był zawodowym wojskowym w randze st. sierżanta i służył na poznańskiej Cytadeli (mieszkał tu z rodziną) w batalionie łączności. Po wybuchu II wojny światowej uczestniczył w kampanii wrześniowej m.in. biorąc udział w obronie Warszawy oraz walcząc w armii gen. Tadeusza Kutrzeby (bitwa nad Bzurą); w tym czasie jego żona z czworgiem dzieci, jak wiele innych rodzin wojskowych została ewakuowana specjalnym pociągami na „Wschód” do Brześcia, a następnie po wkroczeniu Sowietów do tej miejscowości powróciła do Poznania. W czasie okupacji ukrywał się w Niemczech, pracując u Bauera. Wrócił do Polski na przełomie lat 1944-45. Jak wspomina wnuk Marcina Szymańskiego – Piotr Mazurek (mieszkał w Luboniu przy ul. Poniatowskiego 16 w latach 1958-1964): *„Mój dziadek podczas wojny ucierpiał na zdrowiu i musiał się poddać operacji (usunięto mu połowę żołądka). Dwa tygodnie po operacji z niezagojoną raną, dowiedział się, że wojska radzieckie przygotowują się do zdobycia Cytadeli i poszukują zwiadowców oraz przewodników. Nie namyślając się długo (znał Cytadelę jak własną kieszeń) zgłosił się na ochotnika i jako przewodnik brał czynny udział w zdobywaniu tak bliskiej jego sercu fortecy. Po zakończeniu wojny dziadek został przeniesiony do rezerwy”*.

Ożenił się w 1920 r. w Grudziądzu z Marią Seyda (ur. w 1897 r. w Bzowie), z rodu, który przybył do Polski z królem Augustem Poniatowskim (nadał im ziemię na Pomorzu) z Dolnej Saksonii. Władysław i Zygmunt Seydowie to jej wujowie. Władysław przed I wojną światową reprezentował polską mniejszość w parlamentach niemieckich, był posłem do sejmiku pruskiego a od roku 1912 zasiadał w Reichstagu, brał udział w przygotowaniach do Powstania Wielkopolskiego, był ministrem byłej dzielnicy pruskiej,

Piknik rodzinny z gramofonem na Cytadeli. Marcin Szymański i córka Helena (z prawej), syn Rajmund, za nim córka Henryka, żona - Maria z d. Seyda, córka Gabriela

W Wojsku Polskim na motocyklu sierżant Marcin Szymański pasażer z prawej

następnie w latach 1924-1929 piastował stanowisko Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego. Zygmunt w latach 1907-1918 zasiadał w Reichstagu jako reprezentant mniejszości polskiej, później od 1919 do 1925 był posłem na Sejm polski, brał też udział w opracowywaniu konstytucji marcowej. Maria Seyda była także kuzynką Mariana Seydy – który od początków XX wieku zajmował stanowisko komisarza Ligi Narodowej na zabór pruski, natomiast w roku 1923 został ministrem spraw zagranicznych (jego następcą był Roman Dmowski). Po wybuchu II wojny światowej wszedł w skład rządu Władysława Sikorskiego i pełnił w nim funkcję ministra sprawiedliwości, a w okresie późniejszym objął tzw. Ministerstwo Spraw Kongresowych. Maria i Marcin Szymańscy po ślubie zamieszkali na poznańskich Winiarach, a następnie na Cytadeli, mieli czworo dzieci: Helenę (ur. 1923 r.), Henrykę (ur. 16.01.1925 r.), Gabrielę (ur. 1927 r.) i Rajmunda (ur. 1933 r., przez wiele lat

Marcin Szymański (siedzi z prawej) na froncie I wojny światowej w armii pruskiej

był piłkarzem „Stelli” Luboń). Pamiętam z opowiadań dziadków – relacjonuje Piotr Mazurek (syn Henryki) jak przed wojną odwiedzili brata babci – Konstantego Seydę, właściciela składu towarów kolonialnych fabryki win i wódek w Chojnicach. Pod wieczór dziadek ze swoim szwagrem degustowali w fabryce różne trunki. W pewnym momencie dziadek będąc zawodowym wojskowym, ubrany w galowy mundur postanowił się przewietrzyć (działo się to na pograniczu polsko-niemieckim) i nieświadomie przekroczył granicę sąsiadów. Zrobił się popłoch i Niemcy zaarrestowali polskiego żołnierza. Mogło dojść do afery międzynarodowej ale na szczęście poszukujący swojego szwagra

Konstanty Seyda dzięki swoim kontaktom i znajomościom wyciągnął go z niemieckiego aresztu, a sprawę wyciszył.

Po zakończeniu wojny, w 1945 r. rodzina Szymańskich zamieszkała w Luboniu przy ul. Poniatowskiego 16 (dom już nie istnieje). Marcin Szymański przez kilkanaście lat był pracownikiem Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Luboniu (w 1945 r. udzielał ślubu parom małżeńskim, później zajmował się

Sklep Konstantego Seydy – szwagra Marcina Szymańskiego (Seyda i jego subiekci)

Piotr Mazurek (wnuk) z prawej figurka z odznaczeniami Marcina Szymańskiego fot. Paweł Wolniewicz

sprawami rolnymi (m.in. kontraktacją, patrz też foto Imbiorowicza Michała). Po przejściu na emeryturę ok. roku 1960 był Opiekunem Miejsc Pamięci Narodowej przy Radzie Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa i udzielał się społecznie pracując w obozie żabikowskim. Był uczulony na ludzką krzywdę i nikomu nie odmawiał pomocy

Stanisław Szymański (bratanek – syn Antoniego) z żoną Leokadią zamieszkali w Luboniu przy ul. Wiśniowej 1 w Luboniu fot. Paweł Wolniewicz

– wspominał dziadka Piotr Mazurek. Zmarł 11.04.1970 r., pochowany wraz z żoną w grobowcu rodzinnym na cmentarzu górczyńskim w Poznaniu.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (nr C-2885), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (nr K-36749), Medal za udział w wojnie bolszewickiej, odznaka Opiekuna Miejsc Pamięci Narodowej (leg. nr 307),

Należał od 1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208675, leg. 302329), był też członkiem PZPR.

Przy wozie strażackim – Marcin Szymański stoi za siedzącymi drugi z lewej

Kadra Urzędu Miasta Luboń w 1955 r. składała się z 15 osób. Od lewej: 1 – Jan Janicki (sekretarz), 2 – Melania Weckert (meldunki), 3 – Stanisław Najdek (przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej 1958-1961), 4 – Gabriela Grabicka (USC), 5 – Krystyna Dudziak, po mężu Zapłata (referent finansowy), 6 – Stefania Kempieńska (księgowa i kasjerka), 7 – Wanda Sikocińska z d. Tujdowska (gospodarka komunalna), 8 – Teresa Przybylska, 9 – Skóra, żona sekretarza partii (meldunki), 10 – Stefaniak (referent podatkowy od nieruchomości), 11 – Franciszek Teszner (sprawy administracyjne), 12 – Władysław Ziętek (sekretarz partii, potem kierownik USC), 13 – Marcin Szymański (sprawy rolne). Na zdjęciu brakuje Leona Białasa i Jakuba Krawczyka⁷¹

Na podstawie: akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; informacji i dokumentów uzyskanych od wnuka – Piotra Mazurka, bratanka (syna Antoniego) Stanisława Szymańskiego i jego żony – Leokadii; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 278.

Justyna Król, Paweł Wolniewicz

SZYMAŃSKI WALENTY (1887-?)

Ur. 11.01.1887 r. w Dusznikach, powiat Szamotuły, robotnik.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 27.12.1918 r., walczył na froncie

⁷¹ „Wieści Lubońskie” 07-2016, str. 33

zachodnim jako szeregowiec.

Mieszkał w Żabikowie, przy ul. Piłsudskiego 9 (Okrzei).

Należał od 8.03.1934 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-19, Koło Żabikowo (nr ewid. 9449), skreślony 1.09.1936 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 278.

Robert Wrzesiński

SZYMKOWIAK WINCENTY (1900-1977)

Robotnik, ochotnik batalionu dopiewskiego, ppor. rez. WP.

Ur. 17.01.1900 r. w Sroczku Małym, powiat Poznań, ojciec Szymon, matka Katarzyna z d. Motylak. Szkołę podstawową ukończył w 1914 r. W marcu 1918 r. został powołany do wojska niemieckiego, z którego był zwolniony po zakończeniu I wojny światowej, na początku grudnia 1918 r.

Swój udział w Powstaniu Wielkopolskim rozpoczął 28.12.1918 r. wstępując do oddziału powstańczego pod dowództwem por.. Andrzeja Kopy. Oddział ten wszedł w skład 10. Pułku Strzelców

Wincenty Szymkowiak

Wielkopolskich, przemianowany później na 68. Pułku Piechoty Wielkopolskiej. Uczestniczył w potyczkach tego oddziału – w zdobywaniu lotniska na Ławicy, walkach pod Wolsztynem, Zbąszyniem. W marcu 1919 r. w Nowym Dworze pod Zbąszyniem podczas ostrzału artyleryjskiego został ranny w nogę. Po wyleczeniu w kwietniu 1919 r. przydzielono go do tworzącego się w Poznaniu 3. Pułku Strzelców Wielkopolskich (57. Pułku Piechoty Wielkopolskiej). *W tym pułku brałem udział w walkach pod Ostrowem, Ostrzeszowem, Krobią. Po zakończeniu się powstania zostałem już jako poborowy w 3. Pułku Strzelców Wielkopolskich. Dnia 23.03.1923 r. zostałem zwolniony z wojska i wróciłem do domu rodzicielskiego i pracowałem w pracach leśnych*

– wspominał w zyciorysie. Okres służby wojskowej i jedno z odznaczeń wskazują na to, że uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Awansował do stopnia kaprała.

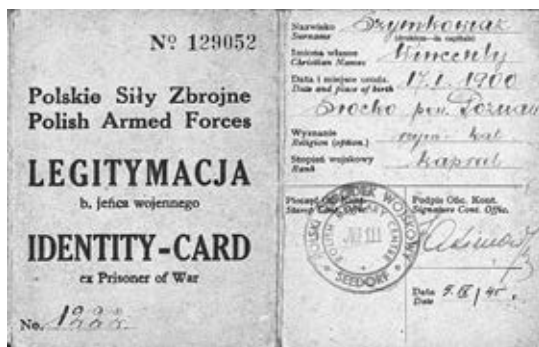
Kolejnym jego miejscem pracy były Polskie Koleje Państwowe. 24.08.1939 r. powołano go do Kompanii „Żabikowo” Batalionu „Poznań II” Poznańskiej Brygady Obrony Narodowej. W jej szeregach wziął udział w wojnie obronnej 1939 r. Wziął udział w bitwie nad Bzurą. 18.09.1939 r. dostał się pod Kutnem do niemieckiej niewoli. Przebywał w niej przez całą II Wojnę Światową w Stalagu X a w Bremerferde. Podczas okupacji hitlerowskiej zmarli mu żona Maria i syn Zygmunt. Został oswobodzony przez Anglików. Gdy wrócił do kraju w 1946 r. w domu zastał już tylko córki. Od października 1946 r. do 17.03.1957 r., czyli przejścia na rentę, pracował w Zakładach HCP w Poznaniu. Mianowany został do stopnia podporucznika. Zmarł 03.02.1977 r.

Wincenty Szymkowiak podczas pobytu w niewoli niemieckiej w czasie II Wojny Światowej

Dokument Urzędu Repatriacyjnego o powrocie do kraju z 23.10.1946 r.

Legitymacja byłego jeńca wojennego o nr. 2980 wydana przez Polskie Siły Zbrojne

Należał od 26.06.1932 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-19, Koło Żabikowo (nr ewid. 4403, nr dypl. 10833, nr arch. 12290), później był członkiem Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 Koło Żabikowo (leg. 10833). Po wojnie od 14.09.1947 r. należał do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 6433), a od 31.03.1948 r. był członkiem ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 213471, leg. 275067).

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919, Koło Żabikowo, akt przedwojennego i powojennego ZPW 1918-1919, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884), akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, informacji

córki Marii Czarnej. Publikacja „Wieści Lubońskie” 01-2005 str. 14; A.Kopa, Udział powiatu zachodnio-poznańskiego w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919, Poznań 1928, s. 14; „Lubonia w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 278.

Robert Wrzesiński

Ożenił się w 1927 r. z Marią. Dzieci: Kazimiera, Zygmunt, Maria.

W 1927 r. zamieszkał w Poznaniu w Kotowie 53, od 1970 r. przy ul. Tynieckiej 16, potem przeprowadził się do Lubonia na ul. Żabikowską 62 J/36.

Odznaczenia: Medal za Wojnę 1918-21, Krzyż Litewski ZR, Wielkopolski Krzyż Powstańczy (17.12.1958 r., nr C-73556), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (23.04.1975 r., leg. 524-75-182).

ŚLASIŃSKI STANISŁAW
(1896-?)

Ur. 01.05.1896 r. w Żabikowie, robotnik. Uczestniczył w Powstania Wielkopolskim. Miał stopień kaprała.

Mieszkał w Poznaniu, przy ul. Strumyk 21.

Należał od 10.05.1934 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Wilda.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 280.

Robert Wrzesiński

ŚLIWIŃSKI BERNARD

(?)

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim – walczył o Żnin.

Ożenił się z Marią (ur. 8.04.1904 r. w Toruniu, ojciec Ignacy, matka Maria z d. Sowińska, zm. 1979 r.). Od 8.06.1978 r. była podopieczną ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 473805, leg. 12235/31).

Mieszkał w Luboniu, przy ul. Dąbrowskiego 13.

Należał do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 280.

Robert Wrzesiński

ŚRÓDA STEFAN

(1895-1976)

Blacharz, ochotnik z Budzynia, ppor. WP.

Ur. 10.11.1895 r. w Hawodno, powiat Wągrowiec, ojciec Jan, matka Waleria z d. Urbańska. W latach 1903-1910 uczęszczał do szkoły powszechnej. W 1913 r. wyjechał do Niemiec i przyuczał się do zawodu blacharskiego. W 1915 r. został powołany do wojska

niemieckiego i wysłany na front rosyjski. Tam został ranny i przywieziono go do szpitala na ziemiach polskich. Ponownie został wysłany na front francuski, gdzie drugi raz został ranny. Zwolniony z wojska 27.12.1918 r. w Gdańsku.

Od 02.01.1919 r. brał udział w Powstaniu Wielkopolskim. W swoim życiorysie tak opisuje pierwsze dni powstania: *Przybyłem do Budzynia gdzie pod dowództwem por. Wagnera otoczyliśmy 7 kompanię. W walce na szosie do Chodzieży ujęliśmy z samochodem pancernym Graffa von Szwerin. Następnie pod dowództwem por. Skibińskiego spaliliśmy most w Białosłiwiu nad Notecią. W Witkowicach otoczyliśmy warty niemieckie, które zwyciężyliśmy. Już po wszystkim przybył oddział z Próchnowa. Z Witkowic przeszliśmy do Budzynia, gdzie zostaliśmy sformowani w oddział i uderzyliśmy na Chodzież przez Rataje, gdzie stoczyliśmy walkę. Potem zostałem skierowany do patrolu wiosek pomiędzy Chodzieżą a Margoninem.*

W życiorysie wspomina też dowódcę – por. Bartscha. Był przydzielony do 58. pp, z którym najprawdopodobniej brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Zwolniony z Wojska Polskiego w listopadzie 1920 r.

Prowadził do 1939 r. warsztat blacharski w Mroczy, powiat Wyrzysk. W czasie okupacji pracował na kolei jak blacharz. Po wojnie prowadził warsztat blacharski w Żabikowie. Od 1954 do 1958 r. pracował jako blacharz w Zakładach Nawozów Fosforowych. W roku 1958 r., na skutek ran z I wojny światowej, przeszedł na rentę inwalidzką. Brał czynny udział w pracach społecznych, m.in. podczas porządkowania byłego obozu w Żabikowie. Stopień wojskowy wyniesiony z powstania – szeregowiec. W 1972 mianowany podporucznikiem. Zmarł 10.09.1976 r.

Ożenił się 21.05.1921 r. w Morgoninie, powiat Chodzież, z Teodozją z d. Borowiak (ur. 28.05.1898 r. w Kościelnym Podlesiu, powiat Wągrowiec, ojciec Michał, matka Władysława z d. Kin, zm. 9.07.1984 r.). Dzieci: Henryk (ur. 22.07.1922 r.), Edward (ur. 19.03.1924 r.), Mieczysław (ur. 28.11.1928 r.), Zygmunt (ur. 27.03.1930 r.), Zofia (ur. 2.04.1934 r.).

Mieszkał w Luboniu, przy ul. Żabikowskiej 34.

Odnaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (17.12.1958 r., nr C-73832), Krzyż Kawalerski Odrodzenia Polski (04.10.1974 r., nr leg. 1522-74-156)

Od 19.03.1958 r. należał do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 214684, leg. 305178), w którym przez pewien czas był prezesem Komisji Rewizyjnej.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 280.

Patrycja Szkudlarek

TABAT MARCIN

(1880-?)

Ur. 30.10.1880 r. w Witkowie. Wykonywał zawód krawca.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim w stopniu szeregowca.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Chudzińskiego 3.

Należał od 11.11.1935 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Poznań-Macierz, skreślony 18.05.1937 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 281.

Robert Wrzesiński

TALARCZYK FRANCISZEK

(1890-1941)

Pracownik PKP, ochotnik batalionu dopiewskiego, sierż. WP.

Ur. 25.01.1890 r. w Masłowie; ojciec Paweł, matka Elżbieta z d. Witkowiak. W 1912 r. powołany do armii pruskiej, brał udział w I wojnie światowej, ranny przebywał od czerwca do grudnia 1918 r. w szpitalu, ma stopień sierżanta.

Przed powstaniem zgłosił się do PKU w Poznaniu – batalionu wartowniczego, gdzie szkolił przyszłych powstańców. Brał udział m.in. w zdobywaniu koszar 59 i 58 pp. Walczył też pod dowództwem por. A. Kopy pod: Kopanicą, Sielcą, Wielką Wsią, Zbąszyniem.

W późniejszych latach pracował na kolei. Zmarł 23.05.1941 r. w wieku 51 lat.

W 1920 r. wstąpił w związek małżeński z Cecylią Formańską (ur. 19.10.1893 r. w Pobiedziskach, zm. 16.01.1983 r.). Mieli dwóch synów: Konrada zmarł w 1952 r., mając 26 lat; drugi – Zenon. Pani Cecylia, jak wspomina w zyciorysie, pochodziła z bardzo patriotycznej rodziny, w której było 10 dzieci. Jej brat, za strajk dzieci wrzesińskich, jako redaktor „Pielgrzyma” był więziony w Pelplinie. Cecylia Talarczyk, podczas II wojny światowej ukrywała siostrzeńca jednego z poruczników Wojska Polskiego, ściętego przez Niemców w 1942 r. w Poznaniu na ul. Młyńskiej. Epizod ten został opisany w jednej z książek (tytuł i autor – nieznani).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Poniatowskiego 19.

Odnaczenia: Medal X-lecia Odzyskania Niepodległości, Medal za Wojnę 1918-1921 (1937 r.)

W 2018 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną

Grób rodzinny Franciszka i Cecylii Talarczyków oraz synów Konrada i Zenona na cmentarzu parafialnym w Żabikowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Czy Franciszek Talarczyk należał do Związku nie wiadomo. Informacje pochodzą z życiorysu i kartoteki żony Cecylii, która jako podopieczna należała do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, akt CAW w Warszawie; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 281; informacji Krystyny Adamskiej.

Justyna Król, Dorota Molińska

TARENT ANDRZEJ

(1889-1967)

Robotnik, członek Straży Ludowej w Poznaniu.

Ur. 15.11.1889 r. w Głuchowie, powiat Poznań; ojciec Kazimierz. Ukończył 7 lat szkoły ludowej.

Od 28.12.1918 r. brał udział w Powstaniu Wielkopolskim w obronie Poznania. Od 27.02.1919 r. do 6.05.1919 r. należał do Straży Ludowej. Od 06.05.1919 r. do 12.06.1919 r. był

w batalionie wartowniczym w Warszawie (Powązki).

Pracował w Wojskowych Zakładach Motorowych nr 5 w Poznaniu jako palacz. Zmarł 8.05.1967 r.

Ożenił się z Agnieszką Heusel (ur. 25.12.1890 r., zm. 22.07.1971 r.).

Mieszkał przy ul. Fabianowskiej 38.

Odnaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (24.12.1959 r., nr D-76275).

Należał od 1958 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 214122, leg. 230814), członek Komisji Rewizyjnej od 11.04.1965 r.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło w Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 282.

Justyna Król

THOMAS JÓZEF

(1843-1931)

Dzierżawca folwarku hr. Augusta Cieszkowskiego na przełomie XIX i XX wieku, działacz narodowy, gorliwy organizator Kółek Rolniczych i prezes kółka wirowskiego (1898-1905), członek Dozoru Kościelnego parafii Wiry – gdy kościół ten służył terenom dzisiejszego Lubonia, działacz narodowy – wieloletni sekretarz Powiatowego Komitetu Wyborczego w zaborze pruskim.

Urodził się 13.07.1843 r. w Krzesinach pod Poznaniem. W wieku 25 lat, gdy był praktykantem w Fiałkowie koło Dopiewa, jeździł często załatwiać sprawy majątku do Dolska. Wstępował zawsze na plebanię, gdzie w 1866 r. był świadkiem i uczestnikiem zawiązywania się pierwszego w Wielkopolsce Kółka Rolniczego. Stał się odtąd gorliwym entuzjastą i organizatorem tego ruchu na rzecz uświadamiania wielkopolskich włościan i polepszania

Józef Thomas – wódzarz folwarku Żabikowo na przełomie XIX i XX wieku

kultury rolnej w czasach zaboru pruskiego.

Zaangażowany w sprawy narodowe, wraz z wieloletnimi prezesami: Józefem Stasińskim (dzierżawcą dóbr Konarzewskich), Pawłem Szyfterem (pochodzącym ze Stęszewa, znanym wówczas kupcem zbożowym w powiecie), ks. Stanisławem Gładyszem (od 1900 r. proboszczem w Komornikach), piastował funkcję sekretarza w Powiatowym Komitecie Wyborczym. Była to swego czasu jedyna instancja polska w powiecie Poznań-Zachód, która sprawom narodowym

nadawała odpowiedni kierunek. Zajmowała się oficjalnie wszystkimi wyborami: do sejmu, parlamentu, sejmików czy Ziemstwa Kredytowego. Mogła urządzić wiece przedwyborcze, zachęcając do czynnego udziału w wyborach, lansując Polaków do struktur władzy w pruskim państwie.

26.12.1876 r. Józef Thomas ożenił się z Anną Malinowską (ur. przed 1858 r.). Ślub odbył się w kościele w Komornikach, a udzielał go ks. proboszcz Franciszek Malinowski, stryj panny młodej. Uroczystość weselna odbyła się na tutejszej plebanii. Tutaj też po śmierci męża, zamieszkała wdowa po bracie księdza – Marianna Malinowska z trzema córkami: Józefiną, Anną, Marianną i synem Antonim, prowadząc przyparafialne gospodarstwo rolne. Warto wspomnieć, że Anna Thomas przed zamążpójściem pomagała stryjowi – ks. Franciszkowi Malinowskiemu w pracy naukowej na temat języka polskiego; przepisywała m.in. jego notatki i spisywała dyktowane rozprawy z językoznawstwa.

Dworek w Żabikowie zwany też Domem wózarza (stan w 2006 r.), w którym przez 16 lat, na przełomie wieków, mieszkał Józef Thomas z rodziną, dzierżawiąc folwark hr. Augusta Cieszkowskiego. Ten relikw po żabikowskim folwarku ma zostać przebudowany na potrzeby Urzędu Stanu Cywilnego

Józef i Anna Thomasowie zamieszkali najpierw w Jeziorach Wielkich na pn.-zach. od Zaniemyśla, gdzie Józef był leśniczym w dobrach hrabiów Skórczewskich. Mieli czworo dzieci: Helenę (ur. 1878 r.), Stanisława (ur. 1879 r.), Miecysława (ur. 1882 r.) i Marię (ur. 1886 r.). W 1886 r. przeżyli wielką tragedię. W letni, ciepły, prawie wiosenny dzień wybrali się na rodzinny spacer nad pobliskie jezioro. W domu pozostała jedynie, odrabiająca lekcje wraz z nauczycielką najstarsza córka – ośmioletnia Helena. Na spacerze obaj synowie, siedmioletni Stasinek i czteroletni Mieczek, jak ich nazywano, biegali wokół matki bawiąc się piłką, która nagle wpadła na zamrożone jezioro. Chłopcy pobiegli za nią. Słaby lód załamał się pod nimi i w ułamku sekundy znaleźli się w wodzie. Matka, nie bacząc na stan w jakim się znajdowała – spodziewała się bowiem czwartego dziecka – wskoczyła do wody na ratunek. Nie mogła jednak nic zrobić. Pomoc, która nadbiegła niebawem, wyciągnęła z lodowatej wody jedynie matkę. Martwych chłopców wydobyto kilka godzin później. Sześć tygodni po tym wydarzeniu Anna Thomas urodziła córkę Marysię, która wkrótce zmarła. Trójkę dzieci pochowano na cmentarzu w Zaniemyślu, a na nagrobku umieszczono napis ułożony przez osieroconych rodziców: *Pan Bóg zabrał nasze dzieci / Do anielskiej swej czeladki / Wielki ból serca czujemy / Bogu go ofiarujemy.*

Po tym tragicznym wydarzeniu w 1887 r. Thomasowie z jedynym dzieckiem – najstarszą córką Helcią – przenieśli się do Pakoślawia na wschód od Lwówka, w powiecie Nowy Tomyśl. Józef Thomas

objął tam posadę leśniczego w dobrach panny Emilii Sczanieckiej. Następnie, w 1991 r. Thomasowie przenieśli się do Lubońca na wschód od Zaniemyśla, gdzie Józef zostaje leśniczym w dobrach Niegolewskich.

24.06.1897 r., dzięki dawnej zażyłości stryja Anny Thomas – ks. Franciszka Malinowskiego z hrabią Augustem Cieszkowskim – Józef Thomas dostał w dzierżawę folwark Żabikowo (własność Cieszkowskich z Wierzenicy). Rodzina zamieszkała w skromnym dworku. W bardziej odpowiedzialnej niż dotąd roli Józef

Józef Antoni Thomas w stroju Patrona Kółek Rolniczych Maksymiliana Jackowskiego. Zdjęcie wykonane 22.04.1926 r. w Poznaniu po zakończeniu obchodów 60-lecia istnienia Kółek Rolniczych. Minister Rolnictwa odznaczył 85-letni jubilat – Józefa Thomasa Srebrnym Krzyżem Zasługi. Na odwrocie zdjęcia J. Thomas napisał: *W takim stroju narodowym / Dawniej Polak chodził / W takim stroju „nasz Jackowski” / Włóścian oswoił.*

Ulica Józefa Thomasa w Lubonii. Takiego patrona nadano uliczce odchodzącej na zachód od ul. Stefana Okrzei podczas Sesji Rady Miasta – 26 października 2017 r. fot. Piotr P. Ruszkowski

Thomas radził sobie dobrze. Wcielił w życie wiedzę, jaką posiadał dzięki działalności w Kołach Rolniczych. Rok po objęciu żabikowskiego folwarku został też prezesem Kółka Rolniczego w Wirach (obejmującego wówczas m. in. gospodarstwa z Lubonia, Żabikowa i Lasku). Stanowisko to piastował do 1905 r. Za jego prezesury posiedzenia odbywały się także w Żabikowie. Józef Thomas prowadził też fachowe wykłady na zebraniach koła, m.in. z dziedzin: nawożenia, buchalterii, siewów czy sadzeń, chorób zwierząt oraz roślin. W latach 1906-1908, na czas budowy nowej szkoły żabikowskiej (Szkoła Podstawowa nr 2), pośredniczył w dzierżawieniu budynku (tzw. pocztowego przy ul. Powstańców Wlkp.) na potrzeby oświatowe i pomagał w płaceniu dzierżawy hr. Cieszkowskiemu w Wierzenicy. W Żabikowie Thomasowie gospodarowali do połowy 1913 r.

Na starość, gdy Józef Thomas miał 73 lata, przenieśli się do pobliskiej Mosiny. Żywo interesował się budzącym się państwem polskim, wspierał wszelkie działania zmierzające do wyzwolenia Wielkopolski spod pruskiego panowania. Dzięki Bogu, że doczekał zmartwychwstania Polski. W 1921 r. umarła mu żona Anna z d. Malinowska, która chorowała na serce. 22.11.1930 r. Józefowi Thomasowi za zasługi na polu społecznym oraz zaangażowanie w rozwój rolnictwa

wręczono *Krzyż Kawalerski – Polonia Restituta*. Ze względu na sędziwy wiek Józefa Thomasa (90 lat), uroczystość miała miejsce w domu, w obecności m.in. ks. proboszcza Krajewskiego, przedstawicieli władz lokalnych i delegacji Towarzystwa Powstańców i Wojaków. Józef Antoni Thomas zmarł 19.08.1931 r. w Mosinie, tam też został pochowany. W pogrzebie zacnego Józefa Thomasa udział, prócz krewnych i znajomych, wzięli m.in.: Burmistrz i Rada Miasta Mosiny, przedstawiciele wszystkich organizacji miejskich Mosiny, Towarzystwo Wielkopolskich Kółek Rolniczych z hr. Łubieńskim, który wygłosił laudację przy trumnie, Kółka Rolnicze z Czempinia, Dolska, Kościana, hr. Żółtowski, konsul Kęszycki oraz burmistrz Dolska.

Córka Helena zmarła w wieku 76 lat, w 1954 r. Z powodu nieszczęśliwej miłości z czasów młodości została panną. Jak wyczytać można we wspomnieniach rodziny, była śliczną blondynką o regularnych rysach i ciemnej oprawie niebieskich oczu. Uczyła się na pensji w Poznaniu u Antoniny Estkowskiej, od 1893 r. we Wrocławiu w Zakładzie Sióstr Urszulanek, studiowała też języki obce w Dreźnie. Od 1900 r. przebywała na stałe w Żabikowie u rodziców. Oprócz prac przy gospodarstwie udzielała lekcji języków w Poznaniu, w szkole

handlowej oraz w formie konwersacji starszym osobom na wysokich stanowiskach.

W rodzinnych pamiętnikach pisanych przez swoją szwagierkę Mariannę Jasienską (opublikowanych w książce *Marianna i róże*) Józef Thomas postrzegany był jako człowiek źle zorganizowany, który zamiast troski o dostatni i na poziomie byt rodziny, na pierwszym miejscu stawiał interes społeczny i angażowanie się w różne sprawy nieprzynoszące dochodów. Pisano o nim: niepoważny, niesłowny, stale ulegający nowym fantazjom, mało praktyczny. Jednocześnie był bardzo lubiany, miał dużo osobistego uroku, bardzo wesoły, towarzyski, udzielający się w dyskusjach, lubiący przebywać w rozjazdach.

Włodarz folwarku Żabikowo Józef Thomas słynął też z wygłaszanych mów okolicznościowych i toastów. Jako ciekawostkę przedstawiamy noworoczny toast wygłoszony przez niego w 1900 r.:

Znowu nadszedł roczek nowy, / trzeba życzyć szczęścia: / więc wam życzę panny wdowy / prędkiego zameścia. / Życzę starym ciepłej izby / i miękutkiej strawy, / a wam młodym pośród ciżby / ochoczej zabawy. / Wam rolnikom kłos łokciowy / niech rodzi pszenica, / rzemieślnikom w dzień targowy / złoto lśni jak świeca. / Robotników niechaj sobie / tacy wydzierają, / co czy w zdrowiu, czy w chorobie, / dubelt oplacają. / Niech się lęgną gęsi, kury / jakby w maju pszczoły, / niech przepadną myszy szczury / i wszelkie mozoły. / Niech się wszystkie obfitości / z nieba na was leją, / niech się wszystkie wesołości / dzień w dzień do was śmieją.

Inne funkcje, honory i odznaczenia Józefa Thomasa: Krzyż Zasługi, członek honorowy Wielkopolskiego Towarzystwa Kółek Rolniczych, członek poznańskiego oddziału Towarzystwa „Sokół”, członek Towarzystwa „Stella”

w Poznaniu, członek Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu, Honorowy Obywatel Miasta Dolsk (1925 r.), wyróżnienie za pomoc podczas groźnego pożaru w 1865 r., członek Towarzystwa Powstańców i Wojaków, członek Kółka Rolniczego w Mosinie.

Na podstawie: „Wieści Lubońskich” 05-2006 str. 21; „Marianna i róże”, Janina Fedorowicz i Joanna Konopińska, Poznań 1995; „Żabikowo dzieje wsi i fundacji Augusta Cieszkowskiego”, Stanisław Malepszak, Luboń 1999 r.; „200 lat oświaty w Luboniu”, Stanisław Malepszak i Piotr P. Ruszkowski, Luboń 2008; „Udział powiatu zachodnio-poznańskiego w Powstaniu Wielkopolskim 1918-19”, Andrzej Kopa, Poznań 1928 r.; Wiadomości Parafialne – Wspomnienie pośmiertne, Mosina 1931 r.; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 53; „Wieści Lubońskie” 07-2016, str. 6 „Nowe życie Domu włodarczy” i 11-2016, str. 16 „W sprawie pararcia”.

Piotr P. Ruszkowski

TOMASZEWSKI MARCIN

(1891-1972)

Ur. 25.01.1891 r. w Trzecianowie, powiat Gostyń. Z zawodu był górnikiem.

Przystąpił do Powstania Wielkopolskiego 7.01.1919 r. W tym dniu utworzono w miarę uporządkowany front południowy. Marcin Tomaszewski, jak pozostali ochotnicy, miał doświadczenia frontowe wyniesione z armii niemieckiej. Podczas powstania służył w stopniu szeregowca w 60. Pułku Piechoty Wielkopolskiej. Pułk ten wywodził się z ochotniczych oddziałów powstańczych „Grupy

Grób Marcina Tomaszewskiego w Żabikowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Leszno”. Początkowo liczył 12 oficerów i 333 szeregowych, później – w ramach Armii Wielkopolskiej – jego stan osobowy wzrósł do ponad 2. tys. żołnierzy. Dowódcą był kpt. dr Bernard Śliwiński. Grupę przemianowano na 6. Pułk Strzelców Wielkopolskich, następnie 60 pp. Marcin Tomaszewski zapewne uczestniczył wraz z pułkiem w walkach z Rosją bolszewicką 1919-1920 roku.

Ożenił się z Marianną (ur. 28.01.1901 r. w Rozdrażewie, ojciec Jan, matka Magdalena z d. Czerwonka, zm. 22.02.1986 r.). Była podopieczną ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 470007, leg. 7954).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Waryńskiego 24 (ks. Stanisława Streicha).

Zmarł w 1972 r., pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Odznaczenie: Medal za Wojnę 1918-1921.

Należał od 18.12.1946 r. do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 3579), później był członkiem ZBoWiD-u, Koło Luboń 1.

Na podstawie akt powojennego ZPW 1918-19, Koło Żabikowo

(AP w Poznaniu, nr zespołu 884), akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 282.

Janusz Karwat, Robert Wrzesiński

TOMIAK JAN

(1895-?)

Ur. 11.05.1895 r. w Żabikowie.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim w stopniu szeregowca.

Mieszkał w Poznaniu, przy ul. Fabrycznej.

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Poznań-Dębiec, zweryfikowany 3.09.1936 r. (nr arch. 19233).

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 282.

Robert Wrzesiński

TRAWA JAN

(1896-PO 1957)

Ur. 16.10.1896 r. w Dakowach-Suchych, gmina Buk, ojciec Antoni.

Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim. Walczył w Nowym Dworze pod Zbąszyniem, Kcynią, Nakłem, Szubinem, Rynarzewem. Brał też udział w wojnie polsko-bolszewickiej w i obronie Lwowa.

Pracował w Luboniu – jako robotnik w Poznańskich Zakładach Ziemniaczanych.

Żonaty z Agnieszką. Miał dwójkę dzieci: Kazimierza i Ludomiłę.

Mieszkał w Luboniu, przy ul. Jana Panka 9.

Odznaczony Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym (nr C-2894).

Od 1957 r. należał do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (208666/302324).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 283.

Aleksandra Siatka

TRĄBKA FRANCISZEK

(1893-1959)

Ur. 28.06.1893 r. w miejscowości Dorowo, powiat Łobesko?, ojciec Stanisław, matka Marianna z d. Nowicka. Rodzeństwo: Ignacy, Anna (żona Franciszka Krawczyńskiego – powstańca), Jadwiga i prawdopodobnie Tomasz, który zginął podczas I Wojny Światowej. Powołany do armii pruskiej 29.06.1916 r. służył w 6. Kompanii 28. Batalionu.

Był powstańcem wielkopolskim. Uczestniczył w walkach o lotnisko na Ławicy, pod Przemęt, Wolsztynem, Rakoniewicami, Babimostem, Kargową i inne miejscowości. Służył w 1. Pułku Strzelców Wielkopolskich (55. Poznańskim Pułku Piechoty). Zwolniony z wojska z oddziału sztabowego batalionu zapasowego 55 pp z Krotoszyna 15.04.1920 r. Miał stopień szeregowca.

Wrócił do Dębca, później zamieszkał w Luboniu, przy ul. Dworcowej 10. Zmarł 29.05.1959 r., pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

W 2018 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Ożenił się z Ludwiką z Dębca, z którą miał córkę Marię (ur. 1919 r.). Po

śmierci pierwszej żony, 14.05.1921 r. poślubił w Lwówku Jadwigę Kowalę (ur. 15.10.1900 r. w Komorowie, powiat Lwówek, o. Jakub, zm. w 1985 r. w Luboniu). Była podopieczną koła ZBoWiD Luboń 1 (nr 469083, leg. 7020). Dzieci z drugiego małżeństwa: Waclaw (ur. 1922 r.), Bożena. Druga żona – Jadwiga Trąbka występuje na zdjęciu grupowym przy biogramie Franciszka Krawczyńskiego.

Należał do Koła ZBoWiD Luboń 1.

Na podstawie akt Koła ZBoWiD Luboń 1, informacji wnuka Grzegorza Trąbki; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 283.

Robert Wrzesiński

TROCZYŃSKI STANISŁAW

(1893-1979)

Stanisław Troczyński

Członek Naczelnej Komendy Straży Ludowej, ppor. WP.

Ur. 25.09.1893 r. w Pępowie, ojciec Stanisław, matka z d. Wylegała.

Podczas Powstania Wielkopolskiego brał udział w walkach o lotnisko na Ławicy. Wchodził w skład Naczelnej Komendy Straży Ludowej. Nie znamy jednak funkcji, jaką w tej komendzie sprawował. Był starszym sierżantem, stąd mógł być na stanowisku administracyjnym, np. prowadził kancelarię SL, zajmował się sprawami zaopatrzenia, organizacji szkolenia itp. Miał średnie wykształcenie, więc wielce prawdopodobne jest pełnienie przez S. Troczyńskiego obowiązków przewidzianych dla oficerów. Była to powszechna praktyka w okresie powstania, zwłaszcza w ówczesnych służbach logistycznych. Dalsze jego losy, związane ze służbą wojskową i życiem prywatnym, są nieznane. 31.01.1972 r. za udział w powstaniu został awansowany do stopnia podporucznika. Zmarł 4.06.1979 r.

Ożenił się z Marią (ur. 1897 r.).

Mieszkał w Luboniu, przy ul. Kolonia PZNF 3.

Odznaczenia: Krzyż Walecznych (16.09.1932 r., nr L-48/32, Medal Zwycięstwa i Wolności (13.07.1946 r., nr 134523), Złoty Krzyż Zasługi (22.07.1957 r., nr B-22393), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (nr B-204034), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (12.10.1966 r., nr K-23181).

Należał od 1.02.1947 r. do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 204034, leg. 64941). Był inicjatorem założenia Koła Luboń 1 w 1950 r. i został pierwszym jego prezesem. Funkcję tę pełnił przez 19 lat do 1969 r.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 283. Ankiety – do „Wademekum Lubońskiego”

Janusz Karwat, Robert Wrzesiński

TYLKA FRANCISZEK

(1901-?)

Ur. 15.09.1901 r. w Luboniu, robotnik.

Wziął udział w Powstaniu Wielkopolskim jako szeregowiec. Służył w 1. Pułku Strzelców Wielkopolskich (55. Poznańskim Pułku Piechoty).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Poznańskiej 5 (Armii Poznań).

Należał od 29.04.1935 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło 1. Pułku Strzelców Wielkopolskich.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 284.

Robert Wrzesiński

URBANIAK KAZIMIERZ

(1899-1946)

Ur. 1.01.1899 r. w Poznaniu, ojciec Andrzej – dekarz, matka Teofila z domu Pakulska.

Z zawodu był ślusarzem pracował na kolei.

W Powstaniu Wielkopolskim uczestniczył od 8.01.1919 r. w oddziale por. Andrzeja Kopy w stopniu szeregowca.

Ożenił się w 1945 r. z Ludwiką z domu Zgoła.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Sienkiewicza 3, ul. Konopnickiej 12.

Zmarł 3.09.1946 r. w Żabikowie.

Należał od 2.10.1932 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 4980, nr dypl. 1314, nr arch. 8943), skreślony 28.11.1937 r.

W 2018 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Grób Kazimierza Urbaniaka w Żabikowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); A. Kopa, *Udział powiatu zachodnio-poznańskiego w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919*, Poznań 1928, s. 14; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 284; Aktu zgonu nr 96/1946, USC Luboń.

Robert Wrześniński, Piotr P. Ruszkowski

WALIGÓRA ZOFIA (1906-2000)

Ur. 26.07.1906 r. w miejscowości Nowy Jaromierz k. Kopanicy, ojciec Augustyn Sewohl, matka Weronika z d. Mania. Rodzeństwo: Helena Nowacka, Albin (przeżył Oświęcim), Wanda, Augustyn, Feliks, Maksymilian, Marta, Anna, Edmund. Szkołę podstawową ukończyła w Kopanicy.

Czas Powstania Wielkopolskiego tak opisała w swoim życiorysie: *Dom moich*

Zofia Sewohl w młodości

rodziców był w okresie Powstania Wielkopolskiego, a więc w tak trudnych dla tych ziem czasach, prawdziwym ośrodkiem polskości. U nas w domu zbierali się miejscowi i okoliczni Polacy, by potajemnie układać plany walki z Niemcami. Od nas wychodzili z bronią w rękę na pola bitewne w szeregi powstańcze do walki ze śmiertelnym wrogiem, by odnieść zwycięstwa, a także porażki. Moja matka Weronika Sewohl, posiadająca dziesięcioro dzieci była ostoją polskości i jej głównym propagatorem w latach przełomowych 1918-1919. Cała nasza rodzina wykorzystywała fakt, że pola nasze znajdowały się w pobliżu

Po mężu Zofia Waligóra

były się w pobliżu

strefy granicznej. Podchodziliśmy więc do linii powstańczych i przekazywaliśmy różnego rodzaju informacje o Niemcach. Schowkiem informacji były nasze buty, w których pod wkładkami umieszczaliśmy kartki z informacjami. Udawało się to nam, ponieważ Niemcy nie zwracali na młodzież większej uwagi. Na koszykowym wozie czterokołowym, zaprzężonym w dwa konie przewoziliśmy na stronę polską broń i żywność, wykorzystując przepustki wydawane przez Niemców do kościoła w Kopanicy. Szczególnie miało to miejsce w dniach 11 i 12 lutego 1919 r., kiedy Niemcy rozpoczęli ofensywę na froncie zachodnim, w kierunku na zajęty przez powstańców Babimost i Kargową. Moja siostra – 19-letnia Marta – za zgodą matki stała się przewodnikiem polskiego lekarza, by umożliwić mu przejście z Jaromierza Nowego (miejsca naszego zamieszkania – będącego w rękach silnego oddziału Grenschutz) na stronę polską. Uzgodniono, że po wykonaniu zadania przez Martę, ze względu na zapadający zmrok, wyjdą po nią siostry: 17-letnia Anna i ja – 12-letnia Zofia, by następnie już razem wrócić do domu. Zostałyśmy zauważone przez niemiecki

Ślubne zdjęcie Zofii i Józefa Waligórow

patrol i ostrzelane, w wyniku czego moja siostra Anna została zabita, a ja ranna w lewy bok zostałam przewieziona do szpitala wojskowego w Wolsztynie. Ten tragiczny wieczór pozostał mi w pamięci do dnia dzisiejszego. Rozpacz rodziców i całej rodziny nie miała granic, tym bardziej, że większość niemiecka w Nowym Jaromierzu z żandarmami i wojskiem niemieckim rozpoczęła stosowanie perfidnych szykan oraz represji. Aresztowano ojca – Augustyna Sewohla – splądrowano całe mieszkanie.

Dzieci Zofii i Józefa Waligórow, od lewej: Tadeusz, Maria, Bernard, Waleria, Zofia

Rodzina Michała i Katarzyny Maniów (centralnie) – rodzice Weroniki Sewohl (z lewej, oznaczona „B”) z córką Zofią na kolanach, nad nią mąż Augustyn Sewohl („A”), z lewej ich córki: Helena („C”), Anna („D”) – zabita w powstaniu, Marta („E”)

Aresztowano również brata Augustyna pod zarzutami szpiegostwa – za co groziła mu kara śmierci. Kiedy na skutek historycznej niesprawiedliwości Nowy Jaromierz pozostał po stronie Niemców, całej rodzinie polskiej, nie pozostało nic innego dla ratowania życia, jak opuszczenie swojej wsi.

Osiedlili się w Prochach, powiat Kościan. Zofia pozostała w gospodarstwie rodziców. Za udział w Powstaniu Wielkopolskim została mianowana do

Zofia Waligóra z prawnuczkami Sonią (z lewej) i Inez Gorońskimi

Medal jaki z okazji 80. rocznicy odzyskania niepodległości otrzymała od Sejmu RP 14.12.1998 r. Zofia Waligóra, z pismem od Prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego

stopnia podporucznika. W 1998 r., z okazji 80. rocznicy wielkopolskiego zrywu otrzymała z rąk ówczesnego premiera – Jerzego Buzka – pamiątkową szablę. Zmarła 9.02.2000 r. w Wolsztynie, pochowana na cmentarzu w Prochach.

Wyszła za mąż 13.04.1930 r. za Józefa Waligórę (ur. 08.03.1903 r., zm. 02.02.1963 r.). Dzieci: Stefania (ur.

1932 r.), Maria (ur. 1933 r.), Waleria (ur. 1934 r.), Zofia (ur. 1936 r.), Tadeusz (ur. 1937 r.), Bernard (ur. 1939 r.), Bolesław (ur. 1942 r.), Bronisław (ur. 1948 r.)

Mieszkała w Wolsztynie przy ul. Poznańskiej 27, później – od września 1985 r. do 1999 r. w Luboniu, przy ul. Rivoliego 17.

Odznaczenia: Krzyż Walecznych (nr 8808), Wielkopolski Krzyż Powstańczy, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (27.07.1983 r., leg. 1828-83-91), Medal z okazji 80. Rocznicy Powstania Wielkopolskiego.

Należała do ZBoWiD-u Koło Wolsztyn (nr 2093/49, leg. 31356), od 15.07.1991 r. do Koła Luboń 1.

Na podstawie akt ZBoWiD Koło Luboń 1, materiałów i informacji wnuczki Alicji Gorońskiej z mężem Waldemarem i wnuka Jerzego Łącznego; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 284.

Robert Wrzesiński, Paweł Wolniewicz

WALKOWIAK STANISŁAW

(?)

Powstaniec Wielkopolski, mieszkał w Luboniu.

Na podstawie informacji Krystyny Sielskiej; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 287.

Piotr P. Ruskowski

WALTER ANTONI

(1884-?)

Ur. 28.12.1884 r. w Lasku, ojciec Piotr, matka Ewa z d. Połczyńska. Przed I Wojną

Świątą wykonywał zawód murarza. Jako mistrz należał wtedy do Chrześcijańskiego Związku Zawodowego.

- Od 27.12.1918 r. do 1.02.1919 r. brałem czynny udział jako ochotnik przy oswabadzaniu miasta Poznania w czasie Powstania Wielkopolskiego – oświadczył, wstępując do Związku Powstańców Wielkopolskich. Miał stopień szeregowca.

Pracował jako urzędnik kolejowy, był starszym magazynierem zasobów.

Ożenił się 4.05.1910 r. z Marią Remlein. Dzieci: Edmund (ur. 2.09.1912 r.), Gertruda (ur. 23.10.1915 r.), Leszek (ur. 3.07.1921 r.), Mieczysław (ur. 5.04.1926 r.).

Mieszkał w Poznaniu, przy ul. gen. Warńskiego (?) 25.

Odznaczenie: Medal Dziesięciolecia Odzyskania Niepodległości.

Należał od 2.01.1935 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Pracowników Kolei, później – od 18.06.1938 r. Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919 (nr dypl. 10152, nr ref. hist. 16884).

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, przedwojennego ZPW 1918-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 287.

Robert Wrzesiński

WASIELEWSKI JÓZEF

(1900-1976)

Pracownik PKP, represjonowany w okresie stalinizmu, ppor. WP.

Ur. 1900 r. w Fabianowie, ojciec Jan, matka Maria. Miał czterech braci i dwie siostry. W latach 1907 – 1914 uczęszczał do szkoły podstawowej w Fabianowie.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik i walczył w 1. Pułku

Józef Wasielewski w mundurze powstańczym
1. Pułku Ułanów Wielkopolskich

Ułanów Wielkopolskich. Później brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej m.in. pod Wilnem, pod dowództwem ppłk. Władysława Andersa. Jak wspomina rodzina: *Ojciec i dziadek był zapalonym pilsudczykiem i uważał go za doskonałego wodza, wzorowego patriotę oddanego Polsce. Podkreślał też autorytet marszałka, jakim się cieszył wśród żołnierzy naszej armii. Czasami pokazywał nam swoją ułańską szablę, z dumą*

Józef Wasielewski (siedzi z prawej) podczas wojny polsko-bolszewickiej

powiadając, że pociął nią kilku Kozaków. Po zakończeniu wojny bolszewickiej z 25. Pułkiem Ułanów został przeniesiony na Litwę do miejscowości Próżany.

Po powrocie z Litwy (ok.1922 r.) podjął pracę na PKP w Poznaniu i był tam zatrudniony również w okresie okupacji. Przechowywał w domu swą

ułańską szablę, karabin (syn Henryk po wojnie zatopił go w lubońskich gliniankach) oraz sztandar 25. Pułku Ułanów.

Józef Wasielewski w mundurze żołnierskim Wojska Polskiego. Na piersi m.in. Krzyż Walecznych oraz odznaki: Wojsk Wielkopolskich, 15. Pułku Ułanów Poznańskich, Frontu Litewsko Białoruskiego 1918-1920 (najniżej)

Rodzinne zdjęcie Wasielewskich podczas I komunii św. syna Henryka

Należał do organizacji antykomunistycznej. Po zakończeniu II Wojny Światowej podjął pracę w tuczarni drobiu w Kotowie. Jak wspomina rodzina, przez krótki okres był sołtysem Żabikowa. Jednak zawiędzony powojenną sytuacją polityczną często powtarzał, że nie o taką Polskę walczył. W 1946 r. funkcjonariusze Urzędu Bezpieczeństwa przeprowadzili rewizję w jego domu i znaleźli w wojskowym bucie pistolet. Został więc aresztowany, wyrokiem sądu skazany na 12 lat więzienia. Po sześciu latach, w ramach ogłoszonej amnestii, wypuszczono go. Dzięki staraniom syna – Henryka po kilku latach został zrehabilitowany. Powrócił do tuczarni drobiu w Kotowie i pracował tam aż do przejścia na emeryturę w 1965 r. Zmarł 07.04.1976 r. w Luboniu,

pochowany na cmentarzu w Żabikowie, spoczywa w jednym rodzinnym grobie z Powstańcem Wielkopolskim – teściem Janem Augustyniakiem.

Ożenił się w 1924 r. z Władysławą Augustyniak (ur.1902 r. w Żabikowie, o. Jan (powstaniec wielkopolski), m. Katarzyna z d. Andrzejak, zm. 2000 r.). Dzieci: Henryk (ur. 6.07.1925 r.), Mieczysław (ur. 1927 r.).

Mieszkał w Luboniu, przy ul. Kościuszki 118.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy, Krzyż Litewsko-Białoruski, Krzyż Walecznych (nr 17544), Brązowy Krzyż Zasługi.

Na podstawie informacji synowej – Teresy Wasielewskiej (żony Henryka), wnuczki z mężem – Marii i Juliana

Józef Wasielewski z żoną Władysławą (część zdjęcia użyta przez pewien czas dla legitymacji żony)

Rażniaków, prawnuka Macieja Rażniaka; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 287.

Paweł Wolniewicz

WASIELEWSKI STANISŁAW

(1894-1970)

Stanisław Wasielewski

Pracownik PKP, działacz samorządowy.

Ur. 7.05.1894 r. w Wanne (Niemcy). Ojciec Franciszek, matka Katarzyna z d. Kaźmierska. Miał 7 sióstr: Magdalenę, Katarzynę, Stanisławę, Franciszkę, Marię, Pelagię i Anielę. Szkołę podstawową pruską ukończył na terenie Polski. Następnie zaczął pracować jako kolejarz. W 1914 r. został powołany do armii pruskiej i walczył w I wojnie światowej, m.in. pod Verdun.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919 – walczył m.in. na terenie Poznania.

Potem był zatrudniony w PKP na Dworcu Głównym w Poznaniu jako magazynier. Przepracował tam lata okupacji hitlerowskiej i okres powojenny aż do momentu przejścia na emeryturę w 1956 r. Był człowiekiem bardzo aktywnym społecznie, należał do wielu przedwojennych stowarzyszeń, m.in.: *Polskiego Koła Śpiewackiego w Żabikowie* (założonego w 1902 r.), którego był prezesem, *Towarzystwa Rękodzielników w Luboniu* (założonego w 1905 r.). Był muzykalny, potrafił grać na wielu instrumentach,

Stanisław Wasielewski w mundurze pruskim

Na froncie podczas I Wojny Światowej. Stanisław Wasielewski siedzi na ziemi 4. z prawej

szczególnie na bandonii (rodzaj akordeonu). Prezesował m.in. Koła Śpiewaczego „Lutnia” w Żabikowie. Uczył wnuki pieśni patriotycznych i wojskowych. Był także we władzach gminnych Żabikowa. Zmarł 22.03.1970 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się w 1913 r. z Jadwigą Czarnecką (ur. 1895 r.). Dzieci: Stanisława Zawadzka (udzielała się społecznie, m.in. dożywiając potrzebujące dzieci; w Lubońskim Domu Kultury prowadziła Koło Seniorów), Bronisław, Stefan i Tadeusz.

Stanisław Wasielewski udzielał się m.in. w Towarzystwie Rękodzielników w Luboniu. Siedzi na ziemi z prawej. Zdjęcie wykonane z okazji 25. rocznicy powstania organizacji w 1935 r.

Stanisław i Jadwiga Wasielewscy z dziećmi: Stanisławą (po mężu Zawadzka), Bronisławem, Stefanem i Tadeuszem

Osiedlił się w Luboniu na przełomie XIX i XX w., mieszkał przy ul. Żabikowskiej 53.

Odznaczony: Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym, uhonorowany Dyplomem Uznania z ok. 50 rocznicy Powstania Wielkopolskiego (27.12.1968 r.)

Należał także do PZPR, ZBoWiD-u Koło Żabikowo (nr leg. 3265, nr ew. 218975).

Biesiada rodzinna u Ksawerego Lemke na ul. Narutowicza – czerwiec 1955 r.

Pogrzeb Stanisława Wasielewskiego, nad mogiłą żegnają go koledzy powstańcy: Stanisław Kornaszewski (z lewej) i Józef Kubiak (z prawej) strony sztandaru. Przy grobie stoi też Andrzej Melinger (junior – syn powstańca wielkopolskiego, szwagra Stanisława Wisielewskiego)

W 1948 r. Stanisław Wasielewski (siedzi 5 z prawej) działał w Kole Śpiewaczym „Lutnia”

Charakterystyczny dom rodziny Wasielewskich przy ul. Żabikowskiej

Na podstawie akt ZBoWiD-u Koło Żabikowo, materiałów i informacji prawników: Justyny Lange, Jędrzeja i Wojciecha Skrzypczaków oraz siostrzenicy Janiny Drajerczak; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 289.

Aleksandra Siatka, Paweł Wolniewicz

WDOWIAK STANISŁAW

(1898-1984)

Pracownik PKP, ochotnik 1. kompanii średzkiej, ppor. WP.

Ur. 22.09.1898 r. w Grzybowie, powiat Września. Ojciec Antoni, matka

Marianna z d. Fretowicz. Uczęszczał do szkoły podstawowej w Środzie Wlkp. Po ukończeniu szkoły pracował jako robotnik w tamtejszej cukrowni.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 27.12.1918 r. do 1. Kompanii Średzkiej pod dowództwem ppor. Alfreda Mielewskiego. Brał udział w walkach w Poznaniu, Biedrusku, Wolsztynie, pod Zbąszyniem, w Kargowej, Babimoście, Perzynie, Nowej Wsi. Był szeregowcem mianowanym w 1972 r. na podporucznika.

Po powstaniu wrócił do dawnej pracy w średzkiej cukrowni. W 1938 r. przeprowadził się do Lubonia. Pracował jako starszy woźny na PKP w Luboniu, aż do chwili przejścia na rentę w 1962 r. Zmarł 30.12.1984 r. w Puszczykowie.

Ożenił się w 1920 r. z Pelagią Wróbel (ur. 16.02.1904 r. w Szczeszku, powiat Środa, zm. 7.03.1992 r.). Mieli dwójkę dzieci: Czesławę (ur. 26.12.1925 r.) i Edwarda (ur. 27.06.1928 r.).

Mieszkał w Luboniu, przy ul. Strumykowej 4.

Odnaczony Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym (13.11.1958 r., nr C-62741) oraz Krzyżem

Grób Stanisława i Pelagii Wdowiaków
na cmentarzu parafialnym w Żabikowie
fot. www.lubon.pro-gis.pl

Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (27.08.1973 r., nr 1444-75-84).

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Należał od 1921 r. do Związku Powstańców, od 1.10.1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (208647/302305).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; L. Gomolec, Skład 1. Kompanii Średzkiej w dniu Zaprzysiężenia 27.12.1918 r. „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 293.

Aleksandra Siatka

WELZANDT JÓZEF (1882-1965)

Robotnik, ochotnik z Lasku, podoficer rez. WP.

Ur. 3.10.1882 r. we wsi Ludkowo koło Mogilna, ojciec Stanisław, matka Nepomucena. W Ludkowie ukończył szkołę pruską. Miał sześcioro rodzeństwa: Stanisława, Nepomucena, Jana, Katarzynę, Marię, Rozalię. W 1901 r. rodzina Welzandtów sprowadziła się do Lasku, nabywając grunt wraz z wiatrakiem.

Józef Welzandt z żoną Marią

Do 1912 r. uczył się zawodu młynarza. Wkrótce się ożenił. Po ślubie wyjechał w poszukiwaniu pracy do Niemiec, gdzie zatrudnił się w kopalni węgla. Podczas pobytu w Bochum, aż do powołania do wojska pruskiego w 1915 r., był członkiem Polskiego Związku Piekarzy. Podczas I wojny światowej został podoficerem i walczył na froncie francuskim. Z tego można wywnioskować, że jeszcze przed wojną odbył służbę wojskową w armii niemieckiej. Po 1914, po mobilizacji został skierowany na kurs i został sekcyjnym. Wyróżnił się podczas walk za co otrzymał Krzyż Żelazny. W listopadzie 1918 r. Józef Welzandt w pełnym oporządzeniu z bronią przyjechał z Francji do domu. Przystąpił do Powstania Wielkopolskiego jako ochotnik. Był w szeregach Służby Straży i Bezpieczeństwa (SSiB) w Poznaniu. Przebieg jego służby jest nieznan.

W 1926 r. nabył grunty, około 6 mórg w Żabikowie, przy obecnej ul. Okrzei, gdzie gospodarzył. W trakcie okupacji władze niemieckie wysiedliły go z posesji.

Wiatrak w Lasku w okolicy dzisiejszej ul. Polnej – od początku XX wieku własność rodziny Welzandtów

Zaginęła wówczas część odznaczeń wraz z legitymacjami oraz rodzinne pamiątki. Mieszkał u znajomych w Żabikowie. Po wyzwoleniu w 1945 r. powrócił do swojej posiadłości. W latach powojennych pracował w Zakładach Ziemniaczanych, skąd przeszedł na emeryturę. Zmarł w styczniu 1965 r., pochowany na cmentarzu parafialnym w Żabikowie.

Ożenił się w kościele w Wirach w listopadzie 1913 r. z Marią Szymkowiak z Żabikowa (ur. 3.07.1885 r., zm. 1954 r.).

Mieszkał przy ul. Okrzei 3 (obecnie nr 11)

Odznaczenia: Krzyż Żelazny, Medal – Polska Swojemu Obrońcy 1818-1921, Medal – Bojownikom Niepodległości.

Należał od 1.02.1945 r. do Związku Zawodowego Robotników i Pracowników Przemysłu Spożywczego w Polsce, oddział w Luboniu. Od 1.05.1947 r. był członkiem Chrześcijańskiego Związku Inwalidów Cywilnych, Starców, Wdów i Sierot w Poznaniu.

Na podstawie informacji rodziny – Elżbiety i Ryszarda Jaruszkiewiczów, publikacji „Gazeta Wyborcza” Poznań – 22.08.2005 r., str. 9; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 293.

*Janusz Karwat, Robert Wrześniński,
Ryszard Jaruszkiewicz*

WESOŁEK FELIKS

(1897-1987)

Feliks Wesołek – 1921 r. – w mundurze plutonowego 4. Pułku Strzelców Wielkopolskich, przemianowanego w 1920 r. na 58. Pułk Piechoty Wielkopolskiej

Pracownik Poczty Polskiej, podoficer zawodowy II RP, od 1972 r. ppor. WP.

Ur. 23.10.1897 r. w Jaroszewie, powiat Żnin, ojciec Stanisław, matka Katarzyna z d. Dymowska. Miał dwie siostry: Marię i Weronikę oraz brata Franciszka. W latach 1904 – 1911 uczęszczał do Szkoły Powszechnej w Jaroszewie. W wieku 18 lat, w 1915 r., został powołany do armii pruskiej. Walczył w I Wojnie Światowej, m.in. pod Verdun.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił jako ochotnik 1.01.1919 r. razem ze swoim ojcem Stanisławem i bratem Franciszkiem, który prawdopodobnie zaginął w czasie powstania. Walczył w jednym oddziale z ojcem, m.in. pod

Feliks Wesolek w późniejszym wieku

Szubinem. Podczas jednej z potyczek, widząc jak trafiony kulą ojciec pada na ziemię, pobiegł na pomoc. Niestety śmiertelnie ranny ojciec skonał na rękach syna. Był w 4 Pułku Strzelców

Wielkopolskich, gdzie miał stopień plutonowego.

W okresie 10.03.1922 r. do 02.03.1927 r. powołany do 5. kompanii 29. Pułku Strzelców Kaniowskich. Ukończył (11.10.1923 r.) kurs podoficerski w szkole tegoż pułku w Kaliszu, po czym został zawodowym podoficerem. Ostatnie lata służby zawodowej w wojsku pełnił w 7. Kompanii, z której przeszedł na emeryturę w stopniu sierżanta. Mianowany 11.11.1972 r. do stopnia podporucznika.

Zdjęcie ślubne Feliksa i Stanisławy Wesolek

W czasie okupacji poszukiwany jako Powstaniec Wielkopolski przez hitlerowców, przez pewien okres ukrywał się u Ojców Oblatów na ul. Ostatniej w Poznaniu.

Po wojsku, do 1963 r., pracował jeszcze na Poczcie Polskiej m.in. na placówkach w: Kłecku, Wolsztynie i Poznaniu. Zmarł 13.11.1987 r. w Luboniu pochowany na cmentarzu w Żabikowie. Wnuczka Małgorzata wspomina dziadka Feliksa jako wspaniałego, dobrego i pogodnego człowieka: *Jako mała dziewczynka lubiłam siadać na jego kolanach i słuchać wspomnień, szczególnie wtedy, gdy w domu pojawiali się*

Wesolek Feliks z żoną Stanisławą i dziećmi: Krystyna, Irena, Bolesław i Stanisław (z przodu)

koledzy lub mój drugi dziadek – Michał Imbiorowicz – także Powstaniec Wielkopolski.

Ożenił się w 1921 r. w Wolsztynie ze Stanisławą Nowak. Dzieci: Irena (ur. w 1922 r., zm. w 1940 r. na skutek pobicia przez żołnierzy niemieckich, którzy poszukiwali brata Bolesława – uciekiniera z transportu do Niemiec), Bolesław (ur. w 1924 r., uciekł z transportu więźniów przewożonych na roboty), Krystyna (ur. w 1926 r.) i Stanisław (ur. w 1933 r.)

Mieszkał od 1962 r. w Luboniu, początkowo przy ul. Szkolnej, później na ul. Klonowej 6.

Odnaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (13.11.1958 r., C-62743), Brązowy Krzyż Zasługi – za służbę na poczcie (30.08.1938 r.), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (30.10.1974 r., nr 1450-74-139), Odznaka 400 lat Poczty Polskiej 1558-1958.

Należał od 04.09.1985 r. do ZBoWiD-u w Poznaniu (leg. 0595545)

Na podstawie materiałów i informacji wnuczki – Małgorzaty Imbiorowicz-Pajkert; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 295.

Paweł Wolniewicz, Piotr P. Ruszkowski

WICIAK STANISŁAW

(1878-?)

Ur. 12.09.1878 r. w Wirach, robotnik.

W Powstaniu Wielkopolskim uczestniczył od 27.12.1918 r. Służył w V Batalionie Straży Ludowej (Obrony Krajowej), w stopniu szeregowca. Należy sądzić, że miał za sobą służbę w armii niemieckiej, także na frontach I wojny światowej, stąd jego aktywność w Straży Ludowej, którą organizowano od listopada 1918 r.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Kościuszki 30.

Należał od 30.01.1934 r. do Związku Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 9053, nr dypl. 1323, nr arch. 8952), następnie był członkiem przedwojennego Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo. W powojennych aktach związków kombatanckich na terenie Lubonia już nie występuje.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Żabikowo, przedwojennego ZPW 1918-1919, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 296.

Janusz Karwat, Robert Wrzesiński

WIELICKI ADAM

(1880-1948)

Mistrz kowalski, żołnierz zawodowy – st. wachm. WP.

Ur. 22.12.1880 r. w miejscowości Czołowo powiat Śrem. Rodzice: Andrzej i Franciszka z Nawrotów. Z wykształcenia był mistrzem kowalskim, lecz został żołnierzem zawodowym. W latach 1901-1904 służył w 1. pułku ułanów armii pruskiej. W 1914 r. powołany na front francuski i macedoński.

Brał udział w rozbrojeniu Niemców w Kcyni oraz przy zdobyciu Rynarzewa i w zdobywaniu koszar ułanów i lotniska na Ławicy z 6.01.1919. Służył w 1. Pułku Ułanów Wielkopolskich (15. Pułku Ułanów Poznańskich). 07.03.1921 r. przeniesiony do 26. Pułku Ułanów w m. Chorodziej, a 22.06.1922 r. do 17. Pułku Ułanów w Lesznie. W sierpniu 1923 r. wrócił do 15. Pułku Ułanów w Poznaniu. Miał stopień starszego wachmistrza

(starszego sierżanta). Uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Do rezerwy przeniesiony w 1926 r.

Potem pracował jako woźny w samorządzie terytorialnym.

Żona: Marianna z Saporów (ur.1884 r., zm. 1947 r.)

Mieszkał w Żabikowie przy ulicach Cmentarnej 10 i Lipowej 15.

Zmarł w 1948 roku, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Odznaczenia: Medal za Wojnę 1918-21, Krzyż Litewsko-Białoruski, Brązowy Krzyż Zasługi, Medal Zasługi.

W 2018 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Należał od 2.10.1932 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 4997, nr dypl. 691, nr arch. 8332), później był członkiem przedwojennego Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (leg. 691; 695). Po wojnie należał od 20.10.1946 r. do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 3589).

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 Koło Żabikowo, przed- i powojennego ZPW 1918-19, Koło Żabikowo

Grób rodzinny Wielickich na cmentarzu w Żabikowie, w którym spoczywa także Adam fot. www.lubon.pro-gis.pl

(Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884) i akt Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie (syg. AP ODRZUC. 31.01.38.); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 296.

Robert Wrzesiński, Dorota Molińska

WILCZYŃSKI PIOTR

(?-1926)

Piotr Wilczyński w mundurze armii pruskiej – organizator oddziału powstańczego w Fabianowie

Urodził się w Gierachowie poczta Jerka koło Kościana. Uczestnik I wojny światowej, żołnierską przysięgę w armii pruskiej składał w koszarach w Legnicy, skąd wyruszył na front francuski.

Żona Piotra Wilczyńskiego – Michalina z zięciem Czesławem Lechniakiem

Walczył w wielu bitwach i potyczkach m.in. pod Verdun, gdzie został postrzelony w płuco. Leczył ranę w lazarecie. Powrócił z Francji do Fabianowa, gdzie przy ul. Kowalewskiej 16 mieszkała jego żona. W końcu grudnia 1918 r. był organizatorem oddziału powstańczego w Fabianowie. W jego szeregach zgłaszali się m.in. dawni żołnierze frontowi m.in. Antoni Kocięba i Władysław Ratajak z Fabianowa oraz inni ochotnicy z bronią.

Pracował jako strażnik terenów wojskowych w Poznaniu na Gołędzinie.

Ożenił się na początku I wojny z Michaliną z domu Witcorek z Komornik (ur. 1896 r., zm. 1975 r.). Dzieci: Cecylia po mężu Kokocińska (Stanisław), Katarzyna (zmarła za młodu), Helena po mężu Lechniak (Czesław) i przysposobiona Maria.

Zmarł w 1926 r., pochowany na cmentarzu w Komornikach.

Na podstawie: „Wieści Lubońskie” 12-2002, str. 21 Ryszard Jaruskiewicz „Lubonianie w powstaniu wielkopolskim”; „Udział mieszkańców Gminy Komorniki w Powstaniu Wielkopolskim” Przemysław Mieloch, Komorniki 2009, str. 72; informacji wnuka Andrzeja Kokocińskiego.

Piotr P. Ruszkowski

Najstarsza córka Piotra i Michaliny Wilczyńskich – Cecylia z mężem Stanisławem Kokocińskim

WILHELM STEFAN

(1900-?)

Ur. 13.12.1900 r. w Lasku, robotnik.

Podczas Powstania Wielkopolskiego służył w V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań w stopniu szeregowca.

W okresie powstania był kawalerem.

Mieszkał w Lasku.

Na podstawie akt V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 297.

Robert Wrzesiński

WŁODARCZAK SZCZEPAN
(1893-1973)

Szczepan Włodarczak

Szczepan Włodarczak z żoną Anną i synem Alfonsiem przed domem w Tłokach Nowych pod Wolsztynem

Ochotnik kompanii bukowskiej, robotnik, ppor. WP.

Ur. 07.12.1893 r. w Separowie (Tłokach), powiat Nowy Tomyśl. Ojciec Michał, matka Antonina z d. Bartkowiak. Miał 10. rodzeństwa: Michalinę, Józefę, Agnieszkę, Antoninę, Marię, Franciszkę, Stefana, Józefa (walczył w węgierskiej armii), Franciszka i Antoniego. Ukończył 4 klasy szkoły powszechnej w Separowie. W 1914 r. został powołany do armii pruskiej i walczył w I wojnie światowej aż do jej zakończenia, m.in. pod Verdun. W tym samym czasie walczył tam też jego brat Stefan, który poległ.

Od 28.12.1918 r. brał udział w Powstaniu Wielkopolskim (przyjechał na nie z Niemiec rowerem) w kompanii

bukowskiej pod dowództwem ppor. Szulca. Walczył pod Zbąszyniem, Nowym Dworem, Przyprostynią i okolicach. Stopień wojskowy – szeregowy. W latach 60. mianowany podporucznikiem rezerwy.

W latach międzywojennych pracował jako magazynier w cegielni Rostorzewo pod Nowym Tomysłem, następnie w kopalni we Francji. Na początku II wojny światowej został pobity przez hitlerowców na poczcie w Żabikowie, co było powodem, że nie słyszał na jedno ucho. Wkrótce po tym pojechał rowerem do miejscowości Baranowicze (dzisiejsza Ukraina) i tam pozostał 2 lata. Następnie wrócił w rodzinne strony i został wywieziony do Rzeszy na przymusowe roboty do Biterfeldu, gdzie

Dom w Luboniu przy ul. Kilińskiego 27 w którym mieszkał Szczepan Włodarczyk z rodziną (2009 r.)

przebywał do końca wojny. Po wojnie przeszedł na rentę. Zmarł 20.04.1973 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

W 1920 r. ożenił się z Anną Boer (ur. 10.08.1899 r. w Obrze, powiat Wolsztyn; ojciec Marcelli, matka Helena z d. Groszek, zm. 30.04.1979 r.). Od 22.11.1973 r. podopieczna ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (leg. 8690). Najpierw mieszkali w Kopanicy. W 1923 r. pojechali do Francji, gdzie w miejscowości Mesex Szczepan zatrudniony był w kopalni. Po powrocie do Polski zamieszkali w Tłokach Nowych, powiat Wolsztyn, później w Luboniu. Mieli syna Alfonsa.

Od października 1972 r. mieszkał w Luboniu, przy ul. Kilińskiego 34 (27).

Odznaczony Wielkopolskim Krzyżem Powstańcym (– 30.07.1964 r., nr I-70272)

Należał od 28.01.1960 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (leg. 745/Po, nr ewid. 216455).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, informacji siostrzeńca – Jerzego Pazgrata; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 297.

Aleksandra Siatka, Paweł Wolniewicz

WOJCIECHOWSKI JÓZEF

(1883-1962)

Józef Wojciechowski

Murarz.

Ur. 20.02.1883 r. w Lasku. Ojciec Piotr, matka Magdalena z d. Czerwińska. Ich dom rodzinny mieścił się przy ul. Jana III Sobieskiego 111. Miał sześćcioro rodzeństwa: siostry – Magdalenę i Wandę oraz braci – również powstańców wielkopolskich – Stanisława (1888-1932), Kazimierza (ur.1891 r.), Piotra (1900-1964) oraz Jana (1885-1938), który nie walczył w Powstaniu Wielkopolskim. Uczęszczał do Szkoły Podstawowej w Lasku, następnie kształcił się w zawodzie murarza

Podczas I wojny światowej służył w armii niemieckiej, specjalizował się w budowie pieców hutniczych, na ogół pracował na zapleczu frontu. Pod koniec I wojny światowej wrócił do domu na urlop.

Kiedy wybuchło Powstanie Wielkopolskie 27.12.1918 r. znalazł się z bratem Kazimierzem w oddziale ochotników poprowadzonych z Lasku do Poznania przez Stanisława Szczepaniaka

W przydomowym ogrodzie przy ul. Podgórznej 38 Józef Wojciechowski z żoną – Jadwigą

(dziadka dr Izabelli Szczepaniak – pasjonatki historii, będącego podoficerem pruskiej armii.

Walczył na Placu Wolności i w śródmieściu Poznania. Następnie brał udział w walkach na froncie zachodnim: pod Zbąszyniem, bronił Łomnicy. Nie przeszkadzały mu w tym dwa zrośnięte palce u prawej dłoni. Jak wspomina przekaz babci wnuk Antoni Klatkiewicz – podczas jednej z akcji powstańców na cmentarzu Józef Wojciechowski dostał się pod ostrzał żołnierzy pruskich i musiał się ukryć za jednym z nagrobnych pomników. Przesiedział tam cały dzień i dopiero o zmroku mógł się wycofać i dołączyć do oddziału. Po zakończeniu powstania służył jeszcze w wojsku do 20.12.1919 r. Antoni Klatkiewicz ubolewa, że są to jedynie strzępy informacji o życiu wojskowym dziadka, ponieważ wszelkie dokumenty i zdjęcia dotyczące udziału

w Powstaniu Wielkopolskim braci Wojciechowskich zostały zniszczone przez rodzinę w obawie przed prześladowaniami ze strony hitlerowców w 1939 r.

Ożenił się z Jadwigą z d. Kiszka (ur. 13.09.1895 r. w miejscowości Markowiec, ojciec Michał, matka Magdalena z d. Goślińska, zm. 16.06.1979 r.). Była podopieczną ZBoWiD-u, Koło Luboń 1 (nr 467899, leg. 5837). Dzieci: Stanisław (ur. 01.11.1921 r.), Maria za męża Klatkiewicz (ur. 27.01.1923 r., zm. 01.01.1979 r.), Kazimierz (ur. 11.02.1924 r.), Marian (ur. 28.10.1925 r.) i Józef (ur. 10.03.1943 r.). W 1936 r., na darowanej przez rodziców działce wybudował dom przy ul. Podgórznej 38 i sąsiedował z bratem – Piotrem (obecnie mieszka tu wnuk Antoni Klatkiewicz).

Zmarł w Luboniu 25.09.1962 r. Został pochowany na cmentarzu w Wirach, spoczywa razem z żoną w rodzinnym grobowcu.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Podgórznej 38.

Należał do ZBoWiD-u, Koło Luboń 1.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Luboń 1; „Wieści Lubońskich” 12-1998 str. 14; informacji syna – Józefa

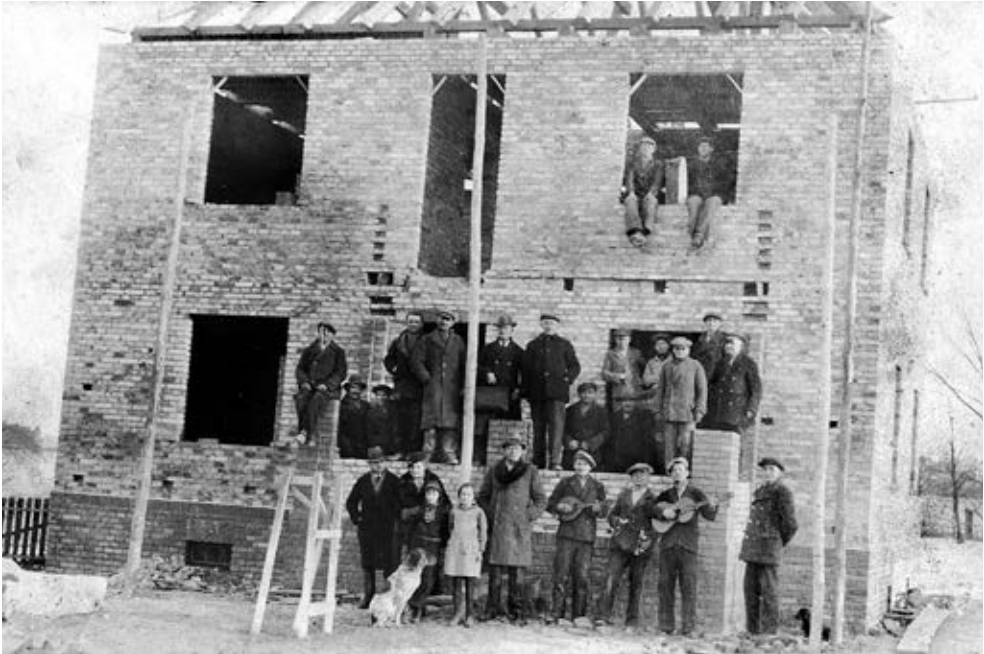
Wybudowany przez Józefa Wojciechowskiego w 1936 r. dom przy ul. Podgórznej 38, w którym obecnie mieszka wnuk Antoni Klatkiewicz z rodziną fot. Paweł Wolniewicz

W armii pruskiej, na zapleczu frontu, Józef Wojciechowski siedzi z lewej z młotkiem i kluczem

Ślub córki Józefa Wojciechowskiego – Marii z Janem Klatkiewiczem, w ogrodzie przy ul. Podgórnej 38 z lewej strony panny młodej jej rodzice – Józef i Jadwiga Wojciechowscy, w tym samym rzędzie od prawej Piotr Wojciechowski i jego żona – Maria

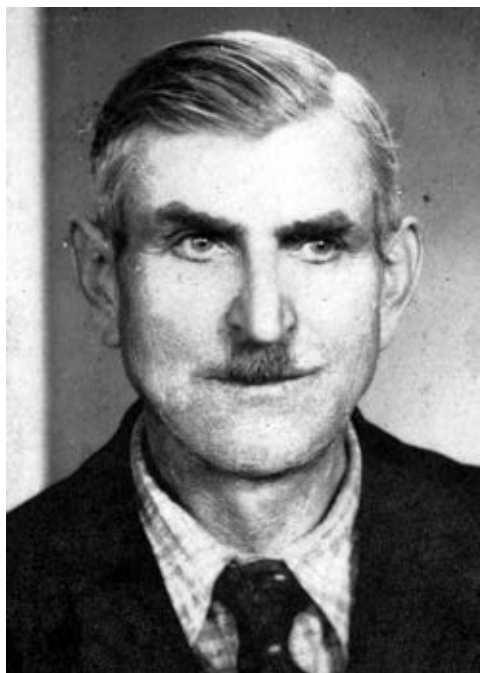
Na terenie Cegielni parowej Richarda Fechnera w Żabikowie, budowa budynku, w którym dziś ma swoją siedzibę Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej przy ul. Źródlanej 1, Józef Wojciechowski stoi na górze (balkonie) z prawej

Podczas nakręcania sekwencji do filmu o Powstańcach z Lubonia. W rodzinnym ogrodzie Antoni Klatkiewicz (pierwszy z lewej) opowiada o losach swoich przodków, z kamerą nauczyciel i radny RML – Łukasz Budzyński, z prawej wnukowie Piotra Wojciechowskiego – Beata Janicka i Jacek Wojciechowski fot. Paweł Wolniewicz

Wojciechowskiego i wnuka – Antoniego Klatkiewicza; Aktu zgonu nr 51/1962, USC Luboń; „Lubonia w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 298.

*Robert Wrzesiński,
Paweł Wolniewicz*

WOJCIECHOWSKI KAZIMIERZ
(1891-1962)

Kazimierz Wojciechowski

Ur. 01.03.1891 r. w Lasku. Ojciec Piotr, matka Magdalena z d. Czerwińska. Ich dom rodzinny mieścił się przy ul. Jana III Sobieskiego 111. Miał sześcioro rodzeństwa: siostry – Magdalenę i Wandę oraz braci – również powstańców wielkopolskich – Józefa (1883-1962), Stanisława (1888-1932), Piotra (1900-1964) oraz Jana (1885-1938), który nie walczył w Powstaniu Wielkopolskim. Uczęszczał do Szkoły

Podstawowej w Lasku, następnie kształcił się w zawodzie murarza.

W 1914 r. wcielony do armii pruskiej (jako szeregowiec – saper), brał udział w I wojnie światowej, zwolniony 18.12.1918 r.

Działalność niepodległościową rozpoczął 22.12.1918 r. Był żołnierzem w stopniu szeregowca 1. Kompanii Wartowniczej. Wspominano, że 27.12.1918 r. razem z bratem Józefem znalazł się w grupie ochotników z Lasku, którzy poszli do Poznania wziąć udział w Powstaniu Wielkopolskim. Odznaczył się niezwykłą odwagą i brawurą. Walczy także pod Zbąszyniem, Łomnicą, Prostynią i Nowym Dworem. W 1919 r. został powołany do wojska polskiego, do 7 Pułku Strzelców Wielkopolskich (przemianowanego później na 61 Pułk Piechoty Wielkopolskiej, gdzie służył do 30.09.1920 r.

Ożenił się ok. 1920 r. z Pelagią Fajfer (1891-1969) – siostrą Józefa Fajfera, który z kolei poślubił jedną z sióstr braci Wojciechowskich. Po ślubie wybudował

Legitymacja ZBoWiD-owska Kazimierza Wojciechowskiego z adresem ul. Sobieskiego 23

Zdjęcie wykonane 20.10.1928 r. o czym świadczy tabliczka na stole. Panowie w otoczeniu 9. dzieci spotkali się towarzysko o czym świadczą m.in. trzymane w dłoniach karty do Skata. Kazimierz Wojciechowski siedzi z prawej w kapeluszu

dom przy ul. Jana III Sobieskiego 61.
Dzieci: Waleria, Edward i Stefania.

Przed i po II wojnie światowej pracował jako murarz w Zakładach Ziemniaczanych.

Mieszkał do śmierci przy ul. Jana III Sobieskiego 61.

Zmarł w Luboniu 07.05.1962 r. Został pochowany w grobowcu rodzinnym na cmentarzu w Wirach.

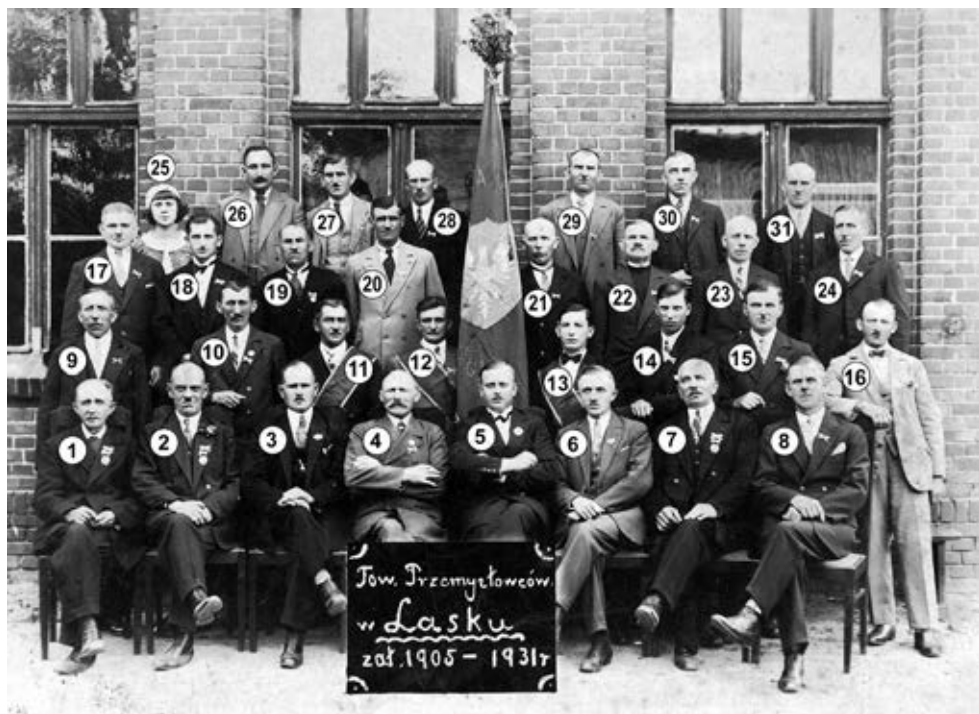
Należał przed II Wojną Światową do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Wiry. Od 10.12.1946 r. był członkiem powojennego Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 6435).

Odznaczony Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym 4.12.1958 r. (leg. C-72090).

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19, Koło Wiry, powojennego ZPW 1918-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Wieści Lubońskie” 12-1998 str. 14; informacji m.in.: Haliny Korcz (wnuczki),

Rodzinny grób m.in. Kazimierza i Pelagii Wojciechowskich na cmentarzu w Wirach
fot. www.wiry.pro-gis.pl

Zdjęcie Towarzystwa Przemysłowców w Lasku z 1931 r. Z rodu Wojciechowskich rozpoznajemy dwóch powstańców: Kazimierza (oznaczony 27) i Piotra (29), oprócz tego: Walter Andrzej (3), Mager Jan – założyciel (4), Przybylski Jan (5), Czerwiński Jan (8), Ratajczak (9), Ptak Franciszek (10), Wilczek (14), Adamski Czesław (15), Szóstak Wojciech – powstańca (19), Mielcarek Michał (20), Roszyk Antoni (23), Kubala Józef (28), Szczepaniak Stanisław (30) – także Powstańca Wielkopolski

Karoliny Jałoszyńskiej (prawnuczki); „Wieści Lubońskie” 03-2012, str. 29.

*Robert Wrzesiński, Paweł Wolniewicz,
Piotr P. Ruszkowski*

WOJCIECHOWSKI PIOTR

(1900-1964)

Ur. 13.05.1900 r. w Luboniu. Ojciec Piotr, matka Magdalena z d. Czerwińska. Ich dom rodzinny mieścił się przy ul. Jana III Sobieskiego 111. Miał sześcioro rodzeństwa: siostry – Magdalenę i Wandę oraz braci – również powstańców wielkopolskich – Józefa

(1883-1962), Stanisława (1888-1932), Kazimierza (ur.1891 r.) oraz Jana (1885-1938), który nie walczył w Powstaniu Wielkopolskim. Uczęszczał do Szkoły Podstawowej w Lasku, następnie kształcił się w zawodzie murarza. Wszyscy bracia Wojciechowscy byli wcieleni do armii pruskiej i walczyli w jej szeregach w I wojnie światowej. Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił od samego początku jako ochotnik i służył w V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań w stopniu szeregowca. Walczył na terenie Poznania i w jego okolicach. Jak wspominają jego wnuki: Beata Janicka, Elżbieta Stefaniak i Jacek Wojciechowski – dziadek Piotr nigdy

Piotr Wojciechowski

nie mówił o udziale swoim i braci w powstaniu. Innymi słowy w rodzinie Wojciechowskich był to temat tabu. Nawet, gdy po latach dziadek otrzymywał listy z Niemiec od przyjaciela, z którym

walczył w armii pruskiej, nie odpowiadał na nie i nie chciał utrzymywać kontaktu z ich autorem, ponieważ uważał, że Niemiec pozostanie zawsze Niemcem. Zdjęcia i dokumenty dotyczące powstania zostały zniszczone, lub zakopane w rodzinnej ziemi i wszelki ślad po nich zaginął.

Ożenił się w 1923 r. w Luboniu z Marią z d. Siebert (ur. 12.07.1902 r., zm. 29.03.1984 r.). Będąc murarzem wybudował dom przy ul. Podgórznej 40 w Lasku. Dzieci: Marianna, Helena, Janina, Zofia, Urszula, Bolesław, Jerzy i Jan (ur. 19.12.1924 r., zm. 17.02.1987 r.). Po latach wnuki wspominają patriotyzm i umiłowanie ojczyzny przez dziadków. Beata Janicka z d. Wojciechowska pamięta dobrze jak babcia Maria wspominała z żalem czasy, w których chodząc do niemieckiej szkoły musiała się również modlić w języku niemieckim ale nigdy

Przed domem rodzinnym przy ul. Jana III Sobieskiego, podczas wojennego urlopu w armii pruskiej od prawej: Piotr Wojciechowski, Magdalena (siostra), Józef Feifer (szwagier), Wanda (siostra) i Jan Wojciechowski (brat)

Piotr i Maria Wojciechowsy w towarzystwie dzieci z rodziny

Rodzinny dom Piotra (seniora) i Magdaleny Wojciechowskich przy ul. Jana III Sobieskiego 111, tu przyszło na świat siedmioro dzieci: 2 dziewczynki i 5 chłopców z czego czterej to Powstańcy Wielkopolscy fot. Paweł Wolniewicz

nie zapomniała skąd pochodzi i kim jest. Piotr Wojciechowski pracował jako murarz w Zakładach Chemicznych Romana Maya, gdzie dojeżdżał rowerem. W przydomowym ogrodzie hodował króliki i kury i zawsze celebrował święta narodowe, religijne i rodzinne, do których przywiązywał dużą wagę.

Mieszkał do śmierci przy ul. Podgórnej 40.

Zmarł 30.04.1964 r. w Luboniu, został pochowany w rodzinnym grobowcu z żoną na cmentarzu w Wirach.

Na podstawie akt V Kompani Batalionu Garnizonowego II Poznań (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); informacji uzyskanych od wnucząt: Beaty Janickiej, Elżbiety Stefaniak i Jacka

Dom wybudowany przez Piotra (juniora) Wojciechowskiego przy ul. Podgórnej 40. Mieszkał w nim z żoną – Marią z d. Siebert i dziećmi fot. Paweł Wolniewicz

Wnuczęta powstańca: Beata Janicka z d. Wojciechowska – nauczycielka j. polskiego i historii w Szkole Podstawowej nr 3 i Jacek Wojciechowski w ogrodzie za rodzinnym domem przy ul. Podgórznej 40 wspominają dziadków Piotra i Marię fot. Paweł Wolniewicz

1957 r, ślub córki Piotra Wojciechowskiego – Urszuli z Bogdanem Sz wajkowski m. Przed wejściem do kościoła w Wirach: I rząd dzieci od lewej: Grzegorz Wojciechowski, Elżbieta Wojciechowska-Stefaniak, Jacek Wojciechowski i z prawej nn; drugi rząd od lewej: Władysława Wojciechowska (synowa Piotra), nn, Jan Wojciechowski (syn Piotra), Urszula Wojciechowska, Bogdan Sz wajkowski, brat pana młodego, Piotr Wojciechowski (powstaniec); trzeci rząd od lewej: Marianna Wojciechowska (córka Piotra), nn, nn,nn, Maria Wojciechowska z d. Siebert, Jadwiga Wojciechowska z d. Kiszka (żona Józefa – powstańca); czwarty rząd od lewej: Janina Wojciechowska (córka Piotra), nn, Zofia Napieralska (córka Piotra); piąty rząd od lewej: nn, Kazimierz Napieralski (mąż Zofii Wojciechowskiej), Helena Adamska (córka Jana Wojciechowskiego), mąż Heleny Adamskiej, Helena Przybylska (córka Piotra Wojciechowskiego)

Uroczystość I Komunii św. przed domem Piotra Wojciechowskiego, górny rząd od lewej: Piotr Wojciechowski, Maria Wojciechowska z d. Siebert, nn, Jadwiga Wojciechowska z d. Kiszka i Józef Wojciechowski (brat Piotra)

Grób Piotra i Marii Wojciechowskich na cmentarzu w Wirach fot. www.wiry.pro-gis.pl

Wojciechowskiego; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 299; Aktu zgonu nr 28/1964, USC Luboń.

Robert Wrzesiński, Paweł Wolniewicz

WOJCIECHOWSKI STANISŁAW (1888-1932)

Murarz, emerytowany wojskowy

Za męstwo i odwagę wykazane w boju został odznaczony Krzyżem Walecznych

Ur. 14.02.1888 r. w Lasku, pochodził z rodziny rolników, a jego przodkowie – Hirschowie – osadnicy spod Bambergu przywędrowali do Wielkopolski, sprowadzeni przez miasto Poznań do wsi Luboń w XVIII wieku. Ojciec Piotr – murarz, matka Magdalena z d. Czerwińska wspólnie prowadzili 20 hektarowe gospodarstwo rolne w Lasku. Ich dom rodzinny mieścił się przy ul. Jana III Sobieskiego 111. Miał sześćcioro rodzeństwa: siostry – Magdalenę i Wandę oraz braci – również powstańców wielkopolskich – Józefa (1883-1962), Kazimierza (ur.1891 r.), Jana (1885-1938, nie walczył w Powstaniu Wielkopolskim) i Piotra (1900-1964).

Stanisław Wojciechowski z Krzyżem Walecznych na piersi oraz odznaką Wojsk Wielkopolskich

Uczęszczał do Szkoły Podstawowej w Lasku, następnie kształcił się w zawodzie murarza. Można powiedzieć, że był urodzonym żołnierzem. Jego predyspozycje wojskowe zauważono już w armii pruskiej, do której został przymusowo wcielony. W roku 1915 walczył na froncie wschodnim (Skierniewice, Warszawa, Wilno), natomiast od marca 1918 r. na froncie francuskim pod Reiner i w Szampanii. Z armii pruskiej został zwolniony 14.11.1918 r.

Podczas Powstania Wielkopolskiego służył w 5 kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań w stopniu sekcyjnego. Uczestniczył w walkach o Kargową. Został oddelegowany z Poznania do Kopanicy. Tam poznał swoją przyszłą żonę – pielęgniarkę i powstańczą łączniczkę – Annę Matysik, która miała wówczas 21 lat i mieszkała w Żodyniu (między

Kopanicą a Kargową). Podczas jednego z rekonesansów natknęli się na pruski patrol. W efekcie wywiązała się krótka potyczka. Niemcy strzelając do bryczki, którą jechali powstańcy, zastrzelili woźnicę, a spłoszone konie poniosły i zatrzymały się dopiero przed domem rodziców Anny w Żodyniu. Ranny Sta-

Anna Wojciechowska z d. Matysik
– żona Stanisława

niśław Wojciechowski dzięki troskliwej opiece przyszłej żony odzyskał szybko zdrowie, a następnie został skierowany do 61. Pułku Piechoty w Bydgoszczy, gdzie służył przez 12 lat. Już jako zawodowy żołnierz walczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Za zasługi na polu bitwy odznaczono go wówczas Krzyżem Walecznych. W bydgoskim pułku dosłużył się stopnia sierżanta sztabowego. Między innymi jako instruktor sportu uczył rekrutów pływania w Buzrze. Niestety, odniesiona w powstaniu

Stanisław Wojciechowski z prawej w mundurze armii pruskiej

rana dawała o sobie coraz częściej znać. Stan zdrowia Stanisława pogarszał się. W konsekwencji był zmuszony zrezygnować z wojskowej służby i przeszedł na rentę wojskową.

Ożenił się w 1921 r. z Anną z d. Matysik (ur. 21.05. 1897 r., zm. 09.01.1981 r.). Dzieci: Marian (ur. 1922 r.), Stanisław (ur. 1925 r.), Władysław (ur. 1926 r.), Zofia (ur. 1929 r.) i Eugeniusz (ur. 1931 r.). Po przejściu na rentę Stanisław Wojciechowski powrócił z rodziną do Lasku i zamieszkali u brata – Jana Wojciechowskiego przy ul. Podgórznej 48.

O Stanisławie Wojciechowskim i jego żonie Annie napisano pieśń.

Zmarł 20.12.1932 r. w Lasku. Został pochowany na cmentarzu w Wirach.

Na podstawie akt V Kompanii Batalionu Garnizonowego II Poznań (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); informacji wnuczki – Jolanty Kowalskiej z d. Wojciechowskiej;

1940 r. drużyna piłkarska w Luboniu, najstarszy syn Stanisława Wojciechowskiego – Marian kłęczy z prawej

Święta Bożego Narodzenia w 1930 r., Stanisław i Anna Wojciechowscy z dziećmi od lewej: Stanisławem, Władysławem, Marianem i Zofią

Dom Jana Wojciechowskiego przy ul. Podgórznej 48, tu mieszkał po powrocie z Bydgoszczy Stanisław Wojciechowski z rodziną

„Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 299; Aktu zgony nr 178/1932, USC Luboń.

Robert Wrzesiński, Paweł Wolniewicz

WOJCIK WINCENTY

(1897-?)

Ur. 3.04.1897 r. w miejscowości Szewce. Pracował jako robotnik.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 1.01.1919 r. i walczył w stopniu szeregowca.

Mieszkał w Żabikowie, przy ul. Sienkiewicza.

Należał od 15.01.1935 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr dypl. 9668, nr arch. 17270). Wyprowadził się do Belgii.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 299.

Robert Wrzesiński

WOJTKOWIAK KAZIMIERZ

(1900-?)

Ur. 29.01.1900 r. w Poznaniu.

Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim, miał stopień kaprała.

Mieszkał w Lasku przy ul. Ogrodowej 8.

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, zwerifikowany 30.05.1934 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919 (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884).

Robert Wrzesiński

WOJTKOWIAK PIOTR

(1892-?)

Ur. 8.10.1892 r. w miejscowości Leśniewo. Pracował jako palacz kolejowy.

Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim w stopniu szeregowca.

Mieszkał w Luboniu przy ul. Narutowicza 2.

Należał od 3.12.1934 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Górczyn.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 300.

Robert Wrzesiński

Antoni Wojtyniak

WOJTYNIAK ANTONI

(1877-1963)

Prezes Katolickiego Towarzystwa Robotników Polskich.

Ur. 21.05.1877 r. w Komornikach, ojciec Antoni (występuje na żabikowskich dokumentach od 1871 r., zm. 06.11.1996 r. w Żabikowie), matka Marianna z d. Mizgalska. Spokrewniony z Stanisławem Wasielewskim – również powstańcem. Powołany do armii pruskiej brał udział w I wojnie światowej. Walczył we Francji i tam został wzięty do niewoli.

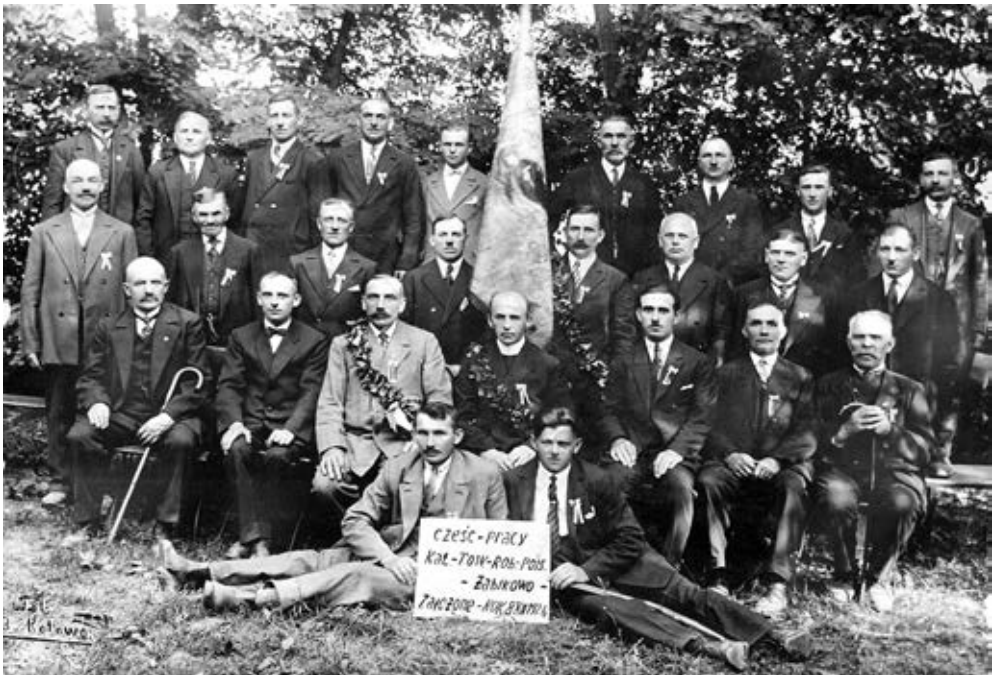
Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim. Nie znane są szczegóły tej służby. Należy sądzić, że w k. lat dziewięćdziesiątych powołano go do wojska niemieckiego. Ze względu na wiek raczej nie był w oddziałach liniowych, lecz należał do miejscowej Straży Ludowej.

Po powrocie do Żabikowa podjął pracę w Zakładach Sinnera, gdzie był

majstrem na wydziale drożdżowni. Pracował tam także podczas okupacji hitlerowskiej aż do 1948 r. Kiedy 08.12.1926 r. założono przy parafii żabikowskiej Katolickie Towarzystwo Robotników Polskich – został jego prezesem i funkcję tę pełnił do 1939 r. – wybuchu II wojny światowej. KTRP wydawało gazetę „Robotnik Polski” – jak wspomina wnuczka Stefania: *Byłam dziadka forysiem (posłańcem) i roznosiłam gazetę, żeby jak najwięcej członków naszej rodziny mogło ją przeczytać. Dużo rozmawialiśmy. W domu dziadek był zapalonym majsterkowiczem, często zabierał mnie też na imprezy do sali przy restauracji Mundka Szuberta, która mieściła się przy ul. Żabikowskiej – tam gdzie obecnie stoi krzyż. Wiem również, że po rozwiązaniu KTRP dziadek i inni jego członkowie konspirowali, spotykając się na terenie zakładów Sinnera. Zmarł 5.02.1963 r., pochowany w Żabikowie.*

Wigilia 1916 r. w niewoli francuskiej. Antoni Wojtyniak siedzi centralnie (oznaczony „X”)

Katolickie Towarzystwo Robotników Polskich założone 8.12.1926 r. w Żabikowie. Na ziemi siedzą od lewej: Karol Żakowski, NN. W drugim rzędzie siedzą: ? Kmieć, Franciszek Krawczyński (powstaniec), prezes Antoni Wojtyniak (powstaniec), pierwszy proboszcz parafii św. Barbary ks. Karol Zwaka, fryzjer Kujawa, NN, Piętka. Trzeci rząd, stoją: NN, Ratajczak, Walkowiak, Stefan Dzidek, NN, Florian Pawlicki, NN, NN. Czwarty rząd (stoją na fawce): NN, NN, murarz Ludwik Rogacz (powstaniec), Jakub Sobczak, NN, Franciszek Płatkiewicz, NN, NN, NN

Antoni Wojtyniak w mundurze pruskim na pocztówce z Beverloo wysłanej do żony do Żabikowa w 1916 r.

W 2018 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Ożenił się 20.11.1900 r. w Wirach z Magdaleną Wtorkowską – pochodziła z lubońskiej rodziny bamberskiej (ur. 09.04.1881 r. w Żabikowie, o. Andrzej, m. Barbara z d. Schilk, zm. 30.07.1944 r.). Dzieci: Katarzyna Szuman (ur. 06.10.1901 r., zm. 06.10.1984 r.), Antoni (ur. 30.05.1903 r.), Józef (ur. 27.02.1905 r.),

Grób Antoniego i Magdaleny Wojtyniaków w Żabikowie fot. www.lubon.pro-gis.pl

Kazimierz (ur. 09.02.1908 r.), Helena (ur. 03.01.1912 r.), Anna (ur. 30.06.1915 r.) oraz Maria i Marian (ur. 21.01.1921 r.).

Mieszkał w Luboniu od 1905 r., przy ul. Kolejowej 41 (Powstańców Wlkp. 55).

Na podstawie informacji wnuczki Stefanii Owczarczak i wnuka Ryszarda Siereckiego z żoną Grażyną; „Lubonia nie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 300.

Janusz Karwat, Paweł Wolniewicz

Rodzina Antoniego i Magdaleny Wojtyniaków przed domem na ul. Powstańców Wlkp.

WYLEGAŁA LEON
 (1897-1984)

Leon Wylegała w mundurze Powstańca Wielkopolskiego

Kowal i ślusarz, ochotnik na froncie zachodnim, działacz lewicowy, ppor. WP.

Ur. 10.04.1897 r. w miejscowości Dembe, powiat czarnkowski, ojciec Jan, matka Antonina z d. Piechota. W wieku siedmiu lat rozpoczął naukę w niemieckiej szkole ludowej. Gdy miał czternaście lat, zaczął naukę zawodu kowalskiego. Po jej skończeniu trzy lata pracował w swoim zawodzie. Podczas I wojny światowej został w 1916 r. powołany do armii niemieckiej. W stopniu szeregowego walczył na froncie zachodnim w 133. Pułku Piechoty. Za odwagę został odznaczony Żelaznym Krzyżem II klasy. Po zawieszeniu broni 11 listopada został urlopowany z armii niemieckiej.

Po wybuchu Powstania Wielkopolskiego 1.01.1919 r. ochotniczo zgłosił się do oddziału ochotniczego formowanego w Sierakowie. Po rozpoczęciu

Leon Wylegała w ułańskim mundurze powstańczym (z lewej) z kolegą z 10 Pułku Strzelców Wielkopolskich

formowaniu Armii Wielkopolskiej, był żołnierzem 2. Pułku Strzelców Wielkopolskich. Jego dowódcą był por. Napierała. Brał udział w walkach na froncie zachodnim, m.in. pod Międzychodem i Zbąszyniem. Był dwa razy ranny, w rękę i nogę. Znalazł się w szpitalu.

Leon Wylegała w latach późniejszych

Po wyleczeniu ran uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej, najpierw jako starszy szeregowy, a później jako kapral w 56. Pułku Piechoty. W trakcie walk w okolicach

Leon Wylegała (5 z lewej w 2 rzędzie) w wojsku pruskim przy obieraniu ziemniaków

Leon Wylegała (siedzi), z kolegą z 2. Pułku Strzelców Wielkopolskich w mundurach powstańczych

Połocka i Baranowic został ponownie ranny. Z frontu wschodniego wrócił pod koniec 1920 r. Z wojska zwolniony w 1921 r.

Następnie pracował w swoim zawodzie w miejscowości Góra, w powiecie międzychodzkiem. Wspomina o okresie, w którym nie było dla niego stałej pracy i zatrudniał się tylko dorywczo. Przystąpił więc w 1929 r. do Polskiej Partii Socjalistycznej, gdzie jako bezrobotny uczestniczył w pochodach i manifestacjach. W 1929 r. podjął pracę w Zakładach Przemysłu Ziemniaczanego w Luboniu, w których pracował aż do 1962 r. Był ślusarzem. W wieku 63 lat przeszedł na rentę inwalidzką, a dwa lata później na emeryturę. Mianowany został do stopnia podporucznika. Zmarł 23.07.1984 r., pochowany na cmentarzu parafialnym w Żabikowie.

Ożenił się 12.11.1927 r. z Rozalią z d. Samsik (ur. 19.08.1909 r., zm.

Leon Wylegała (w środku) I Wojna Światowa, uzbrojeni w maski gazowe

15.12.1986 r.). Dzieci: Krystyna i Leonarda.

W 1929 r. zamieszkał w Luboniu, przy ul. Sienkiewicza 31.

Odznaczenia: niemiecki Żelazny Krzyż II klasy, Wielkopolski Krzyż Powstańczy (6.02.1974 r., nr 151-73-328),

Krzyż Kawalerski OOP (27.08.1975 r., nr 1444-75-112).

W 2017 r. Lubońskie Bractwo Kurkowe zamontowało przy grobie kamienną tabliczkę z informacją o spoczywającym tu Powstańcu Wielkopolskim.

Podczas ćwiczeń z karabinem maszynowym, I Wojna Światowa, 1916 r. Leon Wylegała (leży 2 z lewej)

Legitymacja Medalu Niepodległości Leona Wylegały

Należał do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 224948, leg.9238).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, informacji Małgorzaty Bartkowiak – prawnuczki. Publikacji „WL” 11-2002 str. 20 i 12-2008, str. 30; „Lu-

Grób państwa Wylegałów na cmentarzu w Żabikowie

bonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 302.

Janusz Karwat, Robert Wrzeński

ZAWAL STANISŁAW

(1897-?)

Ur. 11.04.1897 r. w Wysogotowie.

Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim. Z racji swojego zamieszkania, był zapewne ochotnikiem batalionu zachodniopoznańskiego, tzw. dopiewskiego, pod dowództwem por. Andrzeja Kopy. Miał stopień kaprała, który otrzymał podczas służby w armii niemieckiej. Nie znamy jednak szczegółów jego aktywności niepodległościowej.

Mieszkał w Lasku przy ul. Sobieskiego 21.

Należał do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Wiry, gdzie był skarbnikiem (1933 r.), zweryfikowany 13.11.1933 r.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-19 (Archiwum Państwowe w Poznaniu nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 306.

Janusz Karwat, Robert Wrzeński

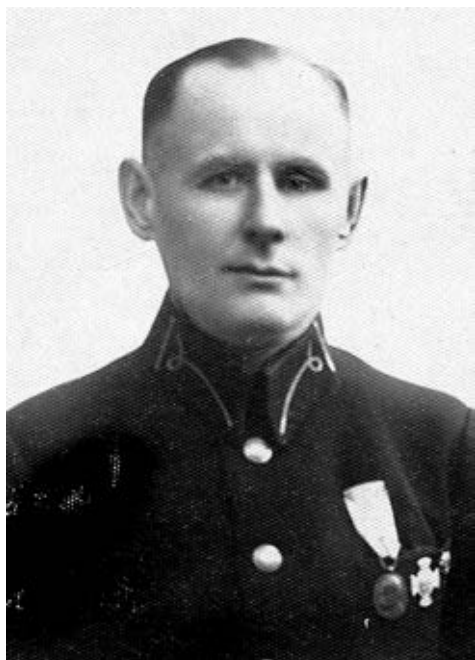
ZAWALSKI FELIKS

(1893-1962)

Technik telegrafista, członek Służby Straży i Bezpieczeństwa w Poznaniu, uczestnik walk powstańczych, kpr. WP.

Ur. 20.11.1893 r. w Sasinowie, gmina Mosina, ojciec Franciszek pracownik telegraficzny, matka Katarzyna z domu Piłecka (Piwecka). Miał rodzeństwo, m.in. siostrę Marię po mężu Neumann. Zdobyl wykształcenie podstawowe.

W dzieciństwie stracił oko, mimo to zaciągnięty został do wojska pruskiego, służył w 20. Pułku Piechoty im. Hrabiego Tauentzien von Wittenburg (zwany też 3. Brandenburski) garnizon

Feliks Zawalski w mundurze resortowym z odznaczeniami na piersi

w Wittenbergu – mieście w środkowych Niemczech, leżącym nad Łabą w Saksonii-Anhalt. Jednostka sformowana 01.07.1813 r., przydzielona do III Korpusu Armii.

Jak podaje w aktach związkowych, 25.12.1918 r. jako ochotnik wstąpił do organizującego się 4. Kompanii Straży i Bezpieczeństwa w Poznaniu.

Brał bezpośredni udział w zajęciu m.in. Cytadeli i Grollmana. 30.03.1919 r. wstąpił do 5. Kompanii Batalionu Zapasowego 1. Pułku Strzelców Wielkopolskich. 29.03.1920 r. bezterminowo

Feliks Zawalski w późniejszym wieku jako telegrafista

urlopowany. Posiadał stopień kaprała. Pracował w urzędzie telekomunikacyjnym w Poznaniu jako nadzorca telefoniczno-telegraficzny (zawód w branży jak ojciec).

Zmarł 5.04.1962 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Żabikowie.

Ożenił się w 1921 r. z Agnieszką z domu Orwat z Rogalinką (ur.9.01.1900 r., zm. 1989 r.) z którą miał czworo dzieci: Joannę (ur. 9.04.1922 r., zmarła jako panna), Marię po mężu Szajek (ur. 04.09.1923 r.), Feliksa (ur. 18.05.1926 r.) i Ryszarda (ur. 03.04.1933 r.).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Sobieskiego 19.

Odznaczenia: Srebrny Krzyż Zasługi pamiątkowy nadany przez Radę Ludową miasta Poznania w 1920 r.; Medal 10-lecia niepodległości, Wielkopolski Krzyż Powstańczy (20.01.1958 r., C-2143).

Feliks Zawalski (z prawej) w mundurze armii pruskiej z kolegą

Feliks Zawalski z opatrunkiem prawej strony twarzy w lazarecie pruskim (z prawej, oznaczony strzałką)

Rodzina Feliksa i Agnieszki Zawalskich z tyłu stoją, od lewej: Joanna, Feliks (junior), przed nim najmłodszy Ryszard i Maria w lubońskim domu przy ul. Sobieskiego 19

Wśród rodzinnych pamiątek zachował się m.in. pamiątkowy krzyż nadany przez Radę Ludową miasta Poznania z orłem i opisem ZASŁUDZE OBYW.; datą 27.12.1918 oraz inicjałami na ramionach R.L. M.P. (Rada Ludowa Miasta Poznania)

Rodzinny grób na cmentarzu w Żabikowie, w którym spoczywają m.in. Feliks i Agnieszka Zawalscy fot. www.lubon.pro-gis.pl

Należał od 1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr 208627/302285).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo, Odpisu zaświadczenia DOK VII nr 276/I/13059/38, akt ZBoWiD podopiecznej – żony Agnieszki; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 156 (błędnie odczytane nazwisko z akt – Kowalski); informacji i materiałów od wnuczki Marleny Chrapkowskiej

Aleksandra Siatka, Piotr P. Ruszkowski

ZGOŁA JÓZEF

(1897-1972)

Działacz ruchu robotniczego, kpr. WP.

Ur. 13.02.1897 r. w miejscowości Żabinko, powiat Śrem, ojciec Józef, matka Magdalena z d. Napierała. Rodzeństwo: Maria, Pelagia, wyszła za mąż za Antoniego Serbę (brata Wawrzyna – powstańca) Jadwiga, Katarzyna, Wiktoria, Stanisława, Jan, Walenty, Julian, Wojciech. Z zawodu był stolarzem. Jego hobby to zegarmistrzostwo. Pasję rozwijał,

Józef Zgoła z armii pruskiej poszedł do Powstania Wielkopolskiego

będąc na emeryturze i naprawiając znajomym duże i małe zegary.

Do Powstania Wielkopolskiego przystąpił 01.01.1919 r. Służył w 5. batalionie 55. Poznańskiego Pułku Piechoty

Józef Zgoła – portret już w polskim mundurze

Matka, Magdale-
na Zgoła (siedzi
w wielkopolskim
stroju) z córkami,
od lewej: Jadwiga,
Pelagia i za matką
Stanisława, stoją:
Wiktorja, Maria
i Katarzyna

(1. Pułku Strzelców Wielkopolskich).
Miał stopień kaprała.

Kawaler, pracował w Zakładach
Ziemniaczanych, był działaczem lewi-
cowym. Przed wojną należał do KPP
(Komunistycznej Partii Polski), PPR

(Polskiej Partii Robotniczej), później
aktywny działacz PZPR.

Zmarł 31.03.1972 r. w wieku 75 lat, po-
chowany w alei zasłużonych na junikow-
skim cmentarzu w Poznaniu (5.04.1972 r.,
rząd L/74).

Ojciec Józef Zgoła (senior) z synami: Walentym, Józefem (juniozem) późniejszym powstańcem, Woj-
ciechem, Janem i Julianem

Józef Zgoła w wieku późniejszym

ski (sygn. 3132/5)

Na podstawie akt ZPW 1918-19, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884), informacji Anny Bronieckiej, Łukasza Jastrzębia; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruszkowski i Janusz

Nekrolog towarzysza Józefa Zgoły

Karwat, Luboń 2009, str. 306; „Wieści Lubońskie” 08-2010, str. 30.

Robert Wrzesiński, Piotr P. Ruszkowski

ZGRABCZYŃSKI MICHAŁ
(1891-1973)

Michał Zgrabczyński

Robotnik, ochotnik z Komornik, ppor. WP.

Ur. 19.09.1891 r. w Komornikach, ojciec Piotr, matka Maria z d. Bredow (?). W wieku 7 lat rozpoczął naukę szkolną. Ukończył 4 klasy szkoły powszechnej. Po ukończeniu szkoły pracował do 20 roku życia, kiedy to został powołany do wojska pruskiego. Walczył na froncie zachodnim. 3 razy był ranny i trafił do szpitala w Poznaniu, gdzie przebywał do 24.12.1918 r.

Od 27.12.1918 r. do 20.11.1919 r. walczył jako ochotnik w Powstaniu Wielkopolskim, służył w 2. kompanii I Baonu Zapasowego Poznań. Walczył w Poznaniu, Biedrusku, Ławicy. Został zwolniony z wojska 12.08.1920 r., jako szeregowiec. W 1972 r. awansowany wraz ze

wszystkimi żyjącymi powstańcami na stopień podporucznika (24.02.1972 r.).

Do 1958 r. pracował jako palacz w Zakładach Przetwórstwa Ziemniaczanego w Luboniu. Zmarł 25.12.1973 r. Pochowany na cmentarzu w Wirach.

Ożenił się w 1919 r. z Marią Ryczakow (ur. 14.08.1896 r. w Luboniu, ojciec Marcin, matka Anna, zm. 20.06.1984 r.). Mając 9 lat w 1905 r. poszła do nowo wybudowanej szkoły w Luboniu, gdzie uczyła się 4 lata do 1909 r. Od pełnoletniości pracowała w Zakładach Fosforowych. Mieli piątkę dzieci: Stefanię (ur. 19.03.1922 r.), Krystynę (ur. 17.09.1924 r.), Bolesława (ur. 14.12.1926 r.), Czesława (ur. 12.07.1930 r.) i Feliksa (ur. 26.10.1933 r.).

Mieszkał w Luboniu przy ul. Sobieskiego 109.

Odznaczony Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym (1958 r., nr C-3163).

Należał do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-19 (zweryfikowany 10.09.1936 r., nr 12119), a od 1.10.1957 r. do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (nr leg. 208694, nr ew. 302352).

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 308; informacji rodziny.

Aleksandra Siatka, Robert Wrzesiński

ZGRZEBA ADAM

(1893-1983)

Robotnik, ochotnik batalionu śmigielskiego, ppor WP.

Ur. 9.12.1893 r. w miejscowości Dębsko w powiecie Śmigiel, ojciec Szczepan, matka Julianna, z d. Szymańska. Jeden z braci Adama – Michał – był ojcem

Adam Zgrzeba

Feliksa Zgrzeby – założyciela chóru Bard w Luboniu.

Powstańczy szlak Adama Zgrzeby wiódł przez: Kościan, Stęszew, Wolsztyn i Kopanicę. W Powstaniu Wielkopolskim poległ jego brat – bliźniak Adama. Wspominał, że „Ruski brali worki na plecy i uciekali”. To mogłoby wskazywać, że był uczestnikiem wojny polsko-bolszewickiej i widział klęskę Armii Czerwonej w 1920 r. Był wówczas szeregowcem.

Pracował w Zakładach Chemicznych im. Romana Maya. Zm. 26.01. 1983 r. w Luboniu, pochowany na cmentarzu w Wirach.

Ożenił się z Weroniką Matysiak z Poznania. Mieli dwóch synów: Czesława oraz Mariana.

Mieszkał z rodziną w Lasku na ul. Sobieskiego, a od 1959 r. na ul. Rutkowskiego 10.

Odznaczenia: Wielkopolski Krzyż Powstańczy (6.02 1974 r. nr 151-73-233),

Krzyż Kawalerski OOP (30.10.1974 r. nr 1450-74-160).

Należał przed wojną do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-19 Koło Wiry (nr dypl. 2383), od 20.09.1968 r. do ZBoWiD-u, Koło nr 1 w Luboniu.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło nr 1 w Luboniu, informacji od Zofii Zgrzeby – żony syna Czesława oraz ich córki – Ewy, publikacji – „Wieści Lubońskie” 11-2008 str. 30; „Lubonia nie w Powstaniu Wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski, Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 308.

Robert Wrześniński

ZGRZEBA MICHAŁ

(1891-1960)

Ochotnik na froncie zachodnim, sierż. WP.

Ur. 29.09.1891 r. w Dębsku, powiat Kościan, ojciec Szczepan, matka Julianna z d. Szymańska. Ukończył szkołę ludową. W 1912 r. został powołany do służby wojskowej w armii pruskiej. W 1914 r. wysłany na front zachodni w rejon Francji i Belgii. Po wybuchu rewolucji w Niemczech Michał dezertuje z armii niemieckiej. W drodze powrotnej dowiaduje się w Zbąszyniu o powstaniu i wraz z innymi kompaniami powracającymi z wojny przyłącza się 3.01.1919 r. Walczy: pod Rakoniewiczami, Wolsztynem, Kargowem, Wschową, Święciechową, Blakami koło Lwówka i Sępólnie koło Sierakowa, najpierw w jednostce stęszewskiej, potem w 2. Pułku Strzelców Wielkopolskich. Stopień wojskowy – sierżant. W Powstaniu bierze udział także jego brat Adam. W Luboniu mieszka od 1919 r.

Michał Zgrzeba

Pracował w Luboniu jako mistrz zmianowy w Poznańskich Zakładach Nawozów Fosforowych. Zmarł 18.11.1960 r.

Ożenił się z Franciszką z d. Dołka. Dzieci: Feliks (wieloletni dyrygent chóru Bard), Leon.

Mieszkał w Luboniu w kolonii Poznańskich zakładów fosforowych.

Odznaczenia: 2 x Brązowy Krzyż Zasługi (w 1939 r. i 1947 r.), Wielkopolski Krzyż Powstańczy (nr C-3164). Pamiętki powstańcze

Michał Zgrzeba w wieku starszym

(książeczka wojskowa, krzyże, legitymacja, dyplomy itd.) zostały w latach 70-80. wypożyczone do Izby Pamięci przy Zakładach Ziemniaczanych i nigdy do rodziny nie wróciły.

Należał do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918-19 (przed 1939 r., nr leg. 10836) oraz do ZBoWiD-u, Koło Żabikowo (po 1948 r., nr leg. 3578). Był także członkiem PPS, a po zjednoczeniu z PPR w 1948 r. członkiem PZPR.

Na podstawie akt ZBoWiD-u, Koło Żabikowo oraz informacji syna Leona Zgrzeby; „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 309.

Aleksandra Siatka

ZIMINSKI JAN

(1862-?)

Ur. 12.01.1862 r. w miejscowości Libertowo, powiat Środa Wlkp., robotnik.

W Powstaniu Wielkopolskim brał udział od 27.12.1918 r. jako szeregowiec w Straży Ludowej.

Mieszkał w Żabikowie przy ul. Poznańskiej (Żabikowskiej).

Zmarł przed II Wojną Światową.

Należał od 18.11.1932 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 5143, nr dypl. 324, nr arch. 7921).

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 309.

Robert Wrzesiński

ŻARNA HIERONIM

(1895-?)

Ur. 22.04.1895 r. w miejscowości Zgierzynka, powiat Nowy Tomysł. Wykonywał zawód ślusarza.

W Powstaniu Wielkopolskim walczył w szeregach 1. Pułku Strzelców Wielkopolskich (55. Poznańskiego Pułku Piechoty). Miał stopień kaprała.

Mieszkał w Żabikowie, przy ul. Boczonia 8 (Kopernika).

Należał od 1.12.1933 r. do Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919, Koło Żabikowo (nr ewid. 8602, nr dypl. 1840, nr arch. 9413). 28.11.1934 r. przeniósł się do Koła Dębiec w Poznaniu.

Na podstawie akt ZWPN RP 1914-1919, Koło Żabikowo (Archiwum Państwowe w Poznaniu, nr zespołu 884); „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, red. Piotr P. Ruskowski i Janusz Karwat, Luboń 2009, str. 310.

Robert Wrzesiński

POWSTAŃCY WIELKOPOLSCY W ŻABIKOWSKIM OBOZIE KARNO-ŚLED CZYM

Rok 1919 r. nie oznaczał dla powstańców wielkopolskich końca walk o polskość wielkopolskiej ziemi. Wielu z nich uczestniczyło w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r. W okresie międzywojennym powstańcy angażowali się w pracę na rzecz umocnienia polskości Wielkopolski poprzez organizacje kombatanckie, polityczne oraz społeczne, a także poprzez aktywne włączanie się w życie lokalnych społeczności.

Pierwsze aresztowania

Trzecia Rzesza, która używała wobec dawnych wschodnich ziem niemieckich, w tym Wielkopolski, określenia „zrabowane obszary” (geraubte Gebiete), będące pod „tymczasowym polskim zarządem” traktowała powstańców wielkopolskich jako „osoby wrogo nastawione do Niemiec” (deutschfeindlich eingestellte Personen). Nazwiska powstańców zostały umieszczone przez Niemców na specjalnych listach proskrypcyjnych tworzonych przed wybuchem II wojny światowej w ramach akcji której nadano kryptonim „Akcja Tannenberg” (Unternehmen Tannenberg). Po wkroczeniu Wehrmachtu do Wielkopolski we wrześniu 1939 r. powstańcy padali ofiarą działalności grupy operacyjnej niemieckiej służby bezpieczeństwa i policji bezpieczeństwa Einsatzgruppe VI dowodzonej przez SS - Oberführera Ericha Naumanna. Formacja ta aresztowała m.in. powstańców których nazwiska znalazły się na listach proskrypcyjnych, ale także przejęła dokumenty organizacji kombatanckich, co ułatwiło późniejsze aresztowania. Po utworzeniu przez Trzecią Rzeszę okręgu Rzeszy Kraj Warty (Reichsgau Wartheland), obejmującej także Wielkopolskę, stojący na czele nowopowstałej jednostki Arthur Greiser kontynuował aresztowania powstańców wielkopolskich w ramach działań eksterminacyjnych przeciw wielkopolskim elitom. Powstańcy osadzeni zostali w obozie w Forcie VII w Poznaniu, gdzie poddawani byli bestialskiemu traktowaniu przez strażników obozowych, a następnie mordowani lub wywożeni do obozów koncentracyjnych.

Nieustanna walka

Powstańcy wielkopolscy, którzy uniknęli masowych aresztowań na początku okupacji niemieckiej, podjęli się ponownie czynnej walki o wolność wielkopolskiej ziemi. Trzecia Rzesza dążyła do „germanizacji ziemi”, co miało oznaczać usunięcie z Wielkopolskiej całej ludności polskiej i zniszczenie wszelkich śladów kultury polskiej. Warunki narzucone przez okupanta w Wielkopolsce m.in. poprzez masowe wysiedlenia Polaków i sprowadzanie niemieckich osadników, całkowitą kontrolę ludności polskiej, stosowanie odpowiedzialności zbiorowej, przymus pracy nałożony na wszystkich Polaków sprawiły, że prowadzenie walki konspiracyjnej w tak trudnych warunkach, wymagało niezwyklej odwagi i gotowości do poświęcenia własnego życia i wiązało się to także z narażeniem życia swoich najbliższych. Nie złamało to ducha powstańców wielkopolskich, którzy ponownie stanęli do walki o niepodległą Wielkopolskę. Powstańcy walczyli w strukturach Służby Zwycięstwu Polski (SZP), Związku Walki Zbrojnej (ZWZ), a następnie w szeregach Armii Krajowej (AK). Wielu z nich działało w organizacjach narodowych, jak Narodowa Organizacja Bojowa

(NOB), Narodowa Organizacja Wojskowa (NOW), a później także W Narodowych Siłach Zbrojnych (NSZ) oraz w innych organizacjach, jak Wielkopolska Tajna Organizacja Powstańców (WTOP), Tajna Polska Organizacja Wojskowa (TPOW) czy Polska Niepodległa (PN).

Narzędzie okupanta⁷²

Funkcjonujący od kwietnia 1943 obóz w Żabikowie, noszący podczas okupacji urzędową nazwę Więzienie Policji Bezpieczeństwa i Wychowawczy Obóz Pracy Poznań-Żabikowo (Polizeigefängnis der Sicherheitspolizei und Arbeitserziehungslager in Posen-Lenzingen⁷³), był miejscem osadzenia wielkopolskich konspiratorów. W tym obozie uwięziono przynajmniej 57. powstańców wielkopolskich, którzy w większości zostali aresztowani przez niemiecką Tajną Policję Państwową (Geheime Staatspolizei, gestapo) za działalność podziemną. Osadzeni powstańcy doświadczyli okrucieństwa życia „za drutami”, poddawani byli brutalnemu śledztwu w siedzibie gestapo w Poznaniu, w Domu Żołnierza. Powstańcy wielkopolscy byli w obozie w Żabikowie rozstrzeliwani, ginęli z rąk oprawców obozowych, część deportowano do obozów koncentracyjnych. Niewielu z nich udało się przeżyć wojnę.

Jacek Nawrocik

W tabeli zamieszczamy listę Powstańców Wielkopolskich, którzy przeszli przez żabikowski obóz, przygotowaną głównie na podstawie danych z Muzeum Martyrologicznego w Żabikowie. Trzy dodatkowe nazwiska (szare pola przy liczbie porządkowej) pochodzą z kwerendy Piotra P. Ruszkowskiego. W wykazie tym nie ma też powstańców – mieszkańców Lubonia, którzy wg danych z biogramów zamieszczonych w poprzedniej części, przeszli przez żabikowski obóz karno-śledczy⁷⁴. Następnie w kolejności alfabetycznej zamieszczamy biogramy opracowane przez kustoszów muzeum oraz wyszukane przez nas.

Autorem większości życiorysów jest Jacek Nawrocik, konsultacja merytoryczna: dr Anna Ziółkowska i Renata Wełniak (także kwerenda).

72 Śródtytuły pochodzą od wydawcy.

73 Posen-Lenzingen – urzędowa nazwa nowej dzielnicy Poznania utworzonej przez okupanta w kwietniu 1940 r. – Poznań-Junikowo

74 Patrz biogramy: Andrzej Garstka (1885-1944), Bronisław Kaul (1901-1959).

Powstańcy Wielkopolscy więzieni w żabikowskim obozie

Lp	Nazwisko i Imię	data urodzenia	miejsce urodzenia	data śmierci	miejsce śmierci
1	Adam Stanisław	11.08.1901	Rakoniewice	? ?	
2	Andrzejczak Stanisław	1.05.1899	Błociszewo	1967	?
3	Andrzejewski Waław	11.09.1894	Radoszkowo	? ?	
4	Baranowski Telesfor	30.10.1900	Wola	1944	Mauthausen
5	Bayer Walenty	2.02.1899	Czempiń	25.05.1981	Gostyń
6	Bączkowski Edward	1.10.1886	Maciejewo	6.06.1944	Żabikowo
7	Bembnista Edmund	20.10.1883	Nowe Miasto	1954	?
8	Berus Ludwik	18.07.1902	Borzędice	? ?	
9	Broniarz Stanisław	30.03.1886	Czmoń	11.07.1944	Gross-Rosen
10	Brzóska Stanisław	1903	?	1945	?
11	Chmielewski-Wieniawa Jerzy	20.10.1891	Stempuchowo	03.1945	Nordhausen
12	Cholewicki Piotr	20.04.1897	Nieszawa	1945	?
13	Chrzanowski Jerzy	16.08.1889	Łabiszyn	1944	Mauthausen
14	Czerwiński Klemens	12.11.1900	Budzyń	11.04.1945	?
15	Dolata Kazimierz	12.02.1884	Rawitschenwalde	? ?	
16	Dostatni Józef	18.03.1900	Cielcza	? ?	
17	Effert Edmund	21.11.1889	Koronowo	7.06.1944	Żabikowo
18	Hybiak Brunon	11.09.1900	Wielowieś	20.07.1944	Żabikowo
19	Jeżewicz Ludwik	1894	Mosina	1944	Mauthausen
20	Kaczmarek Stanisław	19.04.1898	Zębowo	1944-45	Nordhausen
21	Klimek Alojzy	5.07.1899	Kotlin	? ?	
22	Kłosowski Andrzej	25.11.1895	Lechlin	17.02.1945	Mauthausen
23	Kolszewski Konrad	9.06.1881	Gliwice	1945	?
24	Kowalski Roman	2.08.1896	Gniezno	? ?	
25	Kozyrowski Józef	3.01.1893	Poznań	11.10.1944	Żabikowo
26	Kruppik Edmund	8.08.1890	Skrzetusz	1944	Gross-Rosen
27	Kurasz Andrzej	24.10.1880	Plewiska	? ?	
28	Lechert Jan	8.06.1898	Pakrzyn	01.1945	Żabikowo

Lp	Nazwisko i Imię	data urodzenia	miejsce urodzenia	data śmierci	miejsce śmierci
29	Lubiński Jan	16.07.1897	Zbietka	?	?
30	Mańczak Ludwik	7.07.1884	Gułtowy	2.01.1945	Gross-Rosen
31	Marchelek Stanisław	1878	?	15.12.1943	Auschwitz
32	Maron Bronisław	28.04.1888	Koślinka	22.08.1944	Żabikowo
33	Marzyński Edmund	23.10.1896	Poznań	19.07.1944	Żabikowo
34	Napierała Stanisław	21.10.1902	Wąbiewo	17.01.1945	Żabikowo
35	Nawrot Roman	30.07.1894	Brody	01.1945	Gross-Rosen
36	Niesobski Kazimierz	2.03.1890	Joanka	7.05.1944	Żabikowo
37	Nowicki Ignacy	1898	?	1945	?
38	Patryas Michał	17.09.1889	Stary Gród	30.09.1944	Żabikowo
39	Pniewski Sylwester	29.12.1900	Poznań	19.07.1944	Żabikowo
40	Podkowski Stefan	1891	?	1944	?
41	Podlewski Janusz	20.06.1897	Koźmin	1977	?
42	Prałat Antoni	28.12.1889	Grodzisk	1946	?
43	Przybysz Stanisław	1903	Dąbrowa	1978	?
44	Sayna Franciszek	1.01.1903	Zechau	1970	?
45	Soldenhoff Antoni	16.10.1901	Warszawa	8.05.1954	Jelenia Góra
46	Solecki Franciszek	10.06.1891	?	22.07.1981	Poznań
47	Szalczyński Kazimierz	20.01.1895	Rogoźno	1944	Żabikowo
48	Tomczak Walenty	7.02.1899	Murzynowo Kościelne	16.07.1973	Dopiewo
49	Tuczyński Franciszek	16.12.1899	Pleszew	?	?
50	Unrug Franciszek	11.12.1887	Oschats	18.12.1945	Stutthof
51	Wegner Jan	1901	Lidzbark Warmiński	1969	?
52	Wesołowski Tadeusz	27.01.1903	Poznań	?	?
53	Wikaryjczak Walenty	18.01.1889	Strzelno	1944	Żabikowo
54	Wolski Tadeusz	27.10.1897	Tuchola	1983	?
55	Woltman Czesław	1.07.1896	?	?	?
56	Zakrzewski Mieczysław	8.10.1901	Września	19.01.1945	Żabikowo
57	Zieliński Antoni	7.12.1893	Ruda	13.10.1944	Żabikowo

ADAM STANISŁAW

(1901-?)

urodził się 11.08.1901 r. w Rakoniewicach (pow. Wolsztyn) w rodzinie Piotra i Agaty z domu Kędziora. W latach 1907-1915 uczęszczał do szkoły powszechnej w Rakoniewicach. Następnie podjął naukę w zawodzie kołodzieja. W styczniu 1919 r. ochotniczo wstąpił do oddziału powstańczego w Rakoniewicach. Brał udział w walkach pod Wolsztynem, Kopanicą, Kargową i Zbąszyniem. Pod koniec lutego 1919 r. został zwolniony do domu. 11.08.1919 r. został powołany do Wojska Polskiego i wcielony do I Polowej Kompanii Aeronautycznej w Poznaniu. W kwietniu 1920 roku zwolniony do rezerwy. Po powrocie do Rakoniewic podjął pracę w Miejskiej Kasie Oszczędności i pracował tam jako pomocnik kasjera do 1.07.1925 r. Do października 1939 roku zajmował się handlem domokrężnym. W okresie międzywojennym był członkiem Związku Powstańców i Wojaków w Rakoniewicach. Do 1944 r. ukrywał się przed hitlerowcami. W grudniu 1944 roku został aresztowany i osadzony w obozie w Żabikowie k. Poznania. 13.01.1945 r. zbiegł z transportu więźniów i wrócił do Rakoniewic. Przez kilka miesięcy chorował. W lipcu 1945 roku podjął pracę w Zarządzie Miejskim w Rakoniewicach na stanowisku referenta podatkowego.

Od listopada 1947 roku należał do Związku Powstańców Wielkopolskich 1918/19 w Poznaniu, Koło w Rakoniewicach.

Na podstawie Zbiory Gabinetu Pamiętek Historycznych Eligiusza Tomkowiaka w Dopiewie; Kościański Z, Tomkowiak E., Niepodległościowe tradycje Gminy Rakoniewice, Rakoniewice 2010; „Powstańcy Wielkopolscy” Biogramy

uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, red. Bogusław Polak, t. VII, str. 9.

Eligiusz Tomkowiak

ANDRZEJCZAK STANISŁAW

(1899-1967)

Urodził się 1 maja 1899 r. w Błociszewie. Aresztowany przez gestapo i osadzony najpierw w Forcie VII w Poznaniu a później w obozie w Żabikowie. Przeżył wojnę.

Jacek Nawrociak

ANDRZEJEWSKI WACŁAW

(1894-?)

Urodził się 11 września 1894 r. w Radoszkowie. Aresztowany w 1944 r. na podstawie donosu osadzony najpierw w Forcie VII w Poznaniu, przeniesiony do obozu w Żabikowie. Po zwolnieniu z obozu powrócił do pracy w Biedrusku.

Jacek Nawrociak

BARANOWSKI TELESFOR

(1900-1944)

Urodził się 30 października 1900 r. w Woli. Aresztowany przez gestapo 15 lipca 1944 r., tego samego dnia osadzony w obozie w Żabikowie, skąd deportowany został do KL Mauthausen gdzie zginął.

Jacek Nawrociak

BAYER WALENTY

(1899-1981)

Walenty Bayer

Jednym z więzionych w Żabikowie powstańców wielkopolskich, którzy przeżyli II wojnę światową, był Walenty Bayer, który w okresie powojennym brał udział w budowie polskiej administracji na tzw. Ziemiach Odzyskanych. Urodził się 2 lutego 1899 r. w Czempiniu. Uczęszczał początkowo do szkoły powszechnej w Czempiniu, a następnie do gimnazjum klasycznego w Śremie. W 1917 r. został powołany do armii niemieckiej i wysłany jako szeregowiec na front zachodni I wojny światowej. Po wrócił do Poznania w grudniu 1918 r. i 29 grudnia tego roku przedostał się do rodzinnego Czempinia i wstąpił do oddziałów Straży Ludowej. W styczniu 1919 r. wstąpił jako ochotnik w szeregi

1. Pułku Ułanów Wielkopolskich i brał udział w walkach pod Miałą, Nakłem i Rynarzewem. Po zakończeniu działań powstańczych walczył w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r.

W okresie międzywojennym pracował w administracji państwowej, W 1920 r. rozpoczął pracę w Poznańskiej Dyrekcji Cei, a od 1935 r. pracował w Urzędzie Celnym w Gdyni. W 1938 r. objął stanowisko naczelnika Urzędu Celnego w Zbąszyniu, wówczas miasta leżącego na granicy polsko-niemieckiej. Był odznaczony przez władze polskie za udział w Powstaniu Wielkopolskim.

Podczas kampanii wrześniowej w 1939 r. został przez Niemców ujęty jako zakładnik w Zbąszyniu, a następnie zwolniony. Podczas okupacji został skierowany jako księgowy do majątku Perzyny w powiecie nowotomyskim. Tam został aresztowany przez gestapo w dniu 18 lutego 1944 r. Osadzony jako więzień polityczny najpierw w Forcie VII w Poznaniu, a następnie w obozie w Żabikowie i był przesłuchiwany w Domu Żołnierza. 15 maja 1944 r. został zwolniony z obozu żabikowskiego.

Po zakończeniu II wojny światowej pełnił w 1945 r. stanowisko wójta gminy Zbąszyń oraz naczelnika Urzędu Celnego w Zbąszyniu. Brał udział w pomocy i rozlokowaniu repatriantów z Kresów Wschodnich, przysyłanych do zasiedlenia tzw. Ziemi Odzyskanych. Od grudnia 1945 r. skierowany do organizacji placówki celnej w Rzepinie (wówczas noszącej nazwę Rypin Lubuski). Był pierwszym naczelnikiem nowopowstałego Urzędu Celnego w tym mieście. W 1949 r. rozpoczął pracę w Urzędzie Celnym w Poznaniu. W 1953 r. przeszedł w stan spoczynku, a w latach 1957-1968 ponownie pracował w administracji celnej. Zmarł w 25 maja 1981 r. w Gostyniu.

Jacek Nawrocik

BĄCZKOWSKI EDWARD**(1886-1944)**

Edward Bączkowski

Urodził się 1 października 1886 r. w Maciejowie. Po ukończeniu szkoły ludowej pobierał nauki przyuczające do zawodu piecownika. Jednocześnie uczęszczał do szkoły wydziałowej w Poznaniu. W 1906 r. powołano go do armii niemieckiej. Po odświeżeniu wojska powrócił do pracy w zawodzie. Po wybuchu I wojny światowej ponownie został powołany do armii niemieckiej. W styczniu 1919 r. znalazł się w szeregach uczestników Powstania Wielkopolskiego, pełniąc funkcję komendanta Straży Ludowej w Krotoszynie. Od 30 marca 1919 r. był przydzielony do Pułku Strzelców Wielkopolskich. Brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r.

w randze porucznika. Po krótkim przeniesieniu do rezerwy w 1922 r. powrócił do służby wojskowej w Ostrowie Wlkp. W latach 1924-1925 pełnił obowiązki dowódcy Szkoły Podoficerskiej przy 60. Pułku Piechoty, a następnie został przeniesiony do Korpusu Ochrony Pogranicza. W 1932 r. przeszedł w stan spoczynku. Podczas kampanii wrześniowej w 1939 r. ewakuował się na wschód. Do Leszna powrócił w październiku 1939 r., skąd przeniósł się do Krotoszyna i aktywnie zaangażował się w działalność konspiracyjną. W 1940 r. zaprzysiężony został do ZWZ. W organizacji tej pełnił funkcje komendanta Obwodu Krotoszyn (występował pod ps. „Tata”, „Zygmunt”, „Berger”). Do końca 1940 r. zorganizował siatkę konspiracyjną, rozbudowując ją o 7 placówek terenowych. W początkach 1941 r. współpracował z organizacją „Ojczyzna”, która utworzyła w Krotoszynie obwodową Delegaturę Rządu RP. Był inspektorem w nowo powstającym Inspektoracie Rejonowym Krotoszyn. Z jego inicjatywy powstały placówki AK w Gostyniu i w Rawiczu. Brał czynny udział w odbudowie siatki organizacyjnej AK w Lesznie. Został aresztowany przez gestapo 15 listopada 1943 r. w Krotoszynie i osadzony w Forcie VII, a od kwietnia 1944 r. przebywał w obozie w Żabikowie. Po kilkumiesięcznym śledztwie zmarł w Żabikowie 6 czerwca 1944 r., na skutek ran odniesionych w trakcie przesłuchań.

Jacek Nawrociak**BEMBNISTA EDMUND****(1883-1954)**

Urodził się 20 października 1883 r. w Nowym Mieście na Pomorzu. Aresztowany pod koniec wojny przez gestapo, osadzony został w obozie w Żabikowie

i przesłuchiwany był w Domu Żołnierza, gdzie jednak nie został rozpoznany. Udało mu się uzyskać zwolnienie z obozu żabikowskiego i po wojnie powrócił do Środy Wielkopolskiej.

Jacek Nawrocik

BERUS LUDWIK

(1902-?)

Urodził się 18 lipca 1902 r. w Borzęcicach. Aresztowany przez gestapo, osadzony 6 stycznia 1945 r. w obozie w Żabikowie. Został deportowany do KL Sachsenhausen w ramach ewakuacji kolejowej obozu w Żabikowie. Później osadzony w obozie KL Dachau, gdzie doczekał końca wojny.

Jacek Nawrocik

Stanisław Broniarz

BRONIARZ STANISŁAW

(1886-1944)

Urodził się 30 marca 1886 r. w Czmońniu. Pobierał naukę w Szkole Miejskiej nr 3 w Poznaniu, a następnie podjął naukę zawodu i uzyskał dyplom ślusarza. W okresie zaborów był współzałożycielem organizacji patriotycznej Towarzystwo Samokształcącej się Młodzieży „Iskra”. Od 1911 r. działał w Klubie Sportowym „Warta” którego był prezesem w latach 1924-1927. W latach 1906-1908 odbywał służbę wojskową w armii niemieckiej. Po wybuchu I wojny światowej służył w kompanii sanitarnej we Francji. Awansował w niej do stopnia plutonowego. W grudniu 1918 r. zdezerterował z wojska niemieckiego, aby przyłączyć się do Powstania Wielkopolskiego. W marcu 1923 r. przeniesiony do rezerwy. W Okresie międzywojennym działał aktywnie m.in.

w poznańskim środowisku sportowym i spółdzielczym. Od momentu wybuchu II wojny światowej podjął się działalności konspiracyjnej, nawiązując kontakt z kierownictwem TPOW, przyjmując ps. „Szary Wilk”. Związana z nim grupa konspiratorów z TPOW działała samodzielnie do lutego 1943 r. gdy po rozmowach z kpt. Janem Kamińskim został włączony do AK z zadaniem odbudowy Inspektoratu Rejonowego AK Poznań. Do najważniejszych osiągnięć kierowanej przez niego grupy należała odbudowa łączności konspiracyjnej w Poznaniu. Na początku marca 1944 r. został aresztowany przez gestapo i poddany brutalnemu śledztwu w Domu Żołnierza. Osadzono go w obozie w Żabikowie. 23 czerwca 1944 r. deportowany do KL Gross Rosen, gdzie w dniu 11 lipca 1944 r. zginął.

Jacek Nawrocik

BRZÓSKA STANISŁAW**(1903-1945)**

Urodzony w 1903 r. Powstaniec Wielkopolski, więzień obozu żabikowskiego, zmarł w 1945 r.

Renata Welniak

CHMIELEWSKI-WIENIAWA JERZY**(1891-1945)**

Aptekarz, powstaniec, społecznik.

Urodził się 20.10.1891 r. w Stempuchowie w powiecie wągrowieckim jako syn Władysława i Marii z domu Lubicz-Górskiej. Dzieciństwo i młodość spędził w Jeleniu w pow. lidzbarskim. Uczył się w Pelplinie i w Brodnicy, gdzie uzyskał małą maturę. Pod wpływem swego wuja Marcina Górskiego, aptekarza z Jutrosina, rozpoczął naukę zawodu w aptece Henryka Ciesielskiego w Pakości, w której otrzymał uprawnienia pomocnika aptekarskiego. Zmobilizowany do armii niemieckiej w 1916 r., trafił do oddziałów liniowych, gdzie służył jako feldfebel, później zaś przydzielony został do pociągu sanitarnego. Ranny w październiku 1918 r., trafił na krótko do lazaretu. Po wybuchu powstania wielkopolskiego zgłosił się do oddziałów powstańczych. Według świadectwa żony, Róży Chmielewskiej, w powstaniu walczył wraz z innym aptekarzem, Bolesławem Szymczakiem. W 1921 r. rozpoczął studia farmaceutyczne na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Poznańskiego. W maju 1924 r. otrzymał dyplom magistra farmacji. Wkrótce po ukończeniu studiów podjął pracę zawodową, zarządzając i dzierżawiąc aptekę Antoniego Świtalskiego w Krobi, którą w 1928 r.

nabył na własność za 50 tys. zł. Do czasu wywłaszczenia przez Niemców, czyli 26.04.1940 r., mieszkał w Krobi przy ul. Poznańskiej 1, aktywnie uczestnicząc w życiu społeczno-zawodowym miasta. Od 18.06.1940 r. do sierpnia 1944 r. zatrudniony był w niemieckiej aptece w Rogoźnie Wlkp. W miarę możliwości pomagał ludności polskiej, umożliwiając jej nabywanie potrzebnych leków. Od jesieni 1943 r. był członkiem obornickiej organizacji AK. Aresztowany przez gestapo, trafił do Żabikowa, a później do obozu koncentracyjnego w Gross-Rosen. Zmarł w obozie w Nordhausen (podlegającym pod Buchenwald) między 27 a 29 marca 1945 r.

Na podstawie L. Kostrzeński, Materiały do historii aptek wielkopolskich, t. II: Apteki prowincjonalne, Warszawa 1936, s. 93; Krótka relacja żony Róży przesłana na adres W. W. Głowackiego 18.03.1968 r.; Kopia dyplomu z nadaniem tytułu magistra farmacji, wystawiona w Poznaniu 30.04.1926 r. z podpisem rektora Ludwika Sitkowskiego; Relacja Konstantego Chmielewskiego (syna, ur. 1.12.1928 r. w Krobi), zamieszkałego w Szczecinie; Zaświadczenie burmistrza Rogoźna Wlkp. Ludwika Mikołajczaka z 1.06.1948 r.; Zaświadczenie Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej. Okręg Wielkopolski z 26.06.1991 r.; R. Gierka (były żołnierz AK Obwodu Oborniki), Placówka Armii Krajowej w Rogoźnie, „Kurier Rogoziński” nr 11 (14), listopad 1991, s. 10; „Powstańcy Wielkopolscy” Biogramy uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, red. Bogusław Polak, t. II, str. 29.

Jan Majewski

CHOLEWICKI PIOTR**(1897-1945)**

Urodził się 20 kwietnia 1897 r. w Nieaszawie. Aresztowany 8 sierpnia 1944 r. przez gestapo i osadzony w więzieniu w Obornikach. Następnie przewieziony do Poznania i osadzony w obozie w Żabikowie 8 sierpnia 1944 r. Był przesłuchiwany w Domu Żołnierza. W październiku 1944 r. został deportowany do KL Gross-Rosen skąd w styczniu 1945 r. przeniesiono go do Litomierzyc. Zginął bez wieści w maju 1945 r.

Jacek Nawrocik**CHRZANOWSKI JERZY****(1889-1944)**

Urodził się 16 sierpnia 1889 r. w Łabiszynie. Aresztowany w czerwcu 1944 r. przez gestapo i osadzony w obozie w Żabikowie, skąd w lipcu 1944 r. deportowany został do KL Mauthausen gdzie zginął.

Jacek Nawrocik**CZERWIŃSKI KLEMENS****(1900-1945)**

Urodził się 12 listopada 1900 r. w Buzdzyńcu. Aresztowany przez gestapo 8 sierpnia 1944 r. i osadzony w obozie w Żabikowie. 28 września został deportowany do KL Gross-Rosen a stamtąd zimą 1945 r. prowadzony w „marszu śmierci” do KL Flossenbürg. Zmarł z wycieńczenia 11 kwietnia 1945 r.

Jacek Nawrocik**DOLATA KAZIMIERZ****(1884-?)**

Urodzony 12 lutego 1884 r. w Rawitschenwalde. Uczestnik Powstania Wielkopolskiego, więzień obozu w Żabikowie.

Renata Welniak**DOSTATNI JÓZEF****(1900-?)**

Urodził się 18 marca 1900 r. w Cielczy. Aresztowany 4 kwietnia 1944 r. przez gestapo i osadzony w obozie w Żabikowie, skąd deportowany został najpierw do KL Auschwitz, a później KL Gross-Rosen. W styczniu 1945 odjechał transportem ewakuacyjnym do Litomierzyc, podczas którego uciekł. Wziął udział w powstaniu w Pradze w maju 1945 r. Po wojnie powrócił do domu.

Jacek Nawrocik**EFFERT EDMUND****(1889-1944)**

Urodził się 21 listopada 1889 r. w Koronowie. W 1910 r. ukończył gimnazjum w Inowrocławiu. W latach 1912-1913 r. odbył przeszkolenie w 140. pułku piechoty armii niemieckiej. Po wybuchu i wojny światowej w 1914 r. wysłany został na front zachodni. We wrześniu 1918 r. awansował do stopnia podporucznika. Od dnia 24 kwietnia 1919 r. służył w Armii Wielkopolskiej. 1 sierpnia 1918 r. awansował do rangi kapitana. Walczył na froncie wojny polsko-rosyjskiej w 1920 r. W 1922 r. został podniesiony do stopnia majora, a w 1928 r.

Edmund Effert

mianowany do rangi podpułkownika. Od 1934 r. przebywał w stanie spoczynku, aktywnie uczestniczył w pracach organizacji kombatanckich. W przygotowaniach obronnych był współautorem koncepcji „Żelaznej Brygady” i „Rezerwowej Brygady”. Podczas kampanii wrześniowej w 1939 r. udał się do Warszawy i brał udział w jej obronie. Zaprzysiężony został do Służby Zwycięstwu Polski z zadaniem organizowania zawiązków w Poznaniu. Nawiązał współpracę z NOB i NOW. W czerwcu 1940 r. został ujęty przez gestapo, po półrocznym śledztwie zwolniony. W marcu 1942 r. nawiązał kontakt z komendantem Poznańskiego Okręgu NOW, por. Marianem Kwiatkowskim. W tym samym czasie pełnił tytularnie funkcję komendanta (WTOP). Jesienią 1942 r. prowadził rozmowy z komendantem Okręgu Poznańskiego AK płk. Henrykiem Kowalówką w sprawie

połączenia się WTOP z AK. Po utworzeniu NSZ stał się członkiem Komendy Okręgu. Ponownie został aresztowany w dniu 7 listopada 1943 r., osadzony w Forcie VII w celi 64, następnie przeniesiony do obozu w Żabikowie. Był wielokrotnie przesłuchiwany w siedzibie gestapo w byłym Domu Żołnierza oraz dwukrotnie wywieziony na konfrontację do Łodzi. Zmarł w wyniku obrażeń odniesionych w śledztwie 7 czerwca 1944 r. w Żabikowie.

Jacek Nawrocik

HYBIAK BRUNON

(1900-1944)

Urodził się 11 września 1900 r. w Wielosiu pod Międzychodem. Aresztowany przez gestapo 12 listopada 1943 r. został osadzony najpierw w Forcie VII w Poznaniu a następnie przeniesiony do obozu w Żabikowie, gdzie przybywał w celi K2. Został rozstrzelany przez Niemców w Żabikowie 20 lipca 1944 r.

Jacek Nawrocik

JEŻEWICZ LUDWIK

(1894-1944)

Urodzony w 1894 r. w Mosinie. Aresztowany 9 września 1944 r. przez Niemców i osadzony w obozie w Żabikowie. Z obozu żabikowskiego deportowany do KL Auschwitz, skąd w 1944 został przeniesiony do KL Mauthausen, gdzie zginął.

Jacek Nawrocik

KACZMAREK STANISŁAW

(1898-1944?)

Urodzony 19 kwietnia 1898 r. w Zębowie. Aresztowany przez Niemców w sierpniu 1944 r. w Obornikach Wlkp. W dniu 17 października 1944 r. osadzony w obozie w Żabikowie, skąd deportowany został do obozów koncentracyjnych Gross-Rosen, Mittelbau-Dora oraz Nordhausen, gdzie zginął.

Jacek Nawrocik

KLIMEK ALOJZY

(1899-?)

Urodzony 5 lipca 1899 r. w Kotlinie. Powstaniec wielkopolski, więzień obozu żabikowskiego.

Renata Wełniak

KŁOSOWSKI ANDRZEJ

(1895-1945)

Urodzony 25 listopada 1895 r. w Lechlinie. Aresztowany 10 listopada 1944 r. przez gestapo, osadzony został w obozie w Żabikowie. W styczniu 1945 r. prowadzony był wraz z innymi więźniami w „marszu śmierci” do obozu KL Sachsenhausen, z którego wywieziony został do KL Mauthausen. W tym obozie zmarł 17 lutego 1945 r.

Jacek Nawrocik

KOLSZEWSKI KONRAD

(1881-1945)

Konrad Kolszewski

Dr Konrad Kolszewski, prawnik, adwokat dyplomata, jeden z wybitnych przedstawicieli wielkopolskiej elity. Urodził się 9 czerwca 1881 r. w Gliwicach. W 1899 r. uzyskał maturę w gimnazjum w Wągrowcu. Studiował prawo i ekonomię w Berlinie i Rostocku i w 1904 r. otrzymał stopień doktora obojga praw. Od początku swej aktywnej działalności na rzecz walki o polskość związany był z obozem narodowo-demokratycznym. Po złożeniu egzaminu asesorskiego przeniósł się w 1908 r. do Poznania, gdzie czynnie angażował się jako adwokat w obronę Polaków przed polityką władz pruskich występując m.in. w procesie dotyczącym słynnej sprawy dzieci wrzesińskich. Działal także na polu

kulturalno-oświatowym jako członek Towarzystwa Czytelni Ludowych i współdziałając przy powstaniu Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Poznaniu. Jako jeden z niewielu Polaków zasiadał w latach 1908-1918 w Radzie Miejskiej m. Poznania.

Podczas I wojny światowej wcielony do armii niemieckiej został wysłany do Warszawy. Walczył w Powstaniu Wielkopolskim, a następnie zaangażował się w przygotowanie powstania narodowego na Pomorzu.

Po odzyskaniu niepodległości aktywnie zaangażował się w działania prawne oraz dyplomatyczne na rzecz odrodzonej Polski. Był urzędnikiem do specjalnym poruczeń przy premierze RP Ignacym J. Paderewskim. Podczas trwania Konferencji Pokojowej w Paryżu w 1919 r. był członkiem Delegacji Polskiej. W 1920 r. współdziałał w przygotowaniach plebiscytu na Warmii i Mazurach a w 1922 r. uczestniczył w rokowaniach z Niemcami w Dreźnie i w Genewie w sprawie Górnego Śląska.

W okresie międzywojennym aktywnie wspierał życie polityczne, oświatowe, społeczne, kulturalne oraz gospodarcze Wielkopolski. Opublikował wiele prac z dziedziny prawa administracji, edukacji oraz oświaty pozaszkolnej. Był zaangażowany w działalność Stowarzyszenia Polska-Italia. Za udział w Powstaniu Wielkopolskim został oznaczony Krzyżem za Waleczność, a za uczestnictwo w walce o Górną Śląsk otrzymał Krzyż Śląski.

Po wybuchu II wojny światowej nie opuścił Poznania. Niestety nie znana jest działalność dr Konrada Kolszewskiego w okresie okupacji niemieckiej. Aresztowany przez gestapo w grudniu 1944 r., w styczniu 1945 został osadzony w obozie w Żabikowie. Zginął podczas ewakuacji kolejowej więźniów obozu żabikowskiego do KL Sachsenhausen.

Jacek Nawrociak

KOWALSKI ROMAN

(1896-?)

Urodzony 2 sierpnia 1896 r. w Gnieźnie. Aresztowany przez gestapo 6 grudnia 1943 r. i osadzony w obozie w Żabikowie. Uciekł 18 stycznia 1945 r. z kolumny robotniczej więźniów wysłanej do pracy na ul. Grobla w Poznaniu. Przeżył wojnę.

Jacek Nawrociak

KOZYROWSKI JÓZEF

(1893-1944)

Urodził się 3 stycznia 1893 r. w Poznaniu. 21 lutego 1944 r. został aresztowany przez gestapo i osadzony w obozie w Żabikowie w celi K 1, a później w baraku L. Poddany brutalnemu śledztwu w Domu Żołnierza zginął w nieznanych okolicznościach w dniu 11 października 1944 r. w obozie żabikowskim.

Jacek Nawrociak

KRUPPIK EDMUND

(1890-1944)

Urodził się 8 sierpnia 1890 r. w Skrzetuszu. Aresztowany przez gestapo 29 lutego 1944 r., osadzony w obozie w Żabikowie, skąd deportowany został do KL Gross-Rosen. Tam zginął w nieznanych okolicznościach.

Jacek Nawrociak

KURASZ ANDRZEJ

(1880-?)

Urodził się 24 października 1880 r. w Plewiskach pod Poznaniem. W 1942 r. został po raz pierwszy aresztowany w osadzonej w Forcie VII w Poznaniu, z którego wysyłano był do pracy przy budowie obozu w Żabikowie. Zwolniony z Fortu VII został ponownie aresztowany w marcu 1943 r. za rzekome zaniebdanie obowiązków w pracy i osadzony w obozie w Żabikowie. W październiku 1943 r. został zwolniony i skierowany przez Niemców ponownie do pracy. Przeżył wojnę.

Jacek Nawrociak

LECHERT JAN

(1898-1945)

Urodzony 8 czerwca 1898 r. w Pałkowie. Aresztowany przez gestapo w Jarogniewicach w lipcu 1944 r. został osadzony w Żabikowie 27 lipca 1944 r. Zginął w styczniu 1945 r., w dniu likwidacji obozu.

Jacek Nawrociak

LUBIŃSKI JAN

(1897-?)

Urodził się 16 lipca 1897 r. w Zbietce. Aresztowany przez gestapo 8 sierpnia 1944 r. i osadzony w obozie w Żabikowie. Przeszedł ciężko śledztwo w Domu Żołnierza. We wrześniu 1944 r. został deportowany do KL Gross-Rosen. W styczniu 1945 r. został oswobodzony przez Armię Czerwoną i powrócił do domu.

Jacek Nawrociak

MAŃCZAK LUDWIK

(1884-1945)

Urodził się 7 lipca 1884 r. w Gułtowach. Aresztowany 8 sierpnia 1944 r. przez gestapo i osadzony w obozie w Żabikowie. We wrześniu 1944 r. został deportowany do KL Gross-Rosen, gdzie zginął 2 stycznia 1945 r.

Jacek Nawrociak

MARCHELEK STANISŁAW

(1878-1943)

Urodził się w 1878 r. Aresztowany 9 września 1943 r. przez Niemców w Mośnicy. Został osadzony w obozie w Żabikowie, skąd deportowany był do KL Auschwitz, gdzie 15 grudnia 1943 r. zginął.

Jacek Nawrociak

MARON BRONISŁAW

(1888-1944)

Urodził się 28 kwietnia 1888 r. w Koślinie. Ukończył szkołę ludową w Tucholi, później był członkiem tamtejszego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. W 1908 r. powołany do armii niemieckiej i awansowany do stopnia kaprala. Po wybuch I wojny światowej został w 1914 r. ponownie wcielony do armii niemieckiej. W 1918 r. był członkiem Rady Robotniczo-Żołnierskiej w Krobi. Podczas Powstania Wielkopolskiego walczył na południowym froncie powstańczym. W 1923 r. został burmistrzem w Śmiglu. Następnie objął urząd szefa administracji miejskiej w Chodzieży. Był aktywnym działaczem Stronnictwa Narodowego oraz Towarzystwa

Bronisław Maron

Kresów Zachodnich. Na burmistrzowską emeryturę przeszedł w 1936 r. Podczas kampanii wrześniowej w 1939 r. zorganizował w Chodzieży administrację zastępczą oraz Straż Obywatelską. Wiosną 1940 r. zaangażował się w działalność konspiracyjną. Zaprzysiężony został do organizacji „Ojczyzna” i ŻWZ. Od 1942 r. był członkiem AK. Używał pseudonimów „Mars” i „Łysy. Przysięgę organizacyjną złożył przed kpt. Janem Kamińskim. Wiosną 1942 roku został szefem Referatu Wojskowego Inspektoratu AK w Chodzieży. Przystąpił wówczas do budowania struktur Obwodu Chodzieskiego AK „Chodnik-Węglarnia”. Jego aktywna działalność trwała do połowy 1944 r. W dniu 8 sierpnia 1944 r. został aresztowany przez Niemców i osadzony w chodzieskim więzieniu. Z Chodzieży został przewieziony najpierw do więzienia przy

ul. Młyńskiej w Poznaniu. Przeszedł ciężkie śledztwo prowadzone przez poznańskie gestapo w byłym Domu Żołnierza. W dniu 18 sierpnia 1944 r. został osadzony w obozie w Żabikowie. Nie wydał nikogo z siatki chodzieskiej konspiracji. Zmarł 22 sierpnia 1944 r. w obozie w Żabikowie wskutek obrażeń odniesionych podczas przesłuchania.

Jacek Nawrocik

MARZYŃSKI EDMUND

(1896-1944)

Edmund Marzyński

Urodził się 23 października 1896 r. w Poznaniu. Uczęszczał do Szkoły im. Comeniusa w Poznaniu. Od 1912 r. działał w Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół” oraz Drużynie Skautowej „Piaś”. Po wybuchu I wojny światowej

został wcielony do armii niemieckiej i wysłany na front zachodni. We wrześniu 1918 r. podczas urlopu zdezerterował z niemieckiego wojska. Powrócił do Poznania i wstąpił do POW zaboru pruskiego. Kierował III Drużyną Harcerską im. Mieczysława I. Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim, walcząc w rejonie lotniska Ławica oraz na terenie miasta Poznania. W 1920 r. awansował do stopnia podporucznika. W 1924 r. został przeniesiony w stan spoczynku. W okresie międzywojennym mieszkał początkowo w Środzie Wielkopolskiej, a następnie przeprowadził się do Poznania. Podczas kampanii wrześniowej w 1939 r. przebywał w Warszawie, gdzie przydzielony został do służby wojskowej w Ministerstwie Komunikacji. Do Poznania powrócił w październiku 1939 r. Został wysłany przez Niemców do pracy w Biurze Statystycznym Dyrekcji Kolejowej w Poznaniu i Antoninku co wykorzystał w swojej pracy konspiracyjnej. W początkach 1941 r. został zaprzysiężony do ZWZ, a w latach 1942–1943 działał w Wydziale II Inspektoratu Rejonowego AK Poznań. Później przeniesiony został do Samodzielnego Wydziału Kolejnictwa Okręgu Poznańskiego AK. Sprawował także funkcję szefa wywiadu w Inspektoracie Rejonowym AK Poznań. 4 lutego 1944 r. został aresztowany przez gestapo w Poznaniu. Był więziony w byłym w Domu Żołnierza, Forcie VII oraz w obozie w Żabikowie, gdzie w dniu 19 lipca 1944 r. został rozstrzelany.

Jacek Nawrocik

NAPIERAŁA STANISŁAW

(1902-1945)

Stanisław Napierała

Urodził się 21 października 1902 r. w Wąbiewie. Brał czynny udział w Powstaniu Wielkopolskim w walkach o Wolsztyn, Grójec i Babimost. Powołany do wojska, służył w 57. pp. w Poznaniu, awansując do stopnia starszego sierż. W okresie międzywojennym pracował jako maszynista parowozowy poznańskiego węzła PKP. Po wybuchu II wojny światowej w obawie przed aresztowaniem za udział w Powstaniu Wielkopolskim zbiegł do Warszawy, gdzie nawiązał kontakt z PN. Podczas okupacji niemieckiej jako maszynista kolejowy jeździł pociągami pośpieszными na trasie Warszawa – Poznań – Berlin wykorzystując swą pracę w działaniach konspiracyjnych. W 1943 r. był inicjatorem

utworzenia w Poznaniu Okręgu VIII Polski Niepodległej – autonomicznej organizacji AK. Kierował niewielką grupą łączników, którzy poruszali się w mundurach niemieckich kolejarzy. Policja niemiecka próbowała ująć go w marcu, 1944 r. na Dworcu Głównym w Poznaniu. Jednak podczas aresztowania wywiązała się strzelanina, w trakcie której zbiegł. Początkowo ukrywał się w Poznaniu, po czym wyjechał do Warszawy. Ponownie został zatrzymany przez gestapo 7 czerwca 1944 r. na stacji kolejowej Poznań-Dębiec. Był przesłuchiwany w siedzibie gestapo Domu Żołnierza i osadzony w obozie w Żabikowie. W dniu 17 stycznia 1945 r. został rozstrzelany na terenie obozu żabikowskiego.

Jacek Nawrociak

NAWROT ROMAN (1894-1945)

Urodził się 30 sierpnia 1894 r. w Brodach. 2 kwietnia 1944 r. został aresztowany przez gestapo. 29 kwietnia 1944 r. osadzony w obozie w Żabikowie, skąd deportowany został do KL Gross-Rosen. Zginął w trakcie ewakuacji tego obozu w styczniu 1945 r.

Jacek Nawrociak

NIESOBSKI KAZIMIERZ (1890-1944)

Urodził się 2 marca 1890 r. w Joance. Aresztowany przez gestapo 19 października 1943 r. w Skalmierzycach, został przewieziony do Poznania i osadzony w Forcie VII oraz w obozie w Żabikowie, gdzie został rozstrzelany 7 maja 1944 r.

Jacek Nawrociak

NOWICKI IGNACY (1898-1945)

Urodzony w 1898 r. Powstaniec wielkopolski, więzień obozu żabikowskiego, zmarł w 1945 r.

Renata Welniak

PATRYAS MICHAŁ (1889-1944)

Urodził się 17 września 1889 r. w Starym Grodzie. Aresztowany przez gestapo w miejscu swego urodzenia 27 czerwca 1944 r., osadzony w Domu Żołnierza i poddany brutalnemu śledztwu. 22 lipca 1944 r. został osadzony w obozie w Żabikowie, gdzie zginął 30 września 1944 r.

Jacek Nawrociak

PNIEWSKI SYLWESTER (1900-1944)

Urodził się 29 grudnia 1900 r. w Poznaniu. Po ukończeniu szkoły powszechnej uczęszczał do Gimnazjum im. Bergeera w Poznaniu. Od 1918 r. działał w Polskiej Organizacji Wojskowej (POW) zaboru pruskiego. Walczył w Powstaniu Wielkopolskim. Około 1921 r. wstąpił do Szkoły Podchorążych Rezerwy Piechoty w Bydgoszczy, gdzie później pełnił służbę. W 1930 r. w randze porucznika został przeniesiony do 2. Pułku Strzelców Podhalańskich. Podczas kampanii wrześniowej w 1939 r. wyjechał do Warszawy, gdzie wstąpił do jednego z Batalionów Robotniczych, a następnie w listopadzie 1939 r. powrócił do Poznania. W początkach 1942 r. nawiązał kontakty z NOW a na przełomie 1942/1943

Sylwester Pniewski

zaprzyśiężony do AK i mianowany inspektorem rejonowym w Poznaniu (ps. „Bürger”). Brał udział w odbudowie wszystkich komend obwodowych AK po aresztowaniach w 1942 r. Organizował sieć łączności konspiracyjnej w Inspektoracie Rejonowym AK Poznań. Prowadził akcję scaleniową AK. Przygotował akcję polegającą na „kontrolu i inspekcji” kilku zakładów produkcji zbrojeniowej, dokonanej w przebraniu niemieckich oficerów Wehrmachtu. Celem akcji było zdyskredytowanie ochrony niemieckiej. W dniu 3 maja 1943 r. awansowany został do stopnia kapitana. Aresztowany w dniu 22 stycznia 1944 r. przez gestapo, przeszedł ciężkie śledztwo w Domu Żołnierza i w Forcie VII. Od kwietnia 1944 r. więziony w Żabikowie. W dniu 10 lipca 1944 r. został skazany na karę śmierci. Wyrok wykonano 19 lipca 1944 r. w Żabikowie.

Jacek Nawrociak

PODKOWSKI STEFAN

(1891-1944)

Urodzony w 1891 r. Powstaniec wielkopolski, więzień obozu żabikowskiego, zmarł w 1944 r.

Renata Wełniak

PODLEWSKI JANUSZ

(1897-1977)

Urodził się 20 czerwca 1897 r. w Koźminie. Aresztowany 14 lipca 1944 r. przez gestapo i osadzony dzień później w obozie w Żabikowie. Przeszedł ciężkie śledztwo w Domu Żołnierza. Z Żabikowa został przeniesiony we wrześniu 1944 r. do więzienia we Wrocławiu, potem do Brna oraz Wiednia, następnie osadzony w KL Mauthausen, gdzie został wyzwolony przez Amerykanów. Zmarł w 1977 r.

Jacek Nawrociak

PRAŁAT ANTONI

(1889-1946)

Urodził się 28 grudnia 1889 r. w Grodzisku pow. Leszno. Aresztowany przez gestapo 19 lipca 1944 r. przeszedł ciężko śledztwo w Lesznie, a następnie w Domu Żołnierza w Poznaniu. Osadzony został 22 lipca 1944 r. w obozie w Żabikowie, skąd deportowano go do KL Mauthausen, gdzie wyzwolony został przez Amerykanów. Zmarł w 1946 r.

Jacek Nawrociak

PRZYBYSZ STANISŁAW

(1903-1978)

Urodził się w 1903 r. w Dąbrowie koło Mogilna. Aresztowany przez gestapo w styczniu 1942 r. więziony był najpierw w obozie w Inowrocławiu, potem przewieziony do Poznania, osadzony został najpierw w Forcie VII, a potem w obozie w Żabikowie. Przesłuchiwany był w Domu Żołnierza. Z Żabikowa został deportowany do KL Gross-Rosen. Przeżył wojnę. Zmarł w 1978 r.

Jacek Nawrociak

SAYNA FRANCISZEK

(1903-1970)

Urodził się 1 stycznia 1903 r. w Zechau w Niemczech. Aresztowany przez gestapo w sierpniu 1944 r. w Obornikach został 30 sierpnia 1944 r. osadzony w obozie w Żabikowie, skąd w styczniu 1945 r. był deportowany podczas ewakuacji kolejowej do KL Sachsenhausen, a następnie do KL Buchenwald. W maju 1945 r. powrócił do domu. Zmarł w 1970 r.

Jacek Nawrociak

SOLDENHOFF ANTONI

(1901-1954)

Urodził się 16 października 1901 r. w Warszawie. Był absolwentem Gimnazjum im. Edwarda Rontalera w Warszawie. W dniu 27 grudnia 1918 r. przybył do Poznania i walczył w Powstaniu Wielkopolskim. Walczył pod Odolanowem i Ostrowem Wlkp. W 1919 r. brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej.

Antoni Soldenhoff

Po maturze w 1921 r. wrócił do Poznania. W okresie międzywojennym pracował m.in. w Banku Handlowym oraz w Zakładach Przemysłowych „Strzała” w Poznaniu. Był także kierownikiem kina „Słońce” w Poznaniu. W 1928 r. odbył kurs w Szkole Podchorążych Rezerwy Piechoty w Śremie i otrzymał nominację na podporucznika rezerwy. Podczas kampanii wrześniowej w 1939 r. został zmobilizowany do Ośrodka Zapasowego 17. Dywizji Piechoty w Skierniewicach, a następnie przeniesiony do Kowla. We wrześniu 1939 r. został zaprzysiężony do PN z zadaniem budowy jej konspiracyjnych ogniw w Poznaniu. Był współzałożycielem siatki wywiadowczej w zakładach DWM w Poznaniu. Zaprzysiężony został do NOW/NSZ i używał pseudonimu „Baron”. Na polecenie Komendy Głównej NSZ wpisał się na niemiecką listę narodowościową (VD). W sierpniu 1943 r. brał udział w akcji rozpoznania wywiadowczego w związku z zamachem na gen. lotnictwa niemieckiego Hansa Jeschonka. Wiosną 1943 r., został

Po maturze w 1921 r. wrócił do Poznania. W okresie międzywojennym pracował m.in. w Banku Handlowym oraz w Zakładach Przemysłowych „Strzała” w Poznaniu. Był także kierownikiem kina „Słońce” w Poznaniu. W 1928 r. odbył kurs w Szkole Podchorążych Rezerwy Piechoty w Śremie i otrzymał nominację na podporucznika rezerwy. Podczas kampanii wrześniowej w 1939 r. został zmobilizowany do Ośrodka Zapasowego 17. Dywizji Piechoty w Skierniewicach, a następnie przeniesiony do Kowla. We wrześniu 1939 r. został zaprzysiężony do PN z zadaniem budowy jej konspiracyjnych ogniw w Poznaniu. Był współzałożycielem siatki wywiadowczej w zakładach DWM w Poznaniu. Zaprzysiężony został do NOW/NSZ i używał pseudonimu „Baron”. Na polecenie Komendy Głównej NSZ wpisał się na niemiecką listę narodowościową (VD). W sierpniu 1943 r. brał udział w akcji rozpoznania wywiadowczego w związku z zamachem na gen. lotnictwa niemieckiego Hansa Jeschonka. Wiosną 1943 r., został

włączony do struktur organizacyjnych AK i przydzielony do Ekspozytury Wywiadu KG AK „Lombard”, gdzie pełnił funkcję kierownika siatki wywiadowczej. Był inicjatorem włączenia podległych mu ogniw PN do AK w Poznaniu. Aresztowany przez gestapo w dniu 19 kwietnia 1944 r. został osadzony w obozie w Żabikowie. Po kilkumiesięcznym śledztwie w Domu Żołnierza został deportowany do KL Gross Rosen, a następnie do Leitmeritz (Litomierzyce), gdzie został wyzwolony 8 maja 1945 r. i powrócił do Polski. Zmarł w Jeleniej Górze 10 września 1954 r.

Jacek Nawrocik

SOLECKI FRANCISZEK

(1891-1981)

Urodzony 10 czerwca 1891 r. Walczył na froncie północnym powstania wielkopolskiego. Zmarł 22 lipca 1981 r. w Poznaniu.

Renata Wełniak

SZALCZYŃSKI KAZIMIERZ

(1895-1944)

Urodził się 20 stycznia 1895 r. w Rogoźnie. Aresztowany podczas okupacji niemieckiej w Chodzieży przez gestapo, został w dniu 23 września 1944 r. osadzony w obozie w Żabikowie. Zginął w nieznanych okolicznościach.

Jacek Nawrocik

TOMCZAK WALENTY

(1899-1973)

Urodził się 7.02.1899 r. w Murzynowie Kościelnym (powiat Środa Wielkopolska), jako syn obuwnika Wojciecha i Agnieszki z domu Wojciechowska. Po ukończeniu szkoły powszechnej pracował w gospodarstwie rodziców. Od 1916 roku rozpoczął naukę zawodu ślusarza. W 1917 roku został powołany do armii pruskiej i walczył na froncie zachodnim we Francji. Po zakończeniu I wojny światowej, w styczniu 1919 roku wrócił do domu. 2.02.1919 r. ochotniczo wstąpił do oddziałów powstańczych, został przydzielony do III szwadronu 1. Pułku Strzelców Wielkopolskich (późniejszy 15. Pułk Ułanów Poznańskich). Walczył pod Miejską Górką, Sarnową i Rawiczem. Później został wysłany ze swoim oddziałem na front północny w okolicy Kcyni i Szubina. Brał udział w walkach na froncie ukraińskim w okolicach Lwowa. Z wojska został zwolniony 23.03.1920 r. 1 czerwca 1920 roku rozpoczął pracę jako telemonter w Urzędzie Poczty i Telefonów. Od 1933 do 1939 roku zatrudniony był jako monter na pocztowym posterunku technicznym w Agencji Poczto-Telefonicznej w Dopiewie. Podczas okupacji niemieckiej pracował jako listonosz w Dopiewie. Wykorzystując swoje stanowisko, pomagał Polakom w przesyłaniu pieniędzy i paczek żywnościowych (w tym wywiezionym na roboty do Niemiec). W 1944 roku został aresztowany przez Gestapo i po przesłuchaniach w Domu Żołnierza, 13.10.1944 r. został osadzony w obozie w Żabikowie jako więzień polityczny. Po wyzwoleniu wrócił do Dopiewa i podjął pracę w miejscowym Urzędzie Poczto-Telefonicznym. Na emeryturę przeszedł w 1959 roku.

W 1921 roku zawarł związek małżeński z Franciszką Staszewską (1903-1993). Z małżeństwa tego urodziło się pięć dzieci: Joanna (ur. 22.09.1922 r., zm. 21.09.2007 r.) zamężna Lichota; Martyna (ur. 15.01.1925 r.) zamężna Kaczmarek; Irena (ur. 13.10.1926 r.) zamężna Błachnierek; Maria (ur. 12.03.1928 r.) zamężna Bręk i Kazimierz (ur. 6.02.1933 r., zm. 18.11.1996 r.).

Zmarł 16.07.1973 r. w Dopiewie i został pochowany na miejscowym cmentarzu parafialnym.

W okresie międzywojennym (w latach 1933-1939) był członkiem Związku Powstańców Wielkopolskich, później Związku Weteranów Powstań Narodowych 1914-1919. Od 18.06.1957 r. był członkiem ZBoWiD-u Koło w Dopiewie gdzie pełnił funkcję wiceprezesa (od 28.03.1971 r.) i prezesa (od 18.02.1973 r.). Za udział w Powstaniu Wielkopolskim 24.06.1972 r. awansowany na stopień podporucznika Wojska Polskiego. Odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym (1959), Medalem Pamiątkowym Za Wojnę 1918 - 1921, Brązowym Medalem Za Długoletnią Służbę (1939).

Na podstawie informacji i dokumentów rodzinnych udostępnionych przez Zofię Bręk z Poznania; Archiwum Związku Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych Koło w Dopiewie; Zbiory Gabinetu Pamiątek Historycznych Eligiusza Tomkowiaka w Dopiewie; Kościański Z, Tomkowiak E., Mieszkańcy Gminy Dopiewo w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919, Słownik Biograficzny, Dopiewo 2010, str. 112-113; „Powstańcy Wielkopolscy” Biogramy uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, red. Bogusław Polak, t. VII, str. 202.

Eligiusz Tomkowiak

TUCZYŃSKI FRANCISZEK

(1899-?)

Urodził się 16 grudnia 1899 r. w Pleszewie. Aresztowany przez gestapo w swojej rodzinnej miejscowości i osadzony w obozie w Żabikowie w dniu 5 grudnia 1944 r. Zwolniony z obozu w dniu 14 stycznia 1944 r. Przeżył wojnę i powrócił do Pleszewa.

Jacek Nawrocik

UNRUG FRANCISZEK

(1887-1945)

Franciszek Unrug

Urodził się 11 grudnia 1887 r. w Oschats w Saksonii. Wraz z rodzicami przyjechał do Wielkopolski i zamieszkał z nimi w rodzinnym majątku

w Piotrowie koło Poznania. W chwili wybuchu Powstania Wielkopolskiego był aktywnym członkiem nowo utworzonej Straży Obywatelskiej w Poznaniu. W okresie międzywojennym zamieszkał na majątku ziemskim w Wyszakowie koło Zaniemyśla i aktywnie działał na rzecz oświaty rolniczej. We wrześniu 1939 r., utrzymując kontakty z prezydentem Poznania Cyrylem Ratajskim, zgłosił gotowość współpracy z zastępczymi władzami wojewódzkimi po przejściu władzy przez Niemców. Współdziałał w budowaniu związków konspiracji w Wielkopolsce. Nawiązał kontakt z dowództwem SZP. W listopadzie 1939 r. otrzymał polecenie przyjęcia niemieckiej listy narodowościowej (VD), co miało mu usprawnić pracę konspiracyjną. Złożył przysięgę organizacyjną i przyjął pseudonim „Dąb”. Wspierał inicjatywy konspiracyjne m.in. pomagając przy wydawaniu tajnej gazetki „Dla Ciebie Polsko”. Z upoważnienia Adolfa hr. Bnińskiego, głównego delegata Rządu RP dla ziem polskich włączonych do Rzeszy, kierował całością spraw związanych z walką cywilną i uważano go za faktycznego szefa „Uprawy”, tajnej organizacji ziemian zorganizowanej przez ZWZ celem wsparcia finansowego działalności konspiracyjnej. W majątku Wyszakowo zorganizował punkt nasłuchu i nadawania radiowego. Prowadził także akcję wykupu broni od żołnierzy niemieckich, przygotowaną na terenie lotniska w Mącznikach. 5 lipca 1944 r. aresztowany przez gestapo. 7 lipca 1944 r. osadzony został w obozie w Żabikowie, skąd przewożony był na przesłuchanie do Domu Żołnierza. Z Żabikowa został 18 grudnia 1944 r. deportowany do KL Stutthof, gdzie zginął w dniu 19 stycznia 1945 r.

Jacek Nawrocik

WEGNER JAN

(1901-1969)

Urodził się w 1901 r. w Lidzbarku Warmińskim. Aresztowany 24 stycznia 1944 r. przez gestapo i w kwietniu 1944 r. i osadzony w obozie w Żabikowie, skąd deportowano go do KL Mauthausen. Po wyzwoleniu wrócił do Poznania. Zmarł w 1969 r.

Jacek Nawrocik

WESOŁOWSKI TADEUSZ

(1903-?)

Urodził się 27 stycznia 1903 r. w Poznaniu. Aresztowany przez gestapo 18 lutego 1944 r. 21 lutego 1944 r. osadzony w obozie w Żabikowie, z którego w kwietniu 1944 r. został zwolniony. Przeżył wojnę.

Jacek Nawrocik

WIKARYJCZAK WALENTY

(1889-1944)

Urodził się 18 stycznia 1889 r. w Strzelnie. Aresztowany przez Niemców 27 października 1943 r. Osadzony był najpierw w obozie w Inowrocławiu, potem w Forcie VII w Poznaniu. W 1944 r. uwięziony w obozie w Żabikowie, gdzie zmarł.

Jacek Nawrocik

WOLSKI TADEUSZ**(1897-1983)**

Urodził się 27 października 1897 r. w Tucholi. W 1944 r. został aresztowany przez gestapo i osadzony początkowo w Forcie VII w Poznaniu a następnie w obozie w Żabikowie. Przeżył wojnę. Zmarł w 1983 r.

Jacek Nawrociak

WOLTMAN CZESŁAW**(1896-?)**

Urodzony 1 lipca 1896 r. Powstaniec wielkopolski, więzień obozu żabikowskiego.

Renata Welniak

ZAKRZEWSKI MIECZYŚLAW**(1901-1945)**

Urodził się 8 października 1901 r. we Wrześni. 17 kwietnia 1944 r. został aresztowany przez Niemców we Wrześni, a następnie przewieziony do Poznania, gdzie osadzony został w obozie w Żabikowie skąd zabierany był na przesłuchanie do Domu Żołnierza. Zginął w dniu likwidacji obozu 19 stycznia 1945 r.

Jacek Nawrociak

ZIELIŃSKI ANTONI**(1893-1944)**

Urodził się 7 grudnia 1893 r. w Rudzie. Aresztowany przez gestapo 8 sierpnia 1944 r. Osadzony w obozie w Żabikowie, gdzie zginął w dniu 13 października 1944 r.

Jacek Nawrociak

**UHONOROWANIE
POWSTAŃCÓW WIELKOPOLSKICH
ZWIĄZANYCH Z LUBONIEM**

POMNIK – POWSTAŃCOM WIELKOPOLSKIM

W święto Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i przypadającą 90. rocznicę Cudu nad Wisłą – w niedzielę, 15 sierpnia 2010 roku, uroczyście odsłonięto i poświęcono w Luboniu pomnik ku czci uczestników zwycięskiego zrywu niepodległościowego z lat 1918-19 związanych z tym terenem.

Na głazie tablica poświęcona Powstańcom Wielkopolskim o wymiarach ok. 70 x 55,5 cm i treści: W HOŁDZIE LUBONIANOM – / POWSTAŃCOM WIELKOPOLSKIM 1818-1919/ BIORĄCYM UDZIAŁ W ZWYCIĘSKIM ZRYWIE/ PRZECIW PRUSKIEMU ZABORCY/ MIESZKAŃCY LUBONIA/ LUBOŃ, A.D. 2010. Autorstwa Szymona Zwolińskiego, zamontowana została z końcem października 2018 r., przed 100. rocznicą odzyskania przez Polskę niepodległości. Jest drugą, tym razem trwałą pamiątką, i jak na poprzedniej, oprócz tekstu znajdują się na niej charakterystyczne elementy: u góry czapka powstańcza z treflem i skrzyżowanymi szablami – symbol pierwszej organizacji skupiającej powstańców wielkopolskich – Towarzystwa Powstańców i Wojaków. U dołu symetrycznie, po lewej – odznaka Wojsk Wielkopolskich o bogatej symbolice. Na krzyżackim krzyżu – zwycięski Bolesławowy Szczerbiec na wpół wyjęty z pochwy, z narodową przepaską (w oryginale biało-czerwona) i inicjałami WW (Wojska Wielkopolskie). Na ramieniu krzyża rozkute kajdany. Po prawej stronie – awers Wielkopolskiego Krzyża Powstańczego. Na równoramiennym charakterystycznym krzyżu pośrodku – okrągła tarcza (w oryginale czerwona) okolona wieńcem z dębowych liści, z piastowskim orłem (w oryginale biała). Na poziomych ramionach – daty 1918-1919, na pionowych – miecz z ostrzem ku dołowi
fot. Piotr P. Ruszkowski

Tak się zaczęło

Inicjatywa postawienia monumentu zrodziła się podczas spotkania z autorami wydanej w 90. rocznicę tego historycznego wydarzenia książki pt. *Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim*, które miało miejsce 9 marca 2010 roku, w Bibliotece Miejskiej⁷⁵. Kończącą refleksją o tym, że 30-tysięczny Luboń nie ma nawet tablicy poświęconej Powstańcom Wielkopolskim, zaowocowała spontanicznym zawiązaniem się

Profesor Krzysztof Moliński (stoi) – prezes Stowarzyszenia Forum Lubońskie, podczas spotkania w Bibliotece Miejskiej 9 marca 2010 roku przedstawia głównych twórców książki „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” – bohaterów spotkania. Od lewej: prof. Janusz Karwat, Piotr P. Ruszkowski, Paweł Wolniewicz, Robert Wrześniński fot. Jan Błaszczak

Profesor Janusz Karwat i Piotr P. Ruszkowski – redaktorzy książki „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” opowiedzieli o kulisy powstawania ważnej pozycji w poznawaniu historii Lubonia i ludzi z nim związanych fot. Paweł Jankowiak

Prawie pięćdziesiąt osób przyszło na spotkanie z autorami książki „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” (9.03.2010 r.). Niektórzy, głównie z rodzin powstańczych, specjalnie przyjechali z odległych o kilkadziesiąt kilometrów miejscowości. To wówczas powstała idea postawienia pomnika na miarę lokalnych możliwości właśnie przy ulicy Powstańców Wielkopolskich fot. Paweł Jankowiak

komitetu upamiętnienia lubonian z 1918-1919 roku. Po spotkaniu grupa osób dokonała oględzin głazu wydobytego przy ul. Ogrodowej⁷⁶ i postanowiła wszcząć starania o wykorzystanie go, proponując jednocześnie lokalizację przy Krzyżu Milenijnym na skrzyżowaniu ulic Powstańców Wlkp. i Puszkina.

Kamień i tablica

Niebawem, z prawej strony Krzyża stanął pierwszy element – okazały gładz. Kamień z ul. Ogrodowej, wydobyty przy okazji budowy kanalizacji, przetransportowała i osadziła firma *Kom-Lub*, która uporządkowała też teren wokół gotowego pomnika. Kręgów, elementów stalowych i betonowych do wykonania fundamentu użyczyła rodzima firma *Stal-Bet*⁷⁷. Organizacją prac nad wykonaniem pamiątkowej tablicy i jej treścią zajęli się członkowie *Forum Lubońskiego* – Piotr P. Ruszkowski, Paweł Andrzejczak, Jan Błaszczak i Krzysztof Moliński. Koncepcję wkomponowania pomnika w otoczenie przygotował Juliusz Malepszak – projektant Pomnika Milenijnego. Wykonanie tablicy zlecono artyście plastykowi Krzysztofowi Urbanowi. Bezpośrednim

76 „Więści Lubońskie” 12-2009, str. 6 „Dar natury” Piotr P. Ruszkowski

77 „Więści Lubońskie” 05-2010, str. 5 „Powstańcom wielkopolskim” Piotr P. Ruszkowski

Akcja posadowienia głazu, na przygotowanym wcześniej fundamencie przy Pomniku Mile-nijnym (skrzyżowanie ulic: Powstańców Wlkp. i Puszkina) przeprowadzona 19 kwietnia 2010 roku z udziałem m.in. Kom-Lubu
fot. Piotr P. Ruzskowski

Po sklinowaniu posadowienia, obmurowaniu i wkomponowaniu w istniejące otoczenie (uzupełnienie podejścia kostką bazaltową), umyciu kamienia z graficiarskich napisów pozostało zamieszczenie okolicznościowej tablicy pamiątkowej. Pod kamieniem w specjalnym hermetycznym pojemniku zostały zamurwane lokalne pamiątki: ostatnie książki historyczne miasta – „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, „200 lat oświaty w Luboniu”, „Luboń i okolice, dzieje osadnictwa i dziewięciu parafii”, kwietniowe i marcowe „Wieści Lubońskie”, dukat – 4 lubonie wydany z okazji 55. rocznicy praw miejskich, medale „Zasłużony dla Miasta Luboń” (stary i nowy), medal na 50. rocznicę nadania praw miejskich, medal „Bóg – Honor – Ojczyzna” wydany w 2000 r. z okazji 10. rocznicy samorządu w Luboniu, odznaka Zasłużony dla Stowarzyszenia „Forum Lubońskie”, odznaka orła w koronie, wydania codziennej prasy z poniedziałku 19. kwietnia (po pogrzebie prezydenta RP – Lecha Kaczyńskiego i Jego Małżonki, którzy zginęli w katastrofie samolotowej pod Smoleńskiem). Na ostatnim zdjęciu pamiątkowym – stawianiu kamienia przyglądali się bacznie starsi lubonianie związani emocjonalnie z tym miejscem: Stanisław Malepszak (2. z prawej) i Marian Drajerzszak (z prawej) – syn Józefa Drajerzszaka (Drajera). Rękę na kamieniu trzyma dyrektor Kom-Lub-u – Tadeusz Urban, przykuca brygadzieta Jerzy Paluszczyk fot. Piotr P. Ruskowski

przygotowaniem uroczystości odsłonięcia pomnika zajęli się ówczesny prezes *Forum Lubońskiego* – prof. Krzysztof Moliński i miasto.

Poświęcenie

15 sierpnia 2010 r., we mszy św. odprawionej o godz. 11 w intencji powstańców w kościele pw. św. Jana Bosko uczestniczyli przedstawiciele władz Lubonia oraz 12 pocztów sztandarowych (miasta, kombatanatów, wszystkich sześciu lubońskich szkół, koła Związku Strzeleckiego *Strzelec*, katyńczyków, Ochotniczej Straży Pożarnej i Związku Powstańców Marynarzy). W asyście sztandarów ulicą ks. Streicha

Profesor Janusz Karwat
przypomniął rolę wy-
darzenia z 1918-1919
roku – zwycięskiego
Powstania Wielkopol-
skiego
fot. Hanna Siatka

Ks. kan. Karol Biniś świę-
ci nowy luboński pomnik
postawiony w hołdzie Po-
wstańcom Wielkopolskim.
Uroczystość nagrywała po-
znańska TV, która emitowała
jej fragmenty w wieczornym
wydaniu Teleskopu 15 sier-
pnia 2010 r. fot. Hanna Siatka

uczestnicy mszy św. przeszli pod pomnik Milenijny. Wokół stojącego tam krzyża zgromadziły się rzesze lubonian i delegacje wielu lokalnych organizacji. Uroczystość poprowadził Jakub Bielawski. O udziale lubonian w Powstaniu Wielkopolskim, inicjatywie ich upamiętnienia oraz wydanej przez Stowarzyszenie *Forum Lubońskie* książce opowiedział jej współautor – prof. Janusz Karwat⁷⁸. Znaczenie aktualnego wydarzenia i zaangażowanych w nie osób przypomniał gospodarz miasta – burmistrz Dariusz Szmyt. Luboński monument ku czci powstańców wielkopolskich

⁷⁸ Treść wystąpienia okolicznościowego została opublikowana w „Wieściach Lubońskich” 09-2010, str. 38 Janusz Karwat

Uroczystość poświęcenia pomnika ku czci powstańców wielkopolskich związanych z Luboniem 15 sierpnia 2010 r., na narożniku ul. Powstańców Wlkp. i Puszkina. Przemawia Burmistrz – Dariusz Szmyt. Wśród pocztów sztandarowych widać też w mundurach: strzelców, członków sekcji historycznej TMML oraz Związku Marynarzy Powstańców fot. Hanna Siatka

Wśród przybyłych m.in. byli, od lewej: Stanisław Malepszak – autor książek o Luboniu, Ryszard Olszewski – przewodniczący Rady Miasta, Paweł Andrzejczak – wiceprezes Stowarzyszenia „Forum Lubońskie”, Dariusz Szmyt – Burmistrz Lubonia, prof. Krzysztof Moliński – prezes Stowarzyszenia „Forum Lubońskie”, Joanna Humerczyk – przewodnicząca Młodzieżowej Rady Miasta oraz Jolanta Korcz – radna Rady Powiatu fot. Hanna Siatka

Kwiaty składa Burmistrz Lubonia – Dariusz Szmyt, w jego imieniu wiązkę kładzie Joanna Humerczyk, wówczas przewodnicząca Młodzieżowej Rady Miasta

poświęcił ks. kan. dziekan Karol Biniś. Potem wiązanki kwiatów złożyli pod nim m.in. burmistrz Dariusz Szmyt wraz z przewodniczącym Rady Miasta – Ryszardem Olszewskim i przewodniczącą Młodzieżowej Rady Miasta – Joanną Humerczyk, przedstawiciele PTTK, radna powiatowa Jolanta Korcz (PiS), delegacja w składzie: Irena Skrzypczak (radna powiatowa – SLD), Waldemar Witkowski i Zbigniew Chudzicki (Unia Pracy), przedstawiciele Klubu Kibiców Lecha. Symboliczny hołd oddali też harcerze, OSP, delegacja Związku Powstańców Marynarzy, członkowie sekcji historycznej Towarzystwa Miłośników Miasta Lubonia, delegacja *Forum Lubońskie-go*. Podczas uroczystości wartę honorową przy pomniku pełnili chłopcy ze Związku Strzeleckiego *Strzelec*.⁷⁹

⁷⁹ „Wieści Lubońskie” 09-2010, str. 6 „Powstańcy mają pomnik” Hanna Siatka

Wśród wielu delegacji składających kwiaty przedstawiciele Stowarzyszenia Kibice Lecha Poznań – organizacji, która wraz z Muzeum Powstania Wielkopolskiego zainicjowała akcję oznaczania powstańczych grobów fot. Hanna Siatka

Pamiątkowe zdjęcie po uroczystościach poświęcenia pomnika Powstańców Wielkopolskich (15.08.2010 r.). Między innymi, z prawej – Poczec Sztandarowy Stowarzyszenia „Forum Lubońskie” w składzie Piotr P. Ruszkowski (chorąży), Władysław Szczepaniak (z prawej) i Paweł Wolniewicz (z szarfą po drugiej stronie kamienia), dyrektor Kom-Lubu – Tadeusz Urban. Z lewej: autor pierwszej tablicy – Krzysztof Urban z małżonką (przy kamieniu), oraz Bronisław Łopiński fot. Hanna Siatka

Po uroczystości 15 sierpnia 2010 r. spotkanie przy kawie na piętrze w restauracji na placu Edmunda Bojaniowskiego, z osobami zaangażowanymi w powstanie pomnika i zorganizowanie uroczystości jego poświęcenia. Dziękuje prezes „Forum Lubońskiego” – prof. Krzysztof Moliński fot. Piotr P. Ruszkowski

Pomnik Milenijny poświęcony w lipcu 2001 r.⁸⁰ z dołożonym w 2010 r. okolicznościowym głazem i tablicą w hołdzie Powstańcom Wielkopolskim (z prawej). Kompozycja wpisuje się w założenia docelowe projektu – trzy głazy symbolizujące wsie Żabikowo, Luboń, Lasek, z których powstało w 1954 r. miasto Luboń

80 „Wieści Lubońskie” 12-2000, str. 24 „Pomnik na III tysiąclecie” Stanisław Malepszak i str. 25 „Krzyż” Piotr P. Ruszkowski; „Wieści Lubońskie” 07-2001, str. 20 „Poświęcenie Pomnika Milenijnego” Piotr P. Ruszkowski oraz „Pomnik na III Tysiąclecie” Piotr P. Ruszkowski

Po kilku latach okazało się, że wykonana przez Krzysztofa Urbana w 2010 roku żywiczna tablica imitująca brąz, pęka (stan z 12.09.2018 r.). Jej stan urągał okolicznościom, dla których powstała. Z inicjatywy honorowego prezesa Stowarzyszenia Kulturalno-Oświatowego „Forum Lubońskie” – prof. dra hab. Krzysztofa Molińskiego – przy wsparciu finansowym Miasta Luboń, z okazji 100. rocznicy odzyskania niepodległości, w której nieprzeceniony wkład mieli nasi powstańcy wielkopolscy, przy pełnym zaangażowaniu się władz miasta, w 2018 r. wykonano nową tablicę. Twórcą metalowej, która ma przetrwać setki lat, jest Szymon Zwoliński⁹
 fot. Piotr P. Ruskowski

Do powstania pomnika w hołdzie lubonianom powstańcom wielkopolskim przyczynili się m.in.: Prezes Stowarzyszenia Kulturalno-Oświatowego *Forum Lubońskie* – prof. Krzysztof Moliński, członkowie Komitetu Budowy Pomnika; projektant – Juliusz Malepszak; sponsorzy – Maria i Jan Pawliccy (firma *Stal-Bet*), Bronisław i Dariusz Łopińscy (firma *Memento Mori*); dyrektor i pracownicy *Kom-Lubu* – Tadeusz Urban, Jerzy Paluszczyk i inni; artyści – twórcy tablic – Krzysztof Urban (2010 r.), Szymon Zwoliński (2018 r.); władza samorządowa Lubonia – burmistrz Dariusz Szmyt (2010 r.), burmistrz Małgorzata Machalska i jej zastępca Mateusz Mikołajczak (2018 r.), przewodniczący Rady Miasta – Ryszard Olszewski (2010 r.) – dodatkowo za ofiarowanie prywatnych zbiorów.

Szymon Zwoliński konsultuje ostateczny projekt nowej tablicy w hołdzie Powstańcom Wielkopolskim z burmistrzem Mateuszem Mikołajczakiem i w imieniu Stowarzyszenia „Forum Lubońskie” Piotrem P. Ruskowskim (27.09.2018 r.)
 fot. Piotr P. Ruskowski

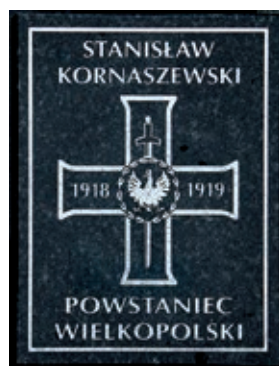
Piotr P. Ruskowski

81 „Wieści Lubońskie” 11-2018, str. 12 „Nowa tablica” Piotr P. Ruskowski

TABLICZKI NAGROBNE

Na cmentarzach, gdzie spoczywają Powstańcy Wielkopolscy, przeprowadzane są akcje polegające na oznakowaniu mogił bohaterów zwycięskiego zrywu 1918-1919 roku. Sygnowanie tych miejsc przybiera różne formy, od mniej trwałych, np. w postaci czerwonych proporców z uniwersalnym nadrukiem, po trwałe, imienne wykonane w kamieniu z wygrawerowanym orłem noszonym na czapkach w 1918 r. lub charakterystycznym Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym. Te ostatnie wzory stosowane są na cmentarzach parafialnych: w Żabikowie oraz w sąsiednich Wirach. Na cmentarzu komunalnym w Luboniu przy ul. Armii Poznań, który powstał już w XXI wieku, nie ma mogił powstańczych.

Trzeba wspomnieć, że akcję znakowania mogił Powstańców Wielkopolskich kamiennymi tabliczkami na cmentarzach parafialnych i komunalnych, zapoczątkowali w 2010 roku kibice Lecha Poznań oraz Muzeum Powstania Wielkopolskiego (Poznań, Stary Rynek 3).

Przykłady trwałych tabliczek Wawrzyna Podolaka i Stanisława Kornaszewskiego wykonanych z czarnego granitu „Impala” o wymiarach 25x20 cm z wygrawerowaną techniką piaskowania – imieniem i nazwiskiem, u dołu informacją POWSTANIEC WIELKOPOLSKI, centralnie Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym (w 2. wersjach orzełka: – W. Podolaka – oryginalny – piastowski – bez korony z odznaczenia ustanowionego w 1957 r., oraz S. Koraszewskiego z orzełkiem, jakiego na czapkach nosili powstańcy). Tabliczki wykonane zostały przez Firmę Kamieniarską Pawła Korcza. Takie wzory montowane są m.in. na cmentarzu w Żabikowie oraz w Wirach, gdzie spoczywają bohaterowie zrywu związani z Luboniem i okolicą. Ta forma upamiętniania to efekt zbiórek pieniężnych przeprowadzanych przez Stowarzyszenie Kibiców Lecha Poznań już od 2010 r. fot. Piotr P. Ruskowski

Żabikowo

Wiele rodzin prywatnie zamawia takie sygnaturki, przyklepane bezpośrednio na grobie lub wkopywane na betonowych słupkach przy mogile. W 2017 roku, przed 99. rocznicą wybuchu powstania, z inicjatywy bombardiera Dariusza Łopińskiego Lubońskie Bractwo Kurkowe (LBK) przeprowadziło pierwszą akcję⁸². W dniach od 20 do 24 listopada 2017 roku wkopano 30 tabliczek, a w lipcu 2018 roku kolejnych 20. Informacje o powstańcach są czerpane z pierwszego, w miarę pełnego

82 „Wieści Lubońskie” 12-2017, str. 10 „Akcja LBK”

Adamski Ludwik (C2; 2017)	Marczak Stanisław (D; 2018)
Andrzejewski Andrzej (E3; 2017)	Mączyński Franciszek (C; 2017)
Augustyniak Jan (C; 2017)	Melinger Andrzej (B; 2017)
Bakiera Ignacy (P; 2018)	Meller Józef (D; 2018)
Brzeziński Jan (D; 2018)	Mrugański Stanisław (C2; 2017)
Budny Jan (C2; 2017)	Nowaczyk Stanisław (D; 2018)
Cęglarek Michał (E2; 2017)	Nowak Wincenty (C2; 2017)
Chwiłka Franciszek (P; 2018)	Paczyński Antoni (K; 2017)
Gawałek Józef (C2; 2017)	Palacz Bronisław (D; 2018)
Górczak Stefan (C2; 2017)	Palacz Jan (C; 2017)
Hildebrandt Andrzej (C; 2017)	Pawlicki Józef (D; 2018)
Kaczmarek Stanisław (P; 2018)	Podolak Wawrzyn (D; 2018)
Kęsy Marcin (H; 2017)	Skibiński Wojciech (C2; 2017)
Korcz Antoni (D; 2018)	Skóra Waław (B; 2017)
Kornaszewski Stanisław (C2; 2017)	Skrzypczak Stanisław (C; 2017)
Krawczak Jan (D; 2018)	Spychała Franciszek (C2; 2017)
Krupka Franciszek (C2; 2017)	Sypniewski Franciszek (B; 2017)
Krzyżostaniak Antoni (E2; 2017)	Sypniewski Wojciech (D; 2018)
Kubiak Florian (C2; 2017)	Talarczyk Franciszek (P; 2018)
Kubiak Józef (C; 2017)	Trąbka Franciszek (D; 2018)
Kubiak Józef (H; 2017)	Urbaniak Kazimierz (P; 2018)
Kubiak Szczepan (C2; 2017)	Wdowiak Stanisław (C2; 2017)
Lemke Ksawery (D; 2018)	Wielicki Adam (P; 2018)
Lisiecki Władysław (C2; 2017)	Wojtyniak Antoni (P; 2018)
Łakomy Stanisław (N; 2018)	Wylegała Leon (C; 2017)

wykazu uczestników tego zrywu związanych z naszym miastem, opublikowanego w książce „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim”, wydanej przez Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe w 2009 roku. Listę oznaczonych przez LBK grobów przedstawiamy powyżej (w nawiasie podano dodatkową informację o kwaterze na cmentarzu oraz roku założenia tabliczki)⁸³. Kolejne akcje oznakowania mogił mają być przeprowadzane na tej nekropolii systematycznie w kolejnych latach. Przedsięwzięcie jest realizowane przez organizację pozarządową w ramach zadania gminy, wspieranego z budżetu miasta.

Wiry

Podobnie jak w Żabikowie, akcję oznakowania powstańczych grobów przeprowadzono w Wirach. Tu zamontowano 70 tabliczek, na wszystkich znanych mogiłach powstańczych lub w miejscach, gdzie wcześniej powstańcy leżeli. W tej liczbie 34 osoby związane są z Luboniem, a ich biogramy znajdują się w niniejszym opracowaniu (nazwiska zaznaczono wytłuszczonym drukiem). Tutaj oznakowanie mogił

⁸³ Dane od Dariusza Łopińskiego z firmy „Memento Mori”

Andziński Józef
Andziński Kazimierz
Anioła Szczepan
Baraniak Kazimierz
Bartkowiak Antoni
Basiński Ignacy
 Bogacki Jan
 Brych Józef
 Brych Maksymilian
 Brych Stanisław
Cegiołka Antoni
Cegiołka Józef
 Cykowiak Andrzej
 Ćwikliński Marcin
 Ćwikliński Stanisław
 Danielak Stanisław
Gerke Jan
 Gotowiec Jan
Hoffa Wojciech
Kaczmarek Ignacy
 Kaczmarek Kazimierz
Kapciński Ignacy
 Knasiński Feliks
Kokociński Franciszek
 Kolasiński Michał
 Konieczny Feliks ()
 Kotliński Wincenty
Kowalewski Stanisław
 Kujawa Szczepan
Kujawski Leon
Kuliński Franciszek
Kwaśny Franciszek
 Latosi Antoni
Łopaczewski Stanisław ()
 Łyk Stanisław

Majchrzak Walenty
 Mączyński Stanisław
Meller Stanisław
 Michałowski Józef
Mizeraczyk Adam
Mochalski Stanisław
Moder Wojciech ()
Nowaczyk Wojciech
 Nowak Waclaw
Olejniczak Władysław
Owczarski Walenty
Piosik Michał
Piotrowski Piotr
Poetschke Leonard
Potocki Józef
 Ratajczak Stefan
 Rejak Stanisław
 Rogacki Franciszek
Rybarczyk Andrzej ()
 Sakowski Andrzej
Sawarzyński Kazimierz
Sawicki Józef
 Soboczyński Marian
 Spychała Józef
 Stawik Zenon
 Szajek Walenty
 Szydłowski Walenty
 Szymkowiak Stanisław
 Tomiak Jakub ()
 Tórz Władysław
 Wawrzyniak Jan
 Werbliński Marian
 Witt Piotr
Zgrabczyński Michał
Zgrzeba Adam

przeprowadzał bezpośrednio Urząd Gminy Komorniki, na podstawie informacji dostarczanych z różnych źródeł. Nawias przy nazwisku jest informacją, że tabliczka przy mogile była wcześniej zamontowana prawdopodobnie przez rodzinę⁸⁴.

Piotr P. Ruszkowski

⁸⁴ Dane od Marii Sikorskiej z Wir.

Przygotowane do wkopania tabliczki na platformie samochodu, zostały wykonane i zamontowane na betonowych słupkach przez lubońską Firmę Kamieniarską Pawła Korcza. Z akcji upamiętniającej naszych Powstańców Wielkopolskich przeprowadzonej w listopadzie 2017 r. przez Lubońskie Bractwo Kurkowe na cmentarzu parafialnym w Żabikowie fot. Hanna Siatka

Przykładowy grób jednego z lubońskich – powstańców – kaprała Floriana Kubiaka (1902-1956) z granitową tabliczką zamontowaną w ramach akcji LBK przeprowadzonej w 2017 r. Powstaniec ten był odznaczony m.in. Krzyżem Walecznych i Medalem za Wojnę 1918-1921, urodził się w Żabikowie i tu spoczął fot. Paweł Wolniewicz

Okolicznościowe, uniwersalne proporce z nadrukowanym białą linią orłem powstańczym noszonym na czapkach żołnierskich i napisem: TU SPOCZYWA POWSTANIEC WIELKOPOLSKI montowane na kiju i wbijane przy grobie – przykład nietrwałego emblematu z cmentarza komunalnego w Poznaniu fot. Piotr P. Ruszkowski

Inny przykład trwałych tabliczek z wygrawerowanym imieniem i nazwiskiem, orłem powstańczym i napisem POWSTANIEC WIELKOPOLSKI 1918-1919. Takie wzory montuje się głównie np. na cmentarzach komunalnych w Poznaniu – Junikowie lub Miłostowie fot. Piotr P. Ruszkowski

Oznakowany grób żabikowski w którym spoczywają Franciszek i Anna Krawczyńscy fot. Piotr P. Ruszkowski

Grobowiec rodziny Dybionów na cmentarzu w Żabikowie gdzie spoczywa Józef Dybion – powstaniec fot. Piotr P. Ruszkowski

OBCHODY 100. ROCZNICY WYBUCHU POWSTANIA WIELKOPOLSKIEGO

Luboń, 27 grudnia 2018 r.

Msza za Ojczyznę

Podobnie jak w innych miastach Wielkopolski, o godz. 16.40 rozbrzmiały w Luboniu syreny alarmowe. O godz. 18 w kościele pw. św. Jana Bosko odprawiono uroczystą Eucharystię. Z uwagi na przypadającą w tym dniu comiesięczną modlitwę w intencji beatyfikacji ks. Stanisława Streicha, zastrzelonego 27 lutego 1938 r. pierwszego proboszcza tej parafii, podczas mszy proszono Boga również w tej

Uroczysta msza św. 27 grudnia 2018 r. w kościele pw. św. Jana Bosko z udziałem pocztów sztandarowych, władz miasta i Grupy Rekonstrukcji Cywilno-Militarnej „Semper Fidelis”. Celebransowi, ks. prałatowi Romanowi Kubickiemu, asystują dominikanin Dawid Grześkowiak (z lewej) oraz kleryk Maciej Szymczak fot. Piotr P. Ruszkowski

W lewej nawie kościoła – poczet sztandarowy Stowarzyszenia Kulturalno-Oświatowego „Forum Lubońskie” im. hr. Augusta Cieszkowskiego, w głębi – sztandary lubońskich szkół fot. Piotr P. Ruszkowski

intencji, a za wstawiennictwem Sługi Bożego – o szczęśliwe narodzenie dziecka. Intencją partykularną tej Eucharystii była modlitwa za śp. Łucję Jaskulską, parafiankę.

Uroczystą celebrę prowadził kierujący dekanatem lubońskim proboszcz parafii św. Jana Bosko, ks. prałat Roman Kubicki. Asystowali mu pochodzący z tej parafii Dawid Grześkowiak z Klasztoru Ojców Dominikanów oraz Maciej Szymczak – kleryk z Arcybiskupiego Seminarium Duchownego w Poznaniu. W pobliżu ołtarza, w nawach bocznych, stało osiem pocztów ze sztandarami: Miasta, Lubońskiego Bractwa Kurkowego, Stowarzyszenia Kulturalno-Oświatowego „Forum Lubońskie” im. hr. Augusta Cieszkowskiego oraz pięciu lubońskich szkół (nr 1, 2, 4, 5 i Zespołu Szkół). W nawie głównej, wzdłuż ławek stali w dwóch szpalerach, pod bronią, ubrani w mundury armii pruskiej z powstańczymi rozetkami – członkowie lubońskiej Grupy Rekonstrukcji Cywilno-Militarnej „Semper Fidelis”.

W uroczystej mszy św. wzięli udział przedstawiciele władz Lubonia: Przewodnicząca Rady Miasta – Teresa Zygmantowska, burmistrz Małgorzata Machalska oraz dwaj jej zastępcy: Michał Popławski i Mateusz Mikołajczak. Prócz wiernych, przybyłych również z innych parafii lubońskich, obecni byli członkowie Grupy Modlitewnej im. ks. Stanisława Streicha, którzy przed mszą św., jak co miesiąc, odmówili różaniec w intencji beatyfikacji zamordowanego w 1938 r. proboszcza.

Kazanie wygłosił ks. dziekan Roman Kubicki. Odwołując się do myśli znanych polskich twórców słowa, kaznodzieja analizował źródła fenomenu jedności Wielkopolan, które przełożyły się na zwycięstwo starannie przygotowanego powstania – ich poczucie przynależności narodowej, pracę organiczną, solidność, pragmatyzm, solidaryzm społeczny, dyscyplinę, a nade wszystko wolność wewnętrzną. Wskazał też na nieprzecenioną podczas niewoli rolę Kościoła, który kształtował spojoną z religijnością – świadomość narodową. Wartości te znalazły potem wyraz w osobie ks. S. Streicha.

Na zakończenie tej szczególnej Eucharystii odśpiewano „Boże coś Polskę”.

Hanna Siatka

Apel Pamięci

Z kościoła pw. św. Jana Bosko uczestnicy mszy św. przeszli pod Krzyż Milenijny usytuowany u zbiegu ulic Powstańców

Delegacje lubońskich szkół przed tablicą ku czci Powstańców Wielkopolskich fot. Piotr P. Ruskowski

Kwiaty pod tablicą składają przedstawiciele władz Lubonia, od lewej: zastępca burmistrza Mateusz Mikołajczak, przewodnicząca Rady Miasta Teresa Zygmantowska, burmistrz Małgorzata Machalska, jej drugi zastępca Michał Popławski fot. Piotr P. Ruszkowski

Wielkopolskich i Puszkina, przy którym obok innych symboli pamięci znajduje się tablica poświęcona Powstańcom Wielkopolskim związanym z Luboniem. Tego wieczoru wartę przy tablicy zaciągnęli strzelcy z Jednostki Strzeleckiej 4111 Luboń-Poznań im. Orłąt Lwowskich. Do pocztów sztandarowych dołączył również ich sztandar. Zapłonęły pochodnie.

Tę część uroczystości zorganizował luboński Ośrodek Kultury, a poprowadził związany z Teatrem Wielkim w Poznaniu Jacek Wietrzykowski z Gminnego Ośrodka Kultury w Komornikach. Oprócz władz miasta i jego mieszkańców w tej części obchodów 100-lecia wybuchu Powstania Wielkopolskiego uczestniczył też przedstawiciel Posła na Sejm RP, Bartłomieja Wróblewskiego (Prawo i Sprawiedliwość) – Jakub Wojciechowski.

Odśpiewano Hymn Państwowy. Burmistrz Małgorzata Machalska wyraziła wdzięczność powstańcom oraz tym, którzy pielęgnowali tożsamość narodową w przeszłości i dbają o tę pamięć obecnie. Po przemowie władarz miasta, dyrektor Ośrodka Kultury, Regina Górniaczyk w symbolicznym geście przekazała na ręce M. Machalskiej wydaną przez Ośrodek Kultury książkę autorstwa Izabelli Szczepaniak pt. „Dzieje ziemi lubońskiej” zawierającą historię Lasku, Lubonia i Żabikowa aż do utworzenia miasta.

Przedstawiciel posła, delegacje władz, instytucji i organizacji lubońskich złożyli następnie kwiaty przed zamocowaną na pamiątkowym kamieniu, nową tablicą poświęconą uczestnikom powstania, z napisem: *W hołdzie Lubonianom – Powstańcom Wielkopolskim 1918-1919 biorącym udział w zwycięskim zrywie przeciw pruskiemu zaborcy – Mieszkańcy Lubonia.*

Uroczystość zakończył wystrzał armatni wykonany przez Lubońskie Bractwo Kurkowe.

Hanna Siatka

Apel Pamięci przy tablicy poświęconej Powstańcom Wielkopolskim z Lubonia, narożnik ulic Powstańców Wielkopolskich i Puszkina fot. Piotr P. Ruszkowski

Podczas spektaklu muzycznego w Zespole Szkół występy artystów przeplatało pokazem multimedialnym traktującym o Powstaniu Wielkopolskim
fot. Ośrodek Kultury

Pięknie prezentowali się barwnie ubrani tancerze w tańcach narodowych fot. Paweł Wolniewicz

Koncert dla wolności

Po „Apelu Pamięci” udano się do Zespołu Szkół przy ul. Armii Poznań 27, gdzie w sali gimnastycznej Ośrodek Kultury przygotował spektakl muzyczny „Wolność – upragniona”. Wystąpili w nim artyści Teatru Wielkiego, Zespół Tańca Barokowego „Korona Florum”, „Wielkopolanie” oraz akrobaci z „Teatru z głową w chmurach”. Barwne pokazy przygotowane w tonie patriotycznym były przeplatane pokazem multimedialnym przybliżającym temat Powstania Wielkopolskiego. Dużym uznaniem wśród publiczności cieszyli się tancerze, którzy zaprezentowali się m.in. w oberkach, mazurach, polkach, walcach, polonezie i tangach.

Wydarzenie sfinansowano ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Programu Wieloletniego NIEPODLEGŁA na lata 2017-2022. Według organizatorów, wzięło w nim udział około 190 osób.

Akrobatka z „Teatru z głową w chmurach” podczas interesującego występu na linii fot. Paweł Wolniewicz

Paweł Wolniewicz

Luboń, 29 grudnia 2018 r.

Ślady powstania

Tego dnia o godz. 10 na placu Edmunda Bojanowskiego rozpoczęła się gra miejska „Śladami Powstania Wielkopolskiego” zorganizowana dla mieszkańców przez Szczęp ZHP Żabikowo.

Wśród zadań przygotowanych dla uczestników było m.in. odtworzenie Trefla Powstańczego i wykonanie grafiki powstańczej. Do poleceń należało też znalezienie grobu powstańca na cmentarzu żabikowskim i zapalenie na nim symbolicznego znicza. Uczestników gry można było łatwo zauważyć, ponieważ każdy patrol poruszał się po mieście z flagą powstańczą.

Bartosz Wilczek

Zwycięski patrol na stadionie przy ul. Szkolnej fot. Ewa Wojciechowska

Jednym z zadań gry miejskiej było odnalezienie grobu powstańca na cmentarzu w Żabikowie fot. Ewa Wojciechowska

Zadanie polegające na namalowaniu symbolu trefla, jaki powstańcy nosili na czapkach rogatywkach
fot. Mateusz Gawrysiak

Z kalendarium obchodów

- Z okazji setnej rocznicy wybuchu Powstania, przy wsparciu finansowym Miasta i z inicjatywy prof. Krzysztofa Molińskiego oraz burmistrza Mateusza Mikołajczaka wydano niniejszą książkę będącą uzupełnieniem opracowania z 2009 r. „Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim” pod redakcją Piotra P. Ruskowskiego i prof. Janusza Karwata.
- Na początku listopada, na kamieniu upamiętniającym Powstańców Wielkopolskich (u zbiegu ulic Powstańców Wlkp. i Puszkina), z inicjatywy honorowego prezesa Stowarzyszenia Kulturalno-Oświatowego „Forum Lubońskie”, Krzysztofa Molińskiego, przy wsparciu finansowym Miasta Luboń, zamontowano nową, metalową tablicę poświęconą Powstańcom Wielkopolskim z Lubonia, autorstwa Szymona Zwolińskiego.⁸⁵
- 11 listopada 2018 r. Luboń świętował 100 lat niepodległości Polski i Powstania Wielkopolskiego mszą św. za Ojczyznę zamówioną przez władze miasta w kościele św. Barbary (godz. 11), uroczystością na placu Edmunda Bojanowskiego połączoną ze złożeniem kwiatów przed pomnikiem „Znicz Pamięci Pokoju”; ósmym, 10-kilometrowym Lubońskim Biegiem Niepodległości ulicami miasta (start o godz. 11.11),

85 Patrz też podrozdział „Pomnik – Powstańcom Wielkopolskim”; „Wieści Lubońskie” 11-2018, str. 12 „Nowa tablica” Piotr P. Ruskowski

Wystawa „Niepodległa” w SP1 wzbu-
dziła duże zainteresowanie
fot. Paweł Wolniewicz

li w lubońskich uroczystościach 11 listopada i złożyli kwiaty przed pomnikiem na placu Edmunda Bojanowskiego (przemówienie po polsku Pierre’a Vandrbekena). Pod francuską flagą kibicowali zawodnikom Lubońskiego Biegu Niepodległości. Bawili się na Balu Niepodległości. Brali udział w imprezie patriotycznej w Szkole Podstawowej nr 4.⁸⁷

W pokoju rodziny powstańczej
fot. Paweł Wolniewicz

■ 9 listopada, z okazji setnej rocznicy dwóch historycznych wydarzeń polskich, w Szkole Podstawowej nr 1 otwarto wystawę „Niepodległa”. Towarzyszyły temu: multimedialny wykład dr Izabelli Szczepaniak przedstawiający genezę wydarzeń wolnościowych sprzed wieku, rekonstrukcja historyczna i recital na pianinie uczennicy Zofii

86 „Wieści Lubońskie” 11-2018, str. 33 „Jak Luboń świętował 100 lat niepodległości i Powstania Wielkopolskiego” Hanna Siatka i Paweł Wolniewicz

87 „Wieści Lubońskie” 12-2018, str. 39 „Międzynarodowe świętowanie” Grażyna Kiercul

Tomczak. Szkoła przygotowała uroczystość we współpracy ze Specjalnym Ośrodkiem Szkolno-Wychowawczym w Mosinie i Grupą Rekonstrukcji Cywilno-Militarnej „Semper Fidelis”.⁸⁸

■ W połowie listopada na 100-lecie odzyskania niepodległości oraz z okazji 100. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego, w parku Papieskim posadzono 100 drzew.⁸⁹

■ 23 listopada 2018 r. w sali sesyjnej Urzędu Miasta Towarzystwo Miłośników Miasta Lubonia (TMML) zorganizowało 57. Wieczór Historyczny poświęcony Powstaniu Wielkopolskiemu z prelekcją historyka dziejów Wielkopolski, dr. Marka Rezlera, pt. „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919 po 100. latach” (na podstawie wydanej z okazji setnej rocznicy wybuchu

Jak wyglądało w lazarecie, zainscenizowano w szkolnym holu SP1 fot. Paweł Wolniewicz

Powstania książki o tym tytule) oraz prezentacją mundurów z początkowego okresu zrywu niepodległościowego oraz Wojsk Wielkopolskich. 30 listopada rekonstruktorzy z TMML wzięli udział w promocji książki M. Rezlera podczas XXVII Targów Książki Historycznej w Warszawie.⁹⁰

Członkowie Towarzystwa Miłośników Miasta Lubonia na planie filmowym z piosenkarką Kayah

■ W listopadzie członkowie Towarzystwa Miłośników Miasta Lubonia nagrywali w Warszawie materiały filmowe wykorzystane następnie w uroczystym koncercie „Muzyka Wolności Poznań 2018” zorganizowanym przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego 27 grudnia na Stadionie Miejskim w Poznaniu z okazji 100-lecia wybuchu Powstania Wielkopolskiego.⁹¹

■ W listopadzie i grudniu 2018 r. jubileusze odzyskania przez Polskę niepodległości oraz wybuchu Powstania Wielkopolskiego obchodzono w lubońskich szkołach i przedszkolach.

oprac. Hanna Siatka

88 „Wieści Lubońskie” 12-2018, str. 44 „Żywa lekcja historii” Paweł Wolniewicz

89 „Wieści Lubońskie” 12-2018, str. 10 „Sto drzew na stulecie” Paweł Wolniewicz

90 „Wieści Lubońskie” 12-2018, str. 37 „O Powstaniu z Markiem Rezlerem” Przemysław Maćkowiak

91 „Wieści Lubońskie” 12-2018, str. 65 „Powstanie Wielkopolskie filmowo” Przemysław Maćkowiak

SFABULARYZOWANA HISTORIA NIEPODLEGŁOŚCI

Film o życiu mieszkańców Lubonia, Lasku i Żabikowa podczas zaborów,
I wojny światowej oraz walk o wolność Wielkopolski

Wielu mieszkańców Lubonia brało udział w walkach o odzyskanie niepodległości Polski, w tym w Powstaniu Wielkopolskim. Wielu uczestników powstania zamieszkało później w naszym mieście. Chcąc uczcić ich pamięć, miasto Luboń, z inicjatywy burmistrza Mateusza Mikołajczaka, zrealizowało film poświęcony tamtym czasom.

W projekt zaangażowało się wiele różnych środowisk – szkoły, chóry, grupy rekonstrukcyjne, regionaliści, pasjonaci historii, rodziny powstańców. Reżyserii podjął się Łukasz Budzyński, luboński nauczyciel i radny, który jednocześnie jest doświadczonym twórcą wielu filmów. Scenariusz napisała Anita Plumińska-Mieloch, dyrektor Zespołu Szkół w Luboniu i nauczyciel historii. W roli konsultantów wystąpili lubońscy regionaliści i pasjonaci historii lokalnej – prof. Janusz Karwat, prof. Krzysztof Moliński, Piotr Ruszkowski.

Widzowie mogą zobaczyć życie mieszkańców Lubonia, Lasku i Żabikowa podczas zaborów, I wojny światowej oraz walk o wolność Wielkopolski. Każda postać przywołana w filmie jest autentyczna i związana z naszym miastem. W roli aktorów wystąpili uczniowie i nauczyciele lubońskich szkół, radni, mieszkańcy miasta. Było to duże wyzwanie dla osób, które do tej pory nigdy nie występowały przed kamerą. Pokonanie tremy, nauczenie się roli, budowanie postaci, a także charakteryzacja i odpowiedni kostium,

Pamiętkowe zdjęcie aktorów, statystów w strojach z epoki oraz realizatorów filmu, w zabytkowym kościele w Wirach, wykonane podczas kręcenia sekwencji związanych z tym miejscem. Z prawej reżyser – Łukasz Budzyński

Wieczorne ujęcia w plenerze przed lazaretem – na planie filmowym m.in. autorka scenariusza, Anita Plumińska-Mieloch (5. z lewej)

Reżyser Łukasz Budzyński (z prawej) omawia scenę opatrywania rannego powstańca w lazarecie

Tworzenie efektów świetlnych w scenie – narały powstańców przy świecy nad planami

Nocne ujęcia powstańców wielkopolskich na cmentarzu w Wirach

to z jednej strony wyzwanie, z drugiej świetny pomysł na spędzenie wolnego czasu i poznanie historii lokalnej. Ta zaś obfituje w fakty, niestety zapomniane! Wszyscy wiedzą, że dzieci z Wrześni nie chciały mówić w języku niemieckim. Czy ktoś pamięta o strajkujących w obronie języka polskiego uczniach z Lubonia?

Jak wielu z nas wie, że na terenie Żabikowa powstała kolonia niemiecka? Te i wiele innych faktów dotyczących historii miasta przypomniano w filmie. Można w nim usłyszeć pełne emocji wspomnienia rodzin powstańców, wypowiedzi ekspertów, dzięki którym odbiorca może osadzić sfabularyzowaną lubońską historię w historii powszechnej. Sceny kręcono nie tylko w Luboniu, ale i w Wirach (kościół i cmentarz), Puszczykowie, a nawet we Wrześni.

Anita Plumińska-Mieloch

WYSTAWA W MUZEUM

W ramach obchodów 100. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego Muzeum Martyrologiczne w Żabikowie przygotowało wystawę czasową pt. „Powstańcy wielkopolscy w obozie w Żabikowie”, która została otwarta dzień po świętach Bożego Narodzenia, w czwartek, 27 grudnia 2018 r.

Po zwycięskim zakończeniu Powstania Wielkopolskiego w 1919 r. jego uczestnicy czynnie zaangażowali się w pracę na rzecz odbudowy państwa polskiego. Wielu z powstańców walczyło w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r. W okresie międzywojennym weterani zrywu powstańczego byli zrzeszeni w Związku Powstańców Wielkopolskich. Wspierali rozwój życia społecznego Wielkopolski działając w wielu organizacjach, m.in. w partiach politycznych – przede wszystkim związanych z obo-

Autorzy wystawy: Jacek Nawrociak i Michał Maćkowiak (z lewej) przy eksponowanym fragmencie godła Polski z międzywojennego słupa granicznego fot. Paweł Wolniewicz

zem narodowym. Powstańcy włączali się aktywnie także w życie lokalnych społeczności, angażując się m.in. w patriotyczne wychowanie młodzieży. Reprezentacje Związku Powstańców Wielkopolskich były obecne na każdej uroczystości państwowej i religijnej, zaś członkowie tej organizacji wspierali wszelkie patriotyczne działania Wielkopolan na rzecz umocnienia państwa polskiego.

Wystawa, której autorami są pracownicy muzeum Jacek

Tablica informująca i zachęcająca do obejrzenia wystawy fot. Paweł Wolniewicz

Tablica upamiętniająca powstańców, którzy trafili w ręce Gestapo i byli przesłuchiвани oraz torturowani w Domu Żołnierza przy ul. Niezłomnych 1 (Ritterstrasse) w Poznaniu, gdzie mieściła się siedziba Tajnej Policji Państwowej – Gestapo fot. Paweł Wolniewicz

Biogram Stanisława Broniarza – przedwojennego prezesa Klubu Sportowego „Warta” fot. Paweł Wolniewicz

Dyplom wydany przez Związek Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1918 mieszkańców Żabikowa – Andrzejowi Hildebrandtowi, potwierdzający jego udział w Powstaniu Wielkopolskim pod numerem 7876 fot. Paweł Wolniewicz

Wyeksponowany na wystawie oryginalny Patent Odznaki Pamiątkowej Wojsk Wielkopolskich z 1921 r. dla ufana Walentego Bayera z 1. pułku ułanów (15. p u) fot. Paweł Wolniewicz

Nawrociak i Michał Maćkowiak upamiętnia uczestników zrywu powstańczego Wielkopolan, osadzonych podczas II wojny światowej w obozie karno-śledczym w Żabikowie. W pierwszej jej części przedstawiono kalendarium wydarzeń powstańczych w latach 1918–1919, represje wobec powstańców wielkopolskich na początku okupacji niemieckiej i okoliczności ich osadzenia w obozie w Żabikowie, natomiast druga zawiera noty biograficzne powstańców uwięzionych w Żabikowie oraz biogramy kilku z nich, najbardziej znanych. Na wystawie wyeksponowano także pamiątki po dr. Konradzie Kolszewskim i Walentym Bayerze oraz fragment godła Polski z międzywojennego słupa granicznego. W przygotowaniu tej ekspozycji wykorzystano materiały znajdujące się w zasobach Muzeum Martyrologicznego w Żabikowie, Archiwum Państwowego w Poznaniu, Wielkopolskiego Muzeum Niepodległości oraz Lubuskiego Urzędu Celno-Skarbowego w Gorzowie Wielkopolskim.

Wystawę, która doskonale wpisala się w obchody 100. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego, można zwiedzać do końca maja 2019.

Paweł Wolniewicz

OD POWSTAŃCZEJ INSCENIZACJI DO POCIĄGU „POWSTANIEC”

Towarzystwo Miłośników Miasta Lubonia jest pomysłodawcą organizowanych w naszym mieście od 2007 roku inscenizacji historycznych upamiętniających kolejne rocznice wybuchu Powstania Wielkopolskiego. Od 2014 roku ich główną atrakcją jest zabytkowy retro Pociąg „Powstaniec”.

Powstanie Wielkopolskie stanowiło wyjątkowo skuteczny zryw niepodległościowy w dziejach naszego kraju, choć szczególnie bliskie jest nam Wielkopolanom. Wybuchło ono w Poznaniu 27 grudnia 1918 roku i już dzień później ochotnicy z Lubonia oraz Żabikowa wyruszyli do pobliskiego Fabianowa tworzyć kompanię, która weszła w skład batalionu dopiewskiego dowodzonego przez podporucznika Andrzeja Kopę. Znaleźli się tam też ochotnicy z Lasku zorganizowani przez proboszcza Wir, księdza Karola Seichtera. Natomiast 30 grudnia powstańczy oddział dowodzony przez plutonowego Bartosza przejął na lubońskiej stacji niemiecki pociąg z armatami oraz wagonami mąki.

W 2018 roku obchodziliśmy stulecie jego wybuchu oraz odzyskania niepodległości. Tym bardziej zależało nam, by wyjątkowo zaakcentować te okrągłe rocznice. Od 2014 roku Towarzystwo Miłośników Miasta Lubonia oraz Turystyka Kolejowa „TurKol” organizuje przedsięwzięcia rekonstrukcyjne z wykorzystaniem zabytkowych pociągów nawiązujące tematycznie do Narodowego Święta Niepodległości oraz Powstania Wielkopolskiego. Jednak początki tych imprez sięgają 2007 roku, kiedy to nasze Stowarzyszenie przez kilka lat przygotowywało na rynku żabikowskim inscenizacje historyczne upamiętniające kolejne rocznice wybuchu Powstania. Co prawda w grudniu 1918 roku i styczniu 1919 roku poważniejsze działania zbrojne na terenie obecnego miasta Lubonia nie były prowadzone, jednak formułę obchodów, której głównym akcentem była inscenizacja, uzasadniała chęć zainteresowania nimi przede wszystkim młodych ludzi. W powstaniu brało bowiem udział wielu mieszkańców naszego miasta.

Inscenizacje na rynku żabikowskim

■ Pierwsza duża inscenizacja historyczna miała miejsce 14 stycznia 2007 roku w Żabikowie i upamiętniała 88. rocznicę wybuchu powstania. Pomysłodawcą przedsięwzięcia było Towarzystwo Miłośników Miasta Lubonia, a pomocy w jego realizacji udzieliło Miasto Luboń. Wzięło w niej udział ponad 40. rekonstruktorów w historycznych mundurach, czyli prawie dwukrotnie więcej niż w oficjalnych obchodach, które odbyły się wówczas w Poznaniu. Mimo nienajlepszej pogody inscenizację obejrzano ponad pół tysiąca osób.

Już od wczesnych godzin przedpołudniowych w mieście rozwieszono plakaty nawołujące do stawienia się na rynek. Odezwy-zaproszenia rozdawały przechodniom patrol powstańcze oraz sanitariuszki. Podniosłą atmosferę podkreślały wywieszane na rynku biało-czerwone flagi. Oficjalne uroczystości rozpoczęły się mszą świętą w intencji Powstańców Wielkopolskich w kościele pw. św. Barbary. Po jej

Pierwsza duża inscenizacja historyczna w Luboniu nawiązująca do 88. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego odbyła się na żabikowskim rynku 14 stycznia 2007 roku. Od prawej: pomysłodawca imprezy – prezes Towarzystwa Miłośników Miasta Lubonia Przemysław Maćkowiak, Wojewoda Wielkopolski Tadeusz Dziuba, burmistrz Miasta Luboń Dariusz Szmyt, Agnieszka Begier (promocja miasta) oraz wiceburmistrz Rafał Marek
fot. Paweł Jankowiak

znania się z ich bronią oraz szczegółami wyposażenia. Okazję tę chętnie wykorzystywały nie tylko dzieci, ale także ich tatusiowie, często konkurując w tej kwestii z policjantami.

zakończeniu można było jeszcze wysłuchać koncertu kolęd oraz pieśni patriotycznych.

Podczas inscenizacji prezentującej zdobycie przez powstańców pruskiego posterunku, nie zabrakło werbowania z tłumu zdemobilizowanych żołnierzy, kilkukrotnych szturmów uwięzionych zdobyciem pruskiego stanowiska karabinu maszynowego, dramatycznych rozmów kapitulacyjnych i w końcu parady zwycięskich oddziałów powstańczych oraz pokazu musztry wojskowej. Po zakończeniu widowiska, w hołdzie bohaterom wydarzeń złożono wianki kwiatów pod pomnikiem „Znicz Pamięci Pokoju”. Potem była jeszcze możliwość zrobienia sobie zdjęć z żołnierzami, zapoznania się z ich bronią oraz szczegółami wyposażenia.

Pamiątkowe zdjęcie rekonstruktorów biorących udział w inscenizacji na rynku żabikowskim w styczniu 2008 roku, walczących zarówno po stronie powstańców, jak i wojsk pruskich fot. Krzysztof Dobicki

Przygotowania do obrony stanowiska ciężkiego karabinu maszynowego podczas inscenizacji w styczniu 2008 roku
 fot. Paweł Jankowiak

■ Rok później – w 2008 roku – inscenizacja ponownie odbyła się w styczniu na rynku żabikowskim w podobnej formule, ale o zmienionym scenariuszu. Wzięło w niej też udział więcej rekonstruktorów oraz widzów oswajających się z cyklicznym wydarzeniem.

W drugiej połowie 2008 roku starając się poszukiwać nowej formuły imprezy, inscenizacja została połączona z 7. edycją Lubońskiego Rajdu Rowerowo-Pieszego „Śladami Historii”. Dodatkowym pre-

tekstem była okrągła, 90. rocznica wybuchu Powstania Wielkopolskiego. Uroczystości odbyły się w Luboniu 9 listopada i były związane z obchodami Narodowego Święta Niepodległości. Wśród gości znaleźli się przedstawiciele władz samorządowych, wielu zaprzyjaźnionych stowarzyszeń i organizacji kulturalnych, radni, a także delegacja z partnerskiego miasta Bumbestjiu w Rumunii.

Po zdobyciu przez powstańców pruskiego posterunku wojskowego w styczniu 2008 roku, zarówno zwycięzcy jak i pokonani, wraz z przedstawicielami władz samorządowych złożyli wiązanki kwiatów pod pomnikiem „Znicz Pamięci Pokoju” fot. Paweł Jankowiak

W trakcie odtwarzanych scen wykorzystano zbudowaną specjalnie na tę okazję replikę wozu pancernego oraz zabytkowy samochód osobowy Ford T, w tym wariantcie produkowany od lat poprzedzających Wielką Wojnę.

Od rana natomiast wszyscy rekonstruktorzy byli zaangażowani w realizację kolejnej edycji Lubońskiego Rajdu, wówczas jedynej cyklicznej imprezy, w trakcie której można było zwiedzać poznańską twierdzę fortową. Tradycją stało się, że w jego ramach przygotowywane były co najmniej dwie trasy: piesza i rowerowa, związane tematycznie z umocnieniami i zapoznające z podstawowymi typami obiektów. Dodatkową atrakcją były przygotowywane od 2006 roku inscenizacje historyczne,

Obrona pruskiego obozu wojskowego rozlokowanego w listopadzie 2008 roku na żabikowskim rynku fot. Bartek Skotnicki

będące, co potwierdzają opinie uczestników, bardzo efektywną i jednocześnie efektywną formą przekazywania wiedzy historycznej. Zainteresowanie mieszkańców (przede wszystkim Poznania i okolicznych miejscowości) poznawaniem tych obiektów przejawiała się wzrastającą z roku na rok liczbą uczestników. Ciekawostką jest fakt, że rajdy forteczne przygotowywane przez nasze Stowarzyszenie miały bardzo integracyjny charakter. Brały w nich udział całe rodziny, wiek uczestników wahał się od 2 do 77 lat.

W 2008 roku główną atrakcją był fort główny VI zrealizowany w latach 1879-1883, posiadający jedyne zachowane w Poznaniu pancerne stanowisko obserwatora artylerii P.B.St.87 oraz wiele elementów oryginalnego wyposażenia. Warto zwrócić uwagę, że była to pierwsza publiczna możliwość jego zwiedzania, gdyż wcześniej stanowił on obiekt wojskowy. Oprócz załogi fortu, w historycznych mundurach z lat pierwszej wojny światowej oraz Powstania Wielkopolskiego, imprezę uatrakcyjnili kawalerzyści na koniach oraz zabytkowe pojazdy.

Zaproponowana przez organizatorów nowa formuła uroczystości patriotycznych została bardzo pozytywnie przyjęta przez mieszkańców naszego miasta, szczególnie ludzi młodych. Impreza rozrastała się, ale w pewnym momencie zabrakło partnera strategicznego, upatrywanego w samorządzie lokalnym. Przedsięwzięcie tego typu, w którym widzowie biorą udział bezpłatnie, wymaga nie tylko wsparcia zewnętrznego, ale również jego planowania z odpowiednim wyprzedzeniem. Tej woli i chęci w pewnym momencie zabrakło.

Retro Pociąg „Powstaniec”

W międzyczasie rozpoczęła się intensywniejsza współpraca Towarzystwa Miłośników Miasta Lubonia z Turystyką Kolejową „Turkol”. W efekcie obaj partnerzy zorganizowali 27 grudnia 2014 roku wraz z innymi stowarzyszeniami oraz instytucjami szczególne uroczystości upamiętniające 96. rocznicę wybuchu Powstania Wielkopolskiego. Składały się one z dwóch widowisk historycznych w Luboniu oraz Gnieźnie połączonych z przejazdem zabytkowym retro Pociągiem „Powstaniec”.

Pierwsza z inscenizacji odbyła się w Luboniu, w parku Siewcy, w pobliżu boczniczy Luvena SA. Wzięło w niej udział prawie 50. rekonstruktorów, przede wszystkim z Bydgoszczy, Gniezna, Gdańska, Lubonia, Poznania oraz Torunia. W jej trakcie można było obejrzyć obronę posterunku wojskowego na dworcu w jednym z niewielkich wielkopolskich miast. Dość szybko przybył wspierający jego obsadę wojskowy eszelon z żołnierzami pruskimi składający się z zabytkowego parowozu Ol49-69 oraz dwuosiowych wagonów pasażerskich trzeciej klasy z drewnianym wyposażeniem z parowozowni w Wolsztynie. Został on zatrzymany oraz rozbrojony przez powstańców, nie mogło też zabraknąć dramatycznych rozmów pertraktacyjnych oraz potyczki obu oddziałów, zakończonych honorową kapitulacją i wyjazdem załogi niemieckiej.

Następnie pociąg z pasażerami wyruszył z Lubonia przez Poznań Główny do Gniezna. Jego oprawę stanowili rekonstruktorzy biorący udział w przedsięwzięciu, w strojach cywilnych oraz mundurach poznańskiego garnizonu. Na gnieźnieńskim dworcu Winiary miała miejsce inscenizacja potyczki oddziału niemieckiego

Pierwszą inscenizację historyczną w Luboniu z retro Pociągiem „Powstaniec” można było obejrzyć w parku Siewcy w grudniu 2014 roku. Prezentowała obronę posterunku wojskowego przy boczniczy kolejowej, zaatakowanego przez powstańców fot. Mark Krol

Uczestnicy inscenizacji historycznej w 2014 roku na gnieźnieńskim dworcu Winiary, po zakończeniu zmagania wojennych fot. Mark Krol

przybyłego pociągiem i broniącego budynków przed powstańcami. Z powrotem skład znalazł się w Luboniu późnym wieczorem.

Patronat honorowy nad uroczystością objął wówczas Wojewoda Wielkopolski Piotr Florek, Marszałek Województwa Wielkopolskiego Marek Woźniak, Starosta Poznański Jan Grabkowski, Starosta Gnieźnieński Beata Tarczyńska, Prezydent Miasta Gniezna Tomasz Budasz oraz Burmistrz Miasta Luboń Małgorzata Machalska.

■ Rok później, w 2015 roku inscenizacja z Pociągiem „Powstaniec” w roli głównej po raz kolejny odbyła się w parku Siewcy. Zwiększyła się liczba rekonstruktorów oraz widzów biorących udział w tym nietypowym przedsięwzięciu. Nowością dla pasażerów była w trakcie postoju w Poznaniu możliwość obejrzenia w zorganizowanej grupie dawnego Dworca Cesarskiego (obecnie Dworzec Letni) związanego z Powstaniem Wielkopolskim. Dodatkowo zorganizowano spacer po pobliskich obiektach militarnych, poczynając od relikwów twierdzy poligonalnej, a kończąc na schronach przeciwlotniczych oraz niewielkich jednoosobowych schronach wartowniczych. Pretekstem były też obchody 70. rocznicy zakończenia drugiej wojny światowej.

■ W 2016 roku władze miasta znów wykazali się niezdecydowaniem z kwestii kontynuowania przedsięwzięcia. Paradoksalnie pociąg jadący na oficjalne, wojewódzkie obchody 98. rocznicy wybuchu powstania w Lesznie, w żaden sposób nie zaznaczył swojej obecności w Luboniu, mimo zorganizowanych w tym czasie miejskich uroczystości.

■ Zabytkowy pociąg z inscenizacją historyczną powrócił do naszego miasta 30 grudnia 2017 roku, kiedy to Towarzystwo Miłośników Miasta Lubonia z Turystyką Kolejową „Turkol” po raz kolejny przygotowało nietypowe uroczystości upamiętniające 99. rocznicę wybuchu Powstania Wielkopolskiego. Jedną z największych atrakcji była możliwość przejazdu retro pociągami „Powstaniec” oraz „Twierdza” składającymi się z parowozu Pt47-65 oraz międzywojennych wagonów pasażerskich trzeciej klasy.

Efektowny wjazd w grudniu 2015 roku eszelonu wojskowego prowadzonego przez parowóz z Wolsztyna na zaimprovizowaną stację kolejową fot. Renata Pietrusiewicz

Na zabytkowym dworcu kolejowym w Luboniu zbudowanym po 1900 roku można było obejrzeć inscenizację historyczną prezentującą ewakuację dowództwa garnizonu z oddziałem wojskowym i cywilami. Po przyjeździe eszelonu wojskowego z Wolsztyna, w pobliżu peronu pojawił się zwiad powstańczy. Przewaga wojsk pruskich była jednak przygniatająca i buntownicy zostali aresztowani.

W trakcie postoju w 2015 roku na poznańskim Dworcu Cesarskim odbył się spacer po pobliskich obiektach związanych z budownictwem militarnym fot. Magdalena Nestorowicz

Po kilkunastu minutach Pociąg „Powstaniec” wyruszył z pasażerami na stację Poznań Główny. Jego oprawę stanowili między innymi członkowie Towarzystwa Miłośników Miasta Lubonia w strojach cywilnych oraz mundurach poznańskiego garnizonu. Po przyjeździe można było obejrzeć

W Pociągu Fortecznym „Twierdza” w 2015 roku honorowym gościem był Wojewoda Wielkopolski Zbigniew Hoffmann. Na zdjęciu nasz wyjątkowy pasażer (z prawej) w rozmowie z prezesem TMML, Przemysławem Maćkowiakiem oraz córką Konstancją fot. Tomasz Stube

zbudowanym w latach 1874-1875 bardzo blisko pasa dzieł twierdzy fortowej. Na Franowie w latach drugiej wojny światowej powstała z inicjatywy niemieckich kolei – stacja rozrządowa umożliwiająca formowanie transportów na front wschodni. Niezwykle urokliwe były dziewiętnastowieczne stacje w Kiekrzu i na Woli. W drogę powrotną skład wyruszył z Dworca Głównego w południe i w Luboniu znalazł się kilka minut później.

Dzień wcześniej, w piątek 29 grudnia 2017 roku, nasze Stowarzyszenie zaprosiło

W 2016 roku Pociąg „Powstaniec” pojechał na wojewódzkie obchody 98. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego w Lesznie. Zabytkowy skład był obsadzony przez rekonstruktorów w mundurach oraz strojach cywilnych z epoki, co dla pasażerów było ogromną atrakcją fot. Rafał Wojtyniak

zatrzymanie przez powstańców oraz rozbicie wojskowego eszelonu z żołnierzami pruskimi. Nie zabrakło też rozmów pertraktacyjnych oraz potyczki oddziałów. Tam też do pociągu dołączyło kolejnych kilkunastu rekonstruktorów.

Następnie Pociąg „Twierdza” wyruszył na trasę wokół Poznania, gdzie przy jej przygotowaniu szczególnie nacisk został położony na dawne budownictwo militarne. Przejechał między innymi po ostatnio przebudowanym, ufortyfikowanym moście Starołęckim

miłośników historii na 55. Wieczór Historyczny. Tematykę spotkania zapowiadał ustawiony przed budynkiem Biblioteki Miejskiej posterunek wartowniczy obsadzony przez powstańców. Niewątpliwą atrakcją był zabytkowy motocykl z epoki. Naszym gościem był Paweł Anders – znany krajoznawca i regionalista, który wygłosił prelekcję: „O miejscach pamięci Powstania

W Luboniu, w grudniu 2017 roku, można było obejrzeć inscenizację historyczną prezentującą ewakuację dowództwa garnizonu z oddziałem wojskowym i cywilami. Na zdjęciu rekonstruktorzy na tle zabytkowego dworca kolejowego zbudowanego po 1900 roku fot. Robert Woźniak

Wielkopolskiego nieco krytycznie”. Opowiedział o pasji związanej z tą tematyką, podpisywał też swoją książkę.

W drugiej części spotkania członkowie Towarzystwa Miłośników Miasta Lubonia zaprezentowali umundurowanie z okresu Wielkiej Wojny oraz Powstania Wielkopolskiego. Można było zobaczyć, jak wyglądał major 6. Pułku Grenadierów Grafa Kleista von Nollendorfa stacjonującego w poznańskich koszarach przy ulicy Bukowskiej. Żołnierz w barwach tej jednostki zaprezentował umundurowanie polowe z charakterystycznym nakryciem głowy, a więc pikielhaubą. Można było się też dowiedzieć, jak powstańcy, posiadający w początkowym okresie działań takie same umundurowanie jak oddziały niemieckie, starali się od nich odróżnić przypinając kokardy w barwach narodowych oraz opaski.

Stulecie wybuchu Powstania Wielkopolskiego

Historycznie bardzo ważny był rok 2018, w którym obchodziliśmy stulecie odzyskania niepodległości oraz wybuchu Powstania Wielkopolskiego. Skłoniło nas to do nietypowych działań i między innymi na stację kolejową w Luboniu przyjechał 11 listopada retro pociąg z rekonstruktorami nie tylko z Polski, ale również Rosji odtwarzającymi formacje wojskowe z okresu pierwszej wojny światowej. Rok wcześniej bowiem członkowie Towarzystwa Miłośników Miasta Lubonia oraz Ostrowskiej Grupy Rekonstrukcji Historycznej wzięli udział w Festiwalu Militarym „Pole Boya” w podmoskiewskiej miejscowości Nielidowo. Zostaliśmy wtedy zaproszeni przez

zaprzyżnżnione stowarzyszenia oraz Ministerstwo Kultury Federacji Rosyjskiej. W trakcie inscenizacji, podobnie jak w przypadku pociągu, odtwarzaliśmy oddział 7. Zachodniopruskiego Pułku Piechoty nr 155 stacjonujący przed Wielką Wojną w Ostrowie Wielkopolskim oraz Pleszewie.

Na dworcu kolejowym w Luboniu eszelon wojskowy znalazł się późnym popołudniem. Przybył w nim pruski oddział mający wesprzeć załogę posterunku wojskowego pilnującego strategicznej linii kolejowej. Pogłoski o wybuchu Powstania Wielkopolskiego dotarły bowiem do dowództwa niemieckiego. Po inspekcji oddziału przez

oficerów zostały wysłane patrole. Następnie dorożką przyjechała rodzina komendanta chcąca ewakuować się pociągiem z zagrożonego miasta wraz ze spanikowanymi cywilami znajdującymi się już na peronie. Naraz pojawił się zwiad powstańczy i rozpoczęła się uporczywa obrona placówki. Kolejni buntownicy zaatakowali z boku, więc sytuacja załogi stała się krytyczna. Przewaga wroga była przygniatająca i przystąpiono do rozmów pertraktacyjnych. Uzgodniono ho-

W 2017 roku po przyjeździe eszelonu wojskowego z Wolsztyna w pobliżu peronu lubońskiego dworca pojawił się zwiad powstańczy. Przewaga wojsk pruskich była jednak przygniatająca i buntownicy zostali aresztowani fot. Robert Woźniak

norową kapitulację i Prusacy oddali dworzec bez dalszej walki, odjeżdżając z cywilami pociągiem. Symbolem zwycięstwa było zdjęcie flagi cesarskiej z budynku i wywieszenie w jej miejsce flagi powstańczej.

Następnie rekonstruktorzy przemaszerowa-

Podczas 55. Wieczoru Historycznego w 2017 roku członkowie Towarzystwa Miłośników Miasta Lubonia zaprezentowali umundurowanie z okresu Wielkiej Wojny oraz Powstania Wielkopolskiego fot. Robert Woźniak

Przybycie na stację kolejową w Luboniu 11 listopada 2018 roku eszelonu z pruskim oddziałem, mającym wesprzeć załogę posterunku dozoru linii kolejowej fot. Robert Woźniak

li zwartym oddziałem ulicą Księdza Streicha na skwer z Krzyżem Milenijnym. Tam zostały złożone wiązanki kwiatów pod pomnikiem upamiętniającym Powstańców Wielkopolskich z terenu naszego miasta.

Imprezą towarzyszącą był 57. Wieczór Historyczny zorganizowany 23 listopada w Urzędzie Miasta Luboń. Już od rana przed budynkiem stanęła budka wartownicza z flagami powstańczymi zachęcającymi do uczestnictwa w wieczornym spotkaniu.

Ostatni punkt niemieckiej obrony 11 listopada 2018 roku przy magazynie kolejowym fot. Robert Woźniak

W trakcie 57. Wieczoru Historycznego dr Marek Rezler (z lewej) wygłosił prelekcję „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919 po 100. latach”. W tym dniu Urzędu Miasta Luboń bronił posterunek wartowniczy obsadzony przez powstańców wielkopolskich fot. Robert Woźniak

Pamiętkowe zdjęcie rekonstruktorów na bocznicy kolejowej w parku Siewcy przy eszelonie wojskowym z parowozem 0149-69 – 29 grudnia 2018 roku fot. Robert Woźniak

Rozpoczęło się ono prezentacją mundurów nie tylko z początkowego okresu powstania, ale również Wojsk Wielkopolskich. Charakterystyczna dla tych ostatnich była rogatywka z treflem stanowiąca jeden z symboli Powstania. Gościem spotkania był dr Marek Rezler, który wygłosił prelekcję: „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919 po 100. latach”. Była ona związana z premierą najnowszego opracowania autora przygotowanego z okazji setnej rocznicy wybuchu militarnego zrywu Wielkopolan.

Do parku Siewcy inscenizacja historyczna powróciła 29 grudnia 2018 roku. Jedną z największych atrakcji uroczystości była znów możliwość przejazdu retro Pociągami „Powstaniec” oraz Pociągami Fortecznym „Twierdza” składającym się z zabytkowego parowozu 0149-69 oraz wagonów pasażerskich trzeciej klasy z Wolsztyna.

Na bocznicy Luvena SA odbyła się inscenizacja, w której wzięło udział około 40. rekonstruktorów, przede wszystkim z Lubonia, Poznania, Ostrowa Wielkopolskiego, Gubina oraz Żar. Można było obejrzeć zatrzymanie przez powstańców oraz rozbrojenie wojskowego eszelonu z żołnierzami pruskimi, pertraktacje oraz potyczki obu oddziałów. Dodatkową atrakcją była wojskowa

Wnętrze zabytkowego wagonu pasażerskiego trzeciej klasy z drewnianym wyposażeniem, z rekonstruktorami odtwarzającymi formacje wojskowe z okresu Wielkiej Wojny, podczas przejazdu 29 grudnia 2018 roku fot. Robert Woźniak

grochówka prosto z kotła oraz bigos.

Następnie „Powstaniec” wyruszył na stację Poznań Główny. Część pasażerów wsiadła do niego od razu po inscenizacji, a jego oprawę stanowili rekonstruktorzy w strojach cywilnych oraz mundurach poznańskiego garnizonu. Na trasie Pociągu „Twierdza” szczególnie nacisk został położony na dawne budownictwo militarne.

Zaprzyjaźnione ekipy rekonstrukcyjne biorące udział w przejazdach pociągami retro 29 grudnia 2018 roku na zabytkowym dworcu kolejowym w Lubońcu fot. Robert Woźniak

Przez te kilkanaście lat głównym partnerem naszych rekonstrukcyjnych imprez było Miasto Luboń. Patronat honorowy obejmowali Wojewoda Wielkopolski Tadeusz Dziuba, Piotr Florek, potem Zbigniew Hoffmann, a także Burmistrz Miasta Luboń Dariusz Szmyt, a następnie Małgorzata Machalska. W przejazdy zabytkowymi pociągami angażował się zwykle Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego. Medialne patronowało Radio „Merkury” (potem Radio Poznań), Radio „Emaus”, Radio „Afera”, Radioaktywne.pl, TVP Poznań, Telewizja WTK, Polska The Times „Głos Wielkopolski”, Niezależny Miesięcznik Mieszkańców „Wieści Lubońskie”, wydawnictwo „Forteca” oraz portale internetowe: Tutej.pl, Epoznań.pl i dobro-ni.pl. Wspierała nas także Fabryka Umundurowania Braci Kłóskowskich „Hero Collection”, Strzelnica „Magnum” oraz Dom Wydawniczy „Rebis”.

Odtwórstwo historyczne może stanowić doskonałe narzędzie promowania lokalnych wydarzeń z przeszłości „małej ojczyzny”. Dobrze, jeśli realizują je pasjonaci historii znający realia danej społeczności. Z jednej strony to ułatwia, z drugiej utrudnia działania wpisane w lepsze lub gorsze, zastane lokalne relacje.

Na pewno efektowne mundury, konie, zabytkowe pojazdy czy retro pociągi zachęcają ludzi młodych do wyjścia z domu. Jednak dopiero cykliczność wydarzeń powoduje nie tylko większą frekwencję uczestników, ale również ich chęć aktywnego włączenia się w działania. Wydarzenie często staje się wizytówką danej miejscowości promując ją na zewnątrz. Nie jest to jednak możliwe bez mecenasów doceniających pracę społeczników.

Przemysław Maćkowiak
Towarzystwo Miłośników Miasta Lubonia

O POWSTAŃCU SPOD LUBONIA

Piosenka o Stanisławie Wojciechowskim i jego żonie Annie z domu Matysik. Słowa napisała Teresa Tomsia, muzyka Józef Kowalonek. Wykonuje ją kapela „Zza Winkła”. Została nagrana jako 6. utwór na płycie wydanej przez Akademicki Klub Obywatelski im. Prezydenta Lecha Kaczyńskiego (Poznań 2018), w ramach wydawnictwa „WIELKOPOLSKA W NASZYCH SERCACH” będącego cegiełką na odbudowę Pomnika Wdzięczności w Poznaniu (AKO, nr konta WBK: 12 1090 1476 0000 0001 1655 1881 z dopiskiem Płyta).

O powstańcu spod Lubonia

1. Posłuchajcie o powstańcu dziś piosenki,
nie czekajcie na sensacje z pierwszej ręki –
wielkopolskie losy ojca mego dziadka
o tym, jak go ratowała dzielna babka,
jak bandażę mu zmieniała chętnie często,
aby mógł znów władać swoją prawą ręką.
Potem z Kopanicy ruszył na Kargową
walczyć o ojczyznę z uzdrowioną nogą.

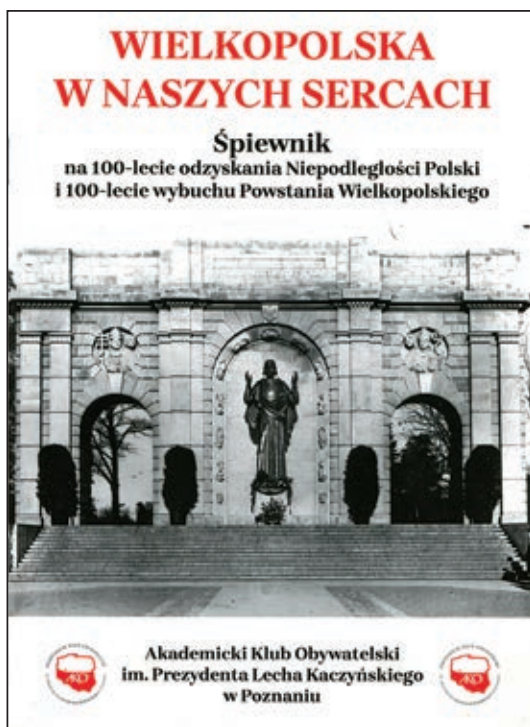
Panna Anna w trudny czas
do powstania poszła w las,
tam się zjawił ranny Stach,
schroniła go pod swój dach.
Gdy ozdrowiał, poszedł w bój,
jaśniał na nim szary strój.
Niemców z braćmi gonił precz,
by rodakom wolność nieść.

2. Pamiętajmy o powstańcach i ich życiu,
bohaterów nie trzymajmy wciąż w ukryciu,
bo odwagą odznaczyli się dla Polski
panna Anna i sztabowiec Wojciechowski.
Matysików ród jest dumny z mężnej Anny,
co łączniczką była w oddziałach powstańczych.
Pod Luboniem we wsi Lasek dom stawiali,
wdowie, dzieciom Stacha pomagali.

Panna Anna w trudny czas
do powstania poszła w las,
tam się zjawił ranny Stach,
schroniła go pod swój dach.
Gdy ozdrowiał, poszedł w bój,
jaśniał na nim szary strój.
Niemców z braćmi gonił precz,
by rodakom wolność nieść.

Płyta na której 6. utwór „O powstańcu spod Lubonia” wykonuje kapela „Za Winkla” z Nowego Tomysła pod kierunkiem Bogdana Górnego. Drugą część utworów patriotycznych na płycie wykonują soliści z Reprezentacyjną Orkiestrą Sił Powietrznych Kraju pod batutą mjr. Pawła Joksa

Okładka zeszytowego, 42-stronicowego wydawnictwa okolicznościowego wraz z płytą.

Na stronach 18-19 nuty i tekst utworu o lubonianinie i jego żonie – Stanisławie i Annie Wojciechowskich

INDEKS NAZWISK

A

Adam Agata zd. Kędziora 605
Adam Piotr 605
Adam Stanisław 605
Adamczak Domicela 96
Adamczak Henryka zd. Kasperek 96
Adamczak Stanisław 96, 340
Adamczak Wojciech 96
Adamczewski Emil 280
Adamczyk Monika zd. Lopaczewska 358
Adamska Helena 581
Adamska Krystyna 161, 547
Adamska Maria zd. Łysiak 96
Adamska Maria zd. Sowińska 514
Adamska Natalia zd. Potocka 445
Adamski 328
Adamski Czesław 578
Adamski Ludwik 42, 63, 96, 638
Adamski Stanisław 38, 96, 514
Adamski Stanisław ks. 28
Andersch 24
Anders Paweł 663
Anders Władysław 472
Andrzejczak Paweł 628, 632
Andrzejczak Stanisław 605
Andrzejewska Agnieszka 466
Andrzejewska Agnieszka zd. Wita 483
Andrzejewska Alina 103
Andrzejewska Danuta zd. Sawicka 483
Andrzejewska Franciszka zd. Cichocka 103
Andrzejewska Genowefa 103
Andrzejewska Jadwiga zd. Wyrwa 98, 99, 466
Andrzejewska Janina 100
Andrzejewska Joanna 483
Andrzejewska Katarzyna 101
Andrzejewska Katarzyna zd. Kubiak 101, 102
Andrzejewska Lubomira 100
Andrzejewska Marianna 183
Andrzejewska Maria zd. Dehmel 98
Andrzejewska Patrycja 483
Andrzejewska Urszula zd. Jędro 483
Andrzejewska Wiktoria zd. Gryczka 103
Andrzejewski A. 383
Andrzejewski Andrzej 98, 638
Andrzejewski Antoni 183, 261
Andrzejewski Benon 101
Andrzejewski Bogdan 483
Andrzejewski Hieronim (jr.) 483
Andrzejewski Hieronim (sr.) 483
Andrzejewski Jan 103
Andrzejewski Józef 101, 102
Andrzejewski Kazimierz 103, 104
Andrzejewski Łukasz 483
Andrzejewski Marcel 99, 100
Andrzejewski Piotr 483

Andrzejewski Roman 103, 104
Andrzejewski Stanisław 98, 99, 103, 466
Andrzejewski Tadeusz 483
Andrzejewski Waclaw 605
Andzińska Maria 107
Andzińska Maria zd. Sikorska 105, 107
Andzińska Weronika 107
Andzińska Władysława zd. Grzeszkowiak 109
Andziński Andrzej 107
Andziński Franciszek 107
Andziński Jan 105, 107
Andziński Józef 54, 86, 105, 107, 363, 364, 639
Andziński Kazimierz 73, 74, 75, 105, 107, 362, 364, 639
Andziński Stanisław 109
Andziński Wiktor 109
Andziński Władysław 107
Anioła 54
Anioła Adam 340
Anioła Jan 38, 39, 55, 485
Anioła Piotr 38, 110, 443
Anioła Stefan 110
Anioła Szczepan 110, 639
Anioła Wiktoria zd. Dubisz 443
Antkowiak 73, 196
Antkowiak Franciszek 70
Antoniewicz Florian 77, 81
Antoniewicz Leokadia 228
Antoniewicz Piotr 38, 45, 111
Augustyniak Antonina 111
Augustyniak Jan 111, 560, 638
Augustyniak Katarzyna zd. Andrzejak 111, 560
Augustyniak Maria 111
Augustyniak Władysława 111, 560

B

Badyna Michał 116
Bajbak Izabela 121, 500
Bajer Marcin 340
Bakiera Antoni 112
Bakiera Antonina zd. Szaj 112
Bakiera Eugeniusz 113
Bakiera Ignacy 42, 70, 112, 638
Bakiera Łucja 113
Bakiera Tadeusz 113
Bakiera Zofia 112, 113
Bakoś 490
Banasiewicz Teresa 341
Banasik Andrzej 113
Bańkowski 71
Baraniak Antoni 114
Baraniak Franciszka zd. Ratajczak 115
Baraniak Henryk 115
Baraniak Ignacy 114
Baraniak Jadwiga zd. Płatek 114
Baraniak Józefa 114
Baraniak Katarzyna 482
Baraniak Kazimierz 114, 639
Baraniak Leon 114
Baraniak Leszek 115
Baraniak Piotr 482
Baranowska Aleksandra 228
Baranowska Maria 229
Baranowski Konstanty 228
Baranowski Marek 230
Baranowski Telesfor 605
Barc 545
Barcz 323
Bartkowiak Agnieszka 115, 118
Bartkowiak Antoni 115, 118, 639
Bartkowiak Franciszek 115, 118
Bartkowiak Franciszka zd. Wojciechowska 115, 118
Bartkowiak Jadwiga zd. Krych 119
Bartkowiak Jan 115, 118
Bartkowiak Joanna 227
Bartkowiak Józef 115, 118
Bartkowiak Katarzyna zd. Fadulska 119
Bartkowiak Kazimierz 115, 118
Bartkowiak Małgorzata 592
Bartkowiak Maria 352
Bartkowiak Maria zd. Stachowska 118
Bartkowiak Paweł 119
Bartkowiak Paweł (sr) 119
Bartkowiak Władysław 115, 118
Bartkowiak Władysława 115, 118
Bartlewicz St. 209
Bartosz 51, 58, 656
Basińska Rozalia zd. Łukaszky 119
Basiński Ignacy 77, 79, 80, 119, 259, 639
Basiński J. 507
Basiński Jakub 119
Basiński Marcel Stanisław 121
Baumhauer 36
Bauza Wojciech 77, 121
Bayer Walenty 606, 655
Bączkowski Edward 607
Beczkiwicz 477
Bembnista Edmund 607
Berezowski 247
Berling Zygmunt 192
Berus Ludwik 608
Betkowska Małgorzata zd. Petz 389
Betkowska Teresa 389
Betkowski Wawrzyn 389
Białas Anna 317
Białas Józefa 318
Białas Leon 245, 542
Białowska Maria zd. Skrobich 500
Biegacka Aleksandra zd. Skrobich 503
Bielajewski H. 496
Bielawska Anna zd. Stachowiak 245
Bielawski Jakub 631
Bielerzewski Ludwik ks. 370
Bierlik 166

- Bierut Bolesław 328
 Biniąs Karol ks. 631, 633
 Birkholc L. 98
 Bismarck 36
 Bitschnau ks. 326
 Blachnierek Irena zd. Tomczak 621
 Blaszką Grażyna 294
 Blümel Wiktor 40
 Błaszczak Jan 628
 Błaszczak Maria 101
 Bniński Adolf hr. 173, 622
 Bober Stanisław 121
 Bociański 313
 Bodanowska Bronisława 220
 Boer Anna 572
 Boer Helena zd. Groszek 572
 Boer Marcei 572
 Bogacka Franciszka zd. Nowak 258
 Bogacka Marianna 258
 Bogacka Zofia 81
 Bogacki 75
 Bogacki Jan 74, 639
 Bogacki Marcin 258
 Bolewski 174
 Borda Aleksander 125
 Borda Andrzej 122, 123, 124
 Borda Antoni 123, 124
 Borda Helena zd. Lisiak 123
 Borda Józef 122, 123, 124
 Borda Józef (jr) 124
 Borda-Kamińska Halina 125
 Borda Kazimierz 123, 124
 Borda-Krzyżaniak Agnieszka 124
 Borda Magdalena 124
 Borda Magdalena zd. Guzialek 122
 Borda Magdalena zd. Guziołek 123
 Borda Marcin 122, 123
 Borda Marian 123
 Borda Stanisław 123, 124
 Borda Sylwia 125
 Borda Walenty 123, 124
 Borda Władysław 123, 124
 Borowiak Franciszek 255
 Borowiak Michał 546
 Borowiak Władysława zd. Kin 546
 Borowicz Franciszek 382
 Borowicz Leon 477
 Borowicz Stanisława zd. Melinger 382
 Borówka Izabela 513
 Borusiak Barbara 2, 274
 Brachaczek Marianna 415
 Brandenburg Artur 205
 Breliński 377
 Brenz Antoni 126
 Brenz Apolonia 126
 Brenz Franciszka zd. Ziętek 126
 Brenz Jadwiga 126
 Brenz Jan 79, 80, 126, 271
 Brenz Joanna 126
 Brenz Katarzyna zd. Weinrauder 126
 Brenz Maria 126
 Brenz Zofia 126
 Bręk Andrzej 432
 Bręk Jadwiga 432
 Bręk Maria zd. Tomczak 621
 Bręk Zofia 621
 Broda Walenty 340
 Broniarz Stanisław 608, 654
 Broniecka Anna 597
 Bruch 340
 Brych 75
 Brych Józef 73, 74, 75, 639
 Brych Maksymilian 639
 Brych Stanisław 639
 Brych Władysława 216
 Brzezińska Krystyna zd. Plucińska 438
 Brzezińska Maria p.v.Partkun (zd. Belak) 128
 Brzezińska Rozalia 127
 Brzeziński Jan 127, 638
 Brzeziński Józef 127
 Brzeźny Lidia 127
 Brzóska Stanisław 609
 Buchert 386
 Buchert Katarzyna 387
 Buchert Władysław 387
 Budasz Tomasz 661
 Budny Agnieszka zd. Maciejewska 130
 Budny Antoni 71
 Budny Barbara zd. Kosicka 128
 Budny Danuta 130
 Budny Elżbieta 128
 Budny Genowefa 130
 Budny Henryk 130
 Budny Ignacy 128
 Budny Jan 60, 69, 128, 261, 315, 638
 Budny Katarzyna 129
 Budny Krystyna 130
 Budny Maria 129
 Budzyna Bronisław 133
 Budzyna Ewa 133
 Budzyna Ignacy 132
 Budzyna Józef 132
 Budzyna Katarzyna zd. Frąckowiak 132
 Budzyna Kazimierz 132
 Budzyna Maria 133
 Budzyna Marianna zd. Szerement 132
 Budzyna Michał 132
 Budzyna Łukasz 575, 651, 652
 Budzyna Waleria 132
 Bujalowska Arleta 175
 Bülów 36
 Bułak-Balachowicz Stanisław 492
 Burdajewicz Wojciech 63, 133
 Burkiciak Jakub 133
 Burkiciak Jan 135
 Burkiciak Janina 135
 Burkiciak Jerzy 135
 Burkiciak Józef 133
 Burkiciak Katarzyna zd. Domin 135
 Burkiciak Katarzyna zd. Nowicka 133
 Burkiciak Kazimierz 135
 Burkiciak Stanisława 135
 Burzyńska Irena 136
 Burzyńska Katarzyna 356
 Burzyńska Małgorzata zd. Bączyk 136
 Burzyńska Marianna zd. Jaskiewicz 136
 Burzyński Andrzej 136
 Burzyński Antoni 42, 136
 Burzyński Antoni (sr.) 136
 Burzyński Lucjan 136
 Busz Franciszek 178
 Busz Władysława zd. Drajer 178
 Butler 226, 236
 Butler Witold 388, 524
 Buzek Jerzy 557
C
 Callier Edmund 337
 Cegielski 450
 Cegielski Hipolit 126, 222, 447, 479
 Cegiola Jerzy 139
 Cegiółka Aleksy 137
 Cegiółka Andrzej 37, 186
 Cegiółka Antoni 137, 138, 639
 Cegiółka Franciszek 138
 Cegiółka Jan 138
 Cegiółka Józef 75, 137, 138, 215, 639
 Cegiółka Kazimierz 138
 Cegiółka Klara zd. Poetschke 138
 Cegiółka Łucja 138
 Cegiółka Maria 138
 Cegiółka Stanisław 138
 Cegiółka Witold 137
 Cegiółka Zofia 137
 Ceglarek Jadwiga zd. Banach 142
 Ceglarek Jan 140
 Ceglarek Katarzyna zd. Kryś 140
 Ceglarek Leon 144
 Ceglarek Maria 143, 144
 Ceglarek Michał 140, 638
 Ceglarek Piotr 63, 143
 Ceglarek Szymon 143
 Ceglarek Zofia zd. Górska 144
 Ceglarek Zygmunt Augustyn 144
 Cęłowski Marcin 39, 485
 Celer Leon 71
 Celler Agnieszka zd. Maciejewska 145
 Celler Andrzej 148
 Celler Cyryl 148
 Celler Henryk 148
 Celler Jan 61
 Celler Józef 145
 Celler Kazimiera zd. Deiksler 148
 Celler Leon 145
 Celler Michał 148
 Celler Stefan 150
 Celler Władysław 145
 Celler Zbigniew 2, 148, 153
 Chmielecki 37
 Chmielewska Maria zd. Lubicz-Górska 609
 Chmielewska Róża 609
 Chmielewski Konstanty 609
 Chmielewski-Wieniawa Jerzy 609
 Chmielewski Władysław 609
 Chmielnik 126
 Chojnacki Józef 169

Cholewa Helena 520
 Cholewicki Piotr 610
 Chostowski Stefan 331
 Chrapkowska Marlena 595
 Chrapkowski Feliks 153
 Chrzanowski B. 394
 Chrzanowski Jerzy 610
 Chudziak 71
 Chudziak Franciszek 154
 Chudziak Jadwiga z d. Wiśniewska 154
 Chudziak Jan 154, 155, 156, 157
 Chudziak Janina 154, 155
 Chudziak Ludwik 60, 69, 70, 76, 154, 495, 496
 Chudziak Rozalia zd. Kusik 154, 155
 Chudziak Stanisław 154, 155
 Chudzicka Kazimiera 245
 Chudzicka Magdalena zd. Kaźmierczak 157
 Chudzicki Franciszek 157, 340
 Chudzicki Jakub 38, 39, 485
 Chudzicki Stanisław 157
 Chudzicki Zbigniew 633
 Chudzińska Zofia 334
 Chwiańkowsy 482
 Chwiłka Franciszek 60, 158, 638
 Chwiłka Halina 159
 Chwiłka Jan 158
 Chwiłka Katarzyna zd. Jaruszewska 158
 Chwiłka Krystyna 159
 Chwiłka Maria 159
 Chwiłka Stanisława 159
 Chwiłka Teresa 159
 Chwiłka Zofia 159
 Chwiłka Zygmunt 159
 Chwirot 71, 490
 Chwirot Agnieszka zd. Adamska 162
 Chwirot Anna zd. Kołodziej 161
 Chwirot Jan 42, 161
 Chwirot Janina 162
 Chwirot Kazimierz 161
 Chwirot Mieczysław 162
 Chwirot Tomasz 39, 485
 Chylewski Jan 355
 Chyliński Jan 329
 Cichocki D. 209
 Cichy Antoni 162
 Cichy Maria 162
 Cielejewski 71
 Ciesielska Katarzyna 303
 Ciesielski Henryk 609
 Ciesielski Jan 70, 83, 163
 Cieszkowski August 184, 337, 547, 549
 Cieślak Józefa zd. Taszarek 241
 Cieślak Marianna 241
 Cieślak Tomasz 241
 Cieślik 398
 Cizak Stanisława 215
 Cudera 383
 Cwojda Urszula zd. Skrobich 503
 Cybulscy Stanisławowstwo 164
 Cybulski Czesław 79, 80, 82
 Cybulski Georges 164
 Cybulski Ignacy 165
 Cybulski Jan Franciszek 48, 63, 163, 165
 Cybulski Lucien 164
 Cybulski M. 165
 Cykowiak Andrzej 77, 639
 Cyms 480
 Cyms Paweł 22, 24, 251
 Cynka Jan 536
 Cywińska 370
 Czajka Florian 166
 Czajka Ludwik 71
 Czarna Maria zd. Szymkowiak 544
 Czarnecka Antonina zd. Wojtyniak 384
 Czarnecka Jadwiga 562
 Czarnecki Jakub 384
 Czarnecki Józef 45, 166
 Czartoryscy 118
 Czartoryski Jerzy 485
 Czerwiński 54
 Czerwiński Bogdan 2
 Czerwiński Jan 578
 Czerwiński Klemens 610
 Czerwonka Magdalena 552
 Czyż Andrzej 166
 Czyż Franciszek 63, 169
 Czyż Franciszka zd. Szaj 166, 169
 Czyż Jan 60, 63, 166
 Czyż Kazimiera 170
 Czyż Kazimiera Daniela zd. Siejak 170
 Czyż Krystyna 170
 Czyż Leokadia 167
 Czyż Stefan 169
 Czyż Zenon 170
Ć
 Ćwikliński Marcin 639
 Ćwikliński Stanisław 75, 639
D
 Dajerling Jan 37
 Dajerling Marianna zd. Anioła 37
 Dańkowsy 389
 Danielak Halina 171
 Danielak Jan 170, 171
 Danielak Maria 170
 Danielak Marta 171
 Danielak Stanisław 639
 Danielak Szczepan 170
 Danielak Waław 81
 Danielak Walery 171
 Dauer Andrzej 63, 171
 Dauer Weronika 456
 Dąbrowscy 437
 Dąbrowski Stefan 305, 306
 Dąbska Aniela zd. Mieczkowska 172
 Dąbska Zofia z hr. Czarneckich 172
 Dąbski Mieczysław 62, 63, 171
 Dąbski Stefan 171
 Degórski Stanisław 174
 Dehmel Józef 99
 Dehmel Wiktoria 100
 Dehmel Wiktoria zd. Tomiak 99
 Dembińska Krystyna 165, 166
 Demhl 71
 Denizot 343
 Denizot E. 507
 Denizot Edward 341
 Dmowski Roman 539
 Doberstein Franciszek 533
 Dobersztejn Franciszek 448
 Dobicki Krzysztof 657
 Dobieżyński Jan 39, 485
 Dobry Czesław 175
 Dobry Dariusz 175
 Dobry Franciszka zd. Jarmużek 174
 Dobry Jadwiga zd. Baszyńska 174
 Dobry Jan 174, 175
 Dobry Janina 174, 175
 Dobry Mieczysława 175
 Dobry Walenty 174
 Dobschutz 20
 Dobska Zofia 175
 Dobski 175
 Dolata Kazimierz 610
 Doliński Wojciech 69, 175
 Domaradzka Zofia zd. Skrobich 500
 Dominiak-Jujka Ludwika 198
 Dorochocki 236
 Dostatni Józef 610
 Douchez 164
 Dowbor-Muśnicki Józef 25, 27, 32, 48, 57
 Dowbór Muśnicki 343
 Dowbór-Muśnicki Józef 501
 Drajer Bronisław 178
 Drajer Józef 175
 Drajer Józef (Drajerczak) 175
 Drajer Magdalena 175
 Drajerczak Barbara 177
 Drajerczak Czesław 178
 Drajerczak Franciszka zd. Nowak 178
 Drajerczak Jan 178
 Drajerczak Janina 339, 564
 Drajerczak Józef 630
 Drajerczak Marian 179, 630
 Drajerczak Mieczysław 179
 Drajerczak Zofia 180
 Drobnik 71
 Drop Agnieszka zd. Trafas 181
 Drop Stanisław 60, 61, 181
 Drop Wawrzyn 181
 Drożdżyński Jan 42
 Drożdżyńska Bibiana z Tyczyńskich 182
 Drożdżyńska Maria z Andrzejewskich 183
 Drożdżyński Fr. 71
 Drożdżyński Ignacy 182
 Drożdżyński Jan 70, 182
 Drwęski Jarogniew 62, 395
 Drygas Jerzy 67
 Dudziak Krystyna (Zapłata) 542
 Duparcq-Laballette 164
 Duszak 71
 Duszyńska Barbara 290
 Duszyńska Cecylia 187

Duszyńska Katarzyna 187
Duszyńska Maria 187
Duszyńska Maria zd. Melinger 184, 382
Duszyński Adam 184, 187
Duszyński Jan 187
Duszyński Józef 60, 183
Duszyński Michał 184, 186, 290, 315, 382
Dworecki 226
Dwornik Stanisław 63, 69, 154, 155, 188
Dwornik Walentyna zd. Lubik 188
Dybalska Maria 79, 80, 82
Dybiona Bronisława 189
Dybiona Ignacy 188
Dybiona Józef 188, 641
Dybiona Leokadia 189
Dybiona Magdalena 188
Dybiona Teresa zd. Nowak 189
Dybiona Zofia 189
Dykier Marcin ks. 25
Dymek Walenty (bp) 508
Dzidek Stefan 587
Dziuba Tadeusz 657, 668

E

Effert Edmund 610
Einbacher M. 147
Ekert Leon 205
Elies 463
Elmanowicz Stanisław 189
Ernst Dawid 205
Estkowska Antonina 550

F

Fabiś Franciszek 453
Fabiś Józefa 472
Fabiś Katarzyna zd. Szczepaniak 453
Fajfer Bronisława zd. Drajer 179
Fajfer Józef 576
Fajfer Pelagia 576
Fajfer Sylwester 180
Fangrat A. 511
Fańerek Agnieszka zd. Janc 482
Fańerek Ignacy 482
Fechner Richard 212, 575
Fechner Ryszard 295
Fedorowicz Janina 551
Fenrych Tadeusz 24
Fertsch 62
Fiedler Arkady 43
Filipowicz Janina 309
Fiszer 71
Fiust Lidia zd. Gierszewska 413
Fligierski J. ks. 484
Florczak Jerzy 190
Florczak Krzysztof 190
Florczak Leon 189
Florczak Rozalia 189
Florek Piotr 661, 668
Foch Ferdynand 29
Formańska Cecylia 546
Fornalczyk Józefa zd. Serba 487
Fornalczyk Maria zd. Serba 487
Frankiewicz Anna zd. Niedzielska 191

Frankiewicz Celestyna 191
Frankiewicz Eugeniusz 191
Frankiewicz Fabian 191
Frankiewicz Feliks 191
Frankiewicz Julian 191
Frankiewicz Julianna 191
Frankiewicz Kazimierz 192
Frankiewicz Klara 191
Frankiewicz Konrad 191
Frankiewicz Krzysztof 192
Frankiewicz Mikołaj 191
Frankiewicz Roch 191
Frankiewicz Roman 191
Frankiewicz Tekla 191
Frankiewicz Wanda 191
Frankiewicz Wawrzyniec 191
Frankiewicz Zygmunt 191
Frankowska Stanisława 193
Frankowski Edward 81, 82
Frankowski Michał 193
Frencel Franciszek 69, 70, 193
Fukalla-Cybulski 164
Furmanowska Róża zd. Kędziora 273
Furmanowski Zygmunt 274

G

Gabler 71
Gabler Andrzej 43
Gabler Władysław 43
Gabryszak Elżbieta 350
Gajdziel Józef 507
Gajdziel Malwina 508
Gajdziński Kazimierz 340
Gajewski 71
Gajl Tadeusz 173
Galant Agnieszka zd. Wawrzyniak 194
Galant Eugeniusz Franciszek 195
Galant Franciszek 194
Galant Jan 195
Galant Józef 194
Galant Marian 195
Galikowska Maria zd. Piotrowska 435, 436
Galikowski Władysław 436
Gałecki 443
Garsteccy Maria i Wincenty 309
Garstecki Bogdan 187
Garstka Andrzej 60, 61, 195
Garstka Władysława 195
Gasiorecznik 164
Gauke 122
Gauza Bartosz 2, 153, 271
Gawałek Antoni 195
Gawałek Franciszek 199
Gawałek Franciszka zd. Fąka 199
Gawałek Hieronim 199
Gawałek Jan 198, 199
Gawałek Janina 200
Gawałek Józef 69, 70, 195, 218, 638
Gawałek Marian 197
Gawałek Piotr 72, 199
Gawałek Stanisława 199
Gawałek Walenty 199
Gawałek Władysław 199
Gawroński Włodzimierz 80

Gawrysiak Mateusz 648
Gdok Edmund 61, 86, 204
Gdok-Kłafkowska Małgorzata 206
Gdok Walenty 204
Gdok zd. Rokus 204
Gdok Zuzanna 206
Gemzicka Teresa zd. Pietrzyk 433
Gensler 328
Gensler Antoni 39, 485
Gerke Jan 62, 63, 206, 639
Gerke Jan (jr) 207
Gerke Józef 206
Gerke Maria zd. Maciejewska 206
Gerke Stanisława zd. Trocha 206, 207
Geselle Aleksandra 465
Gielnik Stanisław 234
Giemza Helena 244
Gierdal Adam Wojciech 210
Gierdal Felicja 210
Gierdal Feliks 61, 208
Gierdal Franciszek 208
Gierdal Jadwiga zd. Kaczmarek 208
Gierdal Mieczysław 210
Gierdal Roman 210
Gierdal Stanisław 210
Gierdal Stanisława zd. Mikołajska 210
Gierdal Telesfor 210
Gierdal Wiktor 209
Gierka R. 609
Gierka Wawrzyn 215
Gierszewska Łucja 404
Gierszewska Władysława zd. Nowaczyk 412
Gierszewski 348
Ginter 460
Głabisz 71
Głabiś 169
Glabus Grzegorz 195
Glabus Zofia Helena zd. Galant 195
Glok Edmund 206
Gładysz Stanisław ks. 548
Głowacka Józefa zd. Jankowiak 211
Głowacka Krystyna 212
Głowacki Adam 211
Głowacki Stanisław 211
Głowacki Walerian 212
Głuchy Andrzej 212
Głuchy Julianna 212
Głuchy Marianna zd. Bartkowiak 212
Głuchy Wawrzyn 42, 69, 212
Głuszak Stanisława zd. Serba 487
Golak Dana 195
Goldys Antoni 80
Golebiowski Sophie 164
Goltfrydziak 213
Goltfrydziak Maria 213
Gołabek 293
Gomolec L. 565
Gorońska Alicja 558
Gorońska Inez 557
Gorońska Sonia 557
Goroński Waldemar 558
Goško Janina 441

Gotowiec Jan 73, 639
Gotowiec Wiktoria 138
Górczak Ignacy 213
Górczak Maria 213
Górczak Stefan 70, 213, 638
Górka Franciszka zd. Adamska 215
Górka Jan 42, 58, 60, 71, 214, 215
Górka Marianna 215
Górka Piotr 215
Górka Stanisław 215
Górka Władysław 215
Górna Stanisława 418
Górnaczyk 71, 436
Górnaczyk Leokadia 218
Górnaczyk Leszek 218
Górnaczyk Piotr 216
Górnaczyk Regina 644
Górnaczyk Stanisław 74, 216
Górnaczyk Teresa 217, 437
Górnaczyk Wincenty 60, 70, 71, 76,
197, 216, 217, 315
Górnaczyk Władysława 216
Górny Bogdan 670
Górny Michał 106
Górski Marcin 609
Grabarscy 164
Grabianowski 489, 490
Grabicka 71
Grabicka Gabriela 245, 542
Grabkowski Jan 661
Grabowski 323
Grafka Adam 220
Grafka Marcin 79, 80, 219
Grafka Marianna 219
Grafka Stefan 220
Grafka Władysław 220
Gralak Aleksandra 2
Gralak Aleksandra zd. Sawicka 482,
483
Gralak Jerzy 482
Gralak Magdalena 482
Gramza Franciszek 221, 222, 223,
442
Gramza Kazimierz 42, 61, 221, 222,
223, 442
Gramza Maria zd. Ratajczak
221
Gramza Stanisław 223
Greiser Arthur 209, 601
Grobelna Barbara 215
Grochowina Tadeusz 125
Grochowina Wanda zd. Borda 125
Groński Józef 71
Grossmann Antoni 224
Gryczka Ignacy 103
Gryczyński Michał 486
Grygier Stanisława 167
Grynia Jan 48, 224
Grzędziński Wojciech 70, 225
Grzechowiak Edmund 225
Grzeskowiak Dawid 642, 643
Grzybek 269
Guderian 348, 354
Gulczyński 477
Gumna-Sobala Krystyna 308

H
Haah 164
Hain 325
Haller Józef 58, 173, 343, 361, 487,
500
Hamrol Irena 218
Hanicz 477
Haremza Józef 40
Harke Franciszek 63, 124, 225
Harke Jan 225
Harke Janina 227
Harke Magdalena zd. Plenzler 225
Hase 359
Hądzlik 244
Hądzlik Paweł 169
Hein Herman 236
Helwig Kazimiera zd. Andzińska 109
Henzel 307
Hermella Teresa 218
Hernes Antoni 38, 227
Hernes Cecylia 228
Hernes Ewa zd. Palacz 425
Hernes Józef 60, 227, 505
Hernes Marianna zd. Jakubiak 227
Hernes Władysław 227
Heusel Agnieszka 547
Hećka Jakub 157
Hildebrandt Andrzej 230, 638, 655
Hildebrandt Aniela 230
Hildebrandt Józef 230
Hildebrandt Marcin 230
Hildebrandt Maria 138, 230
Hildebrandt Marianna z d. Sliwińska
230
Hildebrandt Pelagia 230
Hildebrandt Stanisława 230
Hildebrandt Stanisława zd. Urbaniak
231
Hindenburg Paul 27, 29
Hirsch 62, 582
Hoffa Agnieszka zd. Kozurek 232
Hoffa Czesława 232
Hoffa Ludwik 232
Hoffa Marcin 232
Hoffa Marian 232
Hoffa Stanisław 232
Hoffa Wojciech 74, 232, 639
Hoffman Maksymilian 388
Hoffmann 347
Hoffmann Leon 233
Hoffmann Maria 233
Hoffmann Maria zd. Gielnik 234
Hoffmann Reinhold 529
Hoffmann Stanisław 233
Hoffmann Zbigniew 663, 668
Hojnacki Józef 234
Hołodyńska Barbara 235
Hołodyńska Bronisława 235
Hołodyńska Czesława 235
Hołodyńska Elżbieta 238
Hołodyńska Helena 238
Hołodyńska Irena 235
Hołodyńska Jadwiga 238
Hołodyńska Janina 235
Hołodyńska Ludwika 235

Hołodyńska Pelagia 235
Hołodyńska Zofia zd. Kościuszko
235
Hołodyński Edmund 235
Hołodyński Franciszek 235
Hołodyński Henryk 238
Hołodyński Mieczysław 42, 60, 235
Hołodyński Stefan 235
Hoppe 301
Hoppe Czesław 238
Hoppe Franciszek 63, 238
Hoppe Jan 238
Hoppe Krystyna 241
Hoppe Leon 63, 238, 303
Hoppe Ludwika zd. Maciejewska
238
Hoppe Marian 241
Hoppe Marianna 303
Hoppe Paweł 238
Hoppe Stanisław 241
Hoppe Władysław 238
Hossa Katarzyna zd. Czajka 37
Hossa Mateusz 37
Hossa Michał 37, 39, 485
Hossa Stanisława 37
Hossa Wiktoria zd. Anioła 37
Hulewicz Bohdan 21, 24
Humerczyk Joanna 632, 633
Hybiak Brunon 611
Hyżorek 71
Hyżorek Franciszek 242

I
Iczakowska Apolonia 228
Iczakowski Florencjusz 39, 485
Iffland 376
Ignac Józef 74, 243
Imbiorowicz Andrzej 243
Imbiorowicz Katarzyna zd.
Maciejewska 243
Imbiorowicz Kazimierz 244
Imbiorowicz Maria 244
Imbiorowicz Michał 60, 69, 70, 243,
541, 568
Imbiorowicz-Pajkert Małgorzata 568
Imbiorowicz Pelagia zd. Wenglewicz
244
Imbiorowicz Teodozja 244

J
Jabłoński T. 107, 364
Jackiel Eugenia 238
Jackowiak Józef 246
Jackowski Maksymilian 37, 38
Jacyna Henryk 79, 80, 82
Jakóbowska Agnieszka zd. Kornobis
246
Jakóbowska Weronika 246
Jakóbowski Franciszek 246
Jakóbowski Stanisław 246
Jakubowska Maria zd. Ciorga 249
Jakubowska Walentyna 249
Jakubowska Weronika zd. Heft 246
Jakubowski Jan 63, 246
Jakubowski Józef 246
Jakubowski Michał 249
Jakubowski Szczepan 249

- Jałoszyńska Karolina 578
 Janicka Beata 575, 578, 579, 580, 581
 Janicki 80
 Janicki Jan 245, 542
 Janiszewska Matylda 249
 Janiszewski Antoni 249, 250
 Janiszewski Józef ks. 326
 Janiszewski Leon 249
 Jankowiak-Majchrzak 164
 Jankowiak Paweł 657, 658
 Jankowiak Szczepan 250
 Jankowska Józefa 238
 Jankowska Maria 132
 Jankowski 246
 Janowska Adela 229
 Januchowski Franciszek 250
 Jarnot Jakub 462
 Jarnot Jan 460
 Jarosz Antoni 385
 Jarosz Franciszka zd. Matuszek 385
 Jarosz Wanda 385
 Jaruszkiewicz Elżbieta 566
 Jaruszkiewicz Ryszard 2, 398, 430, 570
 Jasiak Wincenty 63, 250
 Jasienska Marianna 551
 Jasińska Władysława 400
 Jasiński Marian 250
 Jaskulska Lucja 643
 Jaskuła Helena 451
 Jastrzab Łukasz 106, 364, 423, 597
 Jaszczółt Maria 345
 Jaskowiak Stefania 409
 Jazdończyk Stanisław 303
 Jazdończyk Wanda 303
 Jazdończyk Z. 507
 Jazdończyk Zygmunt 340
 Jendras Zyg. 209
 Jereb-Cybulski 164
 Jerzajczyk 410
 Jeschonnek Hans 619
 Jewasiński 205
 Jeżewicz Ludwik 611
 Jędrysiak Władysław 251
 Joks Paweł 670
 Józefiak Walenty 96
 Józwiak Antonina zd. Matuszak 251
 Józwiak Bogdan 253
 Józwiak Kazimiera 253
 Józwiak Lidia 253
 Józwiak Romuald 253
 Józwiak Walenty 251
 Józwiak (Józwiak) Stanisław 251
 Józwiak Maria 189
 Juchacz Apolonia zd. Tylkiewicz 254
 Juchacz Marcin 254
 Jurga Antonina zd. Tritt 254, 255
 Jurga Bolesław ks. 254
 Jurga Franciszek 254, 255
 Jurga Wiktor 255
- K**
 Kaczmarek Andrzej 259
 Kaczmarek Bożena 259
 Kaczmarek Bronisław 256
 Kaczmarek Elżbieta 259
 Kaczmarek Franciszek 71, 259, 261
 Kaczmarek Ignacja z d. Baranowska 256
 Kaczmarek Ignacy 200, 256, 258, 639
 Kaczmarek Jadwiga 259, 261
 Kaczmarek Jadwiga zd. Garczyńska 261
 Kaczmarek Jan 257, 260
 Kaczmarek Janina 262
 Kaczmarek Jerzy 260
 Kaczmarek Józef 259
 Kaczmarek Józefa 222
 Kaczmarek Katarzyna zd. Soloch 256
 Kaczmarek Kazimierz 75, 639
 Kaczmarek Konstancja 257
 Kaczmarek Leon 257
 Kaczmarek Ludwik 257
 Kaczmarek Marcjjan 257
 Kaczmarek Maria 200, 261
 Kaczmarek Marianna 257
 Kaczmarek Martyna zd. Tomczak 621
 Kaczmarek Stanisław 257, 259, 260, 261, 262, 612, 638
 Kaczmarek Stanisława 448
 Kaczmarek Stefan 259
 Kaczmarek Stefania zd. Józwiakowska 256
 Kaczmarek Wacław 257
 Kaczmarek Wawrzyn 39, 256, 485
 Kaczmarek Władysław 259
 Kaczmarek Włodzimierz 257
 Kaczmarek zd. Gerke 206
 Kaczor Stefania zd. Andrzejewska 103
 Kaczór Franciszek 69, 70, 262
 Kajdarz 205
 Kaleta Klara 308
 Kalinowski 412
 Kalupa Antoni 263
 Kalupa Jan 60, 263
 Kalupa Józefa zd. Mazurek 263
 Kałka Maryla Zofia p.v. 415
 Kałużna Irena 353
 Kamiński Jan 608, 615
 Kamiński Stanisław 208
 Kananowicz Kamila 253
 Kananowicz Tomasz 253
 Kapcińska Stefania 266
 Kapcińska Weronika 79, 80
 Kapciński Ignacy 263, 639
 Kapelczak 71
 Karasiewicz Kazimiera 267
 Karasiewicz Marianna 267
 Karasiewicz Michał 266
 Karasiewicz Roch 266
 Karasiewicz Zygmunt 267
 Karasińska-Strzelczak Zofia 269, 270
 Karasińska-Szczepanek Elżbieta 269, 270
 Karasińska Teresa zd. Czerzewicz 267
 Karasińska Teresa zd. Koberska 269, 270
 Karasińska Waleria 267, 269
 Karasiński Eugeniusz 269, 270
 Karasiński Jan 267, 270
 Karasiński Ksawery 63, 267
 Karasiński Paweł 269, 270
 Karasiński Piotr 267
 Karasiński Tomasz 270
 Karliński Emil 38
 Karlitz 353
 Karpińska Alina 245
 Karwacka Wanda 71
 Karwacki 71
 Karwat Janusz 2, 96, 97, 103, 279, 429, 434, 631, 648, 651
 Kasperek Magdalena zd. Kolata 96
 Kasperek Szczepan 96
 Kasperska Teresa zd. Nowaczyk 413
 Kasprzak 80
 Kasprzak Walenty 169
 Kasztelan 71
 Kasztelan Antoni 526
 Kasztelan Ludwika 526
 Kasztelan Wacław 255
 Katafiasz Jan 340
 Kaul Bolesław 271
 Kaul Bronisław 61, 71, 271
 Kaul Konstancja zd. Kwiatkowska 271
 Kaul Stefan 271
 Kaul Teresa 272
 Kawecka Wanda zd. Piotrowska 435
 Kawtaradze 509
 Kayah 650
 Kaźmierczak Felicja 82
 Kaźmierska Hanna 318
 Kaźmierski 71
 Kaźmierski Antoni 273
 Kaźmierski Jacek 318
 Kelmann 353
 Kempnińska Stefania 245, 542
 Kędziora Andrzej 273
 Kędziora Eugeniusz 274
 Kędziora Feliks 273
 Kędziora Ignacy 273
 Kędziora Jan 273
 Kędziora Jerzy 274
 Kędziora Józef 273, 275
 Kędziora Katarzyna zd. Piotrowska 273
 Kędziora Maria 273
 Kędziora Marian 273
 Kędziora Marianna zd. Hądzelek 273
 Kędziora Stanisława zd. Kaleta 275
 Kędziora Władysław 275
 Kędziora Władysława 273
 Kępska Maria 348
 Kępska Mirosława 344, 348
 Kępska Mirosława zd. Lewandowska 348
 Kępski Ryszard 348
 Kęsy 80
 Kęsy Bolesław 276
 Kęsy Helena 276
 Kęsy Józef 275
 Kęsy Marcin 275, 638
 Kęsy Marianna zd. Teclaw 276

- Kęsy Maria zd. Maciak 275
 Kęsy Stanisława 276
 Kęsy Stefania 276
 Keszycy 550
 Kielpińska Mariola 402
 Kielpiński Przemysław 402
 Kieronczyk Agnieszka zd. Czeszak 277
 Kieronczyk Aleksandra 272
 Kieronczyk Halina 279
 Kieronczyk Henryk 278, 279
 Kieronczyk Michalina zd. Włodarczak 277, 278, 279
 Kieronczyk Stanisław 154, 155
 Kieronczyk Stefan 278, 279
 Kieronczyk Szczepan 60, 72, 81, 272, 276
 Kieronczyk Walenty 276
 Kirchbach 316
 Kiszka Magdalena zd. Goślińska 573
 Kiszka Michał 573
 Kittel Zygmun 24
 Klatkiewicz Antoni 573, 575
 Klatkiewicz Jan 574
 Klatkiewicz Maria 574
 Klatkiewicz Maria zd. Wojciechowska 573
 Klebus Agnieszka 197
 Klemczak 196
 Klemczak Edmund 407, 408
 Klemczak Prakseda 280
 Klemczak Prakseda zd. Melinger 187, 382
 Klemczak Stanisław 48, 187, 280, 382
 Klemczak Wawrzyniec 280
 Kliks Franciszek 280
 Kliks Józefa zd. Matzuga 280
 Kliks Otylia 280
 Kliks Stanisław 280
 Kliks Teofila 280
 Klimecki M. 209
 Klimek Alojzy 612
 Klonowska Dorota zd. Łączkowska 358
 Klose Wilhelm 48
 Kłos 351
 Kłoskowski 668
 Kłosowski Andrzej 612
 Kmiec 587
 Knajdek Antoni 169
 Knasiński Feliks 639
 Knoll-Kownacki Edmund 66
 Koberska Maria z d. Skotarczak 270
 Koberski Andrzej 270
 Koberski Ryszard 269, 270
 Koc Adam 284
 Kochanka Urszula 245
 Kociemski 130
 Kocinski 98, 199, 468
 Kocinski Henryk 317
 Koehlemann 53
 Koenings Anna 250
 Kokocińska Cecylia zd. Wilczyńska 570
 Kokocińska Walentyna 281
 Kokociński Andrzej 570
 Kokociński Franciszek 73, 74, 281, 639
 Kokociński Stanisław 570
 Kolasiński Michał 73, 639
 Kolbe Maksymilian Maria 432
 Kolecki Stanisław 281
 Kolszewski Konrad 612, 655
 Kolusińska Antonina 103
 Komin Stanisław 74, 282
 Konarzewski 475
 Konarzewski Daniel 122, 490, 492
 Konee 267
 Konieczka Jan 63, 69, 282
 Konieczka Weronika 266
 Konieczny Feliks 639
 Konieczny Michał 73, 74
 Konkolewska Janina 99
 Konopińska Joanna 551
 Kopa 154
 Kopa Andrzej 24, 44, 45, 46, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 59, 61, 71, 101, 102, 103, 105, 107, 109, 111, 126, 165, 166, 205, 216, 219, 230, 261, 262, 282, 306, 311, 318, 319, 329, 335, 360, 363, 364, 374, 376, 383, 394, 418, 442, 465, 467, 471, 475, 488, 499, 518, 532, 535, 537, 544, 546, 551, 554, 656
 Kopa Eufrozyna zd. Niezielińska 282
 Kopa Ignacy 284
 Kopa Michał 282
 Koralewski Stanisław 73
 Korcz Antoni 286, 638
 Korcz Barbara zd. Tomalak 286
 Korcz Halina 577
 Korcz Jolanta 632, 633
 Korcz Józef 473
 Korcz Paweł 637, 640
 Korcz Roman 473
 Korcz Stanisław 286
 Korcz Stanisława 469
 Korcz Tadeusz 286
 Korcz Teodor 427
 Korcz Walenty 286
 Korcz Zygmunt 286
 Kordylewska Maria zd. Rogowicz 287
 Kordylewska Stanisława 287
 Kordylewski Franciszek 287
 Kordylewski W. 288
 Korfanty 529
 Korfanty Wojciech 28
 Kornaszewska Helena 288
 Kornaszewska Helena z Felickich 290
 Kornaszewska Leokadia 288
 Kornaszewska Maria z Langnerów 288
 Kornaszewska Stefania 288
 Kornaszewski Bogdan 288
 Kornaszewski Edward 290
 Kornaszewski Jan 287, 289
 Kornaszewski Józef 288
 Kornaszewski Stanisław 259, 287, 563, 637, 638
 Kornaszewski Tadeusz 288
 Kornaszewski Władysław 288
 Korpala 199
 Kortsch Edmund 291
 Kortsch Hanna 290
 Kortsch Helena 291
 Kortsch Józef 290, 291
 Kortsch Maryla 290
 Kortsch Piotr 290
 Kortsch Stanisław 291
 Kortsch Szczepan 290
 Korupski 385
 Kosakowski 490
 Kossak-Szczuka Zofia 344
 Kostecki 363
 Kosteński 101
 Kostrzeński L. 609
 Kościński Z. 334
 Kościuszko Tadeusz 235
 Kotecki Kazimierz 340
 Kotlarek Kazimiera 320
 Kotlarek Roman 320
 Kotlińska Wiktoria 357
 Kotliński Teodor 357
 Kotliński Wincenty 639
 Kotowska Stanisława 229
 Kotowski Wiktor 228
 Kowala Jadwiga 553
 Kowala Jakub 553
 Kowalak Piotr 291
 Kowalczyk Aniela zd. Glabus 195
 Kowalczyk ks. 71
 Kowalewska Anna zd. Kasperska 413
 Kowalewska Franciszka zd. Matysiak 292
 Kowalewska Małgorzata 293
 Kowalewski Antoni 291
 Kowalewski Krystian 292
 Kowalewski Stanisław 291, 639
 Kowalewski Stanisław (Henryk) 292
 Kowalewski Tadeusz 292
 Kowalewski Zbigniew 293
 Kowalonek Józef 669
 Kowalówka Henryk 611
 Kowalska Agnieszka 294
 Kowalska Bronisława zd. Ciża 294
 Kowalska Joanna 294
 Kowalska Jolanta zd. Wojciechowska 584
 Kowalska Maria 253, 294
 Kowalski 323
 Kowalski Feliks 294
 Kowalski Filip 294
 Kowalski Franciszek 294
 Kowalski Hieronim 82
 Kowalski Marceli 294
 Kowalski Norbert 295
 Kowalski Roman 613
 Kowalski Ryszard 294
 Kowalski Włodzimierz 24
 Kowańska Helena 341
 Kozłowska Józefa zd. Piotrowska 435, 436
 Kozłowska Marianna zd. Szczepaniak 530
 Kozłowski Władysław 436

- Koznowski Wincenty 296
 Kozulowicz Bronisław 296
 Kozyrowski Józef 613
 Koźmian J. ks. 484
 Krajewski 191
 Krajewski ks. 550
 Krajniak Małgorzata 266
 Krajniak Teresa 266
 Krause 222
 Krause Edmund 24
 Krauze Edmund 470
 Krawczak Andrzej 296
 Krawczak Bogusław 299
 Krawczak Czesław 296
 Krawczak Jan 296, 638
 Krawczak Leon 296
 Krawczak Maria zd. Klośe 296
 Krawczak Roman 296
 Krawczak Teresa 299
 Krawczyk Jakub 245, 542
 Krawczyk Longina 328
 Krawczyńska 80
 Krawczyńska Anna 641
 Krawczyńska Anna zd. Trąbka 553
 Krawczyński Franciszek 230, 301, 409, 553, 587, 641
 Krecka Maria 279
 Król Mark 660, 661
 Królczyk Wanda zd. Gerke 207, 208
 Królczyk Zofia 207
 Królicki Stanisław 208
 Król Justyna 2, 204
 Król Katarzyna zd. Szcześniak 428
 Król Wojciech 428
 Krukowska Joanna zd. Skotnik 303
 Krukowski Czesław 303
 Krukowski Franciszek 303
 Krukowski Zygmunt 299
 Krukpa Antoni 304
 Krukpa Franciszek 304, 638
 Krukpa Franciszek (jr.) 306
 Krukpa Jadwiga 306
 Krukpa Jan 304
 Krukpa Katarzyna 304
 Krukpa Maria 515
 Krukpa Maria zd. Finc 305, 306
 Krukpa Michalina zd. Szymańska 304
 Krukpa Michał 304
 Krukpa Stanisław 304, 306
 Krukpa Stanisława 304
 Krukpa Stefan 304, 306
 Krukpa Teresa 306
 Kruppiak Edmund 613
 Kruzona Krystyna 221
 Kruszynski Bartosz 182
 Kryger Czesław 308
 Kryger Krystyna 308
 Kryger Michał 308
 Kryger Nikodem 308
 Kryger Urszula 308
 Kryger Władysław 307
 Krygier Helena z Kantorczykó w 308
 Krygier Leon 70, 72, 308
 Krygier Marian 309
 Krygier Mikołaj 308
 Krygier Zdzisław 309
 Krysiński F. 507
 Krystkowiak 113
 Krystkowiak Jan 259, 260
 Krystkowiak Stanisława 259
 Krystkowiak Stefania 521
 Kryzstofiak Dariusz 133
 Krzemiński Piotr 310
 Krzyżaniak Agnieszka zd. Borda 123
 Krzyżaniak Maksymilian 123
 Krzyżostaniak Antoni 60, 310, 638
 Krzyżostaniak Antoni jr 311
 Krzyżostaniak Eleonora 311
 Krzyżostaniak Józefa zd. Mochalska 310
 Krzyżostaniak Krystyna 312
 Krzyżostaniak Roman 526
 Krzyżostaniak Wojciech 310
 Książkiewicz Władysław 69
 Kubacka Michalina 352
 Kubacki Jan 352
 Kubala Józef 578
 Kubalą Antoni 365
 Kubasik Kazimierz 203
 Kubiak 344
 Kubiak Antoni 318
 Kubiak Florian 69, 312, 502, 638, 640
 Kubiak Franciszka zd. Nowak 318
 Kubiak Genowefa 318
 Kubiak Henryk 345
 Kubiak Józef 42, 45, 60, 259, 313, 314, 563, 638
 Kubiak Józef (sr) 314
 Kubiak Kazimiera 318
 Kubiak Leokadia 345
 Kubiak Ludwika zd. Jankowska 313
 Kubiak Maria 345
 Kubiak Marian 345
 Kubiak Marianna 319
 Kubiak Marianna zd. Kuhn 314
 Kubiak Michał 313
 Kubiak Mieczysław 346
 Kubiak Pelagia 345
 Kubiak Stanisław 168, 319
 Kubiak Stanisława 319
 Kubiak Szczepan 230, 318, 638
 Kubiak Teresa 318
 Kubiak Tomasz 345
 Kubiak Wawrzyn 215
 Kubiak Wawrzyniec 502, 504
 Kubiak Władysław 318
 Kubicki Roman ks. 642, 643
 Kucharczak Antoni 319
 Kucharczak Elżbieta 320
 Kucharczak Magdalena zd. Ast 319
 Kucz Ludwik 71
 Kujawa 71, 587
 Kujawa Andrzej 40
 Kujawa Bolesław 320
 Kujawa Jadwiga zd. Jeruzelska 320
 Kujawa Jan 320
 Kujawa Józefa 320
 Kujawa Leon 320
 Kujawa Michał 320
 Kujawa Stefan 320
 Kujawa Szczepan 639
 Kujawska Maria zd. Roesler 322
 Kujawska Stanisława zd. Polakiewicz 320
 Kujawska Urszul 323
 Kujawski Jan 322
 Kujawski Leon 42, 63, 80, 320, 323, 324, 639
 Kujawski Marian 322
 Kujawski Szczepan 320
 Kulas Franciszek 335
 Kulas Józefa zd. Żybura 335
 Kulińska Franciszka zd. Tylczyńska 323
 Kulińska Helena 323
 Kulińska Irena 323
 Kulińska Urszula 321, 325
 Kuliński Franciszek 70, 323, 639
 Kuliński Jan 79, 80, 322, 323, 325
 Kuliński Stanisław 323
 Kuliński Władysław 323
 Kuliński Zbigniew 322, 325
 Kulka Helena 115
 Kulowska Anna 428
 Kulowska Maria zd. Palacz 428
 Kulowski Józef 428
 Kulowski Włodzimierz 428
 Kuntz 285
 Kupka Helena zd. Nowaczyk 412
 Kurasz Andrzej 614
 Kuraszyk Bronisława 100
 Kuraszyk Irena 100
 Kuraszyk Waldemar 100
 Kurzawski ks. 172
 Kusik Józef 154, 155, 495, 496
 Kusy Bernard 100
 Kusy Janina 100
 Kutrzeba Tadeusz 269, 538
 Kwaśna Anna 328
 Kwaśna Gertruda 328
 Kwaśna Longina 327
 Kwaśna Maria Józefa 328
 Kwaśna Maria zd. Nowacka 327
 Kwaśna Michalina 325
 Kwaśna Stanisława 327
 Kwaśniewski Aleksander 557
 Kwaśny Antoni 325
 Kwaśny Franciszek 325, 639
 Kwaśny Franciszek (jr) 328
 Kwaśny Józef 328
 Kwaśny Leonard 328
 Kwaśny Wiktor 328
 Kwaśny Władysław 327, 328
 Kwiatkowska Agnieszka 330
 Kwiatkowska Weronika zd. Nowicka 329
 Kwiatkowski Bolesław 330
 Kwiatkowski Marian 611
 Kwiatkowski Szczepan 69, 70, 329
 Kwiatkowski Władysław 330
 Kwiatkowski Wojciech 329
L
 Lachiewicz 233
 Lachowicz 223
 Lamkowska Halina 190
 Lange Herbert 483
 Lange Julian 20, 261, 385

Lange Justyna 564
 Lassow Józef 397
 Latanowicz Anna 333
 Latanowicz Antoni 60, 69, 155, 330, 495, 496
 Latanowicz Bogdan 82, 331, 333
 Latanowicz Daniela 333
 Latanowicz Halina zd. Jaksz 332
 Latanowicz Katarzyna 333
 Latanowicz Konstancja zd. Szymańska 330
 Latanowicz Krzysztof 333
 Latanowicz Leokadia 333
 Latanowicz Marian 331, 333
 Latanowicz Mieczysław 331
 Latanowicz Roman 333
 Latanowicz Ryszard 333
 Latanowicz Walenty 330
 Latanowicz Witold 330, 331, 332, 333, 334
 Latanowicz Wojciech 333
 Latanowicz Zbigniew 331
 Latosi 75
 Latosi Antoni 73, 639
 Latosi Jan 74
 Latosik Jadwiga z d. Górniaczyk 216
 Lechert Jan 614
 Lechniak Czesław 570
 Lechniak Helena zd. Wilczyńska 570
 Lehmann Andrzej 334
 Lehmann Maria zd. Aniola 334
 Lehmann Michał 63, 86
 Leitgeber Waclaw 524
 Lejda 509
 Lejda Jan 273
 Lekier Andrzej 74, 335
 Lekier Celina 335
 Lekier Franciszek 335
 Lekier Jadwiga zd. Banaszyńska 335
 Lekier Marian 335
 Lekier Maria zd. Kulas 335
 Lekier Mieczysław 335, 336
 Lekier Paulina 335
 Lekier Sebastian 336
 Lekier Teresa 335
 Lekier Zenon 335, 336
 Lemann Michał 334
 Lemański Franciszek 337
 Lemański Leon 448, 533
 Lemke 80
 Lemke Anna 337
 Lemke Elżbieta 337
 Lemke Franciszek 337
 Lemke Janina 178
 Lemke Julia 337
 Lemke Ksawery 60, 178, 228, 337, 402, 563, 638
 Lemke Ksawery (sr) 337
 Lemke Magdalena zd. Dudkiewicz 337
 Lemke Magdalena zd. Wasielewska 339
 Lemke Maria 337
 Lemke Maria zd. Jędrzejczak 341
 Lemke Marta 337, 341
 Lemke Stanisław 337
 Lemke Weronika 337
 Lemke Wiktoria 337
 Lemke Władysław 341
 Lewandowska Danuta 348
 Lewandowska Krystyna 345, 348
 Lewandowska Maria 347
 Lewandowska Maria zd. Kubiak 345
 Lewandowska Mirosława 345, 347
 Lewandowski 71
 Lewandowski Andrzej 40
 Lewandowski Gustaw 42, 343
 Lewicki 244
 Lewicki Antoni 348
 Lichota Joanna zd. Tomczak 621
 Liminowicz Danuta 516
 Linda 318
 Linka Stanisława 428
 Linke 71
 Lipińska Maria 349
 Lipińska Marta zd. Witkowska 349
 Lipiński Franciszek 350
 Lipiński Leon 155, 350
 Lipiński Maksymilian 350
 Lipiński Piotr 69, 72, 349
 Lisek Józef 462
 Lisiak Józef 123
 Lisiak Petronela 123
 Lisiecka Anna zd. Kubacka 352
 Lisiecka Krystyna 140
 Lisiecka Maria zd. Plencner 350
 Lisiecka Pelagia 352
 Lisiecki 375
 Lisiecki Józef 350
 Lisiecki Kazimierz 492
 Lisiecki Stefan 352
 Lisiecki Władysław 350, 638
 Lubiński Jan 614
 Lucińska Janina zd. Piotrowska 435, 436, 437
 Luciński Leon 409
 Luciński Marek 436
 Lücke Ernst 212
 Ludwiczak Sylwester 469
 Ludwik Agnieszka 352
 Ludwik Anna zd. Sobe 354
 Ludwik Józef 352
 Ludwik Maria 354
 Ludwik Marian 354
 Ludwik Marianna 352
 Ludwik Marianna zd. Ratajczak 354
 Ludwikowska Barbara zd. Skibińska 497
 Ludwik Prakseda 352
 Ludwik Stanisław 354
 Ludwik Stefan 352, 354
 Ludwik Walenty 352
 Ludwik Wincenty 352
 Ludwik Zygmunt 354
 Lutomscy 499
 Lutomski Józef 499
 Lutomski Stefan 270, 499
Ł
 Łabędzka Joanna 192
 Łabędzka Sabina zd. Frankiewicz 192
 Łabędzki Janusz 192
 Łakiński Zygmunt 24
 Łakoma Katarzyna 355
 Łakoma Stanisława 195, 355
 Łakomy 71
 Łakomy Henryk 355
 Łakomy Jakub 355
 Łakomy Stanisław 355, 638
 Łakomy Zenon 355
 Łapiński Władysław 372
 Łaszyk K. 57
 Ławicki 71
 Łącki Stanisław 460, 461
 Łączkowiak Jan 73
 Łączkowiak Stanisław 71
 Łączkowiak Wincenty 71
 Łączkowska Aniela zd. Pawlak 356
 Łączkowska Eufrazja 356
 Łączkowska Pelagia zd. Dziamska 356
 Łączkowska Stanisława zd. Kotlińska 357
 Łączkowska Werena 356
 Łączkowski Czesław 357, 358
 Łączkowski Erazm 356
 Łączkowski Franciszek 355
 Łączkowski Hieronim 356
 Łączkowski Konrad 356
 Łączkowski Marian 356
 Łączkowski Michał 356
 Łączkowski Roman 356
 Łączkowski Seweryn 356
 Łączkowski Wojciech 60, 356
 Łączny Jerzy 558
 Łepek Klara 494
 Łęcki 199
 Łodyga Jan 460
 Łopaczewska Małgorzata 358
 Łopaczewski Andrzej 358
 Łopaczewski Marian 358
 Łopaczewski Stanisław 358, 639
 Łopiński Bronisław 634, 636
 Łopiński Dariusz 636, 637, 638
 Łubiński 413, 550
 Łuczak 71
 Łuczak Czesław 496
 Łuczak Stanisława 328
 Łukasik Renata 352
 Łukaszewicz Agnieszka zd. Michalak 360
 Łukaszewicz Józef 360
 Łukaszewicz Michalina zd. Poprawa 360
 Łukaszewicz Michał 360
 Łukowiak Antonina zd. Donda 361
 Łukowiak Elżbieta 362
 Łukowiak Franciszek 61, 361
 Łukowiak Ignacy 361
 Łukowiak Marta 362
 Łyk Stanisław 74, 639
M
 Machalska Małgorzata 636, 643, 644, 661, 668
 Machnicka Aleksandra zd. Serba 487
 Machnicka Michalina 505

Machnicki Stanisław 488
 Machowiak 71
 Maciaszek Jan 24, 55
 Maciejewska Anna 130
 Maciejewska Helena 306
 Maciejewski Jan 363
 Maciejewski Michał 54, 86, 363
 Maciejewski Stanisław 130
 Maciejewski Wincenty 340
 Maciejewski Władysław 340
 Maciołka Marian 255
 Maciołka Michał 255
 Maćkowiak Helena 195
 Maćkowiak Józef 364
 Maćkowiak Konstancja 663
 Maćkowiak Leon 364
 Maćkowiak Maria zd. Kazmierczak 364
 Maćkowiak Michał 653, 655
 Maćkowiak Przemysław 2, 657, 663, 668
 Maćkowiak Stanisława 138
 Madajczak Stanisław 436
 Madajczak Teresa 436
 Madajczak Zenon 436
 Mager 54
 Mager Jan 38, 39, 48, 63, 75, 364, 485, 578
 Majcherczak Michał 460
 Majchrzak Elżbieta 163
 Majchrzak Francois 164
 Majchrzak Mańkowska 164
 Majchrzak Walenty 75, 639
 Majchrzacka Maria zd. Skrobich 503
 Majer J. 477
 Majewski Jan 2, 609
 Majewski Michał 175
 Majnsner 407
 Makowiak Grażyna zd. Roztropińska 482
 Makowiak Krzysztof 482
 Makowiak Roman 482
 Makowiak Tomasz 482
 Malepszak Juliusz 628
 Malepszak Stanisław 2, 34, 180, 215, 256, 303, 343, 366, 371, 374, 415, 486, 508, 551, 630, 632
 Malinowska Anna 548
 Malinowska Józefina 548
 Malinowska Marianna 548
 Malinowski Antoni 548
 Malinowski Franciszek ks. 548, 549
 Mancfeld 380
 Maniac Katarzyna 557
 Maniac Michał 557
 Mann Korneliusz 24
 Mańczak 301
 Mańczak J. 507
 Mańczak Józef 215, 409
 Mańczak Ludwik 614
 Mańczak Marcin 513
 Mańczak Maria 513
 Mańczak Marian 99
 Mańczak Paulina 513
 Mańczak Stanisław 207
 Mańczak Stanisława zd. Gerke 207
 Mańczak W. 507
 Mańczak Wiktoria zd. Andrzejewska 100
 Marchelek Stanisław 614
 Marciniak Antoni 428
 Marciniak Jan 428, 429
 Marciniak Kazimierz 428
 Marciniak Marian 457
 Marciniak Zofia zd. Palacz 428, 429
 Marcinkowska Barbara 372, 373, 374
 Marcinkowska Irena zd. Piotrowska 435, 436, 437
 Marcinkowska Julianna zd. Gąsiorowska 366, 372
 Marcinkowska Zofia zd. Mikołajewska 368, 370, 371, 372
 Marcinkowski 505
 Marcinkowski Andrzej 371, 372, 373
 Marcinkowski Antoni 59, 366
 Marcinkowski Antoni (sr.) 366, 372
 Marcinkowski Franciszek 436
 Marcinkowski Karol 366, 367
 Marcinkowski Stefan 371
 Marcinkowski Walery 366
 Marczak Stanisław 374, 638
 Marek Rafał 657
 Maron Bronisław 614, 615
 Maruszewski Artur 66
 Marynowicz Jan 50
 Marzyński Edmund 615
 Masachyński Franciszek 385
 Masłowska Maria 513
 Masłowski Tomasz 513
 Matecka Julianna 376
 Matecka Maria zd. Bukiewicz 375
 Matecka Pelagia zd. Piotrowska 435
 Matecki 168, 365
 Matecki Fanciszek 375
 Matecki Józef 365
 Matecki Sylwester 375
 Matuszak 385
 Matuszewska Zuzanna 422
 Matysiak Józef 292
 Matysiak Magdalena 292
 Matysiak Maria 228
 Matysik Anna 583
 May Roman 403, 410, 412, 532, 533
 Mazurek Antonina 376
 Mazurek Franciszek 376, 378
 Mazurek Jan 376, 379
 Mazurek Katarzyna 376
 Mazurek Marcin 376
 Mazurek Marianna zd. Kucharzewska 376
 Mazurek Piotr 540, 542
 Mazurek Stanisław 376
 Mazurek zd. Sujak 378
 Mączkowska Agnieszka zd. Dekier 380
 Mączkowska Agnieszka zd. Flis 379
 Mączkowska Maria zd. Bielawska 380
 Mączkowski Florian 380
 Mączkowski Franciszek 379
 Mączkowski Michał 379
 Mączkowski Wojciech 380
 Mączzyński Franciszek 638
 Mączzyński Maciej 39, 485
 Mączzyński Stanisław 75, 639
 Mądry Jerzy 477
 Mądry Stanisława 477
 Mąkowska Maria 382
 Mąkowski Franciszek 382
 Mąkowski Tomasz 382
 Melinger Andrzej 62, 72, 184, 382, 563, 638
 Melinger Andrzej (jr) 382, 384
 Melinger Katarzyna zd. Czarnecka 384
 Melinger Maria zd. Schmidt 382
 Melinger Teofil 382
 Melinger Wiktoria 187
 Meller 62
 Meller Anna 392
 Meller Barbara 385, 388
 Meller Edward 386, 391, 393
 Meller Franciszka 392
 Meller Franciszka zd. Fertsch 392
 Meller Henryk 386, 390
 Meller Jan 63, 385, 388, 390, 392
 Meller Joanna 392
 Meller Józef 63, 385, 388, 390, 392, 638
 Meller Katarzyna 385, 388
 Meller Kazimierz 392
 Meller Leokadia 392
 Meller Leon 390
 Meller Magdalena 385, 388
 Meller Marianna zd. Fertsch 385, 388, 390
 Meller Paweł 63, 385, 388, 390
 Meller Stanisław 63, 385, 388, 390, 392, 639
 Meller Stanisław (jr) 392
 Meller Stanisław (sr) 392
 Meller Stefania 387, 392
 Meller Teresa 390
 Meller Władysław 390
 Meller Władysława 392
 Meller Wojciech 385, 388
 Mettler 377
 Mettler Władysław 376
 Michalak 71
 Michalak Adam 81, 82
 Michalak J. 477
 Michalska Maria 295
 Michalski 348, 354
 Michalski A. 507
 Michalski Franciszek 462
 Michalski Stanisław 462
 Michałek Jadwiga 121
 Michałowska Katarzyna z d. Olejniczak 393
 Michałowska Kazimiera z d. Jarecka 394
 Michałowska Prakseda 394
 Michałowski 71
 Michałowski Andrzej 394

- Michałowski Edmund 394
 Michałowski Florian 73, 74, 393
 Michałowski Hipolit 394
 Michałowski Józef 74, 639
 Michałowski Marcin 393
 Michałowski Marian 394
 Michałowski Nikodem 42, 63, 73, 75, 393
 Mieczkowska Halina Maria 395
 Mieczkowska Helena zd. Donimirska 394
 Mieczkowska Wanda Helena 395
 Mieczkowski Adam Stanisław 395
 Mieczkowski Jan Roman 395
 Mieczkowski Stefan 394
 Mieczkowski Władysław 61, 62, 394
 Mielcarek Michał 578
 Mielewski Alfred 564
 Mielecka Helena 245
 Mieliński ks. 253
 Mieloch Przemysław 107, 109, 394, 420, 452, 488, 537, 570
 Mieloszyński Antoni 396, 409
 Mielżyński Ignacy 24
 Mikołajczak Ludwik 609
 Mikołajczak Mateusz 636, 643, 644, 648, 651
 Mikulski Jan 396
 Milch Moritz 34, 53
 Minge 462
 Miodowicz Józef 396
 Misiewicz Henryk 348
 Miśkiewicz-Szczepaniak Alfreda 245
 Mizeraczyk Adam 397, 639
 Mizerka Andrzej 38
 Mochalska Jadwiga zd. Wilkowska 397
 Mochalska Pelagia zd. Puk 398
 Mochalski Aleksander 397
 Mochalski Stanisław 77, 397, 639
 Moder Bolesława 400
 Moder Kazimierz 79, 80, 82, 400
 Moder Leon 400
 Moder Seweryna zd. Szczecińska 398
 Moder Wawrzyn 398
 Moder Wojciech 42, 60, 639
 Modrzejewski 410
 Modrzejewski Marian 415
 Moenke 71
 Moenke Edmund 43, 59, 71
 Molińska Dorota 2, 370
 Moliński Krzysztof 343, 628, 630, 632, 635, 636, 648, 651
 Moritz Milch 531
 Mość 519
 Mozdyniewicz Mieczysław Stanisław 269
 Mroczyk Jan 400
 Mroczyk Marianna 400
 Mroczyk Walenty 400
 Mrozek Bronisław 469
 Mrozek Ewa 469
 Mrozek Teresa 468, 469
 Mrugalska Anna 402
 Mrugalska Helena 402, 404
 Mrugalska Konstancja zd. Cenker 400, 403
 Mrugalska Maria zd. Szymczak 403
 Mrugalska Stanisława 402
 Mrugalska Stanisława zd. Szajek 402
 Mrugalski 71
 Mrugalski Czesław 402, 404
 Mrugalski Henryk 404
 Mrugalski Józef 400, 403
 Mrugalski Józef (jr) 402
 Mrugalski Maksymilian 40, 402, 403
 Mrugalski Stanisław 70, 400, 403, 638
 Mrugalski Wincenty 400, 403
 Mrugalski Władysław 400, 403
 Mucha Apolonia zd. Dubisz 505
 Mucha Filip 405
 Mucha Stefan 405
 Mucha Szczepan 63, 405
 Murawa Jadwiga zd. Wachowiak 412
 Murawa Józef 412
 Murkowska Alina 396
 Murkowska Elżbieta 396
 Musiał Jan 405
 Musiał Marianna zd. Jańczak 405
 Musiał Stanisław 405
 Musiał Stanisława 405
 Musielak 355
 Musielak Józef 406
 Muszyńska Gertruda zd. Mączkowska 380
 Muszyńska Iwona 348
 Muszyńska Luiza 348
 Muszyński Zbigniew 348
 Muśnicki 559
 Mystkowska Czesława 197
 Mysłkowski 440
N
 Najdek Maria zd. Andzińska 109
 Najdek Stanisław 542
 Najewska Elżbieta 406
 Najewska Kazimiera 406
 Najewski Ireneusz 406
 Najewski Kazimierz 406
 Najewski Teofil 406
 Najewski Tomasz 406
 Namysł Janina 390
 Namysłowski 422
 Napieralska Zofia 581
 Napieralski Kazimierz 581
 Napierała 589
 Napierała Stanisław 616
 Naumann Erich 601
 Nawrocik Jacek 2, 602, 653, 655
 Nawrocki 174
 Nawrocki Franciszek 340
 Nawrocki Władysław 175
 Nawrot Magdalena 195
 Nawrot Roman 617
 Nestorowicz Magdalena 662
 Neumann Maria zd. Zawalska 592
 Niedźbala Aleksandra 409
 Niedźbala Jan 407
 Niedźbala Józef 42, 60, 406
 Niedźbala Marcjanna zd. Hemmerling 407
 Niedźbala Melania 409
 Niedźbala Zdzisław 409
 Niegolewski 549
 Niesobski Kazimierz 617
 Niezieliński ks. 282
 Niezychowski 376
 Niezychowski K. 319
 Nogaj 235, 447
 Nogala Teodor ks. 303, 311, 505
 Noulens Joseph 28
 Nowacka Helena 555
 Nowaczyk Adelajda 414
 Nowaczyk Bogumiła 415
 Nowaczyk Bronisław 414, 415
 Nowaczyk Helena 410
 Nowaczyk Henryk 410
 Nowaczyk Jakub 410, 413
 Nowaczyk Jan 99, 413
 Nowaczyk Janina 414
 Nowaczyk Józef 414, 415
 Nowaczyk Józefa zd. Modrzyk 411
 Nowaczyk Lubomira 99
 Nowaczyk Ludwik 60, 410, 413
 Nowaczyk Małgorzata zd. Wilde 410
 Nowaczyk Maria Kazimiera 415
 Nowaczyk Maria zd. Gawalek 200
 Nowaczyk Maria zd. Murawa 412
 Nowaczyk Maria zd. Rogalska 410
 Nowaczyk Michał 106
 Nowaczyk Stanisław 411, 638
 Nowaczyk Stanisława 413, 414
 Nowaczyk Tadeusz 412, 417
 Nowaczyk Teresa 414
 Nowaczyk Wojciech 40, 42, 60, 413, 639
 Nowaczyk zd. Rogalska 413
 Nowaczyk Zofia 415
 Nowak 422
 Nowak Aleksandra zd. Hoffmann 234
 Nowak Andrzej 418
 Nowak Anna 418
 Nowak Józef 418
 Nowak Józefa zd. Weigt 189
 Nowak Kajetan 418
 Nowak Krystyna 234
 Nowak Marcin 189
 Nowak Michalina zd. Górczyk 418
 Nowak Michał 418
 Nowak Mieczysław 234
 Nowak Nikodem 418
 Nowak Pelagia 418
 Nowak Stanisława 568
 Nowak Waclaw 639
 Nowak Wawrzyniec 242, 301, 409
 Nowak Wincenty 419, 638
 Nowakowska-Adamczak Urszula 204

Nowakowska Halina Bożena zd.
Gawalek 200, 204
Nowakowska Maria 290
Nowakowski 112
Nowakowski Wiesław 343
Nowicka Emilia 290
Nowicka Lucyna zd. Marciniak 428
Nowicki 486
Nowicki Ignacy 617
Nowotna Cecylia 375
Nowotna Józefa zd. Narożna 375
Nowotny Walenty 375
Nyckowiak Maria Krystyna zd.
Palacz 425
Nyckowiak Robert 425
O
Ogór Ludwik 69, 419
Olejniczak 71
Olejniczak Andrzej 420
Olejniczak Joanna 175
Olejniczak Katarzyna 217
Olejniczak Katarzyna z d. Nagórska
420
Olejniczak Weroniką zd. Andzińską
420
Olejniczak Władysław 74, 107,
420, 639
Olszewski Ryszard 632, 633, 636
Olszewski Wiesław 106, 364, 423
Orchowska Marianna 192
Orchowski Jan 192
Orchowski Józef 192
Orlicz-Dreszer Gustaw 66
Orłowski Zdzisław 24
Orzechowski Szymon 420
Osowski Stanisław 306
Otoski Henryk ks. 527
Owczarczak Franciszek 421
Owczarczak Joanna 164, 165
Owczarczak Stefania 588
Owczarska Apolonia 421
Owczarski Walenty 421, 639
Owczarczak-Cybulski 164
Owsiany 507
P
Pabich 174
Pachciarek 71
Pachciarek Maria 218
Pacyńska Weronika 228
Paczynska Wiktoria zd. Koperska
422
Paczynski Andrzej 422
Paczynski Antoni 422, 638
Paczynski Grzegorz 423
Paderewski Ignacy Jan 21, 447, 613
Palacz Antoni 54, 63, 86, 423, 425
Palacz Bronisław 63, 423, 425, 427,
638
Palacz Henryk 427, 428
Palacz Jan 40, 63, 423, 425, 638
Palacz Jerzy 425
Palacz Józefa 423
Palacz Józefa zd. Postaremaczak
423, 425
Palacz Maria 427

Palacz Michał 528
Palacz Piotr 423, 425
Palacz Piotr (jr) 423, 425
Palacz Stanisława zd. Król 428
Palacz Weronika 169
Palacz Władysław 209, 423, 425
Palacz Zofia 427
Paluch Lech 255
Paluch Mieczysław 20, 21, 24, 45,
55, 66
Paluszczak Jerzy 630, 636
Paluszkiewicz 475
Partun 71
Patryas Michał 617
Patz Józef 429
Patz Waclaw 168
Patz Wojciech 39, 365, 485
Pawlak Antonina 220
Pawlak Ireneusz 81, 82
Pawlak Józefa zd. Popielska 258
Pawlicka Anna 228
Pawlicka Katarzyna zd. Wasielewska
429
Pawlicka Maria 429, 636
Pawlicki 331
Pawlicki F. 507
Pawlicki Florian 83, 587
Pawlicki Jan 636
Pawlicki Józef 429, 638
Pawlicki Józef (sr) 429
Pawlicki Ludwik 430
Pawlicki Szczepan 39, 485
Pazgrat Jerzy 572
Pernak Franciszka zd. Serba 487
Pędowski Teofil 245
Piasecki Aleksander 430
Piaseczny Br. 209
Piechowiak Helena zd. Cegiółka 138
Piechowiak-Lisiecka Krystyna 139
Piechowiak Maria 167, 169
Pieszchalska Magdalena zd. Dubicz
435
Pietrasz Jakub 445
Pietrasz Katarzyna zd. Kardasz 445
Pietrowski Michał 2, 175
Pietrucha Elżbieta 127
Pietruszewicz Renata 662
Pietruszyńska Leokadia zd. Palacz
423, 425
Pietruszyńska Stanisława 424
Pietrzyk Antonina 430, 433
Pietrzyk Katarzyna 434
Pietrzyk Katarzyna zd. Bręk 432
Pietrzyk Marian 432, 433, 434
Pietrzyk Michał 430
Pietrzyk Stanisława 433, 434
Pietrzyk Teresa 433, 434
Piętka 587
Piętka A. 507
Piętka Andrzej 38
Piłaczynski 136
Piłsudski Józef 29, 68, 141, 143, 258,
284, 285, 304, 398, 531
Piniecki Bronisław 319
Piosik Marcin 434
Piosik Maria zd. Macioch 434

Piosik Michał 79, 80, 434, 639
Piotrowscy 217
Piotrowska Franciszka zd.
Walkowska 102
Piotrowska Halina zd. Madajczak
435, 436
Piotrowska Maria zd. Pieszchalska
435, 436
Piotrowska Regina 82
Piotrowska Stefania zd.
Andrzejewska 101
Piotrowska Wiktoria 435, 437
Piotrowski 345
Piotrowski Adam 435
Piotrowski Antoni 436
Piotrowski Jan 435
Piotrowski Leon 435
Piotrowski Maciej 437
Piotrowski Marian (Waldemar)
435, 436
Piotrowski Piotr 435, 639
Piotrowski Stanisław 101, 102, 215
Piotrowski Wawrzyniec 435, 437
Piotrowski Zygmunt 101, 102
Plasota Kazimierz 107, 364
Plencner 71
Plewczyńska Michalina zd. Sierżant
489
Plucińska 56, 284
Plucińska Konstancja 437
Plucińska Krystyna 438
Plucińska Maria 438
Plucińska Salomea zd. Szalska 438
Pluciński Andrzej 437
Pluciński Józef 437
Pluciński Leon 44, 45, 283
Pluciński Witold 50
Pluciński Zygmunt 50, 56
Plumińska-Mieloch Anita 2, 651,
652
Pluskota Danuta 469
Płatkiewicz Franciszek 587
Pława Jan 438
Płotkowiak 71
Płotkowiak Józef 38
Płotkowiak Michał 39, 485
Płotkowiak Stanisława 37
Płotkowiak Walenty 270
Płotniak Halina 439
Płotniak Jan 439
Płotniak Jan (jr) 439
Płotniak Kazimierz 439
Płotniak Maria 439
Płotniak Maria zd. Michalak 441
Płotniak Maria zd. Płotek 439
Płotniak Stanisław 439
Płotniak Stefan 439
Pniewska Helena zd. Gramza 442
Pniewska Maria zd. Kowalska 442
Pniewski 71
Pniewski Franciszek 70, 76, 442
Pniewski Ignacy 442
Pniewski Józef 442
Pniewski Sylwester 617, 618
Pniewski Wiktor 24
Podkowski Stefan 618

- Podlewski Janusz 618
 Podolak Wawrzyn 443, 637, 638
 Poetschke Jan 443
 Poetschke Leonard 443, 639
 Poetschke Waleria zd. Jakubowska 443
 Poetschke Władysława zd. Anioła 443
 Pokrywka 136
 Pokrywka Leon 349
 Pokrywka Mateusz 2
 Polaczyński Józef 39, 485
 Popiak Franciszek 444
 Popiak Józef 444
 Poplewski ks. 475
 Popławski Michał 643, 644
 Poprawka Nikodem 444
 Poprawka Stanisław 444
 Poradzewski 477
 Porebska Antonina 291
 Poszwiński Adam 28
 Potkowski Piotr 445
 Potocka Maria 445
 Potocka Weronika zd. Pietrasz 445
 Potocki Ignacy 445
 Potocki Józef 445, 639
 Potocki Ryszard 445
 Potocki Szczepan 445
 Potworowscy 366, 368
 Prałat Antoni 618
 Prądzynski Józef ks. 25
 Primke Kazimierz 409
 Profeta Elżbieta zd. Radziszewska 229
 Profeta Seweryna 229
 Profeta Stefan 229
 Przybylak Michał 446
 Przybylska Helena 581
 Przybylska Teresa 542
 Przybylski 396
 Przybylski Antoni 421
 Przybylski Jan 578
 Przybył Feliks 446
 Przybył Ignacy 446
 Przybył Jadwiga zd. Kostrzał 448
 Przybył Katarzyna zd. Dubisz 446
 Przybył Roman 448
 Przybył Stanisław 448
 Przybysz Stanisław 619
 Przyszczyrkowska Jadwiga 450
 Przyszczyrkowski 450
 Przyszczyrkowski Michał 450
 Ptok Franciszek 578
 Puk Adelajda 415
 Puk Franciszka 392
 Pytlak Andrzej 73, 75, 450
 Pytlak Aniela 451
 Pytlak Antoni 450
 Pytlak Jan 450
 Pytlak Janina 451
 Pytlak Józef 71, 450
 Pytlak Maria 451
 Pytlak Michał 450
 Pytlak Rozalia zd. Skrzypczak 450
 Pytlak Stanisław 451
 Pytlak Teresa 451
 Pyza Andrzej 452
 Pyza Antoni 452
 Pyza Teresa 452
 Pyza Walentyna 452
 Pyza Zbislaw 452
- R**
 Raczynski 287
 Rademacher 452
 Rademacher Aniela 452
 Radlicki 490
 Radlitz Haza 460, 461
 Rakowski Leon 71
 Ranke Bronisława 232
 Raszewski Kazimierz 66
 Ratajczak 71, 509, 578, 587
 Ratajczak A. 507
 Ratajczak Anna 453
 Ratajczak Czesław 340
 Ratajczak Franciszek 126, 261, 271, 289, 325, 326
 Ratajczak Jan 214
 Ratajczak Michał 39, 485
 Ratajczak Sabina 118
 Ratajczak Sabina zd. Bartkowiak 116, 118
 Ratajczak Stanisław 63, 118
 Ratajczak Stefan 75, 639
 Ratajczak Wincenty 38
 Ratajski 71
 Ratajski Cyryl 62, 148, 345
 Rausch Jakub 39, 485
 Rawecka Magdalena zd. Fabiś 453
 Rawecka Maria 453
 Rawecki Jakub 453
 Raźniak Julian 561
 Raźniak Maciej 561
 Raźniak Maria 112
 Rebelka Franciszek 454
 Rebelka Maria zd. Dziublewska 454
 Rebelka Michał 454
 Rejak Stanisław 639
 Rejak Stanisława 138
 Relewicz 71
 Reling Elza 168
 Rembacz Genowefa zd. Mączkowska 380
 Remlein Andrzej 38, 39, 428, 485
 Remlein Maria 558
 Rentchejewski 346
 Resterny Jan 100
 Resterny Janina zd. Andrzejewska 98, 99, 100
 Resterny Lech 98
 Reszelska Irena zd. Siniecka 454
 Reszelska Wiktoria zd. Roszak 454
 Reszelski 130
 Reszelski Franciszek 63, 454
 Reszelski Franciszek (sr) 454
 Rezler Marek 2, 650, 666, 667
 Riechetr Erwin 388
 Robiński Zdzisław 507
 Roesler Jadwiga zd. Brukarzewicz 322
 Roesler Leon 322
 Rogacki Franciszek 639
 Rogacz Aleksandra Wiktoria 464
 Rogacz Helena 456
 Rogacz Helena Zofia 464
 Rogacz Jan 455, 457
 Rogacz Jan Czesław 464
 Rogacz Joanna zd. Mazurkiewicz 464
 Rogacz Krystyna Joanna 464
 Rogacz Leon Jan 464
 Rogacz Ludwik 41, 72, 455, 457, 587
 Rogacz Marian Tadeusz 464
 Rogacz Michalina zd. Rybakowska 455, 457
 Rogacz Stanisław 41, 455, 457
 Rogacz Wiktor Marcin 464
 Rogacz Zbigniew Stanisław 464
 Rokossowski Konstanty 328
 Roling Elza 529
 Romanowska Anna zd. Gralak 482
 Romanowski Bolesław 481
 Rorok F. 507
 Rosada Elżbieta zd. Pietrzyk 434
 Rosik Eugeniusz 67
 Rossa 329
 Rost Stanisława 197
 Roszak 209, 482
 Roszek Jan 463
 Roszyk Andrzej 109
 Roszyk Antoni 578
 Roszyk Danuta 109
 Roszyk Edmund 466
 Roszyk Jan 82
 Roszyk Józef 60, 63, 70, 72, 76, 81, 465, 468
 Roszyk Marianna zd. Cichocka 465
 Roszyk Maria zd. Cichocka 468
 Roszyk Marta 466
 Roszyk Michał 61, 63, 70, 72, 465, 468
 Roszyk Stefania 468
 Roszyk Tadeusz 468
 Roszyk Teresa 468
 Roszyk Walentyna zd. Kluczyńska 468
 Roszyk Wojciech 465, 468
 Roszyk Zygmunt 466
 Roztropińska Alicja 482
 Roztropińska Monika 482
 Roztropińska Natalia 482
 Roztropiński Jan 482
 Roztropiński Leszek 482
 Rozwadowski 519
 Rożek 245
 Różańska 71
 Różańska Antonina 470
 Różańska Mieczysława 470
 Różańska Wiktoria zd. Grabiak 470
 Różański Henryk 470
 Różański Kazimierz 42, 470
 Różański Walenty 470
 Ruszkowski Piotr P. 2, 36, 95, 96, 97, 102, 103, 107, 109, 156, 186, 187, 188, 204, 215, 224, 234, 249, 260, 279, 306, 343, 364, 374, 423, 428, 429, 434, 493, 497, 508, 551, 628, 634, 636, 642, 643, 644, 648, 651

Rutkowska Stanisława zd.
Frankiewicz 192
Rutkowski Edward 80
Rybarczyk Andrzej 61, 471, 639
Rybarczyk Franciszka zd. Antkowiak
471
Rybarczyk Jan 471, 473
Rybarczyk Maria 473
Rybarczyk Paweł 39, 485
Rybarczyk W. 507
Rybicka Agnieszka zd. Jankowiak
474
Rybicka Bożena 475
Rybicka Franciszka 475
Rybicka Ludwika 475
Rybicki Leon 475
Rybicki Marian 474
Rybicki Mieczysław 475
Rybicki Tomasz 474, 475
Ryczakow Anna 598
Ryczakow Marcin 598
Rydlewski Celestyn 45
Rydz-Śmigły Edward 66, 362
Rydz Władysław 362
Ryszewski W. 507
Rzadkiewicz Marjan 475
Rzepecki Karol 51, 52

S

Sajnaj Tomasz 476
Sakowski Andrzej 639
Sałata Iwona 467, 469
Samol Barbara z Furmanów 476
Samol Jan 476
Samol Józef 69, 476
Sapikowska Maria zd. Marciniak
428, 429
Sapikowski Benon 428
Sawarzyńska Barbara zd. Ratajczak
477
Sawarzyńska Janina zd. Bauman
480
Sawarzyński Franciszek 477
Sawarzyński Henryk 477
Sawarzyński Kazimierz 477, 639
Sawicka-Baraniak Anna 482
Sawicka Bolesława zd. Walkowska
480, 482
Sawicka Danuta zd. Wacek 482
Sawicka Higinia zd. Potocka 482
Sawicka Higinia zd. Potocka 445
Sawicka Janina 480
Sawicka Joanna zd. Faferek 482, 483
Sawicka Maria zd. Dźwиг 482
Sawicka Paulina 482
Sawicki Andrzej 480, 482
Sawicki Czesław 480
Sawicki Edmund 482
Sawicki Franciszek 480
Sawicki Józef 60, 480, 639
Sawicki Roman 482
Sawicki Tadeusz (s. Andrzeja) 480,
481, 483
Sawicki Tadeusz (s. Józefa) 481,
482, 483
Sayna Franciszek 619

Schatz Teobald pr 41
Scheiner 333
Schenfeld 201
Schmidt Fr. 187
Schmidt Teresa 415
Schnürer M. 289
Schulz Barbara zd. Grochowina 125
Schulz Kazimierz 125
Schütz 71
Szczeniecka Emilia 549
Seichter Karol ks. 39, 365, 483, 656
Serba Agnieszka zd. Kędziora 487
Serba Aleksander 487
Serba Antoni 487, 595
Serba Józef 487
Serba Karol 487
Serba Stanisława zd. Szymańska 487
Serba Walenty 487
Serba Wawrzyn 487, 595
Serkowiak Michał 39, 485
Sewohl Albin 555
Sewohl Anna 555
Sewohl Augustyn 555
Sewohl Edmund 555
Sewohl Feliks 555
Sewohl Maksymilian 555
Sewohl Marta 555
Sewohl Wanda 555
Sewohl Weronika zd. Mania 555
Seyda Konstanty 540
Seyda Marian 539
Seyda Władysław 28, 538
Seyda Zygmunt 538, 539
Siatka Aleksandra 2
Siatka Hanna 2, 643, 644, 650
Siatka Stefan 63, 488
Sibińska Krystyna zd. Budny 132
Siebert Józef 488
Siebert Stanisław 168
Siebert Wawrzyn 73
Siejek Franciszek 488
Sielska Krystyna 2, 360, 558
Sierecka Grażyna 588
Sierecki Ryszard 588
Sierżant Andrzej 489
Sierżant Antoni 489
Sierżant Franciszek 489
Sierżant Helena zd. Zgoła 491
Sierżant Jan 488
Sierżant Jerzy 491
Sierżant Józef 42, 60, 315, 488
Sierżant Marian 491
Sierżant Marianna 489
Sierżant Marianna zd. Bakoś 488
Sierżant Marianna zd. Siebert 491
Sikocińska Wanda zd. Tujdowska
542
Sikora 311
Sikorska 71
Sikorska Antonina 396
Sikorska Maria 537, 639
Sikorski Władysław 107, 539
Silch Włodzimierz 59, 493
Siminiak 207
Sindurski 113
Sinner 53, 231, 337, 400, 586

Sitasz 71
Sitkowski Ludwik 609
Siuda 505, 518
Siuda Stanisław 24
Skibińska Maria 494, 496
Skibińska Maria zd. Nowacka 497
Skibińska Rozalia 493
Skibińska Stefania 495
Skibińska Urszula 494
Skibińska Wanda 494
Skibiński 545
Skibiński Franciszek 493
Skibiński Jerzy 497
Skibiński Tadeusz 497
Skibiński Wojciech 61, 493, 497, 638
Skorupska Maria 309
Skorupski 447
Skotarek 245
Skotnicki Bartek 659
Skowron 352
Skóra 542
Skóra Aniela zd. Lutomska 500
Skóra Bronisław 498
Skóra Danuta 469
Skóra Edward 500
Skóra Feliks 498
Skóra Józef 497
Skóra Marcel 498
Skóra Marcin 498
Skóra Marian 500
Skóra Mirosław 469
Skóra Pelagia 498
Skóra Petronela 498
Skóra Teresa 469
Skóra Teresa zd. Czajka 498
Skóra Urszula 500
Skóra Wacław 42, 498, 638
Skóra Władysław 498
Skóra Zofia 498
Skórzewski 549
Skrobich Aleksandra zd. Zielińska
504
Skrobich Alfred 500, 501, 502, 503,
504
Skrobich Antoni 72, 215, 500
Skrobich Czesława zd. Szałamacha
501, 503
Skrobich Janusz 502, 503, 504
Skrobich Jarosław 501, 502, 503
Skrobich Józef 500
Skrobich Katarzyna 500
Skrobich Kazimierz 500
Skrobich Maria 502, 504
Skrobich Stanisław 500, 503
Skrok 71
Skrok Jan 315
Skrzypczak Adam 504
Skrzypczak Antonina zd.
Kasperczak 504
Skrzypczak Helena 504
Skrzypczak Henryk 507
Skrzypczak Irena 633
Skrzypczak Jędrzej 564
Skrzypczak Józefa 504
Skrzypczak Kazimiera 507
Skrzypczak Marcin 504

Skrzypczak Maria 504
 Skrzypczak Stanisław 60, 229, 504, 638
 Skrzypczak Telesfor 507
 Skrzypczak Teodor 507, 508
 Skrzypczak Walenty 504
 Skrzypczak Wojciech 564
 Skrzypczak Zofia 504
 Skrzypek Halina zd. Mądry 480
 Skrzypek Katarzyna 534
 Słabęcki Mieczysław 24
 Słowacki 71
 Smorawiński Kazimierz ks. 321
 Sobańska Marianna zd. Nowaczyk 509
 Sobański Antoni 59, 509
 Sobański Michał 509
 Sobański Wojciech 510
 Sobaska 494
 Sobczak J. 507
 Sobczak Jakub 196, 587
 Sobczyński Stanisław 50
 Soboczyński Marian 639
 Soldendrof 307
 Soldenhoff Antoni 619
 Solecki Franciszek 620
 Sosiński 486
 Sowińska Maria 545
 Sós Franciszek 462
 Spława-Neyman Aleksander 499
 Sporakowski Józef 375
 Spychała Anna 400
 Spychała Antoni 510
 Spychała Franciszek 510, 638
 Spychała Ignacy 510
 Spychała Józef 73, 75, 510, 513, 639
 Spychała Katarzyna 510
 Spychała Stanisław 510
 Spychałowa Anna 403
 Spychła Konstancja 263
 Sroka ks. 71
 Stach Andrzej 513
 Stach Jan 513
 Stach Katarzyna zd. Adamska 514
 Stach Monika zd. Kolka 513
 Stachowiak 344
 Stachowiak Agnieszka 451
 Stachowiak-Cybulski 164
 Stachowiak Kazimierz 38
 Stachowiak Magdalena zd. Sierżant 489
 Stachowiak Marcin 39, 485
 Stachowiak-Wąsiewicz Janina 245
 Stachowska Franciszka 451
 Stalin Józef 328
 Stankowski Stanisław 514
 Stark 231, 505
 Stasiński Józef 548
 Staszewska Franciszka 621
 Stawicki 71
 Stawik Zenon 639
 Stecyniak Marek 279
 Stefaniak 542
 Stefaniak Elżbieta 578, 580
 Stefaniak Józef 514
 Stein Feliks 409
 Sternal Andrzej 42, 60, 196, 514
 Sternal Franciszek 63, 514, 516
 Sternal Ignacy 63
 Sternal Jadwiga zd. Roszyk 514
 Sternal Jan 515
 Sternal Kazimierz 515
 Sternal Stanisław 515
 Sternal Zygmunt 515
 Sterznagel 283
 Stórtz Jan 517
 Straus Józef 204
 Straus Wojciech 264
 Strączkowska 71
 Streich Stanisław 242
 Streich Stanisław ks. 301, 370, 409, 642, 643
 Strenk Wiktoria zd. Melinger 382
 Stroński B. 477
 Stróżewska Franciszka 323
 Stróżewska Józefa zd. Stępnik 323
 Stróżewski Michał 323
 Stróżyk Franciszek 449
 Stróżyk Marianna 449
 Stróżyńska Franciszka 450
 Strzelka 223
 Stube Tomasz 663
 Styperek 71
 Styperek Marianna 193
 Styziński Stanisław 517
 Styziński Walenty 73
 Suchowiak Stefan 340
 Sulerzyński 388
 Suman 72
 Suzin Jerzy 430, 442
 Swinarski 484
 Sypniewska Antonina zd. Wachowiak 517
 Sypniewska Franciszka zd. Tomczak 520
 Sypniewska Helena 520
 Sypniewska Jadwiga 520, 522
 Sypniewska Stefania 520
 Sypniewski Franciszek 70, 72, 517, 638
 Sypniewski Leon 517
 Sypniewski Paweł 517
 Sypniewski Wawrzyn 517
 Sypniewski Wincenty 517
 Sypniewski Wojciech 63, 517, 521, 638
 Szafczyk Mirosława zd. Piotrowska 435, 436, 437
 Szafczyk Teodor 435, 436
 Szafran Edmund 404
 Szafran Leon 510
 Szafran Maria 510
 Szafran Marta zd. Jasińska 510
 Szafran Stanisława zd. Mrugalska 404
 Szafrńska Cecylia 142
 Szafrński Andrzej 140
 Szafrński Jan 142
 Szafrński Kazimierz 142
 Szafrński Zdzisław 142
 Szafrński Zygmunt 142
 Szajbe W. 507
 Szajek Adela zd. Kasztelan 526
 Szajek Arkadiusz 526
 Szajek Izabela 526
 Szajek Jadwiga zd. Przydanek 522
 Szajek Maria 522
 Szajek Maria zd. Wilczek 211
 Szajek Maria zd. Zawalska 593
 Szajek Mirosława zd. Kaczmarek 526
 Szajek Roman 522
 Szajek Stanisław 522
 Szajek Stanisława 211
 Szajek Tomasz 211
 Szajek Walenty 522, 639
 Szajek Walenty (sr) 522
 Szajek Władysław 522, 526, 528
 Szajek Zdzisław 526
 Szajek Zenon 526
 Szajek Zofia 522
 Szalczyński Kazimierz 620
 Szaliński Mieczysław 24
 Szalamacha Agnieszka zd. Taciak 503
 Szalamacha Jan 503
 Szatkowski Hieronim 486
 Szczepaniak 164
 Szczepaniak Bronisław 530
 Szczepaniak Izabella 2, 173, 224, 528, 530, 644, 649
 Szczepaniak Jan 529, 530
 Szczepaniak Kazimierz 529, 530
 Szczepaniak Magdalena zd. Czerwińska 530
 Szczepaniak Małgorzata zd. Palacz 528
 Szczepaniak Sabina zd. Wierzbicka 529
 Szczepaniak Stanisław 57, 528, 572, 578
 Szczepaniak Stefania 530
 Szczepaniak W. 71
 Szczepaniak Władysław 634
 Szczepaniak Wojciech 528
 Szczepanowski 351
 Szczepański Marcin 81
 Szczepański Wacław 340
 Szczerbowski Władysław 286
 Szcześniak Kazimierz 24
 Szeremet Balbina zd. Adamska 132
 Szeremet Michał 132
 Szermer Edward 69, 530
 Szermer Eugenia 530
 Szermer Henryk 530
 Szermer Jadwiga zd. Troczyńska 530
 Szermer Janina 530
 Szermer Leokadia 530
 Szermer Maksymilian 530
 Szermer Stanisława 530
 Szkudlarek Patrycja 2
 Szmyt Dariusz 631, 632, 633, 636, 657, 668
 Szóstak Agnieszka 532
 Szóstak Antoni 532
 Szóstak Franciszka 532
 Szóstak Józefa zd. Przeba(?) 530

- Szóstak Katarzyna zd. Urbaniak 532
 Szóstak Ludwika 532
 Szóstak Marianna 532
 Szóstak Michał 530
 Szóstak Stefan 532
 Szóstak Teresa 532
 Szóstak Wiktoria 532
 Szóstak Wojciech 57, 72, 530, 578
 Szubczyński 460
 Szubert Mundek 586
 Szukała 70, 72, 76
 Szulc 530, 571
 Szulc Anna zd. Napierała 533
 Szulc Antoni 533
 Szulc Franciszek 257, 277, 304, 409, 532
 Szulc Józef 69, 70, 532
 Szulc Marianna z Nagórskich 532
 Szulc Stanisław 42, 63, 533
 Szulc Władysław 532
 Szuman Katarzyna 588
 Szuwart Edward 71
 Szwajkowska Urszula zd. Wojciechowska 581
 Szwajkowski Bogdan 581
 Szwandt Oton 71
 Szydłowski Walenty 639
 Szyfter 358, 366, 368
 Szyfter Andrzej 535
 Szyfter Antoni 45, 46, 50, 55, 56, 59, 60, 71, 73, 74, 75, 118, 283, 518, 535
 Szyfter Halina 536
 Szyfter Paweł 536, 548
 Szyfter Stanisław 161
 Szymaniak Bożena 316
 Szymańska Franciszka zd. Bartkowiak 119
 Szymańska Gabriela 539
 Szymańska Helena 539
 Szymańska Henryka 539
 Szymańska Leokadia 542
 Szymańska Maria 538
 Szymańska Maria Seyda 538, 539
 Szymańska Maryla Zofia 415
 Szymańska Zuzanna zd. Balcerek 538
 Szymański 71
 Szymański Antoni 69, 537, 538
 Szymański Franciszek 537, 538
 Szymański Jan 538
 Szymański Józef 538
 Szymański Marcin 42, 60, 245, 538, 542
 Szymański Rajmund 539
 Szymański Stanisław 542
 Szymański Walenty 542
 Szymczak Bolesław 609
 Szymczak Cecylia 403
 Szymczak Maciej 642, 643
 Szymczak Paweł 403
 Szymkowiak Józef 215
 Szymkowiak Kazimiera 544
 Szymkowiak Maria 544, 566
 Szymkowiak Maria (jr) 544
 Szymkowiak Stanisław 639
 Szymkowiak Szymon 542
 Szymkowiak Wincenty 69, 542
 Szymkowiak zd. Motylak 542
 Szymkowiak Zofia zd. Mączkowska 380
 Szymkowiak Zygmunt 544
- Ś**
 Ślasiński Stanisław 544
 Śleboda Danuta 101
 Śleboda Henryk 99
 Śleboda Lubomira zd. Andrzejewska 99
 Śliwińska Maria 545
 Śliwiński 328, 363, 490
 Śliwiński Bernard 23, 24, 477, 545, 552
 Śliwiński F. 147
 Śniegocki 377
 Środa Edward 546
 Środa Henryk 546
 Środa Jan 545
 Środa Mieczysław 546
 Środa Stefan 545
 Środa Teodozja zd. Borowiak 546
 Środa Waleria zd. Urbańska 545
 Środa Zofia 546
 Środa Zygmunt 546
 Świerczyński Kazimierz 80
 Świetlik Marianna 510
 Świgoń Paulina 165
 Świtalski Antoni 609
- T**
 Tabat Marcin 546
 Taczak Stanisław 24, 25, 66, 440
 Talarczyk Elżbieta zd. Witkowiak 546
 Talarczyk Franciszek 546, 638
 Talarczyk Konrad 546
 Talarczyk Paweł 546
 Talarczyk Zenon 546
 Tarczyńska Beata 661
 Tarent Andrzej 547
 Tarent Kazimierz 547
 Teclaw Andrzej 276
 Teclaw Wiktoria zd. Klara 276
 Teszner Franciszek 245, 542
 Thomas 462
 Thomas Anna 548, 549
 Thomas Helena 549, 550
 Thomas Józef 38, 39, 485, 547
 Thomas Maria 549
 Thomas Mieczysław 549
 Thomas Stanisław 549
 Tihanow Maria 520
 Tilly Alfred 36
 Tomaszewska Marianna 552
 Tomaszewska Zofia 378
 Tomaszewski 71
 Tomaszewski Jan 24
 Tomaszewski ks. 270
 Tomaszewski Marcin 551
 Tomczak Agnieszki zd. Wojciechowska 620
 Tomczak Ed. 209
 Tomczak Kazimierz 621
 Tomczak Walenty 620
 Tomczak Wojciech 620
 Tomczak Zofia 650
 Tomiak 345, 398
 Tomiak Helena 286
 Tomiak Jakub 639
 Tomiak Jan 552
 Tomiak Stanisław 256
 Tomkowiak Eligiusz 2, 158, 334, 605, 621
 Tomsia Teresa 669
 Toporski Stefan 79, 80, 154, 155
 Tórz Marianna z d. Górniaczyk 216
 Tórz Władysław 74, 75, 639
 Trawa Agnieszka 552
 Trawa Antoni 552
 Trawa Jan 552
 Trawa Kazimierz 552
 Trawa Ludomiła 552
 Trawicka Eugenia 441
 Trąbka Anna 302
 Trąbka Bożena 553
 Trąbka Franciszek 303, 553, 638
 Trąbka Grzegorz 553
 Trąbka Ignacy 553
 Trąbka Jadwiga 303, 553
 Trąbka Ludwika 553
 Trąbka Maria 302, 553
 Trąbka Marianna zd. Nowicka 553
 Trąbka Stanisław 302, 553
 Trąbka Tomasz 553
 Trąbka Waclaw 553
 Tritt 254
 Trocha Franciszka zd. Wiciak 206
 Trocha Józef 206
 Trochelepszcy 205
 Troczyńska Maria 554
 Troczyńska zd. Wylegała 553
 Troczyński Stanisław 81, 553
 Troczyński Stanisław (sr) 553
 Trojanowski 223
 Tuczyński Franciszek 621
 Tulczewski 352
 Twardowski 307
 Twardowski Zenon 526
 Tyliński Zbigniew 343
 Tylka Franciszek 554
- U**
 Ulatowski Marian 245
 Unrug Franciszek 621
 Urban Anna 391
 Urban Krzysztof 628, 634, 636
 Urban Tadeusz 630, 634, 636
 Urbaniak 385
 Urbaniak Andrzej 554
 Urbaniak Kazimierz 69, 554, 638
 Urbaniak Ludwika zd. Zgoła 554
 Urbaniak Teofila zd. Pakulska 554
 Urbanowicz 106
 Urbańczyk W. 212
 Uwrzyski 345
- V**
 Vandrbeken Pierre 649
 Vogt Bogdan 532

- W**
 Wachowska Agnieszka zd.
 Kurowska 434
 Wachowska Anna 434
 Wachowski Franciszek 434
 Wade Harry Herschel 21
 Waichbrot Franciszka 299
 Walczak-Cybulski 164
 Waligóra Bernard 558
 Waligóra Bolesław 558
 Waligóra Bronisław 558
 Waligóra Franciszek 44
 Waligóra Józef 557
 Waligóra Maria 558
 Waligóra Stefania 557
 Waligóra Tadeusz 558
 Waligóra Waleria 558
 Waligóra Zofia 63, 555, 558
 Waligórska Bogumiła 218
 Walkiewicz 73
 Walkowiak 587
 Walkowiak Franciszek 295
 Walkowiak Jolanta zd. Gralak 482
 Walkowiak Katarzyna 138
 Walkowiak Ludwik 79, 80, 81
 Walkowiak M. 507
 Walkowiak Stanisław 558
 Walkowiak Stanisława 358
 Walter Andrzej 578
 Walter Antoni 365, 558
 Walter Edmund 558
 Walter Ewa zd. Połczyńska 558
 Walter Genowefa 229
 Walter Gertruda 558
 Walter Hanna 228
 Walter Jerzy 228
 Walter Leszek 558
 Walter Mieczysław 558
 Walter Piotr 558
 Waniorek Aleksander 35, 36
 Wasielewska Aniela 561
 Wasielewska Franciszka 561
 Wasielewska Katarzyna (jr) 561
 Wasielewska Katarzyna zd.
 Każmierczak 339
 Wasielewska Katarzyna zd.
 Każmierska 561
 Wasielewska Magdalena 561
 Wasielewska Maria 558, 561
 Wasielewska Pelagia 561
 Wasielewska Stanisława 561
 Wasielewska Teresa 560
 Wasielewski 71
 Wasielewski Bronisław 562
 Wasielewski Franciszek 339, 561
 Wasielewski Henryk 559, 560
 Wasielewski Jan 558
 Wasielewski Józef 61, 111, 315, 558
 Wasielewski Mieczysław 560
 Wasielewski Stanisław 186, 230,
 341, 561, 586
 Wasielewski Stefan 562
 Wasielewski Tadeusz 562
 Wasilewski Wincenty 83
 Waszak Maria zd. Gerke 206
 Wawrzynek Waleria 290
 Wawrzyniak 410
 Wawrzyniak Jan 73, 74, 75, 639
 Wawrzyniak Władysław 23
 Wągrowska Regina 82
 Wągrowski Franciszek 215
 Wdowiak Antoni 564
 Wdowiak Czesława 564
 Wdowiak Edward 564
 Wdowiak Marianna zd. Fretowicz
 564
 Wdowiak Stanisław 564, 638
 Weber Mieczysław 256
 Weber Stanisława zd. Tritt 256
 Weckert Melania 542
 Wegner Jan 622
 Welzandt Jan 565
 Welzandt Józef 62, 565
 Welzandt Katarzyna 565
 Welzandt Maria 565
 Welzandt Nepomucen 565
 Welzandt Nepomucena 565
 Welzandt Rozalia 565
 Welzandt Stanisław 565
 Welniak Renata 2, 602, 609, 610,
 612, 617, 618, 620, 623
 Wenzel Karol Gustaw 48
 Werbliński Marian 71, 73, 75, 639
 Werwińska Franciszka zd.
 Piotrowska 435
 Wesolek Bolesław 568
 Wesolek Feliks 60, 566
 Wesolek Franciszek 566
 Wesolek Irena 568
 Wesolek Katarzyna zd. Dymowska
 566
 Wesolek Krystyna 568
 Wesolek Maria 566
 Wesolek Stanisław 566, 568
 Wesolek Weronika 566
 Wesolowski Tadeusz 622
 Westrich Georges 248
 Wiciak Stanisław 568
 Wiciak Wincenty 63
 Wieczorek Jadwiga zd. Sierzant 489
 Wielicka Franciszka zd. Nawrot 568
 Wielicka Marianna z Saporów 569
 Wielicki Adam 60, 69, 76, 568, 638
 Wielicki Andrzej 568
 Wierzejewski Wincenty 20
 Wietrzykowski Jacek 644
 Wiewiórkowski Władysław 24
 Więckowski Alojzy 245
 Wikaryjczak Walenty 622
 Wilczek 578
 Wilczek Bartosz 2, 647
 Wilczek Zofia zd. Andrzejewska
 103
 Wilczyńska Katarzyna 570
 Wilczyńska Maria 570
 Wilczyńska Michalina zd. Witcorek
 570
 Wilczyński Leszek 2
 Wilczyński Leszek ks. 486
 Wilczyński Piotr 569
 Wilde Michalina zd. Künovst 410
 Wilde Robert 410
 Wilhelm Stefan 570
 Wiśniewska 71
 Wiśniewski 470
 Witajewski 331
 Witkowski Waldemar 633
 Witte Otto 202
 Witt Piotr 639
 Wiza Genowefa 449, 450
 Władysław Pietrzyk 430
 Włodarczak Agnieszka 571
 Włodarczak Alfons 572
 Włodarczak Antoni 571
 Włodarczak Antonina 571
 Włodarczak Antonina zd.
 Bartkowiak 279, 571
 Włodarczak Franciszek 571
 Włodarczak Franciszka 571
 Włodarczak Józef 571
 Włodarczak Józefa 571
 Włodarczak Maria 571
 Włodarczak Michalina 571
 Włodarczak Michał 279, 571
 Włodarczak Stefan 571
 Włodarczak Szczepan 571
 Włodarczyk Marianna 432
 Włodarczyk Stanisława zd. Pietrzyk
 432
 Wojciechowscy 380
 Wojciechowska Anna zd. Matysik
 584, 669
 Wojciechowska Ewa 647, 648
 Wojciechowska Helena 579
 Wojciechowska Jadwiga zd. Kiszka
 573, 581, 582
 Wojciechowska Janina 415, 579, 581
 Wojciechowska Magdalena 572,
 576, 578, 582
 Wojciechowska Magdalena zd.
 Czerwińska 572, 576, 578, 582
 Wojciechowska Maria 574
 Wojciechowska Marianna 579, 581
 Wojciechowska Maria zd. Stebert
 579, 581, 582
 Wojciechowska Stefania 577
 Wojciechowska-Stefaniak Elżbieta
 581
 Wojciechowska Urszula 579, 581
 Wojciechowska Waleria 577
 Wojciechowska Wanda 572, 576,
 578, 582
 Wojciechowska Władysława 581
 Wojciechowska Zofia 579, 581, 584
 Wojciechowski 62, 351
 Wojciechowski Alfred 331
 Wojciechowski Bolesław 579
 Wojciechowski Edward 577
 Wojciechowski Eugeniusz 584
 Wojciechowski Grzegorz 581
 Wojciechowski Ignacy 340
 Wojciechowski Jacek 575, 578, 581,
 582
 Wojciechowski Jakub 644
 Wojciechowski Jan 63, 572, 576,
 578, 579, 581, 582, 584
 Wojciechowski Jerzy 579

- Wojciechowski Józef 572, 573, 575, 576, 578, 582
 Wojciechowski Kazimierz 63, 366, 476, 486, 529, 572, 573, 576, 578, 582
 Wojciechowski Marian 573, 584
 Wojciechowski Piotr 63, 572, 573, 574, 576, 578, 581, 582
 Wojciechowski Siostrzyca 578
 Wojciechowski Stanisław 60, 63, 572, 573, 576, 578, 582, 584, 669
 Wojciechowski Władysław 584
 Wojcik Wincenty 585
 Wojtkowiak Ignacy 209
 Wojtkowiak Jan 210
 Wojtkowiak Kazimierz 585
 Wojtkowiak Piotr 586
 Wojtkowiak Rymwid 210
 Wojtyniak Anna 588
 Wojtyniak Antoni 26, 57, 63, 72, 586, 638
 Wojtyniak Antoni (jr) 588
 Wojtyniak Helena 588
 Wojtyniak Józef 588
 Wojtyniak Kazimierz 588
 Wojtyniak Maria 588
 Wojtyniak Marian 588
 Wojtyniak Marianna zd. Mizgalska 586
 Wojtyniak Rafał 663
 Wojtyniak Walenty 39, 485
 Woliński Kazimierz 344
 Wolniewicz Paweł 2, 204, 270, 306, 634, 646, 647, 649, 654, 655
 Wolski Tadeusz 623
 Woltman Czesław 623
 Woszczalska Felicja 245
 Woźniak Ewa zd. Melinger 382
 Woźniak Marek 661
 Woźniak Marian 382, 495
 Woźniak Robert 664, 665, 666, 667, 668
 Wójcik Edward 469
 Wójcik Jan 469
 Wójcik Jolanta 469
 Wójcik Klara 469
 Wójcik Zofia 469
 Wróbel Pelagia 564
 Wróblewski Bartłomiej 644
 Wrzesiński Robert 2, 80, 96, 97, 101, 102, 204, 234, 249, 270, 434, 493
 Wtorkowska Barbara zd. Schilk 588
 Wtorkowska Magdalena 588
 Wtorkowski Andrzej 588
 Wylegała Antonina zd. Piechota 589
 Wylegała Jan 589
 Wylegała Krystyna 591
 Wylegała Leon 41, 589, 638
 Wylegała Leonarda 591
 Wylegała Rozalia zd. Samsik 590
 Wysocki 71
- Z**
 Zajączek Maria 299
 Zakrzewska Władysława zd. Gerke 207
 Zakrzewski Marian 207
 Zakrzewski Mieczysław 623
 Zakrzewski Władysław 55
 Zapłata Krystyna zd. Dudziak 245
 Zaremba Jan 315
 Zawadzka Stanisława 562
 Zawalska Agnieszka zd. Orwat 593
 Zawalska Joanna 593
 Zawalska Katarzyna zd. Pilecka 592
 Zawalski Feliks 86, 592
 Zawalski Feliks (jr) 593
 Zawalski Franciszek 592
 Zawalski Ryszard 593
 Zawal Stanisław 73, 592
 Zdrojewska Regina zd. Karasińska 267
 Zdrojewski Daniel 248
 Zeh Helena zd. Sypniewska 520
 Zeh Maria 520
 Zeh Stanisław 520
 Zeh Wojciech 520
 Zenktelek Kazimierz 23, 56
 Zgoła Jadwiga 595
 Zgoła Jan 595
 Zgoła Józef 595
 Zgoła Józef (sr) 595
 Zgoła Julian 595
 Zgoła Katarzyna 595
 Zgoła Magdalena zd. Napierała 595
 Zgoła Maria 595
 Zgoła Pelagia 595
 Zgoła Stanisława 595
 Zgoła Walenty 595
 Zgoła Wiktoria 595
 Zgoła Wojciech 595
 Zgrabczyńska Krystyna 598
 Zgrabczyńska Maria z d. Bredow 597
 Zgrabczyńska Maria z d. Ryczakow 598
 Zgrabczyńska Stefania 598
 Zgrabczyński Bolesław 598
 Zgrabczyński Czesław 598
 Zgrabczyński Feliks 598
 Zgrabczyński Michał 40, 597, 639
 Zgrabczyński Piotr 597
 Zgrzeba Adam 63, 74, 75, 79, 80, 598, 599, 639
 Zgrzeba Czesław 598
 Zgrzeba Ewa 599
 Zgrzeba Feliks 598, 599
 Zgrzeba Franciszka zd. Dołka 599
 Zgrzeba Julianna zd. Szymańska 599
 Zgrzeba Julianna, z d. Szymańska 598
 Zgrzeba Leon 599
- Zgrzeba Marian 598
 Zgrzeba Michał 42, 63, 598, 599
 Zgrzeba Szczepan 598, 599
 Zgrzeba Weronika z d. Matysiak 598
 Zgrzeba Zofia 599
 Zielazek Anna zd. Sternal 515
 Zielińska Bożena 309
 Zielińska Danuta 362
 Zielińska Józefa 232
 Zieliński Antoni 623
 Zieliński Piotr K. 362
 Ziętek Agnieszka 314
 Ziętek Kazimierz 126
 Ziętek Walentyna zd. Kachelska 126
 Ziętek Władysław 245, 542
 Ziminski Jan 600
 Zimiński Jan 63
 Zimny 80
 Zimny E. 507
 Zimny Robert 2
 Ziółkowska Anna 602
 Znanięcka Antonina 395
 Zubielewicz 448
 Zukier Antoni 272
 Zukier Maria zd. Sypniewska 272
 Zukier Pelagia 272
 Zwaka Karol ks. 587
 Zwoliński Szymon 626, 636, 648
 Zygmantowska Teresa 643, 644
- Ż**
 Żakowski Karol 587
 Żarna Hieronim 600
 Żeligowski 464
 Żołędziowski 269
 Żółtowski 550
 Żurkiewicz Irena 404

[wersja pdf]

[wersja papierowa]